

GEDENKWAARDIGE TAFEREELLEN

UIT

DEN OORLOG OP JAVA,

VAN

1825 TOT 1850.

*Bewerkt naar de beste schrijvers en de nagelatene papieren van Z. Exc. den
Luitenant-Generaal Baron MERKUS DE KOCK.*

DOOR

A. W. P. WEITZEL.

(Vervolg van N°. 12, 5^e Deel.)

Reeds vroeg in den morgen van den 16^{den} was het berigt van DIEPO-NEGORO's aanwezigheid in het gebergte van Selarong ter kennisse van COCHUS en LE BRON DE VEXELA gekomen, zoodat de eerste terstond bevel zond aan de 10de kolonne om zich naar Kanigoro te begeven, terwijl de tweede zonder aarzelen, met achterlating van zijn geschut, van Tegal-Waroe was opgebrosken en den vijand bij Tangkielan had aangetrosfen. De opstandelingen evenwel ontweken het gevecht en trokken zich in de uitgestrekte en digtbegroeide dessa Tangkielan zamen, zoodat LE BRON DE VEXELA er van moest afzien hen daar zonder geschut en slechts met inlanders aan te tasten. Hij trok derhalve weder naar Tegal-Waroe, door den vijand een eind wegs meer gevolgd dan vervolgd wordende. De 10de kolonne had geen

vijand gezien; overal waar onze troepen zich vertoonden, vonden zij het dessa-volk rustig aan den arbeid en geen teeken van belangstelling gevende in de zaak van hem, die het nog kort geleden als zijn Sultan vereerde.

Den 17^{den} gingen de 3de, 5de en 10de kolonnes van Giesik, Tegal-Waroe en Kanigoro de landstreek ten noorden van Tangkielan doorzoeken, zonder den vijand te kunnen ontdekken. Al deze troepen ten westen van Melangie weder rondom zich vereenigd en de ingewonnen berigten onderling vergeleken hebbende, was Cochus verzekerd dat DIEPO-NEGORO zich noordwaarts had gewend. De 5de kolonne ging derhalve naar Tegal-Waroe terug, de 3de plaatste zich te Pesangang en de 10de weder te Kanigoro.

De luitenant-kolonel LEDEL had zich,

op bevel van den Generaal DE KOCK, die inmiddels — den 16^{den} — zijn hoofdkwartier naar Djokjokarta verlegd had, met de vereenigde expeditionnaire kolonnes te Gamplong opgesteld.

Op begeerte van den opperbevelhebber werd er den 18^{den} niets ondernomen; hij wilde aan de kolonnes, waarvan in de laatste dagen zóóveel gevergdd was, eenige rust geven en intusschen berigten inwinnen aangaande den vijand, die thans even hardnekkig was in het ontwijken van den strijd, als weleer in het verontrusten en vervolgen onzer troepen. Alleen werd dien dag, ten einde meer nabij Kadoe en het Padjangsche te zijn, en DIEPO-NEGORO het doordringen naar die streken te beletten, de 5de kolonne naar Pesangang en de 3de naar Tempel verlegd. Eene nuttelooze beweging, door valsche berigten veroorzaakt, bragt bovendien den luitenant-kolonel LEDEL te Tegal-Waroe.

In den loop van den 18^{den} vernam men dat de opstandelingen weder zuidwaarts naar Tangkielan waren getrokken, en de noodige bevelen, om op den 19^{den} eene algemeene beweging naar die plaats te maken, werden onmiddellijk uitgevaardigd. Dan, helaas! reeds gedurende den nacht van den 18^{den} op den 19^{den} gewerd aan Cochus het berigt, dat de vijand weder van Tangkielan was opgebroken en zich, tusschen Melatten en Djokjokarta door, naar Pakem, 3 palen zuid van Bedojo, had begeven. Het was te laat om aan al de kolonnes, die zich in beweging moesten stellen, nog tijdig tegenbevel te doen toekomen; de 5de, 3de en de vereenigde expeditionnairen hadden dien ten gevolge op

den 19^{den} vele nuttelooze vermoeijenissen door te staan. De expeditionnairen keerden naar Tegal-Waroe terug, maar de 3de, 5de en ook de 10de, daartoe van Bantoel opontboden, legerden zich rondom Djokjokarta; de 1ste trok van Mangier naar Passer Gedee, en te Kanigoro werden 150 bajonetten uit het garnizoen van Djokjokarta, onder kapitein STAKMAN, geplaatst.

In den avond van den 19^{den}, met het opkomen der maan, gingen al deze troepen in de rigting van Bedojo op marsch; bij het dagaanbreken waren zij daar, maar zij zagen noch vernamen iets van den vijand; het was alsof deze het middel bezat zich onzichtbaar te maken. Het volk betoonde hem ook hier hoegenaamd geen bijval.

Des morgens van den 21sten stonden onze kolonnes als volgt: de vereenigde expeditionnairen te Tegal-Waroe, de 1ste kolonne te Bantoelan, de 5de te Telogo-Pinian, de 3de te Tjageran, noord van Kalassan, en de 10de te Brongang. De 2de expeditionnaire kolonne was te Mangier gebleven, ten einde een wakend oog te houden op het zuiderdeel van Djokjokarta, waar alles evenwel volkomen rustig bleef.

Op de ontvangst van het stellige berigt dat DIEPO-NEGORO zich te Tjandi ophield, werd er besloten hem daar den 22sten te gaan opzoeken. De 1ste, 5de, 3de en 10de kolonnes, benevens des Sultans troepen, onder Pangerang PRABOE-NINGRAT, die zich met de 1ste kolonne hadden vereenigd, stelden zich daartoe vroegtijdig in beweging en regelden hunnen togt zoodanig, dat zij aan verschillende zijden voor die dessa aankwamen. De kapitein PRAGER

had haar het eerst bereikt en zag dat zij werkelijk door den vijand was bezet; aan de overzijde eener diepe kloof, die de dessa ten zuiden begrensd, was hij achter struikgewas opgesteld, en PRAGER schaarde zijne infanterie derhalve aan de andere zijde der kloof en liet haar het tweegelede-ruiterij met het geschut de djoerang overgingen. De opstandelingen schenen aanvankelijk te willen standhouden, maar ons geweervuur, wat weldra gestijfd werd door dat uit het geschut, rigtte zulk eene slagting onder hen aan, dat zij weldra de vlugt kozen, zich wendende naar het oosten (1). Toen de vijand evenwel aan die zijde buiten Tjandi kwam, ontdekte hij de 1ste en 5de kolonnes, daar juist aangekomen, zoodat hij zich plotseling naar het noorden keerde, doch niet zonder nog eenige dooden en gewonden door de scherpschutters der 1ste kolonne te hebben bekomen. SOLLEWIJN en LE BRON DE VEXELA snelden de opstandelingen terstond met de ruiterij hunner kolonnes na, en gaven hunne hoofdmagt last hen te volgen. De gesteldheid van den bodem was den onzen echter zoo ongunstig en de vijand vlood met zooveel spoed, dat men hem weldra uit het oog verloor en weinig schade meer had kunnen toebrengen. Zijne sterkte werd dien dag begroot op 500 hoofden, waaronder 150 ruiters. Dienzelfden dag had hij het hoofd gestooten voor een onzer bentings aan de Opak, die door een inlandsch Hoofd, SEMANGKAMANGOONG-DI-LOGO, was opgeworpen en

(1) De kapitein PRAGER was zeer tevreden over de luitenants WESTINCK en POLAND. De inlandsche luitenant DEN-ADI-NEGORO werd ligt gewond.

dapper tegen de opstandelingen werd verdedigd.

De 1ste kolonne sloeg zich doodelijk vermoed te Pakem neder, de 10de ging naar Kalassan, de 5de en 5de naar Boender.

De 25ste Augustus werd doorgebracht met het vruchteloos opzoeken van den vijand; de kolonnes stelden zich daartoe in eene oostelijke rigting in beweging en bevonden zich des avonds: de 1ste te Bantolan, de 5de en 5de te Telogo-Pinian en de 10de te Kalassan. De berigten, in den avond van den 25sten en den morgen van den 24sten ontvangen, waren zoo uiteenloopende, dat onze troepen niets konden ondernemen; zij lieten verkenningen doen door hunne ruiterij of detachementen inlanders, maar bleven voor het overige rustig in hunne bivaks.

Eindelijk kwam men te weten dat DIEPO-NEGORO zich ophield te Sambierotto, ten noorden van Djokjokarta. In den vroegen morgen van den 25sten gingen derhalve derwaarts op marsch de luitenant-kolonel LE BRON DE VEXELA, met de 5de en 5de kolonnes, de kapitein PRAGER met de 10de en de luitenant-kolonel SOLLEWIJN met de 1ste kolonne en des Sultans troepen.

LE BRON DE VEXELA zou Sambierotto van de noord-, PRAGER van de oost- en SOLLEWIJN van de zuidzijde aantasten. De beide eerstgenoemden zagen op verschillende plaatsen, even als te Sambierotto, wel sporen dat de vijand kort voor hunne aankomst was opgebroken, maar konden hem niet inhalen. PRAGER sloeg zich te Sambierotto neder en LE BRON DE VEXELA keerde langs een anderen weg naar Telogo-Pinian terug. Hunne beweging naar Sambierotto

had echter ten gevolge gehad, dat aan DIEPO-NÉGORO geen andere rigting tot ont-komen was overgebleven, dan die naar het zuiden, zoodat hij op de kolonne van SOLLEWIJN stiet. Dit greep plaats ten zuid-westen van Sambierotto en terstond werden zijne benden, eerst door de tiraillerende voorhoede en daarna door een sterk twee-gelederen- en kanonvuur, aangetast; hier-door werden zij tot den terugtogt genoopt, maar nu liet SOLLEWIJN zijne ruitery voor-waarts komen, die dezen terugtogt weldra in eene vlugt deed veranderen. De ruitery, zoo snel mogelijk door de jagers en scherpschutters gevolgd, zette den vijand na, maar achter eene kloof hield hij weder stand en scheen de onzen nogmaals te willen afwachten; zoodra evenwel de hoofdmagt van SOLLEWIJN was genaderd, vervolgde hij, op nieuw nagerend door de ruitery, zijnen haastigen terugtogt, doch niet ver, want zoo dikwerf de afstand, die hem van SOLLEWIJN'S hoofdmagt scheidde, groot ge-noeg was geworden, en hij derhalve geen andere tegenstanders had dan onze ruitery en de haar kort op de hielen volgende jagers en scherpschutters, herzamelde en schaarde hij zich in eene hem gunstige stelling tot het bieden van tegenstand. Hij bragt alsdan weder orde in zijne gelederen, gaf zijn veldtros gelegenheid zich uit de voeten te maken, en brak weder op zoo-dra hij het gros der troepen en vooral het geschut van SOLLEWIJN zag opdagen. Dit alles was het werk van SENTOT, die dezen terugtogt meesterlijk bestierde. Bij Pakem, zuid van Bedojo, moesten de opstande-lingen door eenen zeer engen weg hunnen togt vervolgen. De gesteldheid van den

bodem liet niet toe hier veel met de rui-terij uit te rigten. SENTOT zond spoedig eene met geweren gewapende bende naar eene meer achterwaarts gelegen hoogte, waarvan men den weg kon bestrijken; hij trok zijne magt vervolgens vóór de engte bijeen, vormde zijn voetvolk zeer geregeld met divisien in geslotene kolonne, en scheen het voornemen te hebben de onzen, wier infanterie tegen hem over stond, maar wier kanon nog achter was, met gevelde pieken en bajonetten terug te werpen, terwijl zijn Sultan met de ruitery en veld-tros de engte zouden doortrekken. Dit welgevormde plan werd echter verijdeld door het spoedig opdagen van ons geschut, en een dertigtal kogels bragten zulk eene verwarring in de schoone en goedgesloten bende van SENTOT, dat alles zich door elkander in de engte stortte en een zestigtal dooden en gewonden hem werden toege-bragt. De opstandelingen wendden zich nu naar den weg die van Bedojo naar Djokjokarta voert, maar ook SOLLEWIJN rigtte zich naar het westen, sneed hun den pas af en dwong hen naar Bedojo te vlugten. Zij werden door SOLLEWIJN met de ligte infanterie en al zijne beschikbare ruitery nagejaagd, terwijl de hoofdmagt der onzen in eene noordoostelijke strekking naar den weg van Bedojo op Kedjiwang marcheerde, ten einde den vijand te ver-hinderen zich oostwaarts te begeven. Bij Bedojo werd hij ingehaald, maar om een berg heen begaf hij zich weder naar het zuiden; SOLLEWIJN bleef hem steeds op de hielen; hij dwong hem nog tweemaal ach-ter terrein-afscheidingen halt te houden, doch kon hem geene andere schade toe-

brengen dan door het karabijn-vuur zijner ruiters. Op den weg van Bedojo naar Kedjiwang trok hij het gr^os zijner troepen weder tot zich, maar het terrein werd hier zoo moeilijk en zijne soldaten waren zoo afgemat, dat hij bij Njappa, bijna twee palen van Krapiak, de vervolging moest staken.

SOLLEWIJN sloeg hier zijn bivak op en vernam van het dessa-*volk* dat de bende van DIEPO-NEGORO, die des morgens in alles op ruim 600 koppen werd geschat, te Njappa geen 500 man meer telde. Ten 8 uur voor den middag had SOLLEWIJN de opstandelingen voor 't eerst aangetroffen; het was 4½ uur na den middag toen hij te Njappa standhield, en hij berekende in dien tijd ruim 25 palen wegs gemaakt te hebben. Op verschillende punten had hij vijandelijke *pradjoerits* vinden liggen, die van vermoeidheid waren nedergezonken; in sommige *djoerangs* vond hij zwaar gekneusde en met den dood worstelende paarden en menschen, die, bij hunne pogingen tot den overtocht, door gebrek aan krachten langs de ruwe en steile hellingen waren nedergestort. Nergens echter had hij bij de bevolking eenigen bijval voor de zaak van DIEPO-NEGORO, noch eenig medegevoel voor zijn lot ontdekt. De troepen van SOLLEWIJN vielen in hunne legerplaats van vermoeidheid neder; er was, naar de verzekering van den aanvoerder, niemand die nog kracht en lust gevoelde zich met het bereiden van voedsel bezig te houden, maar er werd ook niemand gevonden, voegde hij er bij, in wien het opkwam een woord van ontevredenheid of gemor te slaken. Voorwaar, het zou moeilijk

wezen met minder woorden eene meer welsprekende lofrede te houden (1).

Zoodra SOLLEWIJN te Njappa van den vijand had afgehouden, begaf deze zich naar Sambierotto; maar daar trof hij de 10de kolonne aan, die onmiddellijk onder de wapenen kwam. Dit noopte DIEPO-NEGORO zich weder zuidwaarts te begeven, maar thans werd hij niet minder hardnekkig door PRAGER als kort te voren door SOLLEWIJN vervolgd. Begunstigd door de inmiddels gevallen duisternis, trok hij met den grootsten spoed tussehen een aantal onzer bentings door langs Passer Gedee, waar PRAGER hem aan zijn lot moest overlaten. Het was 9 uur in den avond toen de 10de kolonne daar aankwam, en haar kommandant mogt voor heden niet meer van haar vorderen.

Den 26sten Augustus begaf SOLLEWIJN zich naar Bantoelan, doch zag geen vijand. De 10de kolonne ging naar Bantoel; zij vond aldaar de opstandelingen, maar zag ze spoedig noordwestwaarts de wijk nemen. De kolonel COCHUS, die zich in den morgen met 170 bajonetten, 50 huzaren en twee veldstukken uit Djokjokarta op marsch had begeven, viel den vlugtenden vijand bij Kassian in de flank en vervolgde hem tot Tangkielan, waar hij zijn spoor kwijt raakte. Dien nacht bivakkeerde hij te

(1) In zijn rapport maakt SOLLEWIJN nog bijzondere melding van den moed en het beleid der luitenants DE BRUIN, DONLEBEN en MARCUS der infanterie, VON SCHMIDT AUF ALTENSTADT der artillerie, NAUMAN der huzaren, der wachtmeesters CASSENHOVEN van den trein, BLOEM der Sumanapische lanciers, FRANÇOIS der huzaren, der korporaal KOLLA en de ruiters VAN DER SCHUIT en SPIK, mede van de huzaren.

Kanigoro, terwijl de 10de kolonne zich te Bantoel nedersloeg.

Den 27sten maakte SOLLEWIJN eene verkenning tot aan Bedojo, en kwam weder te Bantoelan terug; hij had weder niets van den vijand waargenomen, maar eenige dessa-hoofden stelden in zijne handen verscheidene door hen gevangen genomen vijandelijke pradjoerits, die verdwaald of door vermoeijenis achtergebleven waren. De kolonel COCHUS en de luitenant-kolonel LEDEL braken dien morgen van Kanigoro en Tegal-Waroe op, om den vijand in de omstreken van Tangkielan te gaan bestoken; beiden vonden zij hier en daar eenige verstrooide brandals, maar de hoofdtroep van DIEPO-NEGORO bleef onzichtbaar. COCHUS bivakkeerde den volgenden nacht te Pedes en LEDEL in eene kleine dessa, ten noorden van Godean.

Gedurende den nacht bekwam COCHUS het bericht dat de opstandelingen zich naar Troetjook, aan de Progo, hadden begeven; hij gaf hiervan terstond kennis aan LEDEL, en in den vroegen morgen van den 28sten gingen de beide hoofdofficieren met hunne kolonnes langs verschillende wegen derwaarts, maar zij vonden Troetjook reeds weder verlaten en vernamen dat DIEPO-NEGORO zich naar Selarong had gewend. LEDEL volgde hem derwaarts en zette zijnen togt voort tot Bantoel, maar hoorde of zag niets meer. De kolonel COCHUS rigtte zich van Troetjook dwars over het gebergte weder noordwaarts op Pedes, en vernam even weinig; te Pedes echter werd hij onderrigt dat DIEPO-NEGORO tusschen Djokjokarta en Kanigoro was doorgegaan, en zich dicht bij de hoofdplaats

had nedergeslagen. Hij ging hem onmiddellijk opzoeken, maar vond dat hij reeds weder noordwaarts was getrokken. COCHUS rükte daarop binnen Djokjokarta.

De 10de kolonne was dien morgen, op het gerucht dat Mangier door de opstandelingen zou worden aangevallen, derwaarts opgebroken; maar alles in die streken rustig vindende, was zij naar Kanigoro gegaan, zonder iets te zien. De Generaal DE KOCK had intusschen, op het vernemen van DIEPO-NEGORO's nabijheid, de 5de kolonne van Telogo-Pinian naar Bantoelan, en de 1ste van Bantoelan naar Tangkielan doen vertrekken; maar eer deze laatste op hare bestemming was aangekomen, had LE BRON DE VEXELA, die, naar luid der bevelen van den opperbevelhebber, met de 5de kolonne van Telogo-Pinian naar Pesangang op weg was, den vijand nabij de hoofdstad ontdekt en terstond vervolgd. Hij haalde hem bij Tangkielan met zijne Makassaren in, en deze stortten zich met woede op de vermoeide opstandelingen, deden er vele sneven en de rest in alle rigtingen op de vlugt gaan. LE BRON DE VEXELA zette daarna zijn marsch voort naar het hem aangewezen punt. Toen SOLLEWIJN daarna Tangkielan bereikte, vond hij er de opstandelingen verzameld; zij lagen allen doodelijk vermoeid op den grond uitgestrekt, maar door de pistoolschoten hunner ruiterschildwachten van het naderende gevaar kennis bekomen hebbende, maakten zij zich op en kozen de vlugt, zonder dat SOLLEWIJN hen eenig nadeel kon toebrengen. In den avond van den 28sten was de stelling der onzen rondom Djokjokarta als volgt: de 5de kolonne te

Pesangang, de 5de te Bantoelan, de 10de te Kanigoro, de 1ste te Gamplong; de vereenigde expeditionnaires te Bantoel en het 2de bataillon expeditionnaires te Mangier.

Den 29sten werd het spoor des vijands door de 1ste en 10de kolonnes in de rigting van Gantjoän gevolgd; zij zagen echter niets en sloegen zich des namiddags te Pedes en Kanigoro neder. Ook LEDEL had dien dag vruchteloze pogingen gedaan; hij was van Bantoel over Kanigoro tot nabij Pedes voortgerukt, en betrok aldaar het bivak. Des nachts vernam men dat de brandals zich te Silo, in het Selarongsgebergte, zouden herzameld hebben.

Den 30sten begaven LEDEL en SOLLEWIJN zich derwaarts; zij vonden echter niets en zetten den togt voort tot Troetjook, waar zij vernamen dat DIEPO-NEGORO met de zijnen over de Progo was gegaan. SOLLEWIJN volgde hem terstond en LEDEL sloeg zich te Mangier neder, om daar een wakend oog te blijven houden. De 1ste kolonne bereikte dien dag Kaliwatas en den volgenden Wonopete, doch vermogt den vijand niet in te halen. Na nog een paar dagen met het doen van verkenningen in verschillende rigtingen te hebben doorgebracht, keerde SOLLEWIJN weder naar Mangier terug. LEDEL was intusschen op den 31sten almede over de Progo naar Sentolo gegaan. De 5de kolonne marcheerde dien dag van Bantoelan naar Gamplong, en de 10de ging van Kanigoro naar Bantoel.

In de eerste dagen van September ontving men te Djokjokarta de meest uiteenloopende berigten aangaande DIEPO-NEGORO en zijne voornemens; dit had nu en dan nog wel een vergeefschen togt voor som-

migen onzer kolonnes ten gevolge, doch spoedig was men uit de onzekerheid en had men de overtuiging, door volharding, zonder wedergade, de plannen van het hoofd des opstands voorloopig te hebben verijdeld.

Wij hebben in het bovenstaande van hetgeen rondom Djokjokarta in Augustus 1829 voorviel, slechts een vlugtig en zoo wij vreezen eentoonig verslag gegeven. De gebeurtenissen, die wij te vermelden hadden, waren dan ook arm in verscheidenheid; langgerekte en zeer vermoeijende marschen tot het opsporen van eenen vijand, die meestal onzichtbaar bleef en die, wanneer hij zich eindelijk vertoonde, niets beters te doen wist dan het gevecht te ontwijken en zich ijlings uit de voeten te maken, zijn voorvallen die spoedig vermeld zijn. Keert eene dergelijke vermelding daarenboven dikwerf terug, dan wordt zij, helaas! spoedig onder de dorre herhalingen gerangschikt. Hij echter, die bij het lezen van ons verhaal nu en dan eenen blik op de kaart heeft geworpen, en zich allengskens een helder denkbeeld heeft gevormd van de talloze bezwaren die op Java, door een brandend heet luchtgestel en door eenen hoogstmoeijelijken bodem, aan de oorlogsvoering wordt in den weg gelegd; hij die, hetzij uit ervaring, hetzij bij overlevering, weet dat het doorstaan van vermoeijenissen en ontberingen tot de hardste beproevingen van den krijgsman behoort, zal met ons vervuld zijn van bewondering voor de bedrijven die wij te boek stelden, en beseffen dat de Nederlanders, die hier zooveel wisten te verduren en te volbrengen, eene onbegrensde

aanspraak op de erkentelijkheid van hun Vaderland hebben.

Werkelijk was aan DIEPO-NEGORO, na de gevoelige verliezen die hem kort te voren elders hadden getroffen en die wij in een ander gedeelte van ons verhaal zullen vermelden, in de maand Augustus 1829 eene grievender nederlaag toegebracht, dan wanneer men weleer duizenden der zijnen had verslagen. Hij had zijne onmagt tegenover onze strijdmiddelen, onze krijgskunst en onzen invloed leeren inzien, en ofschoon het nog lang zou duren eer hij den kamp gewonnen gaf, bleef er reeds toen — op redelijke gronden — weinig hoop meer voor hem over. Het volk was doof gebleven, zoowel voor zijne beloften als voor zijne bedreigingen, en zijne stem, die weleer als eene tooverklank op het gemoed van den Javaan werkte, had al haar vermogen verloren. Bij Sambierotto had hij het terrein afgebakend, waar hij als Sultan van Mataram zijn kraton wilde bouwen; maar deze handeling, die een jaar geleden de bevolking op uren ver in den omtrek met geestdrift zou vervuld hebben, werd thans met onverschilligheid aangezien. Waar hij naderde, week de landman met have en vee naar de naastbijgelegen schans, en waar hij verdwenen was, hervatte men het dagelijksch bedrijf, als ware er niets voorgevallen. Volgens later ingewonnen berigten, was hij met 1000 hoofden over de Progo gekomen, doch, slechts van 170 vergezeld, weder naar Bagelen getrokken. Mogt hij zich nu in de eerste dagen na zijne terugkomst tussehen de Progo en Bogowonto nog hersenschimmen gevormd, en mogt hij

nog gewaand hebben dat de oogenblik, waarin zijne gelukszon geheel zou ondergaan, minder nabij was, dan moet de moedeloosheid zijner voornaamste volgelingen blijkbaar uit hunnen kort op elkander volgenden afval, en de bloedige nederlaag die hij nog in September onderging, met het dreigende gevaar waaraan hij door een half wonderwerk ontsuapte, hem toch weldra van alle begoochelingen hebben ontheven.

Eer wij het verhaal der krijgsverrigtingen vervolgen, zullen wij nog met een woord gewagen van de op nieuw bewezen deugdelijkheid van het stelsel, waarnaar de Generaal DE KOCK den oorlog voerde. Wij hebben reeds doen opmerken hoe die talrijke hentings aan de bevolking ten steun verstrekten, en haar vergunden na eene korte stoornis weder tot hare vorige rustige leefwijze terug te keeren; maar welk eene beweegbaarheid verschaften zij niet aan onze kolonnes? Deze sloegen zich, gelijk wij zagen, des avonds doorgaans bij een onzer sterkten neder; zij vonden er levensmiddelen met voorraad van krijggsbehoeften, en konden in de meestal op die punten aanwezige kampementen een dak vinden gedurende den nacht. Moesten zij een versnelden marsch maken, of ging de weg over eenen moeilijken bodem, dan lieten zij hun geschut, en alles wat verder aan de snelheid hunner bewegingen nadeel kon toebrengen, onbevreesd achter; zij waren zeker het terug te vinden. Nimmer behoefde men meer dan voor een dag leeftogt mede te nemen, en dien kon ieder soldaat voor zich-zelven dragen; het ergste wat in deze te duchten stond, was den

nacht niet bij eene benting te kunnen doorbrengen, maar den volgenden dag trof men er gewis in deze of gene rigting eene aan, en alsdan kon men zich op nieuw voorzien. Men kon dus nog bovendien veilig al dien belemmerenden nasleep van koelie's en lastdieren achterlaten, die weleer alleen voor het vervoer der levensmiddelen gevorderd werd, en zijne zorgen uitsluitend aan het opsporen en vervolgen van den vijand besteden. Wie ziet niet het groote onderscheid wat er bestond tusschen de laatst beschreven togten en die, volbragt in de eerste jaren van dezen krijg, of op andere oorlogstoooneelen, waar men zich nog niet zoo degelijk gevestigd had.

Zoodra men te Djokjokarta overtuigd was dat DIEPO-NEGORO zich uit de nabijheid der hoofdstad had verwijderd, begaf de Generaal DE KOCK zich weder naar Magelang en ging de kolonel COCHUS er terstond toe over eene benting te doen opwerpen te Soko, nabij Sambierotto, ten einde DIEPO-NEGORO, die aan dit punt scheen te hechten, alle kans te benemen er zich immer weder neder te slaan. Te Tjokro, nabij Djokjokarta, werd insgelijks eene schans gelegd. Voor het overige bleef het gedurende de eerste helft van September rondom de hoofdplaats volkomen rustig, zoodat onze afgetobde benden weder eenigzins tot verademing konden komen. Intusschen ging COCHUS, op last van den opperbevelhebber, over tot het ontbinden en, voor zooveel zij naar Nederland zouden terugkeeren, tot het naar Samarang zenden der expeditionnaire troepen, waarvan, behalve het 2de bataillon, ook de ruitery en artillerie zich in zijn komman-

dement ophiielden. De 12de mobiele kolonne, die onder MICHELS geoorloogd en veel geleden had, was bovendien door den Generaal DE KOCK eveneens ontbonden (1), en haar aanvoerder, de majoor DE PAULIJ, had zich met zijne officieren naar Djokjokarta moeten begeven. Hier werd hij gesteld aan het hoofd eener nieuwe kolonne — de 15de — die door COCHUS werd zamengesteld uit Europeanen, welke van de expeditionnaires in Indië bleven, en uit inlandsche soldaten van het Indisch leger.

Terwijl dit alles plaats greep en zich inmiddels een aantal vijandelijke hoofden, meestal Tommongongs, aan de onzen hadden onderworpen, bekwam COCHUS de zekerheid dat DIEPO-NEGORO zich andermaal over de Progo naar het Selarongschgebergte had begeven. Terstond stelden onze troepen zich in beweging, en na eenige nuttelooze marschen, waardoor de 1ste kolonne in den avond van den 16^{den} September te Bantoel en de 10de te Kanigoro was gekomen, werd men onderrigt dat de vijand te Silo stond. Zonder uitstel gaf COCHUS hiervan kennis aan LE BRON DE VEXELA, die met de 5de kolonne te Gamplong gelegerd was, en men besloot den volgenden morgen de opstandelingen te gaan aanvallen.

De 5de kolonne ging van Gamplong naar Troetjook, en dienzelfden avond weder naar hare stelling terug; zij had slechts een paar kanonschoten op eenige zeer verwijderde vlugtelingen kunnen doen. De 10de kolonne, waarbij de kolonel COCHUS

(1) Er werd geene nieuwe 12de kolonne meer opgerigt, evenmin als er, na hare ontbinding, eene nieuwe 9de kolonne was opgerigt geworden.

zich in persoon ophield, marcheerde van Kanigoro over Pedes naar Gamplong, en vervolgens over Semampir en Pedes weder naar Kanigoro; ook zij trof den vijand nergens aan, maar hare beweging had zeer waarschijnlijk ten gevolge dat hij niet naar het noorden kon ontsnappen, en dus herhaaldelijk werd blootgesteld aan de duchtige slagen die SOLLEWIJN hem toebragt. Deze was des morgens ten zeven uur zonder geschut of veldtros, maar versterkt met nog 25 huzaren uit Djokjokarta, waardoor zijne ruitery op 80 paarden was gebragt, naar Silo gegaan. Deze plaats is omgeven door bergen, en ligt derhalve in eene kom die twee toegangen heeft, een ten oosten en een ten westen. SOLLEWIJN bereikte haar zonder door den vijand gezien te zijn; zijne ruitery was reeds geschaard en zijne jagers en scherpschutters, onder luitenant DE BRUIN, hadden de hoogten ten zuiden van Silo reeds beklommen, toen de opstandelingen, ter sterkte van ongeveer 500 man, meest allen te paard, uit de dessa te voorschijn kwamen en in wanorde op de vlugt toogen. DE BRUIN liet terstond een hevig tweegeledeeren-vuur op hen maken, wat aan velen het leven kostte en de verwarring nog deed toenemen; de ritmeester DE LATRE stortte zich vervolgens met de gezamentlijke ruitery door den oostelijken ingang op hunne digtste drommen; de jagers en scherpschutters werden daardoor verplicht hun vuur te staken, en kregen bevel in de kom neder te dalen, om de ruitery te ondersteunen. Thans volgde er een strijd, zoo wild en zoo vol verbittering, dat het penseel hem welligt op het doek zou kunnen brengen, maar dat hij bijna niet door de pen in al zijne woeste waarheid kan worden wedergegeven. Onder het oorverdoovend geschreeuw der opstandelingen, de hoerah's onzer ruiters en de knetterende gewerschoten van vriend en vijand, greep menig tooneel van verheven heldenmoed plaats. Hier ijlt de luitenant JAUBERT, met een handvol huzaren en lansiers, den dapperen SENTOT na, die, eveneens van eenige ruiters vergezeld, tegen het gebergte oprent; SENTOT is verplicht halt te houden en er grijpt een kortstondig gevecht plaats, waarin JAUBERT teruggedrongen werd; doch er komt versterking opdagen, JAUBERT rent andermaal op den vijand los, deze wijkt, vijf der zijnen storten met hunne paarden over elkander heen van de rotsen, en JAUBERT, van dezen oogenblik gebruik makende, houdt wakker op hem in, doet SENTOT gewond van zijn paard tuimelen en met verlies van nog negen dooden met moeite aan de gevangenschap ontkomen. Ginds gelukt het aan een rijk gekleed vijandelijk aanvoerder, later herkend voor den Pangerang ARIO-PRABO, uit het gedrang te komen; met overhaasting neemt hij de vlugt, maar zijn paard, door een geweerkogel getroffen, stort dood onder hem neder; de wachtmeester van den trein, CASSENHOVEN, heeft hem inmiddels bereikt, valt hem aan en doet hem na korten tegenstand het leven derven. Elders stort een vijandelijk lansier, wiens paard reeds gesneuveld was, zich als woevend onder onze ruiters; hij doodt een huzaar en brengt een ander vier lanssteken toe, die gelukkig slechts zijne kleeding deeren, en hoewel de huzaar AMAND hem

reeds tweemaal had gewond, blijft hij zich weren als een razende, zoodat AMAND zich van zijn paard werpt, hem met de handen aangrijpt, zich al worstelende van zijne lans meester maakt, en dien onverschrokken strijder met zijn eigen wapen nedervelt. Intusschen pogen zich aan den westelijken uitgang een vijftigtal brave en getrouwe pradjoerits te scharen, om den aftogt van hunnen Sultan te dekken; het juist treffend vuur der jagers brengt hen echter aan het wankelen, en DE LATRE, met de hoofdmassa der ruitery, werpt hen weldra geheel overhoop en doet twintig der hunnen in het stof bijten. Terwijl dit alles op verschillende punten bijna gelijktijdig voorvalt, draagt SOLLEWIJN, ziende dat er met de infanterie weinig was uit te rigten tegen den alom vliedenden vijand, het bevel daarover aan den luitenant DE BRUIN op, gelast deze hem zoodra mogelijk te volgen, herzamelt zijne ruitery bij het gedeelte wat nog onder DE LATRE strijdende is, stelt zich aan haar hoofd en snelt DIEPO-NEGORO achterna.

Thans gaat het in eene dolle suizelvaart over bergen en over dalen, over rotsen en over kloven; DIEPO-NEGORO ijlt, als op de vleugelen van den wind, naar de zijde van Semampir; maar onze wakkere ruiters weten even goed als hij hunne paarden tot spoed aan te drijven; zij vliegen hem na en overal waar de bodem slechts de minste beletselen aan de snelheid van zijne vlugt in den weg legt, halen zij hem in en dringen zij, om hem op te zoeken, door de digte massa zijner getrouwe volgelingen heen, die zich telkens met edele zelfopoffering, tot redding van hun' vorst,

aan de woedende slagen der onzen blootstellen. Maar terwijl zijne braven de onzen staande houden en sneven, jaagt hij voort; de Nederlanders verliezen hem echter niet uit het oog; zijn zwarte tulband, zijne witzijden onderkleeding, zijne groene kabaaï en zijn schoon zwart paard, maken hem kenbaar onder allen; zij scheuren zich los uit het gevecht, zij ontvlieden hen die zij met zooveel moeite inhaalden, en rennen voorwaarts op het spoor van dien éénen, die bij hen meer dan alle overigen geldt. Bij Gamplong meenen zij hem den weg naar de Progo afgesneden te hebben, maar met de woede der wanhoop stort hij zich in hunne gederen, breekt er door, bereikt de rivier en werpt zich zonder aarzelen in den stroom. In dit oogenblik was hij nog slechts van 40 of 50 ruiters vergezeld. Doch SOLLEWIJN, die tegelijk met hem en slechts weinige schreden lager dan hij aan de Progo was gekomen, geeft de hoop niet verloren; ook hij gaat met zijne ruiters te water en laat de paarden aanjagen, om zoo mogelijk vóór zijnen tegenstander aan den anderen oever te geraken; het geluk is hem echter ongunstig, want terwijl de vijand eene waadbare plek trof, zijn de paarden der zijnen tot zwemmen verplicht; het ongeduld maakt zich van hem meester; hij beveelt te vuren, maar de natgeworden lading der karabijnen weigert te ontbranden; hij ziet DIEPO-NEGORO reeds het drooge bereiken, terwijl zijne snuivende rossen nog met den stroom worstelen; dáár jaagt het hoofd van den opstand, als door een bliksemschicht gedragen, weder voorwaarts; maar de dappere hu-

zaar DOORENBOOM, die gelijk met hem op vasten bodem geraakte, is hem reeds op zijde; hij lost zijn pistool, doch mist; hij dringt op hem in, grijpt naar de teugels van DIEPO-NEGORO's paard, maar valt door twee lanssteken getroffen zielloos neder; de luitenant JAUBERT, die hem met drie huzaren volgde, komt nog vroeg genoeg om den dood van den braven DOORENBOOM te wreken, maar te laat om zich van DIEPO-NEGORO meester te maken. Deze is reeds bijna uit het gezicht; hij rent naar de zijde van Banjoemenang en — alle hoop is voor de onzen verloren.

Het grootste gedeelte onzer ruiters was nog in den stroom; SOLLEWIJN bevond zich vier à vijf palen van zijne hoofdmagt, en hij was dus wel verplicht hier de vervolging te staken. — Hij bragt dus zijne vermoeide troepen weder op den linker Progo-oever, gaf hun eenige rust en ging naar Kempoang, waar hij ook DE BRUIN tot zich trok, die inmiddels het gebergte doorkruisd had en nog veel vlugtende brandals had doen neder-schieten. Den volgenden dag keerde de 1ste kolonne naar Mangier terug.

Het schoone feit, door SOLLEWIJN met zijne ruitery op den 17^{den} September 1829 bedreven, had niet dien uitslag die het zoo ten volle verdiend had; maar ontkwam DIEPO-NEGORO door een gelukkig toeval, ja door een half wonderwerk aan de gevangenschap, dan was toch de schrik, dien de mare zijner nederlaag onder zijne volgelingen verwekte, zóó groot, dat het getal dergenen die hem afvielen met den dag toenam, en dat SOLLEWIJN, met zijne onvolprezen ruiters, zich veilig mogen be-roemen hoogstaanzienlijk tot het spoedig

beslechten van het langgerekte pleit te hebben bijgedragen. — Het verlies der onzen op dien gedenkwaardigen dag, bedroeg twee dooden, waarbij de dappere DOORENBOOM, en vier gewonden; maar van den vijand had men alleen langs den weg 54 dooden geteld, waaronder, behalve den Pangerang ARIO-PRABO, nog vele andere personen van rang; bovendien waren met SENTOT nog de Pangerangs MANGKOE-BOEMIE en BEI gewond, en het paard van eerstgenoemden, met een der pistolen hem onlangs door den Generaal DE KOCK geschonken, was in onze handen gevallen (1).

Wenden wij thans onze blikken naar het noorden en gaan wij na wat daar voorviel, om vervolgens naar de landstreek tusschen de Progo en Bogowonto te gaan, en eindelijk te zien wat er in Bagleen en Banjoemaas geschiedde.

In het Praauwgebergte hielden zich

(1) Bovendien bestond de buit der onzen in het vaandel van DIEPO-NEGORO, de met diamanten versierde kris van ARIO-PRABO; voorts 11 gouden krissen, 7 rijk versierde pieken, 8 geweren, een aantal pistolen, pieken, klewangs en krissen van mindere waarde; vele met goud en zilver geborduurde gordels, 15 gezadelde paarden, enz. — Roemvol onderscheiden hebben zich de ritmeester DE LATRE, de luitenants DE LANGE en JAUBERT, de wachmeesters BLOEM en CASSENHOVEN, de korporaals KLIJN, BENTAWICK, BRUELLEMANS en RENARD; de huzaren AMAND, MICHIELS en LINDENER. Ieder der hier opgenoemde onderofficieren, korporaals en huzaren, waarvan de vier eersten gewond werden en toch hunne pelotons niet wilden verlaten, werd door den Generaal DE KOCK een rang verhoogd, zoodra hij SOLLEWIJN's rapport had gelezen. Verder hebben zich eervol gekweten de luitenant DE BRUIN, de luitenant TUORAN (SOLLEWIJN's adjudant), de luitenant der Sumanapsche lansiers SOERAN-KARA, de wachmeester van dat wapen ROMANI DRACHMAN en de inlandsche sergeant WIRO-MONGOLO.

nog altijd kleine vijandelijke benden op, die dan eens door een onzer barissans of door een detachement uit onze bentsings werden verslagen, en dan weder op deze barissans of detachementen eenig voordeel behaalden. Deze benden bleven zich kenmerken door de menigvuldige brandstichtingen en rooverijen die zij pleegden; reeds dáárom was het noodzakelijk ze bestendig op te zoeken en te verdrijven; maar bovendien zouden zij, hoezeer meestal uit vagebonden zamengesteld, die zich weinig om de zaak van DIEPO-NEGORO bekreunden, spoedig aangegroeid en van hen door het hoofd van den opstand behendig partij getrokken zijn, indien men ze niet naauwlettend in het oog hadde gehouden. — Een der meest meldenswaardige gevechten, die in het Praauwgebergte voorvielen, greep plaats op den 14^{den} Junij 1829. De luitenant von WOLLZOGEN, kommandant der benting te Wonoprio, had zich, op het berigt dat eene bende opstandelingen te Wonobodro was aangekomen, derwaarts begeven met 65 pradjoeirts en 18 Djajang-Sekars; doch met te veel vertrouwen voorwaarts gerukt zijnde, stiet hij plotseling op den vijand, en werd hij, na het bieden van eenen slaauwen, onordelijken tegenstand, met verlies van een Europeaan, een inlandsch officier en 8 pradjoeirts op de vlugt gedreven. De luitenant NIELAND, kommandant te Batoor, die insgelijks tijding had ontvangen dat zich te Wonobodro brandals ophielden, ging dienzelfden dag met 5 Europeanen en 60 pradjoeirts op marsch. Na von WOLLZOGEN's nederlaag, en aan eene andere zijde als deze, voor Wonobodro gekomen zijnde, werd hij door

den vijand met veel stoutmoedigheid ontvangen. NIELAND naderde langs eenen weg waarop slechts vijf à zes man front konden bieden; hij liet dus, zoodra hij de opstandelingen onder het schot had, zijne zes voorste pradjoeirts vuren, deze langs zijne flanken zich achter zijne kolonne aansluiten en door de zes volgende hunne geweren lossen, zoodoende onder het vooruitgaan een bestendig en welonderhouden vuur (chaussée-vuur) gevende. Op deze wijze naderde hij Wonobodro, tot hij zich eindelijk in den looppas op den vijand kon storten en hem op de vlugt drijven. In de missigit of moskée vond men een aantal wapens en goederen van de brandals, maar Wonobodro doorgetrokken zijnde, zag men hen andermaal op eene hoogte geschaard. Thaus schenen zij echter den moed geheel verloren te hebben, want NIELAND behoefde slechts te naderen, om hen in verwarring te doen wijken. De vijand had 20 dooden bekomen, en een Pangerangs- en een Tommongongs-paijong, benevens drie vlaggen in onze handen gelaten. NIELAND keerde des avonds, zonder eenig verlies, naar Batoor terug (1). — De majoor MICHELS, die te Kottowaringin stond, ging op de tijding van dit gevecht eenen togt in het gebergte maken; maar hij ontwaarde niets meer en begaf zich weder naar Bagleen, waar hij zich sedert het hervatten der vijandelikheden met zijne kolonne ophield.

Gelijk wij gezien hebben was de luitenant-kolonel LEDEL, na het eindigen van den wapenstilstand, van Tegal-Waroe met

(1) NIELAND maakte zeer gunstige melding van den sergeant SPILLEBOUT en de korporaal OORENBUS.

de vereenigde expeditionnaire kolonnes naar Sentolo gegaan, om daar eene sterkte te bouwen, terwijl kapitein TEN HAVE met de 2de kolonne van Kalibawang tot hetzelfde einde naar Wadas, nabij Banjoemenang en Sambierotto, twee geliefkoosde verblijven van DIEPO-NEGORO, was gerukt. De majoor BAUER stond met de 4de kolonne te Nangoelang.

Reeds den 18^{den} April had LEDEL een hevig gevecht te leveren, bij gelegenheid van het afhalen eener bezending krijgsmundbehoefden, die hem door de 4de kolonne van Nangoelang was te gemoet gevoerd. Een' eersten aanval had hij weldra afgeslagen, maar een hevige stortregen, die aan de onzen belette hunne geweren als vuurwapens te gebruiken, gaf den vijand moed nogmaals met onstuimigheid tot den aanval over te gaan. Terwijl de luitenant BURGERS eenige welgerigte schoten uit een 2de in zijn regter flank bragt, werd onze ruitery hem tegemoet geworpen, maar, helaas! teruggeslagen. LEDEL liet toen den stormmarsch blazen en zijne infanterie met geveld geweer vooruitgaan; zij had het geluk den vijand tot wijken en eindelijk tot eene volslagen vlugt te dwingen (1).

Nadat ook de kapitein TEN HAVE den 20sten te Wadas hevig was aangevallen,

(1) Onder zijne vele dooden telde de vijand den Ali-Bassa PRAWIRO-RONNO, die het leven verloor door een lanssteek van den Tommongong MALANG-NEGORO. Wij hadden aan dooden een huzaar en een flanker; aan gewonden twee Tidorezen. Onderscheiden hebben zich in dit kort maar hevig gevecht, de majoor LONNEUX, de kapitein VAN HOPBERGEN, de luitenants H. F. KOCK, TEGELAAR, VAN HAACKE, VAN CASTEEL en ANDRINGA DE KEMPENAAR. Voorts van de Tidorezen: de majoor SAFI-OEDIN, de kapitein HAMMIA en de luitenant MALEK-OEDIN.

en den vijand niet dan door medewerking der toegesnelde 4de kolonne had kunnen verslaan (1), besloot de opperbevelhebber door eenige kolonnes gemeenschappelijk de zich vooral te Wates ophoudende brandals te doen verdrijven.

Op den 28sten stelde zich te dien einde van Wadas, Nangoelang, Tegal-Waroe en Sentolo, de 2de, 4de, 5de en de vereenigde expeditionnaire kolonnes in beweging; zij trokken langs verschillende wegen naar Wates, maar slechts de 5de en 4de kolonnes ontmoetten den vijand.

De 5de stiet reeds bij Goenong-Penten op zijne voorposten en dreef die terug tot op den hoofdtroep; deze werd aangevoerd door SENTOT en moest wel voor de herhaalde aanvallen der onzen wijken, maar trok in goede orde naar Wates terug. Te Wates kwam de 4de kolonne, gevolgd door de 2de, nagenoeg tegelijk met de 5de aan; de gesteldheid van den bodem was hier gunstig voor de ruitery, zoodat LE BRON DE VEXELA en BAUER, toen zij zagen dat de vijand zich ten oosten van de dessa in slagorde begon te scharen, terstond hunne lanciers en huzaren voorwaarts bragten en op de opstandelingen lieten inhouden. Onze ruitery werd slechts door de ligte infanterie der 5de en 4de kolonnes gevolgd, en bij haren kloeken aanval zoo dapper en tijdig door deze ondersteund, dat de vijand weldra geheel uit elkaer gedreven en in verschillende rigtingen op de vlugt gejaagd was.

(1) De onzen hadden 4 dooden en 11 gewonden, onder welke laatste de wachtmeester VAN DE LINDE zich bevond. — De luitenant PADTBERG onderscheidde zich.

De kolonnes bivakkeerden rondom Wates in de gebouwen dáár voor de benden van SENTOT opgerigt, en keerden den volgenden dag, na dit alles verbrand te hebben, naar hunne vorige legerplaatsen terug (1).

In de eerste dagen van Mei verliet BAUER Nangoelang, om zich tot het opwerpen eener benting te Goenong-Penten neder te slaan. De vijand bemoeijlikte zijne pogingen bijna niet, en op eenen togt, gedurende den 10^{den}, 11^{den} en 12^{den} Mei door LEDEL en TEN HAVE, uit Sentolo en Wadas, in eenen grooten kring rondom Goenong-Penten, naar Wates gedaan, zag men niets dan eenige zwakke patrouilles.— Vroeg in den morgenstond van den 16^{den} gelukte het evenwel aan de luitenants SUTHERLAND, VAN DER TAK en H. M. LANGE, door eene welberaamde en met omzigtigheid uitgevoerde poging, den vijandelijken Tommongong PATMO-NEGORO, die met een voorpost nabij Goenong-Penten stond, te overvallen. PATMO-NEGORO zelf verloor met 9 der zijnen het leven, en zijn paard, benevens drie geweren, eenige lansen en krissen, waaronder voorwerpen van waarde, en eene goede hoefcelheid kruid en lood, viel in handen der onzen.

Toen de sterkte te Goenong-Penten in voldoende staat van verdediging was gekomen (2), en BAUER verwittigd was ge-

(1) De 4de kolonne had een doode en de 3de een aantal paarden — waaronder dat van den inland-schen luitenant KALOE — door lanssteken gewond. LE BRON DE VEXELA maakte in zijn rapport melding van de diensten bewezen door de kapiteins VON GRIESHEIM en ROEFS, de luitenants MOREAU, PETIT en EYSENLOFFEL; hij prees voorts zeer het gedrag van de luitenants LA HURE van de huzaren en ONDAATJE van de genie.

(2) BAUER prees zeer de diensten bij dien arbeid

worden dat MANGKOE-BOEMIE zich met de vrouwen der vijandelijke aanvoerders te Koelor, eene dessa in het Kliergebergte, ophield, kwam hij met TEN HAVE — thans majoor — overeen te beproeven ze daar te overvallen en op te ligten. In den avond van den 21sten Mei gingen zij, slechts van hunne inlandsche infanterie en de Alfoeren der 2de kolonne verzeld, op marsch. Zij vereenigden zich te Serang en trokken nu langs ongebaande wegen regt op Koelor; het grootste gedeelte van den tijd marcheerden zij door alang-alang, die zich tot boven hunne hoofden verhief. Des morgens tegen zeven uur bereikten zij Koelor zonder ontdekt te zijn, maar doodelijk vermoeid; na eenige oogenblikken rustens trokken zij Koelor binnen, doch groot was hunne teleurstelling, want MANGKOE-BOEMIE had weinig tijds voor hunne komst de plaats verlaten. De onzen betrokken het bivak en SENTOT poogde nog wel hen te doen opbreken, maar werd door de woeste Alfoeren, aangevoerd door luitenant NEIJS, met verlies op de vlugt gedreven. Den 22sten keerden BAUER en TEN HAVE naar hunne standplaatsen terug; de togt kostte weder verbaasend veel inspanning, maar de vermoijenissen, op dezen en den vorigen dag doorstaan, hadden althans het nut gesticht de onzen bekend te maken met eene streek, waar zij zich gedurende den geheelen oorlog nog niet vertoond hadden, en aan den vijand de overtuiging te geven dat ook die schuilhoeken, waar hij zich het meest veilig

bewezen door de luitenants SUTHERLAND en H. M. LANGE.

waande, door de Nederlanders konden worden bereikt (1).

Daar de vijand zich gedurende vele dagen op alle punten tusschen de Progo en Bogowonto bestendig voor de onzen terugtrok, om zijne vorige stellingen te hernemen, zoodra zij zich weder in hunne legerplaatsen bevonden, besloot de Generaal DE KOCK eenige verkenningen te laten doen tot het kiezen van meer voorwaarts gelegen punten, waarvan het bezetten de opstandelingen voor goed naar het westen moest drijven. Een dezer verkenningen greep den 4^{den}, 5^{den} en 6^{den} Junij plaats door LEDEL en BAUER; zij gingen langs de Progo tot Brossot, vervolgens westwaarts naar Wonopete en daarna in eene noordelijke rigting op Goenong-Gempel, en zoo weder naar hunne kampementen terug; zij hadden den vijand niet anders dan op grooten afstand gezien.

Daar echter de werkzaamheden te Sentoto — waar magazijnen en hospitalen moesten komen — nog niet genoegzaam waren gevorderd om aan de drie kolonnes, die tusschen de Progo en Bogowonto oorloogden, eene meer vooruitgeschoven stelling te kunnen geven, werden de punten, die de Generaal DE KOCK, op grond der inlichtingen van LEDEL en BAUER, daartoe koos, nog niet aanstonds bezet, maar bleven onze troepen uit hunne tegenwoordige standplaatsen den vijand bestoken. Dit baatte echter weinig, want SENTOT scheen het stellige voornemen te hebben gevormd

(1) De officieren der 4de kolonne, die BAUER op dezen moeilijken togt verzelden, waren de luitenants LOMBAR, RIETVELD, VAN DER TAK, PÖHLER, VAN ALPHEN en RONDEAU.

de onzen zich door aanhoudende marschen te laten afmatten, om hen welligt hier of elders, wanneer hij de kans schoon zag, met overmagt plotseling te overvallen. De opperbevelhebber gelastte dien ten gevolge eene algemeene beweging, die den 21sten, 22sten en 23sten Junij plaats had. LEDEL en BAUER marcheerden den 21sten, zonder vijand te zien, langs Gegoeloe op Kradinan, waar zij bivakkeerden. Den 22sten gingen zij over Goenong-Gempel naar Kedoong-Pring; zij hadden onderweg reeds eene vijandelijke bende met kanonschoten verdreven, maar bij Kedoong-Pring werd de achterwacht uit het houtgewas plotseling met onstuimigheid aangevallen. De onzen maakten halt; de majoor LONNEUX, die met zijne kolonne achter marcheerde, nam terstond uitmuntende maatregelen om den vijand af te slaan, en BAUER, aan het hoofd der ruitery, ondersteunde hem zóó goed, dat de opstandelingen weldra de vlugt kozen. LEDEL liet hem nu door zijne Tidorezen hevig vervolgen, zoodat hun verlies belangrijk was. SENTOT zelf werd gewond. Men bragt den nacht te Kara-assem door en keerde den volgenden morgen naar Goenong-Gempel terug, ter ondersteuning der bewegingen die op dezen dag door de majoor TEN HAVE van Wates, werwaarts hij zich den 22sten van Wadas begeven had, gedaan werd. De 2de kolonne zag echter niets dan eene onbeduidende bende opstandelingen; ook de beide anderen ontwaarden geene brandals meer, en des avonds waren de drie kolonnes weder op hunne standpunten terug (1).

(1) Onderscheiden hebben zich de majoor LONNEUX, de luitenants VAN HAARLEM, TEGELAAR,

Twee dagen later vernam men reeds weder dat DIEPO-NEGORO zich met eene aanzienlijke magt in de nabijheid van Kadilangoe ophield, en daar het geen zaak was hem ergens lang met rust te laten, besloten de drie kolonnes zich onmiddellijk derwaarts in beweging te stellen. LEDEL ging reeds den 23sten Junij van Sentolo naar Gegoeloe, waar hij den nacht doorbragt, om zich den volgenden morgen over Brossot langs den grooten weg, die evenwijdig aan het zuider-zeestrand loopt, westwaarts te bewegen. BAUER verliet Goenong-Penten eerst den 26sten en zou zich over Wates naar den mond der Bogowonto rigten, terwijl TEN HAVE, die eveneens den 26sten op marsch ging, over Bakoenang naar Kadilangoe zou gaan. — LEDEL bereikte den 26sten Wonopete, zonder den vijand ontwaard te hebben; hier zag hij eene kleine bende, die voor hem terugweek, en toen hij de Kali-Galoer met veel moeite was overgetrokken, ontving zijne kolonne uit Wonopete eenige gewerschoten, die haar echter den marsch niet deden staken. Een halve paal verder kondigde zijne voorwacht het opdagen van 70 à 80 vijandelijke ruiters aan, en thans werd het noodig beschikkingen te nemen, want het was duidelijk dat er eene aanzienlijke magt van opstandelingen in de

nabijheid was. LEDEL, die slechts 35 huzaren bij zich had, kon daarmede de vijandelijke ruitery niet aanvallen, want hoezeer de onzen niet gewoon waren hunne tegenstanders te tellen, zoo wist men te goed hoe meesterlijk SENTOT de kunst verstond zijnen vijand uit hinderlagen te bespringen, om iets te ondernemen vóór dat men de hoofdmagt der opstandelingen gezien had. Men rukte dus goed gesloten en behoedzaam vooruit; de vijand deinsde terug, naarmate de onzen grond wonnen, en toen men op die wijze nog twee palen had afgelegd, ontwaarde men eindelijk de infanterie van DIEPO-NEGORO.

De kolonne LEDEL telde slechts 161 bajonetten; want hij had een goed gedeelte zijner magt tot het bezetten van Sentolo moeten achterlaten; bovendien had hij, even als de beide andere kolonnes, ten einde vrijer in zijne bewegingen te zijn, geen geschut met zich genomen, en was hij belast met al den nasleep die gevorderd werd tot den vervoer van levensmiddelen voor 5 dagen. Zijne Tidorezen telden omstreeks 200 koppen, en hoewel eenigen hunner van geweren waren voorzien, bedienden toch de meesten zich van de wapenen die zij uit hun land medebragten. De geregelde en goed gewapende infanterie des vijands daarentegen, was ruim 700 koppen sterk, die in drie benden verdeeld, even zoovele kleine hoogten bezet hielden en de ruimte afsloten tusschen de zee en de Groote Rawa. De ruitery had zich door de tusschenruimten der infanterie teruggetrokken en achter haar geplaatst. In die tusschenruimten en op de vleugels, zooveel

LE BRON DE VEXELA, DE BOCK, H. F. KOCK, VAN PALLANDT en LUTZ der infanterie; de luitenant HEROLD der artillerie; de fungerende adjudant-onderofficier VON GOSZICKI, de sergeant GILLES en de korporaal KNUDDE der infanterie; de wachtmeester GIBON, de korporaal KLEIN en de trompetter THEODORE der huzaren. De Sumanapsche ritmeester GINLONNO en de luitenants SEDIKA en ABEAS. Het verlies der onzen bestond in 3 gewonden.

het terrein toeliet, stonden talrijke hoopen met lansen en steenslingers gewapende dessa-bewoners, wier sterkte aanhoudend aangroeide, want alom werd op het rijstblok geslagen en van alle kanten stroomde het landvolk toe. Het scheen dat hier — waar de onzen zich nog zoo weinig vertoond hadden — de eerbied of de vrees voor DIEPO-NEGORO nog levendig was.

LEDEL, die zich op een punt bevond wat iets hooger gelegen was dan dat waar de vijand stond, zag heinde en ver niets dan aanvallers, en hij wist dat de majoors BAUER en TEN HAVE uren ver van hem verwijderd waren, want men had den vijand op eene geheel andere plaats verondersteld. Zeker zou hij van hier met zijn geweervuur, naar allen schijn, het overwigt op den vijand gehad hebben, maar het was intusschen zóó hevig begonnen te stortregenen, dat hij op dit vuur volstrekt niet rekende. In den waarlijk hagchelijken toestand waarin hij met zijne geringe magt verkeerde, zag hij geen andere uitkomst dan in een kloeken aanval met blank geweer. Hij besloot dan ook zijne ruitery en de Tidorezen op den vijand te werpen en hunne pogingen met zijne geregelde infanterie te ondersteunen; hij had aan de eerstgenoemden bevolen niet te snel vooruit te rukken, opdat hij hen met de laatstgenoemden zou kunnen volgen, en stelde zich nu vastberaden in beweging. De vijand deed geen schot en liet hem bedaard naderen, onder het geschreeuw der ongeregelde benden die hij tot zich had geroepen; maar wie schetst LEDEL's verbazing, toen hij plotseling die ontzagverwekkende schaar, als door ver-

bijstering getroffen, regtsomkeert maken en in de grootste wanorde de vlugt nemen zag; de huzaren en Tidorezen waren nu niet langer in te houden en snelden den vijand na; zij zagen hem, zonder ook van dit verschijnsel de reden te kunnen bevroeden, grootendeels den zeer bekwamen weg verlaten en zich in de Rawa werpen; de Tidorezen volgden hem daar zooveel zij konden, en stieten alles neder wat zij bereikten; de huzaren bleven hen, die den weg hielden, najagen, en LEDEL, verheugd over dezen gunstigen maar onbegrijpelijken keer der dingen, rukte ook met de rest zijner magt ijlings op. Ter hoogte van den weg gekomen, die door de Rawa naar Gentang voert, werd hem echter alles opgehelderd, want hier vond hij de majoors BAUER en TEN HAVE, wier afgestegen ruiters een hevig vuur maakten op de vlugtelingen, en wier Alfoeren en jagers zich even onverschrokken als de Tidorezen van LEDEL in den modder waagden, om het aantal van 's vijands gesneuvelden te vergrooten.

De majoors BAUER en TEN HAVE hadden zich, gelijk wij gemeld hebben, des morgens in de voorafbepaalde rigting op weg begeven; maar ieder hunner ontving kort na den aanvang van den togt het berigt, dat DIEPO-NEGORO niet meer te Kadilangoe, maar wel — en met eene zeer sterke magt — te Wonopete stond. Zij begrepen dat hieruit een groot gevaar, óf voor de zwakke kolonne van LEDEL, óf voor de rust op den linker oever der Progo kon voortvloeijen, daar het zeer waarschijnlijk was dat DIEPO-NEGORO op LEDEL zou stooten, of zich langs diens regter vleugel naar het

zuiden van Djokjokarta begeven zou. BAUER besloot dus de rigting van zijnen marsch zoodanig te wijzigen, dat hij TEN HAVE moest aantreffen, hetgeen te Pengasse geschiedde. Hier kwamen de beide hoofd-officieren overeen zonder verwijl naar Ketjoeboong te gaan, en DIEPO-NEGORO tusschen hunne troepen en die van LEDEL in te brengen. — Zij stelden hunne vereenigde ruitery, met de Alfoeren der 2de en de jagers der 4de kolonne aan het hoofd, en wendden zich naar Gentang, waar zij ter goeder ure aankwamen. Een eind weegs op den — slechts een paal langen — weg van Gentang naar Ketjoeboong gevorderd zijnde, zagen zij dat de vijand hen reeds ontdekt had en in vollen aftogt was. Zij snelden nu met hunne ruitery vooruit, lieten de Alfoeren en jagers zoo spoedig mogelijk volgen, en wierpen zich in de regter flank der opstandelingen; deze, die de zee op hun linker flank hadden en op den zeer bruikbaren weg thans door de ruitery van drie kolonnes aangevallen werden, stortten zich, voor zooveel zij het boomrijke Ketjoeboong niet hadden kunnen bereiken, in de Rawa en zagen onder hun midden het bloedbad aanrigten, waarvan wij hierboven melding maakten.

Toen er geen vijand meer in den omtrek te zien was, vereenigden de kolonnes zich tot het nemen van eenige welverdiende rust. De schoonè overwinning van dien dag had haar slechts vier gewonden gekost, maar het verlies des vijands — hoezeer niet in getallen op te geven — was hoogstbelangrijk. Toen onze kolonnes twee dagen later weder over het slagveld marcheerden, lagen er nog dertig dooden

onbegraven, en de Javaan acht het een heilige pligt de lijken, niet alleen van bloedverwanten en vrienden, maar zelfs die van landgenooten, zoodra mogelijk ter aarde te bestellen. — Een aantal vaandels, wapens en paarden, benevens een sabel van DIEPO-NEGORO en eene menigte hem toebehoorende papieren, vielen in handen der onzen (1).

Na genoten rust gingen de kolonnes gezamentlijk naar Ketjoeboong, vanwaar nog eenige vijandelijke hoofden de vlugt namen, die echter niet waren te achterhalen. In Ketjoeboong en het nabijgelegen Kretek werd den nacht doorgebracht; de onzen legerden zich in de zeer goede woningen der benden van DIEPO-NEGORO, en voedden zich met de spijsen die voor deze gereed stonden.

Den 27sten gingen de drie kolonnes naar Kadilangoe, waar zij vernamen dat DIEPO-NEGORO met een klein gevolg over de Bogowonto was geweken. Daar de bodem door den sedert twee dagen vallenden regen zeer doorweekt was, moest men er van afzien zich noordwaarts te begeven,

(1) Deze sabel en papieren werden door den fungerenden adjudant van LEDEL, de luitenant H. F. KOCK, die zich zeer onderscheiden had, door met de ruitery op den vijand in te houwen, naar den Generaal DE KOCK, in diens hoofdkwartier te Magelang, overgebracht. — Voorts werd in de rapporten nog eervolle melding gemaakt van de luitenant DISAND, die een vaandel nam en ligt gewond werd, van de luitenants VAN PALLANDT, VAN DIJK, DONLEBEN, NEIJS, VAN BLOKLAND en HELBACH der infanterie, DE LATRE en FASSOTTE der ruitery, de sergeant-majoor LAMBRECHTS, de wachmeester VAN OCHTEN en de korporaal GAUDRIEN van de huzaren; de Ternataansche majoor KOELABAT en de Tidore'sche majoor SAFI-OEDIN. De Generaal DE KOCK hechtte voorts zijne hooge tevredenheid aan het beleid en den moed van LEDEL, BAUER en TEN HAVE.

gelijk aanvankelijk was besloten; men ging na hier en daar nog eenige zwerfende dus naar Bandongang, waar men bivak- opstandelingen gezien te hebben, naar keerde. Den 28sten gingen de kolonnes, hunne verschillende standplaatsen terug.

ARCHIEF VOOR NEDERLANDSCHE KRIJSGESCHIEDENIS.

BELANGRIJKE MEMORIE

VAN

Z. H. DEN PRINS VAN ORANJE,

omtrent den staat waarin zich bevonden de verdedigingsmiddelen van het oostelijk frontier, aan den Raad van State overgeleverd, den 26sten Januarij 1672.

De belangrijke memorie, welke hierbij aan de lezers van den *Militaire-Spectator* wordt medegedeeld, is door Z. H. den Prins van Oranje (WILLEM III) opgemaakt, ten gevolge van eene door hem op verzoek van den Raad van State gedane inspectie, om te onderzoeken:

- 1°. welke maatregelen zouden behooren te worden genomen tot verdediging van de rivier den IJssel;
- 2°. welke werken zouden behooren te worden uitgevoerd tot verbetering der fortificatiën van de onderscheidene vestingen langs de rivieren den Rijn en den IJssel;
- 3°. den staat waarin zich bevonden de magazijnen van oorlog, en de gesteldheid van de troepen in de voormelde vestingen.

Die memorie leert alzoo den staat kennen waarin zich die onderscheidene verdedigingsmiddelen bevonden in de eerste dagen van het jaar 1672, dus nog vóór dat de verschillende beschikkingen waren genomen geworden, ten gevolge waarvan die

verdedigingsmiddelen in den staat gebragt waren waarin zij zich bevonden toen zij moesten worden gebruikt om het magtige Fransche leger, onder LODEWIJK XIV, het hoofd te bieden, en waaromtrent de bijzonderheden zijn medegedeeld in het werk van de luitenants-ingenieurs VAN SYPESTEIN EN DE BORDES, getiteld: *De verdediging van Nederland in 1672 en 1673*, I, v^{de} gedeelte, bladz. 33—40, en vii^{de} gedeelte, bladz. 48—50.

Omtrent den toestand van de rivier den IJssel, in de eerste maanden van het jaar 1672, leert ons die memorie vele bijzonderheden kennen, welke tot heden niet bekend waren, en uit dat oogpunt beschouwd, is zij eene belangrijke bijdrage voor de geschiedenis van de verdediging van de Republiek in de gezegde jaren.

Zoo als bekend is, had de Prins van Oranje den 25sten Maart 1670 zitting gekregen in den Raad van State, en het was juist in de oogenblikken dat men bij de Staten van Holland werkzaam was aan het ontwerpen van eene instructie voor

den te benoemen *kapitein-generaal*, dat de Raad van State den jeugdigen Prins verzocht de bedoelde inspectie te doen. Hij was toen nog in geene militaire betrekking geplaatst, en werd eerst den 23sten Februarij 1672 tot de waardigheid van kapitein-generaal verheven.

Om te kunnen oordeelen over de bevelen, welke met opzigt tot die inspectie door den Raad van State zijn gegeven geworden, wordt hierbij in de eerste plaats medegedeeld de resolutie van dien Raad van den 11^{den} December 1671. Zij is van den volgenden inhoud:

«Vrijdag 11 December 1671.»

«Is naer voorgaende rijpe deliberatie en serieuze achtigh genomen sijnde, dat bij de jeghenwoordige gants becommerlijke constitutie van saken insonderheyt met alle bedenckel. praecautien dient gevigileert te worden voor de securiteyt van den IJsselstroom, mitsgaders voor de steden langhs ende ontrent de voorsz. riviere, alsmede den Rhijnstroom gelegen, goetgevonden ende verstaen,

dat Sijn Hoocheyt den heere Prince van Orange sal worden versocht, gelijk hooghed. Sijn Hoocheyt versocht wordt mits desen, omme ten dienste van den lande de moeyte te nemen van den voorn. IJsselstroom in loco te inspecteren, ende naer ingenomen bericht ende grondighe informatie, door diegeenen die sich des verstaen, te overleggen, wat tot versekeringe van den meergen. stroom jeghens alle gedreyghde ende te beduechten machinaten ende attentaten soude konnen ende behooren bij de handt genomen te

worden, 't sij door maken van eenighe retrenchementen ter plaetsen daer sulcx vereyst wort, t' leggen van redouten ende schanssen op een bequaeme distantie langhs deselve in de Veluwe, het emploijeren van eenighe jachten van oorlogh ende ander vaertuygh gemonteert ende gemant naer vereysch van saecken, ofte oock ingevalle de meergen. riviere quaeme toe te vriesen hoedaenighen ordre op 't ijsen van dien soude behooren beraempt ende metter daet in 't werck gestelt te worden,

dat wijders meer hooghedachte Sijn Hoocheyt de vordere moeyte gelieve te nemen, ten fine voort., omme 't inspecteren de fortificatie-wercken in de steden langhs de twee rivieren voort. gelegen, ende te letten wat tot meerder gerustheyt aen deselven noch soude behooren te worden gemaect, gerepareert ofte oock wel gedemolieert ende verandert,

Ten anderen omme te visiteren 's lands magasijnen, ende naementl. off deselve naer behooren geprovideert sijn van artillerye, wapenen, ammunitie van oorlogh, allerhande krijchsbehoeften ende materialen, mitsgader vivres ende medicamenten; Ende ten derden omme exactelijck te letten op de constitutie van de qualiteyt van 's landts militie in de voorsz. steden jegenwoordigh guarnisoen houdende, ende off omtrent deselve geobserveert worden de salutare ordres ende reglementen successivel. ghedaen emaneren, insonderheyt hoedanigh deselve door de handelinghe van wapenen ende exercitien bequaem sijn gemaect omme ten dienste van den lande in de besette plaetsen ende bij voorvallende gelegentheyt te velde geëmployeert te kon-

nen worden; doende tot dien eynde de militia voort. komen in de wapenen in yeder guarnisoen ende deselve laten doen de vereyste exercitie.

Ende wordt Sijn Hoocheyt mits desen geauthoriseert omme in ende tot executie van de voorsz. Commissie te mogen assumeren soodaenige hooftofficieren ende ingenieurs, als deselve daertoe sal gelieven te dispiceren.»

Het door den Prins van Oranje daarop ingediend Verbaal zijner inspectie, is van den volgenden inhoud:

VERBAEL (1).

Volgens UEd. Mogende resolutie van den 11^{den} December 1671, ben ick den 22sten der voorsz. maendt uyt den Hage vertrocken en den 24sten tot Aernem gearriveert, alwaer de militia in wapenen was en bestond in 5 compagnien te peerdt en 1 te voet, en yeder sterck in rijen en gelederen als volght:

Ruyterije.

Ouwerkerck	105.
Langerack	59.
Marlot	59.
Opdam	56.
Voorschoten	60.

Voetvolck.

Hallard	84.
-------------------	-----

Alle de officiers present.

(1) Dit Verbaal, geheel eigenhandig geschreven door den beroemden CONSTANTIN HUIJGENS, secretaris van den Prins van Oranje, berust op het Rijks archief te 'sGravenhage en is gebonden in het register getiteld: «*Verbalen van visitatie der fortificatie-wercken te Nimwegen, St. Andries, Schenckenschans, enz. van de jaren 1639, 1671, 1674 en 1693,*» behoorende tot het archief van den voormaligen Raad van State. Het is door den Prins van Oranje ondertekend.

Den 25sten ben ick 's mergens van Aernem vertrocken ende tegen den middagh, naer dat ick het fort Knodsenburgh in passant besichteet hadde, tot Nieuwmegen gekomen, daer ick de militia in wapenen vond, bestaende in 8 compagnien te peerdt en 5 te voet, en yder sterck in rijen en gelederen als volght:

Ruyterije.

Welderen	71.
Steenhuysen	55.
Ruysch	55.
Durant	56.
Osnabrugge	54.
Ittersum	58.
Loyson	52.
Pypher	59.

Voetvolck.

Bane	69.
Ruytenburgh	66.
Panier	67.
Beeckman	76.
Verschoor	69.

Ende daarnaer de stadt omrijdende ende de fortificatie-wercken besichtigende, vond ick in deselve de defecten die in de hiernevengaende memorie, sub n°. 1, begrepen sijn.

Den 26sten ben ick 's mergens van Nimegen naer Schenckenschans vertrocken en aldaer op den middagh gearriveert, de militia vond ick er in wapenen, welke bestond in 5 compagnien te voet, yeder compagnie sterck in rijen en gelederen als volght:

Voetvolck.

Commandeur Tenhove	78.
Ubbergen	75.
Reemen	60.
Dinteren	77.
Linden	78.

Officieren present.

Voorts dede ick den tour om de wallen en bevond dat in de fortificatie-wereken de volgende gebreecken waeren. Eerst, dat de borstweeringen en bancquetten d'eene te leegh en d'andere op een onbehoorlijke wijze al te smal geprepareert wierden ten dienste van musquetiers; sulcx datse nootsaeckelick dienen verandert te werden en beter ter defensie geprepareert te sijn. Ten 2^{den} dat verscheyden batterijen seer buyten de oude practijque en al te ondienstich voor groot geschut geformeert wierden. Ten 3^{den}, dat de reparatien der palissaden om het fort seer lancksamen en swacken voortganck hadden. Ten 4^{den} dat den dam aen den Rijn, waerdoor 't waeter in de gracht van 't fort gehouden moet werden, niet alleen insufficient gemaect en niet behoorlijk met twee ofte drie dobbele palissaden tegen surprisen voorsien en was, maer datter oock geen vereyscht buytewerck voor denselven tot verseeckering tegen belegeringe en lagh. Ten 5^{den} dat de grachten van 't fort geen noodige diepte en hadden, en dat de kadijcken ofte cingels om deselve te swack, te seer wechgespoelt en te onbequaem waeren om niet alleen de grachten tegen de opkomste en cracht van Wael en Rijn in goeden staet te kunnen houden; maer oock bij groote verleegingen van selve rivieren insufficient om genoegsaem water in de gracht te kunnen doen blijven; Ende ten 6^{den}, dat de stormpalen die seer nootsaeckelick tegen alle ongelegentheden sijn, 't meestendeel seer verrot, vermolmt en vergaen waeren, en veel van selve met handen soudon kunnen afgebroocken en in occasien wechgeruckt werden. Voorts

hebbe ick de magasijsen gevisiteert en den staet van selve, alsmede een memorie van de defecten van den commis overgenomen, die hier sub n°. 1 nevingaen, ende alsoo van Schenckenschans naer Emmerick ver trocken, ende aldaer savonts gearriveert sijnde, vond ick 't guarnisoen in wapenen.

Den 27sten, sijnde Sondagh, hebbe ick den godtsdienst 's mergens waergenomen en ter predicatie geweest. Naer de predicatie hebbe ick den tour om de wallen gedaen en de fortificatie-wereken besichticht, in dewelcke ick 't meestendeel der borstweren en bancquetten te leegh en te smal, en van een onbequame forme ter defensie vond, alsmede eenige grachten van de ravelijns toegegroeit, verlandt en eenige dammen door deselve gemaect, om in de thuynen te kunnen gaan, die in de voornoemde ravelijns geduerende den vrede geweest hebben.

Oock quamen mij de burgemeesters der stadt op de wallen ontmoeten ende remonstreren, dat de kribbe in den Rijn naest aen 't Waterpoorts bolwerck bovenstrooms gelegen, tusschen de 20 en 50 roeden verlengt behoorde te wesen, om seeckeren daertegen overgelegten aenwasch van sant, die de stadt ende fortificatien hoe langer hoe meer soude komen te beschadigen en eyndelick te ruineren, aff te doen nemen ende door meerder praminge van den stroom te diverteren. Ende in 't voorsz. bolwerck aen die groote advenue sijnde, vond ick ten hoochsten noodich, alsmede aen 't bolwerck en advenue benedenstrooms, datter stormpalen in de wallen geleght werden ende de palissaden vernieuwt en verbeterd, alsoo die meest te licht en vergaen waeren.

'S naermiddags dede ick het guarnisoen in de wapenen komen en oversach 't selve, 't geen in 5 compagnien te peert en 14 te voet bestond, en yeder sterck sijnde als volgt:

Ruyterije.

Schellart	60.
Lier	50.
Aernhem	53.

Voetvolck.

Commandeur Turcq	75.
Sauvetat	77.
Machwits	84.
Reemen	77.
d'Ardené	68.
Heeckeren	79.
Wijers	80.
Hum.	71.
Hum.	75.
Lier	82.
Stringa	74.

d'Officieren present.

Oock wiert mij den staet van 't magazijn overgegeven met de defecten, die hier sub n°. 18 en 19 nevengaen.

Den 28sten ben ick smergens van Emmerick naer Rees vertrocken, en aldaer ontrent den middagh arriverende, vond de militie in wapenen, dewelcke in 1 compagnie te peert en in 9 te voet bestond, yeder sterck sijnde als volgt:

Ruyterije.

Geverskop	53.
---------------------	-----

Voetvolck.

Commandeur Wijnbergen	78.
Bulo	79.
Andestein	84.
Ingenhoven	77.
Soligo	69.
Coutis	78.
Brinque	85.
Hardenbroeck	80.
Ockinga

d'Officiers present.

Daerop dede ick den tour om de wallen en ginck alle de fortificatie-wercken besichtigen, in dewelcke ick de volgende defecten vond. T'eerste was, dat niet alleen het meestendeel van borstweren der hoornwercken, ravelijns en halve manen, vervallen en buyten eenigen staet van defensie waeren, maer dat oock haere grachten in 't generael seer toegegroeit en veel te smal sijn, Ten 2de dat van heel en al vervallene halve maen, die voor 't Valpoorts bolwerck light, de gracht door 't maken van thuynen gelijk als gevult is, Ten 3de dat in 't pleyn van het hoornwerck 't welck tegen aen den Rijn boven de stadt ligt, hoochten en groote leeghten sijn, sulcx dat men 't met geen ordentelickheit in tijden van belegeringe met een behoorlicke macht vigoureselick soude kunnen defenderen ('t gene met de spijsse, die uyt de te verdiepen gracht komen sal, te remedieren is). Ten 4de dat in de borstweren aen de advenuen en dijcken op den Rijn boven- en benedenstreams (om datse de dangereuste sijn) geen stormpalen liggen en de palissaden aldaer slecht sijn, Ende ten 5de ist een seer groot defect, dat op de werff voor den muer langs den Rijn geen behoorlicke flanqueringe altoos is, doordien 't aerdewercken, 't geen voor desen aldaer ter defensie konde dienen, heel vervallen en door 't hoogen en wassen van krachtigen stroom van den Rijn wechgespoelt was; op alle welcke voorsz. posten nootsaeckelick reparatien en nieuwe wercken vereyscht werden, alsmede noch iets op 't nieuw gemaect packwerk bovenstreams, om tegen surprisen langs dien blinden en perikuleusen

muer in 't selve te kunnen waken en defensie doen.

Daernaer voer ick over den Rijn om het fort te besichtigen; aldaer komende vond ick er 't guarnisoen in wapenen, bestaende in 2 compagnien te voet en yeder sterck als volgt:

Voetvolck.

Van der Hoeven . . . 78.

Noté 82.

d'Officiers present.

In de fortificatie-wercken vond ick ten hoochsten noodigh te sijn, dat de borst-weren van de wallen en van de contres-charpen en haere bancquetten ende de batterijen in goeden staet van defensie gebracht, en eenige toegegroeide grachten opgeruyt en gediept werden; want alles is aldaer buyten eenigen staet van behoorlicke defensie en seer licht te overvallen. Den commandeur en commis leverde mij mede den staet van 't magazijn ende van eenige voordere defecten, die hier sub n°. 2 en 5 nevingaen.

Den 29sten vertrock ick van Rees naer Wesel, alwaer ick kort op den middagh arriveerde en vond er het guarnisoen in wapenen, bestaende in 8 compagnien te peerd en 52 te voet, en yeder sterck als volgt:

Ruyterije.

Gouverneur Prins Maurits van Nassau . 54.

Crock 58.

Graef van Nassau 59.

Graef van der Lipp. 56.

Wouw 59.

Steyn 58.

Prins Frits van Nassau. 61.

Esscher 57.

Voetvolck.

Commandeur Marten van Juchen . 76.

Colonel Steck. 72.

Luit'-colonel Copes 79.

Gr. van Witgensteyn 84.

Bijma 76.

Baron van Spiring 80.

Walrig 77.

Welderen 75.

Andringa 75.

Col. Ingenieurwlandt 78.

Col. van Gent 78.

Luit'-colonel Nieulant 67.

Adri. Gent 72.

Wanroij 66.

Grevels 78.

Graef van Stirum 63.

Loo 72.

Schrasser 80.

Col. Govars 75.

Col. Bremt 77.

Mac. Schot 78.

Copius. 74.

La Periere 65.

Theuren 73.

Gr. van Wittensteyn 77.

Harsolte 78.

Col. van Santen. 74.

Col. Painevin. 69.

Hartman 79.

Everwijn 71.

Goris 70.

Camminga. 62.

d'Officiers present.

Den 30sten hebbe ick de fortificatie-wercken gevisiteert, oock de hoedanicheyt en constitutie van de fortificatie van den windtmolen buyten de Demschepoorte, die door den heere Prince Maurits van Nassau geordineert is, wesen besichtigen, met welken molen en wercken om den-selven ick oordeelde dat in occasien van belegeringe en attaquen den vijandt groote resistentie ende verhinderinge sal kunnen aengedaen werden in sijn approchen naer stadtsgrachten. Ick vond in de voorsz. visitatie der voordere fortificatien van de

stadt, dat daerin de volgende defecten waeren.

T'eerst was in drye vervalle casematten en in de all te bekrompen en nauwe gorges van de twee bolwercken, die tusschen de Bruynsche poorte ende de Steenpoorte liggen, uyt welke casematten de facen en alle de andere leden tusschen de bolwerck, geensints naer behooren en souden kunnen gedefendeert, en van de bovenborstweeringen der flanken soo in surprisen als belegeringe kleyn gewelt kunnen gedaen worden, sulcx dat het noodigh is datter aen de voorsz. casematten en in de bolwercken veranderinge valle, en dat men deselve spatieuser en de flanken tot meerder effect maeckt op de volgende manier provisionelijck; den mont van casematten aen te vullen met facijnen en goede vaste aerde, in eene rechte linie met de flanken der bolwercken, die daerdoor meer dan eens soo langk sullen worden, en daerop een borstweeringe te formeren, alsmede de aerde borstweeringen, die tusschen de facen en deselve casematten stadtwoerts vruchteloos liggen, wech te rooven en tot het voorsz. aanvullen te employeren, om alsoo niet alleen met meer geschut, maer oock met meer musquettiers reciproque crachtige defensien de bolwercken te kunnen toebrengen, en in deselve meer ruymte te maken. Het 2de was datter geen ravelijn voor den groote heer tusschen de Kreytspoorte ende Rijnpoorte en is, daer 't nochtans ten hoochsten vereyscht wort; ende het 3de was, dat meest alle de bedeckte wegen en contrescherpen buyten staet van defensie lagen, en dat wel voornamentl.

langs de grachten van de stadt omtrent den voorsz. gefortificeerden molen, 't gene een groote advenue sijnde, soo behoorde deselve voorall met welgeordineerde bedeckte wegen en contrescherpen voorsien te sijn, om uyt deselve langs de te maken linien van communicatie den molen te kunnen secoureren, en den molen verloren sijnde, stadtsgrachten vigeureuselijck te kunnen disputeren en defenderen. Voorts reed ick naer 't Lipfort, 't gene ick seer vervallen en buyten eenigen staet van te kunnen gedefendeert werden bevond, en daeromme den vijant van hetselve ter eerster instantie meester soude kunnen worden en hem daarvan dienen tot een extreem nadeel van de stadt, sulcx dat de generale reparatie van 't voorsz. fort seer noodigh is.

Den 31sten ben ick uyt Wesell naer Burick vertrocken, alwaer ick de militie, die in 4 compagnien te voet bestond, in wapenen oversagh, dede den tour om de wallen en besichtichde alle de fortificatiewercken, in deweleke de volgende defecten waeren.

Eerst, dat de contrescherpsgrachten bij wintersaysoen en dienvolgens noch meer bij somertijt drooch lagen, 't gene een seer groote desadvantage is in dergelijcke hooge landen, voornamentl. wanneer de grachten voor de punten der bolwercken enz. ront gelijk die geformeert sijn; daeromme isser nootsaekkelick eene veranderinge in van noode, off door 't behoorlijck diepen van deselve, off door 't vullen off ten minsten door 't affsteecken en affnemen van de stijle binnekanten soo veel mogelijck is, indien men tot de kosten van 't verdiepen niet en wil verstaen.

Ten tweeden, dat het opperste van de borstweeren der contrescherpen rondsomme de stad door haere hoochte eene bedeckinge causeren souden, voor diegene dewelcke deselve souden mogen komen te attaqueren ende te naderen; daeromme sullen deselve borstweeringen tegen een aparente aentastinge een deel boven aff moeten geroofft werden, en die spijsse, gelijk men 't in loco 't advantageust sal vinden te behooren, geplaineert.

Ten 5^e dat alle de andere grachten in 't generael, soo principale als ravelijnsgrachten, nu in den winter niet meer diepte en hebben als van 2 ende 3 voeten waters, en datse somers op verscheyde plaetsen drooch liggen.

Ende ten 4^e, dat canon en affuyten, oock de batterijen rontsomme de stad, onbequaem waeren om in occasien ter behoorlicke defensie te kunnen dienen, gelijk den staet van 't magazijn en memorie van defecten door den commandeur en commis overgegeven en hierneven gaen, sub n^o., oock ten deele te kennen geven.

Voorts sach ick de militie in wapenen, die bestond in 4 compagnien te voet, en yder sterck in rijen en gelederen als volgt:

Voetvolck.

Commandeur Rode van Hekeren	77.
Storm	64.
Schellinga	75.
Dombar	81.

d'Officiers present.

Van Burick vertrock ick naer Rijnberek en vond aldaer cort op den middagh het guarnisoen in wapenen als vooren, bestaende in 5 te peert en 26 te voet, en

yeder compagnie sterck in rijen en gelederen als volgt:

Ruyterije.

Mombas	55.
Dosserij	59.
Issum	61.

Voetvolck.

Command ^r . Luit ^r .-Col. Polman	72.
Luit ^r .-Coll. Bassum	74.
Heijden	81.
Essen	70.
Hacquet	75.
Steenwijk	74.
.....	65.
Schimmelpenninck	56.
Wijngaerd	63.
Essinga	69.
Boxtel	75.
Haefften	79.
Ram Hagendoorn	77.
Clooster	73.
Brouckhuysen	70.
.....	78.
Rogiers	80.
Schooten	72.
Domselaer	75.
Isselmuyden	65.
Clant	65.
Lintelo	64.
Solkema	76.
Viersen	76.
Macor-Heuvel	77.
Viri	81.

d'Officiers present.

Daernaer ginck ick om de wallen en besichtigde de fortificatien, in dewelcke de volgende defecten en dangereuse posten behooren geremedieert te werden,

T'eerst gebreck was, datter geen corps de garde ter gerequireerde plaetse aen de seer lange brugge, waerlangs men uyt de Geldersepoort naer 't daer voorliggende ravelijn gaet, en is, daer er nochtans een ten hoogsten gerequireert wert, en dat men met eenen de leuning van de brugge

tusschen de twee valbruggen soodanich verhooge en met dicke plancken bekleede, daer de corps de garde gestelt moet sijn ende wacht in gehouden moet werden, dat men achter deselve tegen surprisen bedeckt kan staen en door deurgaende openingen van 2 duym hooch ofte breed, langs 't voorsz. beschot vuer geven, en dat men in de voorste valbrugge 3 à 4 schietgaten make met ijser beslagen, tot weeringe ende belet van 't attacheren van petarden om de brugge neer te doen vallen, volgens de inventie van den heer Prins MAURITS van Nassau tot Wesel. Het 2e was, dat het eynde van den rechten vleugel van halve maen, die voor 't halve bolwerek neven de Burickerpoort light, vervallen is, in geenen staet van de minste defensie is, daerom ist nootsaekel. dat denselven vleugel gerepareert werde,

het 3^e was, dat het ravelijn 't gene ter rechter hant in 't uytgaen van de Burickerpoort light, in geenen staet van defensie, maer in borstweeren, wallen, banquetten, grachten en contrescherpen seer vervallen is, daerom 't selve mede nootsaekelick reparatie vereyscht.

het 4^e was, dat den rechten vleugel van 't ravelijn, 't geen ter lincker hant van de Geldersche poort aen 't moras light, seer qualijk bestreecken is en in occasien heel weynich te defenderen soude sijn,

het 5^e was, dat de schotbalcken op de Geldersche poort ten minsten met plancken rontsomme behoorden bevrijt te werden en een deur in 't selve beschot gemaect te sijn, om daerin de wacht met seeckerheyt te kunnen houden soo bij daegh als bij nacht, tegen surprisen, en opdat men

het laeten vallen der schotbalcken niet en kan komen te beletten,

het 6^e, dat het meestendeel der batterijen met all te kleene beddingen voorsien waeren, sulcx datse geensints ten gebruycke van groot geschut geadjusteert sijn, en verscheyde affuyten soo vergaen, dat men in occasien daermede in den hoogsten graedt verlegen soude sijn,

het 7^e was, dat de nieuwgegraven contrescherpsgrachten, op de advenue van Orsoij, veel te ondiep en te smal waeren, en voor de punten van de bolwercken en van de ravelijnen in hoochlandt ront geformeert sijnde, tot groot nadeel soo in surprisen als in belegeringen soudent komen te strecken.

Daernaer wiert mij den staet van het magasijn ende eene memorie van defecten door den commandeur en commis overgegeven, die hierneven gaet, sub n°. 5.

Den 1sten Januarij vertrock ick van Rijnberck naer Orsoij, alwaer de militie in wapenen was, en vond deselve in 1 compagnie te peerd en 11 te voet te bestaen, yeder sterck in rijen en gelederen als volght:

Ruyterije.

Vlaerdingen

Voetvolck.

Goddijn 75.

Le Clair 77.

Van Eck 66.

Geurske 75.

Merode 76.

Moulart 65.

Hacquet 79.

Ceurbeeck 74.

Pieck 71.

Emminga 75.

Dedem 79.

d'Officieren present.

Voorts wiert mij den staet van de magazijnen, alsmede een lijst van defecten derselve door den commis overgegeven, die hier sub n°. 6 en 7 nevensgaen.

Dede ook den tour om de wallen en vond de fortificatie-wercken in redelicken staet onderhouden; maer de contrescherpsgrachten defectueux gelijk die van Burick, sulcx dat daerin mede reparatie sal dienen te geschieden.

Quam denselven dito tot Meurs en vond er 't guarnisoen in wapenen, bestaende in 1 compagnie te peert en 5 te voet, yder sterck in rijen en gelederen als volgt:

Ruyterije.

Graef van Flodorp

Voetvolck.

Haefften	65.
Sanderson	76.
Vrijenes	80.
Schoonhoven.	84.
Wassenaer.	75.
.....	79.
Schaep.	75.

d'Officieren present.

Den 2^{den} Januarij smergens hebbe ick de fortificatie-wercken, alsmede de magazijnen van Meurs besichticht en vond de fortificatien in redelijcken goeden staet; maer nevens den voorsz. staet van de magazijnen wiert mij door den commis een lijst van defecten overgegeven, die hier sub n°. 8 en 9 nevensgaen. Voorts vertrock ick cort op den middag van Meurs en quam 's avonts wederom tot Wesell.

Den 3^{den} ben ick binnen Wesel stil geweest en hebbe den Sabbatsdagh geviert. Oock wiert mij voor mijn vertreck eenen staet van 't magazijn en een lijst van de defecten, alsmede een memory van 't gene

voorder op de wallen noodich is, door den commis behandicht, welke hier sub n°. 10 en 11 nevensgaen.

Den 4^{den} 's maendags vertrock ick van Wesel naer Brevoort, arriveerde daer cort op den middagh en vond er het guarnisoen in wapenen, 't geen in 5 compagnien te voet bestond, en yder sterck was in rijen en gelederen als volgt:

Voetvolck.

Commandeur Keppel.	74.
La Vaackerij	74.
Turck van Burum	74.
Bederide.	78.
Jan Bouwen	78.

d'Officieren present.

Daernaer ginck ick om de wallen en visiteerde alle de fortificatien, in dewelcke de volgende defecten waeren.

Eerst dat verscheyde affuyten ende beddingen op de batterijen vergaen en niet te gebruycken sijn,

Ten 2° dat de faucebraijen in geenem goeden staet van defensie liggen. Ende het 2° defect was, dat op de groote avenue noch alle de boomen, thuynen ende speelhuysen in deselve in ordre stonden; maer ick gaff ordre aen den commandeur, dat men vooreerst alle de boomen en thuynen affhouwen en neermaken soude, en seyde hem dat men op nader last de steene speelhuysen soude op 't spoedichste aff te breecken hebben en laeten springen.

Voorts wiert mij door den commandeur een lijst van defecten van 't magazijn overgegeven, die hier sub n°. 12 nevensgaet.

Den 5° vertrock ick van Brevoort naer Grol, alwaer de militie mede in wapenen was en in 2 compagnien te peerdt en 6

te voet bestond, en yeder sterck in rijen ende gelederen als volgt:

Ruyterije.

Graeff van Stirum 6.
Gr. van Stirum de jonge . 60.

Voetvolck.

Ree 79.
Hoffen 80.
Polma 71.
Dutel 72.
Keppel 69.
Zels 80.

d'Officieren present.

Daerop dede ick den tour om de wallen en besichtigende de fortificatie-wercken, vond daerin de volgende defecten,

datter eenige affuyten op de wallen vermolmt en vergaen waeren, en 't meestendeel van beddingen en batterijen te kleyn om naer den eysch canon in occasie daerop te gebruycken, dat de doornen heggen seer qualijk onderhouden sijnde, veel uytgegaen en verstorven waeren, en dat dienvolgens op 't seer instantich versoek van den commandeur bij memorie, die hier sub n°. 13 nevingaet, en bij remonstrantie van den magistraat, die hiermede nevingaet, sub n°. 14, stormpalen rontsomme in de borstweren der wallen behoorden geleght te werden, om bij manquement van palissaden en goede doorne heggen, tegen surprisen te beter te kunnen bestaen, dat de borstweeren der gerepareerde contrescherpen haer vereyschte hoochte van 6 voeten uyt den bedeckten wech niet en hadden, sulcx dat men achter deselve niet secur tegen approcherende vijanden soude kunnen gaen, en dat deselve borstweeringen voor de punten der bolwercken en ravelijnen niet met hoecken ter bestrijkinge

volgens 't gene den aennemer, door den ingenieur SMITS, op 't velt aangewesen is geweest eer deselve gemaect wierden, geformeert sijn, maer ront loopen met de canten der grachten, ende datter in eenige bolwercken geen corps de gardien en waeren, sulcx dat het ten hoochsten noodigh is datter vier nieuwe gemaect werden.

Des naermiddags sette ick mijne reyse voort naer Deutekom, alwaer ick savonts arriveerde en gaff ordre aen den ingenieur SMITS, op 't versoek welck den magistraet van de voorsz. stadt deden, dat hij smergens heel vroegh met den dagh en voor mijn vertreck, met twee burgemeesters eens soude gaen visiteren de constitutie van de mueren van de oude vervalde borstweeren en wallen, van de dobbele grachten en van de situatie rontsomme deselve stadt. Ende dan te rapporteren off deselve wel eenighsints tegen geweld en aenloop in staet van defensie soude te brengen sijn. Welcken last den voornoemden ingenieur door de hierbijgaende rouwe teekeninge en verklaringe op deselve, die hier sub n°. 14 en 15 nevingaen, volbracht heeft.

Den 6^{den} ben ick van Deutekom naer Doesburgh vertrocken, alwaer het garnisoen in de wapenen was en bestond in 5 compagnien te peerdt en 9 te voet, yeder sterck in rijen en gelederen als volgt:

Ruyterije.

Ginckel 59.
Lintelo 56.
Dutill 57.
Brasser 55.
Cabelau 60.

Voetvolck.

Aquila 71.

Corn. Cats	72.
Molekman	82.
Brakel	86.
Baer van Slangenbergh	70.
Eck	70.
Uyttenboomgaert	68.
Wat	58.
Lichtenbergh	76.

d'Officieren present.

Hierop ginck ick de wallen en alle de fortificatie-wercken rontsomme de stadt besichtigen, in dewelcke ick de volgende defecten vond.

Eerstel. dat het meestendeel der stormpalen seer vergaen en verrot waeren, oock te hooch aen den bovenkant der borstweeren van de wallen geleght waeren.

Ten 2^e dat alle de banquetten soewel van faucebraijen als van de bedeckte wegen, buyten de conditien van bestecken en van de bestedingen, seer onbequaem ten gebruycke van musquettiers geformeert waeren, en dat de borstweringen op veel plaetsen neersoncken en affkalden.

Ende ten 3^e dat de contrescherpen voor 't oude Saltzpoort-bolwerck en Pampierenmolens-bolwerck seer licht, bij nacht voornamentl. en bij surprisen, souden kunnen doorgesteken en 't waeter nyt stadtsgrachten affgelaten werden, welck gebreck ten allerhoochsten noodigh is te remedieren, door verswaeringe van deselve contrescherpen met packwerck en het daerin wercken van substantien die in 't corte niet door te steken souden sijn.

Van Doesburgh vertroock ick 's naermiddags, naer dat mij den staet van 't magasin en de defecten door den commis overgelevert was, die hier sub n°. 15 en 16 nevingaen, en quam savonts tot Aernem.

Den 7^e reed ick smergens uyt Aernem, naerdad ick den tour om de wallen gedaen, de fortificatie-wercken gevisiteert en de hiernevingaende memorie der defecten door den ingenieur SMITS doen maken hadde, die hier sub n°. 16 nevingaet.

Oock naerdad mij seeckere andere memorie en advijs van den heere quartiermeester generael en ingenieur LOUÏS SAL^r, tot het remedieren van eenige gebreecken in de voorsz. fortificatie-wercken door de heeren van Magistraet was ter hant gestelt, welcke hier sub n°. 17 bijgaet, ende nam mijnen wech naer IJsseloort, alwaer voor desen een fort aen den mont van de IJssel gelegen heeft, om de voorgenomen visitatie van de ondiepten en van de gelegtheden van den IJsselstroom te beginnen en met de heeren gedeputeerden van de provincie van Gelderlandt op alles nauw regardt te nemen,

d'eerste ondiepten vonden wij voor IJsseloort,

de 2^e voor 't Westervoortsche veer,

de 3^e voor 't Munnickensant,

de 4^e een weynich beneden Munnickensant,

de 5^e wat beneden Steenweert,

de 6^e tusschen Mars en Kerckweg,

de 7^e tegenover 't huys ten Baer,

de 8^e aen Everwijns-weij, tegenover Ree,

de 9^e tegenover Gasthuys-weij,

de 10^e tegenover Jan Schuttenhuys, en is eenen grooten pas ende dangereusen post, ende de 11^e te Op ter Steegh, die mede seer considerabel is.

Voorts ben ick van daer, alsoo den avont mij in 't meer avanceren langs de IJssel soude hebben komen te overvallen,

naer Dieren gereden, ende aldaer snachts gerust.

Den 8^e ben ick van Dieren wederom gereden naer Op ter Steegh, daer ick van 't visiteren daegs te vooren gescheyden was, ende van daer hervattende de voorsz. visitatie en komende omtrent Jans Nabuers weijtjen, daer de doorsnijdinge soude uytkomen voor den Latumsche dijk, vond tegenover de Latumsche sluyse een seer dangereuse ondiepte, langs dewelcke onder het faueur van den dijk seer licht te passeren soude sijn,

de 2^e ondiepte die ick op eenen herden gront vont, was onder 't voorsz. weijtjen,

de 3^e was een weynich boven en oock een onder Berchens weertgen, op welck weertjen men een redoete en batterijen soude kunnen maken om de passage onder en boven 't selve weertjen te beletten, ten waere dat den vijandt achter den daer tegenover liggenden dijk met meer cracht van geschut 't selve quame te beletten, ofte de wercken gemaeckt sijnde, die te ruineren, ten waere oock dat de wercken die daerop mochten gemaeckt sijn, wechspoelingen en ruine door de hooge wateren van de IJssel onderworpen wesen souden, soowel als meer andere die men langs den IJsselkant sal genecessiteert sijn te maken,

de 4^e groote ondiepte was voor den grint onder Aldenhoven bij den Steenoven, daer men te peerdt niet tot den buyck toe doorreed.

Van daer avanceerde ick tot aen 't Veer van Dieren en ginck in mijn huys aldaer om 's nachts wederom te blijven en te rusten.

Den 9^e reed van Dieren tot vervoer-

deringe van meergenoemde visitatie van den IJsselstroom, en gepasseert sijnde voorbij de plaetse daer den vijant anno 1629 sijn brugge over d'IJssel hadde gemaeckt, quam ick bij het huys te Bronckhorst, alwaer ick onderricht wiert dat een weynich boven en onder 't selve huys doorganckelicke plaetsen van 1, 2 à 3 voeten waeters op herde gronden waeren, hetwelck ick alsoo bevond; maer ontmoette oock op verscheyde plaetsen, soowel als langs eenige van alle de voorsz. ondiepten, vlacke breede hooge landen, die voor ons favorabel souden sijn, wanneer op deselve eenige wercken tegen de overkomsten van den vijandt gemaeckt souden wesen; oock op andere plaetsen integendeel eenige daer tegenoverliggende dijcken, die de passages van denselven seer souden favoriseren.

Van daer quam ick tegen den avond tot Zutphen, alwaer 't guarnisoen in de wapenen was, en bestond in 7 compagnien te peert en 12 te voet, yeder sterck in rijen ende gelederen als volgt:

Ruyterije.

Schimmelpenn ^k . Command ^r .	57.
Sliedrecht	58.
Pelnits	60.
Brederode	62.
Herne	60.
Schimmelpenninck	61.
Welevelt	55.

Voetvolck.

Gr. van Solms	88.
Schimmelpenninck	7.
Appeldoorn	71.
Lannoij	79.
Haefften	72.
Van der Hell	72.
Schimmelpenninck	76.
Huygens	68.

Pauw	76.
Speulda	72.
Tijnagel	70.
Schimmelpen ^k . van der Oye.	75.

d'Officiers present.

Den 10^e, sijnde Sondagh, heb ick binnen Zutphen gerust en den Sabbatdagh geviert, maer 's naermiddaegs dede ick den tour om de wallen en de visitatie van de fortificatie-wereken, en vond in deselve de volgende defecten.

Eerst dat het halff maentgen buyten de Mastpoorte benedenstreams op de IJssel niet wel ter bestrijckinge geformeert en in geen goeden staet van defensie en is, gelijc mede het daerneven liggende hoornwerckxken.

Ten 2^e datter verscheyde affuyten op de wallen vergaen waeren en onbequaem sijn in occasien te kunnen gebruyckt werden.

Ten 3^e datter geen corps de garde in 't midden van de lange gordijne van de voorstadt en is.

Ten 4^e, dat den beer die nevens de Spitaal (hospitaal) poort ligt te hooch is, en dat daerdoor de reciproque defensien der nevenliggende facen en andere deelen belet worden, sulcx dat dien beer, soo veel naer peylinge sal geoordeelt worden te kunnen lijden, boven wat sal moeten affgenomen en verleeht werden.

Ten 5^e, dat ick het hoornwerck, 't geen in 't voorleden jaer is gemaect, niet en vond conform 't besteck en volgens de conditien die 't selve behelsen, maer alles van minder hoochte, breette en diepte, voornamentl. de borstweren van de wallen en contrescherpen soo leegh, dat men van buyten ontdeckt is als men langs de wallen en bedeckte wegen gaet.

6. D. N°. 1.

Den 11^e vertrock ick van Zutphen naer Deventer, al langs den IJsselkant, besagh in passant het huys ter Nijenburgh, en bevond dat 't selve eenichsints tegen een aenloop te defenderen soude sijn, en oock door eenich daeromhenen geformeert provisioneel aerdewerck meer versterckt soude kunnen werden. Vond tusschen 't voorsz. huys en Slijckhuyschoofft meest hooge vlacke oevers, langs dewelcke eenige oude vervalte restanten van retrenchementjens lagen, die tegen d'overkomste van de bischopse voor desen in haest opgeworpen sijn geweest op advantageuse plaetsen, daer de oversijden leegh sijn. Komende aen den Tijekeloven, sach de rivier aldaer bijnae toegegroeijt, toegeschoten ende toegedreven met sanden en droochten, die door de menichvuldige lange kribben veroorsaect wierden, sulcx dat ick verstond, en aen de heeren gedeputeerde van de provincie van Gelderlandt, die met mij de visitatie van den IJsselstroom deden, oock recommandeerde, te willen besorgen, dat verscheyde derselve kribben niet alleen een deel affgehouden en gekort souden worden, maer dat men er oock eenige geheel op soude nemen, insonderheyt die dewelcke geleght waeren tot wechneminge en affspoelinge van daertegen overleggende stijle hooge affgekalfde canten, volgens het generael verbodt 't geen over soodanige kribben gedaen is.

Ten laetsten quam ick in de stadt Deventer, daer 't guarnisoen in wapenen was en de ruyterije in 6, en de infanterie in 12 compagnien bestond, yeder sterck in rijen en gelederen als volght:

Ruyterije.

Sandera	58.
Prins van Nassau	61.
Wichmans	37.
Balandijn	54.
Schaep	59.
Oosterom	57.

Voetvolck.

Commandeur Duijs	73.
Klooster	65.
Terbrugge	81.
Ijsselmuyde	68.
Knopper	79.
Raefelt	77.
Rossum	65.
Voss	77.
Schaep	75.
Sloot	61.
Renes	80.
Kuijper	70.

d'Officieren present.

Daerop dede ick den tour om de wallen, en visiteerde alle de fortificatie-werken, in dewelcke ick de volgende defecten vond.

Eerst, dat een vijant tusschen de Norenburgerpoort en de IJssel, wanneer denselven door approches en sapperingen tot op de contrescherpen gekomen soude sijn, 't water uyt stadtsgrachten seer gemakke-lick soude kunnen afflaeten loopen en afftappen, gelijk hij mede soude kunnen doen voor 't Princen-bolwerek bovenstroom, sulcx dat 't selve soo lichtelick te kunnen doen, door eenige te maken werken moet belet worden.

Ten 2^e, dat den hollen wech die van 't gericht dicht onder de contrescherp van de stadt henenloopt naer de IJssel, denselven vijant tot een approche kan dienen, daerom moet dien wech, sooveel mogelijk wesen sal, gevult werden.

Ten 3^e, dat de halve maen die voor 't

punt van 't Vercken-bolwerek light, seer vervallen en seer weynich bestreecken is, soodat het beter waer dat deselve geslecht was dan dat men se soo qualick bestreecken en te defenderen en ongerepareert laet leggen.

Ten 4^e, soo manqueert er een seer nootsaeckelijck ravelijn tusschen 't Berck-bolwerek en 't Princen-bolwerek, ende

ten 5^e soo liggen alle de contrescherps borstwerken en haere banketten vervallen, alle welcke gebreecken sonder uytstel dienen te werden geredieert.

Voorts is mij den staet van het magazijn in handen gestelt, die hierneven gaet sub n°. 20.

Den 12^e vertrock ick van Deventer en continueerde de visitatie van den IJssel. Ende bij Terwolde komende, tegenover het Blockhuys, vond aldaer een ondiepte van 1½ en van 2 voeten waters en onder herden grondt, maer men had daerentegen van binnen eenen dijk tot advantage en den buytenoever leegh landt.

De 2^e remarque was, dat men in 't Gravendael de kribben moest opnemen, ofte ten minsten een goet deel affhouwen en ruineren,

de 3^e, dat tegenover den Moriaen in 't beentgen een groote ondiepte is, maer dat men hier wederom aen de binnensijde eenen dijk tot advantage hadde en dat de oversijden van de riviere leegh waeren,

de 4^e, dat men tegenover Fortman tot belet van de passage yets op de naestgelegene hoochte aen den dijk soude kunnen maken.

De 5^e, dat voor 't dorp Veest (Veessen) een groote ondiepte is, maer dat deselve

voor ons favorabel te defenderen is door dijcken,

de 6°, dat een quartier uers beneden Veest (Veessen) mede een plaets van 1, 1½ voet waters doorganckelick was en aen wedersijden dijcken,

de 7°, dat tegenover Wijen een vervallen fortjen light en noch een omtrent een canonscheut daer van daen, welke beyde forten omtrent en in den jaere 1629 gemaectt sijn geweest.

Ende vervolgens quam ick tegen den avont logeren tot Hattem.

Den 15^{den} reed ick uyt Hattem, om de fortificatien van Swol in van daer bijliggende forten te besichtigen, komende over de IJssel aen de Cotenschans, ginck in deselve en dede den tour om de wallen, gelijk mede van de twee andere daerbijliggende forten, genoemt Nijenschans en Berchschan, en van de linien van communicatie tusschen deselve schanssen en de stadt.

In alle welke voorsz. fortificatiewercken ick de volgende defecten vond.

'Teerst was dat bij de Cotenschans, gelegen aan 't Veer, de cromte van den dijk aen de zijde van 't fort groote prejudicie ende naedeel in occasien soude veroorsaecken, daeromme moet deselve, sooveel 't mogelijk wesen sal, wechgenomen en den dijk gerecht werden,

het 2°, dat de wallen en borstweren hooch en leegh liggende, men geene securiteyt in de defensien en hadde, welke constitutie van fortificatie geremedieert dient te wesen,

het 3°, dat eenige palissaden om 't selve fort gansch niet en dochten, sulcx datter

nootsaeckelick eenige [nieuwe dienen gestelt te werden,

het 4°, dat de grachten seer ondiep en verlant sijnde, haere verdiepinge seer noodigh is,

het 5°, dat de borstweeringen van de wallen en van de contrescherpen, alsmede de grachten van de linien van communicatie, en de grachten van de twee andere forten seer vervallen en verlant sijn,

het 6°, dat de bruggen van de nieuwe en van de Berghschans onbequaem sijn om langer gebruyckt te werden, sulcx dat de eene vernieuwt en d'andere ten minsten gerepareert sal moeten sijn.

'T sal oock noodigh wesen, dat men de drye voorsz. forten voorsie met de voordere nootsaekkeligheden, die de hiernevengaende memorie van defecten behelsen, sub n^o., mij door den commandeur van die forten overgelevert.

In de stadt komende, daer vond ick de militie in wapenen, bestaende in 3 compagnien te peerd ende 15 te voet, yeder sterck in rijen en gelederen als volghet:

Ruyterije.

Almelo	60.
Soutlant	55.
Brant	49.
Dona	58.
Struyck	49.

Voetvolck.

Ittersum	71.
Voorst	74.
La Grondiere	81.
Raetsfelt	79.
Bussenet	79.
Einhouts	80.
Harsolte van Nierst	71.
Carelson	85.
Harsolte van Suttum	58.

Grobbe	62.
Brouwer	59.
Hamert	64.
Roelincq	75.

d'Officieren present.

Voorts ginck ick om de wallen en visiteerde alle de fortificatie-werken, in dewelcke ick eenige defecten vond, en dat se conform de bestecken van onderhoudinge op verscheyde plaetsen niet wel onderhouden werden. Waeromme ick oock eenige heeren van de Magistraet, die mij op de wallen volghden en die aennemers van de onderhouding sijn, seer scherpeliek aenmaende allen'thalven sonder uytstel reparatie te doen; ook wiert mij den staet van de magasijnen en een lijst van verscheyde defecten, soo van de stadt Swol als van Hasselt, door den commis behandicht, die hier sub n°. 21, 22 en 25 nevenaen. Ende 's naermiddags keerde ick weder naer Hattem.

Den 14^e reed ick 's mergens naer Campen, daer de militie in de wapenen was en bestond in 4 compagnien te peert en 5 te voet, yeder sterck in rijen en gelederen als volght:

Ruyterije.

Harsolte	58.
Troxsis	57.
Hare.	55.
Raveschot	57.

Voetvolck.

Clooster	80.
Harsolte	80.
Bevervoorde	65.

Uytterwijk	60.
Van der Heijde.	63.

d'Officieren present.

'S naermiddaegh keerde ick wederom naer Hattem.

Den 16^{den} vertrock ick van Hattem en arriveerde den 19^{den} in den Haegh.

Overgelevert den 26sten Jan. 1672.

(w. g.) G. H. Prince d'Orange.

Zoo als zulks verder blijkt uit de resolutie van den Raad van State, van den 26sten Januarij 1672, is op dien dag het Verbaal in dien Raad gelezen, en daarop zijn dienzelfden dag onderscheidene beschikkingen genomen, met betrekking tot het verbeteren van de fortificatiën van de verschillende vestingen en forten.

Ten opzigte van de te nemen maatregelen tot het in verdedigbaren staat brengen van de rivier den IJssel, zijn door den Raad van State eerst den volgenden dag, den 27sten Januarij, eenige beschikkingen genomen.

Dien dag hadden de Veldmaarschalken JOHAN MAURITS *van Nassau* en PAULUS WIRTZ, ook een ontwerp daartoe aan den Raad ingediend, en hetgeen met betrekking tot dat onderwerp verder is voorgevallen, is, voorzooveel dit op het Rijksarchief is kunnen worden nagegaan, reeds medegedeeld in het voren aangehaald werk: *«De verdediging van Nederland in 1672 en 1675, I, bladz. 50 en volgende.*

V. S.

VERSLAG DER KRIJGSGEBEURTENISSEN

IN HET KONINGRIJK

NAPELS (BEIDE SICILIËN),

GEDURENDE DE JAREN 1848 EN 1849;

DOOR DEN MAJOOR, LATER LUITENANT-KOLONEL

AUGUST DE STURLER,

VAN HET 4^e REGIMENT ZWITSERS.

Officier der Orde van den Heiligen Georges, Ridder van den Heiligen Frans en versierd met de medaille 1^e klasse voor den veldtogt van 1849.

II.

DE GEBEURTENISSEN TE MESSINA IN 1848.

Wij hebben den ouden Beer (1) zijn roemvol gouden veld onbevlekt bewaard. Wij hadden het gezworen, — wij hebben woord gehouden! maar, zijn weg ging, helaas! langs gejammer en bebloede puinhoopen.

Zie hier het kort overzicht der gebeurtenissen te Messina, voor zoover ze mij bekend werden.

Zondag den 5^{den} September, in den vroegen ochtend, begon eene hevige kannonade en bombardement tusschen de citadel en de forten en batterijen der insurgenten, die meestal de hoogten achter Messina be kroonden en de citadel met haar vuur domineerden. Drie dagen achter elkander, van den vroegen morgen tot het invallen der duisternis, duurde dit helseche vuur onafgebroken voort. Op een dier dagen had de citadel negenduizend kogels en bommen verschoten, en vermits

de stad tusschen de citadel en de forten gelegen is, zoo had zij [hierdoor natuurlijk] veel te lijden, hoezeer niet opzettelijk beschoten wordende. Iederen nacht zagen wij in Reggio de vlammen op verschillende punten uitbarsten.

Maandag den 4^{den} werd er een uitval ondernomen door het 2de bataillon van het 5de regiment Zwitsers, en twee batt. Napolitanen, naar het strand, regts van de citadel, gedurende welke onderneming deze haar vuur verdubbelde. Eene verschanste batterij van 8 zware stukken, welke de gemeenschap der citadel met de kust zeer belemmerde, werd toen genomen, de stukken werden vernageld, de affuiten verbrand en een aanzienlijke voorraad van amunitie vermeersterd. 't Was een zeer gewigtig voordeel, waardoor onze landing, welke aan die zijde zoude plaats hebben, gemakkelijker konde geschieden.

Dit alles konden wij van Reggio duidelijk zien en daaruit opmaken, dat wij

(1) Het wapen der republiek Bern.

met Messina een niet zoo gemakkelijk spel zouden spelen, als men te Napels scheen te gelooven. Dit vermoeden lazen wij ook duidelijk op de sombere gezigten van vele lieden te Reggio, waaronder we er zagen die op den 15^{den} Mei ll. te Napels bij de insurgenten streden, die thans onze nederlaag reeds niet meer betwijfelden, en zich in het geheim gereed maakten om de overblijfselen van het leger, mogten hunne wenschen vervuld worden, te vernietigen.

Wij hoorden tevens dat in Kalabrie alles weder tot eenen opstand gereed was, die uitbreken zou wanneer ons tegenspoed trof. Ons bragt de toekomst dus zeker de overwinning of den dood; dit besefte een ieder, zonder aan anderen daarvan mededeeling te doen, doch ook zonder dat het hem den moed vermogt te benemen. Wij allen verlangden naar de overzijde, schoon het duistere der toekomst op ieders gelaat stond uitgedrukt. Ieder voorstel tot onderhandeling was van de zijde der insurgenten, die op hunne krachten steunden, met overmoed afgewezen. Tot op den 5^{den} September werd onze inscheping door regen en storm vertraagd, en eerst in den morgen van den 6^{den} kon de geheele vloot, onder een luid: «Leve de Koning!» door alle troepen aangeheven, in zee stevenen. 't Was een prachtig en hoogstindrukwekkend schouwspel.

In het begin kruisten wij heen en weder, om die uit Messina in het onzekere te brengen omtrent onze plans. Op het onverwachtst werd links gestuurd en het geheele eskader een uur zuidwaarts van de stad op twee liniën in slagorde ge-

steld, waarna de ontscheping dadelijk een aanvang nam. De vijandelijke batterijen waren aan deze zijde, door den uitval van den vorigen dag, vernield; de citadel gaf een hevig vuur op de groote forten, schoon wij nagenoeg buiten bereik van haar schot waren. Onze drie fregatten en stoomboot, met Paixhanskanonnen, hielden de kusten zoo zuiver, dat onze ontscheping als het ware zonder tegenstand konde volbragt worden. Naar ik sedert vernam, zou hier slechts een schijn-debarquement plaats hebben, met het doel om de insurgenten uit de stad derwaarts te lokken, ten einde daarna met volle stoomkracht Messina meer te naderen, aldaar te ontschepen, en zoodoende de bezetting van de stad af te snijden.

Dit plan werd verijdeld door den strijd-lust van twee bataillons jagers, die het eerst ontscheept werden; deze togen namelijk al dadelijk naar een bovenwaarts gelegen dorp, waar zij door een moorddadig vuur van uit de huizen en achter barikaden ontvangen werden. Om deze bataillons niet op te offeren, veranderde de bevelvoerende generaal van plan, liet het geheele leger ontschepen en de, in een hevig vuur geraakte, bataillons in kolonne nazetten.

In het geheel waren wij zeker niet sterker dan 6000 man infanterie, met 4 kleine bergstukken; in de citadel kunnen 4000 man geweest zijn, en met dit handvol troepen trokken wij tegen eene stad op van 70 à 80 duizend inwoners, die met forten en verschansingen omgeven, met 120 stukken grof geschut gewapend en door 10000 man troepen bezet was. Alle

straten, die wij sedert zagen, waren nog dubbel en dwars verschanst met korven, muren en diepe slooten, waarachter kanonnen waren geplant; ook waren de huizen bezet met gewapenden, die zich achter matrassen bij de vensters ophielden. Daarbij kwam nog dat op alle hoeken der straten en hoofdpunten mijnen waren gelegd.

Eene dergelijke onderneming had men waanzinnig moeten achten, ware het niet dat men op den bijval rekende van eene den Koning nog steeds genegen partij, die bij het naderen der Koninklijke troepen opentlijk voor hare gevoelens zou uitkomen. Niets daarvan gebeurde echter, en onzeker blijft het of men den Koning schandelijk heeft misleid en deze partij niet heeft bestaan, dan of de woelgeesten en hunne soldaten haar zoodanigen angst hadden ingeboezemd, dat hare leden reeds vóór onze komst de vlugt namen. In plaats van *evviva's!* werden wij met een moorddadig vuur van alle zijden en met kartetsen van de forten ontvangen.

De zaak gaat nu over tot de *opera seria*.

De geheele kolonne bereikte het begin van de een uur lange hoofdstraat, welke als 't ware de voorstad van Messina uitmaakt, en die ons een vreeslijk schouwspel opleverde. De Kalabrische jagers, die den aanval begonnen, hadden overal brand gesticht, doch hadden ook veel geleden, getuige het aantal dooden die overal verspreid lagen. Zoo ver het oog reikte, sloegen de vlammen aan beide zijden der straat uit de huizen.

Ons regiment marcheerde aan het einde der kolonne; de dappere kapitein O. M.

LOMBACH (1) kommandeerde de achterhoede en kwam daardoor weldra in het gevecht, terwijl wij met het geweer in den arm, door eene zee van vuur, die wij vreesden dat ons zou doen stikken, voorwaarts gingen, omgeven van gruwelijk verminkte en half gebraden lijken.

Op eene binnenplaats, waar wij naar water zochten, vonden wij twee lijken, waarvan men de handen, voeten en ooren hier en daar aan cactus- en aloë-planten zag hangen. Naar de knoopen te oordeelen, die in de nabijheid lagen, waren deze ongelukkigen soldaten van het 5de regiment Zwitsers, die vermoedelijk bij den voormelden uitval van de citadel aldaar verwond of gesneuveld in 'svijands handen waren geraakt. Bij dit gezigt drukte ik de kolf mijner pistolen als de handen eens vriends, die mij eene laatste dienst zoude bewijzen.

Spoedig daarna ontving ons 2de bataillon, onder kommando van den luitenant-kolonel BUCHER en den majoor DE STURLER, bevel zich links uit te breiden en de tuinen en velden aan deze zijde van het dorp van vijanden te zuiveren, en verder de linker flank der kolonne te dekken. De kapitein LOMBACH bleef echter de achterwacht der kolonne uitmaken. Zie hier woordelijk het rapport van onzen chef aan den kommanderenden generaal, over het aandeel hetwelk het 4de regiment Zwitsers heeft gehad

(1) Kapitein LOMBACH had zich den 13^{den} Mei reeds met roem overladen, en was thans vrijwillig opgetreden om het kommando der 2de compagnie jagers van den kapitein FR. DE WATTENWIL op zich te nemen, welke nog niet hersteld was van zijne op den 13^{den} Mei bekomen wonden.

aan den roemvollen strijd van den 7^{den} September.

«Bij de ontschepping nam het 4de regiment Zwitsers op het strand zijne stelling aan den linker vleugel, het was sterk 1180 man; wij behoorden bij de 2de divisie, generaal NUNZIANTE, brigade-generaal BUSACIA.»

«Ten half één uur ontving het regiment de order naar de hoofdstraat, die van Messina naar Catania voert, op te rukken, welke straat, ter weerszijde bestaande uit aan elkander gebouwde huizen, of uit villa's die onderling door muren waren verbonden, reeds gedeeltelijk door de Koninklijke troepen genomen en verbrand was.»

«Het regiment marcheerde ongemoeid aan het einde der kolonne, alleen had de achterhoede, bestaande uit de 2de compagnie jagers, onder den kapitein LOMBACH, eenige schoten met de insurgenten te wisselen. Weldra ontving het 2de bataillon, onder de orders van den luitenant-kolonel BUCHER en den majoor DE STURLER, het bevel links aan te houden, de tuinen en binnenplaatsen achter de huizen van insurgenten te zuiveren, de hoogten te bezetten en zoodoende eene keten daar te stellen, ter beveiliging van de linker flank der voorwaartsrukkende kolonne, hetwelk onder een hevig vuur, doch zonder veel verlies, tot den avond werd voortgezet. Het eerste bataillon, onder kommando van den kolonel DE MURALT en den kapitein-adjutant MANUEL, ontving tegelijkertijd order regts aan te houden en langs de kust tot bij de citadel te marcheren, zich aldaar te voegen bij een

bataillon van het 3de regiment Napolitanen, en, ondersteund door eene halve batterij van vier bergstukken, het aan de Consulaatstraat gelegen en verschanste klooster der H. Magdalena te bemagtigen, om zoodoende de bestorming op een der poorten van Messina voor de hoofdkolonne gemakkelijker te maken.»

«Na de voormelde aansluiting nam de kolonel DE MURALT, als oudste in rang, het bevel op zich en deed den aanval onverwijld beginnen. De eerste compagnie grenadiers, kapitein WIJTENBACH, de 2de compagnie jagers, kapitein LOMBACH, en eene compagnie Napolitanen, openden in verspreide orde het vuur.»

«De strijd duurde 1½ uur, vermits men den vijand uit eenen versterkten bedekten weg, met zijne vleugels door geschut beveiligd, moest verdrijven. Dit geschiedde door de vermeestering van twee stukken, die aan den regter vleugel stonden. Met den stormpas rukte men nu verder tot bij den ringmuur van genoemd klooster, waarachter een moorddadig vuur onderhouden werd. Deze ongeveer 15 voeten hooge muur bood nergens eene opening aan, zoodat de kolonel DE MURALT de vier bergstukken liet voorkomen om bres te schieten, 'tgeen echter even vruchteloos bleef als de buitengewone inspanning onzer sappeurs, die daarbij behulpzaam waren. Inmiddels viel de duisternis; niemand kende de gesteldheid van den bodem, noch de hindernissen die weg te ruimen waren, zoodat de kolonel MURALT, uit aanmerking daarvan en aangezien de verliezen aan gewonden en dooden, en het demonteren van een der stukken, den

terugtogt deed nemen tot onder het geschut van de citadel op den zeeoever (1).»

«Gedurende den nacht onderhield eene batterij 56 ponders haar vuur. Hoezeer de kogels alle over onze hoofden vlogen, was dit toch geen aangenaam slaapgezang; een dezer kogels sloeg over de vierde compagnie in den rand van eene gracht, waarin soldaten rustten. Eenige werden omvergeworpen, doch niemand geblesseerd.»

«Het tweede bataillon van het regiment was intusschen, tirailierende op de linker flank der kolonne, des avonds tot op de hoogte der villa Ruggiero gekomen, alwaar het de order ontving te bivacqueren, de noodige voorzorgen te nemen en die positie gedurende den nacht tot het uiterste te verdedigen.»

Wij hadden hier een duchtig vuur door te staan, grootendeels uit twee gebouwen, van welke het naastbijzijnde een armenhospitaal was. Gezegd vuur noodzaakte ons onze voorposten in eenen olijftuin, voor den onzichtbaren vijand verborgen, te plaatsen. Inmiddels waren reeds velen der onzen geblesseerd en gedood, toen de duisternis inviel. 't Was een vreeslijk onrustige nacht, waarin voorzeker niemand heeft geslapen. Ieder oogenblik waren wij onder de wapenen, onder het voortdurend gefluit van kogels en kartetsen; een der gezegde gebouwen geraakte in den brand;

(1) Deze terugtogt geschiedde met de meeste stilte en order, om hem voor den vijand verborgen te houden, welk doel ook bereikt werd. De kleine kolonne bivacqueerde aan de kust, zonder eenig voedsel noch drinkwater; de manschappen waren zeer vermoeid, doch niet ontmoedigd, en gereed den volgende morgen den strijd met frisschen moed te hervatten.

de zwaar gewonden, die ons omgaven, konden wij niet doen vervoeren; een en ander vervulde onze gemoederen met sombere gedachten, en niemand voorzeker geloofde aan eene gunstige uitkomst.

Wij vernamen sedert, dat de opperbevelhebber, in dezen heilloozen nacht, niet anders dacht dan een eervollen dood te gemoet te gaan, zonder zich met eenig uitzigt op eene overwinning te durven vleijen, vooral toen de dappere generaal PRONIS, de kommandant der citadel, hem deed weten, dat er op zijne hulp niet meer gerekend kon worden, vermits zijne bezetting geheel ontmoedigd was, door het ongeluk een gedeelte daarvan bij eenen uitval overkomen: eene kruidontploffing (men weet nog niet hoe ontstaan) had namelijk vele manschappen gedood en schrikkelijk verbrand.

Niemand onzer had een juist denkbeeld van het terrein waarop wij streden, noch van de positie van het leger. 't Was ons even vreemd alsof we in China waren. Daarbij kwam nog, dat onze operatielijn zoodanig door huizen, muren, heggen en heuvels omgeven was, dat men geen honderd schreden ver kon zien. Dit bragt ook te weeg, dat bij het invallen van den nacht al de regimenten als een spel kaarten door elkander waren. Bij het 2de bataillon op den linker vleugel, even als bij het 1ste bataillon dat op den rechter vleugel stond, bevonden zich verdwaalde soldaten van alle regimenten. Ik meende nog een paar uren van Messina verwijderd te zijn, en wij waren, om zoo te zeggen, bij de poorten der stad. In zulke omstandigheden had het allergeeringste toeval zeer

spoedig de vreeslijkste verwarring kunnen te weeg brengen; immers, had slechts één gedeelte van het belegeringskorps zich gedurende dezen nacht verplaatst, dan had men elkander onvermijdelijk onderling gefusilleerd, en bij het duistere der toekomst, waarvan de indruk alle gemoederen vervulde, ware dit ligtelijk door eene ordeloos vlugt, welke onzen geheelen ondergang moest naar zich slepen, gevolgd.

In tegenoverstelling van 't geen er bij ons omging, werden er dien avond in Messina jubeltoonen aangeheven. De opstandelingen hadden onzen geringen vooruitgang waargenomen, en geloofden veel meer aan onzen aftogt, dan dat zulk een gering getal den aanval zou hervatten. — In de stad vond men kanibalen die in triomf hoofden van soldatenlijken op pieken ronddroegen, en andere welke die lijken aan stukken sneden en spottenderwijs Napolitaansch en Zwitsersch vleesch te koop riepen.

De vreedzame bewoners daarentegen waren met schrik en ontzetting vervuld, en, evenzeer beangst voor hunne beschermers als voor de belegeraars, vloten zij in het gebergte of op de menigvuldige Fransche en Engelsche schepen.

In dien staat van zaken brak de morgen van den 7^{den} September aan. Het 2de bataillon van het regiment detacheerde des ochtends vroeg twee kompagnien (de 6de, kapitein DE WATTENWIL, en de 7de, kapitein ELSÄSSER) naar de hoogte op den linker vleugel, om een bataillon Napolitaansche jagers te ondersteunen, hetwelk, door overmagt van insurgenten aangevallen, op bevel van zijnen chef eenigzins

overijld terugtrok. Ik zeide aan deze kompagnien zich niet te veel met schieten op te houden, om den vijand des te spoediger aan het lijf te komen; zulks werd, niettegenstaande het moorddadig vuur, getrouw nagekomen. Het grootste gedeelte der Napolitaansche jagers, hoogst ontevreden over hunnen chef, sloot zich moedig bij ons aan en wees onze soldaten den weg. In weerwil hunner sterke positie boden de insurgenten bij dezen kalmen aanval weinig tegenstand; eenige sneuvelen, de meesten sloegen op de vlugt.

Onze beide kompagnien met de voormelde jagers en eenige soldaten van het 5de regiment Zwitsers, die bij ons verdwaald waren, bezetteden de hoogten en namen tevens een klein fort aan die zijde. Gedurende den nacht bivacqueerden zij aldaar en strekten tot dekking van den linker vleugel van het geheele belegeringskorps. Niettegenstaande het hevige vuur dat zij te gemoet gingen, hadden zij geen groote verliezen geleden.

Inmiddels had de 8ste kompagnie, ook van het 2de bataillon, onder de leiding van haren dappere aanvoerder, den fieren kapitein DE GRAFFENRIED (zoo als de waardige heer COLLIN hem noemt), een zeer belangrijk en glansrijk wapenfeit volbragt. Aan hem werd, met zijne kompagnie en den luitenant DE STURLER, den gewigtigsten voorpost opgedragen; deze bevond zich in eene bedekte stelling, digt onder het armen-hospitaal, waaruit men ons den vorigen avond met een zoo hevig onafgebroken vuur had begroet. Gedurende den nacht werd ook aanhoudend op hen, doch zonder gevolg, gevuurd; in hunne nabij-

heid speelde het kanon gestadig door, hetgeen eene nog onbekende batterij deed vermoeden, zoodat genoemde officieren, bij het aanbreeken van den dag, verplicht waren zich te oriënteren en de verschillende stellingen te verkennen. Bij een muur gekomen, bragt deze hun, tamelijk gedekt, langs eenen weg tot aan het hospitaal; langs dit werd opgemarcheerd, doch al spoedig noodzaakte een kartetsvuur, dat dien weg gedeeltelijk bestreek, na iedere losbranding aan de overzijde te loopen, vanwaar de deur van het hospitaal, die regt daartegen over was, als in een oogeblik werd bereikt, verbrijzeld en met storm genomen. De nu door schrik bevangen matrassenhelden vloten naar alle kanten, zoodat slechts enkelen bereikt en afgemaakt werden.

Eene verbazende menigte patronen strekte tot approviandering van onze manschappen, die verder de groote zalen van dit uitgestrekte gebouw doorzoekende, spoedig de vensters der voorzijde bereikten, welke op de Consulaatstraat uitzien, en vanwaar zij in de nabijheid eene verschanste doorgraving ontwaarden, met vier stukken gewapend, die met mitraille de kolonne, welke langs deze straat mogt willen doordringen, afwachtte.

Den vorigen avond had deze kolonne tweemaal voor het hevig vuur dezer batterij moeten wijken.

Thans schoten de manschappen onzer wakkere 8ste kompagnie, bij hun eerste vuur, vier kanonnières bij hunne stukken neder; de overigen beving een panische schrik zoodra zij hun steunpunt aan den regter vleugel door ons vermeesterd zagen; ijlings namen zij de vlugt, de kapitein DE GRAFFENRIED liet drie der kanonnen vernagelen, het vierde, zijnde een bergstuk, voerde hij mede, terwijl de sergeant AUGSBURGER, een gewezen kanonnier, benevens twee soldaten, het zouden bedienen. Daarop ging het met kanon- en geweervuur voortwaarts.

Bij de voorste woningen der zich wijd uitstreckende voorstad, werden nog twee

stukken genomen en vernageld. Verder vond men langs de voorstad weinig tegenstand meer, vermits de insurgenten, op de batterij aan het armenhospitaal steunende, zich aan die zijde beveiligd dachten, en ter ondersteuning van het klooster Magdalena waren opgetrokken, bij welk klooster een hevig gevecht plaats greep, waarin ons 1ste bataillon, benevens het 1ste bataillon van het 5de regiment Zwitsers, ondersteund door drie stukken, onder kommando van den kolonel DE MURALT, gewikkeld waren. De kapitein DE GRAFFENRIED kwam dus weldra aan de hoofdboort (Porta-nova) der stad, waar hij eene sterke, met twee zware stukken bewapende, verschansing aantrof. In een zijstraatje stonden twee stukken die vuur gaven, doch de kanonnières der batterij aan de poort waren zóó onthutst toen zij onze soldaten met den looppas zagen naderen, dat zij op de vlugt sloegen, zonder hunne stukken los te branden.

De kapitein DE GRAFFENRIED had met zijne wakkere kompagnie de eer het eerst eene der hoofdboorten van Messina te hebben genomen en de stad te zijn binnengedrongen.

Bij het binnenkomen zagen onze manschappen nog vlugtenden; ook trof hun het vreeslijk schouwspel van schandelijk verminkte lijken, vermoedelijk gevangenen van den vorigen avond.

Zulke schanddaden, gepleegd om onze soldaten schrik in te boezemen, waren meer drijfveren om hen tot wraak, ja tot wreedheid aan te zetten, dan om hen te ontmoedigen. Zij gaven niemand lijfsbehoud meer.

Thans kom ik tot de hoofdépisode van dit groote drama, tot de bestorming van het klooster Magdalena, den sleutel der gansche positie, een feit waaraan ons 1ste bataillon en het 1ste van het 5de regiment Zwitsers een roemrijk aandeel hadden, onder het schrander beleid en de dappere leiding van den kolonel DE MURALT, wien zulks tot de grootste eer strekt.

Nauwelijks brak de 7de September aan,

of de kolonel DE MURALT ontving bevel om, vereenigd met een bataillon van een Napolitaansch regiment, drie stukken geschut, en met bovengenoemde twee bataillons Zwitsers, den aanval op het klooster Magdalena te hernieuwen, ten einde de hoofdkolonne, die op de Consulaatstraat voortrukte, de taak gemakkelijker te maken. Vermits er geen generaal aanwezig was, ontving onze kolonel het opperbevel. Ons 1ste bataillon had den linker vleugel, het 3de bataillon van het 5de regiment Zwitsers het centrum, het bataillon Napolitanen den rechter vleugel der aanvalslinie (van dit laatste bataillon bemerkte men echter niet veel). De drie stukken werden door zekeren dapperen kapitein ANDRUZZI gekommandeerd en bewezen ons groote diensten. Loopgraven en muren, die reeds den vorigen avond vermeersterd waren, moesten heden weder hernomen worden; door twee muren werd ditmaal gebroken en met den stormpas tegen den derden opgerukt. Links van dezen was eene batterij van zes metalen mortieren, die door ons bataillon met de bajonet werd genomen. De insurgenten namen overal de vlugt naar het binnenste van het klooster, waar zij de torens, de koepels, alle vensters en eene aaneensluitende rij huizen bezetteden en van waar zij een helsch vuur op ons gaven. Reeds was de oranjetuin, waar onze beide bataillons Zwitsers tusschen huizen en muren als ingesloten waren, met dooden en gekwetsten bezaaid; (hier ontving onze wakere kapitein-adjutant MANUEL, die het bataillon kommandeerde, een schot door het hoofdtooisel in het hoofd, en stierf den heldendood; ook de dappere kapitein ANDRUZZI, benevens den jongen luitenant ROSSI van den generalen staf, werden hier gedood; onze kolonel DE MURALT ontving een schot door zijn hoed, dat hem tevens ligt in den nek kwetste, nadat hij reeds vooraf een schampschot aan de hand had gekregen) toen op eens de 1ste kompagnie grenadiers, de 2de kompagnie jagers en twee kompagnien fuseliers de huizen binnenstormden, de insurgenten daaruit

verdreven en de huizen in brand staken, terwijl inmiddels onze kolonel op eenige passen van den derden muur de drie stukken liet bres schieten, hetgeen gelukte. Nu stormden de onzen, benevens die van het 5de regiment Zwitsers, door elkander, door de opening naar binnen en geraakten in een' tweeden oranjetuin, welke met een groot en sterk ijzeren hek was afgesloten.

Als riet bogen en braken de sterke ijzeren staven onder de krachtige Zwitsersche vuisten, en met een wild hoerah en het voortdurend slaan van den stormmarsch, drongen de in woede ontstoken officieren en soldaten van beide regimenten naar binnen. Aldaar werd weinig weêrstand meer geboden, want de opstandelingen hadden zich, van het oogenblik toen wij door het ijzeren hek werden opgehouden, bediend om te ontvlugten. Velen hunner werden nog achterhaald en vielen door bajonet of kogel. De kolonel DE MURALT liet dadelijk onze vlag op het kloostergebouw uitsteken, en deze oude Vaan scheen trotsch op hare kinderen neder te zien, waarvan er echter, helaas! velen ontbraken; getuige de omliggende oranjetuinen, waar zoo menige bloedstroom den bodem doorweekte. In het gebouw ging intusschen het werk der verwoesting voort: niets was hecht of sterk genoeg, niets te kostbaar, niets te gering; op eens braken de vlammen uit, en het grootsche gebouw, met al zijne kostbaarheden en heerlijke schilderstukken, werd eene prooi der vlammen. De prachtige koepel der kerk met hare beide torens stortte ineen, en menig half gebraden lijk werd daaronder bedolven. 't Was een schrikkelijk oogenblik!

Twee vaandels en een generaalshoed, door onze soldaten in een verwulf gevonden, werden in hunne woede met de tanden aan stukken gescheurd.

Terwijl dit binnen het klooster voorviel was de kapitein LOMBACH met zijne jagers door eene andere poort op de hoofdstraat, die langs den voorgevel van het klooster loopt, doorgedrongen. Hier vonden nog vele der uit het klooster gevloeden opstan-

delingen den dood. Voor en na sloten nu een aantal soldaten van het 5de regiment Zwitsers, en ook Napolitaansche jagers, zich bij de onzen aan, en deze schaar stormde met dollen moed door de poort de lange straat Giudeca in, waar nog uit alle vensters van achter de geliefkoosde matrassen op hen geschoten werd. Velen hunner vonden hier nog den dood; doch wie had den wilden stroom kunnen weêrhouden??

De huizen werden opengebrouwen en onmiddellijk door de Napolitaansche soldaten, welke allen van lucifers voorzien waren, met verwonderingswaardige behendigheid, in brand gestoken. Op de hoogte der breede Strada d'Austria aangekomen, die naar de citadel voert, deed de kapitein LOMBACH zijne manschappen deze straat inslaan, hopende op de esplanade der citadel zijne manschappen te zullen kunnen verzamelen, om er weder eenige orde in te kunnen brengen. Aan het einde der straat bereikten zij eene sterke barikade met vier stukken gewapend, die op de citadel gerigt, doch door de insurgenten verlaten waren. Plotseling doet zich een vervaarlijke knal hooren, welke de huizen deed dreunen en door een wolk van rook, gelijk die eens kraters, gevolgd werd. Was het eene mijn; was het de kruidvoorraad der batterij; werd het opzettelijk door den vijand of door het onvoorzigtig vuren onzer soldaten ontstoken? Dit is nog heden een raadsel. Meer dan twintig man, meest van de dappere jagers der 2de kompagnie, vlogen in de lucht, of werden afschuwelijk verbrand. Vele andere werden deerlijk verminkt door het springen van granaten, die daar ter plaatse moeten gelegen hebben. Het was een hartverscheurend gezigt al deze wezens, naauwelijks nog voor menschen te herkennen, in de puinhoopen te zien rondkruipen, terwijl hunne kamaraden, daartoe door hen gebeden, hen uit barmhartigheid den dood gaven; — slechts enkelen waren te redden. De kapitein LOMBACH had zijn leven aan de omstandigheid te

danken, dat hij zich een oogenblik bij een brandend huis ophield, om eene vrouw met kinderen voor de woede der Napolitaansche soldaten te beveiligen. — Nu eerst gelukte het hem de overblijfselen zijner kompagnie bijeen te brengen, terwijl men van alle zijden de generale verzameling hoorde slaan, en met hen den terugtogt aan te nemen, die thans door eene zee van vlammen moest geschieden, want de gansche straat stond in brand. Achter hen namelijk waren groote hoopen Napolitanen zonder tucht noch orde binnengedrongen, die hunnen voortgang kenbaar maakten door de rookzuilen welke zij achter zich deden opgaan. Bij dezen stand van zaken had de generaal FILANGIERI, om het nog staande gedeelte der stad voor algeheele vernieling te bewaren, de verzameling doen slaan, en daar ieder in het onzekere was of niet hier of daar een nieuwe strijd te strijden viel, of eene of andere overrompeling dreigde, trok ieder uit de stad terug, door welken maatregel Messina voor geheelen ondergang en plundering is bewaard gebleven.

Op zijn terugtogt had de kapitein LOMBACH nog gelegenheid den consul-generaal van Beijeren het leven te redden. Deze had namelijk den ongelukkigen inval gehad, zich in eene rijkgeborduurde consulsuniform, met hoed en pluim, op straat te vertoonen, op het oogenblik dat onze troepen de stad stormend binnendrongen; deze zagen hem voor eenen vijandelijken generaal aan, en reeds had hij eenige verwondingen door bajonet en kolf gekregen, toen genoemde kapitein gelukkerwijs toeschoot. Had de consul nog maar een woord Duitsch gesproken; doch in zijne verwarring sprak hij niets dan Italiaansch.

De overwinning bij het klooster Magdalena had den strijd zoo goed als beslist, want op dat punt had de vijand zijne hoofdkrachten vereenigd en de beste strijders aldaar geplaatst. Toen de insurgenten hier overwonnen waren, be kroop hun angst en schrik, en zij namen de vlugt, gedeel-

telijk naar het nabijzijnde gebergte, gedeeltelijk naar de op de reede liggende Engelsche en Fransche schepen. Slechts enkele barikaden werden daarna nog flauw verdedigd, en slechts hier en daar vielen nog eenige schoten uit de huizen. Door deze omstandigheid was het ook dat onze troepen, in afzonderlijke hoopen, zonder groote verliezen, de stad konden binnendringen, welke letterlijk stormenderhand genomen werd, zelfs vóór dat de generaal en chef daaraan dacht; want toen hem de tijding gewerd, zeide hij: «*Mon Dieu, quelle imprudence!*» wellicht kwam het denkbeeld eener hinderlaag of eener wanhopige verdediging bij hem op.

De eersten die de stad binnendrongen, waren de Zwitsersche soldaten, en, voor zoover ik heb kunnen ontdekken, de manschappen van kapitein C. DE GRAFFENRIED (van Könitz).

Door alle hem gegevene middelen, trachtte de generaal en chef de troepen te verzamelen, en deed ze een bivouac buiten de stad betrekken. Bij alle poorten werden wachten geplaatst, om het verder binnendringen der soldaten te verhinderen; alle omliggende forten, die de opstandelingen, zonder den laatsten ernstigen kamp af te wachten, verlaten hadden, werden nog dien avond door onze troepen bezet, en zodoende zagen wij al spoedig hunne zwarte vlaggen, het teeken van hunnen voorgenomen strijd op leven en dood, voor onze witte plaats maken.

Het was eene volkomene overwinning. Messina en hare geheele omgeving waren in onze magt, de vijand was naar alle zijden op de vlugt; meer dan 120 kanonnen, meest van zwaar kaliber, waaronder ook Paixhansen en zware mortieren, eene menigte geweren van Fransch en Engelsch fabrikaat en verdere munitie, genoeg om een geheel jaar oorlog te voeren, waren voor den Koning veroverd. Veel dapper bloed werd aan onze zijde daarvoor ten offer gebracht: Bijna 150 dooden en tusschen 800 à 900 geblesseerden werden in de

gelederen gemist, van welke laatsten nog velen zullen bezwijken.

Ons regiment had 48 dooden en 125 geblesseerden; het 5de regiment Zwitsers 25 dooden en 189 geblesseerden; bijgevolg hadden de beide regimenten Zwitsers, die te zamen niet meer dan 2200 man in het vuur bragten, bijna de helft verloren op het geheele belegeringskorps; — dit zegt genoeg. Het verlies aan officieren was over het geheele leger buitengewoon gering; slechts 5 waren er gesneuveld, het getal geblesseerden is nog onbekend; bij het 5de regiment Zwitsers zijn er elf, waaronder drie zoons van den braven generaal STOCKALPER; bij ons zijn er geen van eenige beteekenis, hoewel allen steeds vooraan waren, even als op den 15^{den} Mei. Velen zijn er die kogels door hunne schako's of kleeding kregen; doch het schijnt dat wij op genoemden 15^{den} Mei de vuurproef hadden ondergaan, en juist de eenige die toen niet bij ons was (1), moest nu vallen.

In den avond van den 7^{den}, toen het bataillon het bivouac reeds had betrokken en alle voorposten waren geplaatst, begaf ik mij met eenige andere officieren tot naar de stad. Welk vreeslijk schouwspel wachtte ons daar; — lang, ja lang zal de herinnering daaraan mij als een zware Alpenberg op het gemoed drukken! De lange straat, van Porta Zaïra tot Porta Nova, en van daar tot Quattro Fontane in het binnenste der stad, eene lengte wel van 20 minuten; deze gansche uitgestrektheid stond in lichtlaaije vlam; uit alle deuren en vensters sloegen de vlammen naar buiten, en op de straten zag men niets dan half verzengde en verminkte lijken van soldaten en burgers; verreweg van de eersten het meeste. Deze lijken, gelijk ook eene menigte half verbrande huisdieren, als: honden, ezels en varkens, verpesteden de lucht; omgeworpen kanonnen en hier en daar te hoop liggend moordtuig, toonden,

(1) Den 15^{den} Mei als kapitein van kleeding niet in de gelederen.

welke booze geest hier zijn spel had gespeeld. Hoevele tranen werden er wel niet over deze lijken en over het verlies dezer bezittingen gestort! Hoe menigeen zag zich heden in armoede gedompeld, die gisteren zich nog rijk noemde! — In weerwil der overwinning die wij behaalden, en waarmede eene nieuwe eerezuil aan de dapperheid van den Zwitserschen soldaat werd gesticht, kwam ik in droevige stemming op het bivouac terug, 'twelk in eenen schoonen oranjetuin was, waarop de maan haar licht zoo helder verspreidde, alsof er niets dan tafereelen van vertrouwelijke liefde onder haren glans te vinden waren. — Van het wedervaren mijner beide neven had ik nog niets gehoord; ook hadden wij van onze kameraden van het 1ste bataillon nog niets vernomen. Bij het Magdalena-klooster was scherp gevochten; van een Napolitaansch officier hadden wij gehoord dat er een bataillonschef gevallen was; wij moesten derhalve voor het gemis van menig een onzer vrienden vreezen; doch Gode zij dank, Hij had over hen gewaakt.

Ik moet hier nog eene gebeurtenis van dezen dag vermelden, die mijne ziel zeer getroffen heeft, dewijl ik eene stem van het Opperwezen daarin meende te bespeuren.

Onze manschappen hadden eene nabijgelegen villa, die wij, officieren, ons alle moeite gaven om voor de vlammen te sparen, geplunderd, en alles wat te vinden was door de vensters naar buiten geworpen; daaronder behoorde ook eene bibliotheek met groote folianten. Een daarvan lag voor mijne voeten; uit nieuwsgierigheid nam ik dezen op, en ziet, het was een Fransche Bijbel; eene zeldzaamheid in dit land. Hoe groot ook, ik nam hem mede. Die zou mij tot buit strekken uit de veroverde stad en het teeken zijn der wonderbare behoudenis in deze schrikkelijke dagen. In den kring van enige officieren, bragt ieder zijn aandenken te voorschijn, hetgeen hij meende te moeten bewaren; de een had een stuk van een vaandel, de andere een pluim van een generaalshoed, een derde een sabel der

Fransche marine, en daarop kwam ik, tot elks verbazing, met mijnen Bijbel. Een onzer nam een speld, sloeg het boek open, stak in hetzelfde en zeide laat ons zien wat het woord tot ons spreekt, en ziet hij steekt op Job 57, vs. 3: « *Le Dieu fort* » « *tonne terriblement par sa voix, et il fait* » « *des choses grandes et que nous ne saurions* » « *comprendre.* » Was dit na het vreeslijk kanongebulder, na de bestorming dier groote stad, niet een waar, veelbeteeknend antwoord op onze vraag?

De nacht van den 7^{den} op den 8sten was geheel anders dan de vorige. In stede van het bange voorgevoel eener mogelijke, ja waarschijnlijke nederlaag, die ons den dood gaf, of met schande overlaadde, bezielde ons thans het trotsche bewustzijn eener overwinning, die wij naast de Voorzienigheid, alleen aan onzen moed en onze dapperheid te danken hadden. Thans riep geene alarmstem onzer schildwachten ons verschrikt uit den slaap en in 't geweer; thans suisden er geene kogels over onze hoofden; men hoorde slechts het gesnork onzer vermoede soldaten, hetgeen onder zulke omstandigheden eenen aangename indruk te weeg brengt. Nu slapen zij niet op de harde aarde, maar op eene menigte matrassen, uit de stad genomen en die den vijand tot borstwering dienden.

Den volgenden ochtend, den 8sten, had de intogt in de stad plaats. Het gansche leger werd gedeeltelijk in de citadel, gedeeltelijk op de landtong die de haven vormt, geschaard. Ons tweede bataillon werd bestemd om de wacht binnen de stad te houden; bij die gelegenheid een rapport aan den generaal en chef overbrengende, zeide hij mij de voor het regiment zoo vleijende woorden: « *C'est* » « *avec intention que j'ai remis la garde de* » « *l'intérieur de la ville en cette première* » « *journee à votre régiment, parceque je* » « *le connais pour se distinguer aussi ho-* » « *norablement par sa bonne discipline que* » « *par sa bravoure.* »

Den ganschen dag en nacht patrouilleerden wij in alle straten, om de maraudeurs

en sluipende plundersaars op te vangen. Voor mijn aandeel zond ik er meer dan 100 gebonden naar de citadel, waaronder, hetzij tot onze eer gezegd, maar drie Zwitsersche soldaten; de anderen waren Napolitaansche soldaten, of meest gepeupel uit de stad. Deze hadden inzonderheid het grootste aandeel aan den zondenlast; want reeds op den 6^{den} waren de gegoede ingezetenen meest allen gevlugt, en begon het blijvende gepeupel, ondersteund door de achterblijvers der insurgenten, hunnen arbeid, welke zeer winstgevend was, vermits zij goed met de plaatsgesteldheid bekend waren. Later wezen zij de soldaten nog den weg en deelden wederom met hen.

Onze met de meeste geestkracht ten uitvoer gebragte expeditie had overigens den gewenschten uitslag. Tegen den avond was de openbare veiligheid reeds tamelijk weder verzekerd, alle kloosters, bankiershuizen en fabrieken hadden wachtposten; ook schreef de Pruisische consul, de heer JAEGER (1), aan zijn' schoonzoon te Napels: «Alles wat in Messina gered is, hebben wij uitsluitend aan de Zwitsers te danken.» En toch symphatiseren deze consuls in alle landen, voor zoover ik ze heb leeren kennen, met het radicalisme; doch als de nood aan den man komt, leert menige vogel wel anders fluiten.

Zoo ging het onzen eerwaardigen Zwitserschen consul, den heer G....., en zijne beide broeders ook, die thans gaarne *amis nous deux* met ons zouden gespeeld hebben, doch tamelijk koel afgewezen werden. Als hij buiten ons bereik is, zal hij zich

(1) Deze zelfde heer JAEGER vertelde aan onzen overste, dat hij verschillende in het geheim terugkeerende opstandelingen, die bij Magdalena mede gevochten hadden, had hooren zeggen: «Ja, met de Napolitanen hadden wij het wel klaar gekregen, doch de Zwitsers, dat zijn duivels en geen menschen, zij zien niet eens naar hunne kameraden om, als die naast hen vallen, maar stormen steeds voorwaarts tot voor den mond der kanonnen.»

wel wreken, met in de dagbladen allerlei hoon over ons te verspreiden.

Eene kleine anecdote zal hier niet ten onpas komen; zij werd mij door een handelaar verhaald. In den morgen van den 8sten was hij voor zijne zaken naar Messina gekomen. In het denkbeeld van zich beter door de troepen te doen eerbiedigen, had hij eene groote kokarde van het eedgenootschap op zijn' hoed gestoken; — dit was mis; want eene afdeeling Calabrische jagers hield hem daardoor voor een hoofd der opstandelingen, en sprong met gevelde bajonet op hem aan, met den toeroep: *Ah! malidetto Carbonari, muori* (1). Ongetwijfeld ware hij des doods geweest, zonder zijne tegenwoordigheid van geest, die hem ingaf geen italiaansch met deze mannen te spreken, maar wel duitisch; hij riep hen derhalve luidkeels toe: «Ik ben een Zwitser,» en dit had goed gevolg, want hunne woede veranderde in opgewonden geschreeuw: *Evviva i Svizzeri, bravi soldati, nostri amici* (2).

In den avond van den 9^{den} werden wij door het 3de regiment Zwitsers afgelost, en zoo beurtelings elken dag. Deze ons uitsluitend te beurt vallende dienst is een vlejend bewijs van vertrouwen.

Op dezen avond waren wij sedert onze ontschepping voor het eerst weder vereenigd, en betrokken met onze broeders van het 1ste bataillon een gemeenschappelijk bivouac. Welk een gelukkig en hartverheffend oogenblik, elkaer na zoovele gevaren weder te zien!

Met hartelijkheid omarmde ik mijne beide neven, en toen wijdden wij eene traan aan onze braven, die met hun bloed eenen nieuwen lauwerkrans van Zwitsersche dapperheid hadden besproeid.

(1) Ha! vervloekte Carbonario, sterf!

(2) Lang leven de Zwitsers, die brave soldaten, onze vrienden.

BIJLAGE I.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

TWEDE SERIE. — ZESDE DEEL, N°. 1.

(Maand Julij 1855.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Tot adj. bij den gen.-maj., kommanderende de res.-brigade: de 1ste luit. Jonkh. G. B. van Bronkhorst, van het reg. gren. en jag. Bij het reg. gren. en jag., tot kap. van de 2de kl.: de kap. der 3de kl. C. D. van Naerssen, van het korps. Bij het 1ste reg. inf., tot 2den luit.: de kadet J. B. L. J. Kolkman, van de Kon. Akad. voor de Zee- en Landm. Bij het 2de reg. inf., tot kap. van de 1ste kl.: de kap. der 2de kl. O. Graaf van Limburg Strum, van het korps. Bij het 3de reg. inf., tot majoor: de kap. der 1ste kl. J. C. van Groin, van het korps; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. J. F. Tusch, van het 5de reg. inf.; tot 2de luit*: de kadets G. F. F. A. Mollinger, S. van der Star en W. A. Brunings, van de Kon. Akad. voor de Zee- en Landm. Bij het 4de reg. inf., tot kap*. der 1ste kl.: de kap*. der 2de kl. C. A. Langguth en D. van Riemsdijk, beiden bij het korps; tot kap. van de 2de kl.: de kap. der 3de kl. B. L. Rappard, van het korps; en tot 2den luit.: de kadet E. A. van der Meulen, van de Kon. Akad. voor de Zee- en Landm. Bij het 5de reg. inf., tot adjudant: de kap. van de 3de kl. N. Mac-Leod, van het korps; tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. P. P. Rink, van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. F. J. van den Bergh, van het 3de reg. inf.; en tot 2de luit*: de kadets J. H. de Fremery, R. J. Verschoor van Nisse en C. A. Moll, van de Kon. Akad. voor de Zee- en Landm. Bij het 6de reg. inf., tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. C. W. J. Blom, van het

korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. Jonkh. C. H. F. Du Monceau, van het reg. gren. en jag., met bepaling dat hij voorloopig bij het reg. gren. en jag. gedetach. zal blijven; en tot 2de luit*: de kadets G. C. Munters, Jonkh. F. F. von Mühlen, P. L. J. Bogaert en Jonkh. R. A. van Nispen, van de Kon. Akad. voor de Zee- en Landm. Bij het 7de reg. inf., tot majoor: de kap. der 1ste kl. C. H. F. A. Battaerd, van het 3de reg. inf.; en tot 2de luit*: de kadets W. C. D. van Rijen, R. W. D. Thomasset, P. E. Perk en W. J. F. van der Blom, van de Kon. Akad. voor de Zee- en Landmagt. Bij het 8ste reg. inf., tot kap. der 3de kl.: de 1ste luit. Y. A. van Dinter, van het 6de reg. inf.; en tot 2den luit.: de kadet F. G. Scharp, van de Kon. Akad. voor de Zee- en Landm. Bij het 1ste reg. drag., tot ritm. der 2de kl.: de ritm. der 3de kl. J. A. H. A. Grootenhuis, van het reg.; tot 1sten luit.: de 2de luit. J. J. J. Dubois, van het reg. Bij het 2de reg. drag., tot majoor: de ritm. der 1ste kl. G. Baron van der Duijn van Maasdam, van den staf der kav. Bij het 3de reg. drag., tot ritm. der 1ste kl.: de ritm. der 2de kl. H. L. Cluijsenaar, van het reg.; en tot 2den luit.: de kadet G. H. van Nouhuys, van de Kon. Akad. voor de Zee- en Landm. Bij het 4de reg. drag., tot ritm. der 3de kl.: de 1ste luit. G. K. C. Wildeman, van het korps. Bij het reg. veld-art., tot 2de luit*: de kadets A. M. Mazel en A. F. J. A. Baron van der Duijn van Maasdam, van de Kon. Akad. voor de Zee- en Landm. Bij het korps ing., min. en sapp., tot 2den luit.: de kadet Jonkh. L. J. van Teijlingen, van de Kon. Akad. voor de Zee- en Landm. Bij de Kon. Akad. voor de Zee- en Landm., tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. J. H. Schuak, bij die inrigting; tot leeraar der 1ste kl. in de

taal en letterkunde: de heer M. P. Lindo, doctor in de letteren, laatstelijk leeraar in de Engelsche en Hoogduitsche talen en in de aardrijkskunde aan het stedelijk gymnasium te Arnhem. Tot offic^r. van gez. van de 3de kl. bij de landm.: de kweekelingen bij 's Rijks kweekschool voor milit. geneeskundigen G. J. van Wieringhen Borski, M. van Lissa, A. H. Cornelissen en P. S. A. van Dura. Bij het leger in O.-Indië: bij het wapen der inf., tot 2de luit^s.: de kadets W. J. J. Docters van Leeuwen, F. G. Meis en R. H. G. Ruempol, van de Kon. Akad. voor de Zee- en Landm.; bij het wapen der art., tot 2de luit^s.: de kadets E. K. van der Ven, E. J. W. W. van Dompseleer en H. W. N. M. de Graauw, van de Kon. Akad. voor de Zee- en Landm. Tot offic^r. van gez. van de 3de kl. bij de milit. geneesk. dienst in O.-Indië: de kweekelingen voor de dienst in O.-Indië bij 's Rijks kweekschool voor milit. geneeskundigen C. P. J. van Vugt, M. H. de Vogel, J. R. Hessig, F. A. Wethmar, J. L. de Jeeger, W. A. P. F. L. Zijnen Wartel, S. H. A. Begemann, T. H. Eisinger en B. Schreuders; tot apotheker van de 3de kl. bij de militaire geneeskundige dienst in O.-Indië: de kweekeling der pharmacie C. F. M. de Grijs.

Verplaatsingen.

Bij het reg. gren. en jag.: bij de bat^s. jag^s.: de 2de luit. Jonkh. H. P. C. G. van der Hoeven, van het 6de reg. inf. Bij het 3de reg. inf.: de kap. à la suite van het kolon. werf-depôt G. J. Pompe van Meerdervoort. Bij het 4de reg. inf.: de 1ste luit. L. M. E. Wilhelmie, van het 3de reg. inf. Bij het reg. veld-art.: de 2de luit^s. J. C. Baud, van het 3de reg. vest.-art., en J. W. J. Zegers Rijser, van het 1ste reg. vest.-art.

Eervol ontslagen.

De paarden-arts der 2de kl. P. Noordijk; de paarden-arts der 3de kl. J. J. M. Wagelmans; de leeraar der 1ste kl. in de taal en letterkunde bij de Kon. Akad. voor de Zee- en Landmagt Samuel Farncombe Sanders, met toekenning aan denzelfven van een jaarlijks wachtgeld van f 750.

Gepensionneerd.

De majoor J. V. Forrer, van het 3de reg. inf., onder toekenning van den rang van luit.-kol.; de kap. H. F. Wierex van Rhijn, van het 8ste reg. inf.; de luit.-kol. F. A. J. C. Baron van Voorst tot Voorst, van het 2de reg. drag.; de 1ste luit. J. Abbink, van het korps maréchaussée.

CORRESPONDENTIE.

Uithoofde van de uitvoerigheid der in dit Nummer voorkomende stukken, zijn eenige Artikelen en boekbeoordelingen tot een volgend Nummer moeten verschoven worden.

VERBETERING.

In het vorig Nummer komt in het Artikel over de krigsgebeurtenissen te Napels verscheiden malen den naam voor van kapitein LAMACH; men leze daarvoor LOMACH.

GEDENKWAARDIGE TAFEREELLEN

UIT

DEN OORLOG OP JAVA,

VAN

1825 TOT 1850.

*Bewerkt naar de beste schrijvers en de nagelatene papieren van Z. Exc. den
Luitenant-Generaal Baron MERKUS DE KOCK.*

DOOR

A. W. P. WEITZEL.

(Vervolg van N°. 1.)

De ondervinding, bij Wonopete en Keboetoo opgedaan, had doen zien dat DIEPO-NEGORO in die streken nog invloed bezat, en dat het derhalve noodzakelijk was zich onverwijld aldaar te gaan vestigen. De luitenant-kolonel SOLLEWIJN kreeg dien ten gevolge bevel zich van Mangier naar Wonopete te begeven, en er eene benting te bouwen. Vooraf moest hij eene beweging maken tot aan de Bogowonto, om den vijand, indien hij ontmoet werd, te verdrijven en daarna zooveel te meer voortgang met het opwerpen der schans te kunnen maken.

SOLLEWIJN brak den 2^{den} Julij van Mangier op en kwam in twee dagen over Gentang, Ketjoeboong en Kretek te Kadilangoe, waar hij des avonds van den 4^{den} het bivak betrok. Hij had des morgens een paar honderd opstandelingen met kar-

6. D. N°. 2.

tetsschoten uit Gentang verdreven, en te Kretek aan het gereedstaande voedsel voor menschen en paarden gezien, dat de vijand kort voor zijne komst die plaats met overhaasting had verlaten. Den 5^{den} wilde hij zich noordwaarts wenden, maar zag zich, even als de luitenant-kolonel LEDEL weinige dagen vroeger, door den afschuwelijken staat der wegen, verplicht dit voornemen te laten varen. Hij begaf zich dus naar Gentang, waar hij den nacht doorbragt, na op zijn togt derwaarts te Bandongang een deel der magt van SENTOT overhoop geworpen en op de vlugt gejaagd te hebben. Den 6^{den} ging hij zich te Wonopete nederslaan, om met het bouwen der benting eenen aanvang te maken; maar onderweg ontving hij van de drie andere kolonne-kommandanten, die tusschen de Progo en Bogowonto oorloogden, berigt

dat zij zich naar het zuiden hadden in beweging gesteld, dewijl DIEPO-NEGORO het voornemen had zich dien dag langs het noorden der Rawa Gentang naar en over de Progo te begeven.

BAUER EN TEN HAVE rukten voort naar Wonosari, maar zagen niets dan enkele verstrooide hoopen brandals; LEDEL echter stiet reeds ten zuiden van Brossot op eene vrij sterke vijandelijke voorwacht, die hij naar de zijde van Keboeang teruggedreef en die hier de kolonne van SOLLEWIJN ontmoette, door welke zij geducht gehavend en met belangrijk verlies tot de vlugt verplicht werd. — De 1ste, 2de en 4de kolonnes keerden den 7^{den} naar Wadas, Goenong Penten en Wonopete terug, en LEDEL, die gedurende den 7^{den} het terrein rondom Keboeang, in welks nabijheid hij zich weldra zou vestigen, nog bleef onderzoeken, was niet voor den 8sten te Sentolo. Op den 9^{den} en 10^{den} Julij gingen de 2de en 4de kolonnes voorwaarts naar Bakoenang, nabij Koeloor, en naar Wates, om er versterkte posten te doen verrijzen. De luitenant-kolonel LEDEL bleef van den 10^{den} tot den 15^{den} zich bewegen in de landstreek tusschen de Progo en de stellingen der 1ste, 2de en 4de kolonnes, ten einde aan deze den arbeid gemakkelijk te maken; hij had geene meldenswaardige ontmoetingen met den vijand, die niet anders dan in zeer geringe sterkte werd aangetroffen. Het landvolk toonde zich alom genegen zijn rustig bedrijf van weleer te hervatten, en bijna in iedere dessa werd hem het verzoek gedaan er eene benting te komen bouwen. Na daartoe de magtiging van den opperbevelhebber

te hebben verworven, ging hij zich dan ook neder slaan te Pangong, nabij Keboeang, waar eene schans werd aangelegd die de bewegingen van DIEPO-NEGORO naar de Progo meer en meer bemoeijelijkte. Deze schans vorderde — door de hulp der landzaten — zeer spoedig; ook bij den opbouw der overigen vond men weinig of geen tegenstand, en alleen de majoor TEN HAVE, die meer nabij de hoofdmagt der opstandelingen stond, had nu en dan hunne aanvallen af te slaan (1).

Aangezien al de kolonnes tusschen de Progo en Bogowonto thans op meer voorwaarts gelegen punten stonden, had de opperbevelhebber bijtijds, onder kapitein KILIAN, eene sterke bezetting in de schans te Nangoelang gelegd. Deze schans was de hoofdvoorzieningsplaats geworden voor al de troepen die tusschen de beide genoemde rivieren oorloogden; daar waren derhalve levensbehoefden, vervoermiddelen, munitien enz. in groote hoeveelheid aanwezig, en van daar gingen aanhoudend bezendingen van verschillenden aard naar al de andere versterkte punten en kampementen. Deze bezendingen werden door kapitein KILIAN begeleid, die tevens de zieken, waarvan er soms te Sentolo of elders meer waren dan men naar behooren kon verplegen, mede terugvoerde. Op dergelijke togten grepen soms vrij ernstige schermutselingen plaats, maar van lieverlede ontruimden de kleine rondzwerfende benden des vijands de landstreek achter onze kolonnes geheel, en zag men er de

(1) Bij een dezer aanvallen — 19 Julij — onderscheidde zich de luitenant RUTN en de sergeant POLDER.

opstandelingen nog slechts bij enkele, reeds gedeeltelijk elders vermelde, wanhopige pogingen van DIEPO-NEGORO.

Nadat intusschen door de verschillende kolonnes nog eenige togten waren gedaan, die niets dan vruchteloze vermoeyenissen hadden opgeleverd, werd door den opperbevelhebber weder tot eene algemeene beweging besloten, ten einde de opstandelingen uit de nabijheid van Tonobakel, waar zij zich bij voorkeur ophielden, te verjagen.

Reeds den 25sten Julij stelde SOLLEWIJN zich daartoe in beweging van Wonopete, waar de arbeid door de gereede hulp van het dessa-volk bijna was afgelopen; hij ging over Kretek en sloeg des avonds zijn bivak op in eene dessa ten zuiden van Tonobakel; sedert Kretek was hij aanhoudend in schermutseling met den vijand, en deze sloeg zich des avonds zoo nabij hem neder, dat hij zijne voorposten met kanonschoten moest laten verdrijven.

Den 26sten rukte de kolonel CLEERENS met eenige infanterie en ruitery ten zuiden van Paesan over de Bogowonto; hij liet door den luitenant ENGELBERTS VAN BEVERVOORDE den bergpas van Wodjo, noord-oostwaarts van Paesan, bewaken entrok zelf verder naar de zijde van Tangkisan, eene dessa ten noorden van Tonobakel.

De majoors BAUER en TEN HAVE rukten van Wates en Koelor op, vereenigden zich onderweg, stieten bij Sedaten — een paal N. W. van Kretek — op eene vijandelijke bende, die zij met groot verlies in de rawa's dreven, en trokken vervolgens noordwestwaarts. De majoors BAUER en TEN HAVE hadden evenmin als de kolonel

CLEERENS verder eenige ontmoeting met den vijand, maar zij sneden ieder van hunne zijde den terugtogt af aan de opstandelingen, die elders door SOLLEWIJN geslagen waren, en droegen derhalve nuttig bij tot den goeden uitslag waarmede de pogingen van dien dag werden bekroond.

SOLLEWIJN marcheerde in den morgen van den 26sten naar Tonobakel; de vijandelijke voorposten trokken in goede orde voor hem terug tot op hunne hoofdmagt, die in Tonobakel stond en die een hevig geweervuur opende. SOLLEWIJN liet met geveld geweer op de dessa aanrukken, den vijand overhoop werpen en hem krachtig vervolgen, tot eene diepe djoerang hem gebod halt te houden. Onder het vuur zijner hoofdmagt liet hij de voorhoede over de klove rukken en de opstandelingen nogmaals verdrijven, maar achter eene andere djoerang hielden zij ten derdemale stand; ook deze djoerang werd door de voorwacht, terwijl kapitein SCHENK met al de Europeanen een hevig vuur maakte, overgetrokken en de vijand op nieuw verjaagd. Thans week deze naar de zijde van Tangkisan, werwaarts hij met nadruk vervolgd werd. Tangkisan ligt ongeveer $\frac{3}{4}$ paal van Tonobakel, is geheel ingesloten door vrij hoge bergen, die door den vijand waren bezet, en bood maar eenen toegang aan, die krachtig scheen te zullen worden verdedigd. Nabij die dessa gekomen, liet SOLLEWIJN een vijftigtal vijandelijke ruiters, die hem moedig te gemoet snelden, door de Sumanap-sche hulptroepen, onder luitenant BOELHOUWER, teruggrijven, en ondersteunde deze beweging met de rest der kolonne.

Voor den engen doorgang liet hij den stormmarsch blazen, drong met zijne dapperen naar binnen en schaarde hen tegenover den zich iets meer achterwaarts opgesteld hebbenden en hevig vurenden vijand. Deze werd zoo krachtig beantwoord, dat zijn vuur na weinig oogenblikken zweeg, en dat de opstandelingen, krachtig door BOELHOUWER met de Sumanappers vervolgd wordende, op de vlugt toogen. SOLLEWIJN snelde nu naar een huis wat hem aangewezen werd als nog aan vijanden van rang ten verblijf te strekken. Dit huis was door den luitenant DE JAGER inmiddels reeds omsingeld geworden, en weldra traden daaruit te voorschijn DIEPO-NEGORO-ANOM, oudste zoon van het hoofd der opstandelingen, met zijne echtgenoot, dochter van DANOR-REDJOE, rijksbestierder van DIEPO-NEGORO, en Radeen SOEKOER, zoon van den oudregent van Samarang, thans genaamd HASSAN-MACHMUD, benevens een aanzienlijk gevolg, waaronder nog 40 vrouwen van meer of minder aanzien. Zij allen werden de krijgsgevangenen van SOLLEWIJN, die zijne voortvarendheid en den moed, door hem en zijne kolonne ten toon gespreid, aldus op eene glansrijke wijze beloond zag. Hij had DIEPO-NEGORO een der zwaarste slagen toegebracht, die hem tot nog toe getroffen hadden (1).

(1) De beide gevangenen werden naar Samarang overgebracht. De jonge DIEPO-NEGORO her kreeg zijne vrijheid zoodra zijn vader zich onderworpen had, en ook aan SOEKOER werd later vergiffenis geschonken en hem vergund zich op Madura met der woon te vestigen. Zoodra de Kommissaris-Generaal hunne gevangenneming vernam, betuigde hij aan den opperbevelhebber zijne ontevredenheid,

Nadat de opstandelingen geheel verdreven waren en hij zijne kolonne weder herzameld had, trok SOLLEWIJN ongeveer een paal zuidwaarts naar Temón, waar hij de majoors BAUER en TEN HAVE ontmoette. Met deze sprak hij af dat zij — aangezien de opstandelingen in alle rigtingen waren geweken — naar hunne standplaatsen zouden terugkeeren, en dat hij zich naar de Bogowonto zou wenden om hen te beletten zich naar die zijde te herzamelen. Na den nacht in de nabijheid te hebben doorgebracht, trok hij den 27sten naar Wodjo, waar hij CLEERENS ontmoette, die uit het gebergte ten noorden van Tangkisan kwam, en even als hij dien dag niets dan eenige vlugtelingen gezien had. CLEERENS keerde naar den regter oever der Bogowonto terug en SOLLEWIJN, na dien nacht bij Kretek te hebben gebivakkeerd, ging den 28sten weder naar Wonopete. Onderweg te Ketjoeboong vond hij, door de aanwijzing van een desso-hoofd, nog een aldaar begraven metalen eenponder (1).

dewijl deze hen niet terstond, als opstandelingen die met de wapens in de hand gegrepen waren, had laten doodschieten. Hij beval dit vonnis nog aan hen te doen voltrekken. De Generaal DE KOCK antwoordde echter, dat hij gezwegen zou hebben wanneer zijne troepen in hunne woede de twee gevangenen onmiddellijk na den strijd hadden afgemaakt, maar dat hij het onverantwoordelijk achtte in oogenblikken van kalmte twee weerloozen, zonder vorm van proces, te doen ombrengen. Hij zou derhalve tegen hen, *door den bevoegden en gewonen regter*, doen procederen en het vonnis laten voltrekken wat die regter zou wijzen. — De regtschapenheid en de edele vastheid van karakter, door den Generaal DE KOCK ten toon gespreid, redde het leven der gevangenen.

(1) Den 26sten had de kolonne van SOLLEWIJN een zwaar gewonde; de vijand had, volgens later

Intusschen was de sterkte te Pangong gereed gekomen en LEDEL weder naar Sentolo teruggekeerd; het landvolk had hem ijverig geholpen, want er bestond hier, even als elders, een groot onderscheid tusschen de tegenwoordige gezindheid der geringe Javanen, en hunne gevoelens in de eerste dagen van den opstand. Zij waren verheugd zich weder in staat gesteld te zien rustig te kunnen leven, en grepen zelfs naar de wapenen om hunnen eigendom tegen de opstandelingen te verdedigen, zoodra zij slechts van ondersteuning verzekerd waren. De Demang van Gentang, die pas kort geleden in onderwerping was gekomen, leverde hiervan den 5^{den} Augustus het bewijs, door den vijandelijken Pangerang SOERIO-NGALOGO met verlies van twee vaandels op de vlugt te jagen, toen deze zich in Gentang wilde vestigen.

Nadat er op den 1sten Augustus door de

ingewonnen berigten, 41 dooden. De rijke, met goud en edelgesteenten versierde degen van DIEPO-NEGORO-ANOM, zijne kris, benevens 10 pieken, 1 pistool en 17 krissen, waren de buit der 1ste kolonne. Daarbij hebben zich onderscheiden de luitenant BOELHOUWER, DE BRUIN, MARKUS, VAN LENNING, DE JAGER en TUORAN; de sergeant-majoor HABER, de sergeant LEENKNECHT, de korporaaals FALTZER, FLETTERING en AMIDA, de scherpschutters ANGELO, DRIESSEN en SCHENDELER, de jager SINGENTALO, de fuseliers ECKHOUT en KALANGA.

De 2de en 4de kolonne bekwamen tot buit eene rijk versierde piek; bij die troepen hebben zich onderscheiden de luitenant RIETVELD, de inlandsche fitmeester GINLONNO, die, met de zijnen van het paard gesprongen, den vijand met de lans tot diep in de rawa vervolgde; voorts de sergeant LAMBOETO-NEGORO en de beschutter PASRAÏDEN, van de Maduresche hulpstroepen.

De kolonel CLEERENS maakte loffelijke melding van de luitenant ENGELBERTS VAN BEVERVOORDE, ZANDERS en PELTZ.

1ste, 2de en 4de kolonnes een togt gedaan was naar de zijde van Tangkisan, die ondersteund was geworden door bewegingen van CLEERENS op den linker oever der Bogowonto, maar die de onzen niets dan zware vermoeijenissen had opgeleverd, dewijl men zeer weinig van den vijand gezien had, gingen de majoors BAUER en TEN HAVE den 5^{den} van Wates en Koeloor naar Tjermo, dewijl zij vernomen hadden dat DIEPO-NEGORO met zijne hoofdmagt daar was aangekomen. Te Pengasse ver-eenigden zij zich, en naarmate zij Tjermo naderden, vonden zij den weg niet alleen zeer vergraven en verhakt, maar nog bovendien zóó naauw, dat men man voor man moest marcheren. Toen de voorwacht eindelijk eene kleine ruimte had bereikt, zag zij eenige opstandelingen voor zich vlugten en gaf daarop onmiddellijk vuur; zij had reden deze hare overhaasting te betreuren, want in hetzelfde oogenblik ontving zij uit een nabijgelegen boschje eene hevige losbranding, en zag zij den vijand met gevelde lansen en bajonetten op haar indringen; verrast en terwijl hare geweren niet geladen waren, door overmagt aangevallen, was zij verpligt te wijken; in weerwil der pogingen van de majoors BAUER en TEN HAVE, werd zij in verwarring ruim 150 schreden ver teruggedrongen, tot men haar achter eene sloot weder tot staan kreeg. Intusschen was eene bende vijandelijke ruiters om de kolonnes heen getrokken en bedreigde haar ook in den rug; tegen deze wendde de majoor TEN HAVE zich met een handvol jagers en Alfoeren, terwijl BAUER het hoofd der kolonnes weder vooruit bragt. Met

hardnekkige stoutmoedigheid werd nu op den vijand ingegaan, zoodat deze zich op zijne beurt tot wijken verplicht zag en weldra op de vlugt ging, door de Alfoeren nadrukkelijk vervolgd wordende. Hij liet elf dooden op het slagveld liggen, waaronder zich, blijkens zijne met juweelen versierde kris, een persoon van aanzien bevond.

Men bivakkeerde te Tjerno; op den top van een der bergen die Tjerno omgeven, zag men den alomverstrooiden vijand zich des nachts, voorgelicht door flambouwen, verzamelen en daarna noordwaarts trekken. Den volgenden dag werd de terugmarsch aangenomen, maar naauwelijks was men vijf of zes palen oostwaarts gemarkeerd, of men zag denzelfden vijand weder voor zich, die men gedurende den nacht in eene geheel andere rigting had zien wijken. Hij nam thans echter met zooveel overhaasting de vlugt, dat men hem slechts eenige kogels kon nazenden (1).

Dienzelfden dag — 5 Augustus — was ook door LEDEL van Sentolo eenen togt ondernomen, ten einde DIEPO-NEGORO te ontmoeten; maar ook aan deze wist hij

(1) In het gevecht van den 4^{den} bekwamen de onzen 3 dooden en 6 gewonden. Onder de laatste bevond zich de luitenant RIETVELD, die bij den eersten aanval des vijands de voorwacht poogde staande te houden, tot hij door zes lanssteken gekweist nederzank. Ook de fungerende adjudant van BAUER, de luitenant H. M. LANGE, behoorde tot de gewonden, terwijl nog bovendien het paard, wat hij bereed, onder hem gedood werd. Zich van een ander paard voorzien hebbende, bleef hij, in weerwil zijner wond, voortgaan met het verrigten van zijne dienst.

BAUER prees bovendien zeer het gedrag van den sergeant LAMBOETO-NEGORO en van den korporaal der beschutters PASRAÏDEN.

te ontsnappen om zich over de Progo te begeben, en daar de Nederlanders tot die merkwaardige reeks van hoogstvermoeiende togten te verplichten, die wij reeds elders hebben beschreven. Ook LEDEL en SOLLEWIJN namen aan die togten deel, maar eer SOLLEWIJN de omstreken van Wonopete verliet, greep er door zijn toedoen eene gebeurtenis plaats, die wij niet met stilzwijgen mogen voorbijgaan.

Wij hebben reeds vroeger gemeld dat SOLLEWIJN sedert geruimen tijd, met voorkennis van den opperbevelhebber, in briefwisseling was getreden met den Pangerang MANGKOE-BOEMIE, en dat deze slechts naar een gunstig oogenblik zocht om de zijde van DIEPO-NEGORO te verlaten; MANGKOE-BOEMIE was echter zeer vreesachtig en besluiteloos van aard, en had daardoor menige schoone gelegenheid, om zich uit het midden der opstandelingen los te scheuren, laten voorbijgaan. Te vergeefs had SOLLEWIJN reeds in Junij een togt naar Gentang gedaan om hem af te halen, maar intusschen hadden onder vele andere personen van aanzien, ook eenige zijner zonen en broeders, DIEPO-NEGORO's zijde verlaten, zoodat men thans reden had te veronderstellen dat hij niet langer zou aarzelen. Hij berigtte dan ook op den 6^{den} Augustus aan SOLLEWIJN dat zijn besluit onherroepelijk was genomen, en wees eene dessa aan in het Kliergebergte, waar hij den volgenden dag wenschte afgehaald te worden. SOLLEWIJN begaf zich derwaarts, maar toen hij de dessa naderde, ontwaarde hij dat MANGKOE-BOEMIE haar aan de andere zijde met zijne vrouwen en verder gevolg verliet. Later vernam hij dat een

der zoons van DIEPO-NEGORO hem verplicht had zich te verwijderen. SOLLEWIJN had hem snel kunnen volgen en welligt gevangen nemen, maar dit was strijdig met de bedoelingen van den opperbevelhebber, die oneindig liever wilde dat MANGKOE-BOEMIE zich vrijwillig aan ons gezag onderwierp, dan dat hij door het lot des oorlogs in onze handen viel. In het eerste geval toch moest hij hem als krijgsgevangen behandelen en vermoedelijk doen verbannen, terwijl hij in het tweede zijnen invloed kon bezigen om de partij van DIEPO-NEGORO te verzwakken. SOLLEWIJN volgde hem dus zeer langzaam, om te zien welken keer de zaken zouden nemen, en hij had reden zich over zijne handelwijze te verheugen, want in eene kleine dessa zonden zich uit eigen beweging, en dus zeer zeker met zijn goedvinden, van MANGKOE-BOEMIE af, zijne echte vrouw, twee zijner bijwijven, drie zijner zoons, twee zijner dochters, nog eene andere Radeen Aijoe of Prinses, benevens een gevolg van 50 personen. Deze allen werden door SOLLEWIJN gevonden en mede teruggevoerd, zoodat hier aan DIEPO-NEGORO weder een belangrijk verlies werd toegebracht, terwijl hij elders wanhopige pogingen in het werk stelde om zijn gezag te doen herleven.

Gedurende de maand Augustus waren de krigsbedrijven tusschen de Progo en Bogowonto van zeer weinig belang; wel werden door de onzen verschillende togten ondernomen, maar de hoofdmagt van DIEPO-NEGORO was uit die streken vertrokken en zijne benden waren niet talrijk genoeg meer om de Nederlanders, gelijk

vroeger, op vele punten te gelijk bezig te houden. BAUER en TEN HAVE ontwaarden dan ook even als CLEERENS, die menigmaal over de Bogowonto kwam, bijna geene opstandelingen. Hier en daar zag men wel enkele gewapenden rondzwerven, maar in de nabijheid van onze bentsingen werden zij doorgaans door het dessa-volk verdreven, en verder af namen zij in overhaasting voor de onzen de vlugt. Zelfs in die streken, waar wij ons nog niet voor goed gevestigd hadden, heerschte rust en orde, en het volk zelf wees de bergplaatsen met levensbehoefsten aan, die DIEPO-NEGORO hier en daar had doen aanleggen. Te Kaliloh werd intusschen door de luitenant HELJMANS, daartoe — 11 Augustus — uit Minoreh met eenige troepen afgezonden, nog eene benting aangelegd, die zeer spoedig gereed was en bewerkte dat wij geheel meester werden van een belangrijken pas van het Kliergebergte, en dat de geheele omtrek zich gretig aan ons onderwierp. — Slechts de luitenant ENGELBERTS van BEVERVOORDE, die met een paar pelotons infanterie en de Boetonnezen door CLEERENS tot het opsporen eener kleine bende opstandelingen over de Bogowonto gezonden was, behaalde een meldenswaardig voordeel; hij nam 8 vrouwen en dochters van hoog in rang staande vijandelijke aanvoerders gevangen, waaronder zich de echte vrouw van den Pangerang PAKOE-NINGRAT en een dochttertje van DIEPO-NEGORO bevonden. Bovendien bekwamen zijne Boetonnezen eene groote menigte van rijke sieraden en kostbaarheden ten buit, die zij, zonder daarvan iets terug te houden, aan hunnen bevelhebber over-

gaven (1). De gevangenneming der vrouw van PAKOE-NINGRAT had nog daarenboven ten gevolge, dat die Prins zelf weinige dagen later te Magelang in onderwerping kwam.

Toen DIEPO-NEGORO eindelijk met de geringe overblijfselen der niet onaanzienlijke magt waarmede hij oostwaarts was getoogen, weder op den westelijken oever der Progo was gekomen, begonnen ook hier de handelingen der Nederlanders meer belangrijk te worden. Zoodra BAUER in den morgen van den 51sten Augustus van SOLLEWIJN vernam, dat het hoofd van den opstand weder over de genoemde rivier was gedreven, en hij door den kommandant der henting Wonopete en door berigten, hem door landlieden uit eigen beweging gebragt, was te weten gekomen dat DIEPO-NEGORO te Koelwaroe, nabij Gentang stond, deelde hij dit nieuws onmiddellijk aan den kommandant der 2de kolonne mede, en stelde zich van Wates zuidwaarts in beweging. Te Koelwaroe gekomen, zag hij den vijand met overhaasting voor hem de vlugt nemen, maar hij volgde hem met den grootsten spoed en haalde

hem in te Sedaten, waar het scheen dat de opstandelingen den aanval wilden afwachten. De 2de kolonne — thans aangevoerd door kapitein VON GRIESHEIM (1) — kwam echter van Tonobakel te gelijk met BAUER voor Sedaten, en zoodra had de vijand haar niet gezien, of hij vlugtte zóó snel naar de toppen der nabijgelegen bergen, dat het onmogelijk was hem te volgen. Aangezien de onzen zich nog maar weinig te Sedaten en omstreken vertoond hadden, en het dus mogelijk was dat de vijand daar nog ondersteuning vond, besloot BAUER er zich eenige dagen te blijven ophouden, terwijl VON GRIESHEIM voorloopig naar zijne standplaats terugkeerde, om hem den 2^{den} September te komen aflossen. De 2de en 4de kolonnes hielden zich zoodoende tot den 6^{den} te Sedaten op; zij maakten herhaalde togten naar in de nabuurschap gelegen dessa's, doch alles was stil en ordelijk, en zij ontmoetten niets dan zeer kleine troepjes gewapenden, die zich telkens met spoed op de vlugt begaven, maar vonden toch telkens het spoor van DIEPO-NEGORO terug, zoodat men verzekerd was dat hij dien omtrek nog niet had verlaten.

Ook aan CLEERENS was door BAUER berigt gegeven van DIEPO-NEGORO's terugkomst aan deze zijde der Progo, en van zijne nabijheid aan de Bogowonto. Deze bevelhebber zond dien ten gevolge den kapitein RINIA VAN NAUTA en den luitenant ENGELBERTS VAN BEVERVOORDE, ieder met een aanzienlijk getal troepen, langs twee

(1) Die buit werd later onder de genoemde hulp-troepen en inlandsche grooten, die aan onze zijde streden, verdeeld; hij bestond uit: drie krissen met gouden gevesten en scheden, twee gouden siri-dozen, twee gouden bankols of lijfbanden met dito haken, eene schoone diamanten ring, een priesterstaf met sierlijk zilver beslag, eene lans en eene sabel, beiden rijk met zilver versierd, enz. enz.

Een vijandelijk Tommongong ontkwam dien dag aan de hem fel vervolgende Boetonnezen, door telkens, wanneer zij hem te kort op de hielen waren, eenig gouden of zilvein versiersel weg te werpen, wat zij oprapten en wat hem tijd gaf weder uit de voeten en eindelijk geheel in veiligheid te geraken.

(1) De moedige en beleidvolle majoor TES HAVE was den 24sten Augustus overleden.

wegen van Paesan naar de zijde van Tangkisan. Deze beide officieren doorzochten gedurende drie dagen in alle rigtingen het gedeelte van het Kliergebergte wat zich van Temon tot Koekap uitstrekt; zij hadden verbazende vermoëniſſen te verduren en ontdekten DIEPO-NEGORO's spoor, maar vonden overal den vijand kort voor hunne aankomst geweken, of zagen hem in de verte in kleine gedeelten met zooveel ſpoed vlugten, dat er aan geene vervolging te denken viel. RINIA VAN NAUTA sloeg zich den 5^{den} September weder te Paesan neder, terwijl ENGELBERTS VAN BEVERVOORDE deze afmattende jacht met Boetonnezen en Menadonezen nog bleef voortzetten. Den 6^{den} haalde hij eindelijk den vijand in te Koekap, doch zijne voorwacht, onder den ſergeant-majoor WESTENBERG, kon zich slechts met die van DIEPO-NEGORO meten, en haar een verlies van 2 dooden en eenige geweren en lanssen toebrengen; de hoofdmagt had zich reeds weder uit de voeten gemaakt. Den 7^{den} te Tangkisan gekomen, ontmoette hij daar den majoor BAUER met de 4de kolonne, zoodat hij, thans overtuigd dat men den vijand zou blijven najagen, zich, in perſoon ziek, naar Bobootan begaf, om zijne afgematte benden eenige rust te ſchenken.

BAUER, op het vernemen dat von GRIESEHEIM door gebrek aan mond- en krijgshoeften zich van Sedaten naar zijn kampement terug moest begeven, beſloot zich met zijne kolonne naar die streken te wenden, dewijl het in de laatste dagen maar al te duidelijk was gebleken dat DIEPO-NEGORO daar bij voorkeur bleef rondzwerven, en men dit oord dus niet uit

het oog mogt verliezen. Hij sloeg zich den 6^{den} neder te Pedaijang, eene kleine dessa nabij Sedaten. Den volgenden dag maakte hij met zijne ruitery eene verkenning naar de zijde der Bogowonto, en maakte uit de berigten, hem door den luitenant ENGELBERTS VAN BEVERVOORDE gegeven, en uit die welke het dessa-volk hem met eene bewonderenswaardige bereidwilligheid verſtrecte, op, dat DIEPO-NEGORO zich te Bandungang moest bevinden. Vroeg in den morgen van den 8ten ging hij derwaarts, maar hij vernam van de inwoners dat DIEPO-NEGORO niet daar, maar wel te Gentang stond; ten einde zich zoo ſnel mogelijk te kunnen bewegen, zond hij zijne zieken en alles wat hij van zijn veldtros kon miſſen, naar de nabijgelegen benting Wates en toog naar Gentang; onderweg reeds kwam het volk van Gentang hem berigten dat DIEPO-NEGORO die dessa had verlaten, en hem aanwijzen hoe en waar hij zijn spoor weder kon vinden. Ten zuidwesten van Gentang, langs de rawa, volgde hij dit spoor langs een zeer ſmallen weg, tot hij de hoofdmagt der opſtandelingen, ter ſterkte van 200 man te voet en 150 ruiters, voor eene kleine dessa vond geſchaard. De voorſte pelotons waren naauwelijks uit dien ſmallen weg opgemarcheerd, of BAUER gaf reeds bevel tot den aanval; maar de vijand wachtte hem niet af en trok terug. In den aanvang ging de terugtogt, hoewel over eenen zeer moeilijken bodem, echter zeer geregeld; doch de juistreffende ſchoten eener hem nadrukkelijk vervolgende linie tirailleurs, bragten hem allengskens in verwarring. De kleine dessa Ne-

barong bereikt hebbende, wilde hij zich herzamelen en een oogenblik verpoozing nemen; maar hiertoe werd hem geen tijd gelaten. Onze tirailleurs deden hem weder spoedig opbreken, maar zeven doodelijk vermoeide pradjoerits vielen hier den onzen met geweer en wapens in handen. Eene kleine moeras, waarvan de overgangen aan den vijand bekend waren, hield de Nederlanders lang genoeg op om de opstandelingen buiten het krachtige bereik hunner vervolging te brengen. BAUER hield dien ten gevolge te Kali-Gentang van hen af, maar liet hen nog eenigen tijd nazetten door een gedeelte der 2de kolonne, wat onder den luitenant SCHRIJNER, volgens afspraak, zich hier bij hem kwam aansluiten en wat slechts een korten marsch had gemaakt. BAUER vereenigde des avonds zijne bijna geheel uitgeputte magt te Sedaten, om haar den volgenden dag naar hare standplaatsen te laten terugkeeren. Hij had de overtuiging dat de infanterie, die hij voor zich had gezien, geheel vernield en de ruitery in verschillende rigtingen verstrooid was; wat zich van het voetvolk des vijands had kunnen redden, was zoo afgemat, dat het zich aan de stijgbeugels der ruiters en de manen der paarden had laten medeslepen. Vijftien dooden had men hier en daar op het slagveld vinden liggen; onder de gesneuvelden die de vijand medevoerde, behoorde de Pangerang SOERIO-NEGORO. De kapitein VON GRIESHEIM ging met de 2de kolonne voorloopig te Sedaten postvatten.

Den 15^{den} gingen de kapitein RINIA VAN NAUTA en de luitenant KRAFFT, op bevel van CLEERENS, te Paesan en Bobootan weder

over de Bogowonto, tot het opsporen van DIEPO-NEGORO. Langs verschillende wegen kwamen zij te Koekap, waar de majoor BAUER, die zich op de ontvangen tijding hunner onderneming mede in beweging had gesteld, zich bij hen nedersloeg. BAUER had nabij Tjermo omstreeks 120 vijandelijke ruiters gezien, die op zijne nadering ijlings de vlugt namen en in verschillende rigtingen waren geweken. Den 14^{den} bleef men te Koekap gevestigd en liet naar alle zijden verkenningen doen, die wel sporen van 's vijands aanwezigheid in den omtrek gevonden, maar geene voldoende berigten aangaande zijn verblijf ingezameld hadden. BAUER ging den 15^{den} naar Temon en kwam den 16^{den} weder te Wates, waar hij vernam dat DIEPO-NEGORO zijne magt, in zeer kleine benden gesplitst, over de Progo had weten te brengen. Hoe daar de pogingen van het hoofd der opstandelingen door SOLLEWIJN op eene glansrijke wijze werden verijdeld, hebben wij reeds verhaald. De troepen uit Bagleen echter waren den 15^{den} naar Pangong, nabij Paesan gegaan, waar zij tot den 17^{den} zich bleven ophouden tot het afwachten van levensmiddelen uit Paesan en het verder inwinnen van berigten. Die berigten deden gelooven dat BAUER kwalijk onderrigt was geweest, en dat DIEPO-NEGORO zich nog in de nabijheid ophield, zoodat RINIA VAN NAUTA in den nacht van den 17^{den} op den 18^{den}, met zijne troepen en die van KRAFFT, weder naar het gebergte toog. Tot den 20sten poogde hij te vergeefs iets van den vijand te ontdekken, maar toen vernam hij dat deze zich te Soekoon, een der hoogstgelegen dessa's

van het Kliergebergte, ophield. Hij begaf zich den 21sten van Kedoong-Tangkil derwaarts, en wel na zijne magt in drie deelen gesplitst te hebben, die ieder een afzonderlijken weg volgden. Men vond DIEPO-NEGORO natuurlijkerwijze niet ter aangewezen plaatse, maar behaalde gedurende den marsch eenige zeer belangrijke voordeelen. Bij het gedeelte wat hij zelf aanvoerde, vonden de luitenants PERTAT en SIGERA gelegenheid aan een klein troepje vijanden eenige dooden toe te brengen, maar zij verloren daarbij zelve een hunder soldaten. Ook de beide andere gedeelten, waarvan het eene werd aangevoerd door luitenant KRAFFT en het andere, wat uit barissans bestond, door den Tommongong TJOEKRO-DJOJO, ontmoetten meer dan eens dergelijke kleine benden opstandelingen. Een dezer, bestaande uit 20 man te voet en te paard, wilde voor TJOEKRO-DJOJO wijken, maar werd door een gedeelte van diens barissan, onder den Ngabei WONGSO-SEMITO, hevig vervolgd en stiet op de troepen van KRAFFT; van daar weder terugijlende, vielen de opstandelingen weder in handen van WONGSO-SEMITO, met wien zij eenen wanhopigen strijd begonnen; niets dan een wissen dood voor oogen ziende, maakten zij zich bekend als *Kandjing-Goesti's* (Vorsten), in de hoop dat ontzag voor hunnen rang hun levensbehoud zou bezorgen. WONGSO-SEMITO riep hen echter toe: «Geeft uwe krissen over en onderwerpt u,» maar hieraan wilden zij geen gehoor geven, zoodat WONGSO-SEMITO aan de zijnen gelastte hen af te maken, zeggende dat hij bij de opstandelingen geene *Kandjing-Goesti's* erkende. Die geheele

kleine bende vond dus eenen jammerlijken dood, en hunne hoofden werden als zegeteekenen medegevoerd naar de standplaats van den barissan, die zij den volgenden dag betrok, toen ook RINIA VAN NAUTA met zijne overige troepen naar Paesan en Bobootan terugkeerde (1).

De hoofden der verslagen vijanden werden door TJOEKRO-DJOJO, naar landsgebruik, op pieken ten toon gesteld; maar weldra verspreidde zich het gerucht en bekwamen de zekerheid dat zich daaronder bevonden de hoofden van den Pangerang BEI en van twee zijner zonen. Deze omstandigheid, de overtuiging namelijk dat hij drie telgen uit het oude en geëerde huis van Mataram had laten onthalzen, verwekten bij TJOEKRO-DJOJO gemoedsbezwaren en wroegingen, die eerst later door de blijken van goedkeuring, die hij zoowel van den Generaal DE KOCK als van tot onze partij behorende vorsten uit datzelfde huis van Mataram ontving, werden gestild. Hij liet evenwel, zoodra hij met de waarheid bekend was, de drie hoofden door eene talrijke priesterschaar, en met iaachtneming van alle Godsdienstige plegtigheden, ter aarde bestellen.

Thans wordt het tijd eenige schreden rugwaarts te doen en te zien wat er inmiddels voorviel bij CLEERENS; die — men zal het begrijpen — aanzienlijke vorderingen moest gemaakt hebben, daar hij nu deel kon nemen aan de oorlogsvoering tusschen de Progo en Bogowonto. — Beginnen wij daartoe met BUSCHKENS.

(1) De onderadjutant VAN VLIET en de sergeant-majoor HUTSCHLER werden door RINIA VAN NAUTA gunstig vermeld.

Deze stond, gelijk wij weten, met de 8ste kolonne op het einde der wapenschorring te Kemiet; het was hem echter onmogelijk voorloopig van daar op te rukken, dewijl het goede jaargetijde nog niet genoeg gevorderd en de bodem nog geheel doorweekt was. Van den tijd die hem nog beschikbaar bleef, maakte hij, met goedvinden van den opperbevelhebber, gebruik tot het laten opwerpen te Banjoemaas, aan de Seraijoe, eener nieuwe aarden redoute, en het plaatsen eener gierbrug op de rivier, zoodat zijne gemeenschap met die negorij geheel verzekerd en geregeld was.

Eerst op den 22sten Mei stelde BUSCHKENS zich oostwaarts in beweging, ten einde, naar luid van des opperbevelhebbers bevelen, mede te werken tot het verdrijven der opstandelingen uit Bagleen. Hij marcheerde van Kemiet naar Pandjer, bij Keboemen, ten einde, tegelijkertijd die benting van mond- en krijgshoeften te voorzien. Op zijnen togt werd hij hevig verontrust door 6 à 700 opstandelingen, waarbij een vijftigtal goed aangevoerde ruiters. Hij moest zich echter, wegens de belangrijke bezending die hij over te brengen had, vergenoegen met het afwijzen hunner aanvallen, met zijn geweer- en het goed gerigt kanonvuur van den luitenant HUTEN, en bereikte, na een' hoogstvermoeijenden marsch, des avonds zijne bestemming (1). Den 24sten ging BUSCHKENS,

(1) Hij sprak met lof over den ritmeester BRELAARDS, den 2^{den} luitenant LISKE, den sergeant MAHIEU, de korporaaals SCHULZ en OOSTERBEEK, den Maas Patti TJA-WINOTTA en den Maas Demang SOEMO-DI-FOERO. Twee Europeanen vielen gedurende den togt van afgematheid neder, en een

doch thans zonder eenigen vijand te zien, van Pandjer naar Banjoerotto, waar hij eene kleine sterkte ging bouwen.

Na zich op den 5^{den}, 8sten en 9^{den} Julij in beweging gesteld en vruchteloos getracht te hebben den vijand eenig nadeel toe te brengen, vernam hij dat een zijner barissans door de opstandelingen was verjaagd geworden. Deze barissan, die 100 koppen telde, had hij versterkt door 20 pradjoerits van Tegal en opgesteld te Tjaudi, noordwest van Banjoerotto; zij ging evenwel zoo zorgeloos te werk, dat zij op het midden van den dag door een handvol opstandelingen werd overvallen en op de vlugt gejaagd. Gelukkig kon de vijand ons daar tusschen onze bentings weinig schaden, en kwamen de meeste vlugtelingen weder te Kemiet en elders aan.

De voortdurende regen belette thans weder geheel het doen van belangrijke bewegingen, zoodat BUSCHKENS zich tot zeer kleine togten moest bepalen, waarop hij doorgaans weinig van den vijand zag, en er voorloopig, behalve het bouwen eener benting te Selastri, niets meldenswaardigs bij hem voorviel.

Niet voor den 15^{den} Julij stelde de 8ste kolonne, thans, wegens ziekte van majoor BUSCHKENS, aangevoerd door kapitein BÖLLING, zich weder in beweging; zij begaf zich over Tjaudi en dreef gedurende haren marsch bestendig eene bende opstandelingen voor zich heen, die zij wel nergens tot staan kon krijgen, maar toch door herhaald geweer- en kanonvuur een veer-

hunner schoot zich door het hoofd, om niet levend in 'svijands handen te vallen.

tigtal dooden toebragt (1). Zij bleef zich vooreerst te Karang-raijong ophouden en in verschillende rigtingen den vijand opzoeken, tot de verschijning van den majoor MICHELS in die streken tot eene onderneming van meer omvang aanleiding gaf, tegen eenige hoopen brandals, onder KERTA-BAU, die zich voortdurend in deze streken ophielden.

MICHELS stond met de 11de kolonne te Oengarang, had KERTA-BAU op den 31sten Julij en den 1sten Augustus, met den kapitein GENNET, die van Bandung met de 7de kolonne was komen oprukken, herhaaldelijk opgejaagd en verdreven, en vernam dat hij zich met zijne hoofdmagt westelijk van hem ophield, zoodat hij den 3^{den} Augustus naar Pandjer ging en werkelijk des vijands spoor ontwaarde, zonder hem evenwel te ontmoeten. Van dit oogenblik af begon MICHELS hier op het westelijk gedeelte van het oorlogstooneel eene wel minder langdurige, maar toch even hardnekkige jagt op den vijand te maken, als door COCHUS terzelfder tijd op grooter schaal in het oosten gedaan werd. MICHELS begaf zich den 4^{den} over Genting naar Kepoh, den vijand van des morgens negen uur tot des namiddags vier uur voor zich uitdrijvende, zonder hem te kunnen achterhalen. Hij had bereids aan BÖLLING te Karang-raijong geschreven, om hem uit te noodigen gemeenschappelijk met hem te handelen, hetgeen den volgenden dag geschiedde.

(1) Onderscheiden hebben zich ritmeester BEELAARDS, luitenant DE GROOT, die gewond werd bij het nemen van een vaandel, welks drager hij nederhieuw; de wachtmeester DE GELDER, mede gewond, en de huzaar VON GRIMITSKY. *

Den 5^{den} kwamen de 8ste en 11de kolonnes van Karang-raijong en Kepoh, zonder de opstandelingen te kunnen achterhalen, te Petanahan aan. MICHELS ging zich iets meer oostelijk begeven, en vond daardoor gelegenheid den vijand dien dag nog aan te grijpen. Hij zag hem ter sterkte van 700 koppen in eene dessa, ten noordoosten van hem geschaard, en ging hem terstond opzoeken; de opstandelingen hielden moedig stand onder ons geweer- en kanonvuur, en maakten eerst regts-om-keert toen MICHELS met geveld geweer tot op 50 passen van hunne gelederen was genaderd. Daar de avond reeds begon te vallen, moest men van de vervolging afzien en zich tevreden stellen hem eenige kanonschoten na te zenden (1).

Den 6^{den} maakten de beide kolonnes zeer vermoeijende marschen, doch konden niet met den vijand in gevecht komen; de 8ste bivakkeerde te Monkowo en de 11de bij Seroenie. Den 7^{den} vereenigden zij zich te Selang en doorzochten, hoewel vruchteloos, het gebergte van Seroenie. Zij zagen wel opstandelingen, maar konden ze niet achterhalen. Des avonds sloegen zij zich weder te Seroenie neder en bleven daar den 8sten aan hunne afgematte troepen een rustdag schenken.

Den 9^{den} gingen de beide kolonnes langs verschillende wegen naar Kedjawang, maar vernamen aldaar dat de vijand verder noordwaarts tot Kadjorang was geweken. Eene kleine bende vlugtende opstandelin-

(1) MICHELS maakte loffelijke melding van de luitenants KOBOLD en BERNHARD, en van de wachtmeesters MARTENS en КАМОК. De ouden hadden een gewonde en bekwamen tot buit 3 geweren.

gen had evenwel het nabijgelegen, maar tijdelijk verlaten kampement te Karang-raijong in brand gestoken. Men bragt dien nacht in en nabij Kedjawang door.

Den 10^{den} gingen ongeveer 150 bajonetten der 8ste kolonne, onder luitenant IJSKE, den bergpas van Tjaudi — die naar Kadjorang voert — bezetten, terwijl de rest dezer kolonne zich naar Klepoe-Sangar — tusschen Kemiet en Selastri — begaf en de 11de naar Genting trok. Men zag weder niets van den vijand, maar deze beweging was ook slechts verrigt om de achterwaarts gelegen landstreek zoo noodig te zuiveren, terwijl de hoofdmagt van KERTA-BAU door IJSKE in het gebergte werd teruggehouden; daarom trok MICHIELS ook den 11^{den} weder noordoostwaarts tot Kaligending, bij Poenoengoelang, terwijl kapitein BÖLLING te Klepoe-Sangar bleef standhouden.

Den 12^{den} ging MICHIELS naar Binangoon en zond BÖLLING, al zijne ruitery, met zijn geschut en zijn veldtros naar Tjaudi bij IJSKE, om zelf met 200 bajonetten en slechts een 2de op bergaffuit naar Kadjorang te gaan. De weg, die geheel over rotsen en langs afgronden liep, was zoo moeilijk, dat niet alleen de affuit van den 2de geheel uit elkander genomen en zoo, even als het kanon, gedragen moest worden, maar zelfs dat paarden hem niet, dan onder groot gevaar van in de diepte te storten, konden volgen. BÖLLING vernam dan ook dat de opstandelingen, op hunnen togt derwaarts, een aantal ruiters en paarden jammerlijk hadden zien omkomen. BÖLLING vond Kadjorang verlaten en naauwelijks had hij zijne afgematte

soldaten eenige rust doen nemen, of hij ontving van MICHIELS de uitnoodiging nog dien eigen dag noordoostwaarts te willen rukken tot Tjelappa, dewijl de opstandelingen, thans niet sterker meer dan ongeveer 500 man, zich zuidelijk van hem in de rigting van Sewangang hadden teruggetrokken. Hieraan werd gevolg gegeven, en het was des avonds zes uur eer de vermoede soldaten van BÖLLING voor goed het bivak betrokken. De luitenant IJSKE was, insgelijks op uitnoodiging van MICHIELS, met de rest der 8ste kolonne naar Kedawong gemarcheerd.

Den 13^{den} zette BÖLLING den togt voort over Poenoengoelang, waar hij MICHIELS ontmoette, die zich van Binangong weder zuidwaarts was komen wenden. BÖLLING bleef te Poenoengoelang, om op dit punt, waar een aantal uit het gebergte komende wegen zamenloopen, eene benting te bouwen, terwijl MICHIELS den togt tot Seroeni voortzette; hij kon den vijand niet achterhalen, maar zag en vernam van geloofwaardige dessa-hoofden, dat de bende van KERTA-BAU in sterkte reeds weder ver beneden de 500 koppen was gedaald.

Den 14^{den} vervolgde MICHIELS de opstandelingen weder over Kotta-Winangon naar de zijde van Pangoehan, en liet hij IJSKE tot Wonsari oostwaarts rukken; alle pogingen om den vijand in te halen, waren weder vruchteloos; maar toen MICHIELS des avonds te Pangoehan was aangekomen, ontving hij het zekere bericht dat zijne volhardende pogingen het geheel verstrooijen der bende van KERTA-BAU had ten gevolge gehad.

Den 15^{den} ging MICHIELS naar Bang-

kalang, waar hij eene benting stichtte, en IJSKE naar Poenoengoelang, zoodat de geheele 8ste kolonne weder op laatstgenoemde plaats vereenigd was. De reeds aangaande den vijand ingewonnen berigten, werden meer en meer bevestigd.

De buitengewone vermoeijenissen, door de 8ste en 11de kolonnes met zooveel onderwerping, ja met zooveel ijver doorstaan, hadden bewerkt dat op dit gedeelte van het oorlogstooneel voorloopig geen vijand werd waargenomen. Het landvolk had zich ook hier, even als elders, zeer onverschillig voor des vijands ondernemingen en zeer genegen ter bevordering der onze getoond.

De 8ste kolonne bleef tot den 22sten Augustus te Poenoengoelang, wanneer de schans aan hare bezetting werd overgegeven en kapitein BÖLLING naar Kedawong trok. Van daar maakte hij, dan eens in deze en dan eens in gene rigting, kleine togten, op het berigt dat het een of ander vijandelijk hoofd zich met eenigen aanhang in zijne nabijheid zou hebben gevestigd; maar telkens waren deze togten te vergeefs, daar de aanvoerders der opstandelingen bijna geene troepen meer rondom zich wisten te vereenigen, en telkens bij de nadering der onzen op de veiligheid hunner personen bedacht waren. Men besloot dus den soldaat rust te gunnen, en hem niet weder in beweging te stellen voor men meer zekere berigten aangaande den vijand zou hebben. Dit geschiedde op den 9^{den} September, wanneer BUSCHKENS, die inmiddels hersteld was en zijn kommando hernomen had, stellig meende te weten dat GANDOE-KESOEMO,

een vijandelijk hoofd van eenigen naam, zich met eene tamelijk sterke bende te Kadjorang ophield. Van Petanahan kwamen de onzen in twee dagen, na hoogstvermoeijende marschen, te Kadjorang aan, maar zij vonden niets, zelfs was de dessa door hare bewoners verlaten. BUSCHKENS vernam echter van een gevangen inlander, dat zulks op last van GANDOE-KESOEMO en geenszins uit vrijen wil geschied was. De 11de werd besteed met het doorzoeken van het gebergte, doch ofschoon men duidelijk ontwaarde te midden eener in kloven en holen verborgen bevolking rond te dwalen, zag men geen levend wezen. Den 12^{den} ging BUSCHKENS over Worowari naar Poenoengoelang, en had dien dag een pad te volgen zoo moeilijk, als wij ze nog niet beschreven hebben; hij zag evenwel niets en sloeg zich den 15^{den} te Genting neder. In den avond van dien dag vernam hij dat GANDOE-KESOEMO en anderen zich noordoostwaarts van hem in het gebergte van Seroeni ophielden, zoodat hij nog dien eigen nacht den kapitein BÖLLING met een sterk detachement infanterie derwaarts zond. Deze had het geluk op den vijand te stooten, die zich eveneens in beweging had gesteld, en nu greep er in den maneschijn een kort maar hevig gevecht plaats, wat met de vlugt der opstandelingen eindigde. Zij lieten eenige pieken, krissen en tulbanden op het slagveld liggen (1).

Weldra kwam BUSCHKENS te weten dat

(1) De verdienstelijke sergeant VAN ELDEREN bewakwam dien nacht een geweeschot, wat hem het regter been zoodanig verbrijzelde, dat het moest afgezet worden.

GANDOE-KESOEMO, KENTA-BAU en anderen, zich in het gebergte ten noorden van Genting of Poenoengoelang ophielden. Den 16^{den} brak hij dien ten gevolge derwaarts op; hij vond het spoor der opstandelingen en kwam den 17^{den} vroeg in den morgen, na eenen marsch waarvan het laatste gedeelte bij maanlicht was geschied, en die aan zijne troepen zeldzaam doorstane vermoijenissen had gegeven, op de digtbegroeide toppen aan der bergen die het kleine dal van Poetjongan omgeven. Niet verder dan 800 schreden van zich af, zag hij den vijand zorgeloos gelegerd. BUSCHKENS liet zijne troepen gedurende een uur in de grootste stilte uitrusten, en zonder nog gezien te zijn daalde hij in de kom neder. Eerst toen hij den vijand tot op 300 schreden genaderd was, werd hij ontdekt en zag hij hoe de opstandelingen in alle rigtingen uiteenstooven, om zich in de wildernissen te bergen. Een tiental dooden moesten zij evenwel achterlaten, benevens 6 geweren, 40 pieken, eenige gezadelde paarden, 20 ponden buskruid en 1000 geweerkogels. BUSCHKENS bleef te Poetjongang vernachten en ging den 18^{den} met 70 man infanterie den vijand weder opzoeken; de kapitein BÖLLING keerde met de rest der kolonne naar de vlakte terug. Tot den 20sten, wanneer hij zich weder te Poenoengoelang nedersloeg, bleef hij het spoor der opstandelingen in het gebergte volgen; hij kon hun echter geen nadeel meer in dooden of gewonden toebrengen, maar zag de bende, die hij voor zich had, aanhoudend kleiner worden en bekwam eindelijk de zekerheid dat zij geheel was verlopen. Gaarne had hij de

aanvoeders nog achtervolgd, maar behalve dat hij te worstelen had met eene afschuwelijke bodemgesteldheid, stak de vijand, wanneer men hem te kort op de hielen kwam, telkens het struikgewas en de allang-allang achter zich in den brand. Moeijelikheden van allerlei aard namen dus bij zijne reeds afgematte soldaten zoodanig toe, dat rust eene dringende behoefte voor hen werd.

Een paar dagen later deed hij met het grootste gedeelte zijner kolonne niettemin reeds weder een togt over Kottawaringin naar Segaloe, waar hij den 23sten aankwam; hij zag wel geen vijand, want deze wist in die tijden niets beters te doen dan de vlugt te kiezen, zoodra de onzen slechts naderden, en BUSCHKENS had ook door zijne verschijning van hier eene bende doen vertrekken, die door CLEERENS opgejaagd zijnde, zich herwaarts gewend had en veel kwaad had kunnen stichten, dewijl MICHELIS zich uit het zuiden van Ledok tijdelijk meer noordoostwaarts had begeven.

Thans zullen wij BUSCHKENS verlaten, die, gelijk wij zagen, niet minder ijverig en volhardend was in het bestoken en verjagen der opstandelingen dan de andere Nederlandsche aanvoeders, om ons naar het oosten van Bagleen te begeven.

Een der eerste handelingen van DIEPO-NEGORO, na het ten einde loopen van den wapenstilstand, bestond daarin, dat hij eene vrij sterke bende, onder aanvoering van zijn zoon, uit Bagleen noordwaarts zond, om te beproeven door Ledok in Kadoe te dringen. De onzen waren met die beweging weldra bekend en het doel daarvan konden zij gereedelijk gissen. Mi-

CHIELS, die te Batoor stond, rukte terstond op naar Segaloe en vervolgens naar Kamaringin. Hij ontwaarde den vijand nergens, maar de berigten, die hij inwon, bevestigden dat DIEPO-NEGORO voor hem was teruggeweken, maar toch in den ontrek her- en derwaarts bleef trekken, om — de kans schoon ziende — naar het noorden door te breken.

Ten einde den vijand beter tot standhouden te kunnen dwingen, had de kolonel CLEERENS een gedeelte der 6de mobiele kolonne, onder den 1sten luitenant KRAFFT, uit Bagleen noordwaarts gezonden. Ook aan dezen officier mogt het niet gelukken de opstandelingen aan te treffen, en hij sloeg zich den 28sten April bij MICHIELS te Kamaringin neder. Bestendig had MICHIELS zich uit Kamaringin in verschillende rigtingen bewogen, en zich telkens op den weg geplaatst van den jongen DIEPO-NEGORO, zoodra hij vernam dat deze hier of elders wilde doorsluipen; na de aankomst van KRAFFT kon hij nog ijveriger hierin volharden, maar toen ook de 3de kolonne, onder majoor d'ERREBAULD DE DUDZEELE, die op bevel van den Generaal DE KOCK van Tegal-Waroe, waar zij door de 5de vervangen werd, over Minoreh naar Kamaringin was getrokken, den 30sten April bij hem aankwam, kon hij tot meer uitgebreide verrigtingen overgaan. Hij wist zijne bewegingen zoodanig te besturen, dat de vijand geheel door hem in het gebergte van Kioni werd gedreven, vanwaar hem geen anderen uitweg over bleef dan zich zuidwaarts te wenden, en dus zijne plannen op te geven, of wel zich op de onzen te werpen en te beproeven met

geweld noordwaarts door te breken. In den morgen van den 5^{den} Mei stond de 11de kolonne te Kedalon en de 5de, met het gedeelte der 6de, te Sepoeran, terwijl de opstandelingen op de hoogten van Kioni waren en dus door de onzen gezien konden worden.

Vroeg reeds in den morgen van den 5^{den} zag men veel beweging bij den vijand, en ontwaarde men dat hij van de bergen begon neder te dalen. Het scheen dat hij zich met geweld eenen doortogt wilde banen. Tegen 12 uur naderde hij het bivak van Sepoeran, waar de majoor d'ERREBAULD DE DUDZEELE en de luitenant KRAFFT hunne troepen reeds onder de wapenen geschaard hadden, en hem met een hevig kanon- en geweervuur ontvingen. Dit deed hem wel terugdeinzen, doch slechts om telkens op nieuw voorwaarts te rukken en op een ander gedeelte onzer slaglinie zijne krachten tot doorbreken te beproeven. Eindelijk rukte de luitenant GILLY DE MONTELAS met zijne jagers voorwaarts, en deze braven, na eenige schoten gedaan te hebben, wierpen hunne bussen over den schouder en snelden, met de sabel in de vuist, gevolgd door hunne met pikken gewapende beschutters (1), op den vijand in. Zij dreven hem na een hardnekkigen strijd terug, en zonden hem vervolgens eenige juist gerigte schoten na; maar vermoedelijk zou de vijand zich herzameld hebben en andermaal tot den aanval overgegaan zijn, indien niet juist in dezen oogenblik de

(1) Men zal zich herinneren dat de met bussen gewapende jagers en scherpshutters achter zich in het tweede gelid eenen Madureschen pikkenier als beschutter hadden.

majoor MICHIELS op het slagveld verschenen ware.

MICHIELS had des vijands bewegingen gedurende den geheelen voormiddag eveneens gadeslagen, en was op het hooren van het kanonvuur ijlings met zijne infanterie van Kedalon naar Sepoeran opgerukt. Hij had zijnen weg door hooge allang-allang en struikgewas zoodanig genomen, dat hij in des vijands linker flank viel en hem gedeeltelijk den terugtogt afsneed. Toen hij evenwel uit dit struikgewas over een smal pad, waarop naauwelijks vier of vijf man front konden bieden, in de vlakte wilde komen, werd hij stoutmoedig door eene gesloten bende te keer gegaan. Hier moest een kloek besluit genomen worden, want door te aarzelen zouden bestendig eenige weinigen aan groote overmagt blootgesteld gebleven en het geheel eindelijk vernietigd geworden zijn; MICHIELS stelde zich met eenige officieren aan het hoofd, liet den stormpas slaan en stortte zich met zijne braven, naarmate zij uit de engte kwamen, op den vijand; zóóveel vastberaden moed ontzette de opstandelingen en deed hen wijken. Zoodra de majoor d'ERREBAULD DE DUDZEELE het hoofd der kolonne van MICHIELS ontwaarde, zond hij GILLY DE MONTELAS andermaal met zijne jagers voorwaarts; deze stortten zich weder met sabel en piek op den vijand, die thans van voren en ter zijde aangevallen, en bovendien nog zooveel doenlijk door het kanonvuur van d'ERREBAULD DE DUDZEELE en KRAFFT bestookt wordende, in de grootste verwarring op de vlugt gingen; de eenige weg waarlangs zij hun heil konden zoeken,

was een smal en sterk hellend voetpad, wat langs de steile wanden van eene diepe klove liep. Dit pad was weldra opgepropt met menschen en paarden, die, elkander verdringende en niet zoo snel voorwaarts kunnende komen als hunne vrees het gebood, met tien- en twintigtallen te gelijk naar beneden tuimelden. MICHIELS en GILLY DE MONTELAS zaten den vijand met bajonet, piek of sabel in de lenden, tot op het voetpad geen levend wezen meer te bekenen was. Thans daalden zij behoedzaam in de djoerang neder, want de opstandelingen, die, geholpen door hunne behendigheid en zich vastklemmende aan slingerplanten of boomstronken, ongedeed den bodem hadden bereikt, vonden zich daar opgesloten, dewijl MICHIELS bijtijds een paar pelotons infanterie van beneden uit de vlakte naar de overzijde gezonden had. Hier begon nu tussehen het hooge riet, allang-allang en houtgewas eene ware jagt op dien verstrooiden en altijd vliedenden vijand; een goed gedeelte der zijnen vond nog den dood, en de onzen staakten hunne vervolging niet voor dat afgematheid hen verpligtte naar hunne bivaks terug te keeren.

Het verlies der opstandelingen werd dien dag op 150 à 200 dooden geschat, dat der onzen bedroeg twee gekwetsten, waarvan een helaas! doodelijk (1).

(1) Met bijzondere onderscheiding werd door de drie kommanderende officieren melding gemaakt van den luitenant GILLY DE MONTELAS; voorts werd in de rapporten met lof gesproken over den kapitein THIERENS, de luitenants DOELEN, ZOCHER, LOUCHARD, VAN DER VLIST, MILLET, VAN MANEN en SIEGRAD (inlander) der infanterie, van den luitenant RUTTEN der artillerie, van den adjudant-

Na de schoone overwinning, op den 5^{den} Mei behaald, was het noodig andere berigten aangaande den vijand in te winnen, alvorens weder iets tegen hem te ondernemen. De opstandelingen toch waren geheel uit elkander geslagen en man voor man had in het woeste gebergte een goed heenkomen gezocht. MICHELS deed dan ook na eenige dagen wel weder togten in verschillende rigtingen, maar kon den vijand bijna niet meer te zien krijgen. Hij vergenoegde zich met het naauwkeurig bewaken van alle wegen die naar het noorden leidden, en vernam eindelijk dat DIEPO-NEGORO-ANOM, door gebrek aan levensmiddelen gedrongen, naar het zuiden in beweging was. Hij besloot hem terstond te volgen, eensdeels om zich te overtuigen dat hij zijne onderneming op Kadoe werkelijk had laten varen, anderdeels om hem zoo mogelijk te achterhalen en nogmaals te slaan.

De 5de kolonne bleef te Segaloe standhouden, en MICHELS zelf rukte met KRAFFT den 16^{den} van Kedalon naar Sellomaneh. Den 19^{den} kwam hij, na een door stortregens en banjers hoogstvermoeijenden en gevaarlijken marsch, over Ploenjarang te Merden, waar hij vernam dat DIEPO-NEGORO-

onderofficier VAN DER VLIET, door eene krissteek zwaar gewond; van den fungerenden adjudant-onderofficier IJSKE, den sergeant-majoor SCHARRÉ, den sergeant DE GLAND, den flankeur VALET, den inlandschen sergeant SARIMAN en den inlandschen jager NADIE. De beide laatsten namen ieder een vaandel. De buit der onzen bestond uit 30 paarden, 3 geweren en een aantal pieken, klewangs, krissen en pistolen, waaronder vele voorwerpen van hooge waarde.

ANOM te Kalikotes en DIEPO-NEGORO zelf te Korio zou staan. Hij begaf zich den volgende dag derwaarts, en hoezeer hem reeds bij Alang-Alang-Ombo den overtocht der rivier eenigzins betwist werd, trok de vijand weldra terug om zich te verspreiden in kleine benden, die regts en links de wijk namen; hij vond Kalikotes en Korio verlaten, en bivakkeerde dien nacht bij Kemirie. Den 21sten rigtte hij zich op Goenong-Persodo, doch zag niets dan eenige onbeduidende hoopen brandals, die dan eens door kanonschoten en dan eens door de ruitery verdreven werden. Te Wienong vond hij den kolonel CLEERENS, die hem te gemoet was gerukt en onderweg nog eenige kanonschoten had laten doen op eene kleine bende vijandelijke ruiters, waarbij men het vaandel van DIEPO-NEGORO en van diens zoon herkende.

De luitenant KRAFFT bleef te Goenong-Persodo, onder de bevelen van CLEERENS, terwijl MICHELS met de 11de kolonne op den 24sten weder naar het Gowongsche terugkeerde. Hier vond hij intusschen de 5de kolonne vervangen door de 12de, die te Magelang door den Generaal DE KOCK nieuw opgericht was en zich den 22sten Mei te Kedalon was komen nederslaan. Deze kolonne was bestemd om in Gowong en Ledok onder de bevelen van MICHELS te blijven dienen; zij werd aangevoerd door den majoor DE PAULI, en was sterk 60 Europeanen, 190 Saparoeëzen en 2 ligte veldstukken. De 5de kolonne was naar Gamplong gemarcheerd, waar zij den 24sten Mei aankwam.

DE SCHIETOEFFENINGEN DER INFANTERIE.

Het voorschrift wat de schietoefeningen der infanterie regelt, is in den aanvang van het loopende seizoen aanmerkelijk gewijzigd, ja geheel omgewerkt geworden; het nieuwe reglement is zeer beknopt, het bevat slechts het volstrekt noodzakelijke en zeer veel is bij de leiding der oefeningen aan het oordeel der chefs en der onderwijzers overgelaten. Het spreekt dus van zelve dat er nog op een aantal zaken, waarover het reglement zwijgt, dient gelet te worden, en wij stellen ons voor in het onderstaande eenige daarvan in beschouwing te nemen. Wij beweren niet dat wij den lezer veel nieuws zullen aanbieden, maar wij gelooven dat het ook zijne nuttige zijde heeft, het oude, wanneer het goed is, nu en dan in herinnering te brengen.

Eer wij tot de eigentlijke schietoefeningen overgaan, zullen wij eenige woorden over het infanterie-geweer spreken.

Door velen hoort men de meening uiteen dat het Nederlandsch infanterie-geweer een zóó onvolmaakt vuurwapen is, dat daarmede geene redelijke uitkomsten zijn te verkrijgen. Naar hun oordeel is het dan ook eene hersenschim, bij den tegenwoordigen stand van zaken, onze infanteristen tot goede, of zelfs maar tot tamelijke schutters te willen vormen: het is reeds veel, zeggen zij, wanneer men den soldaat eenigzins gemeenzaam maakt met het schot, wanneer men hem zooveel leert

als noodig is om geen hinder van den terugstoot te hebben, om vlug en ordelijk met scherpe patronen te laden en om ongelukken in onze eigene gelederen voor te komen. Wij echter zijn geenszins van dit gevoelen, en hebben daarenboven de overtuiging dat deze en dergelijke dwaalbegrippen den schadelijksten invloed op de schietoefeningen bij ons wapen hebben. Wie toch is genegen zich ijverig bezig te houden met iets wat naar zijne zienswijze nimmer tot een goed einde kan geleid worden?

Het infanterie-geweer, niet gelijk het dikwerf bij de korpsen wordt aangetroffen, maar gelijk het uit 's lands magazijnen wordt afgeleverd, is niet volmaakt, maar heeft in geenen deele zulke slechte hoedanigheden als sommigen er aan willen toekennen. Het is boven allen twijfel verheven dat een vuurwapen, met een inwendig gladden loop, waarin een kogel gebragt wordt die tot het gemakkelijk en spoedig uitvoeren der lading eenige speelruimte noodig heeft, niet geschikt is, op aanzienlijken afstand, een juist schot te geven. Immers de kogel kan niet zoodanig op de buskruidlading gebragt worden, dat hij dáár rustende de wanden van den loop, hetzij nergens, hetzij langs zijn geheelen omtrek, evenveel raakt; hij zal óf tegen de linker-, óf tegen de rechter-, óf tegen de boven-, óf tegen de onderzijde van den loop gedrukt liggen, naarmate het toeval

wil, of naarmate het patroonpapier, wat hem omkleedt, aan de andere zijde wat dikker, of misschien dubbel geraakt is. Hij kan zich dus ook in den loop niet zoodanig bewegen, dat zijn middelpunt in de as der ziel blijft. Hij zal, wanneer hij bijv. aanvankelijk tegen de regter zijde lag, plotseling zeer sterk daartegen gedrukt en vervolgens teruggeworpen worden, om van de linker zijde, waar hij zich thans bevindt, andermaal naar de regter te gaan, en zoo heen en weder gekeerd, eindelijk den loop verlaten. Heeft hij nu den loop het laatst van boven geraakt, dan zal hij benedenwaarts, en heeft hij hem het laatst aan den onderkant geraakt, dan zal hij opwaarts naar buiten geworpen zijn, enz. Hij zal dus ook op of nederwaarts, naar de regter of naar de linker zijde afwijken van de rigting die men hem had trachten te geven. Hierbij laten wij nog buiten beschouwing den invloed der wentelende beweging die de kogel heeft verworven om zijn zwaartepunt, welk punt maar zelden in het middelpunt van den bol zal gelegen zijn.

Het is derhalve eene uitgemaakte zaak, dat aan ieder geweer met gladden loop, vooral wanneer zijn kogel speelruimte behoeft, en dus ook aan ons infanterie-geweer, onvermijdelijke gebreken eigen zijn, die het bekomen van een zeker schot in den weg staan; maar het is minder uitgemaakt op welken afstand die gebreken hun' schadelijken invloed beginnen te doen gevoelen. Wanneer men echter — gelijk wij — gezien heeft dat goede schutters op 400 passen afstands met het infanterie-geweer nog uitkomsten verkrijgen die in geen

deele te versmaden zijn (1), wanneer men gelegenheid heeft gehad zich te overtuigen door menigvuldige proeven, waarbij door uitstekende schutters opgelegd geschoten werd, dat men tussehen de 100 en 150 passen bijna telkens in de mansbreedte kan treffen, en dat men op 200 passen nagenoeg ieder schot in eene infanterie- en op 250 passen ruim de helft der schoten in eene ruiters-massa kan brengen, dan gelooft men te mogen beweren dat die schadelijke invloed bij de schietoefeningen onzer infanterie veilig buiten beschouwing kan gelaten worden, en dat het niet aan het geweer, zoo lang het in goeden staat blijft, maar wel aan onvoldoende oefening is te wijten, wanneer op den duur geene bevredigende uitkomsten worden verkregen.

Er liggen echter in de zamenstelling van ons infanterie-geweer gebreken, die zeer goed verholpen konden worden en waaruit wel geene onoverkomelijke bezwaren, maar toch vele moeilijkheden tot het vormen van goede schutters voortvloeijen. Deze gebreken zijn te vinden in de afmetingen en de plaatsing der rigtmiddelen.

De opzet en korrel zijn te laag; dit heeft ten gevolge dat de schutter bij het rigten het hoofd meer voorover moet buigen, dan eene gemakkelijke en ongedwongen houding veroorlooft.

De opzet staat bovendien te veel naar achter en derhalve te dicht bij het oog, zoodat het rigten moeilijk wordt. Immers

(1) Wanneer men bij het rigten den wijsvinger der linker hand, vóór den onderband, over den loop slaat, verkrijgt men nagenoeg den opzet voor 400 passen.

bij het afbakenen eener regte lijn met stokken of met jallonneurs, ziet men reeds dat het niet wel mogelijk is drie punten (bij het schieten het laagste punt der vizierkeep, de kruin der korrel en het mikpunt) in eene regte lijn te brengen, wanneer men zich niet op voldoende afstand van het naastbijgelegene bevindt.

De plaatsing van de vizierkorrel eindelijk op den bovenband heeft, door het met der tijd losgeraken en verschuiven van dien band, ten gevolge, dat de korrel nu en dan regts of links overhelt, en dat derhalve het vlak, wat men over hare lengte door de kruin en het midden der basis kan brengen, niet meer gelegen is in het vertikale vlak wat door de aslijn gaat. Wanneer men nu met een dergelijk misplaatste korrel rigt, wijken de schoten natuurlijkerwijs zijdelings af.

Deze gebreken zijn even goed aan het nieuwe geweer n°. 0, als aan het thans in gebruik zijnde geweer n°. 5 waar te nemen, doch het eerstgenoemde gebrek is aan laatstgenoemd wapen, wegens zijn minder gebogen kolf, nog van veel grooter invloed, en het ware derhalve te wenschen:

1°. Dat de opzet en korrel verhoogd werden. Daar evenwel de afstand voor het vizierschot tusschen 125 en 150 passen gelegen is, zou men beiden niet evenveel behoeven te verhoogen en misschien de korrel wel geheel of nagenoeg onveranderd kunnen laten, door een grooter afstand voor het vizierschot — bijv. 150 à 175 passen — aan te nemen, wat zonder hinder zou kunnen geschieden. Het verhoogen der korrel stelt haar meer aan beschadigingen bloot.

2°. De opzet eene plaats op den loop voor het schoorsteentje te geven.

3°. De korrel op den loop en niet op den bovenband te plaatsen.

Zoolang deze wenschen niet vervuld zijn, zal het dienstig wezen bij het onderwijs in het schieten althans op te letten of de rigtmiddelen wel in zoodanigen staat en stand zijn als zij behooren. Dikwerf toch heeft aan loopen, die van hunne staartschroef zijn ontdaan geweest, de opzet zijn juisten stand niet terug bekomen; de korrels, behalve dat zij regts of links overhellen, zijn vaak zeer beschadigd en hebben den vereischen vorm verloren, sommige zelfs, die weleer verlaagd werden, zijn daartoe van boven plat afgevijsd, zoodat het onmogelijk is er *fijn korrel* mede te nemen. Dat uit dit alles een aantal vergissingen bij het rigten, en derhalve misschoten kunnen voortvloeijen, behoeft nauwelijks gezegd te worden.

Een ander gedeelte van het geweer, wat vooral de aandacht vereischt, is het slot; want indien er niet gezorgd wordt dat de haan, zonder eenige noemenswaardige inspanning van krachten te vorderen, kunne overslaan, valt er aan geen goed schieten te denken. Dit wordt echter maar al te dikwerf verzuimd, en onpartijdige opmerkers zullen, naar wij vertrouwen, gereedelijk toestemmen dat het rukken en trekken bij het losbranden, meer misschoten ten gevolge heeft dan eenige andere oorzaak.

Vestigen wij thans nog voor een oogenblik onze aandacht op de munitie. Toen in 1851 de kogelbaan van het infanterie-

geweer werd gezocht (1), toen de verkregen uitkomsten later werden geverifieerd en toen in het voorjaar van 1855 de noodige proefschoten werden gedaan tot het bepalen van het aantal treffers, die de soldaat op iederen afstand zou moeten bekomen, alvorens op een grooteren te mogen overgaan, bedienden de officieren, met deze taak belast, zich van in elk opzigt deugdelijke patronen.

Bij de schietoefeningen evenwel voorziet de munitie, die gedurende een jaar onder iedere weersgesteldheid in de patroontassen is rondgedragen, voor een goed gedeelte in de behoefte. Die munitie heeft veel geleden, de buskruidlading is doorgaans of in stof vergaan, of sterk en vast geklonterd, en indien men haar voor de hand weg gebruikt, zal ook de best geoefende moeilijk kunnen voldoen aan de overigens redelijk gestelde voorwaarden, die het voorschrift tot overgang op grooteren afstand opgeeft, en zal een ieder, die *met juistheid* wil treffen, een hooger mikpunt moeten kiezen dan naar aanleiding der gevonden kogelbaan zou noodig wezen, zelfs dan nog als hij de minst slechte dezer patronen uitkiest.

Het is derhalve meer dan noodzakelijk de sedert het vorige jaar rondgedragene munitie met zorg te onderzoeken, en al wat niet deugdelijk is daaruit te verwijderen, alvorens haar bij de schietoefeningen te doen gebruiken.

Het eerste wat bij de schietoefeningen aan den pasbeginnende wordt onderwezen,

(1) Zie het rapport daarover in den *Mil.-Sp.*, 2^e Serie, IVe Deel.

is het rigten of het brengen in eene regte lijn van het laagste punt der vizierkeep, de kruin der korrel en het mikpunt. Hiermede zouden weinig zwarigheden gepaard gaan, indien het niet een volstrekt vereischte ware over de kruin, over het hoogste punt, der korrel, of anders gezegd met *fijn korrel* te rigten. Dit evenwel is moeilijk te leeren, althans de ondervinding heeft aangetoond dat zeer velen in den waan verkeerden goed met fijn korrel te kunnen rigten, die later bij het schieten met naauwkeuriger treffende wapens bewezen bij het rigten steeds een goed gedeelte der korrel gezien te hebben. Nog moeilijker is het zich te overtuigen of de leerlingen — onze gewone soldaten — de verklaring, die men hun van het rigten over het hoogste punt der korrel geeft, goed hebben begrepen. Het *Voorschrift* zegt wel in § 18, dat de onderwijzer zich nu en dan op een afstand van 8 à 10 passen vóór den rekrut zal plaatsen, en dezen op zijn register oog zal doen rigten; maar deze handeling, hoe aanbevelenswaardig zij wezen moge, zal slechts dan iets baten, wanneer de onderwijzer een zeer scherp en geoefend oog heeft.

Wenschelijk ware het dat zich bij iedere kompagnie eene schietbank (bok) bevond, waarop het geweer kon bevestigd worden. De onderwijzer zou alsdan het wapen met fijn korrel kunnen rigten, bijv. op een zwarten ouwel, die aan eene witte, 15 à 20 passen verwijderde, muur kleefde; hij kon zich vervolgens verwijderen, den rekrut achter het geweer doen plaatsnemen, en hem doen zien wat hij door rigten met fijn korrel te verstaan heeft;

daarna zou hij het geweer uit de rigting kunnen brengen, om het er door den rekrut weder in te doen herstellen. Bij gemis van eene schietbank echter, kan men op dezelfde wijze te werk gaan en het onderwijs zeer bevorderen, door zich te bedienen van gevulde en op eene tafel gestapelde zandzakken.

Op het onderwijs in het rigten volgt dat in het aanleggen, en het zal dienstig zijn in den aanvang daarbij den rekrut niet te veel met het rigten bezig te houden, ten einde zijne opmerkzaamheid zoo min doenlijk te verdeelen.

Volgens § 17 van het *Voorschrift* «stelt de schutter zich bij het aanleggen regt voor de schijf, maakt vaardig, zet de beide voeten ongeveer drie palm uit elkander, houdt de knieën zonder stijfheid gestrekt en brengt het bovenlijf iets naar voren. Hij heft het geweer, dat met de linker hand ongeveer ter hoogte van het zwaartepunt omvat wordt, langzaam op; brengt den regter schouder voelbaar tegen het geheele vlak der kolfplaat en den regter elleboog zooveel opwaarts als geschieden kan, zonder de houding gedwongen te maken. De regter hand omvat de greep zoodanig, dat de duim daar langs is uitgestrekt en den wijsvinger met het eerste of tweede lid zachtjes tegen den trekker rust. Het geweer mag niet regts of links overhellen, en de linker elleboog niet te hoog worden opgeligt. Het linker oog wordt gesloten en het hoofd niet meer voorover gebogen dan noodig is, om met het regter oog door de vizierkeep over de korrel naar het doel te zien. Het ligchaam en het geweer worden stevig tegen elkan-

der ingebracht, en de adem wordt ingehouden, opdat het geweer tijdens het schot niet uit de rigting gerake.»

Wanneer men deze regelen aandachtig leest, zal men met ons gereedelijk het gevoelen aankleven, dat het *Voorschrift*, behalve het geven van eene goede en gemakkelijke houding, niets anders beoogd heeft dan den zoo gevreesden terugstoot zoo niet geheel te vernietigen, dan toch nauwelijks voelbaar te maken. Eer wij verder over de houding bij het schieten uitwijden, zij het ons vergund eenige oogenblikken bij dien terugstoot stil te staan.

Het is boven allen twijfel verheven dat het Nederlandsch infanterie-geweer eenen terugstoot geeft, maar wij aarzelen geen oogenblik te verklaren, dat hij naar onze overtuiging geen den minsten invloed op de vorderingen in het schieten behoeft te hebben. Wij erkennen schromelijke gevolgen van den terugstoot gezien te hebben, zoo als gezwollen wangen, bloedende neuzen, enz.; maar dit alles wordt veroorzaakt door eene slechte houding, door onhandigheid bij het schieten. De natuurkunde toch leert dat, wanneer men eene kracht op een ligchaam moet doen werken, men haar, naarmate der wijze waarop en der rigting waarin zij aangewend wordt, hetzij op al de stofdeeltjes (atomen) waaruit het ligchaam bestaat, hetzij slechts op eenige dier deeltjes, haren invloed kan doen uitoefenen. Wanneer die stofdeeltjes nu, gelijk in het menschelijk ligchaam, met het zintuig des gevoels zijn begaafd, dan spreekt het van zelf dat ieder deeltje meer of min pijnlijk moet aangedaan worden, naarmate dezelfde kracht zijne wer-

king over een klein, dan wel over een groot aantal hunner verdeelt. Als men nu den terugstoot van het geweer door middel van de kiel of den bek der kolf, slechts tegen eenig punt van den schouder of door middel van den krampachtig om de greep geklemden duim, slechts tegen de neus ontvangt, dan moet men onvermijdelijk eene gewaarwording ondergaan, die wel in staat is den eerstbeginnende van allen lust tot het bijwonen der schiet-oefeningen te genezen; maar plaatst men den duim zoodanig, dat hij den neus niet kan raken, legt men den schouder voelbaar tegen het geheele vlak der kolfplaat, zoodat ligchaam en geweer als het ware slechts één geheel vormen, stelt men het ligchaam zooveel doenlijk regt tegenover de schijf, en dus ook het grootste stuk der lijn die men zou kunnen aannemen dat de beide schouders vereenigt, zoo min doenlijk onder een' scherpen hoek op de rigting der kracht (terugstoot), brengt men het ligchaam iets naar voren, zoodat zijne lengte of beter gezegd het grootste stuk zijner aslijn een' stompen hoek met de rigting der kracht maakt, dan zal de terugstoot op bijna het geheele ligchaam werken, en zoo niet geheel onvoelbaar, dan toch van weinig beteekenis worden.

Indien men nu de voorgeschreven houding nader beschouwt, ziet men dat de schutter zich regt tegenover de schijf stelt, vaardig maakt, de beide voeten ongeveer drie palm uit elkander zet, de knieën zonder stijfheid gestrekt houdt en het ligchaam iets naar voren brengt. Het spreekt van zelf dat, bij het uit elkander zetten der voeten, de linker niet voorwaarts,

noch de regter achterwaarts mag gebragt worden, want de regter schouder zou daardoor terugwijken en men zou het grootste stuk der lijn, die men kan aannemen dat de beide schouders vereenigt, niet zoo *min*, maar wel zoo *veel* mogelijk onder een scherpen hoek op de rigting van den terugstoot brengen; bovendien zou de houding gedwongen en het rigten moeijelijk worden. Men kan derhalve door het uit elkander zetten der voeten niets anders verstaan dan de eene een weinig regts en de andere een weinig links, of wel *de regter voet ongeveer drie palm regts af te zetten*, en naar onze zienswijze ware het ook beter geweest wanneer het *Voorschrift* zich van deze laatste uitdrukking hadde bediend. Begrijpt men nu het reglement op deze wijze, dan zal men ontwaren dat de *stand* — door de plaatsing der voeten, door het ongedwongen gestrekt-houden der knieën, en door het ligchaam, zonder de lenden te buigen, zooveel naar voren te brengen als noodig is om het gewigt daarvan op de ballen der voeten te doen rusten — zoo gunstig mogelijk is om den terugstoot zonder hinder te ontvangen.

De schutter heft vervolgens, «het geweer, dat met de linker hand, ongeveer ter plaatse van het zwaartepunt, omvat wordt, langzaam op; brengt den regter schouder voelbaar tegen het geheele vlak der kolfplaat, en den regter elleboog zooveel opwaarts als geschieden kan, zonder de houding gedwongen te maken.» Een man van middelbare lengte kan het geweer, als hij het met de linker hand ter plaatse van het zwaartepunt omvat, zeer

goed, met die hand alleen, ter hoogte van den schouder brengen; wanneer hij daarna den regter elleboog zooveel opheft, dat de regter bovenarm in eene bijna horizontale stelling komt en den schouder voelbaar tegen het geheele vlak der kolfplaat brengt, dan kan hij zonder hulp der regter hand zeer goed rigten, en ook zeer goed het ligchaam en het geweer stevig genoeg tegen elkaër inbrengen, om den gevreesden terugstoot onschadelijk te maken, zelfs dan wanneer de losbranding door eenig middel, buiten zijne medewerking plaats heeft. Niet een ieders ligchaamsbouw zal dit echter vergunnen, en daarom keuren wij zeer goed dat het voorschrift gebiedt het geweer met de linker hand *ongeveer* ter hoogte van het zwaartepunt te omvatten. Er zullen er zijn die de linker hand iets achter het zwaartepunt dienen te plaatsen, en deze hebben de regter hand noodig, niet alleen om den haan te doen overslaan, maar ook om het geweer in evenwigt te houden, doch minder om het tegen den schouder te drukken. Het voorschrift bepaalt dan ook op goede gronden: «de regter hand omvat de greep zoodanig, dat de duim daar langs is uitgestrekt en de wijsvinger met het eerste of tweede lid zachtjes tegen den trekker rust.» De greep moet dus wel *omvat* worden, maar de duim moet daarom niet over de greep komen, en dit zoowel dewijl het onnoodig is het geweer zoo stevig met de regter hand vast te houden, als om hem niet in aanraking met den neus te brengen. Er is echter nog eene reden waarom de duim niet over, maar wel langs de greep mag geplaatst worden. Ligt hij over de greep,

dan zal het aan de meesten onmogelijk zijn het eerste lid van den wijsvinger aan den trekker te brengen; door hem nu langs de greep te leggen, komt de geheele hand iets lager, de wijsvinger wordt als het ware verlengd en de schutter is in staat gesteld den haan — gelijk later wordt bevolen — te doen overslaan door dien vinger, als wilde hij hem sluiten, bedaard en zonder rukken naar achteren te brengen.

Het voorschrift zegt verder: «Het geweer mag niet regts of links overhellen en de linker elleboog niet te hoog worden opgeligt.» Het laatste is blijkbaar bepaald, dewijl het geweer bij eene tegenovergestelde handelwijze niet genoegzaam ondersteund zou kunnen worden, zonder den schutter te vermoeijen, en het eerste dient noodzakelijk in acht genomen te worden, om geene zijdelingsche afwijkingen te verkrijgen. Wanneer men toch bijv. het geweer naar de regter zijde liet overhellen, zou men moeilijk over het laagste punt der vizierkeep en de kruin der korrel kunnen rigten, men zou dan veeleer de riglijn brengen over eenig punt der regter zijde van de vizierkeep, en een ander der linker zijde van de korrel; de vertikale vlakken, die door de rig- en aslijn gaan, zouden niet meer in elkander vallen, maar een hoek met elkaër maken, die in dit geval ter regter zijde van het vlak der riglijn zou gelegen zijn, zoodat de kogel ook regts zou afwijken.

«Het linker oog — vervolgt het voorschrift — wordt gesloten en het hoofd niet meer voorovergebogen dan noodig is, om met het regter oog door de vizierkeep over de korrel naar het doel te zien. Het

ligchaam en het geweer worden stevig tegen elkander ingebracht, en de adem wordt terughoudend, opdat het geweer tijdens het schot niet uit de rigting gerrake.»

De uitdrukking «het ligchaam en het geweer tegen elkaer inbrengen» is blijkbaar gekozen om te doen zien dat het ligchaam in zijn regte, maar eenigzins voorover hellende (niet voorover *gebogene*) houding moet blijven. Het geweer mag niet, gelijk men wel eens zegt, *aan getrokken* worden, want eerstbeginnenden leeren daardoor de lenden buigen en het bovenlijf naar achteren brengen, waardoor hunne houding vermoeijend, de uitwerking van den terugstoot verhoogd en het rigten bijna onmogelijk wordt. Evenmin mag het ligchaam tegen het geweer in gebragt worden, dewijl het daardoor ligt eenen voorover *gebogen* en dus — vooral wanneer de soldaat den randsel om heeft — een' zeer vermoeijenden stand zou bekomen. Het stevig tegen elkander in brengen van ligchaam en geweer, moet alleen met behulp van armen en handen, doch zonder iets aan den *stand* te veranderen, geschieden.

Het inhouden van den adem eindelijk, is iets wat vooral aan eerstbeginnende verdient aanbevolen te worden, daar deze soms eene alles behalve kalme en geregelde ademhaling hebben, en de beweging der longen zich ligtelijk aan het geheele bovenlijf mededeelt; het is wijders een volstrekt vereischte voor een ieder die met juistheid wil leeren treffen.

Na de voorgeschreven houding in al hare bijzonderheden te hebben beschouwd,

zullen wij nog de opmerking maken dat zij, even als hetgeen bij het losbranden moet geschieden, in meer dan een opzigt niet overeenstemt met hetgeen in de *Soldaten- en Pelotons-school* is vastgesteld, en nog altijd bij het eerste onderwijs in de behandeling van het geweer aan den rekrut wordt ingeprent. De duim moet niet *over*, maar wel *langs* de greep komen; de regter elleboog moet niet *omlaag*, maar wel *omhoog* gebragt worden; het hoofd mag bij het rigten niet tot *op* de kolf worden neêrgebogen, en de trekker mag niet meer *met kracht* worden teruggetrokken. Het spreekt van zelf dat, wanneer men al deze fraaije zaken blijft onderwijzen, men ook alles doet wat in zijn vermogen is om het vormen van goede schutters tegen te werken, en het schijfschieten, wat de nuttigste en noodzakelijkste oefening der infanterie is, tot eene vermoeijende, doellooze en vervelende bezigheid te maken. Naar ons bescheiden oordeel komen, door een later reglement, alle daarmede in strijd zijnde bepalingen in vroegere reglementen te vervallen, en is men derhalve bevoegd de *Soldaten- en Pelotons-school* in overeenstemming met het *Voorschrift betreffende de schietoefeningen* te brengen en te doen onderwijzen. Dit is te meer wenschelijk, daar zelfs het omhoog brengen van den regter elleboog in het gelid zeer goed kan geschieden, zonder zijn nevenman te hinderen of door hem gehinderd te worden, doordien een ieder verpligt is half-regtsom te maken.

Is de rekrut voldoende geoefend in het aanleggen, dan laat men hem aan-

leggen en rigten, om hem vervolgens met slaghoedjes en daarna met losse patronen te doen vuren. Het vuren met slaghoedjes is vooral nuttig om de eerstbeginnenden de kwade gewoonte van het krampachtig digtknijpen der oogen en het terugtrekken van het hoofd, af te leeren. Deze kwade gewoonte hebben zij meest alle, het is soms alsof zij vreezen dat het schot den loop van achteren zal verlaten, en daar de beweging, die zij met het hoofd maken, zich gereedelijk aan het bovenlijf mededeelt en het geweer daardoor de rigting verlaat, is het noodzakelijk hen dit te ontwennen.

Daar er jaarlijks voor een ieder die aan de schietoefeningen deelneemt, vijf slaghoedjes worden verstrekt, en er derhalve bij elke compagnie infanterie ruim 500 stuks beschikbaar zijn, zoo is men in staat gesteld het vuren met slaghoedjes lang genoeg te rekken, om het digtknijpen der oogen en het terugtrekken van het hoofd aan de eerstbeginnenden voldoende af te leeren. Wij achten het van belang, dit vuren met slaghoedjes niet te gering te schatten en daardoor te vroeg te staken, want er worden voor ieder onderofficier en soldaat, van het zoogenaamd blijvend gedeelte, niet meer dan 40 scherpe patronen per jaar ten dienste der schietoefeningen te goed gedaan; dit getal is uiterst gering (1) en wil men er derhalve goede uitkomsten mede verkrijgen, dan behoort men ook met de overige middelen die voorhanden zijn zooveel doenlijk te woekeren.

(1) De onderofficier en soldaat van eene compagnie infanterie, doet in zes jaren tijds nog niet zoo veel schoten als een hussenjager in een jaar.

Het vuren met losse patronen — waarvan er 10 voor ieder rekrut in het schijfschieten verleend worden, — moet onzes inziens eerst beginnen, wanneer men door het vuren met slaghoedjes het zoo even aangewezen doel bereikt heeft. De tien schoten die op deze wijze gedaan worden, kunnen geen ander nut hebben dan gelegenheid te geven zich te overtuigen, of de houding zoodanig is dat de terugstoot geen hinder kan toebrengen, en of het digtknijpen der oogen met het terugtrekken van het hoofd wel voor goed wordt vermeden. Bij de ontdekking dat de rekrut in het eene nog grove gebreken heeft, en het andere nog niet achterwege laat, zouden wij het vuren met los kruid terstond doen staken, en tot het aanleggen en vuren met enkele slaghoedjes terugkeeren.

Het is een vereischte dat de eerstbeginnende na gevuurd te hebben nog een oogenblik blijft aanleggen; wij zeggen blijft *aanleggen* en niet *rigten*, want ook het beste vuurwapen zal in handen van een goed schutter door de trilling die de loop bij het vuren ondergaat, na het schot altijd eenigzins uit de rigting geraakt zijn. De ondervinding heeft echter geleerd, dat wanneer men den rekrut niet gewent nog eene poos te blijven aanleggen, hij uit nieuwsgierigheid om te weten waar zijn schot gevallen is, al spoedig er toe komt zijn geweer reeds onmiddellijk, na den haan te hebben doen overslaan en dikwerf reeds gedurende het schot omhoog te brengen.

Behalve de voorafgaande oefeningen waarover wij tot nog toe gesproken hebben en die, met uitzondering van het

schieten met losse patronen, in de kazerne kunnen plaats hebben, behoort ook tot het rekrutenonderwijs in het schieten, het vuren naar de groote schijf op 100—150 passen afstands. Eerst wanneer de pas beginnenden hier aan de gestelde voorwaarden hebben voldaan, gaan zij deelnemen aan het onderwijs wat bij de kompagnie gegeven wordt. Is echter het rekrutenonderwijs op eene oordeelkundige wijze gegeven, dan zal dat bij de kompagnien weinig moeilijkheden meer opleveren; er zal een goede grondslag gelegd zijn waarop men slechts behoeft voort te bouwen. Is men derhalve van gevoelen, dat het voor den infanterist meer noodzakelijk is met juistheid te kunnen treffen, dan goede handgrepen te kunnen maken, dan kan men ook aan het eerste onderwijs in het schieten geen zorg genoeg besteden, en dan mag men ook het geven daarvan niet aan den eersten den besten opdragen.

Evenmin als ieder officier geschikt is tot bataillons-adjutant, tot officier van wapening of tot onderwijzer in de gymnastiek, is ook iedereen geschikt tot onderwijzer in het schieten, en slechts zij die, behalve de noodige theoretische kennis, eenen zekeren graad van bedrevenheid hebben, slechts zij die zelve althans eenigermate den naam van *goed schutter* verdienen, zijn in staat te achten, door toespraak en voorbeeld bij anderen den grondslag tot het worden van een goed schutter te leggen.

En niet alleen den officier-onderwijzer maar ook de hem toe te voegen onderofficieren en korporaa's, moeten met zorg

worden gekozen. Het zou onverantwoordelijk zijn, wanneer men zonder nader onderzoek slechts diegenen daartoe nam, die toevallig elders kunnen gemist worden; ook zij behooren eenige theoretische kennis en voldoende bedrevenheid in het schieten te bezitten, want als de rekruten-klasse eenigzins sterk is, zal de officier, wil hij zijne taak niet eindeloos gerekt zien, haar onder hen moeten verdeelen, terwijl hij zelf het toezigt houdt, of zich bij afwisseling dan met het eene en dan met het andere onderdeel der klasse bezig houdt. Deze onderofficieren en korporaa's dienen wijders even als de officier, gedurende het geheele seizoen bij het onderwijs der rekruten werkzaam te blijven.

Wanneer wij nu het *Voorschrift* verder doorbladeren, dan zien wij dat de eigentlijke schietoefeningen hoofdzakelijk op 100 en 150 passen afstand van het doel, gehouden worden. Daar het infanterie-geweer tussehen deze afstanden zijn krachtigste uitwerking heeft, en daar men zonder veel moeite meer verwijderde voorwerpen zal leeren treffen, zoodra men tot op 150 passen goed schutter is, gelooven wij dat het beginsel in het voorschrift aangenomen toejuiching verdient; verder dan tot 250 passen afstands worden de schietoefeningen niet voortgezet, en het gering aantal patronen, dat voor ieder schutter per jaar verstrekt wordt, is reeds voldoende dit te wettigen. Bovendien echter zou men op 500 passen moeten rigten op een punt wat 2,5 el hooger gelegen is, dan dat wat men begeert te treffen; men zou dus tot mikpunt een punt in de ruimte moeten kiezen, en de moeilijkheden hieruit

ontstaande, zijn zoo groot dat de trefkans er belangrijk door wordt benadeeld.

De voorwaarden waaraan op iederen afstand moet worden voldaan, alvorens men op een grooteren kan gaan schieten zijn naar billijkheid gesteld; het verdient niettemin opmerking dat men op 100 passen afstands evenveel treffers moet hebben in de *eenmans-* als in de *beweegbare schijf*, en toch is het treffen van een beweegbaar voorwerp minder gemakkelijk dan dat van een stilstaand. De vraag is echter of men door hierin verandering te brengen, het schieten op de *eenmans-schijf* niet al te moeilijk, of dat op de *beweegbare schijf* niet al te gemakkelijk zou maken. De schutter moet in de *beweegbare schijf*, die hem de oppervlakte of nagenoeg de oppervlakte der mansbreedte op de groote schijf aanbiedt, in vijf schoten drie treffers bekomen. Hij moest evenwel reeds als rekrut op denzelfden afstand, in een even groot maar onbeweeglijk vlak, en in een gelijk aantal schoten, een gelijk aantal treffers verkrijgen, eer hij op 150 passen mogt voorgaan; hij heeft intusschen nog een aantal schoten gedaan en derhalve gelegenheid gehad zich te oefenen, zoodat het thans moeilijk zou gaan minder van hem te vorderen. De voorwaarden waaraan men bij het schieten op de *beweegbare schijf* moet voldoen, kunnen dus ook niet veel gemakkelijker worden gemaakt, te meer daar deze oefening door de losheid en vaardigheid die zij geeft wel zooveel doenlijk mag gerekt worden. Vordert men nu daarentegen bij het schieten naar de *eenmansschijf*, meer dan het voorschrift bepaalt, dan loopt men gevaar

hier de zaak al te moeilijk te maken, dewijl men om bijv. in vijf schoten, vier treffers of 80 pCt. te verkrijgen, beter schutter moet zijn dan over het algemeen met 40 schoten in het jaar kan gevormd worden. Werden er tien schoten per dag gedaan dan zou men in dit getal welligt zeven treffers kunnen eischen.

De bepaling dat de schutters ieder jaar de oefeningen hervatten alsof zij pas in hunne klassen waren ingedeeld, houden wij mede voor zeer heilzaam. Hij die werkelijk door goed te schieten en geenszins door een spel van het toeval in de hoogste onderafdeeling zijner klasse is gekomen, zal zijne plaats wel spoedig herwinnen, vooral wanneer hij in het telkens verdienen van kleine premien uit de opbrengst der teruggevonden kogels, een bestendigen prikkel vindt om zich voortdurend toe te leggen. Door dergelijke bepalingen is het moeilijker dan weleer om spoedig in hogere klassen over te gaan, maar het wezenlijke doel zal er beter door bereikt worden.

En hiermede zullen wij onze beschouwingen staken, den lezer versooning vragende wanneer wij hem verveeld hebben. Eer wij evenwel de pen nederleggen, zij het ons vergund hier eenige bepalingen mede te deelen, en eenige inrigtingen te vermelden die in Frankrijk ter bevordering van de schietoefeningen der infanterie bestaan.

In Frankrijk waar men, gelijk bekend is, weinig aan fraaije handgrepen hecht, en op de parades niet zeer mooi defileert, bestaan ten dienste der infanterie schiet-scholen te Vincennes, Saint Omer, Gre-

noble en Toulonse. In die scholen houdt men zich voortdurend bezig met alles wat betrekking heeft op het verbeteren van het onderwijs in het schieten en op het inrigten en goed gebruik der vuurwapens; men vormt er officieren- en onderofficieren-onderwijzers die bestemd zijn bij de verschillende korpsen, de ware beginselen van het schieten te onderhouden en te verspreiden.

Bij ieder regiment infanterie bestaat voorts, onder toezigt van den luitenant-kolonel, eene schietschool; een daartoe geschikt kapitein, die bijgestaan wordt door een 1sten en een 2^{den} luitenant per bataillon, is onderwijzer; bij iedere compagnie is een onderofficier-onderwijzer, aan wien nog een 2de onderwijzer is toegevoegd.

Bij ieder bataillon zijn registers, waarin de uitkomsten worden geboekt.

De luitenant-kolonel houdt het toezigt over het inschrijven der registers; hij is voorzitter eener vergadering, die iedere maand gehouden en door de bataillons-kommandanten en kapiteins bijgewoond wordt; in deze vergadering wordt een door den kolonel op te geven tak van het onderwijs besproken.

De kapitein-onderwijzer houdt met de luitnants theorie over het schieten.

De 1ste en 2de luitnants-onderwijzers houden theorie met de onderofficieren hunner bataillons; zij vormen zooveel noodig de onderofficieren-onderwijzers, en zijn onder toezigt van den luitenant-kolonel van hunne bataillons-kommandanten en den kapitein-instructeur, belast met het inschrijven der registers.

De onderofficieren-onderwijzers geven in hunne kompagniën het onderrigt aan de eerstbeginnenden.

A. W. P. WEITZEL.

VERSLAG DER KRIJGSGEBEURTENISSEN

IN HET KONINGRIJK

NAPELS (BEIDE SICILIËN),
GEDURENDE DE JAREN 1848 EN 1849;

DOOR DEN MAJoor, LATER LUITENANT-KOLONEL

AUGUST DE STURLER,

 VAN HET 4^e REGIMENT ZWITSERS.

Officier der Orde van den Heiligen Georges, Ridder van den Heiligen Frans en versierd met de medaille 4^e klasse voor den veldtocht van 1849.

 III.

DE GEBEURTENISSEN TE CATANIA IN 1849.

Na de inname van Toormina bleven wij twee dagen in volkomen rust te Giarra en Aci-reale, twee fraaije welvarende stadjes. Op den 5^{den} dag bevonden wij ons, na een marsch van 17 (Miglien) mijlen, reeds op de hoofdstraat van Catania, de Etna-straat genaamd, welke die schoone stad in hare geheele lengte doorsnijdt. Bij onze nadering konden wij, uit de geheel en al verlaten buurtschappen, opmaken dat hare bewoners niet vreemd waren aan den georganiseerden wederstand, waarop wij moesten stooten. Van eenen vlugteling hoorde men: «dat de generaal MIEROS-
«LAWSKY, weinige dagen te voren, met
«6000 man reguliere troepen, meest vreem-
«delingen, was aangekomen. RACONICA,
«uit Messina, die met 5000 man van
«Toormina was teruggeweken, had zich
«mede in de stad geworpen; voorts was
«onder dit getal de eigentlijke bezetting
«van Catania nog niet begrepen, welke
«met de overige troepen tot eenen wan-

«hopigen tegenstand besloten had.» Gezegde vlugteling scheen waarheid te hebben gesproken, want twee mijlen aan deze zijde van de stad kwam onze eerste divisie reeds in gevecht. Wij hoorden een levendig kanon- en geweervuur.

Sedert ons vertrek uit Messina waren onze beide regimenten Zwitsers bij de achterhoede, vermits de opperbevelhebber besloten had den strijd met Napolitaansche nationale troepen te voeren. Ook had hij op het bivouac van Toormina gezegd: «Het zoude een heete dag moeten zijn
«indien de achterhoede, even als te Mes-
«sina, andermaal aan het hoofd zou ge-
«roepen worden.» Doch ziet, deze dag was gekomen; want werkelijk hij was heet.

De kolonel rukte inmiddels voorwaarts. De brandende gehuchten, de hier en daar gesneuvelde Siciliaansche soldaten, alle van geregelde troepenkorpsen, welke langs de wegen en op de velden lagen, voorts verschillende veroverde stukken geschut;

dit alles strekte ten bewijs, dat onze jagerbataillons hunne diensten met goed gevolg voortzetteden. Eindelijk kregen wij de stad in het gezigt; zij lag aan onze voeten; de voorstad stond reeds in vlammen. De Napolitaansche jagers, met onze dappere, hun toegevoegde officieren MIGY en GINGINGS, van den generalen staf, aan het hoofd, waren met wezentlijken overmoed in de stad gedrongen, zoodat wij haar reeds geheel in onze magt waanden. Het was omstreeks vijf uur des avonds, toen wij, vermoeid van eenen marsch van 17 mijlen, ons op de straat nederveleiden, om een oogenblik te rusten, toen eensklaps een ordonnansofficier van den opperbevelhebber met losse teugels kwam aanrennen, en met een verbleekt gelaat aan den kolonel DE MURALT de orde overbragt: «dat het 4de regiment in den stormpas tot aan het hoofd der kolonne zoude voortrukken en het gevecht weder beginnen, naardien de Napolitaansche troepen met groot verlies waren teruggedreven.» — Het uur was dus geslagen dat, even als te Messina, de achterhoede tot de voorhoede zoude geroepen worden. — Maar, mogt men vragen, wat was er dan toch wel voorgevallen?

De jagers, welke met lofwaardigen moed, doch niet met de vereischte omzigtigheid en zonder de infanterie-kolonne, die hen ondersteunen zouden, in te wachten, tot midden in de stad waren doorgedrongen, waren aldaar op eens van alle kanten met overmagt aangegrepen en teruggeslagen, vóór dat hun eenige hulp kon verleend worden. Ten laatste daagden twee regimenten infanterie, met twee escadrons lansiers op, en namen eene niet

zeer doeltreffende stelling. De insurgenten wonnen hierdoor tijd om hunne krachten zamen te trekken en hunne artillerie op te stellen. Aangemoedigd door dit voordeel, doen zij eenen woedenden aanval, terwijl hun kanonvuur onze gelederen teistert, die ordeloos en opeengehoopt de straten vullen; ontmoedigd wijken de onzen alsnu terug, en het gelukt den officieren eerst bij de voorste groote barikade de manschappen weder te verzamelen en in eenige orde te stellen.

Het oogenblik was hagehelijk: de avond viel, de Sicilianen werden steeds stoutmoediger; nog een pas verder achterwaarts onder deze omstandigheden, en alles ware in de grootste verwarring gekomen!

Men had het moeten zien, hoe op den eersten trommelslag al onze lieden, niet-tegenstaande de groote vermoeijenissen van den Sirocco-heeten dag, nu als met een tooverslag onder de wapenen stonden. Met den looppas ijlden wij naar beneden, tusschen de geheele kolonne van het leger door; van alle zijden hieven de Napolitaansche korpsen den kreet aan: «*Leve de Zwitsers!*» Ik hoorde verscheidene malen zeggen: dat is het regiment van St. Brigitta; wat zeggen wilde: van den 15^{den} Mei 1848.

Onze soldaten toonden zich ook hier moedig en strijdvaardig, doch ernstig en stil; zij beantwoordden de ter hunner eer aangehevene kreeten niet. Op het gelaat van allen die wij voorbijtrokken, stond het te lezen dat men ons beschouwde als een gewissen dood te gemoet te gaan. Nimmer vergeet ik den blik dien onze

goede vriend R. . . mij toewierp, toen ik hem voorbijging.

Welk een indrukwekkend en verheven oogenblik was het, toen wij aan het hoofd der kolonne gekomen waren! De avond-schemering viel, de straat was bij de baricade met gesneuvelden bedekt, vele gewonde officieren werden weggedragen, overal zag men hoogst bedrukte gezigten.

Vóór ons lag de geheel onbekende stad, een waar satanshol, verlicht door de brandende huizen en het kanonvuur van den vijand, wiens kartetsen ons dadelijk om de ooren sloten; voeg hierbij het noodgeschrei der stervenden die aan onze voeten lagen, en dit weder afgewisseld door het zegevierend gebrul van den vijand, die dit aanvankelijk voordeel als eene volkomen overwinning beschouwde. Zoo stonden wij daar gereed om naar binnen te stormen.

't Was een oogenblik waarin ook de dapperste het hart voelt kloppen.

Nu worden de trommen tot den storm geroerd, en met een vervaarlijk dreunend *hoerah!* dringen wij naar binnen, in de met dood en vernieling dreigende stad. Zulks geschiedde in twee rijen, ter weerszijde langs de huizen, en met drie stukken berggeschut onder den kapitein POLIZZI in het midden. De kolonel DE MURALT bestuurde het geheel met evenveel moed als beleid. Zoodra de artillerie gevuurd had stormden onze grenadiers 50 passen voorwaarts en onderhielden een levendig vuur tot dat de stukken weder gereed waren; dit werd zoo telkens herhaald. De vijand week niet dan pas voor pas, en zijn artillerievuur, benevens het geweevuur uit

de vensters, verschafte onzen soldaten 't noodige licht. Wij zagen voor en nabij ons den doodelijk gewonden kapitein BLOEST wegdragen (men kan zeggen, een soldaat zonder vrees of blaam), den dapperen kapitein LAMBACH en den luitenant HENRI DE STURLER. Aan dezen had ik nog den tijd te vragen: «Waar?» «Aan den arm, doch het is niets,» riep de brave jongeling mij toe.

Reeds hadden wij drie stukken genomen, die in eene kerk waren opgesteld, doch ontvingen nu het kartetsschot van eene tweede batterij. Dit gaf onzen kolonel aanleiding om het eerste bataillon regts en links door dwarsstraten te zenden, ten einde ons daarna op het Olifantsplein, waar wij dachten dat de hoofdmagt van den vijand zich bevond, weder te vereenigen. Van dit oogenblik af bevond ik mij met mijn bataillon aan het hoofd der aanvallende kolonne.

Weldra werden de op eene rij geplaatste drie vijandelijke stukken met storm genomen; doch gedurig stieten wij weder op andere.

Tot ons geluk waren onze vijanden slechte kanonniërs; de schoten gingen meestal te hoog, waardoor onze geweren meer leden dan wij. Eindelijk meende ik door den maneschijn te bespeuren, dat wij het einde der straat, waar deze op het Olifantsplein uitloopt, naderden. Op dit punt dachten wij met ons eerste bataillon den vijand te omsingelen. Ik deed onze artillerie het vuur staken en onze grenadiers in den loopas tot aan het bedoelde einde der straat voortrukken, doch ook hier stonden wederom vier stukken op eene rij.

Tot geluk van velen onzer, stiet de sergeant ANDREG een der vijandelijke kanonniers juist in het oogenblik overhoop, dat hij zijn stuk wilde losbranden, welk schot op vier passen afstand ons allen, en mij inzonderheid, in de volle borst zou getroffen hebben. Gelijktijdig met ons deboucheerde ons eerste bataillon door verscheidene straten op het plein, en omringelde aldaar een vrij groot getal vijanden, die zich poogden te verdedigen, doch gedeeltelijk afgemaakt werden. Tweeëntwintig hunner werden bovendien gevangen genomen; hiermede liep de strijd ten einde.

Het kan ongeveer 10 uren geweest zijn, toen wij ons op het plein vereenigden.

Wij waren drie volle uren in eenen hardnekkigen strijd gewikkeld geweest, en zulks na een' zeer vermoeijenden marsch. De soldaten hadden hunne randsels niet afgelegd. Wij betrokken het bivak, en in weerwil van den honger — sedert den vorigen avond hadden wij geen eten gehad — van den harden bodem en de overal brandende huizen duurde het kort of wij lagen allen te slapen. Zoodanig waren wij afgemat.

De overgave van Palermo en de geheele onvoorwaardelijke onderwerping van Sicilië, met uitzondering eener algemeene amnestie, is thans zeker. Op den 21sten kwam het bestuur van Palermo tot het besluit eene deputatie aan den Generaal FILANGIERI te zenden, om de onderwerping der stad onder voorwaarde van amnestie aan te bieden. Het werd daartoe gebragt door het zien naderen van het napolitaansch eskader en door de tijingen van het be-

stormen van Catania en het bezetten van Sijracuse.

De eenvoudige onderwerping van Sicilië werd in de kamer der Pairs met algemeene en in die der Gedeputeerden met 60 tegen 50 stemmen vastgesteld. Dit besluit der regering werd door een gedeelte der bevolking goed opgenomen, doch het overige gedeelte beschouwde het als vernederend voor Sicilië. Inmiddels werden er Gedeputeerden benoemd; vóór hun vertrek nam het bestuur nog alle mogelijke maatregelen om diegenen te redden, die bij de plaats gehad hebbende gebeurtenissen gecompromitteerd waren.

Het stoomschip *Indipendenza* bragt 200 vlugtelingen, waaronder de voor Catania geblesseerde poolsche Generaal MIEROSLAWSKI, twee leden van 't voorloopig bewind en eenige Gedeputeerden naar Marseille, alwaar ook nog het Siciliaansch stoomschip Palermo met een groot aantal vlugtelingen verwacht werd. RUGGERO SETTIMO, het hoofd der regering, ging met eenige Ministers aan boord van het Engelsch schip *Bellerophon*, dat hen naar Malta zoude brengen. Het gevecht bij Catania en hier inzonderheid het 4de (bernsche) regement Zwitsers, heeft het lot van Siciliën beslist.

Een brief aan den brigadier DE MURALT, van den Generaal FILANGIERI, PRIDS van Satriano, reeds door zijne bijzondere dapperheid in het groote Fransche Keizerlijke leger bekend, vindt men in den Zwitserschen *Beobachter* van den 24sten November 1849. Een uittreksel schijnt hier op zijne plaats te zullen zijn.

Palermo, 4de November 1849.

Heer Brigadier!

De glansrijke dapperheid welke gij en het 4de Regiment Zwitsers, onder uwe bevelen, op den dag van den 6^{den} April dezes jaars, bij de bestorming van Catania hebt betoond, werd gevolgd door zooveel bescheidenheid en gematigdheid in het door u, en door den Luitenant Kolonel Bucher, doen van voordragten tot het toekennen van onderscheidingen aan officieren en onderofficieren welke bij die gelegenheid bijzonder hebben uitgemunt, dat ik het van mijnen pligt acht uit eigene beweging u, het u daarvoor verschuldigde toe te kennen, om op deze wijze aan dit uitstekend korps, een blijk te geven van mijne genegenheid, van mijne achting en van mijne innige overtuiging, dat het in zeer hoogen graad tot den roem van dien dag heeft bijgedragen. Met betrekking der door u tot eene onderscheiding aanbevolen, heb ik aan de daarmede belaste commissie te Napels, reeds kennis gegeven, dat de kapitein Lombach, hoezeer door zijne functiën niet geroepen tot deelneming aan den strijd, echter uit eigen beweging zich vol moed aan het hoofd der 1ste compagnie Grenadiers heeft gesteld, en derhalve veel meer dan zijn pligt heeft gedaan, zoodat hij, naar mijne wijze van zien, eene bijzondere belooning heeft verdiend. Ik heb hem dan tegelijk met u in eene geheel op zich-zelve staande en bijzonder aanbevolen categorie doen opnemen, waarin 21 officieren van het leger uit alle rangen zijn vermeld.

Op deze wijze is het getal van 15 door

u voorgedragene officieren, tot 12 teruggebragt. Daar echter de tambour-majoor J. MULLER inmiddels tot officier benoemd is, zoo heb ik geoordeeld, dat hij bovendien nog behoort gevoegd te worden bij die officieren, welke door u zijn voorgedragen tot eene onderscheiding van de eerste klasse, zoodat dit getal daardoor weder op 15 komt; zij volgen hier:

Eerste klasse: luitenant kolonel Bucher; Majoor de Sturler, luitenant-adjutant WITTENBACH, 1ste onderluitenant de Sturler (HENRI); kapitein de WAGNER, 1ste onderluitenant TRINCANO, 1ste luitenant WASMER, 1ste onderluitenant BLOEST, 2de onderluitenant de Sturler (ALBERT), kapitein de Steinger, kapitein OTT, 1ste onderluitenant NILIET, 2de onderluitenant J. MULLER.

Tot eene onderscheiding der tweede klasse heb ik voorgedragen: kapitein-adjutant WITTENBACH (ALBERT); de kapitein FREDERIK DE WATTENWIL, VICTOR WEISS, KAREL DE GRAFFENRIED, EDOUARD MORELL, CASIMIR ELSASSER, HENRI DE WATTENWIL.

Tot eene onderscheiding der derde klasse: de majoor Fr. DAXELHOFER, en van de subalterne officieren, twee van iederen rang, namelijk: de eerste luitenants KAREL EIJER en FREDERIK WÄBER; de 1ste onderluitenants ALBERT MAIJ en ALOIJS DE GUMOENS; de 2 onderluitenants EMANUEL DE GUMOENS en FREDERIK IMOBERSTEG.

Op deze wijze zijn door mij van de officieren van het 4de Regiment Zwitsers voorgedragen: bij uitzondering 1 (kapitein Lombach), voor de 1ste klasse 13, voor de 2de klasse 7, voor de 5de klasse 7, in het geheel 28. Gij Heer Brigadier zijt

daaronder niet begrepen, dewijl gij onder de officieren van den staf van het leger vermeld zijt.

Voor de onderofficieren en soldaten komen in de door u daarvan gevormde opgaven voor: voor de 1ste klasse 44, voor de 2de klasse 54, voor de 3de klasse 17, in het geheel 95. De sergeant SAMUEL MULLER is daarbij niet begrepen; ik heb voor hem, als reeds opgegeven bij diegenen welke bij de bestorming van Messina hebben uitgemunt, een afzonderlijk rapport ingegeven. De 44 der 1ste klasse heb ik in haar geheel gelaten, doch de 17 namen, welke door u in de derde klasse waren opgenomen, heb ik gemeend bij de 2de klasse te moeten voegen, terwijl ik u verzoek in overleg met den kolonel BUCHER

nog 40 namen, (1) voor de 3de klasse ter belooning aan zijne Excellentie den Minister van Oorlog in te zenden.

Heb de goedheid het eerbiedwaardig korps officieren van het 4de regiment Zwitsers te verzamelen, en aan hetzelfde den inhoud dezes mede te deelen; voeg daarbij de verzekering dat zulks tot een blijk moge strekken van die gezindheid, welke zijne dapperheid, zijne genegenheid voor den Koning en zijne bewonderenswaardige militaire houding bij mij hebben opgewekt.

De Generaal en Chef,
Generaal Stedehouder van Sicilien,
(get.) SATRIANO.

(1) Even als hier de Generaal PRINS SATRIANO veertig onderscheidingen meer toekent dan op de voordragt gevonden werden, even zoo had hij reeds te voren het getal der voorgedragene officieren uit eigene beweging met 15 vermeerderd.

ARCHIEF

VOOR

NEDERLANDSCHE KRIJSGESCHIEDENIS.

Lijste van de officieren van den treyn van de artillerye, welke tot de aanstaende expeditie deses jaers 1672 gerequireerdt werden.

Engelbert van der Mijl, lieutenant-generaal ende contrerolleur, met een schrijver en twee conducteurs.

Roeloff van Keppel Fox, majoor van de artillerye.

Reynout van Bockhoven, commis met twee

directeurs, ses en dertig conducteurs, twee kuypers en 2 harnicheurs.

Capiteynen van de artillerye.

Willem Engelbij.

Thomas Silo.

Mourits Tisholm.

Jacobus Kincke.

Ordinaris Edelluyden van 't geschut.

Jan Bisbinck.

Willem van der Netten.

Adriaen van der Mijl.

Jan Ooms.

Christiaen van Benthem.

Jan van der Wijck.

Abraham van Sunderen.

Adriaen van Rheede.

Herbert van Nimwegen.

Extraordinaris Edelluyden, al bereits aengesteldt.

Cornelis Soucé.

Willem van der Mijl.

Joost van Mourick.

Barent Cattelo.

Adriaen Jongman.

Adriaen Rietveldt.

Christoffel Steffens.

Extraordinaris Edelluyden van 't canon, die noch aengesteld sullen werden.

Antony Allardt, Heer van Rosenburg.

Jo^r. Hendrick van den Poll.

Jo^r. Johan Fredericq van Rensen.

Jo^r. Andreas Herber.

Marten van Helder.

Willem van Nimwegen.

Herman van Leuven.

Benjamin van Broeckhuysen.

Capiteynen van de canonniers.

Christoffel IJssel.

Hendrick van der Smaling, lieutenant van

de canonniers, capiteyn van de tocht-paerden.

Jacob Hamel, capiteyn van de matroosen, al aengesteldt.

Direk Gerrits van Thiel, met een lieutenant en 80 matroosen.

Capiteynen van de matroosen, tegenwoordigh aen te stellen.

Claes Roelofs van der Loffen } met hare lieu-
van Dordrecht, } tenant*enelek
Jan Verhoer, } 80 matrosen.

Gijsbert van Rhede.

Cornelis Theunisse Cras.

Adriaen Corneliss van Watergang.

Capiteyn van de mineurs.

Jan Hendrickx Tellier.

Capiteyn van de ponten.

Herman van Erp, met een lieutenant.
pontgasten ende brughaecken.

Capiteyn van de pioniers.

Aernoudt de Vacht, met een lieutenant en 70
arbeiders.

Capitein van de pioniers, noch aen te stellen.

Arnoldt Offereamp.

Capiteyn van de timmerluyden, aengesteldt.

Adriaen van Heusden, met 56 gasten.

Nicolaes Coddé, lieutenant van de timmerluyden.

Ordinaris vuyrwercker.

Johan Bisbinck.

Mathijs Sleenvooght.
Stephanus Bisbinck.

Extraordinaris vuurwercker.

Andreas Herbor.

Batterijmeesters.

Johan Ooms.

Philip Rosenburg.

Henrick Trouweels, opsiender van 't magasijn op 't Speuy.

Meester rademaecker.

Jan Cornelis, met dry kneghs.

Meester smidt.

Pieter Pieters, met dry kneghs.

Schaaskortmaecker.

.....
Chirurgijn.

Gijsbert Tellinckhuysen.

Prevoost.

Pieter Faes van Zutphen.

(w. g.) W. A. graev VAN HORNES (1).

NB. De akten van aanstellingen van de hiervoren vermelde personen, zijn gegeven bij de resolutie van den Raad van State van maendagh den 2^{den} Meij 1672, bij welke, in het rijks archief te 's Gravenhage, de oorspronkelijke lijst nog aanwezig is.

(1) WILLEM ADRIAAN graaf VAN HOORN, was den 12^{den} April 1672 aangesteld tot Meester-Generaal van de artillerie, en voerde in October 1672 het bevel over den post aan de Goejanverwellensluis, tijdens den mislukten aanslag tegen Woerden. Zie verder *Bijdrage voor de Geschiedenis van het Nederlandsche artilleriekorps*, door den 1sten luitenant-ingenieur Jhr. J. W. VAN SYPESTEIJN. Breda, BROESE EN COMP. 1849.

BOEKBESCHOUWINGEN.

GRONDSTELLINGEN OVER (van?) DEN OORLOG, *vrij gevolgd naar het werk Vom Kriege van den generaal K. VON CLAUSEWITZ, door J. L. WAGNER, 1ste luitenant bij het 1ste regiment infanterie. Maastricht, gedrukt bij H. BURJ, Boekverkooper, 1855.*

Aangaande het doel waarmede de Heer WAGNER dezen zijnen arbeid zamenstelde, lezen wij in de voorrede het navolgende:

« Volgens het oordeel van deskundigen,

bestaat er voor het tegenwoordige geen werk, dat met meer overtuiging en verstand, de verkleefdheid aan verouderde begrippen in het niet dringt, en de krijgskunst op haar regtmatig standpunt tracht te plaatsen, dan dat van K. VON CLAUSEWITZ, *Vom Kriege*.

« Niettegenstaande daarvan eene zeer naauwgezette Nederduitsche vertaling bestaat, is dat werk evenwel niet zoo algemeen bekend, als te regt van zijne hooge verdiensten kon verwacht worden; dit is welligt toe te schrijven aan den

daarin voorkomenden rijkdom van woorden en vergelijkingen, welke minder met het belang van het onderwerp overeenstemmen.

«Om dus de aandacht op dat werk meer en meer te vestigen, zoo is daarvan een korte inhoud vervaardigd, welke, naar de bedoeling van den Schrijver, al de belangwekkende oorlogsregelen zou moeten bevatten, die daarin voorkomen; enz.»

Men ziet dus dat de Heer WAGNER in geen deele heeft willen beproeven het werk van CLAUSEWITZ, gelijk het ons door dien onvolprezen leermeester in de krijgskunst is nagelaten, overbodig te maken. Hij heeft slechts aan de schoone en ware grondstellingen, door CLAUSEWITZ geopenbaard, eene meer algemeene bekendheid willen geven; hij heeft den lust tot het raadplegen en bestuderen van het oorspronkelijke werk willen opwekken; hij heeft die studie gemakkelijk willen maken, en zoodoende getracht bij te dragen tot de verspreiding van gezonde en heldere begrippen over de oorlogsvoering.

Reeds meermalen hebben wij het gezegd, en bij deze gelegenheid herhalen wij, dat het niet alleen nuttig en prijzenswaardig is, aan het publiek oorspronkelijke werken over dezen of genen tak van kennis of wetenschap voor te leggen, maar dat het ook lof verdient wanneer men de wetenschap, zonder haar juist uit te breiden, meer toegankelijk maakt en meer onder het bereik van een iegelijk brengt. De arbeid van den H. WAGNER is ons uit dien hoofde dan ook eene welkome verschijning, en de Nederlandsche krijgstand

is hem dank schuldig voor de moeite en inspanning, die hij zich tot het volbrengen zijner taak heeft moeten getroosten.

Of CLAUSEWITZ door WAGNER met weinig woorden volledig werd wedergegeven, is eene vraag die wij niet durven beantwoorden, maar die ook vrij overbodig wordt, na alles wat wij reeds over het doel, wat de Schr. zich voorstelde, hebben gezegd. Bij het lezen vonden wij overal eene geregelde aaneenschakeling van denkbeelden; wij vonden geene gapingen en nergens tegenspraak van vroeger geuite meeningen. Het is ons wijders gebleken dat de Schr. steeds in het oog heeft gehouden tot een Nederlandsch publiek te zullen spreken; hij heeft daardoor aan die onderafdeelingen der krijgskunst, waarvan de beoefening voor ons meer dan die van andere nuttig is, hoofdzakelijk zijne aandacht gewijd en ze eenigzins uitvoeriger dan de overige bearbeid. Wij vonden deze opmerking vooral gestaafd bij het lezen der gedeelten waarin gehandeld wordt over de vestingen, de verschanste legerkampen, de riviervedediging, de verdediging van moerassen en van overstromingen (*onderwaterzettingen?*), de rivierovergangen, de aanval op moerassen en inundatiën, de aanval op vestingen, enz. enz. Deze wijze van bewerking verdient dáárom goedkeuring, dewijl de Nederlandsche krijgsmán er meer en beter door wordt beziggehouden, met datgene wat hem voornamelijk dient ter harte te gaan, en dewijl het in 't licht stellen van de juistheid der oordeelvellingen van CLAUSEWITZ, in aangelegenheden die bijna uitsluitend hier te lande te huis behooren,

en die hij dus welligt geheel uit boeken had leeren kennen, meer en meer het verlangen zal gaande maken, zich met de inzigten van dien schrijver in hunnen geheelen omvang bekend te maken.

De H^r. WAGNER heeft aan zijn werk den vorm gegeven die het oorspronkelijke bezat, met dien verstande echter dat hij nu en dan twee of meer der talrijke onderafdeelingen, waarin het geheel gesplitst is, tot eene heeft zamengetrokken. Al die afdeelingen en onderafdeelingen, die men zoo vaak bij Duitsche schrijvers en ook bij CLAUSEWITZ aantreft, hebben ons nimmer bevallen; zij mogen het boek duidelijker doen voorkomen aan het oog, maar inderdaad bevorderen zij de duidelijkheid niet. Zij verbreken de aandacht te dikwerf en veroorzaken dat de inhoud minder goed gevat, minder spoedig in het geheugen geprent wordt. De Schr. kan zijne hoofdenbeelden, in gedachte, ontleden, maar in zijn boek moet hij ze in hun geheel door een aaneengeschakeld vertoog aan den lezer voordragen.

Indien het dus in het plan van den H^r. WAGNER gelegen had, zich meer van CLAUSEWITZ los te maken, zou hij beter gedaan hebben den laatstaangewezen weg in te slaan; thans echter zijn wij hem reeds dank verschuldigd, den oorspronkelijken schrijver niet al te gestreng op den voet te zijn gevolgd, en daardoor aan zijnen arbeid een aangenamer en gepaster vorm te hebben gegeven.

De typographische uitvoering is zeer net en duidelijk. Wij wenschen den Schr., die, te oordeelen naar de woorden «gedrukt bij H. BURU, enz.» de uitgave voor

eigen rekening heeft ondernomen, een ruim debiet.

Portraits militaires; esquisses historiques et stratégiques par ED. DE LA BARRE DUPARCQ, *Capitaine du genie, Professeur d'art militaire à l'Ecole de St.-Cyr.* 1 vol. in 8°. Paris 1855.

De Redactie heeft aan de welwillendheid des schrijvers te danken, dat zij met deze nieuwe vrucht zijner pen bekend is geworden. Behalve een aantal vertalingen toch van verdienstelijke Duitsche en Spaansehe werken, waarmede de Heer DUPARCQ zijne landgenooten nader bekend heeft gemaakt, heeft hij-zelf ook reeds met verscheidene oorspronkelijke werken de militaire literatuur verrijkt (onder anderen door zijne *Considérations sur l'art militaire antique*; door een historisch onderzoek, getiteld: *Le plus grand homme de guerre, dissertation historique*, en door zijne *Biographie et maximes de Maurice de Saxe*). Het onderhavige werk bevat de beschrijving der krijgsloopbaan van veertien voorname of uitstekende veldheeren of krijgslieden, zekerlijk wel voor het meerendeel Franschen, maar toch vindt men er ook de militaire beeldtenissen onder van GUSTAAF ADOLF, FREDERIK, SUWAROW en WELLINGTON. De schrijver heeft zich minder opgehouden met eene minutieuse beschrijving van de jeugd en verdere minbeduidende levensbijzonderheden zijner helden, maar meer het karakter, den geest en de daden zijner helden trachten te doen uitkomen, en is daarin, naar wij meenen, vrij wel

geslaagd, zoodat dit zijn werk weder eene nuttige bijdrage voor de krijgsgeschiedenis is. — Indien deze proeve bijval mogt vinden, is de schrijver voornemens de aangevangen reeks der *portraits militaires* verder voort te zetten.

VERSCHEIDENHEDEN.

SCHIETPROEVEN MET GEWEER-RAKETTEN, (VUURPIJLEN).

In den loop der maand Augustus 1852, werden door de Wurtemburgsche infanterie, te Stuttgart, Ludwigsburg en Ulm, proeven genomen met geweer-raketten of vuurpijlen, bestemd om uit draagbare wapenen geschoten te worden.

De geweer-raketten zijn geene nieuwe uitvinding, want het 8ste Duitsche armee-korps is reeds sedert meer dan vijf jaren in het bezit van het geheim harer vervaardiging, en reeds voor lang heeft de infanterie van het Groothertogdom Baden ze beproefd. Bij het Wurtemburgsche leger bestaat eene permanente commissie, wier taak het is alle uitvindingen die betrekking hebben op vuurwapenen te beoordeelen. Nadat deze commissie zich een geruimen tijd met het onderzoeken en verbeteren der geweer-raketten had beziggehouden, werden zij aan de 8 regimenten infanterie gegeven, om er op grooter schaal door hunne scherpshutters, proeven mede te doen nemen.

Er werden in het geheel 2160 vuurpijl-schoten uit Wild-bussen gedaan, en aangezien de uitkomsten over het algemeen

zeer gunstig waren, kan men het als boven allen twijfel verheven achten, dat deze projectielen in den oorlog zeer bruikbaar zijn.

Het laden der bussen met geweer-raketten ging uiterst gemakkelijk, dewijl het projectiel niet van een pleister was voorzien. Het gebeurde zelfs nu en dan dat het projectiel uit den loop gleed, wanneer men de bus met de tromp omlaag hield. Men moest derhalve ook met eenige voorzigtigheid aanleggen, om te vermijden dat de vuurpijl zich niet van de buskruidlading verwijderde. In dit nadeel kan echter voorzien worden, door de speelruimte te verminderen.

Tot het beproeven der trefzekerheid, werd op drie verschillende afstanden (200, 300 en 400 passen), naar twee soorten van schijven geschoten; beide waren zij zes voet hoog, maar de eene was vier en de andere acht voet breed. De eerstgenoemde werd gebezigd bij het schieten op 200 en 300, en de laatstgenoemde bij het schieten op 400 passen afstands. Het schot met geweer-raketten vordert zeer veel elevatie; op 200 passen was de vizierhoek 5 en op 400 passen zelfs 20 minuten (?) groot. — De trefkans werd

boven verwachting gunstig bevonden, en bleek op de grootere afstanden die te overtreffen welke men met de gewone bussen-munitie verkrijgt. Men bekwam op 200 pas 77, op 500 70 en op 400 pas 76 pCt. aan treffers, waarvan verre weg de meesten in het bovenste vierkant van 4 voet hoogte waren gevallen (zoodat men ook met minder elevatie had kunnen volstaan. *Red*).

Het brandvermogen werd onderzocht, door achter de schijf eene soort van houten raam te plaatsen, 't welk met houtspaanders en krullen was gevuld. Onder de 210 vuurpijlen waren er slechts 10 die geen brand stichtten, maar de overige gaven eene zoo hevige vlam dat zij niet dan met veel water kondengebluscht worden. Daarbij toonden de kogels zulk een indringingsvermogen te bezitten, dat zij op 200 passen door 3 en op 400 passen door 4 éénduims planken sloegen. Het ontploffen der raketten eer zij de schijf bereikten had meermalen plaats, maar men verhinderde het door de buskruidlading van $1\frac{1}{2}$ quint, op $1\frac{1}{8}$, te brengen. Ook het weigeren der bussen viel menigvuldiger voor dan bij het schieten met gewone munitie, en de oorzaak hiervan bleek, bij het uitnemen der staartschroef, gelegen te zijn in het veel spoediger onrein worden van het wapen, door het gedeeltelijk verbranden van de vuurpijsas in den loop.

Over het algemeen deden de geweer-raketten zich van eene zoo gunstige zijde kennen, dat men er den besten uitslag van kan verwachten, wanneer zij eenmaal tegen versperringen, gebouwen, munitie-wagens enz., worden aangewend, gelijk

zij dan ook in der daad, gedurende den Badischen veldtog van 1849, in het groot zeer goede diensten hebben bewezen, aangezien de Rastadtsche insurgenten er, zoo als bekend is, het dorp Niederbühl mede in brand staken.

Allgem. Mil. Zeit.

BERIGTEN AANGAANDE GETROKKEN DRAAGBARE
VUURWAPENEN.

Volgens de « Ranglijst der K. Saksische armee voor 1855 » hebben door de algemeene bewapening der ligte infanterie, met getrokken infanterie-geweren, de voormalige *scherpshutter-bataillons* den naam van *jager-bataillons* gekregen. Tevens werden bij ieder infanterie-bataillon (linie), 8 onderofficieren en 64 soldaten — de beste schutters — met getrokken geweren gewapend, en hun den naam van *scherpshutters* gegeven.

Zoo als bekend is bleef, door een' samenloop van ongunstige omstandigheden, de bewapening der Spaansche infanterie gedurende vele jaren verre beneden die der infanterie van andere Europeesche natiën. Thans echter is het door onvermoeide pogingen eindelijk gelukt in Spanje een beteren toestand te doen geboren worden. De geheele infanterie is nu met percussie-geweren voorzien, en eerlang zullen de jager-bataillons met bussen naar het sijs-teem van MINÉ worden gewapend.

Allgem. Mil. Zeit.

De revolver pistolen van COLT, worden wegens de talrijke voordeelen die zij aanbieden in Engeland, menigvuldig nageemaakt. In de laatste tijden is het aan DEANE en ADAMS gelukt, in dit opzigt werkelijke verbeteringen daar te stellen. Zij hebben een pistool vervaardigd wat 5 kamers heeft (de pistool van COLT telt er 6) en waaraan de laadstok kan gemist worden. Het gewigt is derhalve geringer, het laden gaat spoediger en het geheel is bovendien steviger dan bij de uitvinding van COLT het geval is. Door een vergelijkend onderzoek te Woolwich gehouden, werd bewezen dat het laden van DEANE'S pistool 58 seconden (of $7\frac{1}{2}$ sekonde per loop), en dat van COLT'S pistool 58 seconden (of $9\frac{2}{3}$ sekonde per loop) aan tijd vorderde. Er waren 11 seconden noodig tot het afvuren van COLT'S pistool, naar eene schijf van zes voet hoogte die zich op 50 yards afstand bevond; men bekwam daarbij geen enkelen treffer, terwijl DEANE'S pistool in 4 seconden in dezelfde schijf en op denzelfden afstand 5 treffers gaf.

Volgens de *Preus. Zeit.* is te Woolwich een nieuw uitgevonden werktuig in beweging gebragt, wat zonder eenige menschelijke hulp 10,000 puntkogels in het uur vervaardigt.

Op den 23sten Februarij j.l. gaf de Engelsche Staats-Secretaris voor de zaken van Oorlog in het Lagerhuis, o. a. berigt, dat er maatregelen werden genomen tot het oprigten eener *schietschool* voor de

militairen die met Minié-geweren waren gewapend.

SLUITING VAN HET ZUNDGAT BIJ HET LADEN
VAN GROF GESCHUT.

Sedert vele jaren heeft men te vergeefs getracht bij het laden van grof geschut, voorbehoedmiddelen aan te wenden tegen de zelf-ontbranding van het buskruid, ten gevolge van aanwezigheid in de ziel van brandende overblijfselen van den kardoeszak van het vorige schot, en door het onvolkomen sluiten van het zundgat. Het schijnt dat door eene uitvinding van den heer GUSTAAF OPELT te Brussel, eindelijk hierin zal voorzien worden. Deze heer heeft den 4^{den} December 1852 van het Belgische gouvernement een patent ontvangen voor eene *zekerheidssluiting*, (obturateur de sûreté), bestaande uit eenen met hertsleder, kavetsjoek en getah-pertsja overtrokken cilinder die in het zundgat gebragt wordt, en zoodanig daarin sluit dat de toegang der lucht volkomen is verhinderd. Deze toestel is eenvoudig, gemakkelijk te behandelen en kan bij iedere soort van geschut en bij iedere ontstekingswijze gebruikt worden. Een exemplaar is naar Parijs ter beproefing gezonden.

Allgem. Mil. Zeit.

PROEVEN MET SCHIETKATOEN.

Ingevolge bevelen des Keizers van Oostenrijk, zijn zoo te Weenen als te Komorn in kazematten proeven genomen, door den

majoor der artillerie LENK, met door hem verbeterd schietkatoen. Tot dit einde heeft men opzettelijk twee kanonnen vervaardigd, die in verhouding van de projectielen welke zij met volle kracht zullen voortschieten, opmerkelijk kort zijn. Het eene is een 12 en het andere een 24 w^r , welk laatste zoodanig is ingerigt dat men er ook granaten mede kan werpen.

Omtrent den uitslag wordt gezegd dat, schoon dit schietkatoen voor geweerladingen, wegens de ligte ontbranding, nog immer niet bruikbaar was, het daarentegen zeer goed kon dienen bij de artillerie in vestingen, ja dan zelfs voordeelen boven het buskruid had, bepaaldelijk wat den grooten afstand betrof waarheen de projectielen geschoten werden, terwijl het voorts geen rook achterliet, waardoor men in het verder mikken niet gehinderd wierd en zien kon of de kogel doel getroffen had; het uitwisschen der stukken kon achterwege blijven, wijl er niets achterblijft; ook zou de zwaarte van het geschut door deze munitie kunnen verminderd, daardoor de beweegbaarheid der artillerie bevorderd worden, enz.

FORMATIE DER BATAILLONS IN ZELFSTANDIGE
KORPSEN.

In de *Allgemeine Militair-Zeitung* voor de maand Julij j.l. N°. 80, leest men, onder het opschrift: *De formatie der infanterie in zelfstandige bataillons*, uit Dresden van den 8sten Junij gedagteekend, het volgende:

*Toen in het jaar 1849 bij de Konink-

lijke Saksische infanterie, de zelfstandigheid der bataillons als beginsel werd aangenomen, was het zeer natuurlijk dat de gevoelens opzigtelijk die verandering uiteenliepen, en sommigen, ofschoon het doeltreffende der nieuwe formatie erkennende, nogtans inwendig leed gevoelden over de afschaffing van het geliefdkoord regimentsverband. Het sedert verloopen vierjarig tijdvak, heeft echter voorzeker vrij algemeen het gevoelen tot rijpheid gebragt, dat door de formatie in zelfstandige bataillons niet alleen niets verloren, maar zelfs veel gewonnen is. Verloren werd er niets, wijl met den ouden naam der regimenten te gelijk de oude korpsgeest op de brigaden overgeplant werd, en de kameraadschappelijke band, die gene omvatte, bij deze behouden geworden is. Maar wat door de indeeling in zelfstandige bataillons — bepaaldelijk bij een klein leger — gewonnen wordt, dat zij ons vergund, op grond eener vierjarige ondervinding, kortelijk uiteen te zetten. Wij beginnen met het hoofd van het bataillon, den kommandant: In het regimentsverband is hij, met opzigt tot de bevordering der onderofficieren, gelijk in 't algemeen met betrekking tot de persoonlijke belangen van ieder zonder onderscheid in 't bataillon, slechts een soort van tusschenpersoon; want schoon al zijne dienstverpligte goedkeuring, voorspraak en ondersteuning niet zonder invloed blijven en gewaardeerd moeten worden, aan den regimentskommandant verblijft toch in de meeste gevallen alleen de beslissing of bekrachtiging. In de regten en bevoegdheid van laatstgenoemden tredende, is nu, om het zoo

eens te noemen, de vaderlijke betrekking en natuurlijke zorg, eene versterkte vaderlijke liefde voor zijn bataillon op den bataillons-kommandant overgegaan; hij is een groote stap daartoe genaderd. Is hij thans door zijne meer belangrijke positie een vaster steunpunt voor al de deelen van zijn bataillon geworden, meer dan vroeger heeft hij nu ook de middelen in zijne magt om deszelfs vertrouwen te bezitten. De uitbreiding van zijn' werkkring, de grootere omvang zijner pligten en de daarmede gepaard gaande verantwoordelijkheid, brengen eindelijk van zelve onwillekeurig eene verhoogde werkzaamheid mede, welke door het gevoel van zelfstandigheid de noodige veerkracht behoudt.

«Wat de gang van zaken met betrekking tot de dienst betreft, deze is, doordat de bataillons-kommandant zelf in vele gevallen de beslissende autoriteit is, aanmerkelijk vereenvoudigd en verligt geworden, hetgeen vooral voor gedetacheerde bataillons zeer voordeelig is.

«Ook met betrekking tot de militaire vorming van het bataillon, wordt aan den bataillons-kommandant, overeenkomstig de deswege gemaakte reglementaire bepalingen, in zóóver eene zeer doeltreffende zelfstandigheid verleend, dat hij nopens den voor iederen tak van het theoretisch onderwijs en voor alle praktische oefeningen te besteden tijd, zelf de noodige bepalingen maakt, en daarvan slechts een plan van werkzaamheden, waarin de bijzonderheden zijn opgenomen, maandelijks aan den brigade-kommandant behoeft in te dienen, die van zijn kant den aanvang van het

theoretisch onderwijs der onderofficieren gedurende de wintermaanden, en de praktische oefeningen in het voorjaar bepaalt en aanbeveelt.

«Slechts met opzigt tot de straffen, is er bij den overgang tot de bataillons-formatie niets veranderd; de vroegere bepalingen en de daarmede in verband staande voorschriften van het militaire strafwetboek zijn behouden gebleven.

«De nuttigheid van de formatie der infanterie in zelfstandige bataillons, zal echter eerst in 't veld ten volle blijken, waar hunne handelbaarheid elke organisatie en zamenstelling, met betrekking tot plaats en tijd, veel gemakkelijker moet maken.

«Als een zelfstandig troepenkorps, dat benevens de voormelde onafhankelijkheid, ook zijne eigene huishouding heeft, kan ieder bataillon, zonder dat men angstig behoeft te denken aan het grootere verband waartoe het behoort, terstond daár gebruikt worden waar zijne dienst oogenblikkelijk gevorderd wordt. Even zoo staat, bij de zamenstelling van afzonderlijke korpsen, niets van belang de keus der bataillons, met opzigt tot de bijzondere bekwaamheid hunner kommandanten in den weg. De brigaden kunnen veel beter zonder wezentlijk nadeel gebroken worden. Kortom, de infanterie die in zelfstandige bataillons geformeerd is, zal, vergeleken met het regiments-verband, in het veld ontwijfelbaar steeds het belangrijk voordeel hebben van grootere handelbaarheid en gemakkelijker beweegbaarheid.

«Zoo wij ten slotte nog herhalen, dat wij in onze beschouwing en bij ons bescheiden oordeel, slechts een klein leger voor oogen

gehad hebben, vermeenen wij er de afdoende aanmerking te mogen bijvoegen, dat de bataillons-formatie in het Koninklijk Saksisch leger tot dusver gebleken is allezins aan het doel te beantwoorden, en om dezelfde redenen in ernstigen en onrustigen tijd nog voordeeliger zal blijken te zijn. »

(Wij oordeelden dit artikel belangrijk genoeg om het in zijn geheel op te nemen, ten einde eens bepaald de aandacht op dit onderwerp te vestigen. — *Red.*)

TOPOGRAPHISCHE KAARTEN VAN ALGERIE.

Terwijl de groote topographische kaart van Frankrijk reeds zoover gevorderd is dat men hare voltooiing kan te gemoet zien, worden door de Fransche officieren van den generalen staf, aan de andere zijde van de Middellandsche Zee, in Algerie, deze nieuwe Fransche bezitting, reeds topographische werkzaamheden van grooten omvang verrigt. Het geheele uitgestrekte gebied, dat langs de kusten eene lengte van meer dan 200 uren en eene diepte van meer dan 80 uren heeft, was, vóór de Franschen het in bezit namen, nagenoeg geheel onbekend; maar de expeditionnaire kolonnen hebben het land in alle rigtingen doorgetrokken, terwijl de officieren, gedurende de rust der bivouacs, de bouwstoffen verzamelden, die later tot de vervaardiging der kaarten dienden. De voornaamste kaarten door het Dépôt van Oorlog nopens Algerie uitgegeven, is eene algemeene kaart op de schaal van 1 : 1500000; voorts de kaarten der drie

provinciën Algiers, Constantine en Oran op de schaal van 1 : 400000, die later (in 1851) nog verbeterd werden. Eindelijk heeft het oorlogsdepôt de uitgave begonnen van het belangrijkste gedeelte der Fransche bezittingen in Algerie, 't welk de voornaamste etablissementen en militaire posten bevat, en wel in een aantal bladen, op de schaal van 1 : 200000. Het eerste blad stelt voor: Groot-Kabylië, een tweede de omstreken van Algiers, een derde die van Bona, een vierde die van Constantine. Van de omstreken van Oran wordt eene kaart op 1 : 100000 in gereedheid gebragt.

HET RUSSISCHE ACTIEVE LEGER (1855).

Nopens de sterkte en de standplaats in dezen zomer van het actieve Russische leger, wordt uit Kalisch, aan den gewoonlijk goed onderrigten correspondent van den *Wiener Lloyd* het volgende medegedeeld: De opperbevelhebber van het actieve leger is de vorst van Warschau, de graaf PASKEWITSCH-ERIWANSKI. Hem zijn toegevoegd de generaals USZAKOW en BUTURLIN; chef van den generalen staf is vorst GORTSCHAKOW; kwartiermeester-generaal de generaal TROLOFF; generaal-intendant de generaal TICHANOWSKI; veldtuigmeester, generaal SATTLER, enz.

Het *eerste infanteriekorps* van het actieve leger staat in het gouvernement Augustowo, in Polen en Lithauen; het hoofdkwartier is te Suwalki; bevelhebber is de generaal SIEWERT; het heeft eene sterkte van 60000 man. Dit korps, gelijk al de volgende, bestaat uit drie divisiën

infanterie (12 regimenten, 48 bataillons), ongerekend een bataillon scherpschutters en de sappeurs. Bij dit korps, gelijk bij ieder volgend, behoort eene ligte kavallerie-divisie van 4 regimenten of 32 eskadrons, en eene artillerie-divisie van drie voet- en eene rijdende brigade, met 115 stukken geschut.

Tweede infanteriekorps, in het Koninkrijk Polen; hoofdkwartier Warschau, bevelhebber de luitenant-generaal PARICUTINE.

Derde infanteriekorps, in het gouvernement Mohylew; hoofdkwartier Homel; bevelhebber luitenant-generaal OFFENBERG.

Vierde infanteriekorps, staat in het gouvernement Volhynien, Podolien en aan den Pruth, hoofdkwartier Dubes; bevelhebber luitenant-generaal DANNENBERG.

Vijfde infanteriekorps, staat in Bessa-

rabië, hoofdkwartier Odessa; bevelhebber luitenant-generaal von LÜDENS.

Zesde infanteriekorps, hoofdkwartier Moskau, bevelhebber luitenant-generaal TSCHERDAJEFF. De kavallerie van dit korps is in de militaire koloniën.

Uit dit overzicht volgt dat het actieve leger bestaat uit 72 regimenten of 508 bataillons, en 24 regimenten kavallerie of 192 eskadrons; de artillerie van de 6 legerkorpsen heeft 690 stukken geschut. De sterkte dezer beschikbare en altijd op oorlogsvoet gehouden actieve magt bedraagt 240 000 man, zonder reserve, welke in 6 infanterie-divisiën en 6 kavallerie-brigaden nog 80 000 man telt, steeds mobiel gehouden troepen. Hierbij kunnen nog geteld worden de steeds op de vleugels der Russische legers opererende talrijke pulksen kozakken.

BIJLAGE II.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

TWEEDE SERIE. — ZESDE DEEL. N°. 2.

(Maand Augustus 1855.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Bij het 1ste reg. inf., tot kap. der 1ste kl. : de kap. der 2de kl. W. R. A. Geil, van het korps; tot kap. van de 3de kl. : de 1ste luit. J. G. Mohr. van het 7de reg. inf. Bij het 5de reg. inf., tot kap. van de 2de kl. : de kap. van de 3de kl. L. C. Bodmer, van het korps. Bij het 7de reg. inf. tot 1sten luit. : de 2de luit. A. M. Sierevelt, van het korps. Bij het 2de reg. vest.-art. tot 1sten luit. : de 2de luit. R. C. van Onselen, van het korps. Bij het korps ing., min. en sapp., tot kap. van de 3de kl. : de 1ste luit^s, A. G. Westerborg en J. H. Schäfer, beiden van het korps. Bij het pers. van de geneesk. dienst der landm. tot offic. van gez. der 3de kl. : den kweekeling bij 's Rijks kweekschool voor milit. geneeskundig. W. L. C. Hooreman, tot paarden-arts van de 3de kl. : den vee-arts der 2de kl. J. B. Huijsmans.

Verplaatsingen.

Bij het 1ste reg. inf., de 1ste luit. kwart. H. Mulder, van het algem. depôt van discip. Bij het 3de reg. inf., de kap. der inf. G. J. Pompe van Meerdervoort, tot dusverre bij de troepen in de W.-Indië dedetacheerd, en thans à la suite

van het kolon. werf-depôt. Bij het alg. depôt van discip., de 1ste luit. kwart. S. van Harrevelt, van het 1ste reg. inf. Bij den staf van het wapen der kav., de ritm. W. L. Worbert Graaf van Wasenaer, van het 4de reg. drag., met bepaling dat hij bij de Kon. Akad. voor de Zee- en Landm. zal worden gedetacheerd. Bij het 3de reg. vest.-art. : de 1ste luit. C. J. Warnsinck, van het 1ste reg. vest.-art. Bij het wapen der inf. van het leger in O.-Indië : de 2de luit. E. N. E. van Oordt, van het 6de reg. inf.

Gedetacheerd.

Bij het wapen der art. in W.-Indië : de 1ste luit. E. C. Reinalda, van het 1ste reg. vest.-art.

Gepensionneerd.

De kapiten W. van der Blom, van het 1ste reg. inf., onder toekenning van den rang van majoor.

Tijdelijk op non-activiteit gesteld.

De officier van gez. van de 3de kl. F. L. Schmit.

Eervol ontslagen.

De paarden-arts der 3de kl. J. J. M. Wagelmans.

Overleden.

De officier van gez. der 1ste kl. W. M. J. Boon.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
DEPARTMENT OF CHEMISTRY
RESEARCH REPORT NO. 1000
BY
J. H. GOLDSTEIN AND
R. F. SCHNEIDER

Submitted for publication on August 15, 1955
Revised version received on September 15, 1955

The authors are indebted to the National Science Foundation for the grant which supported this work. The authors also wish to thank Dr. R. F. Schaefer for his helpful discussions during the course of this work.

The authors are indebted to the National Science Foundation for the grant which supported this work. The authors also wish to thank Dr. R. F. Schaefer for his helpful discussions during the course of this work.

The authors are indebted to the National Science Foundation for the grant which supported this work. The authors also wish to thank Dr. R. F. Schaefer for his helpful discussions during the course of this work.

The authors are indebted to the National Science Foundation for the grant which supported this work. The authors also wish to thank Dr. R. F. Schaefer for his helpful discussions during the course of this work.

GEDENKWAARDIGE TAFEREELLEN

UIT

DEN OORLOG OP JAVA,

VAN

1823 TOT 1850.

*Bewerkt naar de beste schrijvers en de nagelaten papieren van Z. Exc. den
Luitenant-Generaal Baron MERKUS DE KOCK.*

DOOR

A. W. P. WEITZEL.

(*Vervolg van N°. 2.*)

De kolonel CLEERENS was intusschen geheel verhinderd gebleven tot veelomvattende verrigtingen over te gaan. Wij hebben gezien dat het, na de nederlaag der 8ste kolonne op den 1sten October 1828, niet gelukt was den vijand op nieuw de landstreek te doen ontruimen, die gelegen is tusschen de stelling van CLEERENS langs de Djali en die van BUSCHKENS. Ook thans zwierven er nog benden opstandelingen rond, maar de moerassige bodemgesteldheid in Bagleen vorderde, na het einde van den regentijd, eene vrij langdurige droogte, eer zij den Europeaan vergunde iets met vrucht te ondernemen. Dit jaar hielden bovendien de regens langer aan dan naar gewoonte, en CLEERENS moest zich derhalve vergenoegen den vijand te gaan opzoeken en verjagen, wanneer hij hem al te nabij kwam. Kon hij echter

met zijne geregelde troepen weinig ondernemen, dan hield hij daarentegen zijne barissans des te meer in beweging, want aan deze was, even goed als aan de opstandelingen, iedere drooge plek en ieder slechts half begaanbaar pad door de rawa's bekend. Tegen eenigzins aanzienlijke vijandelijke troepen-afdeelingen vermogten zij wel is waar, zonder bijstand der onzen, weinig, maar door hen werden dikwerf kleinere benden geslagen en verdreven, en zoo bestendig tot de bevrediging van het land bijgedragen. Tot op de komst van MICHIELS hadden er op die wijze een aantal kleine togten en gevechten, nabij de sterkten of stellingen der onzen, plaatsgegrepen, en nog zelfs tot in de eerste dagen van Junij moest CLEERENS zich vergenoegen met de geringe, maar herhaalde voordeelen die zijne troepen bij

dergelijke gelegenheden, wel is waar dikwijls zonder groot gevaar, maar nimmer zonder verbazende inspanning en vermoeijenissen, wisten te behalen (1).

Nadat hij echter in den aanvang van Junij door den luitenant KRAFFT nog eene benting had doen bouwen te Sindang, op den weg die van Tjengkawal over die dessa en Siborro naar Lingies voert, begaf hij zich met de 6de kolonne naar laatstgenoemde plaats. In den omtrek van Lingies, wat gelegen is nabij de Rawa, bleef de vijand zich bij voorkeur ophouden, en zelfs de bevolking hield nog voor een goed gedeelte de zijde der opstandelingen, hoezeer de ijverige luitenant BLONDEAU, die er het bevel over de benting voerde, geene gepaste middelen onaangewend liet om haar tot onderwerping over te halen, en hij zelfs reeds een aantal hoofden van rang had weten te bewegen de zaak van DIEPO-NEGORO te verlaten.

(1) Zoo hadden er togten plaats waarin voordeelen behaald werden: op 21 April door luitenant KRAFFT, van Prowogondo naar Wiengko; op 5 Mei door CLEERENS, van Kedoong-Kebo naar Wiengko en Woonot, waarin luitenant STEINMETZ zich onderscheidde; op 23 Mei door CLEERENS en kapitein GENNET, van Kedoong-Kebo en Bandoong, waarin luitenant LONNEUX zich onderscheidde; op 28 Mei door CLEERENS en GENNET, van dezelfde standpunten naar de zijde van Tegallisser, waarbij zich onderscheidden de luitenants LONNEUX, PERTAT en PELTZ; op 7 Junij door GENNET, van Bandoong naar Klepoe, waarin de luitenants HUISMANS, WOESTEN en WERKMAN goede diensten bewezen. Voorts had de luitenant EICHELBERG — 30 April — een hevigen en met beleid gevoerden kamp te strijden bij de benting Prowogondo, waar hij kommandeerde. Hetzelfde greep plaats op den 8sten Junij te Merden, waar luitenant VAN POPPEL het bevel voerde, en de officier van gezondheid PRINS het kanon der benting liet spelen, terwijl VAN POPPEL een uitval deed.

Den 12^{den} Junij kwam CLEERENS te Lingies aan, en den 13^{den} ondernam hij eenen togt noordwestwaarts, maar zag zich genoodzaakt terug te keeren en te Telopo het bivak te betrekken, dewijl de wegen onbegaanbaar waren. Hij bleef zich hier eenige dagen ophouden, ten einde berigten aangaande den vijand in te winnen en aan de bevolking vertrouwen in te boezemen. Intusschen trachtte hij bij herhaling, maar steeds te vergeefs, zich van eenige prauwen meester te maken, die den vijand meermalen dienden bij zijne vlugt over de Rawa, en door zijne aanhangelingen in hoog riet en biezen verborgen werden gehouden. Eene onderneming — 16 Junij — op de Rawa met kleine vaartuigen, bemand met eenige jagers, onder luitenant SERRIMAN, en bestuurd door zeelieden uit de Boetonnezen gekozen, tot het bemagtigen eener prauw, waarop zich een aantal voorname vrouwen bevonden, had geen' beteren uitslag. Tot het ondersteunen en beschermen der poging van SERRIMAN, was CLEERENS van Telopo westwaarts getrokken tot Warin, bij welke dessa hij thans gelegerd bleef. Reeds den volgenden dag werd hij hier door den vijand aangevallen, die, onder bevel van DIEPO-NEGORO-ANOW, met eene sterkte van ongeveer 1200 man, waarbij 200 paarden, omstreeks 11 uur voor den middag tegen hem over stond. Warin is eene groote dessa, die zich van het westen naar het oosten uitstrekt, en CLEERENS, die bekend was met de moeilijkheden die de voorwaarts gelegen grond aan den aanval zou in den weg leggen, had besloten hem hier af te wachten, en zijne magt derhalve in die dessa verdeeld

en opgesteld. De vijand begon zijnen aanval op het westelijk gedeelte der dessa of onzen linker vleugel, waar de luitenant KRAFFT stond met 2 pelotons infanterie, 100 Menadonezen en 2 veldstukken. Hij had hier eerst het kanonvuur van den luitenant RUTTEN te verduren, en werd vervolgens moedig staande gehouden door het geweervuur der infanterie en een bajonetaanval der Menadonezen, onder luitenant PAARDEKOOPER. Daar hij hier echter bestendig tot den aanval terugkeerde, zond CLEERENS een peloton infanterie, onder luitenant ENGELBERT VAN BEVERVOORDE, ter versterking, wat zijne pogingen met die der andere aldaar strijdende troepen vereenigde en den vijand tot den aftogt noodzaakte. Inmiddels had CLEERENS ten oosten of op onzen regter vleugel, waar de grond iets minder moeilijk was, de jagers, onder luitenant GILLY DE MONTELAS, twee pelotons infanterie, onder luitenant VAN DER VLIST, en de ruitery onder luitenant PELTZ, doen voorwaarts rukken; deze wierpen de aldaar naderende opstandelingen overhoop, waarop CLEERENS zijne geheele magt in beweging stelde, en hem door de Boetonnezen, zooveel het terrein vergunde, liet vervolgen. De vijand was geheel in verwarring geraakt en een gedeelte zijner magt wilde zich naar het oosten wenden; maar dit werd verhinderd door de jagers en een peloton infanterie, onder de luitenants GILLY DE MONTELAS en METZELAAR, die door den aanvoerder tijdig werden afgezonden en hem terugdreven. Dan eens door de Boetonnezen met blanke wapens aangevallen, dan eens met geweeren kanonvuur bestookt, waren de opstande-

lingen vervolgd tot bij Schroewoe; maar even voorbij die dessa vielen zij in handen der 7de kolonne, die onder kapitein GENNET, op het hooren van het geschutvuur, van Bandoong was komen oprukken. Hare ruitery, onder luitenant JOACHIM, en vier pelotons infanterie, onder de luitenants HUISMANS en WOESTEN, die door GENNET tijdig naar een gunstig punt waren gezonden, vonden vooral gelegenheid hem nog groot nadeel toe te brengen (1). De vijand was geheel verstrooid geworden en naar het noordwesten geweken, waarheen men hem echter door den toestand van den grond niet kon volgen. CLEERENS bleef derhalve te Schroewoe, een paar palen west van Jono, vooreerst gebivakkeerd, terwijl GENNET op zijn bevel te Bajem, noord van Glagah, eene kleine sterkte ging bouwen.

Het verblijf van CLEERENS in deze oorden en het bouwen der benting te Bajem, waarop het aanleggen eener andere te Glagah volgde, was van zoodanig eenen gunstigen invloed op de bevolking, dat zij in eenen zeer uitgestrekten kring rondom hem in onderwerping kwam, en door het verzoek harer hoofden, om hunne dessa's of distrikten door het daarstellen van kleine sterkten voor de pogingen des vijands te

(1) Behalve over de genoemden, sprak CLEERENS nog met lof over zijn fungerenden adjudant de luitenant HUTSCHLER, over den fungerenden onderadjudant G. VAN VLIST en over den sergeant BURG. Onder andere zaken viel het zegel van Pangerang NGABEI, zoon van DIEPO-NEGORO, in onze handen.

GENNET was den 13^{den} van Bandoong naar Bajem gegaan en had daar eene vijandelijke bende verslagen; hij prees zeer den moed dien dag betoond door den sergeant-majoor DE BOER en den korporaal HEIJMANS.

beschermen, het bewijs leverde dat zij, even als elders, niets liever dan rust verlangde. Aan het opsporen van den vijand kon door den herhaald nederstroomenden regen niet gedacht worden; dit bleef hier, even als elders, in Bagleen aan de barisans overgelaten; enkele togten werden evenwel door CLEERENS ondernomen, maar hij had geene meldenswaardige ontmoetingen, evenmin als de majoor MICHIELS, die uit Gowong eenen togt naar het zuidwesten had gemaakt en zich den 25sten Junij te Merden bevond, om vervolgens weder noordwaarts te trekken. De zaken kregen derhalve een gunstig aanzien, hetgeen onder anderen blijkbaar was uit de zucht tot het drijven van handel, die weder begon te herleven en zich kenbaar maakte door het verzoek, wat een aantal inlandsche hoofden aan CLEERENS deden, om te willen bewerken dat de van Jono verdreven Chinezen zich op nieuw aldaar vestigden.

Terwijl CLEERENS zich te Schroewoe ophield, nam hij eene nadere proeve aangaande het bevaren der Rawa. Het was van belang meester te zijn op dien uitgestreken plas, want indien de vijand zich andermaal in deze streken mogt vertoonen, zou het hem weder ligt vallen zich, even als vroeger, aan onze vervolging te onttrekken op prauwen, door zijne aanhangers voor hem in gereedheid gehouden. Hij deed den 26sten Junij in persoon eenen volkomen geslaagden togt van Gedangan naar Wawar, op 11 groote prauwen, die hij niet zonder moeite vereenigd en met 50 man infanterie bezet had; hij voorzag tevens de benting Wawar, in welke door den luitenant von HERFF op

eene voortreffelijke wijze het bevel werd gevoerd, van levensmiddelen en krijgsbehoefden; eene verrigting die weleer niet anders dan onder bescherming eener geheele kolonne kon geschieden. Reeds vroeger had CLEERENS voorstellen gedaan tot het brengen van gewapende vaartuigen op deze Rawa, die bij den Generaal DE KOCK een gunstig oor hadden gevonden. Ook waren er reeds maatregelen genomen om de uitvoering te verwezentlijken, en later zullen wij zien welke voordeelen daarvan het gevolg waren.

Toen CLEERENS de rust rondom zich geheel gevestigd en niet alleen hier, maar ook op andere punten in Bagleen een groot aantal vijandelijke hoofden in onderwerping komen zag, toog hij met de 6de kolonne oostwaarts, terwijl de kapitein GENNET zich weder te Bandoong ging nederslaan. Deze begaf zich echter, na intusschen eenige togten naar de zijde van Kemiri gedaan te hebben, tegen de benden van KERTA-BAU en GANDOE-KESOEMO, die daar onlangs waren aangekomen en in sterkte begonnen toe te nemen, den 31sten Julij weder naar het westen. MICHIELS, die bestendig het noorden van Bagleen doorkruiste — terwijl de 12de kolonne, onder majoor DE PAULI, Ledok en Gowong bewaakte — en thans te Merden stond, kwam met hem zamenwerken om diezelfde benden te Korio aan te tasten. Op den 31sten Julij, zoowel als op den 1sten Augustus, troffen zij de opstandelingen herhaaldelijk aan, maar het bleef onmogelijk hen in een ernstig gevecht te wikkelen; de moedeloosheid die zich alom van den vijand meester maakte, begon zich ook hier te vertoonen, en GENNET

keerde naar Bandoeng terug, dewijl de vermoeyenissen, die zijne kolonne moest doorstaan, niet opgewogen werden door de behaalde voordeelen (1). MICHELS sloeg zich te Oengarang neder en van daar begon voor hem, gezamenlijk met de 8ste kolonne, die reeks van togten, die wij reeds elders hebben beschreven. Na afloop daarvan ging hij — gelijk almede is gemeld — te Bankallang eene benting bouwen. Van daar deed hij, even als GENNET van Bandoeng, menigen togt naar de zijde van Korio, waar de opstandelingen nog steeds bijval schenen te vinden, althans zich dikwerf vertoonden (2). Zeldzaam echter wachtten zij er de onzen af, en eindelijk ging kapitein GENNET er in den aanvang van September — en wel te Kemi — eene benting opwerpen, waardoor dit oord voor goed door hen moest verlaten worden.

Intusschen had CLEERENS een togt gedaan van Prowogondo langs het zuiderstrand westwaarts, tot aan Petanahan, waar hij den 19^{den} Augustus aankwam. Met moeite had hij dien dag door zijne ruitery eene bende van 40 à 50 opstandelingen doen inhalen en uit elkander doen sabelen; maar dit was alles wat hij van den vijand te zien kreeg, in eene landstreek waar hij nog kort geleden ons handen vol werks gaf (3).

(1) Kapitein GENNET maakte melding van de diensten bewezen door de luitenants DOELEN, VAN MANEN, DE GROOT en WOESTEN, en preeb bijzonder het gedrag van den luitenant WEREMAN.

(2) Op een dezer togten onderscheidden zich de luitenants KOBOLD en MARNITZ.

(3) In het gevecht van den 19^{den} onderscheidden zich de luitenants PERTAT, PELTZ en ZANDERS der

Omstreeks dezen tijd kreeg de gang der krijgsverrigtingen in Bagleen een zoodanig aanzien, dat het moeilijk, zoo niet onmogelijk wordt daarvan een geregeld en duidelijk verslag te geven. Door de gedachte nederlagen die DIEPO-NEGORO, vooral nabij Djokjokarta en tusschen de Progo en Bogowonto, geleden had, was de mismoedigheid onder zijne troepen zoodanig toegenomen, dat zij dagelijks meer en meer verliepen, en, voor zooveel zij hem getrouw bleven, met iederen dag minder genegen waren voor de onzen stand te houden. De gesteldheid van den bodem was thans zoodanig, dat de Nederlanders zich in alle rigtingen konden bewegen, althans daarin niet langer door de weekheid van den grond verhinderd werden. Op de Rawa was, door de zorgen van den kapitein-luitenant ter zee VAN BLOMMESTEIN, haven en equipagemeester te Samarang, daartoe door den opperbevelhebber naar Bagleen gezonden, eene met draaibassen gewapende en met scherpschutters bezette flotille in beweging, die slechts uit inlandsche prauwen zamengesteld was, maar, door het verbeteren van wand en zeilen, en door de geoefendheid der Boetonesche zeelieden, die de bemanning vormden, het in bezeildheid afwon van iedere prauw, waarvan de vijand zich zou kunnen bedienen. — Langs de Bogowonto en de Djali gingen aanhoudend sterke patrouilles van de eene benting naar de andere, en het was den opstandelingen derhalve bijna onmogelijk anders dan ieder

ruitery, en GILLY DE MONTELAS van de jagers. De wachtmeester LAPORTE vond er een roemvollen dood, en de onzen hadden bovendien 3 gewonden.

afzonderlijk over die rivieren te gaan. De streek tusschen de Bogowonto en Djali was met sterkten bezet, en werd doorkruisd door barissans, aangevoerd door in onderwerping gekomen inlandsche hoofden, die hunne voormalige pradjoerits alengskens ten onzen nutte weder rondom zich verzamelden, en niets meer ter harte schenen te nemen dan aan de Nederlanders ijverige blijken van hunne getrouwheid te geven. De bezettingen onzer schansen bragten, hetzij afzonderlijk, hetzij in vereeniging met deze barissans, herhaalde bezoeken in iedere dessa, waarvan men slechts vernam dat er zich een vijandelijk hoofd vertoond had. Onze mobiele troepen eindelijk, begaven zich terstond op het spoor van elke vijandelijke bende, waarvan zij het aanzijn of de nabijheid te weten kwamen. Door al deze goede maatregelen en door al dien ijver, was het aan den aanhang van DIEPO-NEGORO, die zich nog ten westen der Bogowonto, of liever ten westen der Djali bevond, onmogelijk zich te vereenigen, of was hij vereenigd, lang bij elkaër te blijven, en even ondoenlijk viel het hem, hoezeer ook telkens opgejaagd en vervolgd, zich oostwaarts te begeven en zich bij het hoofd van den opstand aan te sluiten. Het getal der onderwerpingen nam in Bagleen dan ook met verbazende snelheid toe, en de weinige hardnekkige volgelingen van DIEPO-NEGORO, die er achterbleven, poogden zich meestal schuil te houden, maar werden dan hier dan daar ontdekt en kozen alsdan de vlugt, om zich in het gebergte ten noorden van Bagleen in veiligheid te stellen. Bij dezen stand van zaken namen de krijgsverrig-

tingen in aantal wel aanzienlijk toe, maar zij hielden op met elkaër in verband te staan en ieder op zich-zelve die belangrijkheid te bezitten, die aan vroegere togten en gevechten eigen was. Hare vermelding zou dus mogelijk blijven, maar niet dan een onduidelijk en verward geheel kunnen vormen, daar wij den lezer dan her- dan derwaarts zouden moeten voeren. Dan immers is het de luitenant BLONDEAU, kommandant der benting Lingies, die herhaaldelijk bij nacht vijandelijke hoofden laat opvatten in dessa's nabij zijne sterkte, of die hen door overreding tot onderwerping weet te brengen; dan weder is het de luitenant PAARDEKOOPER, kommandant te Glagah, die met BLONDEAU den in hunne nabijheid verschenen vijand gaat opzoeken en verjagen; bijna terzelfder tijd komt CLEERENS van de Bogowonto toesnelen, doch hoort dat de vijand weder verdwenen is en snelt elders heen, waar hij hem evenmin aantreft. Intusschen vertoonen de opstandelingen zich nabij GENNET te Kemiri, maar ook deze doet ijdele pogingen om hen te vinden; Prins ARIO-BLITAR en andere bevelhebbers van barissans, melden dagelijks het behalen van kleine voordeelen en het overkomen van andere vijandelijke hoofden. MICHIELS stelt zich in beweging, maar ziet slechts vlugtelingen; hij ontdekt hunne schuilplaats, verstaat zich met GENNET tot eene nachtelijke onderneming — 18 op 19 Sept. — en de beide aanvoerders hebben eindelijk het geluk den vijand weder een gevoelige neep toe te brengen (1); op nieuw zouden

(1) Onderscheiden hebben zich de luitenants WOESTEN en BOEREN.

wij naar BLONDEAU moeten terugkeeren, hij heeft des nachts den vijandelijken Tom-mongong SOERIO-DI-REDJO doen opvatten, die zich van het leven tracht te berooven, dewijl hij zeker is dit verbeurd te hebben; zijne poging mislukt; CLEERENS schenkt hem genade en de dankbare SOERIO-DI-REDJO sticht bij Wonot, waar hij te huis behoorde, eene benting, en brengt in weinige dagen uit aanhangelingen van DIEPO-NEGORO eene sterke barissan zamen, waarmede hij ons de beste diensten bewijst. Dit alles en nog veel meer wat kort achtereen, ja bijna gelijktijdig plaats had, zouden wij breedvoerig moeten te boek stellen, maar wij zullen het verhaal er van afbreken om ons naar de zijde van Djokjokarta te begeven, waar thans gebeurtenissen plaats grepen die de belangrijkste gevolgen hadden.

De Pangerang — bij de opstandelingen Panumbahan — MANGKOE-BOEMIE kwam eindelijk in onderwerping, en vervoegde zich daartoe op den 27sten September bij zijn zoon NOTTO-DI-NINGRAT, die reeds voor lang onze zijde gekozen had en met een barissan te Wonopete stond; in Julij hadden zich drie zijner broeders aan SOLLEWIJN onderworpen. Sedert waren nog andere leden zijner familie tot ons overgekomen of in onze handen gevallen, zoodat hij thans met zijne geheele maagschap de zijde van DIEPO-NEGORO had verlaten. Hij was door de Hofgrooten in den Kraton te Djokjokarta met bliken van diepen eerbied ontvangen, en hoogst gewigtig was dan ook zijne terugkomst voor ons. Hij was ons geen gevaarlijk strijder geweest, maar zijne hooge jaren en de rang die

hij onder de Vorsten uit het huis Mataram bekleedde, gaven hem op zijne landgenooten veel invloed, en deden zijnen afval tot een onwedersprekelijk bewijs strekken dat de zaak van DIEPO-NEGORO hopeloos stond en de krijg met rasselende schreden zijn einde naderde.

Op den 25sten en 26sten September hadden zich te Djokjokarta nog onderworpen de Pangerangs SOERIO-ADI en SOERIO-BRANTO, en den 28sten schaarde zich aan onze zijde de Pangerang ADI-NEGORO, allen broeders van het hoofd des opstands. Op denzelfden dag eindelijk waarop MANGKOE-BOEMIE zich onderwierp, schreef ook SENTOT aan den Pangerang NOTTO-PRODJO, dat hij genegen was de zijde der opstandelingen te verlaten. Met voorkennis van den kolonel COCHUS werd hij daartoe door NOTTO-PRODJO ten sterkste aangespoord, en, ten einde zijnen afval te bespoedigen, besloot COCHUS tot eenen togt naar het zuidergebergte, waar SENTOT zich weder ophield. Men wist dat hij slechts van eene zeer geringe magt was verzeld, en het uiteendrijven dier magt moest een' voor ons gunstigen invloed hebben op de besluiten van haren aanvoerder.

In den morgen van den 3^{den} October rukten de 1ste en 10de kolonnes, zonder geschut, van Mangier en Pleret naar de zijde van Goenong-Pring. De 10de kolonne — kapitein PRAGER — was het eerst over de Opak getrokken, en vond op een zeer steil en uiterst smal pad al spoedig het spoor der opstandelingen. Zij volgde dit pad derhalve, maar kon slechts hare munitie medenemen, en was verplicht haren overigen veldtros aan den voet van het

gebergte achter te laten, daar het pad voor beladen vrachtdieren onbegaanbaar was. Langs een aantal kronkelingen voortgaande, stiet PRAGER op verschillende kleine bivaks der opstandelingen, die, zoo als bleek uit de aanwezigheid van nog rookend brandhout, versch gesneden gras, enz. pas verlaten waren. De kolonne spande al hare krachten in om den vijand te bereiken, toen op eenmaal het voetpad ophield en men zich voor een steil gebergte bevond, waarvan de hellingen met ruwe brokken rots bezaaid, of met digt struikgewas begroeid waren. Dit beletsel was echter niet in staat de kolonne op te houden; met weergalooze volharding drong men dwars door de wildernis voorwaarts, tot de voorwacht liet weten dat zij 50 à 40 vijandelijke ruiters ontwaarde. Door het geboomte zoowel als door rotsen en heuvels verborgen, trok PRAGER nu terstond in de grootste stilte zijne eenigzins verspreide magt bijeen, om haar plotseling op den vijand te doen losstormen. Deze vlugte in allerijl, dooden en gewonden met zich voerende, maar naarmate de troepen van PRAGER op het bergplat kwamen, waar de opstandelingen gestaan hadden, openden zij hun vuur op de vliedenden, die met de bajonet niet meer te bereiken waren, en vergrootten zij de verwarring waarin deze reeds verkeerden. — PRAGER volgde nog eenigen tijd het spoor van den vijand, maar zag het weldra verdwijnen, zoodat hij tot den terugtogt naar Pleret besloot. Na dertien uren in beweging te zijn geweest, over rotsen en kloven, door reusachtig gras- of struikgewas, bereikte zijne vermoeide ko-

lonne des avonds te 8 uur hare legerplaats (1).

De 1ste kolonne — luitenant-kolonel SOLLEWIJN — was op den 5^{den} October, eenigen tijd na de 10de, op den linker oever der Opak gekomen, en was reeds begonnen het gebergte te beklommen, toen de aanvoerder zich overtuigde dat de lastdieren onmogelijk konden volgen; met de voorhoede eenen bergtop beklommen hebbende, zag hij bovendien dat de 10de kolonne zich reeds met het vervolgen van den verdreven vijand bezighield, en hij besloot dus weder terug te keeren en aan den voet van het gebergte post te vatten. Tegen den avond werd door een gevangen opstandeling, onder beding van na volbrachte taak in vrijheid gesteld te zullen worden, aangeboden hem naar den schuilhoek van SENTOT te geleiden. Dit voorstel werd aangenomen, en des avonds ten 9 uur ging de luitenant BOELHOUWER met 150 bajonetten, aangevoerd door de luitenants DE BRUIN en TUORAN, derwaarts op marsch. Hij bereikte SENTOTS legerplaats, en werd niet eer opgemerkt voor hij gereed was tot den aanval over te gaan. De vijandelijke Tommongong RESSO-SENTONO, die met luider stem zijn gebed verrigtte, scheen de onzen het eerst ontwaard en het alarmsein gegeven te hebben, maar hij was ook de eerste die, door twee sabelhouwen van den hoornblazer VADDER, dood ter aarde viel. Er greep nu een korte, maar zeer ver-

(1) De sergeant-majoor MARIO der Sumanapsche hulpstroepen, onderscheidde zich bijzonder door het nemen van een fraaijen, met goud versierden standaard, die hij eenen rijk gekleedden aanvoerder uit de hand rukte.

warde en zeer hevige strijd plaats, waarbij geen schot viel, maar slechts van de bajonet en sabel gebruik gemaakt werd. Van de 53 à 40 opstandelingen, die hier vereenigd waren, bleven er 12 op de plaats liggen; het paard van SENTOT viel in handen der onzen, maar hij-zelf had de gevangenschap weten te ontkomen. Des nachts te twee uur was BOELHOUWER met de zijnen weder in het bivak der kolonne terug (1).

Des morgens ten 5 uur van den 6^{den} stelde SOLLEWIJN zich weder in beweging; hij zond den luitenant DE BRUIN met den veldtros naar Karang-Soemoet, eene kleine dessa aan de Opak boyen Imogiri, en ging, zijne magt in tweeën gesplitst hebbende, den vijand in verschillende rigtingen opzoeken. Het eene gedeelte der kolonne, aangevoerd door luitenant BOELHOUWER, joeg een veertigtal brandals op, die al vlugtende in handen van het andere — onder SOLLEWIJN zelven — vielen. Krachtig en snel aangevallen zijnde, bleven er zeven op het slagveld liggen, terwijl weder een vaandel, benevens eenige pieken en krissen, werden buit gemaakt (2). Toen na dit

(1) De onzen bewamen tot buit 2 geweren, 16 pieken, waaronder eenigen met goud en zilver beslag; eenige krissen, waarbij twee met gouden scheden; drie gezadeldde paarden en een brievenstasch met papieren.

Onderscheiden hebben zich, behalve de reeds genoemden, de officier van gezondheid LEVINSON, die den togt vrijwillig bijwoonde; de sergeanten SCHALLONG en VOLLENHOVEN, de korporaals POLSENAAR, BLANCK en den kadet-korporaal DONLEBEN; de flankeurs VAN DER HEIJDEN, PONSARD, QUENOUILLE, BARBIER, DELOIGNE en MAVAL; de Sumanapsche korporaal SABI en de fuselier POETJOE.

(2) In dit gevecht onderscheiden zich de sergeant SCHALLONG, de korporaal POLSENAAR, de hoornblazer

gevecht de kolonne zich weder vereenigd had en men geen spoor meer van den vijand vond, werd de terugmarsch over Karang-Soemoet naar Imogiri, en van daar den 7^{den} naar Mangier ondernomen.

De verliezen, die SENTOT op den 5^{den} en 6^{den} October had geleden, waren, in verhouding tot de magt waarover hij nog kon beschikken, zeer belangrijk en hadden ten gevolge dat de Pangerang NOTTO-PRODJO reeds den 12^{den} eenen brief van hem ontvang, waarin hij meldde zich aan de Nederlanders te willen onderwerpen, wanneer hem door den resident VAN NES, door den kolonel COCHUS en door den opperbevelhebber verzekerd werd dat hem geen leed zou geschieden. De kolonel COCHUS deed hem terstond eene schriftelijke verklaring geworden, die hem in deze geheel moest geruststellen en die ook het beste gevolg had. Op den 17^{den} October begaf COCHUS zich naar Imogiri, en in de nabijheid der benting nam hij met veel plegtigheid de onderwerping aan van den «Ali-Bassa Ngabdul Moestapha PRAWIRO-DIRDJO, hoofd der Mahomedaansche legers in dezen oorlog.» — De Ali-Bassa bleef zich voorloopig te Imogiri vestigen, en van dag tot dag groeide zijn gevolg aan. Van heinde en ver kwamen zij, die weleer onder zijne bevelen tegenover ons gestaan hadden, zich met hem aan onze zijde scharen; en reeds in het begin van November — hij had zich intusschen naar Bantoelan verplaatst — bestond de menigte die hem omgaf uit: de Pangerangs SOEMO-

ALIEI en de Sumanapsche fuselier LEPOE, die het vaandel nam.

NEGORO en NGABDOEL-SAMSON, de Hadji NISOEH — ons uit de jongste onderhandelingen bekend; 41 Tommongongs, 84 Pandjie's, 268 Ngabei's en 600 gedeeltelijk met geweren en voorts met lanssen gewapende pradjoerits. — Een aantal dezer lieden keerden als rustige inwoners of als bewindvoerders naar hunne dessa's of distrikten terug, en uit de rest werd een schoone barissan gevormd, die bestemd was door SENTOT tegen de benden van DIEPO-NEGORO te worden aangevoerd, maar wier diensten gelukkig in dezen oorlog niet meer gevorderd werden.

Intusschen had ook tusschen de Progo en Bogowonto eene gebeurtenis plaatsgegrepen, die voor ons niet minder verblijvend was. De majoor D'ERREBAULD DE DUDZEELE had zich met de 5de kolonne, in de eerste dagen van October, te Kretek aan het zuider-zeestrand gevestigd; daar vernam hij dat de radeen aijoe SEPOE, moeder, en de radeen aijoe DOELKAMID, dochter van DIEPO-NEGORO, in eene kleine dessa, twee palen ten oosten zijner standplaats, verborgen waren. Den 14^{den} October begaf hij zich met een peloton infanterie, onder den luitenant SCHNORBUSCH, en de Djajang-Sekars, aangevoerd door luitenant VAN DER KLUGT, vroegtijdig derwaarts. Hij liet de dessa omsingelen, haar nauwkeurig doorzoeken en vond inderdaad de beide vorstinnen, die zich verstoken hadden onder eene *bali-bali* of legerstede. Sedert vele dagen zwierven zij rond, met een gevolg van slechts drie personen; zij waren nog in het bezit van vele edelgesteenten, die allen hun eigendom bleven, en werden, ofschoon onze

gevangenen, met de meestmogelijke onderscheiding behandeld.

De onderwerping van MANGKOE-BOEMIE en van SENTOT, met de gevangenneming der moeder en dochter van DIEPO-NEGORO, waren twee hoogstgewichtige gebeurtenissen, die meer dan eenige andere bijdroegen tot het spoedig beslissen van het zoo lang gerekte pleit. Het waren schoone en heilzame gevolgen van de kracht en de volharding, waarmede de oorlog in de laatste maanden door den Generaal DE KOCK gevoerd was, en van de uitmuntende wijze waarop hij hierbij door het onvolprezen Oost-Indisch leger ondersteund werd. Nog was het einde van den strijd niet daar, maar de dageraad van rust en voorspoed, die eerlang voor het fel beroerde Java zou opgaan, begon reeds in de verte te gloren.

XXIII.

VAN DE ONDERWERPING VAN SENTOT TOT AAN DIE VAN DIEPO-NEGORO.

Zoodra SENTOT zich had onderworpen, oordeelde de Generaal DE KOCK, die, gelijk wij weten, overtuigd was dat DIEPO-NEGORO onze troepen nog lang in beweging zou kunnen houden, dat hierin eene geschikte aanleiding lag, nogmaals aan het hoofd van den opstand te schrijven. De brief dien hij hem geworden deed, had den gewonen aanhef en was van den volgenden inhoud:

«Ik beklag u ten hoogste en heb u uit dien hoofde reeds verscheiden malen uitgenoodigd u met het Gouvernement en

den Sultan te verzoenen, opdat de rust en vrede in het Djokjokarta-sche rijk hersteld worden, doch tot dusverre hebt gij daaraan geen gehoor gegeven. De onderzinding zelve leert u nogtans, dat de Almagtige God niet wil dat uwe voornemens worden ten uitvoer gebragt, en dat uwe magt en uw invloed dagelijks verminderen.

«Almede zijt gij overtuigd, dat uw geliefde zoon, uwe moeder en uwe dochter mijne gevangenen zijn; ik zal hen geen leed doen ondergaan, doch zij zullen mijne gevangenen blijven, indien gij u niet met het Gouvernement verzoent.

«De meeste Prinsen, die vroeger met u waren, zijn thans tot mij teruggekomen en gevoelen hunne dwaling; zoo ook is de Ali-Bassa PRAWIRO-DIRDJO, overtuigd dat de zaak van het Gouvernement moet zegevieren, heden tot mij gekomen.

«Herinner u dan toch ook, mijn kleinzoon! dat uw vader, Sultan HAMANGKOE-BOEANO III, bij zijn leven mijna opregte vriend was, van wien ik geloof dat hij uw gedrag zou goedkeuren, indien gij u met het Gouvernement wildet verzoenen. Stel vertrouwen in mij, daar ik mij als uw grootvader beschouw en genegen ben uw leed weg te nemen en u genoeg aan te doen; indien gij alzo iets mogt verlangen, maak dan geene zwaarigheid mij daarmede bekend te maken; handel gelijk een kleinzoon jegens zijnen grootvader, en, wanneer ik uw verlangen billijk oordeel, zal ik het ongetwijfeld naar komen.»

Het is onzeker of deze brief wel aan DIEPO-NEGORO gewerd, maar het is gewis dat hij geen de minste uitwerking had,

doch gelukkig werd de oorlogsvoering er ook hoegenaamd niet door vertraagd.

In het kommandement van den kolonel COCHUS bleef, na de onderwerping van SENTOR, alles stil en rustig; de 1ste, 40de en 15de mobiele kolonnes doorkruisten de landstreek bestendig in alle rigtingen; zij hadden geene gevechten meer te leveren, maar zij droegen belangrijk bij tot het bevestigen der goede orde en tot het be-teugelen der ketjoe's of rooverbenden, die zich hier even als elders gevormd hadden uit weggelopen pradjoerits van DIEPO-NEGORO, die zich niet bij dezen of genen barissan onder tucht wilden stellen, en evenmin smaak hadden hun vorig bedrijf van landbouwer te hervatten. Van lieverlede verdwenen deze benden echter en de welvaart keerde op eene zigbare wijze terug. Krachtdadig werd daartoe ook, op bevel van den Generaal DE KOCK, door het Nederlandsche bestuur de hand geleend, want niet alleen hier, maar ook op andere gedeelten van het voormalige oorlogstooneel, werden aan de hoofden van dessa's en distrikten voorschotten in geld en in zaadpaddi gedaan, ten einde het volk, wat op sommige plaatsen geheel tot den bedelstaf was gebragt, weder in staat te stellen als voorheen zijne akkers te bebouwen.

Na het vertrek van den luitenant-kolonel LEDEL met de expeditionnaire troepen, was de luitenant-kolonel LE BRON DE VEXELA zich in het laatst van September met de 5de kolonne te Sentolo gaan vestigen; aan hem was door den opperbevelhebber tevens het bevel opgedragen over al de troepen, tus-schen de Progo en Bogowonto oorlogende.

Wij hebben reeds gezien dat de 3de kolonne naar Kretek, aan de Groote Rawa, was gemarcheerd, en weten bovendien dat ook de 2de en 4de kolonnes op dit gedeelte van het krijgstooneel aanwezig waren. Al deze troepen bleven bestendig in beweging en gingen ijverig voort, zoowel met het doen vervaardigen van wegen, die de bentings en kampementen onderling moesten verbinden, als met het opwerpen van nieuwe sterkten, vooral op die punten door wier bezit de toegangen, uit het Kliergebergte naar de vlakke, voor DIEPO-NEGORO zouden gesloten zijn. Te Wates, waar de majoor BAUER met de 4de kolonne stond, werd eene zieken-inrigting daargesteld, waardoor het overbodig was de vele lijdens, van zijne en van de 2de kolonne, die te Tonobakel stond, naar Nangoelang of Sentolo te vervoeren. Dat het getal zieken, ten gevolge der vroeger doorgestane vermoeijenissen en ontberingen, nog altijd groot bleef, in weerwil het einde van den oorlog met rassche schreden naderde, en men aan een goed gedeelte der troepen derhalve meer rust kon schenken dan weleer, zal de lezer volkomen beseffen wanneer hij weet dat gedurende het 2de halfjaar van 1829, in de verschillende ziekeninrigtingen der 2de groote militaire afdeling, nog behandeld werden 16859 lijdens, waarvan er 15794 herstelden en 1446 (dus bijna $\frac{1}{12}$) overleden. LE BRON DE VEXELA nam dan ook in zijn kommandement, van waar de vijand pas verdreven was en waar nog van alles moest daargesteld worden, de beste maatregelen tot eene goede verpleging, zoowel van gezonden als van zieken, gedurende de aan-

staande westmoesson. De Generaal DE KOCK willigde gaarne al zijne daartoe strekkende voorstellen in, en vooral de onderinspecteur der militaire administratie, VAN SCHOONHOVEN (te Magelang), met den chirurgijnmajoor MERCKLEIN (te Nangoelang), waren hem ijverig behulpzaam in het behartigen der belangen zijner soldaten.

Gelukkig echter dat de vruchten, die dit alles voor de krijgsvocering zou gedragen hebben, niet meer noodzakelijk waren; ook hier vertoonde zich geen vijand meer aan onze kolonnes, en hunne taak bestond, even als die der troepen nabij Djokjokarta, slechts in het meer en meer bestendigen der reeds gevestigde rust.

Anders was het echter gesteld in het kommando van den kolonel CLEERENS, want het was dáár dat de laatste stuiptrekkingen van den opstand plaats hadden; doch hebben wij reeds vroeger gezegd dat het moeilijk begon te worden een duidelijk overzicht te geven van de krijgsverrigtingen in Bagleen, zoo moeten wij thans verzekeren dat het ons volslagen onmogelijk is, van de laatste ondernemingen tegen DIEPO-NEGORO, een goed zamenhangend en eenigzins helder verslag te leveren. Wij zullen dan ook niet zoozeer beproeven te melden, *wat* er tot aan de onderwerping van DIEPO-NEGORO, tot het doen eindigen van den oorlog is gedaan, dan wel den lezer bekend te maken met de *wijze* waarop DIEPO-NEGORO ten slotte er toe gebragt werd de wapens neder te leggen, en zoo wij er eenigermate in slagen ons naar eisch van die taak te kwijten, dan twijfelen wij er niet aan, of de bewondering, die bij den lezer reeds dikwerf voor

het dappere en onvermoeide Oost-Indisch leger moet gerezen zijn, zal nog stijgen.

Door de thans snel voortgaande ontbinding der partij van DIEPO-NEGORO, waaraan, gelijk wij gezien hebben, niet alleen door kracht van wapenen, maar ook door bestendige pogingen om zijne aanhangers vrijwillig in onderwerping te doen komen, werd gearbeid, was het zuidelijk gedeelte van Bagleen, tot aan het gebergte ten noorden dier landstreek, spoedig geheel tot rust gekomen. Na de eerste dagen van October 1829 viel daar niets meldenswaardigs meer voor; onze kolonnes en barissans doorkruisten den omtrek hunner standplaatsen, gingen de ketjoe's te keer, wierpen nog hier en daar, op belangrijke punten, nieuwe sterkten op, en bragten deze, gelijk ook elders geschiedde, onderling en met de reeds bestaande, door het aanleggen van nieuwe wegen of het verbeteren der oude, meer en meer in verband. Voorts werd het inlandsch bestuur alom hersteld en geregeld, en de landbouw, naar de reeds vermelde inzichten van den Generaal DE KOCK, krachtig aangemoedigd en beschermd.

DIEPO-NEGORO zag zich weldra teruggedrongen in het gebergte wat zich van den Sendoro, gedeeltelijk langs den zuidelijken oever van den Serajjoe, in eene zuidwestelijke rigting uitstrekt. De berg Sendoro of zijne nabijheid, bleef het oord waar IMAN-MOESBA, een zijner ijverigste aanhangers, zich bestendig ophield, voortgaande de onzen nadeel toe te brengen, zoo vaak hem daartoe de handen slechts eenigzins ruim werden gelaten. DIEPO-NEGORO zelf waagde zich slechts bij uit-

zondering op den noordelijken oever der Serajjoe, en trok zelden verder westwaarts dan tot in de nabijheid van Remo-Djati-Negoro. In dit gedeelte van het aangeduide gebergte evenwel wist hij, op het eind slechts van weinigen meer verzeld, vier onzer mobiele kolonnes, met een aantal barissans, bestendig in beweging te houden, zonder dat het hun mogt gelukken zich van zijnen persoon meester te maken.

De majoor MICHIELS stond met de 11de kolonne te Wonosobo; de kapitein GENNET met de 7de te Kemiri; de kapitein RINIA VAN NAUTA met de 6de te Seroni en de majoor BUSCHKENS met de 8ste te Kemiet of Sokko. Het was voldoende de hellingen van het gebergte aan de zuidzijde bezet te houden, dewijl DIEPO-NEGORO, door zich noordwaarts te wenden, zich naar die landstreken zou begeven hebben, waar ons gezag sedert jaren gevestigd was, en waar hij derhalve verzekerd kon wezen, vooral in zijne tegenwoordige omstandigheden, hoegenaamd geen bijval te zullen vinden.

Van de genoemde standpunten doorkruisten de infanterie onzer kolonnes, dikwerf zamenwerkende met de bezettingen van nabijgelegen bentings, en zich telkens splitsende en verdeelende, om toch zooveel mogelijk alle wegen te kunnen doorloopen en alle schuilplaatsen te kunnen doorzoeken, het gebergte aanhoudend. Doorgaans deden zij dit zonder iets van DIEPO-NEGORO of zijnen aanhang te ontdekken, dewijl deze meestal vóór hunne aankomst was geweken; daar nu de westmoesson intusschen was doorgebroken, zal de lezer, na alles wat wij reeds over de oorlogsvoering op Java

gezegd hebben, ligtelijk begrijpen aan welke verbazende vermoeyenissen zij, oogen-schijnlijk zonder eenige uitkomst, waren blootgesteld.

In den aanvang — gedurende den loop van November — werden er nog eenige kleine gevechten geleverd, maar van lieverlede werden die meer zeldzaam, tot zij geheel ophielden. Het karakter der gevechten was bovendien geheel veranderd, want er kon geen spraak meer zijn van het vernietigen der wederzijdsche strijdkrachten, dewijl er bij DIEPO-NEGORO geen strijdkrachten meer aanwezig waren; er werden door de weinige opstandelingen, die men aantrof, nog slechts wanhopige pogingen tot lijfsbehoud gedaan.

De majoor MICHELS rukte van Wonosobo dwars door wildernissen menigmaal westwaarts, tot in de nabijheid der standplaats van BUSCHKENS, om zich vaak plotseling weder naar Wonosobo te begeven, wanneer hij vernam dat de stoutmoedigheid van IMAN-MOESBA door zijn afzijn was toegenomen. Soms hoorde hij dan bij zijne terugkomst dat die hardnekkige brandal reeds weder getuchtigd was (1), of wel hij dreef door eenige kloeke en vaardige ondernemingen zijnen aanhang uit elkander, om zich weder met het opsporen van DIEPO-NEGORO te gaan bezighouden. Menigmaal zette hij zijnen togt voort door zware bosschen, door struikgewas, waarin men

zich met de bijl een pad moest banen, of door ravijns, die zóó smal en diep, en waarvan de wanden zoo steil en begroeid waren, dat het oog te vergeefs naar het uitspansel zocht. Nu en dan zelfs moest men langs die bijna loodrechte, en door den regen glibberige granietmuren opklauteren, zich vasthoudende aan rots-punten of aan wortels van boomen, die, door los te laten, soms eenen verpletterenden val veroorzaakten. Het was op die wijze dat MICHELS den 20sten October de dessa Soesoekan, een der schuilhoeken van DIEPO-NEGORO — nabij Pedak in het Gowong-sche — bereikte. Te vergeefs had de kapitein GENNET reeds bij herhaling getracht zich van Kemiri derwaarts te begeven; de steile naakte rotsmuren hadden hem telkens afgewezen. MICHELS vond de plek verlaten, maar DIEPO-NEGORO ondervond meer en meer dat hij voor de onzen nergens onbereikbaar was. Reeds den 7^{den} November zag hij MICHELS weder tegenover zich; deze stond den 3^{den} nog te Ploenjarang, maar vernomen hebbende dat het hoofd van den opstand zich te Samogedee ophield, stelde hij zich in allerijl in beweging met 70 jagers en 50 Menadonezen, en haalde hem, in weerwil van alle moeilijkheden, te Lamok, noordwest van Samogedee, in. Weldra ontvingen de onzen eenige gewerschoten uit een zeer begroeid ravijn, wat ter linker zijde hun pad begrensd; maar zonder zich daaraan te storen, rukte MICHELS voorwaarts tot op eene kleine vlakte voor Lamok, waar hij zijne troepen verzamelde. Plotseling zag hij boven de struiken en tusschen de glagah, waarmede de vlakte bedekt was,

(1) Zoo als op den 13^{den} Januarij door den luitenant MARNITZ, die zijne bende uit elkander joeg en eene zijner vrouwen gevangen nam.

Ook de luitenanten NEUS en HOOPERLINDEN maakten zich in die dagen verdienstelijk, bij het bestrijden van IMAN-MOESBA.

eenige witte tulbanden, en daarna ook een paar vaandels zich verheffen; de vijand begon een krachtig twee-gelede-ruiteren-gevecht, maar ook dáárdoor liet MICHELS zich niet ophouden; met vier pelotons in kolonne snelde hij met geveld geweer door het struikgewas op den vijand in; maar DIEPO-NEGORO — hier in persoon aanwezig — wachtte hem niet af; zijne bende verstrooide zich, om langs bijna ontoegankelijke paden de vlugt te nemen (1).

MICHELS bleef zich dien nacht te Lamok vestigen, en stelde zich den volgenden morgen in beweging om den vijand naar de zijde van Sodong te gaan opzoeken; hij vond dien dag niets en sloeg zich in eene kleine dessa, ten zuidoosten van Sodong, neder. Hier nam hij echter een briedrager van DANOE-REDJOE, den rijksbestierder van DIEPO-NEGORO, gevangen, en zoowel uit den onderschepten brief, als uit het verhoor wat de overbrenger onderging, vernam hij waar DIEPO-NEGORO zich ophield, en langs welken weg er mogelijkheid bestond hem te overvallen en welligt gevangen te nemen. Die weg was zoo moeilijk, dat voetgangers er zich niet dan met de grootste inspanning langs konden bewegen, en dat hij voor paarden onbegaanbaar was. Hij voerde naar een glagah-veld, waar DIEPO-NEGORO, zonder pradjoerits en slechts omringd door een klein gevolg van hoofden en bedienden,

(1) MICHELS sprak met den grootsten lof over de luitenanten MARNITZ, KOBOLD en BERNHARD, den adjudant-onderofficier IJSKE, de korporaaIs BOUDEWIJN en STRONS, de inlandsche sergeant PERUS en de Ambonnezen SIBAL, JOHANNES (korporaals) en TASELA, FRANS en JAKOB (flanqueurs).

in geringe hutten was gehuisvest en zich volkomen veilig waande, daar hij van die zijde geenen aanval duchtte, en MERTO-NEGORO, een zijner onderaanvoerders, met eenig krijgsvolk de andere toegangen bewaakte. De onderschepte brief was echter juist aan MERTO-NEGORO gerigt, en riep hem op om den *Sultan* te komen afhalen, aangezien deze van verblijf wilde veranderen; er was dus geen tijd te verliezen. MICHELS stelde terstond — des namiddags ten 5 uur — een detachement van 25 jagers en 25 Menadonezen, onder de luitenanten KOBOLD en BERNHARD, in beweging; hij gaf hun den gevangen briedrager als gids mede, en berekende dat zij na het opkomen der maan hunne bestemming zouden bereiken. Eene zware regenbui en een daaruit ontstaande vervaarlijke banjer, wierp echter al zijne berekeningen in duigen, want de zeer kronkelende rivier Loekoelo, die driemaal moest overgetrokken worden, zwol zóódanig, dat het detachement genoodzaakt was naar zijne legerplaats terug te keeren. Eerst des nachts ten een uur konden zij zich weder op marsch begeven. Met onbeschrijfelijke inspanning klauterden zij — zich langs struiken en boomwortels op-hijtschende — tegen de rotsen op; maar het was helaas dag geworden toen zij het verblijf van DIEPO-NEGORO naderden. — Deze scheen ongerust te zijn geworden, doordien hij geen antwoord van MERTO-NEGORO ontving, en had zich intusschen in beweging gesteld. De onzen hoorden boven zich een geraas van paarden en menschen, wat meer en meer naderde. Het zeer ongelijke en glibberige pad, waarop

zij zich thans bevonden, had slechts zoo-veel breedte, dat een paard er niet dan met de grootste omzigtigheid kon wend- den; het had aan de eene zijde eene diepe en vrij steile en digtbegroeide kloof tot grens, en kronkelde zich langs zeer verbrokkelde en evencens zeer bewassen rotsen. Op die rotsen en op het smalle pad namen de onzen stelling, zoo goed zij konden. Plotseling zagen zij door het struikgewas eene bende ruiters tot zich afdalen, die bijna geheel ongewapend was en slechts door een enkel voetganger met de klewang in de hand werd voorafgegaan. Deze voetganger werd door den luitenant BERNHARD terstond gegrepen, en antwoordde op de vraag wie zij waren, dat de *Kandjeng Sultan* (de verhevene Sultan) onmiddellijk volgde. Zonder zich evenwel aan DIEPO-NEGORO's *Majesteit* te storen, begonnen onze jagers en Menadonezen een hevig vuur op hem en de zijnen te maken. Eenigen der voorsten vielen dood ter aarde en vervolgens in de diepte; anderen stegen ijlings af om te voet op de vlugt te gaan, en de reeds bestaande verwarring door hunne verschrikte en aan hun lot overgelaten paarden nog te doen vergrooten; DIEPO-NEGORO zelf, in wit priestergewaad en op een schimmel gezeten, stortte, na het schot van den Ambonneschen sergeant DILANGOE, van zijn ros, maar rigtte zich weder op en verdween in de glagah, zich langs de helling der kloof naar omlaag begevende; de rest der zijnen volgde, met hunne paarden aan de hand, zijn voorbeeld. Het pad werd echter spoedig zoo steil, dat geen paard het langer kon betreden; zij vervolgden dan ook te voet

hunnen weg, hevig door de onzen nagezet wordende, tot zij eindelijk, zonder verder achterhaald te zijn, ieder op zich-zelve in de wildernis verdwenen. De jagers deden alles wat in hun vermogen was om het spoor der vlugtelingen weder te ontdekken; zij kaptten zich met hunne sabels een pad door de oude en zware glagah, maar moesten eindelijk de hoop opgeven, dewijl zij, even als hunne officieren, van vermoeijenis nederzonken.

DIEPO-NEGORO was weder door een half wonderwerk aan de handen onzer brave en volhardende krijgslieden ontkomen; te voet en zonder gids ijldde hij thans voort, en wel in eene geheel andere rigting dan die welke hem naar MERTO-NEGORO kon voeren. Al zijne paarden, ten getale van 55 — vier vonden den dood door van de rotsen neder te storten — zijne kleedingstukken, weinig meer in getal, en eene hem toebehoorende, met kleine diamanten versierde lans, waren de buit zijner aanvallers (1). Zijn spoor werd vooreerst niet weder gevonden, en daarom zullen wij thans MICHIELS verlaten, om, door het vermelden van eenige daden der andere kolonnes, nader bekend te worden

(1) MICHIELS roemde niet zonder reden het gedrag der luitenants BERNHARD en KOBOLD; hij sprak voorts in zijn rapport met lof over den adjudant-onderofficier IJSKE, die dringend verzocht had den togt te mogen medemaken, over den sergeant VERSCHURE, den korporaal BOUDEWIJN, den hoornblazer BOUWER, den Ambonneschen sergeant DILANGOE en den inlandschen tamboer PAPOE, die als soldaat was medegegaan.

Bij andere gelegenheden werd door MICHIELS nog melding gemaakt van de diensten bewezen door den kapitein THIERENS, de luitenants LOUCHARD en VAN POPPEL, en den sergeant VALKENBURG.

met den waren aard der moeilijke taak, die zoo glansrijk door hen werd volbragt.

Het waren vooral de 6de en 7de kolonnes die, in weerwil van een aanhoudend heen- en wedertrekken en van tallooze vermoeijenissen, maar schaars gelegenheid vonden iets van het overblijfsel der vijandelijke strijdmagt op te sporen. Op den 25sten November gelukte het den kapitein RINIA VAN NAUTA, KERTA-BAUW, die nog kort geleden zoo geducht was, maar zich thans slechts aan het hoofd eener zeer zwakke bende bevond, in te halen. Hij viel hem met zooveel onstuimigheid aan, dat 12 brandals op het slagveld bleven liggen en de rest voor goed verstrooid geraakte (1). Na dien tijd had RINIA VAN NAUTA en GENNET geen noemenswaardige ontmoetingen meer met den vijand; hunne troepen klauterden met handen en voeten, terwijl het geweer aan den riem over den schouder hing, tegen schier naakte en glibberige rotsen op. Zij drongen door tot in dessa's, wier bewoners zich tot nog toe veilig hadden gewaand, als adelaars in hunne nesten; maar zij vermogten niets dan nu en dan een vijandelijk hoofd gevangen te nemen, die van vermoeijenis niet verder kon, of vrouwen op te vatten, die de snelle vlugt harer echtgenooten, soms onderaanvoerders van DIEPO-NEGORO, niet hadden kunnen volgen. De herhaalde togten dezer kolonnes droegen echter belangrijk bij tot het bespoedigen van DIEPO-NEGORO's val, want het was van het grootste gewigt hem geene rust

(1) In dit gevecht onderscheidten zich de inlandsche luitenant SIGERA, de adjudant-onderofficier van VLIET en de korporaal VALET.

te gunnen, hem nergens lang te laten verwijlen, ten einde hem buiten gelegenheid te houden tot verademing te komen en zich eenen nieuwen aanhang te vormen. Mogten de 6de en 7de kolonnes hem nu zelden ergens aantreffen, dan werd dit veroorzaakt doordien hij zich alleen door de tijding hunner komst verplicht zag met overhaasting te wijken. Bovendien werd ieder zijner onderaanvoerders, die men gevangen nam, ernstig gestraft voor zijne hardnekkige weigering zich te onderwerpen, en dit maakte de nog overige bevreesd langer zijne zijde te houden; terwijl diegenen, wier vrouwen of kinderen in onze handen vielen, niets spoediger te doen wisten dan zich aan onze zijde te scharen (1).

De 8ste kolonne was niet minder ijverig dan de andere in het voeren der drijfjagt, waaraan DIEPO-NEGORO ten doel stond. Na herhaalde omzwervingen in het gebergte ten noorden van Remo-Djati-Negoro, vernam BUSCHKENS den 14^{den} November te Kemiet, dat zich weder eene bende opstandelingen aldaar vertoond had. Door den geweldigen regen, die de vele rivieren buitengewoon had doen zwellen, kon hij zich eerst den 15^{den} op weg begeven, om haar te gaan opzoeken. Over Kedjawang ging hij, den geheelen omtrek doorzoekende, naar Kadjorang, en vervolgens den 16^{den} naar Worowari, waar hij haar spoor vond, en vernam dat zij werd aangevoerd

(1) Door hunne ijverige pogingen werd bij de 6de en 7de kolonnes met lof melding gemaakt van den luitenant STEINMETZ; voorts van de luitenants PAARDEKOOPER en BLONDEAU, als kommandanten van beutings.

door MERTO-NEGORO. Te Bleber, eene kleine dessa, te midden van wildernissen, nabij Worowari gelegen, zag hij zich door den regen verplicht nachtverblijf te nemen. Dit oord was zóó woest, dat zijne uit voorzorg dubbel geplaatste schildwachten voortdurend door tijgers werden belaagd, en dat één hunner — een Tegallees — zelfs door deze dieren werd weggesleurd. Nog gedurende den nacht begaf hij zich weder op weg naar het verblijf der opstandelingen, die zich op den top van eenen berg, uit glagah- en pisangbladeren, hutten hadden gebouwd; met de grootste inspanning had hij de hoogte bijna beklommen, toen de dag aanbrak en de vijand hem ontdekte; alle krachten werden nu in het werk gesteld om den bergtop geheel te bereiken; de vijf eersten die boven kwamen waren terstond gekwetst, even als een inlandsch hoofd, wat BUSCHKENS verzelde; het oogenblik was haagchelijk, want het stond te vreezen dat de Nederlanders, naarmate zij boven kwamen, van de steile hellingen, door hen beklommen, weder naar omlaag zouden worden geworpen; eindelijk gelukte het BUSCHKENS zich met den luitenant MOLTZER, en gevolgd door slechts 10 flankeurs, op den vijand te werpen; deze week, de magt der onzen groeide aan en weldra waren de opstandelingen, vijf dooden achterlatende en vele gewonden tellende, naar alle zijden in de wildernis gevlugt. Na gedurende 50 uren afwezig en meestal in beweging te zijn geweest, bereikte BUSCHKENS in den namiddag van den 17^{den} Kemiet (1).

(1) Hij had een roodzijden vaandel, drie geweren, 20 lansen, 12 gezadelde paarden, veel sabels

Den volgenden dag ging hij weder op marsch en in den avond van den 50sten November kwam BUSCHKENS, na dus sedert 17 dagen *onafgebroken* het moeilijkste gebergte en bijna ondoordringbare wildernissen te hebben rondgekruisd, in zijne legerplaats (te Sokko) terug. Hij had gedurende dien tijd een aantal dessa's, die aan DIEPO-NEGORO gastvrijheid verleend hadden, bezocht en gestraft. Kleine voorraadschuren van rijst, ten dienste van het hoofd des opstands, maar zelden in dessa's, want daar waagde hij het ten laatste niet meer zich te vertoonen, doch meestal in spelonken of te midden van glagah-velden opgerigt, waren door hem geleidigd of vernield. Hutten, die in uitgestrekte allangallang vlakten, half in den grond verborgen en zelfs op weinig schreden afstands naauwelijks zichtbaar waren, met vaak nog brandende vuren in de nabijheid, werden door hem gevonden en der vlammen prijsgegeven. Van DIEPO-NEGORO zelf, of van diens aanhang, had hij evenwel niets ontdekt, dan op verschillende plaatsen het nog versche spoor. In den nacht na zijne aankomst te Sokka, vernam hij dat zich te Kedoong-Pano, eene kleine dessa ten oosten van Kadjorang, eenige aanvoerders van opstandelingen, met een gering getal pradjoerits, genesteld hadden. Reeds den volgenden morgen ging hij derwaarts, en bereikte hij de dessa na een allermoeijelijkst

en krissen, benevens een pajong buit gemaakt. — Hij was bijzonder tevreden over de luitenants MOLTZER en IJSKE, den korporaal SPETEL, de flankeurs KLEPKENS, MARTELAAR, VERLEIGHE, HAGEN en GEURS (de beide laatsten gewond), en over den Demang SOEMO-DI-POERO.

en hoogstgevaarlijk klimmen in eene kloof, waar tien man honderden in bedwang hadden kunnen houden. Hij vond Kedoong-Pano verlaten, maar de bliken dragende ten verblijf te hebben gestrekt aan lieden niet tot het dessa-volk behoorende. Hij zag geen levende ziel, maar werd eindelijk meester van een jongman, wiens voorkomen en taal aanduidden dat hij tot het gevolg van een aanzienlijk persoon moest behooren. De gevangene bewaarde aanvankelijk een hardnekkig stilzwijgen, maar nadat hij door een dessa-bewoner, die men, begunstigd door nacht en regen, had opgeligt, was herkend, verklaarde hij te Kedoong-Pano te zijn gekomen met den zoon van DIEPO-NEGORO, met DANOË-KESOEMO, MERTO-NEGORO en met nog twee andere aanzienlijke hoofden. Hij verhaalde voorts dat MERTO-NEGORO in het gevecht tegen BUSCHKENS, op den 17^{den} November, een schot door het been had bekomen, en dat het roodzijdigen vaandel, wat door de onzen was genomen, behoord had aan den jongen DIEPO-NEGORO, die door het vallen van eene hoogte zwaar aan den schouder was gekneusd geworden. Deze beide hoofden hadden dien dag hunne laatste paarden verloren, die in de wildernis door tijgers waren verscheurd. De jonge DIEPO-NEGORO was zeer bekommerd over het lot van zijn vader; in geruimen tijd had hij niets van hem vernomen, hij wist slechts dat hij zich in bosschen en wildernissen schuil hield. MERTO-NEGORO had een gouden kris verkocht, om zich rijst en geneesmiddelen te kunnen aanschaffen; DANOË-KESOEMO, een broeder van DANOË-REDJOE, den rijksbestierder van

DIEPO-NEGORO, had nog een weinig zilvergeld, en betaalde gaarne tot 40 centen voor een bekang (zeer kleine maat) rijst. — Dit waren de berigten die BUSCHKENS aangaande DIEPO-NEGORO en de zijnen inwon, en die genoegzaam doen zien tot welk een ellendig uiterste zij destijds reeds gedreven waren.

DIEPO-NEGORO gaf echter de hoop op eene gunstige wending van zijn lot geenszins verloren, en nog gedurende meer dan twee maanden, in welk tijdsverloop de een zijner weinige aanhangers hem na den ander bleef ontvallen, gingen de onzen, in weerwil van het slechte jaargetijde en van de afgrijsselijke gesteldheid van den bodem, met eene onbegrijpelijke volharding voort hem na te jagen. Zoo trok de majoor BUSCHKENS, na een aantal ondernemingen, die wij met stilzwijgen moeten voorbijgaan, den 25sten December van Kemiet weder naar het gebergte, noordwaarts van zijne stelling gelegen. Tusschen steile afgronden klauterde hij met de zijnen tegen de rotsen op, tot hij een uitgestrekt en met hooge glagah bedekt bergplat bereikte. Vier half in den grond verborgen hutten bragten hem op het spoor der opstandelingen. Voorafgegaan door eenige pionniers, die met kapmessen een pad baanden in de rigting hem door afgebroken of nedergetrapte rietstengels aangewezen, zette hij de vlugtelingen na. Aan de golvende beweging der glagah voor hem, ontdekte hij plotseling dat hij reeds in hunne nabijheid was; maar hetzelfde verschijnsel had ook vermoedelijk zijne nadering verraden; er was geene mogelijkheid een enkel schot

te doen, daar zijne soldaten juist in dien oogenblik in een klein ravijn te midden der glagah waren nedergedaald; hij ijldes dus voorwaarts zoo snel hij kon, maar te vergeefs! Het golven der glagah werd al op grooter en grooter afstand en bestendig in meer verschillende rigtingen waargenomen, tot eindelijk ieder teeken van leven in den omtrek ophield. Een inlander, die iets voor de troepen uit was, beweerde zeven menschen te hebben gezien. Men vond eenige gereedgemaakte spijzen, benevens kleedingstukken, die herkend werden aan den vijandelijken rijksbestierder en zijn zoon te behooren.

Gaarne had de majoor BUSCHKENS, na zulk een' vermoeijenden togt, het bivak betrokken, maar zoo ver het oog reikte zag men niets dan eene uitgestrekte wildernis. Na eenige rust genoten te hebben, kapte men zich verder door de glagah, tot het pad van een rhinoceros de onzen op dat bragt, wat naar eene dessa leidde, waar zij geheel afgemat zich nedersloegen, om den volgenden dag naar Kemiet terug te keeren (1).

Na al hetgeen wij hebben gemeld van de onvolprezen handelingen onzer Oost-Indische krijgsmagt, gedurende de laatste maanden van den oorlog, en over den toestand van DIEPO-NEGORO, die door het verslag dier handelingen meer en meer in een helder licht wordt gesteld, zal de

(1) Ook de luitenant MOLTZER had met een detachement der 8ste kolonne, dien dag een even vermoeijenden en even vruchteloozen togt gemaakt.

lezer moeten bekennen dat een tegenstander, die zulk eene onbezweken standvastigheid, te midden van den jammerlijksten onspoed, weet ten toon te spreiden, althans onze bewondering, zoo niet onze achting verdient. Nog tot den 9^{den} Februarij 1850 ging DIEPO-NEGORO voort de onzen bestendig in beweging te houden; intuschen had zijn rijksbestierder, die hem lang een getrouw dienaar was geweest, zich den 16^{den} Januarij aan den kolonel CLEERENS onderworpen; een zijner zoons had den Pangerang PRABOE-NINGRAT bij Djokjokarta zijne onderwerping aangeboden, een ander zwierf nog met IMAN-MOESBA in het Praauwgebergte rond, en deze met zijne schoonzonen MERTO-NEGORO en GANDOE-KESOEMO, benevens eenige bedienden, waren alles wat hem was overgebleven van zijne geheele maagschap, en van de vele duizenden die een jaar te voren nog op zijne wenken vlogen. Met eene wonde aan het been, en met een krank en uitgeput ligchaam, zwierf hij rond en werd hij, letterlijk als een wild dier, telkens opgejaagd en uit den eenen schuilhoek naar den anderen gedreven, tot hij zich eindelijk nabij Kemiet aan den kolonel CLEERENS, als vertegenwoordiger van het Nederlandsche bestuur, onderwierp.

Eenige gebeurtenissen die aan deze onderwerping voorafgingen, en vooral die welke er op volgden, zijn van zoóveel belang, dat wij aan hare vermelding een afzonderlijk hoofdstuk zullen wijden.

VERSLAG

VAN HET GEBEURDE TE PHILIPSTAD,

IN DE MAAND SEPTEMBER 1830.

In de 52ste Aflevering van *Neerlands Heldendaden*, geschreven door den Hoogleeraar J. BOSSCHA, komt blz. 655—655 de navolgende beschrijving voor:

«Meer zuidelijk dan Charleroi en Dinant ligt de kleine vesting Philipstad. Om de zwakheid der weinig betrouwbare bezetting aldaar te vergoeden door de leiding van een' bekwaam opperbevelhebber, had VAN GEEN in de laatste dagen van Augustus den kolonel VAN TEYLINGEN derwaarts gezonden. Het gelukte dezen de rust te handhaven en de vorming eener Burgerwacht te verhinderen, tot dat het bekend werd, dat er te Brussel tegen 's Konings troepen gevochten werd. Toen trok, op den 28sten September, eene bende gewapende burgers uit, om Brussel te hulp te snellen, en den 30sten brak er een gruwzaam soldaten-oproer los. Kanonniërs met uitgetogen sabels rukten dien dag, onder het geroep: «*Vive les Belges*» op het arsenaal aan, en de wacht aldaar, gelast om vuur te geven, schoot hare geweren in de lucht af. — VAN TEYLINGEN deed daarop de bezetting op het marktplein bijeenkomen en de geweren met scherp laden. De oproerige kanonniërs begaven zich ook derwaarts

«en rigtten twee kanons, die zij uit het tuighuis gehaald en met kartetsen geladen hadden, tegen de soldaten, die daar geschaard stonden. De toestroomende volksmenigte dringt op, en tiert en raast, en VAN TEYLINGEN vindt zich gedrongen het bevelwoord van «vuur» te doen hooren. Doch de geweren worden in de lucht afgeschoten: de kreten der soldaten stemmen in met het gejuich van burgers en kanonniërs; die van de officieren Noord-Nederlanders zijn, aangevallen en mishandeld door hunne eigene manschap, ontkomen met moeite aan de woede der soldaten. De kapitein VAN DER POEL, door kolven van geweren gekwetst, zou den doodsteek niet ontgaan zijn, zoo de moedbetooning zijner Gaden woesten aanvaller niet had doen terugdeinzen. Den kapitein VAN STEENHARDT wordt het been door een steenworp verbrijzeld. VAN TEYLINGEN, te paard gezeten, tracht de orde te herstellen, ontziet geen gevaar en stelt zich dapper te weer tegen wie hem pogen aan te grijpen: door den slag van eene geweerkolf bedwelmde en door een' diepen bajonetsteek getroffen, heeft hij aan een Franschman, die hem uit het ge-

«drang voert, het behoud van zijn leven
 «te danken (1); gevangenschap werd het
 «deel der eedgetrouwen: de ontrouwen
 «werden opgenomen in de zamenvloeiing
 «van strijdkrachten, waaruit een Belgisch
 «leger stond geboren te worden.

Met de bijzonderheden dezer zoo treu-
 rige episode in den Belgischen opstand
 naauwkeurig bekend, komt mij de boven-
 staande beschrijving wel voor, eenige
 nadere toelichting te verdienen.

Het was ten gevolge van een paar on-
 stuimige avonden in het garnizoen van
 Namen, bij den aanvang van den Belgi-
 schen opstand, en bijzondere omstandig-
 heden, die zich in de kleine vesting Philip-
 stad vereenigden, *niet uitsluitend bestaande*
in de zwakheid van de weinig betrouwbare
bezetting, dat ik door den luitenant-generaal
 VAN GEEN, het 6de Groot Militair kommando
 kommanderende, den 28sten Augustus van
 den jare 1830, aldáár tot opperbevelhebber
 benoemd werd; met den last om mij tevens
 met de nog kleinere vesting Mariënborg
 in verstandhouding te stellen, en het platte
 land te laten surveilleren.

De aanwezige troepen in die vesting
 bestonden, behalve den staf of état-major,
 uit het 2de bataillon der 12de afdeeling
 infanterie, na de opkomst der miliciens
 sterk 16 officieren en meer dan 830 on-
 derofficieren en verdere manschappen, uit
 ééne compagnie artillerie van het bataillon
 N. M. N°. 3, sterk 2 officieren en 86

onderofficieren en verdere manschappen,
 en één officier en 5 tot 8 marechaussés (1).
 Allen waren Walen en Luxemburgers,
 op 60 à 70 onderofficieren en verdere
 manschappen na. — Onder de officieren
 waren maar vier Zuid-Nederlanders, als:
 de kapitein van de compagnie artillerie,
 één kapitein der infanterie, de plaatsmajoor
 en de luitenant der marechaussés. Het
 stadje had 1100 inwoners.

Den 50sten had ik deze mijne betrekking
 aanvaard, en had het geluk, de geheele
 daaropvolgende maand, tot in den morgen
 van den 50sten, het hecht in handen te
 houden, — *niet* zonder onaangenaamheden,
 kwellingen en bemoeijingen van allerhande
 aard.

Al spoedig had ik de overtuiging, dat
 er nog vele militairen van minderen rang
 dan die van officier in het garnizoen aan-
 wezig waren, die zoo door taal als lang
 verblijf in het stadje, veel te veel in aan-
 raking kwamen met het kwalijkgezinde
 gedeelte der bevolking. — Proclamatiën,
 die den militair tot oproer en desertie
 aanzetteden, werden uitgestrooid en aan-
 geplakt, in menigte den 10^{den} en den 19^{den}
 herhaald (2).

(1) Het personeel der heeren officieren, zie bij-
 lage.

(2) Dien ten gevolge werden door mij al die
 middelen aangewend, welke ik geschikt oordeelde,
 om op den goeden geest van den militair werk-
 zaam te kunnen zijn, en den burger tevens ontzag
 konden inboezemen. Gevoegd bij eene uitloving
 van 50 gulden door den luitenant-generaal VAN
 GEEN, aan dengenen, die, door bewijzen gestaafd,
 één der aanzetters tot oproer en desertie zoude
 kunnen aangeven, had dit een artikel in den *Courrier*
des Pays-Bas van den 13^{den} September 1830 ten
 gevolge.

(1) Het was een op pensioen gesteld tweede lui-
 tenant der kavallerie, met name LA GONNE.

Hoe ongelooflijk het schijnen moge, den 11^{den} had men de stoutheid in de onder mijn bevel staande vesting te delibereren, of men de Brabantsche vlag *al of niet* zou uitsteken? En alhoewel ik de verzekering had, dat men daartoe *niet* zou overgaan, zoo waren mijne maatregelen genomen, daar dit, dit spreekt wel van zelve, nimmer door mij zoude zijn gedoogd geworden; doch, tevens verplicht, al wat tot rumoer aanleiding zoude kunnen geven, te vermijden (daar niets liever gewenscht werd), wilde ik inmiddels van mijne tegenwoordigheid doen blijken, door het rondrijden der wallen, toen bij het opstijgen mijn paard, op de gelukkig nog geslotene plaats mijner woning, door de helling der keisteenen, waarop mijne aandacht niet gevestigd geweest was, op zijde sloeg, en ik eene zoodanige kneuzing aan den regter voet bekam, waarvan de overblijfselen nog aanwezig zijn, — dat ik meer dan acht dagen verplicht ben geweest het huis te houden, gedurende het overige gedeelte der maand in mijne dienst bijzonder gehinderd werd, en eerst genas, toen ik later, ten gevolge mijner bekomene wonde, geruimen tijd bedlegerig bleef. — Eerst toen ik berigt van den gunstigen afloop der beraadslaging bekam, kon ik geneeskundige hulp inroepen. Het waren pijnlijke oogenblikken, bij de onzekerheid wat zoude *kunnen* gebeuren.

Mariënburg baarde veel bekommering, door de aldaar te verrigten werkzaamheden, waardoor de kapitein der genie VAN DEN KERKHOFF er zich tot laat in de maand *meestal* moest ophouden; en de

bevolking van het nabijgelegen Couvin zeer oproerig was, zoodat ik in last had bij nood eene versterking daarheen te zenden.

Nadat het mij gelukt was de Brabantsche vlag den 20sten te Nimes, te Oignies (een dorp op de uiterste grenzen, alwaar zij met verzwarende omstandigheden was opgestoken geworden), te Florenne, te Walcourt en in geheel den omtrek te doen verdwijnen, werden de dagen van den 25sten tot den 27sten in eenen staat van onzekerheid doorgebracht, zonder *eenig* berigt wat er elders voorviel, waarbij de heethoofden — *niet eene gewapende bende* — in het stadje bekend, het verlieten, en *vermoedelijk*, even als de vele inwoners uit de omliggende dorpen, naar Brussel optrokken, waarvan door mij steeds de rapporten naar het hoofdkwartier te Namen werden opgezonden. — En zoo naderden wij het tijdstip van het zoo te regt door den geachten Hoogleeraar genoemd wordend *gruwzaam soldatenoproer*. — Ten einde zich nu echter eenigzins van den zamenloop der omstandigheden, die tot hetzelfde in verband staan, een denkbeeld te kunnen vormen, zij het noodig te weten:

Dat door mij, bij mijne komst in Philipstad, in het arsenaal *drie* veldstukken en *één* houwitser, met hunne voorwagens, behoorlijk van amunitie voorzien, gevonden werden, gereed en bestemd, om, naar luid van den inhoud mijner instructie, in veronderstelde gevallen, door mij op de grenzen te worden gebruikt.

Dat het stadje is gebouwd rondom eene markt, waarop van af de wallen *tien* hoofdstraten uitloopen, welke hoofdstraten door andere worden verbonden, en de

twee voornaamste naar de twee aanwezige poorten (de Fransche en Namensche) leiden.

Dat de hoofdwacht is aan de markt.

Dat het arsenaal zich bevindt in hare nabijheid, in de straat links van de hoofdwacht.

Dat de kazerne der infanterie is in eene naauwe straat links en achter de hoofdwacht.

Dat de kazerne der artillerie was in eene der straten tegenover die van het arsenaal, in de nabijheid van den wal.

Dat mijne woning was op de markt tegenover de hoofdwacht.

Tot meerdere opheldering mag achterstaande teekening dienen, waarop de voornaamste straten en gebouwen, voor dit verhaal benoodigd, voorkomen (1).

Bij eene order, door mij reeds den 6^{den} September uitgegeven, werden ieder zijne verplichtingen voorgeschreven ingeval van alarm, en daarbij onder anderen bepaald, dat: alsdan het bataillon infanterie zich zou stellen op de markt, doch *niet* dan bij volstreckte noodzakelijkheid of daartoe gegevene order zoude *laden*.

Dat de politiewacht van de kazerne der infanterie onmiddellijk aan het arsenaal zou postvatten, ter beveiliging van het etablissement, tot dat zij door de compagnie artillerie zou worden afgelost, — en wat daarbij verder werd voorgeschreven.

Den 28sten ontving ik eindelijk berigt van den luitenant-generaal VAN GEEN, in ant-

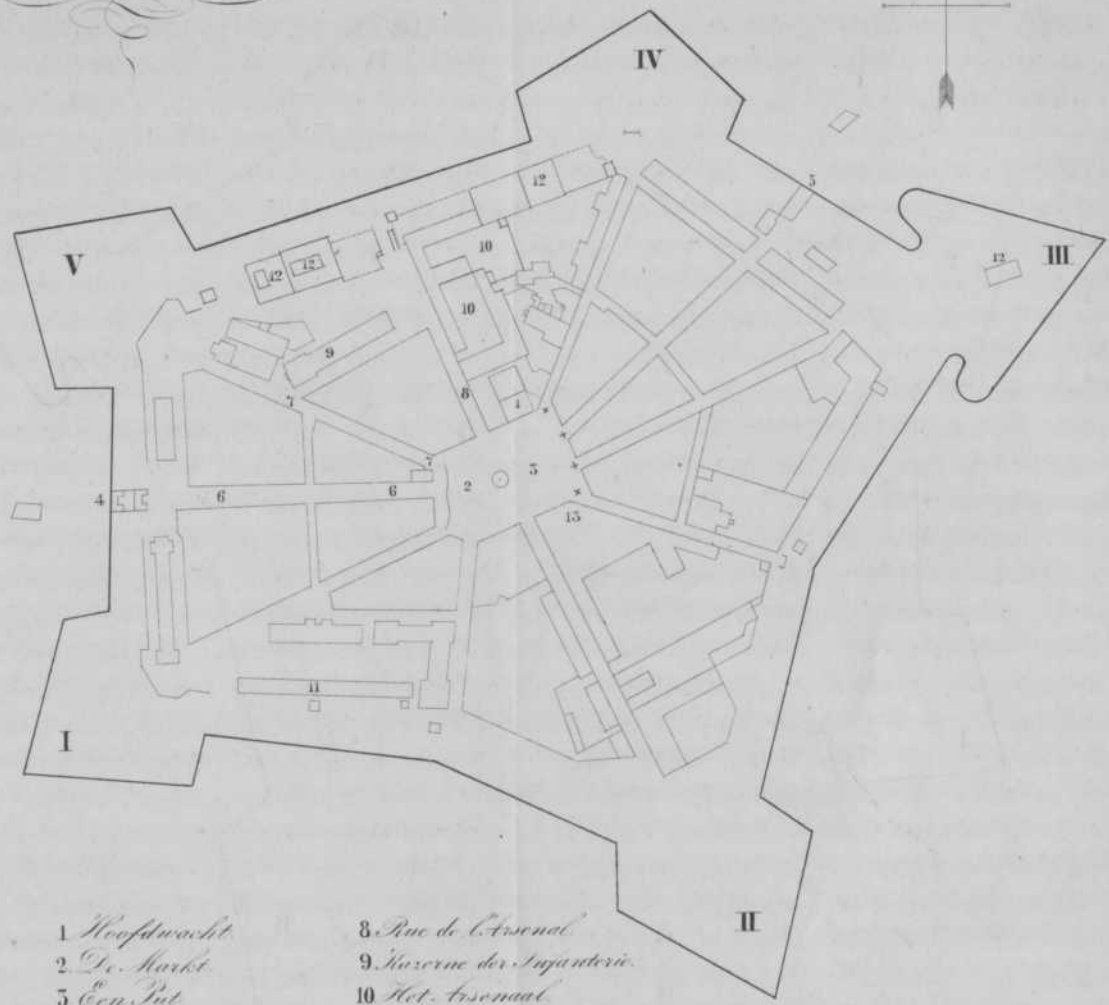
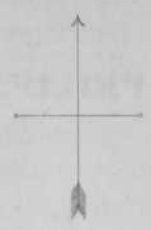
(1) In het stadje waren nog vele toen onbewoonde kazernen.

woord op mijne rapporten wegens het verdwijnen van personen enz., *gunstige* tijdingen mededeelende omtrent de gebeurtenissen te Brussel, *gedateerd* 27 September 1850, waarin ik mij met de overige heeren officieren niet weinig verheugde. Toen reeds vroeg in den morgen van den 30sten, het *Journal de la Belgique*, in dato 28 September 1850, N°. 271, in de vesting Philipstad verscheen, waarin op pag. 862 het besluit van het Belgisch provisoir Gouvernement voorkomt: *dat de Belgische Militairen van hunnen eed aan den Koning gedaan, ontslagen werden, met aanmaning en oproeping om de partij der Belgen te nemen*. En wat verder in dat journaal te lezen staat.

Als in een oogenblik waren deze tijdingen door geheel het stadje verspreid. De heeren officieren, op dat oogenblik bijeengekomen, zoowel die der Zuidelijke als der Noordelijke Provinciën, verzekerden mij van hunne stellige trouw aan Vorst en Vaderland. Het arresteren van een onderofficier, die gedeserteerd was, gevoegd bij de bekend geworden tijdingen, gaven aanleiding tot zamenrotting en oproerige bewegingen van militairen en burgers, en het kwam mij meer dan noodzakelijk voor, de troepen onder de wapenen te doen komen, waartoe het sein, het slaan van alarm, op *mijne* orders gegeven werd.

Door den val van den 11^{den} verplicht te paard te ageren, daar het gaan zonder steun mij nog zeer moeilijk viel, reed ik stapvoets, met opzet, door eenen troep burgers, staande aan den ingang der straat die naar de Fransche poort leidt (waar-

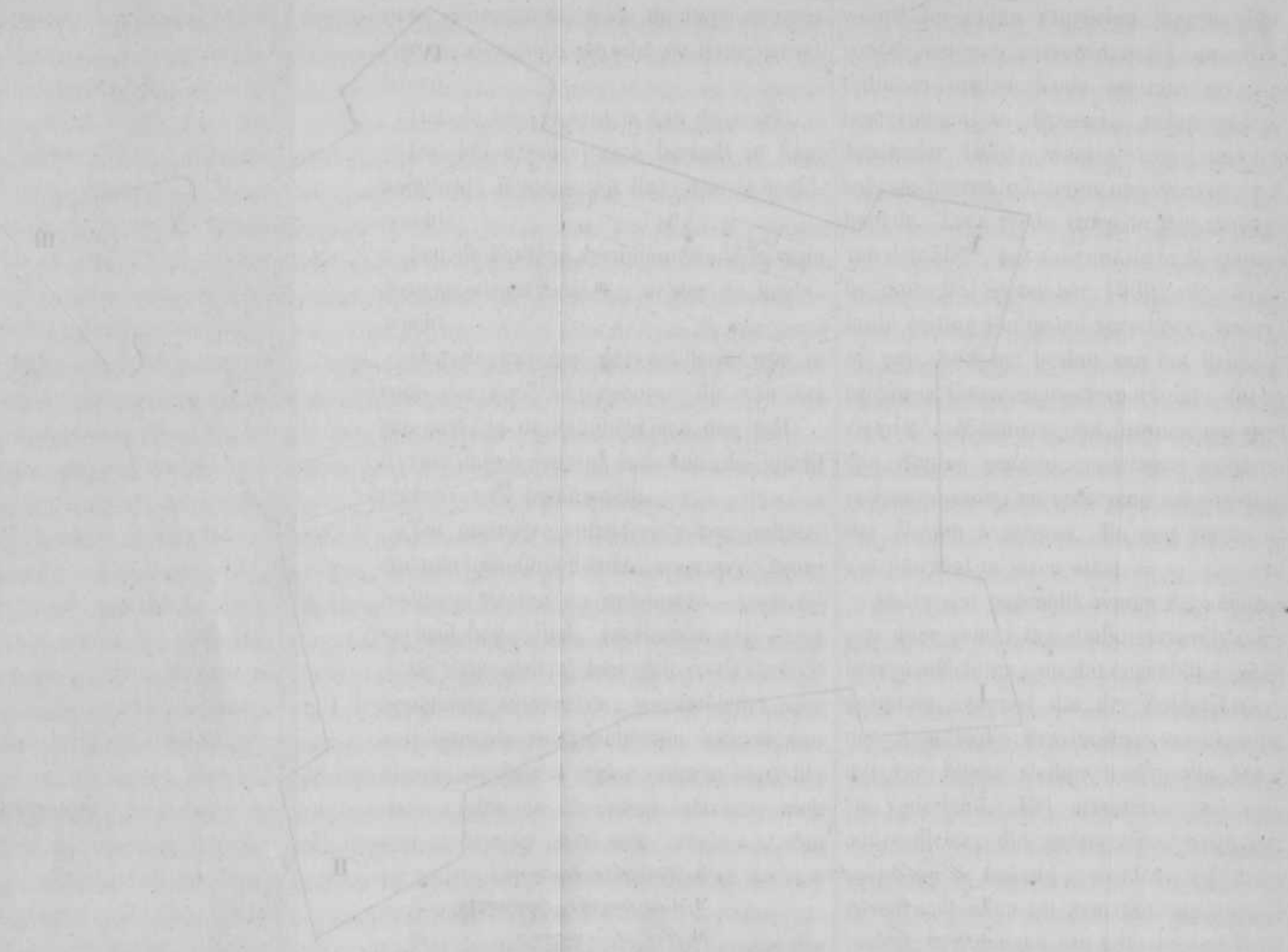
DE VESTING
PHILIPSTAD.

1. Hoofdwacht.	8. Rue de l'arsenal.
2. De Markt.	9. Kazerne der Infanterie.
5. Een Put.	10. Het Arsenal.
4. De Fransche poort.	11. Kazerne der Artillerie.
5. De Namensche poort.	12. Kruidmagazijnen.
6. Rue de France.	13. Nijne Woning.
7. Rue de la Balance.	

Schaal van 5. Rooden (decant) op den Duim (decim).

onder de zoo bekend geworden republikein SERON, toenmaals administrateur van 's Rijks schatkist, die zich steeds onthouden had, om met mij in eenige de minste aanraking te komen), en voegde hun toe: *Mes amis ceci ne vous regarde pas! il me semble que vous devriez rentrer chez vous.* In het midden der straat gekomen, jouwden zij mij na: *oui, cela nous regarde! cela nous regarde!* Aan de poort gekomen, vond ik die, overeenkomstig mijne gegevene voorschriften, behoorlijk gesloten en de brug opgehaald, hetgeen ook aan de Namensche poort was opgevolgd, en de beide heeren officieren, de 1ste luitenant DE HART en de 2de luitenant JUST DE LA PAISSIÈRES, aan die poorten de wachten kommanderende, kwamen hierdoor veel onheils voor. Eene menigte landlieden was spoedig daár, om de stad binnen te dringen (1).

Ik begaf mij daarop onmiddellijk naar de kazerne der infanterie, met de hoop, het bataillon, zoo al niet geheel, ten minste voor een groot gedeelte, onder de wapenen te zullen vinden, waarin ik mij bedrogen vond. Er heerschte confusie, en men was bezig met het uitgeven van patronen. Hierover ontevreden, gelastte ik, dat men zorgen zou, dat het bataillon geschaard kwam, toen op datzelfde oogenblik een pelotonsvuur van de zijde der markt gehoord werd, waarop ik ongeduldig, mijnen degen trok, en, door de naauwheid der

straat verplicht uit de flank te marcheren, mij met het gedeelte, dat aangetreden was, na het laten geven van den roffel, met slaande trom door de *rue de la balance* naar de markt begaf. Daar gekomen, stond ik met de mijnen tegenover de menigte burgers en kanonniërs, met de drie veldstukken en den *houwitzer* vóór de straten aan de zijde der Namensche poort (op de teekening aangewezen) geplaatst, met de brandende lonten in de hand.

De manschappen der kompagnie artillerie, wetende, dat die *veldstukken* en de *houwitzer* in het arsenaal aanwezig waren, hadden bij het aantreden na het slaan van alarm, hunne officieren den wal opgejaagd, en waren toen met uitgetrokken sabels, en onder den kreet van: *Vivent les Belges!* in het gezicht der hoofdwacht (1) naar het gebouw gestormd, alwaar de politiewacht, die inmiddels ter beveiliging van het etablissement, daár, tot dat zij zoude worden afgelost, had moeten postvatten, in de lucht had geschoten. Dit was het schot, dat ik gehoord had.

Het doel der artillerie was niet moeijelijk te raden. Niet geheel overtuigd van den geest der infanterie, hadden zij de stukken geladen. Geen oogenblik was te verliezen. En zoo gaf ik al dadelijk den last aan den kapitein VAN DER POEL, de eerste kompagnie

(1) De poternen waren, bij de aangewende middelen ter verdediging voor aanval van buiten, die zich door de drooge gracht zonder palissaden, en ook door de zwakheid van het garnizoen, tot den kapitalen wal hadden moeten bepalen, toegemetseld geworden, en zoo waren de twee poorten de eenige toegangen tot de stad.

(1) Het toeval wilde, dat de Belgische kapitein BOUVIER van het bataillon infanterie dien dag de hoofdwacht kommandeerde. Bij de vereeniging der heeren officieren tegenwoordig, verzekerde mij die officier, in het bijzijn van geheel het korps officieren, aan eed en plicht getrouw te willen zijn. — Zoude die kapitein den aanval der kanonniërs hebben kunnen verhoeden? Ik kan het niet bepalen.

van het bataillon kommanderende, de geweren te laten vellen, en zich van de stukken meester te maken; op hetzelfde oogenblik nogtans, dat deze officier hiertoe zijne kommando's deed, schoten eenige manschappen hunne geweren in de lucht af, hetwelk onmiddellijk door de andere gevolgd zijnde, de grootste confusie veroorzaakte, en een onophoudelijk tweegelederen-vuur daarstelde, waardoor verraad en ongehoorzaamheid aan de officieren maar al te zeer blijkbaar werden. Dit alles was als het ware in een oogenblik des tijds geschied.

Toen was ik verplicht af te stijgen en mijn paard te laten loopen. — Reeds was door eenen commies, THIRIONNET genaamd, gewezen sergeant-sappeur der 9de afdeeling infanterie, bij dewelke hij onder mijne orders gediend had, Ridder van het Legioen van Eer, naar de teugels van mijn paard gegrepen geworden, dat hem echter kwalijk bekomen was. Alle pogingen werden aangewend om de orde te herstellen, den soldaat tot zijnen pligt te brengen en meester te blijven. Doch vruchteloos. Het was den kapitein VAN DER POEL wel gelukt zich van één der veldstukken meester te maken, doch zijne manschappen wilden hem verder niet gehoorzamen. Daarop met een gedeelte der zijnen nog post bij een der kruidmagazijnen gevat hebbende, ontving hij-zelf aldaar eenen slag met de kolf van een geweer op het hoofd en werd daarbij ernstig gewond.

Men had het nu op mij gemunt. Althans nauwelijks was ik afgestegen, of ik veraste door eene wending eenen fuselier, die niet veel goeds in den zin had; toen

ik mij al dadelijk tegenover twee onder-officieren der artillerie bevond, die het niet beter voor hadden, tot dat ik, met het voornemen, ware het mogelijk, *grootte* ongelukken voor te komen, tot voor één der stukken was doorgedrongen, van achter hetwelk onverhoeds een burger kwam voorschieten, die mij eenen zoodanigen stomp met de vuist op de borst gaf, met bijvoeging van de bewoordingen: *Tu as frappé un bourgeois!* dat ik naar mijnen adem halende, te gelijkertijd, en, als het ware op hetzelfde oogenblik, eenen bajonetsteek even onder het linker schouderblad bekwam, waardoor mij, onmiddellijk den mond vol bloed bekomen hebbende (1), het verder handelen en spreken belet werd, en ik, hoe weet ik zelf niet, mij in de armen van den Heer LA GONNE bevond, die mij toevoegde: *Colonel! vous êtes blessé! il faut vous rendre*, en mij daarop in persoon verdedigende, met behoud van degen, sjerp en epauletten uit het gedrang naar mijne woning voerde (2); — alwaar het eerste verband onder zeer onstuimige tooneelen, in de keuken van het huis van Mevrouw PETIT, gelegd werd, tot dat men

(1) Later is gebleken, dat de wond van eenen zeer ernstigen aard was, zijnde tot in de long doorgedrongen.

(2) Deze persoon had vroeger bij de Fransche kavallerie gestaan; was bij de vereeniging van Holland en België als luitenant bij de 9de afdeeling infanterie geplaatst geworden; gepensionneerd had hij zich in Philipstad gevestigd; en had in den toenmaligen opperbevelhebber één zijner vorige bataillons-kommandanten (bij wien hij als een verdienstelijk officier bekend stond) teruggevonden. Alhoewel door mij niet waargenomen geworden zijnde, had hij zich te dier gelegenheid aan de Belgische zijde geschaard, — doch had, des niet te min, de edelmoedigheid mij het leven te redden.

mij naar een achter bovenvertrek bragt, alwaar ik nu voor verdere beledigingen veilig scheen te zullen zijn.

De wanorde, zoo als mij berigt werd, was daarop boven alle beschrijving.

Een kanonnier, die zijn bloed nog eens koelen wilde, werd door den genoemden Heer SERON om het lijf gevat, hem toevoegende: *Malheureux, qu'est ce que tu vas faire?* op het oogenblik dat hij één der veldstukken, op het huis van Mevrouw PETIT gerigt, wilde afsteken. De Hollandsche officieren waren hun leven niet zeker. De onderofficieren en soldaten kenschetsten zich, door eenen losbandigen haat tegen hunne vorige bevelhebbers, waarop zij als het ware jacht maakten, en waarvan de meesten het behoud van hun leven aan het weldenkend gedeelte der burgerij, en zoo ik vermeen, ook enkelen aan den in het bataillon dienenden Belgischen kapitein BOUVIER te danken hebben. Al verder werd mij berigt, dat bij zware mishandeling, den braven kommandant WELIENHORST de epauletten van de schouderen waren gekrukt; dat een luitenant, door eenen hoop woeste soldaten vervolgd, zich ineens omwendende, hun zijne borst aanbood, waarop zij aflieten. De kapitein VAN DER POEL, die reeds belangrijk gewond geworden was, werd in den loop van den dag, het leven door zijne moedige gade, eene Luxemburgsche van geboorte, uit eene aldaar bekende en geachte familie, gered, toen zij hare landgenooten, die het niet goed met hem voor hadden, in het Luxemburgsch patois met kracht aansprak, en het geluk had hen van gedachte te doen veranderen. De kapitein STEENHARDT viel

door een' hem toegeworpen keisteen en brak zijn regter been. De 2de luitenant BROSS — later te Doornik overleden — werd mede ernstig gewond. Een kanonnier ontving een gevaarlijk schot. Twee burgers werden mede gewond, waarvan één, de zoon van den districts-commissaris FOSSE, de bajonetten op den 1sten luitenant DE VELLE gerigt, afwendde, en daarbij zelf een steek ontving.

Een *Comité de Sureté* en burgerwacht, waarvan twee schildwachten voor mijne woning geplaatst werden, waren spoedig georganiseerd. Desniettemin hield het rumoer en schieten aan, tot laat in den avond, toen de bezetting — het viel juist op den 30sten, dat de miliciens gewoon waren naar huis te gaan — met werping hunner wapenen, en na de kazernen deerlijk geteisterd te hebben, het stadje op 150 man na verlieten. In den namiddag ten half drie ure, had ik bij schriftelijke order, door den 1sten luitenant DE VELLE, die de dienst van adjudant gedurende die maand bij mij met den meesten ijver en zorg had waargenomen, opgesteld, en door mij nog in de keuken bij het eerste verband, zoo goed het gaan kon, geteekend — het kommando aan den kapitein BOUVIER overgegeven, als de eenige daartoe, in de gegevene omstandigheden, geschikte persoon. Kort daarna werd die officier tot luitenant-kolonel in Belgische dienst bevorderd.

In den loop van den volgenden dag werden de Hollandsche officieren vereenigd; gevangen verklaard, en na verloop van drie weken, met uitzondering van mijn persoon en den kapitein STEENHARDT, die

niet vervoerbaar waren, onder de schandelijkste bejegeningen (voornamelijk te Namen), naar het Kasteel aldaar, en nog drie weken later naar Doornik vervoerd; terwijl de Hollandsche onderofficieren en verdere manschappen den 30sten, en den daaropvolgenden dag (1 October) ter poorte van Philipstad waren uitgezet en aan hun lot overgelaten geworden.

Zoo eindigde deze episode in den Belgischen opstand in de kleine vesting Philipstad (1). Wel een der treurigste die den officier, wien het hart goed geplaatst is, overkomen kan. Meer dan acht dagen lag ik moreel en fysiek gewond, bij onafgebroken hevige koorts en op mijne legerstede, alvorens tot een tweede verband mogt worden overgegaan. Door de onophoudelijke zorgen van den kundigen officier van gezondheid der 2de klasse von Kraiss, en de welwillende hulp en bijstand ten huize van Mevrouw PETIT genoten — waarin ik echter ook nog vele onaangenaamheden te verduren had — heb ik het geluk gehad te herstellen. — In de maand Januarij 1851, nadat men mij naar Doornik had willen transporteren, en men mij geweigerd had in Philipstad te blijven, werd mij op het onverwachtst het voorstel gedaan, ten gevolge van daartoe aangewende

(1) Betrekkelijk het ter dier gelegenheid voorgervallene, vindt men almede een artikel in het 8ste N^o. van de *Emancipation*, in dato 28 October 1830.

pogingen, geheel buiten mij om, om ter verdere herstelling naar mijne haardstede te vertrekken, mits gedurende de onlusten, op mijn woord van eer, niet tegen België te ageren — hetgeen door mij, na eenig bedenken werd aangenomen. — De kapitein STEENHARDT was toen nog niet hersteld.

Eene afdeeling Belgische troepen, door eene bende opstandelingen vergezeld, was den 30sten September 1830 op weg van Charleroi naar Philipstad, doch keerde terug toen zij hoorde dat het daár afge-loopen was.

Ook Mariënburg viel. Ben ik goed onderrigt, dan wist een Belgisch kapitein, door meerdere zijner landgenooten ondersteund, de Hollandsche officieren, daár aanwezig, te verrassen en gevangen te verklaren. — Voor de waarheid hiervan echter durf ik niet instaan. Wel dat troepen uit Philipstad met geschut daarheen trokken, waartoe zelfs mijne paarden gebruikt werden, doch die ook terugkeerden, toen zij hoorden dat de zaak ook daar zijn beslag bekomen had.

Utrecht, den 1sten Augustus 1855.

De toenmalige kolonel, opperbevelhebber der vesting Philipstad, thans generaal-majoor en lid van het Hoog Militaire Geregts-hof,
VAN TEIJLINGS VAN HILVARENBEEK.

BIJLAGE.

STAAT der Heeren officieren, behoord hebbende tot het garnizoen te Philipstad,
in de maand September 1830.

A. T. VAN TEILINGEN, kolonel, opperbevelhebber.
VAN WEIJENHORST, majoor, plaatselijke kommandant.
DE VIGNIAL, kapitein plaats-majoor.
J. DE BARRY, majoor, plaatselijke artillerie-kommandant.
P. J. G. VAN DEN KERKHOFF, kapitein der genie.
LE FEBVRE, conducteur. — (Belg).
ANCION, 1ste luitenant-magazijnmeester.

Officieren van het 2de bataillon 12de afdeeling.

O. BYRDE, majoor.
C. YSKE, 1ste luitenant-adjutant.
P. J. VAN DER SLOOT, luitenant-kwartiermeester.
VON KRISS, officier van gezondheid 2de klasse.
C. W. A. VAN DER POEL, kapitein.

L. BOUVIER, kapitein.
H. G. VAN STEENHARDT, id.
M. S. DE JONGE, id.
B. W. DE HART, 1ste luitenant.
R. F. DE RAVALLET, id.
J. P. DE VEIJE, id.
J. D. DE JONG, id.
H. A. BROSS, 2de luitenant.
F. A. JUST DE LA PAISSIÈRES, id.
A. VAN HOOIJDONK, id.
J. SCHREURS, id.

Officieren der compagnie artillerie van het bataillon N. M. n°. 5.

C. A. J. HIBBELINCK, kapitein.
VON PREUSSCHEN, 2de luitenant.

Officieren der marechaussés.

Eerst de 2de luitenant FLORY, doch heel in het begin der maand afgelost door den 1sten luitenant DEGAY.

IETS OVER DE NIEUWE VERLENGDE PROJECTIELEN OF PUNTKOGELS, (PROJECTILES ALLONGÉS).

Overgenomen uit het Fransch van M. THIBOUX, in het Journal des armes spéciales, IIIe Serie,
Tome VIII, N°. 41 et suivans.

Door F. A. T. DELPRAT, Kapitein der Artillerie.

(Vervolg van N°. 41, 5e Dl., blz. 520.)

(Met Fig.)

Uit de voorgaande beschouwingen volgt dus, dat het projectiel bij eene zeer kleine verplaatsing eene genoegzame stabiliteit zal behouden, daar het moment van den wederstand op den kegel, nul is en de stabiliteit met de verplaatsing toeneemt.

Dit alzoo aangenomen zijnde, heeft men (Fig. 53, zie N°. 41, 5^e Deel):

$$Gg' = Hg' + HG;$$

maar $Hg' = \frac{1}{2}x,$

$$\text{dus } Gg' = \frac{1}{2}x + \frac{h^2 - 2r^2}{3h}.$$

Het volume van den kegel is $\frac{1}{3}\pi r^2 h,$
dat van den cilinder $\pi r^2 x,$
dus moet

$$\frac{1}{3}\pi r^2 h \times \frac{8r^2 - h^2}{12h} = \pi r^2 x \left(\frac{1}{2}x + \frac{h^2 - 2r^2}{3h} \right)$$

zijn, waaruit

$$x^2 + \frac{1}{2}x \frac{h^2 - 2r^2}{h} + \frac{h^2 - 8r^2}{18} = 0.$$

De waarde van x hieruit oplossende, vindt men:

$$x = \frac{1}{3h} \left\{ 2r^2 - h^2 + \sqrt{\frac{h^4 + 8r^4}{2}} \right\}.$$

Opdat de cilinder gelijk nul worde, zoude men moeten hebben:

$$\sqrt{\frac{h^4 + 8r^4}{2}} = h^2 - 2r^2,$$

waaruit $h = 2r\sqrt{2}.$

Dit is alzoo de maximum waarde voor $h;$ voorbij deze waarde wordt x negatief, dat in dit geval het kenmerk der onmogelijkheid is.

Voor $h = 2r$ heeft men: $x = \frac{1}{3}r(\sqrt{3}-1) = 0,2440r,$

$$: h = r : : x = \frac{1}{3}r(\frac{1}{2}\sqrt{2}+1) = 1,0404r,$$

$$: h = \frac{1}{2}r : : x = 2,5032r,$$

$$: h = \frac{1}{3}r : : x = 3,8889r,$$

$$: h = \frac{1}{4}r : : x = 13,3r.$$

Waaruit blijkt dat de langste kegels overeenstemmen met de kortste cilinders, en omgekeerd.

Men ziet alzoo dat de afplating der buskogels, bij het indrijven met den hamer, hunne stabiliteit bevordert, vooral indien zij zeer lang zijn. Reeds sinds 1852 uitte ik deze stelling omtrent de stabiliteit van kogels die uit getrokken vuurwapens geschoten worden.

Was de cilinder uit eene stof vervaardigd n maal digter dan die des kegels, zoo zoude men hebben:

$$x = \frac{1}{3h} \left\{ 2r^2 - h^2 + \sqrt{\frac{h^2(8r^2 - h^2)(n-1) + h^4 + 8r^4}{2}} \right\};$$

voor $h^2 = 8r^2,$ of $h = 2r\sqrt{2},$ vindt men daaruit

$$x = 0;$$

door eene vermindering in de digtheid van den cilinder, verandert de maximum hoogte niet, waarvoor wij reeds vonden dat de hoogte des cilinders nul konde zijn.

Voor $h = 2r$ en $n = 11$, vindt men $x = 1,265r$ in plaats van $x = 0,4881r$;

Voor $h = r\sqrt{2}$ en $n = 7$, vindt men $x = 1,55r$.

Hier, zoo wel als bij een gelijkslachtig projectiel, wordt de cilinder langer naarmate de kegel korter wordt, maar in eene des te snellere verhouding, naarmate n grooter is.

Een projectiel, zamengesteld uit een looden kegel van 19 str. hoogte en 17,2 str. middellijn, op een hard houten klos van 10 str. hoogte bevestigd, zou aan de door onze formule aangewezen vereischten voldoen en slechts het $\frac{7}{10}$ wegen van den bolvormigen kogel. De kanonkogels zouden gevormd kunnen worden door eene sterke kegelvormige punt van gegoten ijzer, met een uitgehold grondvlak, dragende een ijzeren stang, tot opsluiting van eenige olmen houten schijven, die de klos zouden daarstellen. Zulk een projectiel had dan slechts het één derde van het gewigt van den overeenkomstigen gewonen kogel.

De mogelijkheid om langwerpige projectielen, ligter dan de bolvormige voort te schieten, is eene daadzaak die ons vooral voor het veldgeschut van groot belang schijnt. Het is een middel om tot het gebruik van slechts één kaliber te geraken, het gewigt der tegenwoordig gebruikelijke munitien te verminderen, en tegelijkertijd de uitwerking te vermeerderen. Wij zullen later terugkomen op dit gelukkig denkbeeld, dat men aan den President der

Republiek (den tegenwoordigen Keizer) te danken heeft, en waaraan, voor niet getrokkene vuurmonden, reeds een begin van uitvoering gegeven is, zoo als men zulks vinden kan in het verslag der proefnemingen te Metz, in het 9de nummer van het *Journal des armes spéciales* 1851, door den kapitein MARTIN DE BRETTE.

Indien de digtheid van het cilindrische gedeelte, in tegenoverstelling met de bovenstaande beshouwingen, grooter was dan die van het kegelvormige, dan zou de hoogte van den cilinder kleiner moeten worden voor scherpe kegels, de eenige die werkelijk voor projectielen bruikbaar zijn.

Eene der voornaamste stabiliteitsvoorwaarden, is dat de resultante van den luchtwederstand achter het zwaartepunt werkt. Was bijv. G (Fig. 57) het zwaartepunt van een projectiel met eene zeer zware punt, dan ontmoet dit de lucht overal in eene rigting evenwijdig met OP , en verkrijgt men door ontbinding normale krachten, die ergens in R eene resultante P opleveren, waardoor de as AB (1) op de baan MN wordt teruggebracht (pag. 518, Ve Deel). Zulk een kegel kan bijv. vervaardigd worden uit hout, met eene ijzeren of looden punt met schoen. Doch zulk een projectiel zoude niet te gebruiken zijn zonder toevoeging van een cilinder, ten einde het omkantelen in de ziel voor te komen.

Laat ons nu nagaan wat er plaats heeft bij een cilindro-konisch projectiel, waar-

(1) In de figuur staat abusivelijk eene R aan het uiteinde der as, men denke zich daarvoor eene B .

van de punt meer digtheid heeft dan het overige gedeelte.

Zij (Fig. 58) h de hoogte hC van de punt, hare digtheid n , die van het overige gedeelte des projectiels als eenheid aannemende, H de geheele hoogte CH ,

$$e = H - h = hH,$$

de hoogte van den afgeknotten kegel $BbdD$; x de hoogte HF van den cilinder; $AF = r$; dan is

$$bh = \frac{r}{H}h;$$

de massa van de punt is evenredig met het product van het volume en de digtheid, of met

$$\frac{1}{2}\pi r^2 \frac{h^3 n}{H^2};$$

die van den afgeknotten kegel met

$$\frac{1}{2}\pi e \left\{ r^2 + \frac{r^2 h}{H} + \frac{r^2 h^2}{H^2} \right\};$$

die van den cilinder met

$$\pi r^2 x.$$

Nemen wij dan weder aan, even als bij Fig. 55, dat de luchtweerstand eene resultante oplevert in Q , op een derde van BC en gerigt door het zwaartepunt G van het geheele projectiel, dan ligt dit punt G op een afstand GH van het grondvlak des kegels, zoodat

$$GH = FH - FG, \text{ en } FH = \frac{1}{3}H, FG = \frac{2r^2}{3H},$$

$$\text{dus } GH = \frac{H^2 - 2r^2}{3H}.$$

De afstand van het zwaartepunt g' des cilinders tot G zal zijn:

$$g'G = \frac{1}{2}x + \frac{H^2 - 2r^2}{3H},$$

en het moment van den cilinder bijgevolg:

$$\pi r^2 x \left\{ \frac{1}{2}x + \frac{H^2 - 2r^2}{3H} \right\}.$$

De afstand van het zwaartepunt van

de punt, tot aan het punt G zal zijn:

$$\frac{1}{2}h + e - GH = \frac{8(H^2 + r^2) - 9Hh}{12H}.$$

Het moment der punt is dus:

$$\frac{8(H^2 + r^2) - 9Hh}{12H} \cdot \frac{\pi r^2 h^3}{3H^2 n}.$$

De afstand van het zwaartepunt van den afgeknotten kegel, tot aan het punt G zal zijn, zoo wij $bh = \frac{h}{H}$ stellen:

$$GH - \frac{1}{2}e \frac{(r+r')^2 + 2r'^2}{(r+r')^2 - rr'} = GH = A,$$

of $r' = \frac{h}{H}r$ zijnde:

$$\frac{H^2 - 2r^2}{3H} - \frac{1}{2}e \frac{(H+h)^2 + 2h^2}{(H+h)^2 - Hh}.$$

Voor het geval dat $2r^2 > H^2$ of $H < r\sqrt{2}$ is, wordt de gevondene afstand negatief of:

$$A - GH.$$

Het moment van den afgeknotten kegel is dus

$$\frac{1}{2}\pi r^2 e \left\{ \frac{H^2 - 2r^2}{3H} - \frac{1}{2}e \frac{(H+h)^2 + 2h^2}{(H+h)^2 - Hh} \right\} \left\{ 1 + \frac{h}{H} + \frac{h^2}{H^2} \right\}.$$

Men zal dus moeten hebben:

$$\pi r^2 x \left\{ \frac{1}{2}x + \frac{H^2 - 2r^2}{3H} \right\} =$$

$$= \frac{1}{2}\pi r^2 \frac{h^3}{H^2 n} \frac{8H - 9Hh + 8r^2}{12H} + \dots$$

$$+ \frac{1}{2}\pi r^2 e \left(1 + \frac{h}{H} + \frac{h^2}{H^2} \right) \left\{ \frac{H^2 - 2r^2}{3H} - \frac{1}{2}e \frac{(H+h)^2 + 2h^2}{(H+h)^2 - Hh} \right\},$$

waaruit:

$$x^2 + 2 \frac{H - 2r^2}{3H} x = \frac{1}{12} \frac{h^3}{H^2 n} (8H^2 - 9Hh + 8r^2) + \dots$$

$$+ \frac{1}{2}e \left(1 + \frac{h}{H} + \frac{h^2}{H^2} \right) \left\{ \frac{H^2 - 2r^2}{3H} - \frac{1}{2}e \frac{(H+h)^2 + 2h^2}{(H+h)^2 - Hh} \right\},$$

en:

$$x = -\frac{H^2 - 2r^2}{3H} + \sqrt{\left\{ \frac{H^2 - 2r^2}{3H} \right\}^2 + \dots}$$

$$+ \frac{1}{12} \frac{h^3}{H^2 n} (8H - 9Hh + 8r^2) + \dots$$

$$+ \frac{1}{2}e \left(1 + \frac{h}{H} + \frac{h^2}{H^2} \right) \left\{ \frac{H^2 - 2r^2}{3H} - \frac{1}{2}e \frac{(H+h)^2 + 2h^2}{(H+h)^2 - Hh} \right\}.$$

Zij $H = 5r$, $h = \frac{1}{2}H$, $n = 12$, dat overeenkomt met een looden punt op een

hard houten klos, dan vindt men:

$$x = 1,27r.$$

Zij nog $H = r\sqrt{2}$ of $H^2 = 2r^2$, $n = 12$, dan heeft men

$$x = 1,51r.$$

Op dat een projectiel, dat eene kleine verplaatsing ondergaat, stabiliteit behoude, moet het moment van traagheid van de punt, ten opzichte van het zwaartepunt, kleiner zijn dan dat van het achterdeel. De weerstand der lucht moet zoo laag mogelijk op het projectiel werken, en het gedeelte van dezen weerstand, dat eene omkanteling tracht voort te brengen, moet op zulk een hefboomsarm werken, dat het moment kleiner zij, dan het verschil der momenten waarvan wij zoo even spraken.

Daar de weerstand der lucht toeneemt met de $\frac{1}{2}^{\circ}$ magt der snelheid, kan men zich voorstellen dat een projectiel stabiliteit bezit bij eene zekere lading, en niet meer bij eene andere. Zoo zouden de pijlen, die met de oude balisten geworpen werden, hunne stabiliteit verloren hebben, bij veel grootere snelheden, zelfs al waren deze nog ver beneden de snelheden gebleven, die de hedendaagsche artillerie aan hare projectielen mededeelt.

Het voorgaande te zamen vattende, blijkt het dus dat de weerstand der lucht, door hare werking op het voorste gedeelte van een cilindro-konisch projectiel, eene afwijking te weeg brengt, die tot eene omkanteling kan leiden. Deze werking, in verband met de omwentelende beweging van het projectiel, doet eene kegelvormig slingerende beweging van de as ontstaan.

Het kegelvlak waarin deze slingeringen plaats hebben, heeft eene des te kleinere

basis, naarmate de omwentelingssnelheid grooter is; want, de luchtweerstand zal des te minder afwijking veroorzaken, naarmate zijne werking korteren tijd aanhoudt. Men mag daarom aannemen dat de kegel gelijk nul zoude worden, en de as hare stabiliteit zoude bewaren, voor eene oneindig groote omwentelingssnelheid. Zoo dat men tot de gevolgtrekking komt, dat de omwentelingssnelheid zeer gering moet zijn, bij projectielen wier zwaartepunt zeer dicht bij de punt ligt, en zeer groot bij zulke waarvan het zwaartepunt ver naar achteren gelegen is.

Bij eene te geringe omwentelingssnelheid daarentegen, beschrijft de punt steeds grooter en grooter wordende cirkels, want de weerstand der lucht veroorzaakt grootere afwijkingen, naarmate de as meer helling heeft, tot dat het projectiel eindelijk, voorbij zekere grenzen, omkantelt.

Men weet dat als een lang projectiel uit een gladden loop wordt geschoten, er steeds eene omkanteling en wel zeer nabij de monding plaats heeft, en dat dit des te sneller geschiedt, naarmate het zwaartepunt digter bij de basis ligt.

De werking van den luchtweerstand op de punt, kan vergeleken worden bij de werking eener versnellende kraacht; die kraacht mag men als nagenoeg standvastig aannemen, want zoo de weerstand aan den eenen kant toeneemt met de helling der as, zoo neemt hij aan den anderen spoedig af met de voortgaande snelheid in de baan. In de onderstelling eener standvastige kraacht, zullen de afwijkingen, die de punt daardoor verkrijgt, evenredig zijn met de vierkanten der tijden, zoo ook dus

de middellijnen der cirkelomtrekken door de voorzijde van het projectiel beschreven, terwijl deze middellijnen grooter zullen zijn, naarmate het zwaartepunt verder van de punt ligt.

Men ziet dus hieruit dat de totale lucht-wederstand, bij op die wijze voortgeschotene projectielen, kleiner zal zijn naarmate de omwentelingssnelheid grooter is, daar de oppervlakken, die aan de regtstreeksche tegenwerking der lucht blootgesteld zijn, kleiner worden, en omgekeerd.

Waaruit wij alzoo meenen te mogen besluiten: 1°. Dat hoe scherper de punt is, hoe sneller de omwentelende beweging moet zijn. 2°. Dat voor eene gegevene snelheid, de grootste afwijkingen en de grootste schootsverheden, met de grootste omwentelingssnelheden overeen zullen komen; zoolang er althans geene omkanteling plaats heeft.

(Wordt vervolgd.)

ARCHIEF

voor

NEDERLANDSCHE KRIJGSGESCHIEDENIS.

Request van BARENDT TEN HAVE, de stadt ende casteel van Lichtenvoerde bij Brefoort veroverd hebbende 1666, um een vacante cap^s. plaetse.

Aen de Ed. Grootmogende Heeren Staeten van Holland ende West-Vrieslant.

Geeft met alle eerbiedicheyt te kennen, BARENDT TEN HAVE, geboortich van Lichtenvoerde, dat hij suppliant dienst genomen hebbende als soldaet onder den commandeur ADRIAEN VAN KEPPEL tot Bredevoort, hij suppliant hem in dienst van den Lande sodanich heeft gequeten, dat hij door Godes hulpe, met sodanigen goeden beleyt, directie ende couragie, sonder jac-

tantie gesproocken, als uyt de nevensgaende stucken is te sien, in Decembri lestleden (1666) met tsestich soldaten bij entreprinse, heeft geincorporeert de voorschr. stadt ende casteel van Lichtenvoerde, den commandeur die wegens den Bisschop van Munster tselve beset hielt, selfs doot geschooten, eenige Munstersche soldaten gevangen genomen ende alsoo 't voorschr. fort ende stadt aen desen staet wederom geinduceert.

Ter occasie van welck exploict de Hooch Mogende Heeren Staeten Generael der Vereenichde Nederlanden, den suppliant hebben begifticht met een *gouden medaelje*, ende alsoo den suppliant opt hoochste genegen is zijn lijff ende leven voort vader-

landt op te setten, ende sonder roem geseyt den staet, vermits sijne kennisse van des vijandts Landt, ingesetenen ende sterccken, door correspondentien ende andere goede diensten vermeynt te kunnen doen, soo bidt ende versoeckt den suppliant oodmoedich, dat UEd. Groot Mogende hem suppliant met een van de jegenswoordich vacerende capiteynsplaetsen gelieven te versien, ende tot commandant over de voorschr. stadt ende casteel van Lichtenvoird, alwaer den suppliant is gebooren ende welckers omliggende plaetsen ende luyden hem seer wel bekent sijn, te stellen, ende hem de bewaringe van dien aen te beveelen; dit doende etc.

Copie.

Ick ondergeschreven commandeur der stadt ende guarnisoen tot Bredevoort, attesteere voor die oprechte waerheyt, dat BARENDT TEN HAVE, een persoon desen ampte Bredevoirt ondergehoorich, woonende tot Aelten, bij mij gecomen ende geremonstreert heeft, dat hij gesien hadde die pressure onlijdelicken actien ende exactien, soo seecker Munstersche Bisschoplicke commandeur STRÖR benaempt, opt casteel van Lichtenvoird commanderende, tegens dingesetenen ende ondergehoorige gemelten stadts ende ampte Lichtenvoirdes onchristelick hadde gepleecht, waerover gemelte TEN HAVE uyt condolance ende medogentheyt der goeden genabuirige ende religionsverwandten beweegt waere geworden mij een middel ende beleyt voor te stellen, waerdoor 't casteel van Lichtenvoird condevacueert ende die goede ingesetenen van

die persingen voorn. Barbarischen commandanten mochten ontlaset worden, soo heb ick (laetende alle circumstantien eygentlick ongespecificeert) den voornoemden TEN HAVE eenige soldaten uyt mijn aenbevolen guarnisoen met gegeven, waerop die saecke wel gesuccedeert is, ende heeft gemelte TEN HAVE den commandeur selffs met eygener handt dootgeschooten, waerdoor dan 't casteel tot Lichtenvoird s'anderen daechs van die daer noch sijnde militairen aen mij ondergeschr. is overgegeven, ende aldus evacueert; tot bevestenis meerder waerheyt, hebbe deses met mijn handt ende aengekohzen pittscrafft corroboreert ende bestendicht.

Bredevoort $\frac{20}{10}$ Jan. 1666.

(was onderteekent)

ADRIAEN VAN KEPPEL.

Wesende opt spatium gedruckt
een cachet in root lack.

Copie.

Wij ondergeschreeven tijdlicke Burge-meesteren der stadt Lichtenvoird, attesteere voor die gerechte waerheyt ende op den Eedt die wij int begin van onse functien administrativ afgeleyt hebben, dat den H. BARENDT TEN HAVE, geboortich van Lichtenvoird, huyshoudende tot Aelten, door sijne cloecke directie, met behulp van eenige uyt het guarnisoen van Bredevoort gecommandeerde soldaten, die stadt ende thuyt off casteel van Lichtenvoird, twelck boven maeten van den Bisschop van Munster sijn volck was gefortificeert, met een aerdich beleyt sonder merckelick bloetvergieten heeft doen evacueeren, ende aldus aen onsen staet in-

corporeren, in oirkond der waerheit, hebben wij, daertoe gerequireert sijnde, dese attestatie met onse handen ende ordinaris zegel, corroboreert ende becrachticht.

Lichtenvoirden den 20sten December 1665.

(was onderteekent)

JAN^r. CRABBENBURGH.

HENDRICK TEN HAVE.

Wesende in spatie gedrukt een
zegel van groen wasch.

Copie.

Ick ondergeschreven JAN PRINS, attestere ter requisitie van BERENT TEN HAVE, dat ick den 10^{en} December 1665, ter instantie van die gemeynte van Aelten en Dottichem, bij die Bisschoplike volkeren ben geweest, om wegens die aengekundichte lasten ende exactien (soo sij van Aelten deurgaens hebben willen) te spreeken, ende dat ick doenmaels aldaer gehoort hebbe, dat uyt Dottichem vier hondert man gecommandeert waeren, ten eynde die selve nae Aelten souden gaen ende BERENDT TEN HAVE sijn nieuw welgetimmert

ende costbaer huys souden in brandt steecken ende ruyneren, tweleke noch ter tijt tot verschooninge van die benaebuerige huysen is gesurcheert, met weydere communitie, dat indien sij (die bisschoplike volkeren) gemelten TEN HAVE mochten aentreffen, sij desselven persoon een smaedlicken ende onlijdelicken doot wilden aendoen, ter cause dat hij door een entreprise 't casteel ende stadt Lichtenvoirden door die bisschoplike besettinge hadde doen evacueeren. In oirkond hebbe dese (soo in val noots met eede ende becrachtigen) met mijn eygen handt onderteckent ende tot meerder bevestenis dese getuygen daerbij begrepen.

Aelten den 21sten December 1665.

(was onderteekent)

JAN PRINS.

BARENDT SCHAERS,

als tijdelijken kerkmsr.

Ende getuygen

JOHANNES BOTHORNIUS,

Ludi Magister in Aelten,

tanquam testis.

IETS
OVER HET ZAMENPERSEN VAN HET HOOI
DOOR MIDDEL VAN HYDRAULISCHE PERSEN,

DOOR

A. MORIN,
*Kolonel der Artillerie en lid der Fransche Akademie van
Wetenschappen.*

In een vroeger opstel (1) maakte ik op de voordeelen opmerkzaam van het zamenpersen van fourages, door middel van hydraulische persen, zoo ter verzending in 't algemeen, als om de legers gemakkelijker te provianderen. De toenmaals verkregen uitkomsten hadden echter alleen betrekking op de persen waarvan men zich in dien tijd nog bediende; de vergelijking van de uitkomsten, verkregen met de nieuwe persen, door de militaire administratie eerst onlangs in Algerie ingevoerd, kon toen nog slechts over de eerste proeven loopen.

Thans ben ik in staat de uitkomsten mede te deelen, die men in het jongste dienstjaar met de beide groote pers-etablissementen te Bona en te Algiers verkregen heeft, alsmede met die welke sedert een jaar in het fouragemagazijn van de militaire administratie te la Rapée werden ingevoerd, om in de behoeften van het Parijsche garnizoen te voorzien.

Noch met de vroeger tot zamenpersing van het hooi gebezigde schroefpersen, noch met de hydraulische persen van 150000 en 500000 Ned. ₤ druk, kon men in Frankrijk, zoo min als elders, het hooi genoeg zamenpersen, om door een enkele persing balen te bekomen, zóó zwaar wegende of zóó digt ineengepakt, dat de vrachtkosten er aanmerkelijk door verminderden.

Dit bezwaar ruimde ik uit den weg door dat ik op de wagens, waarmee het hooi van de weide of uit de schuur naar de pers gereden werd, windassen en beweegbare kisten deed plaatsen, waardoor aan het opgeladen hooi eene digtheid van 150 tot 140 Ned. ₤ per kubieke el kan gegeven worden, zijnde eene veel grootere digtheid dan men door ijzeren of houten schroefpersen kan verkrijgen.

Deze voorloopige behandeling, die onafhankelijk van de werking der pers is, maakt het vervoer van het hooi gemakkelijker en verhoogt den arbeid volstrekt niet. Men wordt er door in staat gesteld ongeveer 400 Ned. ₤ in de hydraulische pers te brengen, hebbende een volume

(1) Ook dit vroegere opstel werd door ons medegedeeld in het 15de Deel der eerste Serie, N°. 3, Blz. 67. Het tegenwoordige is getrokken uit den *Moniteur industriel* van 1850.

van omtrent drie kubieke el, en eene hoogte van 1,80, op 1,70 el grondvlak.

Door middel van de pers krijgt het Algerische hooi, dat zeer dik en hard is, eene digtheid van 500 Ned. w onder de pers en omtrent 550 Ned. w buiten de pers. Bij zacht hooi, zoo als het Fransche en Engelsche, stijgt die digtheid tot 660 onder en 440 Ned. w buiten de pers.

In de pers-inrigtingen in Algerie bedient men zich als beweegkracht van rosmolens, die ieder met 18 muilezels bespannen worden en hoogstens met 6—7 stoom-paardenkrachten overeenkomen. Men bedenke echter dat de beweging van den molen op de persen, door middel van een liggende as overgebracht wordt, waaraan zich excentrieken bevinden, die op de pompen werken, en dat deze inrigting, ten gevolge van de wrijving, meer kracht wegneemt dan tot het doen werken der persen noodig is.

Uit de ten dien einde in 't werk gestelde proeven is het overigens bekend, dat het persen, zelfs met de grootste persen van 650000 Ned. w druk, in het begin door drie en op het laatst door vier man kan geschieden. De geheele bewerking, zoo van het persen als zamenbinden, duurt niet langer dan 40 minuten.

Om het hooi gemakkelijker in de schepen te laden, worden thans de balen, vroeger van 580 à 400 kilogr. gewigt, in tweeën verdeeld, ieder van 190 tot 200 kilogr. gewigt, hetgeen geen ander bezwaar heeft, dan dat men nu, in plaats van drie ijzeren banden, die bij een grootere baal voldoende waren, er vier voor de twee behoeft.

Ieder pers-etablisement met drie persen, levert gemiddeld dagelijks, de dag op negen werkuren gerekend, 84 balen, ieder van 190 tot 200 Ned. w , of 160 tot 168 centenaars, derhalve in eene maand van 25 dagen 4000 à 4200 centenaars, opleverende 84000 paarden-rations voor zware kavallerie, ieder van 5 Ned. w .

De kosten voor het persen van een centenaar hooi komt in Algiers op 1 Fr. 75 c. Daaronder behooren het arbeidersdagloon en dat der muilezeldrijvers, het bandijzer, de bouten, de plankjes, het voeder en onderhoud van 50 muilezels, het vet, de olie en het onderhoud der machines. Nu moet men echter in aanmerking nemen dat de voorloopige persing van het hooi op de wagens, en het vervoer er van naar de persen, op spoorwegen vele lieden vereischt, terwijl men op pachthoeven de persen in de schuren zelve kan hebben, en minder zamengestelde inrigtingen kan daarstellen, die zelfs van de eene hoeve naar de andere kunnen overgebracht worden, om daarmede in den vrijen tijd te persen. Al verder is het dagloon in Algiers veel hooger dan in Frankrijk; hier, waar het klimaat de menschelijke kracht niet verzwakt, zou men de paarden of muilezels kunnen missen, en de persen, vooral in den winter, zonder groote kosten met de hand kunnen doen werken. Naar mijne berekening zou het persen van groote balen in Frankrijk, van 500 à 400 Ned. w , door handenkracht, voor het centenaar op 75 centimes komen; deze kosten zou men dus moeten vergelijken met de door het persen beoogde be-

sparing aan transportkosten en bij het opleggen in de magazijnen.

Wat de besparing aangaat in Algiers, voor den staat verkregen door het bezigen van nieuwe persen van 650000 Ned. ₤ druk, vergeleken met de vroegere, zoo verminderden de vrachtkosten steeds in evenredigheid van de grootere digtheid van het hooi, gelijk uit het volgende blijkt:

Perskracht.		
Hydraulische pers	Digtheid der balen.	Vracht.
van 150000 Ned. ₤ kracht	155 N. ₤	10 Fr. 50 cent.
» 300000 »	240 »	5 » 50 »
» 650000 »		
met wagens en verpakking in kisten (coffrage)	500 »	3 » 30 »

Buitendien zijn de kosten van het persen met de nieuwe persen, nog veel minder dan met de oude.

Terwijl het voor 't vervoer te water en zelfs op spoorwegen goedkoper is groote balen te maken, zoo kan het ten dienste van den landbouw en voor het verbruik in steden, gemakkelijker zijn balen van ongeveer 100 Ned. ₤ te hebben, daar deze zeer handelbaar zijn en tot op eene digtheid van 420 Ned. ₤ per kubiek el geperst, slechts een volume hebben van 0,265 tot 0,240 kub. el, zoodat, als men het ration op 5 Ned. ₤ rekent, eene baal er 20 bevatten zal en de voorraad voor een paard gedurende een jaar tijds slechts een volume van iets minder dan 5 kubiek el zou beslaan.

Het hooi wordt te dien einde in eene vaststaande houten kist gedaan, wier beweegbare bodem in een houten blad bestaat, die men op een vierradigen wagen legt, welke door middel van een spoorweg

onder de kist kan gebracht worden. Dit hooi, wat eerst door een man, die zich in de kist begeeft, ineengetreden wordt, zal vervolgens met behulp van touwen of kettingen, gaande over het windas, dat op den wagen is, eene eerste persing ondergaan, en daardoor eene digtheid bekomen, van omtrent 180 Ned. ₤ per kubieke el.

Hierop zal de voorzijde van de pers, welke uit twee kleppen bestaat, zich openen, ten einde het vroeger geplaatste windas weg te nemen en het hooi in de hydraulische pers te brengen, waar de digtheid tot op 550 à 600 Ned. ₤ per kubieke el gebracht wordt. Dit hooi daarop met twee bandijzeren hoepels, die over plankjes gaan, te zamen gebonden, neemt buiten de pers weder een grooter volume aan van omtrent 0,250 of 0,220 kub. el; de digtheid zou dan bedragen 400 tot 450 Ned. ₤ per kubieke el.

De behandeling, het opstellen en uittennemen van deze persen, heeft volstrekt geen bezwaar, en als men het geheele gewigt van zoodanige pers, 't welk hoogstens 4500 of 5000 Ned. ₤ bedraagt, over verscheidene stukken verdeelt, waarvan het zwaarste slechts 1200 Ned. ₤ weegt, zijn ze gemakkelijk van de eene pachthoeve naar de andere te vervoeren.

De kosten dezer persing, die geheel door handenarbeid geschiedt, kwamen in Frankrijk voor balen van 100 Ned. ₤ ten hoogste op 2,48 Fr.

Eindelijk dient nog te worden opgemerkt, dat het geperste hooi kan bewaard blijven zoolang men 't verkiest, zonder in deugdzaamheid te verliezen of te broeijen.

Ik heb in het jaar 1844 te Parijs een hooibaal gezien, die in 't begin van het jaar 1850 was geperst en nog zoo gaaf was als op den eersten dag. Ten dien aanzien zou dus, door middel der hydraulische pers, de prijsvraag voldoende beantwoord zijn van de Keizerlijk-Russische Maatschappij voor landhuishoudkunde, welke een middel verlangt, om den landman en veebezitter ten minste voor een geheel jaar met voorraad voor het onderhouden der kudde te voorzien, en om het hooi te kunnen bewaren zonder aan bederf bloot te staan.

Doch niet alleen voor het transport te water, wordt door de persing van het hooi zeer veel ruimte bespaard, maar ook bij het opbewaren in magazijnen. Door de ingenieurs wordt bij het bouwen van magazijnen de digtheid van het gewone hooi op 100 Ned. ft^3 en die van het stroo op 84 Ned. ft^3 per kubieke el gesteld. Wordt nu het hooi door de persing tot op eene digtheid van 400 Ned. ft^3 per kubieke el gebracht, en ook het stroo in dezelfde verhouding verdigt, dan kan de ruimte-inhoud van de magazijnen tot op een vierde gedeelte verminderd worden, en in dezelfde evenredigheid verminderen ook de bouwkosten. De bovenstaande gewigts-opgaaf voor de kubieke el hooi, komt mij echter te groot voor. In het Rapée-magazijn te Parijs, rekt men slechts 80 à 90 Ned. ft^3 voor de kubieke el opgestapelde bossen hooi. In Algerie verkrijgt het in groote mijten opgestapelde hooi de volgende digtheid:

	Digtheid.
Algiers, mijten van 9000 à 10000 centen.	89 N. ft^3 .
Bona, " " 12000 à 13000 " "	92 " "
Philippeville, " " 6000 à 7000 " "	76 " "

De ruimte-vermindering in de magazijnen zou derhalve grooter zijn dan de hier bovenopgegevene.

De persing van het hooi heeft, behalve de ruimte-besparing, nog een ander voordeel voor de proviandering van het leger. Daar namelijk het hooi de digtheid van het populierhout verkrijgt, en groote blokken uitmaakt, zoo verbrandt het ook niet meer zoo spoedig, en kan men daardoor een in een hooimagazijn ontstane brand meester worden, wat vroeger onmogelijk was.

Eene proeve daaromtrent werd in de maand November jl. op den linker Seine-oever, nabij de Jena-brug, genomen. Twintig balen, met de hydraulische pers geperst hooi, iedere baal van 100 Ned. ft^3 , werd zoo opgestapeld, dat er eene ledige ruimte tusschen beiden bleef om den trek van het vuur te begunstigen. In deze ruimte werden in terpentijnolie gedoopte houtspaanders gebracht. Op dezelfde wijze werd een hoop gemaakt van 20 balen hooi, ieder van 100 Ned. ft^3 , welke balen geperst waren. Zij waren met touwen vastgebonden en met plankjes belegd; hare gemiddelde digtheid bedroeg 160 Ned. ft^3 per kubieke el. Men had twee andere hoopen, ieder van 10 centenaars ongeperst hooi, daargesteld, waarvan de een bestond uit bossen van 5 Ned. ft^3 ieder, de ander uit los hooi.

Deze hoopen werden achtereenvolgens in brand gestoken, en daarbij de volgende uitkomsten verkregen:

Aan den uit los hooi en uit bossen bestaanden hoop plantte het vuur zich aan de buitenoppervlakte snel voort; de geheele massa geraakte in brand en door den wind

werden de vonken ver weggevoerd; weldra vormde de hoop slechts eene enkele gloeiende massa, die niet meer te dooven was. Het losse op een hoop liggende hooi laat echter de lucht niet door de massa heentrekken, en verbrandt welligt iets langzamer dan het in bossen gebonden hooi. Het met touwen bijeengebonden geperste hooi verbrandde minder snel dan het ongeperste; doch de touwen verbrandden en de balen openden zich, maar de digtheid die zij door het persen hadden verkregen, veroorzaakte dat het vuur haar niet zoo snel verteerde als met eerstgemelde balen geschiedde; intusschen viel er kwalijk aan blusschen te denken en was het schier niet mogelijk ze aan den gloed te onttrekken, om het nog onverbrandde hooi bruikbaar te behouden.

Wat het geperste hooi, dat in bandijzer besloten was, betreft, nadat het vuur zich over 't grootste gedeelte der oppervlakte had verbreid en de buitenstengels verbrand had, nam het van zelf weder af, concentreerde zich in de gangen door de onderste trekkanalen gevormd, en brandde met weinig vlam voort. Nadat de plankjes verbrand waren, bleven de balen toch in haar geheel; geene enkele verloor hare gedaante. Toen nu het vuur een uur lang gebrand had, liet men eene brandspuit komen, en na verloop van 15 à 16 minuten was de brand zoo volkomen gebluscht, dat men de balen kon opladen

en in het magazijn terugbrengen. Men kon deze balen ook rukken en omhalen, zonder dat er eene losging.

Van deze aldus aan verbranding en rook blootgestelde hooibalen, bleef nog de helft van het hooi behouden, hetwelk tot bossen gemaakt en gedeeltelijk met luzerne (Fransche klaver) vermengd, aan het eskadron van den trein tot fourage gegeven werd. De rijpaarden, die weinig arbeiden en kiescher zijn, lieten het onaangeroerd, maar de trekpaarden aten het. Intusschen dient nog hierbij te worden gezegd, dat dit hooi slechts drie of vier dagen gelucht was; had men het langer laten luchten, of was er wat zout bijgedaan, dan zou het voor de paarden aangenamer geweest zijn. Behalve de tien centenaars hooi die tot voeder konden dienen, werden er nog vier centenaars (20 per cent van het geheel) tot strooisel geschikt bevonden, zoodat van eene hoeveelheid hooi, welke een uur lang aan het vuur had blootgestaan, slechts 50 ten honderd van de geheele massa verteerd was.

Uit deze genomen proeve vloeit voort, dat een hooimagazijn, 't welk met hooi, in met bandijzer gebonden balen, gevuld is, beveiligd is voor algeheele verbranding, en dat een groot gedeelte van het hooi ook na den brand nog kan gebruikt worden. Er volgt voorts uit dat het vervoer van geperst hooi op spoorwegen geen gevaar op zichzelf oplevert.

DE DUURTE DER LEVENSMIDDELEN

EN

DE BEZOLDIGING DER KRIJGSMAGT.

Er heeft in onze dagen een verschijnsel plaats, wat, indien het slechts van tijdelijken aard ware, reeds in hooge mate de aandacht zou verdienen van hen die de belangen van het krijgswezen ter harte nemen, en dus nog zooveel te meer, nu het, gelijk men veilig kan beweren, voortdurend zal blijven bestaan.

Wij bedoelen het stijgen der prijzen van de eerste levensbehoefsten.

Dit verschijnsel toch is niet toe te schrijven aan misgewas of andere voorbijgaande oorzaken; want al moge de oogst dit jaar niet boven het middelmatige wezen, wij hebben toch, nog kort geleden, jaren van overvloed beleefd, en niettemin neemt de duurte der eerste levensbehoefsten bestendig toe.

Het zal niet noodig zijn aan te merken dat de aanleiding dier toenemende duurte gelegen is in de veranderde handelswetgeving, vooral van Engeland en van ons eigen vaderland. In Engeland, waar de levensmiddelen schromelijk hoog in prijs waren, werd de handel, weinig jaren geleden, plotseling nagenoeg van alle banden ontheven en de invoer bijna geheel vrij verklaard; in Nederland, waar in vergelijking van Engeland de levensmiddelen zeer weinig golden, werden de beletselen

opgeruimd die aan den uitvoer in den weg stonden, en nu ging de overvloed van Nederland koopers zoeken op de Engelsche markten, zoodat dáár de prijzen daalden, terwijl zij hier noodwendig rijzen moesten.

De prijzen der levensmiddelen zouden evenwel hier te lande nog meer gerezen zijn, indien de Nederlanders, ziende welke voordeelen er op de Engelsche markten te behalen waren, zich niet onmiddellijk met ijver waren gaan toeleggen op het overbrengen van alles waarnaar in Engeland vraag was, en derhalve op het doen toenemen van den voorraad waaruit de verzendingen moesten geschieden. Statistieke opgaven getuigen dan ook, dat onze vee-stapel, sedert het begin van dien ruimen uitvoer, belangrijk is aangegroeid en dat onze landbouw zich meer en meer uitbreidt. De Engelsche voortbrengers zagen zich daarentegen door de mededinging der Nederlanders verplicht hunne prijzen zoo laag mogelijk te stellen, en op die wijze ontstond er tusschen hen en de Nederlanders een wedstrijd, die bestendig strekte om de Engelsche markten op de goedkoopste wijze te voorzien, en die, zoo hij immer eindigt, slechts dan eindigen zal, wanneer de Nederlanders er geen voordeel meer in zien hunne waren naar de andere zijde

van het Kanaal te brengen. Het is dus mogelijk dat vroeg of laat de prijzen der levensmiddelen in Engeland en in Nederland even hoog zullen staan.

Het spreekt van zelf dat ook andere volkeren zich in den strijd zullen mengen, en werkelijk reeds gemengd hebben; maar dit kan aan de zaak geen ander eindbeslag geven, dan dat met der tijd de levensmiddelen bij meer volkeren dan de reeds opgenoemde, nagenoeg gelijk in prijs zullen staan. Het evenwigt zal zich dus van lieverlede herstellen, althans bestendig trachten te herstellen, maar bij slot van rekening zullen de volken, die aanvankelijk hooge prijzen betaalden *minder*, en die lage prijzen besteedden *meer* geld voor hunne levensmiddelen moeten uitgeven.

Dat Nederland in het laatste geval verkeert, is duidelijk.

Sommigen zouden dit door geweldige middelen willen voorkomen, zij zouden den uitvoer belet, althans belemmerd willen zien, en zóó de duurte wenschen te bestrijden. Iets dergelijks zou echter eene ongerijmdheid wezen, en derhalve eene poging zijn waardoor het doel niet kan worden bereikt. Dit in het breede te bewijzen, ligt buiten ons bestek; maar het zij voldoende hier aan te merken, dat de wetenschap der *Staathuishoukkunde*, gepaard aan de ondervinding, voldoende staaft hetgeen door ons wordt beweerd.

Al mag men evenwel in het belemmeren van den handel geen middel zoeken om het kwaad te bestrijden, zoo zijn er echter andere maatregelen te nemen, die zonder twijfel verligting zouden aanbrengeu. Wij bedoelen het afschaffen der accijnsen, het

geen bij het groote batig saldo in 's lands kas reeds voorhanden, en bij het toenemen der opbrengst van een aantal andere belastingen, niet meer onder de onmogelijkheden mag gerangschikt worden. Door de belasting op het slagten van vee kan het rundvleesch, wat op Nederlandschen bodem gewonnen is, na met de transportkosten bezwaard te zijn, nog ruim zoo goedkoop in Engeland als in Nederland genuttigd worden. Die belasting bevordert derhalve den uitvoer, zonder eenig nut voor den Nederlandschen handel. Nu beweert men wel dat ook de belasting op het slagten van schapen en varkens is afgeschaft, zonder dat het schapen- of varkensvleesch daarom goedkoop is geworden; maar hoe kon het dit zijn, zoolang het rundvleesch duur is. Doet bijv. de duurte der aardappelen ook niet den prijs van het graan rijzen, en zal niet bestendig de vraag naar het goedkoopste levensmiddel toenemen en daardoor de prijs van dit levensmiddel doen stijgen, tot zij in evenwigt is met de prijzen der andere levensmiddelen?

Wanneer wij zien dat het in vele garnizoenen op den duur onmogelijk blijkt te zijn den soldaat het eenmaal voor hem noodzakelijk gekeurde rantsoen van 0,25 N. P. vleesch per dag te verstrekken, dan moeten wij vooral in zijn belang het afschaffen der belasting op het slagten van rundvee hoogstwenschelijk noemen. Ook aan het algemeen zal die afschaffing verligting toebrengen, maar zij kan daarom niet verhinderen dat de prijzen der levensmiddelen altijd hooger zullen blijven dan zij vroeger waren.

Uit dit feit moge echter voor velen een groot tijdelijk nadeel voortvloeijen, voor het algemeen kan de aanleiding er toe niet anders dan goede vruchten dragen, en mogen wij derhalve deernis hebben met hen die in deze oogenblikken door de bestaande duurte lijden, zoo moeten wij ons echter verheugen wegens den toenemenden uitvoerhandel, die er de oorzaak van is en die allengskens ook het gevolg (de duurte) zal lenigen, terwijl zij reeds brood heeft verschaft aan duizenden die weleer gebrek leden.

Het is toch duidelijk dat, wanneer de voortbrenger van levensmiddelen voor zijne waar meer dan voorheen eischt van de voortbrengers van kleedingstukken of van huisraad, deze laatsten op hunne beurt voor hunne waren ook meer van den eersten zullen eischen, en dat, wanneer men bijv. voor een mud graan meer guldens moet betalen dan vroeger, men ook weldra voor een pantalon of voor eene tafel meer guldens zal moeten nederleggen dan eertijds geschiedde. Het is ook duidelijk dat een aantal voortbrengers van kleedingstukken, van huisraad, van wagens, van schepen enz., zullen trachten hunne waren met minder kosten te vervaardigen, ten einde meer dan vroeger te winnen en die waren voor denzelfden prijs te kunnen blijven leveren. Het blijkt dus ten klaarste dat hij, die bijv. een rijtuig heeft voortgebracht, voor dit rijtuig weldra evenveel ponden vleesch of mudden graan zal kunnen bekomen als weleer, al wordt ook de waarde van het rijtuig, even als die van een mud graan, door een grooter aantal guldens dan in vroeger jaren vertegen-

woordigd. Voor een ieder derhalve die in handel en nijverheid zijn bestaan vindt, zal het evenwigt tusschen ontvangsten en uitgaven zich weldra herstellen, zoodat ten slotte niet alleen aan geen hunner eenig nadeel zal zijn toegebracht, maar zelfs vele duizenden door de opgewekte bedrijvigheid, door het openen van een aantal nieuwe bronnen van bestaan, door den grooten omvang en bloei, in een woord, die aan onze handels- en nijverheidsondernemingen is ten deel geworden, tot meerder welvaart zullen zijn geraakt.

Een stand in de maatschappij is er echter die in dat alles niet zal deelen, die werkelijk en in hooge mate door de opgenoemde feiten benadeeld wordt. Het is de stand der ambtenaren zoowel der civiele als militaire (1).

Wij krijgslieden ontvangen steeds hetzelfde loon; wij zijn buiten magte om hetgeen door ons wordt voortgebracht — rust en veiligheid voor een ieder, opdat hij ongestoord zijne welvaart kunne vermeerderen — op hooger prijs te stellen. Wanneer de geringe soldaat vierentwintig uren in regen en wind op de wacht zal gaan doorbrengen, kan hij vooraf niet in overleg gaan treden met hen wier veiligheid hij zal verzekeren, over het loon wat hem daarvoor toekomt. Zijn dagloon is reeds voor vele jaren vastgesteld en onveranderlijk hetzelfde gebleven. Hij be-

(1) Dat de renteniers niet benadeeld worden, is duidelijk; dáár waar veel bedrijvigheid heerscht in den handel, is veel vraag naar kapitaal, en waar veel vraag is naar kapitaal, stijgt de rente. De houders van staats-schuldbrieven behoeven derhalve hun kapitaal slechts in handel of nijverheid te steken, om hunne inkomsten te zien vermeerderen.

komt nog evenveel geld als vroeger, maar daar hij zich voor dit geld minder kan verschaffen, zoo is ook zijn loon verminderd. Thans reeds kan hij zich niet meer zoodanig voeden, als men weleer op goede gronden meende dat voor hem noodzakelijk was; de verlichting van zijn verblijf is even voldoende om er na zons-ondergang den weg in te kunnen vinden; de verwarming gedurende den winter bestaat er slechts in naam; in een woord, de slechte verhouding waarin het bedrag zijner bezoldiging tot de maat zijner onvermijdelijke behoeften staat, springt reeds bij iederen dag meer en meer in het oog, en zal voortdurend toenemen.

Wat voor den soldaat gezegd werd, is voor alle overige rangen van toepassing; bijna alle worden zij nog bezoldigd gelijk voor jaren geschiedde. Zij ontvangen hetzelfde aantal guldens, maar daar men zich voor den gulden reeds minder kan en van lieverlede minder zal kunnen verschaffen dan weleer, zoo zal ook het bedrag der bezoldigingen allengskens geringer worden.

De waarden der verschillende voortbrengselen van nijverheid zijn tot elkander in dezelfde verhouding gebleven, of zullen weldra weder tot elkander in dezelfde verhouding staan; tot het bekomen van ieder dezer voortbrengselen, is echter een grooter aantal guldens benoodigd, en zal welligt spoedig een nog grooter aantal guldens benoodigd zijn; de soldaat van iederen rang ontvangt bestendig voor de diensten, door hem aan de maatschappij bewezen, hetzelfde aantal guldens; derhalve wordt de soldaat bestendig armer, terwijl zijne landgenooten bestendig in rijkdom toenemen.

Is er dus een batig saldo in 'slands schatkist, dan is het er gedeeltelijk door de ontberingen aan de krijgsmagt opgelegd, want de bezoldiging der krijgsmagt is niet meer wat zij naar billijkheid behoorde te zijn. Het vermeerderen der bezoldigingen, vooral van die der laagste rangen, zou derhalve reeds thans eene daad van regtvaardigheid zijn, maar zal gewis ceerlang in ernstige overweging dienen genomen te worden.

MUZZKKORPSEN BIJ DE INFANTERIE.

(INGEZONDEN.)

In de laatste weken is er veel over dit onderwerp gesproken, ja zelfs gaat het *Handelsblad* zoo ver van ten stelligste te verzekeren, dat bij ieder regiment infanterie een muzikkorps zal worden daargesteld, bestaande uit 1 kapelmeester, 7 muzikanten en eenige élèves; terwijl daarentegen eenige, doorgaans goed onderrigte lieden, halstarrig blijven beweren dat de noodige fondsen verstrekt zullen worden om bij ieder bataillon een hoornmuziek tot stand te brengen. Hoe het zij, hoog geplaatste personen schijnen zich deze zaak aan te trekken, en men mag met eenigen grond eerstdaags per regiment, of wel per bataillon, eene instelling verwachten die van de belangstelling getuigt welke Zijne Majesteit de Koning steeds de armee toedraagt. Naardien er echter nog niets bepaalds van vastgesteld, althans officieel van bekend is, geloof ik het niet overbodig een gevoelen kenbaar te maken, dat ik met zeer vele officieren en militairen van mindere graden deel, doch dat welligt, om verschillende redenen, niet gedeeld wordt door die personen, welke den meesten invloed op de wijze van zamenstelling der toekomstige muzikkorpsen kunnen uitoefenen. Het is hier voornamelijk de vraag, welk doel men heeft met het oprigten van muzijk bij de korpsen? moet het strekken om den goeden geest, om het welzijn der troepen te bevorderen,

dan twijfel ik niet of ieder weldenkende zal deze mijne beschouwingen geheel in overeenstemming achten met het welbegrepen belang van den militair in het algemeen.

De muzijk maakt de menschen opgeruimd, brengt ze in eene vrolijke stemming; neerslagtigen worden er door opgewekt en als het ware met een nieuw leven bezielde. Zie, hoe na eenen vermoeijenden marsch de hoofden opgerigt en de beenen vlugger worden, zoodra zich slechts de muzijk doet hooren. Alle vermoeijenissen zijn voor dat oogenblik vergeten; de energie herleeft; men gevoelt zich tot alles in staat, zoowel om den vijand onverschrokken te gemoet te gaan, als om bij het binnentrekken eener vreedelievende garnizoensplaats zich in eene krachtige en goede houding te vertoonen aan de tallooze schoone oogen, die door de muzijk aan de ramen worden gelokt. De muzijk werkt dus mede om eenen goeden militairen geest bij de troepen te bevorderen, en hen liefde vóór en gehechtheid aan hunnen stand en aan hun korps in te boezemen. Doordrongen van het nut en de gunstige uitwerking die de muzijk hebben kan en moet, ben ik van gevoelen dat men ze zoo algemeen mogelijk maken en ieder bataillon infanterie daarvan voorzien moet; in stede van, zoo als thans bij sommige korpsen geschiedt,

de voor de muziek best geschikte sujetten in massa bij den staf van het regiment te vereenigen, om een beter geheel en welluidender harmonie-muziek te kunnen vormen.

Voor hen die, tot de staven behoorende, hiervan voortdurend kunnen profiteren, is dit zeker zeer aangenaam; doch hoe weinig militairen dit voorregt overigens ten deel valt, springt dadelijk in het oog, indien men slechts nagaat dat van de 56 bataillons infanterie, er altijd 14 gedetacheerd zijn, zoodat men aannemen kan dat in de 5 jaren tijds, die een regiment doorgaans in dezelfde gewesten doorbrengt, ieder bataillon gemiddeld twee jaren van de muziek verstoken is, en toch nog in den regel veel tot de instandhouding daarvan contribuieren moet. Neemt men bovendien in aanmerking, dat slechts in 4 garnizoensplaatsen meer dan twee bataillons bij den staf van het regiment vereenigd zijn, dan wordt voor de regimenten, die niet of slechts zelden van die goede garnizoenen jousseren, de kans om hun muziek te hooren nog veel ongunstiger, ja bijna het omgekeerde van de bovenstaande verhouding, zoodat men door elkander gerekend, zonder overdrijving, kan vaststellen, dat een militair de helft van zijnen diensttijd doorbrengt in garnizoenen, waar zich de staf van het regiment niet bevindt, meestal in kleine plaatsen, die weinig genoeg opleveren en waar dus, nog meer dan in groote steden, de muziek veel kan toebrengen om het eentoonige leven te veraangemen en de harmonie met de ingezetenen te bevorderen.

Een regimentsmuziek wordt in den regel te veel ontzien; men hoort het slechts

zelden aan het hoofd van den troep; het is alsof de zuivere toonen, die de talentvolle muzikanten uit hunne instrumenten weten te halen, te schoon, te gevoelvol zijn voor den eenvoudigen soldaat, die liever eenen eenvoudigen, maar fikschen marsch hoort blazen, dan de schoonste ouvertures, symphoniën, enz.

Een regimentsmuziek is bijna gelijk te achten met een stadsmuziek, dat zich hoofdzakelijk op publieke vereenigingen doet hooren, tot genoeg van alle kunstliefhebbers, en dus ook veel kan bijdragen tot gezellig verkeer van militairen met burgers, maar daardoor in geenen deele beantwoordt aan de strekking die het eigenlijk moest hebben. Een bataillons-hoornmuziek daarentegen, zamengesteld, zoo als thans reeds bij verscheidene bataillons het geval is, uit de tamboers en hoornblazers, zal minder goede muziek kunnen maken, doch spoedig genoeg voldoen tot bereiking van het nuttige doel 't welk er mede beoogd moet worden, en juist dat mindere gehalte, zoowel als de aard zijner zamenstelling, zijn redenen dat het dagelijks aan het hoofd van den troep gehoord en niet ontzien wordt. Indien er muziek moet zijn tot genoeg van bijzondere personen, of tot vermaak van de ingezetenen, laat het hen dan zelve bekostigen, maar iedere militaire instelling, maatregel, of hoe zoo iets ook te noemen zij, moet strekken tot welzijn, en tevens, als het kan, tot genoeg van het leger in het algemeen en niet tot dat van bijzondere bevoorregte personen.

Na de organisatie van 1850 is bij eenige bataillons, met het gunstigste gevolg, een hoornmuziek daargesteld en bekostigd uit

vrijwillige contributiën der officieren, en ongetwijfeld zou dit meer algemeen geschied zijn, of navolging gevonden hebben, indien het geene tegenkanting gevonden had bij sommige chefs, of als men met minder kosten geschikte personen tot instructeur kon vinden. Dit laatste en grootste bezwaar verdwijnt echter geheel, indien er van 's Rijks wege subsidiën verstrekt worden.

Laat ons een oogenblik veronderstellen dat het *Handelsblad* in Augustus waarheid sprak, toen het verzekerde dat per regiment een muzikkorps zou worden opgericht, bestaande uit 1 kapelmeester, 7 muzikanten en 14 élèves, en laten wij de soldij per dag respectievelijk stellen op 1 gulden, f 0,65 en f 0,25, dan zou, met inbegrip der toelage voor kleeding- en reparatiefonds, brood enz., zoodanig muzikkorps maandelijks aan het Rijk kosten ruim f 428 en dus meer dan f 5000 per jaar, terwijl de kosten voor aankoop van instrumenten en de toelage aan de muzikanten, uit de contributiën der officieren gevonden zouden moeten worden.

Werd nu de bovenbedoelde som onder de bataillons verdeeld tot instandhouding van een hoornmuzik, dan zou zulks meer dan voldoende zijn, ja zelfs zou men per bataillon kunnen volstaan met eenen sergeant-hoornblazer, kapelmeester of staf-hoornblazer, tegen f 1,25 per dag, in alles berekend; voorts dagelijks f 0,75 voor toelagen aan de beste hoornblazers, hetgeen f 2,00 per dag of f 60,00 per maand per bataillon bedragen, en dus op verre na zooveel aan het Rijk niet zou kosten dan een regiments-muzik.

Ik kan uit echte bescheiden bewijzen, dat men in twee jaren tijds, door eene maandelijksche contributie der officieren van f 18,00, uit de tamboers en hoornblazers, die op 5 à 4 na allen ongeoeffend waren, een hoornmuzik heeft daargesteld, dat niet alleen dagelijks tot genoegen strekt van het bataillon waarbij hetzelfde behoort, maar dat zich ook dikwijls tot algemeen genoegen bij publieke vereenigingen doet hooren.

September 1855.

ax = A.

BIJLAGE III.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR.

TWEEDE SERIE. — ZESDE DEEL, N°. 3.

(Maand September 1855.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Tot adj. van Z. M. in buiteng. dienst : de kolonels M. Baron van Geen, kommanderende het reg. gren. en jag., en L. H. W. Baron van Aylva Rengers, kommanderende het 3de reg. inf. Bij het reg. gren. en jag., à la suite van het korps, tot 1sten luit. : Z. K. H. Willem Nicolaas Alexander Frederik Karel Hendrik, Prins van Oranje. Bij het 1ste reg. inf., tot kap. der 1ste kl. : de kap. van de 2de kl. A. van der Poort, van het korps. Bij het 2de reg. inf., tot kap. van de 3de kl. : de 1ste luit. J. Klaus, van het 6de reg. inf.; tot 1sten luit. : de 2de luit. A. T. Engelbert van Bevervoorde, van het korps. Bij het 3de reg. inf., tot kap. van de 3de kl. : de 1ste luit. J. A. Ramdohr, van het 1ste reg. inf.; tot 1sten luit. : de 2de luit. W. A. L. Nierdt, van het korps. Bij het 6de reg. inf., tot kap. van de 2de kl. : de kap. van de 3de kl. G. L. H. Weinhagen, van het korps. Bij het 4de reg. drag., tot instructeur : de ritm. G. K. C. Wildeman, van het reg. Bij het korps marechaussée, tot 1ste luit. : de 2de luit. C. F. van den Hoff en J. F. Meijer, beiden van het wapen.

Verplaatsingen.

Bij het reg. gren. en jag., bij de bataillons gren. : de kap. T. W. d'Harvant Bigot de Villandry, van het 2de reg. inf.; bij de bat. jag. : de kap. H. Benier, van het 3de reg. inf. Bij het korps marechaussée : de 1ste luit. J. K. Peeters, van het 1ste reg. drag. Bij het person. van de geneesk. dienst der landm. : de offic. van gez. van de 3de kl. J. Vlaanderen, van Kampen naar Leijden, zijnde aan de officieren van gez. van de 3de kl. C. F. Diepenbroek, van het pers. van de geneesk. dienst der landm., en C. P. J. van Vugt, bestemd voor de milit. geneesk. dienst in Oost-Indië, vergund om onderling van bestemming te verwisselen, met bepaling dat zij hunne tegenwoordige ancienniteit zullen behouden.

Eervol ontslagen.

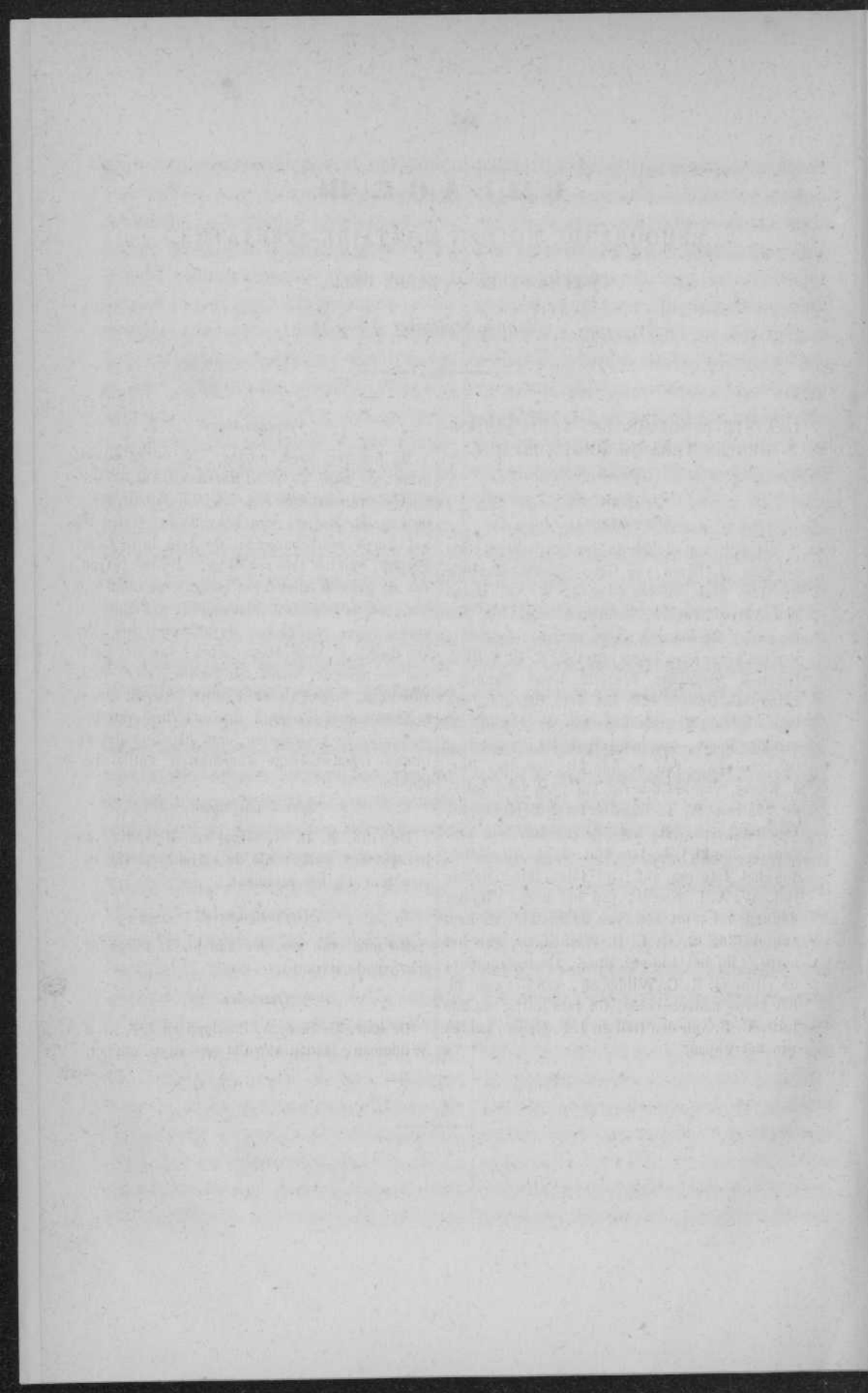
De ritm. E. H. E. Graaf van Bijlandt, van het 4de reg. drag., uit de betrekking van instructeur bij het regiment.

Gepensionneerd.

De offic. van gez. der 2de kl. J. Burghard, schrijvende Burkard.

Overleden.

De kap. G. E. F. A. E. Klapp en J. A. G. T. Wildeman, beiden van het reg. gren. en jag.

GEDENKWAARDIGE TAFEREELLEN

UIT

DEN OORLOG OP JAVA,

VAN

1823 TOT 1850.

Betierkt naar de beste schrijvers en de nagelatene papieren van Z. E. de Luitenant-Generaal Baron MERKUS DE KOCK.

DOOR

A. W. P. WEITZEL.

(Vervolg van N°. 5.)

XXIV.

DE ONDERWERPING EN GEVANGENNEMING VAN DIEPO-NEGORO.

Voor wij overgaan tot het vermelden van hetgeen met DIEPO-NEGORO tijdens en na zijne onderwerping voorviel, zij het ons vergund eene verklaring te geven van den zin, dien men behoort te hechten aan de woorden *onderhandeling* en *onderwerping*, welke zoo dikwerf in ons verhaal voorkomen bij het spreken over Javaansche grooten, die de partij van DIEPO-NEGORO verlieten.

Wij hebben gezien dat de opperbevelhebber, van den aanvang der onlusten af, bestendig door officieren, civiele ambtenaren of getrouw gebleven inlandsche grooten, op de voornaamste volgelingen van DIEPO-NEGORO, liet werken om hen te

bewegen de vaan des opstands te verlaten. De brieven, tot dit einde verzonden, en alle verdere pogingen tot bereiking van het doel aangewend, hadden echter bestendig eenen zoodanigen vorm, dat zij het uitvloeisel schenen te zijn van den vrijen wil der personen van wie zij uitgingen. Het was doorgaans belangstelling, gegrond op herinneringen aan vroegere vriendschappelijke betrekkingen, of ontstaande uit den band des bloeds, die aanleiding scheen te geven, en zeer dikwerf inderdaad aanleiding gaf, tot dienstaanbiedingen, ten doel hebbende eenen afgedwaalden op den regten weg terug te voeren. Die afgedwaalden waren echter, vooral in den beginne, niet zoo gemakkelijk tot beter inzicht te brengen; zij waren bij DIEPO-NEGORO in rang en aanzien geklommen, en eischten van hunne belangstel-

lende vrienden aan onze zijde, dat deze hun van de Nederlandsche regering eene belooning voor hunnen terugkeer zouden bezorgen, die vaak ongerijmd hoog gesteld werd. Hieruit sproot dan meestal eene meer of min langgerekte wisseling van brieven of boden voort, die over het algemeen daarmede eindigde, dat de volgelingen van DIEPO-NEGORO zich aan hunnen wettigen Sultan en aan het Nederlandsche gezag *onvoorwaardelijk onderwierpen*, maar niet dan nadat *hunne vrienden* bij hen borg waren gebleven, dat het verledene zou vergeten worden, en dat er op eene edelmoedige en ruime wijze in hun bestaan zou worden voorzien. Eerst *na* hunne onderwerping werd met hen gesproken over de verdere regeling van hun toekomstig lot, en werd door het hoogste civiele gezag, onder nadere goedkeuring van den opperbevelhebber, vastgesteld hoe groot hun maandelijksch inkomen zou wezen. Dat daarbij aan al hunne redelijke voorstellen en verzoeken werd gevolg gegeven, spreekt van zelve, want de Generaal DE KOCK begreep terecht dat hunne trouw van korten duur zou wezen, wanneer zij billijke gronden van ontevredenheid hadden. Onder die redelijke verzoeken werd dan ook steeds dat om het behoud van den verkregen titel gerekend.

Al hetgeen er nu met de aanhangers van DIEPO-NEGORO betrekkelijk hunne onderwerping, zoowel voor als na het tijdstip waarop zij die volbragten, plaats vond, hebben wij menigmaal met den naam van *onderhandelingen* bestempeld; maar wij deden het gelijk andere schrijvers voor ons, dewijl de taal ons geene even be-

knopte en betere uitdrukking aanbood. Van eigentlijke onderhandelingen toch was hier geene spraak, dewijl die slechts door den opperbevelhebber, of door personen die zonder omwegen met een door hem verstrekte volmagt konden optreden, mogten gevoerd worden. De opperbevelhebber echter hield zich bestendig buiten dit alles, en scheen met het vernemen der onderwerping, ook eerst met de pogingen daartoe aangewend, bekend te worden. Soms — wanneer het een' geduchten tegenstander gold, die reeds wankelde, maar aan de waarheid der ontvangen toezeggingen scheen te twijfelen — vergunde hij wel eens dat hem door een hoog ambtenaar uit zijnen naam verzekerd werd, dat hij veilig tot ons kon komen en dat hij zelfs goed zou worden ontvangen, maar daarbij bepaalde zich zijne onmiddellijke tusschenkomst. Gedurende den geheelen loop van den oorlog, heeft hij dan ook nimmer in persoon aan eenig vijandelijk hoofd geschreven, of uit zijnen naam doen schrijven, dan aan DIEPO-NEGORO zelve, aan MANGKOE-BOEMIE, aan SENTOT en misschien aan nog een of twee voorname hoofden. Nimmer heeft hij hun iets anders voorgesteld dan zich te *onderwerpen*, en nimmer heeft hij hen eene andere voorwaarde aangeboden dan vergiffenis voor het verledene, en een ruim en onbezorgd bestaan voor de toekomst, en de inwilliging van alle zoodanige verzoeken, die op de waardigheid van het Nederlandsche bestuur, of op de regten van anderen, geen inbreuk maakten.

In de eerste jaren van den oorlog, toen ons bestaan op Java nog ernstig bedreigd

werd, zijn er, met goedvinden van den Generaal DE KOCK, evenwel vijandelijke Prinsen tot ons gekomen, op voorwaarden eenigzins afwijkende van de zoo even genoemde. Dit waren de Prinsen MANGKOE-DI-NINGRAT, NOTTO-PROBJO en SERANG. Deze ontvingen, reeds voor hunnen afval, stellige beloften, die zich na hunne onderwerping moesten verwezentlijken. Aan den eersten werd toegezegd dat het lijk zijns vaders van Amboina naar Java zou worden overgebracht, en aan de beide laatsten werd het vruchtgebruik van een bepaald aantal tjatja's land beloofd, terwijl zij allen aan het hoofd van barissans, onder de bevelen van den Generaal DE KOCK, tegen DIEPO-NEGORO zouden strijden. Het laatste kan echter meer als een tegemoetkomen aan onze wenschen, dan als eene door hen gestelde voorwaarde beschouwd worden, en ook het overige is van zulk eenen ondergeschikten aard, dat wij het eene zoowel als het andere slechts aanhalen om te doen zien van hoe luttel belang en hoe zeldzaam de afwijkingen waren, die gedurende den geheelen loop van den oorlog hadden plaatsgevonden, van de voorwaarden waarop eenmaal aangenomen was dat de volgelingen van DIEPO-NEGORO zich moesten onderwerpen. Deze voorwaarden gaven hun geene andere zekerheid, dan die van een straffeloos verleden en van eene onbezorgde toekomst, en zelfs MANGKOE-BOEMIE of SENTOT hadden niets anders verworven, op den oogenblik toen zij den Sultan van Djokjokarta en den Koning van Nederland weder als hunne wettige opperheeren erkenden. Al wat hun later werd toegekend, ontvingen zij als

waren het gunsten, door ons uit eigen beweging verleend. Aan den zoon van DIEPO-NEGORO, die zich onlangs aan PRABOE-NINGRAT had onderworpen, was niets toegezegd dan dat hij wèl zou behandeld worden, en aan DANOE-REDJOE, de rijksbestierder van DIEPO-NEGORO, die bij den kolonel CLEERENS had bedongen dat hij den titel van rijksbestierder en dien van hoofd der Bassa's zou behouden, werd, op last van den opperbevelhebber, zelfs berigt dat hij weder naar DIEPO-NEGORO kon terugkeeren als hij dit goed vond, maar dat hij niet kon erkend worden als rijksbestierder, dewijl er in Djokjokarta maar één zoodanige ambtenaar kon bestaan, en dat hij evenmin hoofd der bassa's kon blijven, dewijl wij geene bassa's erkenden.

Het zal weldra blijken dat de gegeven ophelderingen niet overbodig zijn tot het regte verstand, van hetgeen wij verder aangaande DIEPO-NEGORO hebben mede te deelen.

Ingevolge de voorschriften van den opperbevelhebber, ging de kolonel CLEERENS, in weerwil van den voorspoed onzer wapenen, bestendig voort met het aanwenden van pogingen, om door overreding den aanhang van DIEPO-NEGORO te verminderen en, zoo mogelijk, hem zelf er toe te brengen vrijwillig van het voortzetten des oorlogs af te zien. De omstandigheden waren echter, sedert den jongsten wapenstilstand, zoodanig in ons voordeel veranderd, dat er aan het openen van nieuwe en eigentlijke onderhandelingen niet meer gedacht werd. DIEPO-NEGORO moest zich zonder voorwaarden aan ons gezag onderwerpen, en voor de verdere regeling van zijn lot op onze

edelmoedigheid vertrouwen, of door het zwaard vergaan. Dit was onherroepelijk besloten. Toen KERTO-PANGALASSAN, een aanvoerder dien wij dikwerf genoemd hebben en die de onzen veel moeite had veroorzaakt, eindelijk tot ons was gekomen, liet CLEERENS door dezen, op het einde van November 1829, aan DANOE-REDJOE schrijven, dat hij DIEPO-NEGORO toch tot het nederleggen der wapenen zou trachten te bewegen; hij liet er hem bijvoegen dat DIEPO-NEGORO, indien hij iets van de Nederlandsche regering verlangde, gerust zijne wenschen kon openbaren, want dat zij zeker ingewilligd zouden worden, zoodra ze slechts redelijk waren, en vooral wanneer ze geene betrekking op de Godsdienst hadden. DANOE-REDJOE antwoordde dat hij aan zijnen Sultan gaarne voorstellen tot dit einde zou doen, maar dat er vooraf een wapenstilstand diende gesloten te worden, of dat althans onze troepen zich eenigen tijd van bewegingen zouden moeten onthouden, ten einde hem gelegenheid te geven den Sultan, van wien hij gescheiden was, op te zoeken. Op dit voorstel liet CLEERENS door KERTO-PANGALASSAN tot bescheid geven, dat het thans geen tijd meer was om uitstel te erlangen of listen aan te wenden, en dat het Nederlandsche bestuur geenszins het voornemen had DIEPO-NEGORO te beloonen, maar veeleer hem te straffen, indien hij niet spoedig in onderwerping kwam. Toen KERTO-PANGALASSAN, uit een overblijfsel van gehechtheid aan zijnen vorigen meester, bij gelegenheid dezer briefwisseling, vroeg wat deze wel zou kunnen vragen en erlangen, antwoordde CLEERENS, dat hij niet bevoegd

was aan DIEPO-NEGORO voorstellen te doen, dewijl zijn last slechts medebragt hem tot het uiterste met de wapens te vervolgen, en hem zoo mogelijk gevangen te nemen, of althans tot het aanbieden zijner onderwerping te dwingen; dat hij echter in DIEPO-NEGORO's plaats zou verzoeken door het Nederlandsch bestuur weder in genade aangenomen, en bijv. tot eersten Pangerang aan het Hof van Djokjokarta benoemd te worden; dat hij in geen geval meer over de Godsdienst spreken, doch trachten zou in de betaling der oorlogskosten, die billijkerwijze voor rekening van Djokjokarta moesten komen, eene verzachting te brengen, ten einde op die wijze de lasten te verminderen, waaronder het volk door zijne schuld reeds gebukt ging en nog lang zou gebukt gaan. CLEERENS drong er voorts bij KERTO-PANGALASSAN ten sterkste op aan, dat hij dit een en ander, hetzij aan DANOE-REDJOE, hetzij aan DIEPO-NEGORO zelf, zou mededeelen. Het was niet zonder aarzelen en eerst vele dagen later, dat KERTO-PANGALASSAN zich van deze opdracht kweet.

Hierbij bleef het voorloopig, maar de briefwisseling tusschen DANOE-REDJOE en KERTO-PANGALASSAN werd, met goedvinden van CLEERENS, niettemin volgehouden, en het gevolg daarvan was de onderwerping van DANOE-REDJOE op den 16^{den} Januarij 1830. De toestand van DIEPO-NEGORO was daardoor al meer en meer haghelijk geworden, en hij zond den Maas Panghoeloe PEKE-IBRAHIM en den Hadji BADAR-OEDIN naar den kolonel CLEERENS. Zij ontmoetten hem den 9^{den} Februarij 1830 te Sokko en gaven hem te kennen dat DIEPO-NEGORO

in de dessa Remo-Kawal, nabij Remo-Djati-Negoro, door hem afgehaald en na Kedjawang, 2 palen ten noorden van Sokko, wenschte geleid te worden; dat hij van Kedjawang aan den Generaal DE KOCK zou doen weten wat hij van het Nederlandsche bestuur verlangde, en indien daarop een gunstig besluit kwam, den Generaal gaarne meer noordoostelijk zou ontmoeten. Hij verzocht verder dat voor hem en zijn gevolg te Kedjawang woningen gereed gemaakt werden, en hij met de zijnen ongestoord te dier plaatse vertoeven mogt, tot het bedoelde antwoord gegeven zou zijn.

CLEERENS liet aan DIEPO-NEGORO zeggen dat hij huisverig was hem te ontmoeten, dewijl hij wist dat het gouvernement *niet onderhandelen wilde*, maar *den oorlog met kracht zou voortzetten*; daar de Generaal DE KOCK evenwel naar Batavia was vertrokken — tot het houden eener bijeenkomst met den nieuwbenoemden Gouverneur-Generaal — en hij dus zoo spoedig geene bevelen kon bekomen, zou hij op zich nemen hem te Remo-Kawal af te halen en naar Kedjawang te geleiden, waar hij alsdan ongestoord kon blijven. Hij, CLEERENS, zou intusschen en onmiddellijk aan den Generaal DE KOCK schrijven en vragen of deze zijne goedkeuring wilde hechten aan de plaatshebbende afwijking der gegeven bevelen, die, zoo als wij weten, in geenen deele medebragten aan DIEPO-NEGORO een rustig verblijf te geven, ten einde van daar met de onzen in briefwisseling te treden. Hij zou den Generaal dus vragen, of hij goedvond dat DIEPO-NEGORO van Kedjawang, in stede van uit

de wildernissen, waarin hij, worstelende met het nijpendst gebrek, rondzwierf, zijne schriftelijke verzoeken — die slechts betrekking konden hebben op hetgeen hem *na zijne onderwerping* zou kunnen worden toegestaan — aan hem rigtte, en of hij DIEPO-NEGORO zou willen ontmoeten, wanneer diens verzoeken niet verwerpelijk werden geoordeeld. Was het antwoord van den Generaal DE KOCK niet naar DIEPO-NEGORO's genoegen, dan zou hij weder ongedeed naar het gebergte kunnen vertrekken; hij moest echter beloven, gedurende zijn verblijf te Kedjawang, zijnen aanhang niet te zullen vermeerderen. Dit werd door DIEPO-NEGORO aangenomen en den 16^{den} Februarij had de afgesproken zamenkomst te Remo-Kawal plaats. CLEERENS poogde al dadelijk DIEPO-NEGORO te bewegen zich naar Minoreh te begeven, ten einde daar het antwoord of de komst van den Generaal DE KOCK af te wachten; maar DIEPO-NEGORO verzocht zich aan de bestaande afspraak te mogen houden en naar Kedjawang geleid te worden. Dit geschiedde, en toen hij zich te dier plaatse had nedergeslagen, was hij reeds omringd door een gevolg van 450 koppen, die, op het gerucht dat hun Sultan zich te Kedjawang zou vestigen, uit hunne schuilhoeken of uit hunne dessa's, waarheen zij reeds weder als rustige bewoners waren teruggekeerd, kwamen toestroomen.

Velen zullen hier welligt de vraag doen, of de Generaal DE KOCK bij zijn vertrek dan niet in het opperbevel van het leger had voorzien, en of zijn plaatsvervanger dan niet bevoegd was aan CLEERENS de noodige bevelen te geven, zoodat die thans

nog, onder verlies van veel tijd, te Batavia moesten gevraagd worden. Het zal wel geen betoog vereischen dat het kommando van het leger niet onvervuld was gebleven; de kolonel COCHUIS was dit te Magelang komen aanvaarden, en ontving dus ook terstond berigt van het gebeurde. Maar DIEPO-NEGORO had voorgesteld aan den Generaal DE KOCK te schrijven en gevraagd den Generaal DE KOCK te ontmoeten; derhalve moest men ook het goedvinden van den Generaal DE KOCK inwinnen. Dat DIEPO-NEGORO er op stond met den Generaal DE KOCK zelf te handelen, was eensdeels het uitloeijsel van de hooge achting die de Generaal op Java genoot, maar ook anderdeels een gevolg van den trots, die niet alleen aan DIEPO-NEGORO, maar aan alle voorname Javanen eigen was. Geen der hoofd-medestanders van DIEPO-NEGORO had zijne onderwerping aangeboden aan Javanen of Nederlanders, die zij minder in rang achtten dan zij-zelf waren. Toen DIEPO-NEGORO vernam dat een zijner zonen zich aan PRABOE-NINGRAT had onderworpen, was hij zeer verbolgen, en dit geenszins over den afval van een' zijner kinderen, maar wel dewijl de onderwerping aan eenen persoon van geringer afkomst dan die zijns zoons geschied was. Het is zeer waarschijnlijk dat, wanneer DIEPO-NEGORO slechts even op de inwilliging zijner begeerte had kunnen rekenen, hij geëischt zou hebben met den Gouverneur-Generaal in persoon te handelen. Men was dus wel genoodzaakt, wilde men wellicht de kans op het spoedig ten einde brengen van den oorlog niet verwaarloozen, zich het tijdverlies te getroosten, wat uit

de afwezigheid van den Generaal DE KOCK moest voortspuiten.

Den 17^{den} Februarij ging de kolonel CLEERENS een bezoek afleggen bij DIEPO-NEGORO, en haalde hem toen over zich naar Minoreh te begeven. Op zijn verzoek zou hij-zelf met CLEERENS en zijne voornameste volgelingen over Kadilangoe, en zóó langs den linker oever der Bogowonto naar die plaats gaan, terwijl zijn verdere aanhang eenen meer korten weg zou nemen. Dit verzoek was gegrond op bijgeloof, daar volgens eene oude voorzegging, aan de Vorsten uit het huis van Mataram, die over de Bogowonto zouden gaan, onheil moest weêrvaren. Te Kadilangoe evenwel, waar de Bogowonto zich reeds in de Lerang had gestort, kon de overtocht zonder gevaar plaats hebben. Eerst nu vernam men deze bijzonderheid, waarvan de kennis aan de onzen in vroeger jaren van groot nut had kunnen zijn. — DIEPO-NEGORO verzocht verder nog, dat geen onzer inlandsche hoofden deel van den stoet zouden uitmaken, terwijl CLEERENS hem nogmaals herinnerde dat hij zijn gevolg onderweg niet mogt vergrooten. — CLEERENS bleef hem *Sultan* noemen, maar gaf hem te kennen dat zulks alleen geschiedde om hem vernederingen te besparen in het bijziju zijner ondergeschikten, die hem nog gestadig met dezen titel aanspraken.

Den 21sten Februarij kwam men te Minoreh aan; DIEPO-NEGORO werd onderweg met den grootsten eerbied door de bevolking behandeld; levensmiddelen en verscheingen werden van allerwege aangevoerd, zonder dat daartoe bevel was

gegeven, en zelfs te Minoreh werden hem uit Bagleen nog geschenken nagezonden. Hij-zelf was ziek en aanvaardde de geneeskundige behandeling van den officier van gezondheid Piël. Zijn gevolg was, in weerwil der gemaakte overeenkomst, reeds tot 700 man aangegroeid.

Terwijl dit alles voorviel, had SENTOT te Bantoelan op den 4^{den} Februarij zendingen ontvangen van DIEPO-NEGORO, die hem kwamen berigten dat hun Sultan zich wilde *onderwerpen*, maar dat hij vooraf eenen brief van den Generaal DE KOCK wenschte te ontvangen, waarin hem verzekerd werd dat hij wel door het Nederlandsche bestuur zou worden ontvangen. Deze gevraagde brief werd op den 11^{den} Februarij door den Generaal DE KOCK aan SENTOT verzonden, met last hem zoodra mogelijk aan DIEPO-NEGORO te doen geworden. Daar het verblijf van DIEPO-NEGORO thans voor niemand een geheim meer was, kostte het aan SENTOT weinig moeite zich van dien last te kwijten.

Na eenigen tijd rustig te Minoreh verbleven te zijn en intusschen de goedkeuring van den Generaal DE KOCK op zijne handelingen verworven te hebben, begaf CLEERENS zich den 24sten Februarij, zijnde de laatste dag voor het begin der Poecassa, naar DIEPO-NEGORO. Hij bragt hem onder het oog dat, aangezien hij reeds gezegd had zich gedurende de Poecassa niet met wereldsche zaken te kunnen bezighouden, het nu tijd werd zijne verzoeken in geschrift te brengen, opdat men die aan den Generaal DE KOCK, bij zijne komst te Magelang, zou kunnen voorleggen. DIEPO-NEGORO echter — ofschoon hij aanvankelijk

voorgesteld had reeds van Kedjawang te schrijven — beweerde thans dat hij onmogelijk eenig schriftelijk verzoek kon doen, alvorens den Generaal DE KOCK gesproken te hebben, en hij verzocht tot na de Poecassa buiten alle wereldsche beslommingen te mogen blijven. CLEERENS bleef echter aandringen en beweerde dat hij, zelfs tijdens de Poecassa, zich zeer goed met den Generaal DE KOCK, door middel van brieven, kon onderhouden, dewijl de Koran in geenen deele verbood gedurende dien tijd het noodige werk te verrigten. DIEPO-NEGORO gaf eindelijk toe en beloofde te schrijven, maar toen hij daartoe zou overgaan, ontstond er bij hem eene andere zwaarigheid, die hij van groot gewigt achtte. Hij verzocht aan DANOE-REDJOE, die in het gevolg van CLEERENS mede naar Minoreh gegaan was, aan den kolonel CLEERENS te willen vragen, met welke benaming hij den Generaal DE KOCK moest aanspreken. De opperbevelhebber had namelijk SENTOT weleer zijn *kleinzoon* genoemd, en aangezien DIEPO-NEGORO hooger in rang was dan SENTOT, kon deze zich niet tot des Generaals kleinzoon verklaren door hem *grootvader* te noemen. CLEERENS liet hem ten antwoord geven, dat — wat er ook ten aanzien van SENTOT geschied was — de Keizer en de Sultan den Generaal DE KOCK grootvader bleven noemen, zoodat hij, die er niet op moest rekenen den titel van Sultan te zullen behouden, zich even goed van die bewoording kon bedienen, zonder zich in het minst te vernederen. Deze aangelegenheid scheen echter voor DIEPO-NEGORO van zooveel gewigt, of althans zulk een geschikt voor-

wensel te zijn, dat hij niet tot het schrijven van den brief overging.

Den volgenden dag kwam KERTO-PANGALASSAN, die door CLEERENS bij DIEPO-NEGORO geplaatst was, ten einde te waken dat hem al het noodige gewerd, het verzoek overbrengen eene som van f 10000, en het noodige laken tot het kleeden van 400 pradjoerits, te mogen ontvangen. Het verzoek om kleding voor pradjoerits bevreemde CLEERENS in geen deele, want een aantal voorname opstandelingen, die in onderwerping gekomen waren, hadden zich aan het hoofd zien stellen van barissans, waarvan het toekomstige lot nog niet bekend was; de onafhankelijke Pangerangs MANGKOE-NEGORO en PAKOE-ALAM onderhielden op onze kosten, ook in tijd van vrede, troepen, waarmede zij het Nederlandsche bestuur in den oorlog moesten dienen, en ook DIEPO-NEGORO kon derhalve zeer goed wenschen in den vervolge aan het hoofd van eenen barissan gesteld te blijven. CLEERENS achtte zich echter niet bevoegd aan het verzoek, gelijk het gedaan werd, te voldoen; hij had aan KERTO-PANGALASSAN reeds vroeger f 200 voor DIEPO-NEGORO ter hand gesteld; hij voorzag hem en de zijnen van levensmiddelen en wat zij verder behoefden, en liet derhalve thans weten, dat hij niet op zich durfde nemen hem zulke groote sommen, als hij vroeg, te verstrekken; gaarne zou hij hem nog een voorschot van f 1000 geven, om in mindering te strekken van hetgeen hem later van den lande zou worden toegekend, maar kleding voor pradjoerits kon of mogt hij hem niet geven, daar het niet te veronderstellen was dat

het Gouvernement den barissan, die DIEPO-NEGORO bij zich had en die uit zamengeraapt dessa-volk bestond, in dienst zou houden. Toen KERTO-PANGALASSAN vervolgens, op last van DIEPO-NEGORO, een voorschot vroeg voor de Bassa's, Tommongongs en verdere hoofden die bij hem waren, gelastte CLEERENS hem eene naamlijst op te maken van al de hoofden en pradjoerits, die het gevolg van DIEPO-NEGORO vormden, en beloofde hij hun eene maand bezoldiging te zullen voorschieten, op den voet zoo als de andere in onderwerping gekomen opstandelingen van denzelfden rang betaald werden. Hij gaf voorts te kennen dat het hem aangenaam zoude wezen wanneer DIEPO-NEGORO zich voor dergelijke aangelegenheden onmiddellijk tot hem wendde. Dit kon hij echter niet verkrijgen, want hoe dikwerf hij DIEPO-NEGORO ook sprak, zoo vermeed deze bestendig zich met hem over zaken te onderhouden. Daarentegen maakte hij het aan DANOE-REDJOE en KERTO-PANGALASSAN zóo lastig, dat zij aan CLEERENS verzoekten zich niet meer met hem in aanraking te moeten stellen, en vooral na de eindschikking, als Nederlandsche onderdanen beschouwd te blijven. CLEERENS achtte het evenwel noodig KERTO-PANGALASSAN voorloopig bij DIEPO-NEGORO te laten.

Weinige dagen later kwam KERTO-PANGALASSAN andermaal bij CLEERENS, hem geld aanbiedende, met het verzoek daarvoor laken te willen doen koopen voor de pradjoerits van DIEPO-NEGORO. CLEERENS gaf alweder ten antwoord, dat hij daarin niet kon treden voor dat de Generaal DE KOCK bepaald zou hebben of DIEPO-NEGORO

eenige troepen mogt behouden; wanneer dit punt eenmaal uitgemaakt was, zou men ook gemakkelijk de kleeding voor die troepen kunnen bekomen.

CLEERENS bekwam, gedurende zijn verblijf te Minoreh, meer en meer de overtuiging dat DIEPO-NEGORO niet ter goeder trouw handelde; behalve zijne weigering aan den Generaal DE KOCK te schrijven, had hij reden te gelooven, en werd dit zijn vermoeden later ten volle bevestigd, dat DIEPO-NEGORO voortging als Sultan Tommongongs, Rongo's en andere Javaansche rangen of titels te verleenen; hij zag bovendien dat zijn aanhang dagelijks vermeerderde, en kwam te weten dat daartoe door hem in alle rigtingen zendingen werden verspreid. Toen hij hem den 4^{den} Maart over dit laatste onderhield, ontkende DIEPO-NEGORO het feit ten sterkste, en verzocht hij den kolonel al zoodanige personen, die zich voor zijne zendingen uitgaven, gestreng te doen straffen. Hiertoe was trouwens zijne toestemming overbodig, dewijl CLEERENS er reeds eenige had doen opvatten.

Intusschen was de Generaal DE KOCK — 28 Februarij — te Magelang aangekomen, en liet hij door CLEERENS aan DIEPO-NEGORO weten, dat hij gereed was hem te ontvangen; deze toonde zich terstond daartoe bereid, maar wilde op denzelfden dag weder naar Minoreh terugkeeren, uithoofde hij wegens de Poeassa zich met geene belangrijke zaken onledig houden en den Generaal dus slechts een beleefdheidsbezoek brengen konde. De kolonel CLEERENS gaf daarop te kennen, dat die bereidwilligheid den Generaal zeker aangenaam zou wezen,

maar verder hoegenaamd geen doel kon hebben; dat DIEPO-NEGORO, die nog altijd aan de koorts leed, zich door dit bezoek onnoodig zou vermoeijen, en het derhalve beter was dat hij zich voor goed naar Magelang begaf. Dit keurde hij goed en verzocht aan CLEERENS daartoe de noodige schikkingen te maken; hij uitte den wensch met zijn volk dicht bij den Generaal DE KOCK gehuisvest te worden.

Op den 7^{den} Maart waren te Magelang, ten noorden van het residentie-huis, nabij de Progo, op eene kleine vlakte, de noodige gebouwen tot huisvesting voor DIEPO-NEGORO en de zijnen gereed, en de kolonel CLEERENS werd verzocht hem derwaarts te geleiden.

Toen CLEERENS zich bij hem vervoegde, om met hem de noodige beschikkingen voor den togt te maken, deed hij, nadat alles wat daartoe betrekking had geregeld was, de vraag, met welken titel de Generaal DE KOCK hem zou aanspreken. CLEERENS antwoordde: *met dien van Pangerang*. Hiermede was hij echter in geenen deele tevreden; hij eischte van CLEERENS dat deze hem borg zou blijven dat de Generaal DE KOCK hem Sultan noemen en niet over zaken spreken zou voor het einde der Poeassa. De kolonel CLEERENS kon noch mogt hierin toestemmen; hij bragt hem onder het oog dat hij sedert lang geweten had geen Sultan te kunnen blijven, dat hij niettemin verzocht had den Generaal DE KOCK te mogen spreken, ten einde hem zijne belangen te kunnen voordragen; dat de Generaal thans gereed was hem te ontvangen en hij dus ook niet terug mogt treden, maar zich op den bepaalden dag

naar Magelang behoorde te begeven. — Het was niet dan na lang wikken en wegen, en na langgerekte overleggingen tusschen hem en zijne volgelingen, dat hij eindelijk zijne toestemming gaf van Minoreh te vertrekken.

Op den 8ten Maart, even voor den middag, kwam DIEPO-NEGORO en zijne voornaamste volgelingen, begeleid door den kolonel CLEERENS en sterke detachementen Nederlandsche troepen, te Magelang aan. Zijne pradjoerits en verder gevolg was hem vroeg in den morgen van denzelfden dag voorafgegaan. De Generaal DE KOCK, omringd door zijnen staf en door de civiele ambtenaren te Magelang aanwezig, doch op het verlangen van DIEPO-NEGORO niet verzeld door eenig Javaansche groote, ontving hem en verwelkomde hem *met den titel van Pangerang*. DIEPO-NEGORO, die zich voor het eerst sedert 4½ jaar met dezen titel in het openbaar hoorde aanspreken, gedroeg zich daaronder zeer gelaten. De Generaal DE KOCK verzekerde hem dat hij gedurende de Poecassa niet met wereldsche zaken zou bemoeijlijkt worden, maar dat hij hoopte, na afloop van dit feest, hetgeen er nog geregeld moest worden spoedig met hem ten einde te brengen. DIEPO-NEGORO onderhield zich nog eenigen tijd zeer beleefd met de aanwezige officieren en ambtenaren, en werd vervolgens door den resident naar zijne woning geleid.

Nog denzelfden dag berigtte de Generaal DE KOCK aan den Gouverneur-Generaal, en ook aan eenige residenten, met verzoek dit aan hunne ambtgenooten en naburen bekend te maken, dat DIEPO-NEGORO *bij*

hem in onderwerping was gekomen. Hij deed dit met het volste regt.

Er viel dus ook, in den waren zin van het woord, niets meer met hem te onderhandelen; de eindschikking moest wel is waar nog getroffen worden, en wanneer men het spreken daarover, zoo als het taalgebruik misschien wettigt, met den naam van onderhandelen wil bestempelen, dan kon dit onderhandelen, na alles wat vooraf was gegaan, over niets meer loopen dan over den rang dien DIEPO-NEGORO aan het hof van Djokjokarta zou bekleeden, of over de uitgestrektheid lands die hem tot zijn onderhoud zou worden gegeven; welligt zelfs had zijn verzoek tot het bekomen van een hooger titel — misschien dien van Panumbahan — in overweging kunnen genomen worden, en er had mogelijk sprake kunnen zijn hem tot een zelfstandig en slechts van de Nederlanders afhankelijk Vorst te maken, gelijk PAKOE-ALAM en MANGKOE-NEGORO dit waren; in dit geval had men ook kunnen overleggen of hij een barissan op de been mogt houden, en van welke sterkte en zamenstelling die barissan kon wezen; doch meer was er in geen geval met hem te bespreken. Het bleek echter weldra dat hij zich met zóó weinig niet tevreden wilde stellen, en ook den lezer zal dit duidelijk worden uit het volgend beknopt overzicht zijner handelingen, gedurende de rest van den Poecassa-tijd.

Reeds den dag van zijne aankomst te Magelang, zond de Generaal DE KOCK hem, namens het Gouvernement, een schoon rijpaard ten geschenke, en den volgenden dag werd hem f5000 gegeven, ten einde

voor zich en de zijnen in eenige behoeften te kunnen voorzien; later ontving hij nog twee zijner paarden terug, die door officieren der 11de kolonne waren buitgemaakt, en werd hem laken gezonden om zich en zijne zoons te kleeden. Zijn oudste zoon, zijne moeder en dochter, die te Samarang gevangen zaten, werden in vrijheid gesteld, en deze allen, benevens zijne vrouwen en overige kinderen, die zich te Djokjokarta bevonden, te Magelang bij hem gebragt. Den dag voor het einde der Poeassa gewerden hem nog f 5000, ten einde de kosten van dit feest goed te maken. Hij werd, in een woord, met de meeste voorkomendheid als een vriend, en in geenen deele als iemand tegenover wien men zich welligt weder met de wapens in de hand kon bevinden, behandeld.

De resident VALCK ging twee- of drie-maal in de week bij hem, om zich te overtuigen dat hij van het noodige was voorzien en een weinig met hem te praten; des opperbevelhebbers adjudant, de majoor DE STUERS, zag hem dagelijks; vele andere officieren gingen hem voor en na bezoeken, en hij scheen in ieder opzigt vergenoegd en tevreden te zijn. Dikwerf zond hij de bassa's MERTO-NEGORO en GANDOE-KESOEMO, zijne schoonzoons, tot den Generaal, om hem zijne dankbaarheid te betuigen, voor alles wat deze voor hem deed; tweemaal zelfs kwam hij 's morgens vroeg met den Generaal in diens tuin wandelen, terwijl deze hem daarentegen ook eenmaal, maar zonder plichtplegingen, een bezoek ging brengen.

Gedurende twintig dagen stelde de Generaal DE KOCK zijn geduld en dat van vele

anderen op eene zware proef, ten einde toch een eervol einde te kunnen geven aan eene zaak, die hem reeds zoolang bezighield en die voor ons bestaan op Java van zooveel gewigt was.

Alle Inlanders van rang, die nu en dan bij den Generaal kwamen, werden door hem gewaarschuwd dat DIEPO-NEGORO matig in zijne eischen moest wezen, en dat het Nederlandsche bestuur alsdan milddadig zou zijn, ten einde, door minnelijke schikking, eenen oorlog te doen ophouden, die reeds zooveel bloed en schatten had verslonden; maar dat de waardigheid van dat bestuur en het belang der Vorsten zouden gebieden dat men tot gestrenge maatregelen overging, wanneer DIEPO-NEGORO, gelijk voorheen, durfde vorderen als hoofd van het Islamsche geloof op Java erkend te worden. Hij spoorde een ieder, die eenigen invloed op DIEPO-NEGORO had, aan, hem toch op zijne eigene ware belangen in deze opmerkzaam te maken.

Ofschoon DIEPO-NEGORO, bij zijne eerste ontmoeting met den Generaal DE KOCK, verzekerd had dat hij den oorlog als geëindigd beschouwde, en dat hij voortaan in vriendschap met de Nederlanders wilde leven; ofschoon hij die verzekering bij iedere gelegenheid herhaalde; ofschoon hij telkens met veel schijn van opregtheid en zelfs met gevoel over zijne dankbaarheid sprak, wegens de weldaden waarmede de Generaal DE KOCK hem en zijne kinderen, namens het Bestuur, overlaadde, zoo duidde zijn gedrag toch spoedig aan, dat des opperbevelhebbers edele en zachtmoedige handelingen, op zijn trotsch en ver-

stokt gemoed inderdaad weinig indruk maakten. Het bleek weldra dat, hoezeer hij zich door het aannemen van gunsten en weldaden, als een eerbiedig en in schijn erkentelijk onderdaan gedroeg, hij slechts naar het gunstig oogenblik uitzag om van gedrag te veranderen.

Immers vernam of zag de Generaal DE KOCK, dat DIEPO-NEGORO zich door zijne volgelingen bestendig Sultan noemen en ten zijnent de etiquette in acht nemen liet, die aan de Javaansche Hoven gebruikelijk was. Hij sprak een ieder, zelfs den resident VALCK, in het laag Javaansch toe, en verontschuldigde zich ten aanzien van deze daarmede, dat hij hem als zijn zoon beminde en dus ook tot hem het woord voerde in de taal die hij jegens zijne overige kinderen gebruikte. Hij ging voort, zooveel hij kon, zijne magt te vermeerderen, hetgeen strijdig was met de afspraak te Remo-Kawal, met den kolonel CLEERENS gemaakt, en hij ontzag zich niet daarbij zelfs volk uit Kadoe aan te nemen, wat hij nog bovendien aan den resident beloofd had niet te zullen doen.

Wat zijne eigentlijke voornemens waren, kan niet met zekerheid gezegd worden; doch zijn gewezen rijksbestierder DANOR-REDJOE en twee aanzienlijke Arabieren, die hem dikwerf bezochten, verzekerden meermalen aan den opperbevelhebber, dat zij geen vertrouwen in zijne bedoelingen stelden, dewijl zijn gedrag en zijne uitingen daartoe te dubbelzinnig waren.

De Tommongong MANGOON-KESOEMO was door den resident VALCK bij DIEPO-NEGORO geplaatst, om te waken dat hem al het noodige gewerd. Deze Tommongong had

zijn vertrouwen gewonnen en maakte daarvan gebruik om te beproeven of hij ook kon vernemen wat zijn verlangen was. Op eenen nacht daarover sprekende, verklaarde DIEPO-NEGORO dit nog niet te weten, maar op een' vriendschappelijken voet met het Nederlandsch bestuur te willen leven; hij zei, dat, wanneer men hem als Sultan over het zuidelijk gedeelte van Java wilde aanstellen, men zeker kon zijn er geene onlusten meer zouden plaats hebben, dewijl alle inlanders hem geredelijk zouden gehoorzamen; hij vroeg tevens of MANGOON-KESOEMO dacht dat hierin getreden zou worden; maar deze antwoordde eenvoudig, dat hij de bedoelingen van het Nederlandsch bestuur niet kende.

De rapporten, die de kolonel CLEERENS uit Bagleen zond, werwaarts hij zich weder begeven had, bewezen dat DIEPO-NEGORO zich daar in het geheim nog bestendig als Sultan deed gelden. Zelfs het plegen van openlijke handelingen had hij zich niet ontzien, want sommige inlanders, die hem te Magelang hadden bezocht, waren, begiftigd met titels, naar hunne dessa's teruggekeerd.

Uit al hetgeen de Generaal DE KOCK zag en vernam, kon hij veilig het besluit opmaken dat DIEPO-NEGORO, wanneer hij er eindelijk toe overging zijne begeerten te doen kennen, zijne voorafgegane onderwerping als niet geschied zou beschouwen. DIEPO-NEGORO was, door de ridderlijke en edelmoedige handelwijze der Nederlanders, van een krank en hulpeloos zwerveling, weder tot een welvarend en aanzienlijk Vorst geworden; de weinige alom verspreidde en afgetobde strijders, die hem

waren overgebleven, hadden zich rondom hem herzameld; zij waren op onze kosten gevoed en verpleegd, en door hem met ons geld tot een bedrag van omstreeks 4500 koppen vermeerderd geworden. Door het ten toon spreiden van eenen luister, waarvan het geringe volk den oorsprong niet kende, en door de onderscheiding waarmede hij zelfs door den Generaal DE KOCK bejegend werd, had hij weder eenen invloed op de menigte verkregen, dien hij welligt zelf reeds geloofd had voor goed verloren te hebben, maar die zijn hart zoodanig met hoogmoed vervulde, dat hij de goede trouw uit het oog verloor en de hoop durfde voeden, door vertoon van magt de onzen tot het inwilligen zijner buitensporige eischen te noodzaken. Hij vergat dat zij, die hem in de laatste dagen uit jammer en ellende tot grootheid hadden verheven, ook sterk genoeg waren hem weder in het niet te storten.

Bijtijds werden door den Generaal DE KOCK in het geheim de vereischte maatregelen genomen, om DIEPO-NEGORO, wanneer hij hem over zijne belangen zou komen spreken, des noods en zonder veel opschudding, te kunnen gevangennemen en terstond naar Samarang overbrengen.

Den 27sten Maart was de Poeassa geheel afgelopen, en de vroeger in onderwerping gekomen hoofden, te Magelang aanwezig, benevens de inlandsche ambtenaren dier plaats, kwamen, naar landsgebruik, bij die gelegenheid den opperbevelhebber hunne opwachting maken. DIEPO-NEGORO evenwel verscheen niet, doch liet zich door zijne schoonzoons MERTO-NEGORO en GANDOE-KESOEMO verontschuldigen, door te doen

weten dat hij de koorts had. Aangezien hij thans al den tijd had bekomen dien hij gevraagd had, zoo besloot de Generaal DE KOCK een einde aan de zaak te maken, en hij gelastte dus den resident VALCK, in den morgen van den 28sten, zich naar DIEPO-NEGORO te begeven, en hem te verwittigen dat hij eindelijk zijne verlangens wenschte te vernemen, en hem uit te noodigen die zoodra mogelijk te komen openbaren. Eer VALCK echter vertrokken was, kwam MANGOON-KESOEMO zich bij hem aanmelden, zeggende door DIEPO-NEGORO gezonden te zijn, om te vernemen of hij dien morgen aan den Generaal een bezoek zou kunnen brengen. Hierop werd een toestemmend antwoord gegeven.

Er was dus geen tijd te verliezen, en de Generaal DE KOCK gaf terstond bevel om de reeds voorafberaamde schikkingen onmiddellijk, maar in alle stilte, ten uitvoer te brengen. Het geluk diende hem, want het was een Zondag, en dewijl op dien dag gewoonlijk groote parade werd gehouden, zoo waren de troepen van zelve onder de wapenen, en alles in weinig tijds gereed om zoodanige bevelen uit te voeren, als de omstandigheden zouden vorderen.

Ten half acht uur verscheen DIEPO-NEGORO te paard, vergezeld van eenige zijner kinderen, vele hoofden en een honderdtal gewapende pradjoeirts. De resident VALCK ontving hem en geleidde hem in des Generaals schrijfvertrek, waar hij gevolgd werd door zijn zoon DIEPO-NEGORO-MOEDA, die pas onlangs met IMAN-MOESBA in onderwerping was gekomen, twee zijner jongere zonen, de bassa MERTO-NEGORO,

Hadji NISOEH en Hadji BADAR-OEDIN; de overige hoofden bleven in de voorgaanderij.

De Generaal DE KOCK liet DIEPO-NEGORO met dit zijn gevolg, benevens den resident VALCK, den luitenant-kolonel ROEST, den majoor adjudant DE STUERS en den kapitein ROEPS, plaatsnemen. De luitenant-kolonel DE KOCK VAN LEEUWEN, de majoor PERIÉ en de overige aanwezige officieren bleven, in de voorgaanderij, de hoofden die zich aldaar bevonden gadeslaan, zich ongedwongen met hen onderhoudende. De majoor MICHELS was bij de troepen en de luitenant-kolonel DUPERRON, kommandant van Kadoe, was in de nabijheid om terstond des Generaals bevelen te doen uitvoeren.

De Generaal ontving DIEPO-NEGORO als naar gewoonte, namelijk ongewapend; de resident was mede zonder zijdgeweer, maar de drie aanwezige officieren waren voorzien van het hunne. Nadat de gebruikelijke pligtplegingen gewisseld waren, zei de Generaal tot DIEPO-NEGORO, dat hij zich verheugde over den afloop der Pocassa, dat hij zijn woord gehouden had en hem gedurende dit feest over geene zaken had gesproken, maar dat hij ongetwijfeld zoo spoedig na het einde daarvan tot hem was gekomen, om alle onzekerheid aangaande zijn gedrag te doen ophouden en hem zijne wenschen voor te dragen.

DIEPO-NEGORO antwoordde dat hij slechts gekomen was om den Generaal een vriendschappelijk bezoek te brengen, en niet voorbereid was om over zaken te spreken.

De Generaal DE KOCK gaf hem te verstaan dat hij zich met dit antwoord niet

tevreden mogt stellen; dat hij aan den Gouverneur-Generaal verantwoording schuldig was, en deze het hem ten kwade zou duiden indien hij geen einde aan de zaak maakte, dewijl de oorlogskosten, die zeer drukkend waren, bestendig voortliepen, en het seizoen tot het wegzenden der hulp-troepen verstreek.

Op nieuw antwoordde DIEPO-NEGORO, dat hij niet voorbereid was over zaken te spreken, en hij verzocht naar zijne woning te mogen teruggaan, om daarover na te denken.

De Generaal wilde hierin niet toestemmen en hield vol dat de zaken thans ten einde gebracht moesten worden, aangezien men hem gedurende de Pocassa genoeg tijd tot nadenken vergund had.

DIEPO-NEGORO zei hierop, dat hij in dien tijd hoegenaamd aan geene zaken had gedacht; maar de Generaal DE KOCK hervatte dat hij daarentegen aan niets anders had gedacht; dat het welzijn van zijne troepen en van de Javanen hem steeds op middelen had doen peinzen om een einde aan den oorlog te maken, en daar God hem thans die middelen geschonken had, zou hij er gebruik van maken, en zich niet andermaal door schoone beloften en pogingen tot het bekomen van uitstel zou laten afschepen. Hij beval hem derhalve, uit naam van den Gouverneur-Generaal, hem te zeggen met welk oogmerk hij gewenscht had hem te ontmoeten, wat hij nog had te zeggen en op hoedanige wijze hij zou wenschen dat de oorlog geheel en volkomen ten einde liep.

Hierop antwoordde DIEPO-NEGORO niet, maar hij beklagde zich zeer over de be-

handeling die hem werd aangedaan; hij beweerde vrijwillig te zijn gekomen en, volgens het door den kolonel CLEERENS gegeven woord, de vrijheid te hebben weder te vertrekken, wanneer hij zich niet met den Generaal kon verstaan.

Hierop ontstond er eene drukke woordenwisseling tusschen DIEPO-NEGORO en de zijnen, maar toen hij ontwaarde dat de Generaal DE KOCK niet van besluit veranderde, wendde hij zich tot hem en verklaarde hij te willen wezen *hoofd van de Islamsche Godsdienst op Java*; hij wenschte voorts den titel van *Sultan* te behouden, en liet alle verdere schikkingen aan het Nederlandsche Bestuur over.

Eer hij antwoordde, gaf de Generaal DE KOCK aan zijnen Chef van den staf, den luitenant-kolonel ROEST, bevel de troepen tot voor het residentie-huis — waar de handeling voorviel — te doen oprukken en eene wacht in de voorgaanderij te brengen. Toen zei hij aan DIEPO-NEGORO, dat het gedrag, wat hij tot nog toe had gehouden, hem steeds had doen vreezen dat hij met zulke onbezonnen eischen zou te berde komen; dat hij echter wel kon begrijpen dat het Nederlandsche bestuur thans niet zou inwilligen, hetgeen zelfs in 1827 niet in overweging was genomen, dewijl de Nederlanders bescherming schuldig waren, en ook steeds verleend hadden, aan den Keizer van Solo en den Sultan van Djokjokarta, die in hunne staten het hoofd van de Godsdienst waren.

DIEPO-NEGORO gaf te kennen dat, wanneer dit zijn verzoek niet kon worden toegestaan, men dan naar goedvinden met

hem kon handelen; maar dat hij besloten had er niet van af te wijken.

De Generaal DE KOCK verklaarde hem toen dat hij alsdan ook alle aanspraak op vertrouwen had verbeurd, dat hij hem gevangen nemen en de verdere beschikking over zijn lot aan den Gouverneur-Generaal overlaten zou.

Tegen dit besluit verzette hij zich met hevigheid, en vroeg wat het Nederlandsche bestuur hem dan wel zou willen toestaan; maar de opperbevelhebber verzekerde hem dat het te laat was daarop terug te komen, want dat hij thans geen vertrouwen meer verdiende. Indien hij gewenscht had als Pangerang met zijne kinderen, onder het genot van een ruim inkomen, in de Nederlandsche residentien op Java, en dus onafhankelijk van de Vorsten, te leven; of indien hij eene bedevaart naar Mekka had willen doen, zou men zijne begeerten gaarne hebben ingewilligd; maar na zijne betoonde trouweeloosheid en halstarrigen hoogmoed, was er met hem niets aan te vangen, en de rust van Java, zoowel als de bescherming die de Nederlanders aan de Vorsten waren verschuldigd, vorderden dringend hem te verwijderen.

Intusschen was de majoor MICHELS met eenige troepen tot aan het residentie-huis genaderd; hij kreeg bevel met een gedeelte daarvan naar het verblijf van DIEPO-NEGORO te marcheren, en daar alle pradjoerits te ontwapenen; eenige vooruitgezonden inlandsche hoofden hadden geene moeite hen te doen begrijpen dat alle wederstand nutteloos zou wezen, zoodat MICHELS zijne taak weldra had volbragt. Voor het resi-

dentie-huis teruggekomen, eischte hij ook van de hoofden en pradjoerits, die DIEPO-NEGORO derwaarts verzeld hadden, hunne wapens. Ook deze gehoorzaamden zonder tegenstand, en de geheele magt van DIEPO-NEGORO was alzoo binnen weinige oogeblikken weérloos gemaakt. De rust werd nergens en in geen opzigt gestoord; de krissen — wapens die de Javanen gewoonlijk van hunne voorouderen erven — werden later aan de eigenaren teruggegeven.

Toen alle maatregelen van voorzorg genomen waren, kondigde de Generaal DIEPO-NEGORO aan, dat hij terstond moest vertrekken en, slechts vergezeld van twee officieren, naar Samarang zou worden gebracht; zijne vrouwen, kinderen en volgelingen, die hem wilden verzellen, zouden later daartoe verlof bekomen.

DIEPO-NEGORO antwoordde daarop, dat de Generaal hem ter dood kon laten brengen, maar dat hij niet wilde vertrekken; en hij beweerde dat de behandeling, die hij onderging, geheel in strijd was met hetgeen men hem beloofd had.

De Generaal DE KOCK gaf hem daarop te verstaan, dat hij niet moest vergeten voogd te zijn geweest van den jongen Sultan van Djokjokarta, en dat hij, in stede van zijn pupil te beschermen, gelijk de Koran gebood, hem had verraden en benadeeld; dat hij, in weerwil van al de onheilen die hij over Java gebragt en zelf ondervonden had, nog volhardde in zijne verfoeilijke voornemens, en dat hij op geen mededoogen moest rekenen.

Zich daarop tot zijne kinderen en volgelingen wendende, vroeg DIEPO-NEGORO

of zij hem zouden laten vertrekken; maar zij sloegen de oogen neder, het residentiehuis was geheel door krijgsvolk omringd.

Hij wilde toen volstrekt zijn hoofdpriester nog spreken, die tot hem toegelaten werd; aan deze vroeg hij of hij bij den kolonel CLEERENS niet voor hem had bedongen dat hij vrijelijk terug mogt keeren, indien hij zich niet met het Nederlandsch bestuur kon verstaan; welke vraag toestemmend werd beantwoord. Daarna sprak hij nog met zijne hoofden, gebruikte een weinig thee, maar vernam eindelijk dat het oogeblik van vertrek gekomen was. Vergezeld van den majoor DE STUERS, adjudant van den opperbevelhebber, en van den kapitein ROEPS, werd hij naar Samarang overgebragt, vanwaar hij naar Batavia en later naar Menado werd overgebragt.

Het sloeg juist tien uur toen hij, die ons gedurende bijna vijf jaren zooveel zorgen en inspanning gekost had, alle grootheid had verloren en als gevangen werd weggevoerd. DIEPO-NEGORO had gedurende het geheele tooneel, wat een einde aan zijn openbaar leven maakte, geen de minste vrees doen blijken. De goede orde werd, dank zij de kalmte en beradenheid, waarmede zoowel de burgerlijke als militaire overheden des Generaals bevelen hadden uitgevoerd, nergens en in geen opzigt gestoord. Toen DIEPO-NEGORO vertrokken was, betoonde een ieder, zoowel inlanders als Europeanen, aan den Generaal DE KOCK zijne ongeveinsde vreugde, en zij, die DIEPO-NEGORO tot het uiterste waren getrouw gebleven, verklaarden dat zij altijd voorspeld hadden dat hij rampzalig zou worden, dewijl zijne eischen onredelijk waren.

IETS OVER DE NIEUWE VERLENGDE PROJECTIELEN OF PUNTKOGELS, (PROJECTILES ALLONGÉS).

Overgenomen uit het Fransch van M. THIROUX, in het *Journal des armes spéciales*, IIIe Serie, Tome VIII, N°. 11 et suivans.

Door F. A. T. DELPRAT, Kapitein der Artillerie.

(Vervolg van N°. 3, blz. 130.)

(Met Fig.)

Uit de kegelvormige beweging van de as, laat het zich verklaren waarom de ogievormige projectielen de cilindro-konische hebben verdrongen; de meer hoekige aansluiting toch, van de spits met den cilinder, moest bij de laatsten een grooteren wederstand van de lucht veroorzaken dan bij de eersten.

Bij de proeven op het eind van 1843 in Zweden genomen, bleek het dat de projectielen, die eene veel geringere omwentelingsnelheid bezaten dan anderen, ook veel kortere schootsverheden gaven, niettegenstaande de lading en elevatie voor allen dezelfde was.

Wel is waar kan de uitwerking van de lading in beide gevallen niet gelijk gesteld worden, en moest de lading voor trekken van 5,77 el, iets grooter zijn dan die voor trekken van 10,56 el hoogte, daar het projectiel in het eerste geval meer wederstand ondervindt dan in het tweede; doch het verschil in schootsverheid kan daar echter niet geheel aan toegeschreven worden, zoo als wij nu zullen aantoonen.

Zoo wij de afwijkingen door den lucht-wederstand voortgebragt, aan eene stand-
6. D. N°. 4.

vastige kracht toeschrijven, moeten de wegen door de punt van het projectiel afgelegd, en dus ook de middellijnen van de grondvlakken der kegels door de omwentelings-assen beschreven, evenredig zijn met de vierkanten der tijden. Voor gelijk aanvankelijke snelheden zullen die middellijnen zich alzoo verhouden, als:

$$\left(\frac{V}{10,36}\right)^2 : \left(\frac{V}{3,77}\right)^2 = (3,77)^2 : (10,36)^2 = 10,44 : 107,33.$$

In deze onderstelling wordt dus de weg door de punt beschreven, 10 maal grooter bij den trek van 10,56 el hoogte, dan bij dien van 5,77 el; de punt van den snelst wentelenden kogel alzoo 8 streep doorloopende, zal die van den langzaamst wentelenden 80 streep afleggen.

Nu is het wel waarschijnlijk dat de lucht-wederstand op de vleugels of randen van het projectiel de grootte der kegelvormige slingeringen beperkte, maar het is toch na te gaan dat niettemin een groot gedeelte van het zijvlak gedurende de geheele baan regtstreeks tegen de lucht in bewoog en wel onder een vrij grooten hoek.

Men heeft bij de bovenopgenoemde proe-

ven bevonden dat drie projectielen van 50 kilogr., onder 15° , met 4 kilogr. lading voortgeschoten, eene schootsverheid van 2662 el gaven, de trekken hadden hierbij eene hoogte van 10,56 el; terwijl drie andere projectielen, 51,4 kilogr. wegende, met dezelfde lading en elevatie, maar met trekken van 5,77 el, 5198 el schootsverheid gaven. Het verschil van 556 el der beide schootsverheden, komt ons voor aan de langzamere omwenteling der drie eerste projectielen te moeten worden toegeschreven.

Daar de kegelvormige slingeren van de punt den luchtwederstand vermeerderen, zoo moeten zij een vrij grooten invloed hebben op de grootte der afwijkingen; doch daar deze voornamelijk zijn toe te schrijven aan het niet zamenvallen van de omwentelings-as van het projectiel met de raaklijn aan de baan, zoo willen wij beproeven de omstandigheden na te gaan die bij de beweging dier as plaats hebben.

Zij *ABC* (Fig. 59) een ogievormig projectiel, waarvan het zwaartepunt *G* de baan *NGM* beschrijft; zij verder *BF* de omwentelings-as, den hoek *BGM* met de raaklijn makende, en de resultante der luchtwederstanden gerigt door *R*.

Slechts een klein gedeelte der baan beschouwende, mogen wij dit als regt aannemen, zoo wij dus door *RK* evenwijdig met *MG* den luchtwederstand voorstellen, zal de loodlijn *GK* den hefboomsarm zijn waarop die wederstand werkzaam is om de punt van het projectiel op de baan te brengen.

Bij den aanvang der beweging valt de

omwentelings-as met de raaklijn der baan te zamen, en tracht zich in evenwijdige standen te verplaatsen; hierdoor wijkt zij merkbaar af van de raaklijn aan de baan (Fig. 59); doch de wederstand der lucht tracht deze afwijking te verminderen en eindigt met de punt neder te drukken; eene beweging, die zeker ook nog bevorderd wordt door de neiging die elk projectiel bezit om te draaijen, om de as van zijn grootste moment van traagheid.

Zoo de omwentelings-as in den dalenden tak beneden de raaklijn valt (Fig. 40), dan werkt de luchtwederstand aan den arm *GK* om de punt *B* naar de baan *NM* op te heffen. Doch het valt in het oog dat de luchtwederstand door de grootere snelheid van het projectiel, in den klimmenden tak meer invloed zal hebben dan in den dalenden (1).

(1) Welligt is hiermede eenigzins in verband te brengen, eene opmerking die mij door eenige onzer kundigste en ervarenste jager-officieren welwillend werd medegedeeld, te weten, dat de kogelbanen bij warm weder over het algemeen bestrijker uitvallen dan bij koud. Onafhankelijk toch van de hierboven beschouwde beweging om het zwaartepunt *G* (Fig. 39 en 40), is het ook zeker, zoo als zulks bij de beweging der pijlen reeds aangemerkt werd, dat de zamengedrukte lucht in den klimmenden tak, onder het projectiel te zamen gehoopt zijnde, dit zal trachten op te ligten, daarin geholpen door de luchtverduunning boven het projectiel. In den dalenden tak, zal de luchtwederstand eene tegenovergestelde uitwerking hebben, doch de veel grootere snelheid en bijgevolg wederstand in den klimmenden tak, zal al hetgene hierin overvalt overwegend doen zijn boven hetgeen in den dalenden plaats heeft. De opheffing, die er alzoo ten slotte plaatsgrijpt, zal nu ook nog afhankelijk zijn van de meerdere of mindere grootte van den luchtwederstand, en deze bij gelijke snelheden en barometerstanden afhankelijk zijnde van de digtheid der lucht, en dus ook van zijne tem-

De dalende beweging die de punt in den klimmenden tak aanneemt, zal vermoedelijk nog in den dalenden tak, ten gevolge der traagheid van beweging, blijven bestaan, zoodat wij de meening zijn toegedaan dat de punt ook nog in dien tak beneden de raaklijn blijft; hoezeer de wederstand der middenstof deze daling een weinig zal tegengaan.

De luchtwederstand op de zijvlakken werkt als eene standvastige en dus versnellende kracht, om de as op de raaklijn te brengen; doch in het algemeen zou de werking dier kracht ontoereikend zijn, zoo men hierin niet te gemoet gekomen was door het aanbrengen van groeven, op het cilindrische gedeelte, die behoorlijk gevormd zijn om den luchtwederstand zooveel mogelijk vat te geven op het projectiel, en de kegelvormige beweging van de punt binnen de noodige grenzen te bepalen. Zonder de groeven zoude de basis van het kegelvlak, door de as beschreven, door den luchtwederstand op het voorste gedeelte van het projectiel al grooter en grooter worden, tot dat het projectiel eindelijk loodregt op de baan geplaatst zijnde, om de as van het grootste moment van traagheid zoude rondraaijen; somtijds zelfs zou de draaijende beweging om de omwentelings-as nog kunnen blijven voortduren, na de geheele omkanteling. Inderdaad ziet men dikwijls kogels die, dwars tegen een voorwerp treffende, rondloopende strepen of krassen vertoonen op het zijvlak waarmede zij troffen.

peratuur, zoo is de gevolgtrekking geheel in overeenstemming met hetgeen de ondervinding leerde.

Fert.

De uitwerking van den luchtwederstand op de groeven, heeft echter eene geheel tegengestelde uitwerking op het achterste gedeelte der as; de voortdurende aangroeiing der basis wordt daardoor belet, en zoo alle afmetingen behoorlijk geregeld zijn, voorkomt men de omkanteling.

De volmaaktheid der beweging bestaat dus daarin, dat er eene behoorlijke verhouding besta tusschen de omwentelings-snelheid en de voortgaande snelheid in de baan. Zoo zoude bijv. een kogel, die gedurende eene geheele omwenteling evenveel onder als boven de baan schommelde, eene zeer gunstige inrigting hebben; de afwijkingen zouden vernietigd zijn, en de punt, zoowel als het zwaartepunt, beschreven spiralen.

Zulk eene volkomene overeenstemming gedurende eene enkele totale omwenteling, is echter niet noodig; het is reeds voldoende als de schommelingen en afwijkingen over de geheele baan tegen elkander opwegen; de punt beschrijft dan spiralen die in grootte veranderen, maar zich regelmatig om de normale baan verdeelen.

Zoo als reeds vroeger werd aangetoond, is de punt van het projectiel in den aanvang iets boven de baan; de luchtwederstand, die dan op zijn maximum is, werkt op de naar onderen gekeerde groeven en drukt de punt neder. Doch de bovenste groeven worden daardoor aan den wederstand der lucht blootgesteld, en werken alzoo mede om de reeds aangevangene schommelingen van de as nog te vergrooten.

Hierdoor wordt dus bevestigd, hetgeen wij reeds vroeger beweerden, dat de

meerdere naauwkeurigheid altijd eenigzins ten koste der schootsverheid verkregen wordt, daarom ook keuren wij het denkbeeld niet af, om de afwijkingen door een gebogen opzet te verbeteren; althans bij zulke wapens, waarbij standvastige ladingen gebezigd worden, groot genoeg om slechts weinig verschil in uitwerking en afwijking te geven.

De gelijkheid der schootsverheden is zeer opvallend bij de Zweedsche proeven; wij gelooven dat dit groote voordeel door het wegnemen der afwijkingen zoude verdwijnen, en dat het dus beter zoude zijn om de afwijkingen onschadelijk te maken door het aanbrengen van een daartoe ligt te bedenken opzet, daar, bij goed gecentreerde, gelijke en snel bewegende projectielen, de afwijkingen genoegzaam standvastig zullen zijn.

De kracht waardoor de schommelingen, door de groeven voortgebracht, worden onderhouden, kan als eene standvastige en dus eenparig versnellende kracht worden aangemerkt. Inderdaad is het in te zien, dat zoo de luchtwederstand afneemt, zijne uitwerking in staat is om het isochronismus der schommelingen daar te stellen, althans zoo de vorm der groeven behoorlijk berekend is; want de slingerende beweging eenmaal bestaande, zoo zal zij trachten te blijven bestaan, en zoude zij dan ook werkelijk, zelfs in het luchtledige, en zonder de zwaartekracht blijven voortduren; er is dus slechts eene geringe kracht noodig om de vertragende oorzaken te overwinnen of tegen elkander te doen opwegen. Bovendien, naarmate het projectiel voortgaat, worden de oorzaken, die

de schommelingen zouden kunnen verstoren, steeds zwakker, en blijft de beweging daardoor regelmatig tot aan de uiterste grenzen der schootsverheid.

Door de schommelingen der as, botsen de naar onderen en naar boven gekeerde groeven beurtelings tegen de lucht; hierdoor ontstaat dus eene vertraging, die men moet trachten te verminderen, door de groeven zoo klein mogelijk te maken.

Het ware ook klaarblijkelijk nadeelig, zoo de schommelingen zeer groot werden; want, de zijvlakken die tegen de lucht in bewegen, worden daardoor grooter, zoodat de luchtwederstand toe- en de schootsverheid af zoude nemen. Bij zeer ligte projectielen zoude het zelfs kunnen gebeuren, dat de luchtwederstand op de groeven zulke groote schommelingen veroorzaakte, dat het projectiel eindelijk geheel zoude omkantelen.

De volgende getallen-opgaven kunnen strekken om de denkbeelden omtrent een en ander meer te bepalen.

Onderstellen wij een puntkogel, waarvan de middellijn 17,2 millimeters is, wegende 47,5 gr., 26 millim. hoogte hebbende na het indrijven, en met drie groeven voorzien, ter diepte van 0,7 millim. Nemen wij aan dat de aanvankelijke snelheid 512 el, en de omwentelingssnelheid 156 zij. Dan kan men den luchtwederstand op den cirkel van 17,2 millim. middellijn, gelijk stellen aan 46,02 maal het gewigt van het projectiel. Het oppervlak van de drie groeven is gelijk aan 0,5025 van het oppervlak des zoo even genoemden cirkels; waren die groeven over hare geheele uitgestrektheid regtstreeks aan den lucht-

wederstand blootgesteld, zoo zoude den daarop uitgeoefenden tegenstand 25,01 maal het gewigt van den kogel bedragen.

Na al het boven aangetoonde is het echter duidelijk, dat de luchtwederstand slechts tegen een gedeelte der groeven werkt, dat des te kleiner is, naarmate de as zich minder van de raaklijn aan de baan verwijdert. Derhalve moet men niet alleen het aantal, de breedte en den afstand der groeven, zoomede haren stand ten opzichte van het zwaartepunt, in aanmerking nemen, maar moet ook de geheele inrigting van het projectiel in overeenstemming gebragt worden met de aanvankelijke- en omwentelingssnelheid. Een projectiel kan goed zijn voor ééne bepaalde omwentelingssnelheid, en niet meer voor eene andere.

Zoo voldoet de tegenwoordig gebruikelijke puntkogel zeer goed voor eene aanvankelijke snelheid van 512 el en een trek van 2 el hoogte; doch als men de omwentelingssnelheid verdubbelt, door de hoogte van den trek tot op 1 el te brengen,

zoo wijkt de kogel aanmerkelijk naar de regter zijde af; en het is dan ook in te zien, dat de groeven alsdan slechts de helft van den vorigen tijd, aan den luchtwederstand blootgesteld zijnde, haren invloed veel geringer zal worden en de afwijking, door den luchtwederstand veroorzaakt, niet meer door de groeven zal kunnen opgeheven worden.

Met regt heeft men de werking der groeven bij puntkogels, vergeleken met die der veeren bij de pijlen; doch de overeenkomst is slechts dan volkomen, als het zwaartepunt van het projectiel zeer nabij de punt ligt; zonder deze voorwaarde bevorderen de groeven slechts de stabiliteit, zonder die regtstreeks daar te stellen. Bij het bepalen van de afmetingen der groeven, zullen wij eerst onderstellen dat het projectiel gelijkslachtig is, en geene omwentelingssnelheid, althans slechts eene zeer geringe bezit.

(Wordt vervolgd, zoodra de schrijver zijn arbeid in het Journal des armes spéciales voortzet.)

WERKZAAMHEDEN

VAN

HET FRANSCHÉ ARTILLERIE-COMITÉ.

1844—1851.

In het zevende Deel van het *Mémorial de l'Artillerie*, in 1852 te Parijs verschenen, komt een verslag voor van de voornaamste verrigtingen van het Fransche Comité voor de zaken de artillerie betreffende, en wel in het tijdvak van 1 December 1844 tot 1° Januarij 1851. Wij deelen hieronder eenige der daarin voorkomende zaken mede, die ons toeschenen, 't zij door hare nieuwhed of haar nut, het belangrijkste te zijn.

- 1) *Algemeen Repertorium voor de ordonnantiën, circulaires, beschikkingen enz., betrekkelijk de artillerie.*

Menigmaal is het gemis gevoeld van een stelselmatig en volledig repertorium der groote menigte van ordonnantiën, circulaires, beschikkingen en andere officiële stukken, die opzigtelijk de dienst der artillerie zijn uitgevaardigd, en die niet alleen voorkomen in de jaargangen van het *Journal militaire*, sedert deszelfs begin in het jaar 1790, maar ook in de bijzondere archiven van de verschillende artillerie-etablissemten gevonden worden.

Het bedoeld Repertorium zou een einde maken aan allen twijfel nopens zulke be-

palingen die nog van kracht zijn, en dezulke die ingetrokken of buiten werking gesteld zijn; het zou den officieren de noodige zekerheid verschaffen opzigtelijk de regelen die zij in de verschillende dienstbetrekkingen hebben in acht te nemen, en de aanleiding verminderen tot handelingen in strijd met bepalingen die nog van kracht zijn, maar wier bestaan zij niet kennen, of niet hebben weten op te sporen.

Om dit oogmerk te bereiken heeft de Minister, op voorstel van het Comité, onder dagteekening van 9 Februarij 1849, bevolen, dat door ieder artillerie-etablisement, naar een voorgeschreven model, eene opgave zou worden ingezonden van de in zijn archief zich bevindende voorschriften betrekkelijk de dienst der artillerie.

Deze opgaven zijn door eene daartoe speciaal benoemde commissie vergeleken en in een Repertorium vereenigd, voorts volledig gemaakt door ook de archiven van het centraal depôt en die van het Ministerie van oorlog te raadplegen (1).

(1) Een dergelijke arbeid zoude ook bij ons van zeer veel nut zijn.

(Redactie.)

2) *Wrijvingsslagpijpjes.*

Slagpijpjes van DAMBRY. De op den 3^{den} April 1847 voor goed aangenomen wrijvingsslagpijpjes van DAMBRY, hebben bij de schietoefeningen voortdurend goede uitkomsten opgeleverd. In de jaren 1845 en 1846 bedroeg het gemiddeld getal weigeringen 2,68 pCt., terwijl in de beide vorige jaren dat getal 6,52 pCt. had beloopt. Het getal weigeringen beliep

in 1848	0,99	ten	honderd,
» 1849	0,89	»	
» 1850	0,86	»	

Deze voortgaande verbetering vermeent men te mogen toeschrijven aan de toenemende bekwaamheid der kanonniërs in het aftrekken, en aan den juist gepasten ruk die er bij gegeven wordt.

Op 40000, in het jaar 1849 van Parijs naar Grenoble gezonden wrijvingspijpjes, had men 7,59 pCt. weigeringen; de overige werden dien ten gevolge naauwkeurig onderzocht en onder de vijf artillerie-scholen verdeeld, met bevel er speciale acht op te geven.

De artillerie-kommandant in Algerie vermeent te hebben opgemerkt, dat de wrijvingsslagpijpjes, die in de magazijnen nabij den zeeoever worden bewaard, zeer spoedig hunne deugdzaamheid verliezen; hij heeft dien ten gevolge bevel bekomen de oorzaken van dit bederf zorgvuldig na te vorschen.

Eene voorloopige instructie betrekkelijk het onderzoek der slagpijpjes, werd den 3^{den} April 1846 goedgekeurd, en den 10^{den} Junij 1850 definitief ingevoerd; zij behelst eene uitvoerige beschrijving van dit ernst-

vuur, de regelen die bij zijne inpakking en overlading bij transporten moeten in acht genomen worden, alsmede de sassen, waarnaar het voor de verschillende diensten te velde, bij belegeringen, in vestingen en op de kusten berekend wordt; men heeft daarbij de vroegere approvisionering met slagpijpjes als een geschikte maatstaf behouden.

In het jaar 1850 werden in alle scholen proeven genomen, zoowel met de reglementair voorgeschreven slagpijpjes, als met een gewijzigd slagpijpje; bij het laatstgenoemd heeft men den wrijvingswederstand tot 4 en 6 kilogr. verminderd.

Slagpijpjes van WUCHET. Dit slagpijpje kan op de plaats zelve door de kanonniërs vervaardigd worden. Met betrekking tot de mededeeling van het vuur, heeft het nagenoeg dezelfde resultaten opgeleverd als de reglementair vastgestelde pijpjes, en heeft het ook meerendeels aan de verdere eischen voldaan; het schijnt echter dat de wrijvingsarsenicum bevat, waarvan het gebruik en de behandeling in de laboratoria gevaarlijk kan wezen.

WUCHET heeft den klaauw weggelaten, waarmede in het slagpijpje van DAMBRY den wrijver (1) eindigt en in de wrijvings-sas grijpt. Deze klaauw schijnt echter een' ontwijfelbaren waarborg op te leveren tegen de ongevallen, waaraan de slagpijpjes in de voorraadkistjes op de slagvelden blootstaan.

Het Comité vermeent dat men de slagpijpjes van WUCHET niet reglementair zou

(1) Het in elkander gedraaid koperdraad, 't welk bij het doortrekken eene wrijving doet ontstaan waardoor de lading ontbrandt.

kunnen aannemen, maar acht ze toch geschikt als een eventueel hulpmiddel, aangezien men ze korten tijd na de vervaardiging kan gebruiken. — Intusschen worden met dit slagpijpe tegenwoordig nieuwe proeven in de school van Metz genomen.

3) *Buizen voor holle projectielen.*

De buizen voor holle projectielen zijn in den loop der laatste jaren het voorwerp van talrijke proeven geweest, die ontwijfelbaar spoedig tot eene voldoende oplossing zullen leiden.

Houten buizen. Ten gevolge eener eerste serie van proeven, had de Pyrotechnische School aanleiding gevonden om, ten einde het te vroegtijdig springen voor te komen, den tegenstand van den kegel te vermeerderen, door in alle buizen eene boring van 6 (in plaats van 9 en 11) strepen te laten aanbrengen, van onder een massief stuk hout van 10 strepen hoogte overlappende, terwijl de mededeeling van het vuur door een zijwaarts geboord gat verkregen werd. Men zag tevens in, dat men het smoren en weigeren kon tegengaan, als men:

1) De uitholling in den kop weglaat en de uithoring van boven met een cilinder van klei sluit, tevens echter den kop met 4 zijgaten van 5 strepen middellijn voorziet en er einden lont doorhaalt.

2) Als men de sas voor bommen bestemd — namelijk: 5 deelen meelpulver, 2 deelen zwavel, 1 deel salpeter, het geheel met $\frac{1}{20}$ bevochtigd — voor alle buizen bezigt.

3) Als men de sas met een houten slager slaat, welke manier eene even zoo regelmatige verbranding geeft als de sasverdigting door middel van heijen, en die voor het gebruik te velde onvoorwaardelijk de voorkeur verdient.

Voor de projectielen van het belegerings-, vesting- en veldgeschut, worden vijf verschillende buizen vereischt, als volgt genummerd:

N°. 1, voor de bommen van 52 en 27 duim, brandende tot op 2600 el afstand.

N°. 2, voor de bommen van 22 duim, brandende tot op 2200 el afstand.

N°. 3, tot voor de granaten van 22 duim, brandende tot op 2400 el afstand.

N°. 4, voor de granaten van 16 en 15 duim, brandende tot 1500 el afstand.

N°. 5, tot voor de granaten van 12 duim, met een brandtijd voor 1500 el afstand.

De beide laatste nummers moeten bij het inbrengen in het vooraf geladen projectiel op 55 strepen beneden den kop doorboord worden, zoodat zij na een vlugttijd van ongeveer 5 seconden het projectiel doen springen.

Bij de in het jaar 1848 te Metz genomen proeven, bleek dat de vijf buizennummers bij het schieten eene voldoende regelmatigheid bezitten, dat zeer weinig projectielen te vroeg sprongen en dat er weinig gevallen van smoren of weigeren voorkwamen. Het is ten gevolge van deze resultaten, dat het Comité voorgesteld

heeft de nieuwe modelbuizen in alle Artilleriescholen te doen beproeven.

De in 1848 genomen proeven gaven aanleiding tot de volgende opmerkingen: De gelijkmatige brandtijd van alle buizen, verkregen door ze wat minder wijd te boren en door eene en dezelfde buizensas te bezigen, moet als eene bepaalde verbetering worden aangemerkt. De verbrandingstijd bij het schieten werd voldoende regelmatig geacht; smoring had er eigenlijk in 't geheel niet plaats; doch niet zoo gunstig was het met de weigeringen gesteld. Van 16,06 ten honderd ontbrandde de lading tot het uitdrijven der buis niet; men schreef dit daar aan toe, dat deze lading te klein was; van 6,50 ten honderd ontbrandde de saskolom zelve niet, eene verhouding die echter ook bij de vroegere buizen zonder kleisluiting bestond.

Om laatstgemelde verhouding te verminderen, bezigde men in 1850 eene afsluiting van meelpulver, waarmede men 6 ten honderd weigeringen kreeg.

Ofschoon men deze uitkomsten geenszins gunstig kan noemen, overtreffen zij toch die van de buizen van oud model. Alvorens nog tot de definitieve aanneming van het nieuwe stelsel te besluiten, moeten de proeven in de gezamentlijke Artilleriescholen nog voortgezet worden; de aanmaak van oude modelbuizen is inmiddels gestaakt geworden.

Metalen buizen. Onderwijl de Pyrotechnische School zich met de eerste nasporingen nopens de houten buizen bezig hield, gaven de uitkomsten bij het Shrapnelschot, met de metalen buizen verkregen,

aanleiding om deze buizen bij alle holle projectielen, bij wijze van proefneming, te bezigen. De metalen buizen, uit een mengsel van twee deelen lood, 5 deelen tin en 1 deel antimonium bestaande, leveren het voordeel op van een' grooten wederstand te bezitten; daar het metaal echter zwaar en bros is, breken zij ligt aan de binnenzijde van de monding, bij het aanwenden van zware ladingen, zoodat men genoodzaakt is ze zeer kort te maken en de ijzersterkte aan de monding te vermeerderen.

De drie nummers van metalen buizen die men voor het schot met volle lading en voor het ricochetschot der holle projectielen voorgesteld heeft, hebben allen verscheidene keteltjes en daarin uitkomende evenwijdige uitboringen van 6 strepen middellijn. Deze gaten kunnen onafhankelijk van elkander, of onderling door dwarsgaten verbonden zijn. Het keteltje, dat bij de langste boring behoort, blijft alleen open, de overige worden met een lederen prop gesloten, die men wegnemen kan op het oogenblik dat men de buis gebruikt, of die door het kruid, dat er zich onder bevindt, weggerukt wordt.

De vergelijking van het gebruik der metalen met dat der houten buizen, heeft bepaaldelijk aan laatstgemelde de voorkeur doen geven. Bij het schot met volle lading, alsmede bij het ricochetschot uit vesting-, belegerings-, veld- en berggeschut, is het totaal bedrag der verliezen, door weigeringen, smoren en te vroegtijdig springen, bij de houten buizen steeds kleiner. De metalen buizen hebben wel is waar minder projectielen te vroeg doen

springen, maar des te meer gevallen van smoren en weigering hebben er zich bij voorgedaan. Met opzigt tot de vervaardiging hebben de houten buizen het groote voordeel, dat deze veel eenvoudiger, zekerder, sneller en minder kostbaar is dan die der metalen; te velde kan men slechts de eerstgenoemde zeker bekomen; in den belegeringsoorlog kan men door het aanbrennen van zijgaten den verbrandingstijd op het oogenblik van het gebruik regelen, terwijl de metalen buizen, op zijn best genomen, op 4 verschillende afstanden kunnen worden gebruikt.

Metalen buizen voor het kustgeschut.

Werden de metalen buizen voor de holle projectielen van het belegerings-, vesting-, veld- en berggeschut afgekeurd, van den anderen kant vermeende men ze met vrucht te kunnen gebruiken bij het kustgeschut. Dit geschut verandert schier niet van stand, schiet gewoonlijk op voorafbepaalde punten, meestal op een grooten afstand verwijderd, welke dien ten gevolge sterkere ladingen vorderen. Hier is alzoo de noodzakelijkheid niet zoo groot, om den verbrandingstijd der buis op het oogenblik van het gebruik te regelen, terwijl het daarentegen van belang is buizen te hebben, tegen sterke ladingen bestand, en wier goede conservatie in de vochtige magazijnen aan de zeekust beter verzekerd is.

De in het jaar 1848 te Lafère genomen vergelijkende proeven met metalen en houten buizen, hebben het bewijs gegeven dat beiden evenzeer aan de vereischten van de ontbranding en den verbrandingstijd voldoen, maar dat de houten buizen,

met opzigt tot de vervaardiging, steeds een aanzienlijk voordeel bezitten.

Nieuwe, in het jaar 1850 op eene grootere schaal ondernomen vergelijkende proeven, leerden dat in het buisgat der projectielen voor metalen buizen, bij sterke ladingen, onvermijdelijk een schroefgang vereischt wordt, terwijl de houten buizen deze zamengesteldere constructie niet behoeven, en aan alle voorwaarden voldeden.

De te Lafère beproefde houten buizen hadden drie nummers:

- N°. 1 met drie boringen voor de bommen van 22 duim, met een verbrandingstijd voldoende voor den afstand van 5660 el.
- N°. 2 met slechts eene boring voor de granaten van 22 strepen, en met een verbrandingstijd voor 2250 el afstand.
- N°. 3 met slechts eene boring voor 50 \mathfrak{R} holle kogels, en met een verbrandingstijd voor 2500 el afstand.

Metalen buizen welke door inpersing bevestigd worden. De eerste metalen buizen waren met een schroefgang voorzien, en bragten het ongemak te weeg dat men ook het buisgat er een moest geven. Proeven te Vincennes door BEDFORD genomen, bewezen de mogelijkheid dat men de mondopening glad kon laten, de buis met twerngaren omwinden en dan inpersen kon. Uitgebreidere in het jaar 1849 te Vincennes genomen proeven, leverden het bewijs, dat ook buizen, niet met twerngaren omwonden, in het projectiel vast genoeg zitten, en door het schot niet hebben te lijden.

Nieuwe te Metz op groote schaal hernieuwde proeven, zullen ongetwijfeld deze voor het gebruik van metalen buizen van Shrapnels zoo bijzonder gewigtige vraag, tot eene nadere beslissing brengen.

4) Kartetsgranaten.

In het jaar 1808 gebruikten de Engelschen in Spanje kartetsgranaten, naar de uitvinding van den generaal SHRAPNEL. Twee houwitsers, welke met die projectielen vuurden, vielen in handen der Franschen, den een' met zijn munitiewagen in den slag van Albuera, den ander' in het gevecht van Marbella; zij gaven aanleiding dat, zoowel te Sevilla als te Parijs, een onderzoek opzigtelijk dit nieuwe projectiel werd in 't werk gesteld.

De granaat was van het kaliber van 24 pond, had eene metaaldikte van 14 à 15 strepen, en bevatte 128 à 127 looden kogels. Het buisgat van den hollen kogel, naar binnen omstreeks 40 strepen dikker, was met een schroefdraad voorzien en met een houten prop gesloten; de buis was van metaal en werd op het oogenblik van 't gebruik in het buisgat geschroefd. De houwitsers had eene kamer; de lading bedroeg 460 wigtjes.

Een kartetsgranaat van Engelsch 6 $\overline{\text{r}}$ kaliber, door den generaal EBLÉ uit Spanje gezonden, bevatte, behalve de looden kogels, buskruid zonder zwavel, in den toestand van meelpulver. Men liet dergelijke projectielen gieten, buskruid zonder zwavel vervaardigen, en nam de eerste proeven met houten buizen. De onvoldoende uitkomsten, de gebrekkige houten buizen, alsmede de staatkundige gebeur-

tenissen veroorzaakten dat de zaak geen verder gevolg had.

De in de jaren 1819 tot 1855 in Engeland, Denemarken en Pruisen gedane proeven, deden in het jaar 1855 in Frankrijk besluiten zich op nieuw met de zaak bezig te houden.

De 12 duims granaat, met dunne wanden en binnenwaarts verlengd buisgat, reeds door de Engelschen en Belgen aangenomen, scheen het best voor het onderzoek geschikt; de houten, met koperen ring voorziene buis, door den luitenantkolonel PARISOT uitgedacht, werd geoordeeld beter dan de andere aan de voorwaarden, die hier bijzonder werden vereischt, te beantwoorden. Deze buizen deden het projectiel springen op den afstand van 450, 540 en 640 ellen, na een' vlugttijd van 2, 3 en 4 seconden.

De met den 12 duims berghouwitsers genomen proeven, leverden zulke voldoende uitkomsten op, dat men het verder onderzoek aan de gezamentlijke artilleriescholen opdroeg, en daarna deze geschutsoort in Afrika met kartetsgranaten voorzag.

Men vuurde vervolgens kartetsgranaten uit het 12 $\overline{\text{r}}$ kanon en uit den 15 duims houwitsers. Bij het schieten uit laatstgemeld geschut deed zich het geval, dat de projectielen nog in het geschut sprongen, zoo dikwerf voor, dat men de proeven moest staken, om de oorzaken van dit vroegtijdig springen te onderzoeken, hetwelk men eerst geneigd was aan de kamer toe te schrijven.

In het jaar 1844 schoot men te Metz 12 streeps kartetsgranaten uit het 12 $\overline{\text{r}}$

veldkanon; de projectielen boden hier, aan eene lading van 2 Ned. L , volkomen wederstand, terwijl zij bij de eerste proeven in de houwitsers, niettegenstaande eene veel mindere lading, reeds gesprongen waren.

De proeven met kanons werden door eene speciale commissie te Vincennes hervat, en daarop te Lafère en te Metz voortgezet.

Met opzigt tot de 12 en 8 L kanons, spoorde men de voorwaarden na die het kartetsgranaatschot vereischte, zijne werking en zijne grenzen met betrekking tot den afstand. De granaten waren met losse kogels en met buskruid geladen. Eerst beproefde men de kogels van het infanteriegeweer, daarop die van de pistolen der gendarmerie, en gaf de voorkeur aan deze laatste, omdat er een grooter getal in het projectiel gaan. De granaat was met een metalen buis en met drie geboorde gaten voorzien, die het twaalfduims projectiel op 600, 800 en 1000 el, en die van het tienduims op 500, 700 en 900 el deden springen. Daar men met deze buis tot dusver steeds goede resultaten verkregen heeft, heeft men haar behouden; zij werd volgens het aangenomen beginsel in het buisgat geschroefd. Echter stelde men pogingen in 't werk om eene gladde buis door inpersing voldoende te bevestigen.

Bij de volgende proeven uit de veldhouwitsers, waren de 15 en 16 duims granaten met losse kogels en buskruid geladen. De metalen buis van den 10 duims granaat werd, zoo als zij was, voor den 15 duims granaat gebruikt, evenzoo die

van den 12 duims granaat voor het 16 duims projectiel. Bij de eerste worpen deed zich, even als in 1856, het geval voor dat het projectiel reeds in de ziel sprong. Men schreef zulks toe aan de ontbranding van de springlading, door den schok der kogels in het oogenblik van het afvuren, eene onderstelling die nader bevestigd werd, daar deze toevallen verdwenen toen men een minder ontbrandbaar buskruid gebruikte, dat uit 60 deelen salpeter, 50 deelen kool en 10 deelen zwavel bestond.

Toen men echter proeven genomen had opzigtelijk het vervoer van de met voormeld buskruid geladen kartetsgranaten, deed zich het te vroegtijdig springen op nieuw voor; het door het schokken op den marsch meer tot poeder geworden buskruid, was weér ontbrandbaarder geworden. Men zocht nu naar het een of ander werktuiglijk middel, om het tegen elkander stooten der kogels voor te komen. Na menigvuldige proeven bedacht men, om het projectiel, nadat de kogels er waren ingebracht, vol zwavel te gieten en ten laatste het buskruid er in te doen. Dit middel verhinderde bij alle kalibers het te vroegtijdig springen, zelfs bij den 22 duims granaat, waarmede uit den kusthouwitsers gevraagd wordt, maar het verzwakte tevens de werking, daar de kogels, door de ingegoten zwavel tegengehouden, zich niet genoeg konden uitbreiden. Dit na-deel poogde men weder weg te nemen, door de massa, welke de kogels omgaf, minder vast te maken, en wel door het projectiel, terstond nadat de zwavel er ingegoten was, een geruimen tijd te rollen. Dit

middel, alsmede eenige andere, worden tegenwoordig nader onderzocht.

5) Oorlogsvuurpijlen.

In het jaar 1844 werden te Metz proeven opzigtelijk het transport en het schieten van oorlogsvuurpijlen genomen. Zoowel die met als zonder lat, bleken bij het transport genoegzaam weérstandsvermogen te bezitten; bij het schieten openbaarde zich geen verschil tusschen de nieuw vervaardigde vuurpijlen en die welke vervoerd waren. Van meer dan 1000 vuurpijlen sprong er slechts een enkele in de lucht, en deze was een pas vervaardigde. Ten gevolge dezer proeven namen men als beginsel aan, dat de vuurpijlen op marsch voorzien moeten zijn van hunne latten.

Men erkende dat het onzekere en onregelmatige schot langs den grond slechts bij hinderlagen kon worden aangewend, en dat de verhooging van het uiteind der vuurpijlen, door middel van latten, geschikt was om ze over nabijgelegen laagten te doen voortschieten, zonder echter eene grootere naauwkeurigheid en regelmatigheid van het schot te geven.

Het raderaffuit met verscheiden kokers werd verworpen, daar het 't groote voordeel der vuurpijlen zou wegnemen, namelijk: dat van op elk punt zonder toestel gebruikt te kunnen worden.

Het vervoerbaar driebeenig voetstuk bleek op alle soorten van terrein genoegzame stevigheid te bezitten, en werd alzoo voor het afschieten van afzonderlijke vuurpijlen aangenomen.

De kapitein Rouge (1) stelde voor, de transportkist der vuurpijlen, na eene daaraan gemaakte geschikte verandering, voor het salvovuur te gebruiken. Dit voorstel werd na veelvuldige proeven aangenomen.

Het materieel der vuurpijlen te velde bedraagt op deze wijze niet meer dan een voetstuk van 10 Ned. ₤ gewigt en een voorraadkist van 25 Ned. ₤, die zoowel tot transport als voor het salvovuur gebruikt wordt.

Men heeft sedert nieuwe pogingen gedaan, om het menigvuldig springen der negenduims vuurpijlen voor te komen, en de waarde te schatten van verschillende voorstellen, van vreemde en Fransche officieren afkomstig. Afscheiden daarvan heeft men ook de beweegkracht der vuurpijlen en den wederstand der lucht, met zijne werking op de baan dier projectielen, tot een voorwerp van onderzoek gemaakt. Met betrekking tot de beweegkracht, namelijk: de sas, de lading en de uitstroombingsopeningen, heeft men proeven genomen, door de vuurpijlen op een toestel, zamengesteld uit eenen dynamometer en een chronometer, te doen werken, en verkreeg men alzoo de grootte der beweegkracht op ieder oogenblik der verbranding. Is de beweegkracht eenmaal naauwkeurig bepaald, dan zal men zich met de middelen kunnen bezighouden om aan de baan der vuurpijlen een regelmatig' loop te geven. Daarna zal men de schoots-tafelen, alsmede alle bijzonderheden voor

(1) Deze officier werd den 3^{den} Augustus 1848 het slagtoffer eener ontbarsting van het vuurwerk-laboratorium der pyrotechnische school.

het gebruik der vuurpijlen van 5, 7 en 9 duim bepalen.

6) *Oorlogsvuurpijlen zonder lat, volgens de opgaaf van den luitenant-kolonel Goupil.*

De luitenant-kolonel Goupil, welke een vuurpijlstelsel voorgesteld had, waarbij het beginsel van rotatie van HALE, met dat der groeven van de puntprojectielen verbonden was, kreeg last daarmede proeven te nemen. Ten gevolge daarvan werden, volgens een door het Comité, onder dagteekening van 28 Julij 1849, gegeven Programma, eene reeks van proeven met vuurpijlen zonder lat, te Lafère genomen. Te gelijk moest daarbij de wijze van laden, door middel van persing en de werking van het rotatie-stelsel van HALE, met betrekking tot de schootsafstanden en afwijkingen worden onderzocht. Men gebruikte te dien einde vuurpijlen, welke, door middel van eene door den luitenant-kolonel Goupil in het jaar 1846 uitgedachte pers, te zamen geperst waren; hun kaliber was van 5 duim, het was een puntvormig (ogief) projectiel, en om de draaijende beweging te verkrijgen, had het een' in het midden holle, met 3 of 4 schuins naar de vuurpijlas gemaakte gaten, voorzien bodem. Eenige vuurpijlen hadden van buiten aan de huls ringen van zink, die tijdens de vlugt geheel gesmolten waren.

Uit de proeven bleek:

- 1) dat de pers van den luit.-kolonel Goupil, bij een eenvoudigen en gemakkelijken arbeid, eene regelmatige lading geeft.
- 2) dat de vuurpijlen zonder lat en met

eene draaijende beweging, ten minste denzelfden schootsafstand en eene even groote waarschijnlijkheid van treffen hebben als die met lat. In dit opzigt hadden de vuurpijlen met ringen bepaald het overwigt op de andere, hetgeen nog sterker zou uitgekomen zijn, als de ringen niet smeltbaar waren geweest.

Volgens het bovenvermeld programma, moest de Pyrotechnische School de te Lafère begonnen proeven met de vuurpijlen, die, behalve de ringen op de huls, schuins geplaatste uitstrooingsopeningen hebben, voortzetten.

7) *Klossen voor de projectielen.*

Klossen van papier. REGNIER en MASSEMBERG uit St.-Petersburg, hadden in den loop van het jaar 1845 papieren klossen aangeboden, die volgens hunne opgaaf bij het schot tot stof vergingen. De uitkomsten van de daarmede te Vincennes genomen proeven, waren echter zoo ongunstig, dat men dien klos geheel afkeurde.

Later verzocht MONTIGNY, een geassocieerde van MASSEMBERG, de proeven met verbeterde klossen te hervatten; zij zouden nu ligter breekbaar en minder vatbaar voor vochtigheid zijn. Uit de nieuwe proeven is gebleken dat het gebruik der papieren klossen geen belangrijk voordeel oplevert, en dat er eene bijzondere zorg en veel tijd vereischt worden om ze tegen vocht te bewaren, als welke ze spoedig verteert.

Klossen van te zamen gerold papier en stijfzel. Deze klossen waren voor belege-

ringsgeschut voorgesteld; bij de in België genomen proeven hebben zij goede resultaten opgeleverd; daarentegen was de Pyrotechnische School er geenszins over voldaan.

8) *Kardoezen.*

De Pyrotechnische School en die van Metz, kregen in de jaren 1845 en 1843 in last de kardoezen van perkamentpapier, zoo als die bij de marine in gebruik zijn, voorts die van papier en van gewoon perkament, met opzigt tot hare vervaardiging en gebruik te vergelijken.

Uit deze proeven bleek dat het perkamentpapier bij het schieten met gloeiende kogels, het perkament met voordeel vervangen kan. Honderd kardoeszakken van perkamentpapier kosten *f* 14 à *f* 18, terwijl hetzelfde getal van perkament *f* 47 à *f* 50 kost. Voor het gewone schot zijn de voordeelen van het perkamentpapier boven het gewone schot te gering, en de prijs van het eerste te hoog om het ter aanneming aan te bevelen. Bij het belegerings- en vestingsgeschut dienen de kardoeszakken eigenlijk slechts om het buskruid van de monding des geschuts naar den bodem te voeren, onderwijl zij, na de vulling, door middel van kardoesdragers, van de magazijnen naar de plaats van het gebruik vervoerd worden. Daartoe is sterk papier voldoende; honderd kardoeszakken van gewoon grijs olijfantpapier kosten daarboven slechts *f* 2,50.

Voor het kustgeschut moet men de kardoezen vooraf vullen; papier deugt daarvoor niet, wijl het buskruid er niet goed in blijft. Aangezien nu de marine onder

volkomen dezelfde omstandigheden perkamentpapier gebruikt, is deze stof ook voor het kustgeschut ingevoerd.

9) *Kardoeszakken voor het vizierschot der veldhouwitsers.*

Te Vincennes was aan eene commissie opgedragen den vorm te bepalen dien men aan de ladingen der veldhouwitsers bij het vizierschot zou behooren te geven, om de talrijke weigeringen voor te komen, welke bij het gebruiken van den reglementair voorgeschreven kardoeszak plaats hebben. Zij vond dat men voor het beoogde doel geschikte kardoezen verkreeg, wanneer men de kardoeszakken der veldkanons met een' tweeden naad voorziet, één streep van den eersten verwijderd. De aldus vernaauwde kardoeszak, heeft voor den 15 duims houwitser als minimum eene lengte van 180 strepen voor de lading van 1 Ned. f , en voor den 16 duims houwitser als minimum eene lengte van 200 strepen voor de lading van 1,50 Ned. f . Deze gewijzigde kardoeszakken werden bij zeer snel vuren gebruikt, zonder dat men de ongemakken van den reglementair voorgeschreven zak ondervond.

Op voorstel van het Comité, werd alzoo de voormelde wijziging bij ministeriële beschikking van 11 Julij 1850 ingevoerd.

10) *Kardoeszakken van vlokzijde.*

In het jaar 1856 werd het Comité uitgenoodigd zijn gevoelen te uiten over de mogelijkheid, om de saaijen zakken door een weefsel van vlokzijde als stof voor de kardoeszakken te vervangen. Er werden te Vincennes eenige proeven genomen,

maar de zeldzaamheid en de hooge prijs van zoodanig weefsel in Frankrijk, deden het afkeuren, niettegenstaande het onderzoek gunstig uitgevallen was.

In het jaar 1844 werd te Toulouse eene halfzijden stof, *buratine* geheeten, beproefd, maar afgekeurd, omdat het grove weefsel het buskruidpoeder doorliet.

Inmiddels is de zijde-bereiding sedert 1835 in Frankrijk zeer vooruitgegaan, en neemt nog van dag tot dag toe, zoodat men hopen mag dat de prijs der zijden stoffen, die tegenwoordig lager dan die van de saai is, bij bestellingen in 't groot niet zoo aanzienlijk zal zijn als in 1836 gevreesd werd.

Men heeft dan ook met belangstelling zich aan de voorstellen laten gelegen leggen, om de saai door eene zijden stof te vervangen. De ingezonden proeven, wier prijs niet hooger dan die der saai is, zijn te Metz onderzocht. De verkregen resultaten waren allen gunstig voor het gekeperd en geglansd weefsel, eerst door CHASTELLUX, vervolgens door Ruzé geleverd. Deze stof is zeer sterk, naauw geweven, is bestand tegen het schokken bij het vervoer, laat het buskruid niet door, is niet vonken houdend, laat bij het schieten slechts weinig terug en wordt door de mot niet aangetast.

Alvorens de geweven stof van CHASTELLUX en Ruzé voor goed aan te nemen, achtte men het noodig in alle Artillerie-scholen er uitgebreide proeven mede te doen; doch het vereischt gevolg is daaraan tot nog toe niet gegeven.

Door den fabrickant GAVANON te Nimes, werden andere zijden stoffen tot kardoes-

zakken aangeboden. Voorloopige proeven, door de Pyrotechnische School in het jaar 1849 met de zijden stoffen N°. 12 en 13 van GAVANON genomen, gaven tot resultaat dat zij meer weêrstand boden dan de wollen saai, zoowel wat de schering als den inslag betreft, maar dat de stof van CHASTELLUX in de schering sterker dan die van GAVANON is. De saai is dikker en zwaarder dan het weefsel van CHASTELLUX, en dunner en ligter dan dat van GAVANON. Het gereedmaken voor de kardoezen, kost voor alle drie de stoffen evenveel tijd. De prijs der zijden stof, staat tot die van de saai als 65:100 bij het weefsel van CHASTELLUX, en als 75:100 bij dat van GAVANON. Bij het vullen der scherpe kardoezen, bleek dat laatstgenoemd weefsel minder goed was dan de beide eerste, daar zij bij het vastdrukken van het buskruid uitzetten.

Om de bruikbaarheid van GAVANON's weefsel voor goed te bepalen, heeft men bevolen in de Artillerie-school te Metz nieuwe proeven te nemen, met het overschot der stof die in de Pyrotechnische School beproefd was, en wel met betrekking tot het vervoer en het schieten. Zij werden uitgevoerd naar aanleiding van het programma van 2 November 1843, 't welk bij de tot dusver genomen proeven als voorschrift had gediend.

Nog heeft men verscheiden andere stoffen insgelijks tot vervanging van de saai voorgesteld, zoo als perkamentpapier, huiden, stoffen met gomelastiek overtrokken, en gomelastieke bladen van weêrskanten met stoffen bekleed.

De eerstgenoemde bleken noch bij het

gereedmaken tot kardoeszakken, noch bij het vervoer genoegzame stevigheid te bezitten, en werden alzoo bepaald afgekeurd. De laatstvermelde stof, door LEDOUX, uit Bonny aan de Loire, voorgesteld, werd uitmuntend bevonden bij de proeven opzigtelijk vervoer en vocht, maar bij het schieten bleef er driemaal zooveel achter

als bij de saai; bovendien bleef de bodem der zakken bij vijf schoten driemaal in de ziel van het stuk zitten, drong in het zundgat door en maakte het geschut voor het oogenblik onbruikbaar. Dit groot bezwaar maakt het aannemen dezer stof ondoenlijk.

(Wordt vervolgd.)

GEDACHTEN

OVER

DE WETTEN VAN EER.

NAAR HET HOOGDUITSCH.

Uit de Militairische Mosaïk van een Saksisch Officier.

Hier kan geen spraak zijn van de wetten welke met straffen de daden treffen die in strijd met de eer zijn, maar van zulke daden die buiten het bereik der wetten zijn, en nochtans de leden van zekere klassen of corporatiën in de maatschappij bevelken, de laatste zelfs schandvlekken als zij door enkele leden er van geduld worden.

De groote wederkeerige verantwoordelijkheid welke hieromtrent het ligchaam met zijne deelen onderling heeft, maakt de alternative bewaking van elkander niet alleen tot een regt, maar zelfs tot een heiligen pligt, en de corporatie moet met hare leden, om hunne gewigtige verplig-

tingen te kunnen vervullen, vooral daaraan streven, dat zij een juist en regt denkbeeld van de eer verkrijgen, en dan bestendig dienovereenkomstig pogen te handelen.

Voldoet echter gewone schraanderheid met een bezadigd oordeel en goede takt in gewone gevallen, zoo heeft men daarin nog geen waarborg voor ingewikkelde; ja, zelfs bij alle gunstige onderstellingen kan de eene of andere toevalligheid, bijv. de indruk dien het eerst verhaal, of de eerste opvatting, stemming, enz. heeft, den anders helderen blik verduisteren en het regte doen ontsnappen.

Verder speelt in zulke aangelegenheden

niet zelden een onbepaald duister gevoel van eer, de tijden van een' FRANS I van Frankrijk waardig, eene hoofdrol, en tusschen zulke schakels rijgen zich weder jeugd en gemis aan ondervinding aan.

Hierbij komt dat de eer in hare geschiedbladen, zoo al geen onzuivere zijden, toch inconsequentiën heeft, zoodat zij nu en dan door modegeest schijnt beheerscht te worden.

Men denke aan het vroeger huishoudelijk bestuur der kompagniën door hare kapiteins, en vergelijkte het toenmalige met het tegenwoordige; men bedenke, met welke verschooning nog in onze dagen — in Duitschland — het door een gelukkig schot op vreemd gebied in ons bezit gekomen stuk wild, beoordeeld werd, en hoe streng daarentegen het schenden van den eigendom, ook der onbeduidendste kleinigheid.

Te voren goed doordachte, veelzijdig onderzochte grondbeginselen, die op de rechte en gepaste wijze tot algemeen domein zijn gemaakt, kunnen derhalve alleen zekerheid voor de handelingen geven, en afzonderlijke voorbeelden, met al de details, waarbij het gedrag zich over de algemeene goedkeuring mogt verheugen, moeten zich tot beter verstand daaraan vastschakelen.

Men poogt de jeugd in alle takken van dienst en in haar geheel bestaan zooveel mogelijk te vormen en toe te rusten, overal door de leer het gemis aan ervaring te vergoeden; maar bij eene vraag van zooveel gewigt als de onderhavige zaak, die door eene verkeerde handelwijze zulke moeilijke toestanden voor het geheel doet

ontstaan, welke zulke treurige gevolgen voor den bijzonderen persoon hebben kan, verlaat men zich alleen op zijne opvoeding, op den takt dien hij al of niet welligt bezit.

Betwijfelende dat zulks goed gehandeld zij, zullen wij trachten eenige stellingen voor te dragen, die, indien zij het onderzoek doorstaan, welligt tot eene soort van leidraad kunnen dienen.

Bestaat de eer in de persoonlijke waarde, voor zoover zij door ons-zelfen en anderen als zoodanig erkend wordt, of in den goeden dunk die anderen van ons hebben mogen, dan doet zich in de eerste plaats de vraag voor, welke moeten de deugden of eigenschappen zijn, die zoodanige goede meening kunnen vestigen. Men ontmoet hier tweederlei soort van eischen, vooreerst die welke men opzigtelijk alle menschen doet en wier bezit de zoogenoemde burgerlijke eer uitmaakt; ten anderen die welke van de bijzondere omstandigheden des menschen gevorderd worden, waarin hij leeft, en die men met den naam van de eer zijns stands kan aanduiden.

Stipte eerlijkheid, bepaaldelijk met opzigt tot eens anders eigendom, regtschapenheid, waarheidsliefde, trouw, zoo in woord als daad, en vermindering van allen gemeenzamen omgang met dezulken, die klaarblijkelijk al deze deugden of eenige er van missen, maken de algemeene of burgerlijke eer uit. Zij zijn de praemissen, de eerste voorwaarden onder welke alléén aan de opneming in eene maatschappij kan gedacht worden, en die eischen moeten des te strenger zijn, wanneer het dienaars van den staat betreft, en nog verder gaan

bij individuen, die men tot hooge betrekkingen wil roepen, wijl anders het vertrouwen op de regering, of op eenig gedeelte er van, met regt geschokt wordt, en het geheel, zoo in- als uitwendig, van wege het daaruit ontstaande wantrouwen moet lijden. Gelijk van zelf spreekt valt hier niet te denken aan het ontkennen van deugden, waarover reeds van regtswege uitspraak gedaan is, maar alleen van dezulke, die wel regterlijk bewijs missen, maar toch door de openbare meening geacht worden te bestaan.

Mogt men, ingeval iemand dergelijke deugden mist, met regt aarzelen zoodanig individu, zoo in 't belang van 't geheel, als ten nutte van den speciaal werkkring dien men hem zou moeten toevertrouwen, tot lid eener corporatie te verheffen, om dezelfde redenen zou men er bezwaar in moeten vinden dengeen die reeds in de corporatie opgenomen is, er langer in te dulden, wanneer zich omstandigheden voordoen, door welke het openbaar gevoelen zijne eerzaamheid in twijfel trekt.

Eene even strenge en nog onverbidde-lijker handelwijze vordert in geval van overtreding de eer des stands, op wien, behalve de algemeene, nog bijzondere pligten rusten, en wier handhaving openbaar, of uit gewoonte stilzwijgend, door de intrede in de corporatie erkend wordt.

Is het nu de bijzondere plicht van den krijgsman het gezag van wet en regt te handhaven, het vaderland en den troon tegen binnen- en buitenlandsche vijanden te verdedigen, zoo kan hij die verpligting hoofdzakelijk door de *dapperheid* vervul-

len, en deze is derhalve ook voornamelijk de deugd welke de eer van den soldatenstand uitmaakt.

Van de dapperheid is in deze beteekenis de *moed* eene onafscheidelijke eigenschap, alhoewel men zich de eerste ook zonder den laatsten kan voorstellen; want het kan gebeuren dat men in den uitersten nood, om zelfbehoud, en bij het alternatief van eenen zekeren dood en de mogelijkheid van redding, uit wanhoop dapper is, zonder nog de deugd te bezitten van de gevaren niet te ontwijken, maar ze bedaard, met vaste houding en koele beradenheid, tegemoet te gaan, en te blijven volharden. Is de moed in de opgegeven morele eigenschappen gelegen, dan doet de dapperheid zich daarentegen als de fysieke uitvoerder kennen, de eerste staat dan in betrekking tot de laatste ongeveer als de wil tot de daad, en de krijgsman mag, naar aanleiding zijner bestemming, noch het een noch het ander ontberen.

Op physiologische wetten staat het vast, dat moed en dapperheid eene ontzag- inboezemende magt uitoefenen, en de achtig- ing voor wat met de goede zeden strookt — toevallige hartstogtelijkheid of dronken- schap welligt uitgezonderd — het oog op haar gerigt houdt. — Hebben er nu handelingen, ontboezemingen en gebaarden plaats, die eene zekere geringachting uitdrukken, dan ligt daarin voor den militair tevens een' aanslag op die deugden die de eer van zijnen stand uitmaken, en het wordt in zoodanig geval plicht voor den officier tegen de wet te handelen, die elke daad van eigen hulp verbiedt, en door de uitdaging tot den tweestrijd en de vol-

voering daarvan de beschuldiging, welke uit het gedrag der tegeupartij volgt, te wederleggen.

Wordt er niet zoo gehandeld, of gedraagt de officier zich op eene andere wijze, welke het bezit dier beide deugden twijfelachtig maakt, dan is hij genoodzaakt eenen stand te verlaten, welks banier moed en dapperheid tot leuze heeft (1).

De humaniteit verlangt voor het overige dat tot het uiterste middel — den strijd — niet worde overgegaan, zonder dat vooraf pogingen zijn aangewend om elkander te verstaan en te verzoenen, wijl beleedigingen ook haar oorsprong in misverstand kunnen hebben en onvoorbedacht kunnen zijn, en het overijld geuite dikwijls, met gevoel van leedwezen, gaarne ingetrokken wordt. Het aanzoek om nadere verklaring moet derhalve, waar de beleediging nog eenigen twijfel gedooft, voorafgaan, en de eisch kan eerst dan geschieden als de verklaring onvoldoende is. Wat den beleediger betreft, was het zijn oogmerk niet te beleedigen, of was de krenking, naar den aard der omstandigheden, slechts uit overijling geschied, dan kan hij zeer goed eene bevredigende verklaring, of in 't laatste geval zelfs eene herroeping, niet beneden de eer van zijnen stand houden. Daar het intuschen niet te ontkennen is, dat in enkele

gevallen ook wel kleinmoedigheid achter zoodanige handelwijze kan schuilen, zoo is de grootste behoedzaamheid aan te bevelen, wijl indien zich zulks eenige malen herhaalt, reeds het bloote vermoeden 't vonnis omtrent den zoodanigen velt. Uithoofde van hetzelfde vermoeden kan men in geen geval toestaan, dat uitdagingen worden aangegeven, wijl die daad de kleinmoedigheid ten dekmantel kan dienen.

Eene betere spreuk in zake van eer blijft steeds: «weinig verklaringen en meer gehandeld,» omdat daardoor grootere moeilijkheden, wrijvingen, verwikkelingen en eeregerigten worden voorgekomen, die ten laatste toch tot de beslissing leiden, welke men poogde te vermijden.

In het zooeven gezegde ligt niets buitengewoons. Eene partij beleedigt; de daarop afgevorderde verklaring is bevredigend, of zij is het niet, en men strijdt. In beide gevallen is de zaak afgedaan.

Maar hoe, als de beleediger noch met woorden, noch met wapenen voldoening geven wil?

Het middel in vroegere tijden gebezigd was eenvoudig, maar barbaarsch. Men huurde eenige stevige vuisten, met of zonder stokken, en vond de verzoening in bloedige slagen, welke den beleediger werden toegebracht.

De beschaafdere zeden onzer dagen komen met regt tegen zoodanige handelwijze op, en de criminele wetten zullen niet zelden, al naar de omstandigheden, min of meer oonteerende straffen daarop toepassen. Het middel, dat zuiveren zou moeten, bevlekt dus nog meer, want de bescheidenheid der daders blijft twijfel-

(1) De officier zal dus, nu en dan, moeten kiezen tusschen verzet tegen de wetten van zijn land en verzet tegen de openbare meening. Indien de maatschappij het nu euvel opneemt, wanneer hij tot het eerste besluit, dan behoort zij ook te zorgen dat de wetten in overeenstemming zijn met de openbare meening, die, vooral in gevallen als waarvan hier sprake is, veel zwaarder straft dan eenige wet.

achtig, vordert groote sommen, waarbij ten slotte het eigen geweten, het inwendig gevoel van regt, bovendien niet altijd bevestiging zal kunnen vinden.

Men gelooft dus dat in zoodanig geval aan de eer van den stand voldaan is, wanneer, op de weigering om eene voldoende verklaring te geven, eene uitdaging ten strijde gevolgd is, wijl, onverschillig of deze al of niet worde aangenomen, die handelwijs op zich-zelve reeds de onderstelling van kleinmoedigheid wederlegt.

Men zou wegens de belediging klagt kunnen indienen, opdat zij gestraft wierde, en men zich hierdoor tegen herhalingen vrijwaarde, al had daarbij, gelijk waar-schijnlijk is, de uitdaging het voorkomen eener aanklagt en wraakneming.

Verder schijnt er een onderscheid bij het kwetsen van de eer te moeten gemaakt worden, of ze namelijk te beurt viel in de uitoefening der pligten van zijn stand, of in het privaateven. In het beroep handelt men naar zekere voorschriften, naar instructiën, en is men als 't ware slechts het orgaan, het werktuig, de uitvoerder van een' hooger en wil; en voor zoover men hierin niet afwijkt van 't geen bevolen en verboden wordt, en op onbehoorlijke of eigendunkelijke wijze, uitzonderingen toelaat, kunnen ook hoon en belediging niet den uitvoerder daarvan, maar alleen de wetten, die zijne handeling regelen, treffen.

Wordt dit grondbeginsel erkend, dan vloeit er de leer uit voort, dat men bij de uitoefening der pligten aan zijnen stand verbonden, noch verklaring, noch voldoening met de wapenen op gedane klag-

ten wegens belediging behoeft te geven, zonder dat de eer van den stand er onder lijdt.

Een voorbeeld moge het gezegde beter toelichten.

Een officier is tot de afsluiting van een weg of tot het vrijhouden eener plaats bij de eene of andere gebeurtenis gekommandeerd. Stipt en onpartijdig volvoert hij jegens iedereen zijn' plicht. Een enkel persoon verlangt met onstuimigheid voor zich eene uitzondering, en als deze hem beleeft, maar vastberaden geweigerd wordt, schimpt hij en verlangt hij later eene verklaring of voldoening van den officier.

Volgens de gestelde grondbeginselen zou de weigering van beiden aan de eer van zijnen stand niet te kort doen, ook de door gedachten persoon uitgesprokene beledigingen zijne eer niet kwetsen, maar wèl moet hij van de laatste rapport doen, opdat zij ter kennis der overheid komen, van wie de bevelen uitgingen.

Anders is het met de zaak gesteld als de officier in zijne pligtsuitoefening niet vrij van 't verwijt van partijdigheid bleef, en zich ter gunste van vrienden, dames, beter gekleedden, enz., uitzonderingen die zelfs tegen de instructie aandruischten veroorloofde, wijl in dit geval de handeling, tegen dengeen wien het aangaat, een *persoonlijk* karakter aanneemt en men zulks kan uitleggen als eene beledigende minachting, vergeleken met de behandeling andere personen aangedaan. In zoodanige omstandigheden kan men zich, zonder zich-zelfen bloot te stellen, op geenerlei wijs van het bij eerekwetsing gewone gebruik ontslaan. Uit deze stelling volgt

echter tevens de les, hoe strikt onpartijdig de officier zich in dienstzaken moet gedragen, ter vermindering van onaangename conflicten.

Eenzoo moeten de handelingen, die onder het schild van den plicht des stands uitgevoerd worden, zekere grenzen hebben en mogen zich niet boven 't geen bepaald bevolen en verboden is uitstrekken; want het niet mogen toerekenen moet redelijkerwijs daár ophouden waar *eigen oordeel, zelfstandig handelen* aanvangt.

Behoort het bijv. tot den beroepspligt van de hoogereren in rang een wakend oog te houden op den omgang hunner jongere kameraden, en hen te waarschuwen tegen zoodanigen omgang, ja dien hun te verbieden, die niet strookt met hunne levensbetrekking en stand, en hunne goede zeden welligt belaagt, zoo mag toch de waarschuwing, evenmin als het verbod, iets kwetsends voor de eer bevatten van hen wien het betreft, wijl 't gevoelen van den hoogereren in rang opzigtelijk den bedoelden persoon altijd slechts voor een individueel gevoelen, wat ook op dwaling berusten kan, te houden is, en dat hij, zonder er door verantwoordelijk te worden, ook geen regt heeft ten diens nadeele te uiten, terwijl integendeel onder het schild van de pligten des stands, ook het misbruik denkbaar is, van zonder er toe gerechtigd te zijn, een' goeden naam te bevestigen of te doen verliezen.

Schranderheid en de rechte takt kunnen derhalve alleen den superieur uit het dilemma van den dubbelen plicht redden; slechts in het algemeen kan hij doen gevoelen wat dezen of genen ter zake zijner

geheele onafhankelijkheid of gansch andere levensbetrekking niet past; of hij moest welligt, nog schranderder, zijn oogmerk alleen door de nadere aanduiding van den omgang verkrijgen.

Er kan ook twijfel ontstaan, of men verplicht zij verklaring en genoegdoening te vorderen, wanneer men wel niet uithoofde van de pligten aan zijnen stand verbonden, maar toch ten gevolge van door anderen opgedragen last, of uit naam eener geheele vereeniging, mededeelingen moet doen die juist niet aangenaam zijn; bijv., wanneer een besloten gezelschap een lid uit zijn midden wil verwijderd hebben, wanneer de ballotage beslist heeft, en een officier, als een der directeuren, er zich niet aan onttrekken kan daarvan aan den gedeballoteerde kennis te geven, en deze van hem, wegens het genomen besluit, verklaring vordert, hem beleedigt of uitdaagt. Men meent in dit geval de verpligting tot voldoening niet te mogen ontkennen, wijl hier aan eene vrijwillige handeling valt te denken, die niet door den stand geboden wordt, en de beleedigende bejegening bij de uitvoering ook soms kan gesteld worden in de individualiteit des persoons haren grond te vinden.

Eindelijk moeten wij een woord spreken van toevallige, zonder eigen toedoen, aangedane feitelijke gewelddadigheden.

Daar wij door eigen toedoen verstaan, zelf begonnen gewelddadigheden of smaadwoorden, zonder er de bevoegdheid toe te hebben, nemen wij zoodanige handelwijze, die zich-zelve reeds veroorzaakt, in geen nadere overweging; hetzelfde moet gezegd worden van dezulke

die ons in de uitoefening der pligten van onzen stand kunnen te beurt vallen, wijl 'slands wetten bepalen, hoedanig ten dien aanzien moet gehandeld worden.

Ondersteld dan dat men zich op den weg of op eene openbare plaats bevond, en een of meer personen op ons afkwamen en slagen toebagten, zou onze eer door zulk een daad van geweld geschonden zijn? — Wij meenen dit met evenveel regt te kunnen ontkennen, als men het zou kunnen doen, in geval men in eene afgelegen of boschachtige streek door roovers aangevallen, geslagen en mishandeld wierd; want de in hare gevolgen onzekere ontmoeting behoort toch onbetwistbaar tot de categorie van aanvallen, 't zij dat ze uit miskennis voortkwam, of met voorbedacht geschiedde. Ja het schijnt zelfs dat de eer bij eene zoo lage handeling, aangenomen zelfs dat men in staat ware voldoening te geven, door een gevecht met de daders niets kan winnen; de voldoening moet zich vergenoegen met de bestraffing volgens de wet.

Of zou zoodanige belediging door den oogenblikkelijken dood der beledigers kunnen verzoend worden?

De wetten kunnen zoodanige handelingwijze — daargelaten nog het mogelijk misbruik dat er van zou kunnen gemaakt worden — niet gedoogen, naardien men, door den officier het regt van *dooding zonder regterlijke uitspraak* toe te kennen, hem boven den monarch zou stellen. Het crimineel regt zal derhalve voor zoodanige daad geen anderen naam dan dien van moord kunnen vinden; zouden ook wel handelingen, waardoor men zich eene straf

op het schavot of levenslange gevangenis berokkend heeft, immer de eer kunnen zuiveren?

En al mogt zoodanige handeling voor de eenige voldoening gehouden worden, van welke toevalligheden hangt zij nog niet af? Hij die aldus beleedigd is moet gewapend zijn, moet zich oogenblikkelijk van zijn wapen kunnen bedienen, en mag bij den kampstrijd, die er uit kan ontstaan, niet het onderspit delven. En eindelijk, als de beleediger in staat was voldoening te geven, blijft dan nog niet het vermoeden van lafheid bestaan, daar het onverwacht dooden minder gevaarlijk is dan de kansen van een duel?

Anders is het met de zaak gelegen, en zou zij in zoodanig geval naar de regelen der gewone schending van eer moeten behandeld worden, wanneer er feitelijkheden, ten gevolge van verschil van gevoelen of discussie plaats hebben; want als wij ons met anderen zoo verre inlaten, stellen wij hen met ons op denzelfden trap, en moeten hen derhalve in den verderen loop van zaken, zullen wij ons niet blootstellen, in dier voege behandelen. Deze stelling beveelt echter tegelijkertijd dringend de grootstmogelijke voorzigtigheid aan, bij de keuze ook van slechts een voorbijgaanden oppervlakkigen omgang.

Reeds hebben wij van de burgerlijke eer en hare eischen, in eerlijkheid, regtschapenheid, waarheidsliefde en trouw bestaande, gesproken, en gezegd dat noemens deze deugden niet enkel de regtsgeleerde, maar ook de openbare meening uitspraak doet, en dat dáár, waar de eerste dikwijls vrijspreekt, de laatste niet-

temin veroordeelt. De wetten van eer onderwerpen zich aan de wetten der openbare meening; zij staan op geen juristisch bewijs, zij slaan geen acht op voorbedachtheid of onvoorbedachtheid, op verzachting wegens jeugdigen ouderdom, op vergoeding bij het schenden van den eigendom; zij kennen geen onderscheid of de straf al of niet tot het onteerende gaat, dwaling doen zij niet tot verontschuldiging strekken; zij letten op geen verjaring; terwijl de aangestelde regter dit alles bij zijn vonnis in de weegschaal legt.

De strenge onverbiddelijkheid waarmede dit heilig gerigt, zonder hooger beroep, uitspraak doet, vereischt derhalve dat wij de deugden voor welke het waakt, wat nader beschouwen.

De *eerlijkheid* moet zich tot een heiligen erbieid jegens anderer eigendom uitstrekken; hieronder wordt niet alleen verstaan dat men zich niet in 't bezit van eens anders goed stelt, maar alles wat als ontrouw, bedriegelijke handeling of benadeeling van vreemd eigendom gelden kan.

Voor trouwloosheid geldt wanneer men met vertrouwd goed, of dat men onder beheer heeft, in strijd men het regt of de aangegane verplichtingen handelt; oneerlijk is het, wanneer men verzuimt het gevondene, doch waarvan men den eigenaar niet kent, door openbare aankondiging of aangifte, in des eigenaars hand terug te brengen; bedrog pleegt men, wanneer men den naam, dagteekening of inhoud van eenig stuk tot iemands nadeel verandert, of het verdonkert, vernietigt of onbruikbaar maakt; desgelijks ook een schuldaccoord, indien het 't gevolg is van

overdreven uitgaven, onordelijk huishouden, enz., of gepaard gaat met verzwijging van schuldeischers of andere vorderingen. Als benadeeling van anderen moet ook de woeker genoemd worden, of als men vreemd goed tegen den wil des eigenaars gebruikt.

Nog meer vordert de *regtschapenheid*. Zij wil niet alleen voor zich-zelve wat regt is bevorderen, maar er ook voor waken dat het regt van anderen niet te kort gedaan, ja veel meer bevorderd worde. Bewust van eene onredelijke handelwijs, waaruit voor bijzondere personen of voor geheele lichamen schade kan voortvloeijen, of voordeel kan verloren gaan, moet men die, zoo men ze niet kan verhinderen, ten minste openbaren, of men is, naar de wetten van eer, even schuldig als hij die de wederregtelijke daad pleegt.

De *waarheidsliefde* bestaat niet alleen in het houden van het gegeven woord — en het gegeven woord van eer is onverbreekbaar — maar eischt ook overeenstemming in woord en daad, zoo in het ambtelijk als in het bijzondere leven.

De verknoechtheid, die zich onder alle omstandigheden en bij elke wisseling van het geluk proefhoudend betoont, is de *trouw*. Zij kan zaken en personen betreffen, en eischt dat men, zonder te letten op eigen overtuiging of voordeel, er alleen naar streeft het heil der zaak of des persoons die men dient — zoolang er niet onzedelijks of wederregtelijks verlangd wordt — te bevorderen, zelfs daarvoor geen opoffering en eigen nadeel schroomt. Zij sluit het hart tegen alle verlokking die omkoopning, uitzigt op voordeel, titels

of andere eerbewijzen kunnen in 't werk stellen, en versmaadt zelfs het streeleend gevoel, 't welk door eene gunstige of voor zich gewonnen meening kan opgewekt worden.

Eindelijk moet nog van de wisselschuld en hare gevolgen een woord gezegd worden. Als waarborg voor de betaling ter bestemder tijd verpandt zij de persoonlijke vrijheid. Hij die geheel over deze beschikken kan, moge dien waarborg geven, maar de staatsdienaar, het allerminst de officier, die ieder oogenblik moet beschikbaar zijn, verkeert niet in dat geval. Met de onderteekening van een wissel, en bij de mogelijkheid, somwijlen de waarschijnlijkheid van onvermogen tot betaling, schendt men een vroeger kontrakt, zijne aanstelling, en dat wel in zijn voornaamste gedeelte, de algeheele beschikbaarheid. Nieuwe verplichtingen aan te gaan, waardoor oudere onmogelijk worden, kan slechts met bewilliging van de beide kontrakterende partijen geschieden; doch naardien in 't belang van den staat de vergunning daartoe niet kan gegeven worden, zullen dergelijke handelingen in 't geheim moeten geschieden, en al kan men dan zoodanig gedrag, wijl het buiten de bedoeling lag, niet met den naam van trouwbreuk bestempelen, het blijft toch eene met de eerlijkheid en regtschapenheid onvereinigbare handelwijze. Men zou dus kunnen zeggen dat de officier, met wisselschulden bezwaard, reeds door de onderteekening van den wissel aan de wetten van eer heeft te

kort gedaan, te meer daar men met regt geen vertrouwen meer stellen kan in iemand, die de heiligheid zijner verplichting zoo gering acht en ze aan de werking van het toeval prijsgeeft.

Plegen nu de leden van zekere corporatiën handelingen, of zijn er geruchten nopens hen in omloop, die strijdig met de wetten van eer voorkomen, dan is het de plicht van het genootschap geheel of gedeeltelijk bijeen te komen, en den persoon wien het aangaat uit te noodigen zich te regtvaardigen. Tot het vaststellen der aanklagt behoort men grondslagen te hebben, feiten, geloofwaardige getuigen, en reeds op het enkele gerucht moet worden uitgevorscht, waar de eerste bron gevonden wordt, opdat personen den beklagde kenbaar gemaakt of hem tegenovergesteld kunnen worden. Is het feit bewezen, dan moet, als de mogelijkheid van een eervolle uitkomst bestaat, alles wat de bedreigde eer weder bevestigen kan, in den kortst mogelijken tijd geschieden; echter moet tot op den afloop der zaak alle omgang in dienst met den betrokkene uitgesteld worden; of wanneer het bewijs van volkomen zuiverheid niet kan gegeven worden, of de toedragt van zake, volgens de beschuldiging, terstond van zelve bewezen blijkt te zijn, dan moet hij, die zich aldus blootgesteld heeft, genoopt worden eenen stand te verlaten, waar het geheele ligchaam zoude schade lijden, indien hij bij zijne eer gehandhaafd bleef.

 DE RUSSISCHE KRIJGSMAGT.

In het jaar 1848 verscheen te Parijs, onder den titel van *Etudes sur la situation intérieure, la vie nationale et les institutions rurales de la Russie*, een werk van den Baron A. VON HAXTHAUSEN, waaruit deze schrijver, bij het tegenwoordig belang dat de zoogenoemde oostersche kwestie verkregen heeft, thans een uittreksel gemaakt en uitgegeven heeft, onder den titel *Les forces militaires de la Russie*. Eene breedvoerige beschouwing daarvan is in den *Spectateur militaire* van September en October opgenomen, en wij meenen wel te doen met het hoofdzakelijke daarvan onzen lezers mede te deelen.

De opmerkelijke instellingen die tegenwoordig in Rusland bestaan, dagteekenen meerendeels van de regering van PETER I; sedert dat tijdstip heeft de militaire magt van dit Keizerrijk eene groote uitbreiding bekomen, en met uitzondering van de Kozakken en de militie, kan het geregelde leger in zijn geheel te regt als eene zijner scheppingen aangemerkt worden.

PETER I was de eerste Russische monarch niet die de meerdere voortreffelijkheid der westersche krijgskunst inzag en deze in zijn leger poogde in te voeren; reeds had IWAN III, van 1462 tot 1505, een staand leger pogen te organiseren, maar de weinige betrekkingen tusschen het oostelijk en westelijk Europa verhinderden Rusland

den voortgang der krijgskunst te kennen, en stelden groote hinderpalen in de militaire hervormingen in den weg welke de Czaars beproefden. De nationale Russische geest verwerpt bovendien, dikwijls met fanatieken afkeer, alles wat van vreemde herkomst is.

Het Russische leger bestond in dien tijd uit een leenpligtigen achterban, ter sterkte van ongeveer 260000 man. Dit leger had al de gebreken aan zoodanige legers eigen, en droeg de kenmerken van den aard der Aziatische legerbenden; in tijd van oorlog schaarde het zich om een kern staande troepen, waarvan het grootste gedeelte uit de beruchte Strelitzen bestond.

De Strelitzen, door PETER'S vader, ALEXIS MICHAÏLOWITSCH, tot eene sterkte van ongeveer 40000 man gebracht, hadden, zoo in hunne organisatie en privilegiën, als in hun' aard en gebreken, veel overeenkomstigs met de Janitzaren. Even als deze maakten zij de kern der legers uit, en gedroegen zich als deze in den oorlog dapper en goed; maar even als deze, losbandig door hunne voorregten, werden ook zij in vreedstijd een laatdunkende en oproerige troep; even als de Janitzaren werden ook de Strelitzen een hinderpaal tegen alle hervormingen in den staat, en vooral in 't leger.

PETER I had reeds vroeg van den overmoed der Strelitzen te lijden. Hij ontdeed zich van deze eerzuchtige soldatenbende,

op eene bloedige maar afdoende wijze, en dat wel te midden van eenen zeer gevaarlijken oorlog, zoo als Rusland er sedert lang geen had gevoerd.

Uit de zwakke kern zijner lijfcompagnie, die PETER reeds in zijne jeugd had georganiseerd, begon hij zich een Europeesch leger te scheppen, bestemd om de in Rusland bestaande Aziatische troepen te vervangen. De regimenten Preobrajenski en Szmenowski, die nog heden hetgeen men de oude garde noemt uitmaken, waren de eerste troepen van het nieuwe leger (het regiment Ismailowski behoorde er ook onder, maar werd eerst in 1750 door de Keizerin ANNA georganiseerd). Men vormde ze door vrijwillige werving, voornamelijk onder den kleinen adel; maar ten gevolge van den niet zeer krijgslustigen geest der Russen, kon de werving niet genoeg in de behoeften van het leger voorzien, en PETER I voerde nu het stelsel van recruterij in, zoo als dat nog bestaat. De verplichting van den adel om in het leenpligtig leger te dienen, werd ook tot het staande leger uitgebreid, en ieder edelman had slechts de keuze in welke troepensoort hij als gewoon soldaat wilde dienst nemen. Dit gebruik bleef in stand tot op de regering van CATHARINA II, die de regtstreeksche verplichting afschafte, om er de thans nog bestaande indirecte voor in de plaats te stellen.

Nog vóór de ontbinding der Strelitzen, plukte PETER reeds de vruchten zijner militaire hervormingen, door de verovering van Azof en door eene overwinning op de Turken en Tartaren, in de Zwarte Zee behaald. Hij poogde vervolgens de Rus-

sische magt in de schaal van de Europeesche staatkunde te doen wegen, maar hij moest het overwigt der Europeesche taktiek in den slag van Narva ondervinden, waar 15000 Zweden 80000 Russen noodzaakten de wapens neer te leggen.

Deze nederlaag en de kenteekenen van inwendige ontbinding die er zich bij openbaarde, ontmoedigden PETER niet; de grootheid zelve van dit ongeluk, viel zijdelings weder tot zijn voordeel uit, want KAREL XII zijnen tegenstander klein achtende, liet de gelegenheid voorbijgaan om Rusland geheel te vernederen. PETER bragt een nieuw leger bijeen, wierf officieren aan en leerde van de Zweden, ten koste van groote nederlagen en kleine voordeelen, de kunst van overwinnen. Negen jaren later zag KAREL XII te Pultawa den mislag in, dien hij te Narva had begaan.

Na den dood van PETER I vond het Russische leger in MENTSCHIKOFF, MUNICH en KEITH mannen, bekwaam om het werk van den grooten hervormer voort te zetten. De voorspoed der Russische wapenen bepaalde zich langen tijd tot overwinningen op de Turken en Polen, wier troepen in Europa in geen groot aanzien stonden; maar toch reeds vóór den slag van Zorn-dorf, schreef KEITH aan FREDERIK II: «Om de Russen te overwinnen, moet men bres in hunne gelederen maken en hen als eene vesting slechten.»

De Russen hadden kloekmoedig te Zorn-dorf en Künnersdorf gestreden, en Europa wist nu dat een hardnekkig defensief met hun nationaal karakter strookt. Dit gevoelen heeft zich op nieuw bevestigd na de groote verdedigingsslagen der Russen

tegen NAPOLEON. Evenwel heeft SUWAROW, van den anderen kant, bewezen dat de Russische legers, even als alle goede troepen, slechts geoefend behoeven te worden en een bekwaren aanvoerder aan 't hoofd te hebben, om zich ook bij den aanval te onderscheiden. De marsch van dien generaal door het Zwitsersch gebergte, geeft een maatstaf van de operatiën die men met Russische troepen kan uitvoeren.

Het Russische leger, dat in 1700 te Narva ten spot van Europa had gestrekt, verliet in 1799 het krijgstooneel, tot groot leedwezen zijner bondgenooten.

Dit leger was, evenmin als alle Europeesche legers, bestand tegen het overwigt der Fransche troepen door NAPOLEON aangevoerd, maar, schoon er voor zwichtende, komt het niettemin den roem toe van aan den grootsten veldheer zijns tijds, meer moeilijkheden in den weg gelegd te hebben dan eenig ander Europeesch leger.

Sedert dat tijdstip heeft het Russische leger groote en roemrijke krijgstogten in Azië en Europa gedaan. Een souverain, die tevens soldaat is, vol veerkracht en verstand, ontziet sedert 25 jaren moeite noch kosten, om zijn leger te versterken en te volmaken, en eene menigte misbruiken er uit te verbannen. Kortom, het Russische leger verschilt thans, met betrekking tot het getal, de organisatie en het onderwijs, zeer veel van 't geen het in Duitschland en zelfs in Polen was.

Het Russische leger bestaat uit twee soorten van troepen: de geregelde krijgsmagt en de leenpligtige militie der Kozakken en dergelijke volksstammen.

1. HET GEREDELDE LEGER.

Zijne organisatie, formatie, sterkte.

De bijzondere geographische en staatkundige gesteldheid van Rusland openbaart zich, in velerlei opzigt, in de verdeeling van de geregelde krijgsmagt.

In andere landen is de verdeeling der troepen algemeen gegrond op de uitgestrektheid der landstreek waaruit zij getrokken worden, terwijl in Rusland de korpsen geregelde troepen, op weinig uitzonderingen na, geen district voor hunne bepaalde aanvulling hebben. De verdeeling der troepen hangt vooral af van hun gebruik en hunne strategische bestemming; deze verdeeling is, met betrekking tot de organisatie van het Russische leger en ook voor de andere mogendheden, van te meer belang, omdat zij door Keizer NICOLAAS tot den hoogsten trap is opgevoerd.

Volgens Ruslands geographische en staatkundige gesteldheid, kan het eventueel groote militaire operatiën hebben uit te voeren, vooral tegen zijne westersche naburen. Zijne groote uitgestrektheid en de moeilijkheid met opzigt tot de gemeenschapsmiddelen, zouden almede een zeer grooten tijd vereischen om eene genoegzame magt op één punt bijeen te trekken.

Sedert lang is dit bezwaar gevoeld, en ten einde er aan te gemoet te komen, heeft men steeds de hoofdmagt der Russische troepen in de westelijke gedeelten van het Keizerrijk geplaatst. Toen Keizer NICOLAAS den troon beklom, vond hij de troepen reeds nagenoeg gelijk thans verdeeld. Wanneer er intusschen een oorlog uitbrak, zag men met bevreemding dat

de beschikbare troepen zoo weinig in verhouding stonden met de verbazende magt die met groote kosten onderhouden werd. Er volgde uit dat de Russische krijgsmagt gewoonlijk te zwak of te laat op het oorlogstooneel zou verschijnen; dat een groot gedeelte van het leger in de meeste veldtogten slechts als reservetroepen gebruikt werd, en dat de troepen van oude formatie eerst in het operatie-leger traden, wanneer de vijanden reeds troepen van eene nieuwe formatie in linie konden stellen. Deze bezwaren zullen onvermijdelijk zijn, zoolang Rusland een groot gedeelte zijner troepen voor de inwendige dienst zal behoeven. Intusseken heeft Keizer NICOLAAS, door middel van het in 't leger ingevoerd stelsel van verdeling, reeds vooruit en naauwkeurig de troepen bepaald,

die voor de groote operatiën op de westelijke grenzen moeten worden gebruikt, voorts die welke tot versterking en reserve moeten dienen, eindelijk die welke de binnenlandsche dienst moeten doen en gebruikt moeten worden op die grenzen, waar Rusland den kleinen oorlog onderhoudt, maar waar geen groote magtontwikkeling noodig is.

Het geregelde leger bestaat derhalve uit twee groote hoofdafdeelingen:

- a) het leger bestemd voor de groote Europesche operatiën.
- b) de troepen die eene plaatselijke bestemming hebben.

Aan deze twee hoofdafdeelingen sluiten zich de ongeregelde voor de dienst opgeroepen troepen-formatiën aan.

(Wordt vervolgd.)

HET TURKSCH E L E G E R .

De correspondent van den Londenschen *Times* te Konstantinopel, gaf onlangs in dat blad een overzicht van het tegenwoordige Turksche leger, 't welk wij hier insgelijks mededeelen als niet onbelangrijk in de tegenwoordige omstandigheden, en als vele bijzonderheden behelzende die minder algemeen bekend zijn. Evenwel moet men bij de lezing van het volgende niet uit het oog verliezen, dat de berigten van de Engelsche zijde, nopens het Turksche strijdvermogen, doorgaans nog al de strekking hebben om deze uit een gunstig oogpunt voor te stellen.

Het Turksche leger — dus zegt boven-

gemelde correspondent — is zoodanig als het thans georganiseerd en uitgerust is, nog nimmer met eene Europesche krijgsmagt in het strijdperk getreden. In den jongsten oorlog met Rusland bestond de Nizam (de geregelde troepen) uit slecht ge oefende troepen, en het grootste gedeelte van het leger uit ongeregelde, in der haast op de been gebrachte benden. Tegenwoordig bestaat de geregelde krijgsmagt, welke Turkije in 't veld kan brengen, uit 7 Ordous, legerkampen of korpsen, ieder 55000 man sterk, met eene reserve (Redif) tot steun, uit manschappen bestaande die na eene vijfjarige geregelde dienst verplicht zijn

zich in buitengewone omstandigheden nog gedurende zeven jaren beschikbaar te houden. De sterkte dezer reserve hangt van den tijd af dat de legerkampen bestaan. De Turksche soldaat wordt goed gevoed; hij heeft twee maaltijden daags, en zijn middageten bestaat uit tweederlei soort van vleesch, waarbij tweemaal in de week gebak komt. Hij is ook wel gekleed, terwijl men behoorlijk voor zijn gemak en genoegen zorgt, hem ook niet te veel met exercitiën kwelt, gelijk zijn onhandig en boerachtig voorkomen aanduidt, waarin zelfs de officieren zich niet veel van hem onderscheiden. Iedere vreemdeling in Turksche dienst ziet er bevalliger uit en houdt zich regter dan de Turk. Behalve de geregelde troepen heeft Turkije eene zeer aanzienlijke en onderling verschillende ongeregelde krijgsmagt, die in een oorlog zeer nuttig zou kunnen zijn. In Europeesch Turkije maken de Bosniers een' krijgshaftigen volksstam uit, die onder hun leenstelsel, 't welk OMER Pacha wel afgeschaft maar niet vernietigd heeft, eene massa strijdbare mannen, zoo te voet als te paard levert. Hunne paarden zijn klein maar rustig, zeer geschikt voor een bergland; de ruiters zijn voorzien met lange, met paarlemoer en zijden kwasten versierde geweren, een yatagan en pistolen. Het voetvolk is op dezelfde wijze gewapend. Deze slavische volksstam bestaat uit een sterk welgebouwd slag van menschen, vol strijd lust. In den jongsten oorlog met Rusland rukten zij naar den Balkan op, maar de Servische vorst MILOSCHEWICZ weigerde, in Ruslands belang, den doortocht door zijn gebied, en stelde zijn leger tegen hen over.

De Bosniers zijn over 't geheel de meest fanaticke Muzelmannen, en onderscheiden zich van hunne christelijke landslieden door den tulband. Overigens gelijkt hunne kleeding op die van alle Mahomedanen van Klein-Azië. — De Montenegrijnen kan men slechts aanmerken als een der vele middelen van bemoeijelijking, die de Russische Czaar tegen Turkije hezit. — De Albanezen, ten zuiden van Montenegro wonende, een kort kleed dragende, dat veel overeenkomst met dat der oud-schotsche hooglanders heeft, zijn alleen infanteristen, en zoo stout, wild en vuil, als eenig ander berg-krijgsvolk. Zij zijn voortreffelijke scherpschutters en willen, al naar 't hun belang meebrengt, nu eens tot den Islam dan tot het Christendom behooren. In ieder afgelegen hoek van het rijk vindt men ze in garnizoen, en overal zijn zij een schrik der landlieden. De grootvizier zelf is een Albanees; werkelijk hebben zij vele groote mannen opgeleverd. — De Bulgaren zijn even als de Grieken meestal Christenen; voor de verdediging van het rijk valt derhalve op hen niet veel te rekenen. — De Serviërs hebben het regt militie te onderhouden, maar zij wordt nimmer opgeroepen. Ook de Walachiërs en Moldaviërs hebben eene krijgsmagt, maar waarmede het jammerlijk gesteld is en die tot niets deugt, dan om een' oproerigen hoop schrik aan te jagen.

Klein-Azië is het reduit der Turken, de citadel van den Islam; daár zou ingeval van een oorlog de Muzelmansche bevolking als een enkel man te wapen snellen. De Osmannen behooren zoowel tot de plattelandsbevolking als tot die der steden, en de beoefening der wapens is onder hen

algemeen, hoewel men ze toch geen' gewapenden stam kan noemen, want de steden hebben gewoonlijk geregelde bezetting, en de burger gordt zijne wapenen slechts aan wanneer hij eene reis onderneemt. De Muzelmannen, die het naast aan Rusland grenzen, zijn de Lagiers, een niet talrijk, maar woest volk. Zij bewonen het oude Colchis en deden niet lang geleden nog leendiensten, onder hunne Beis. Dit stelsel is tot zekere hoogte tot heden bij hen in stand gebleven, maar niet meer te vergelijken met vroegeren tijd, toen een klein strijdvaardig leger, onder de aanvoering hunner hoofden, als uit den grond scheen getooverd. Deze Lagiers hebben een tongval, eigenaardig aan het indo-germaansche taalgeslacht, en behooren tot het eigenlijk geslacht der roodbaardige bergvolken, waardoor zij zich bepaaldelijk van de Turken onderscheiden, maar door de magtige aantreking der gemeenschappelijke Godsdienst zijn zij aan hen verbonden. Zij strijden allen te voet en zijn gewapend met een korte zware bus, met een caimé of grooten breeden dolk, en met pistolen. Nu ongeveer 50 jaren geleden belegerden 500 dier lieden de stad Trebizonde, maar men trad met hen in onderhandeling en zij togen af. Zij leven deels van den landbouw, deels van de vischvangst en wonen in dorpen, die men hier en daar in de denbosschen op de berghellingen ten zuiden van de rivier Phasis aantreft. — De kustbevolking der Zwarte Zee, tot aan de bergketen Taurus, leidt grootendeels eene Nomadische levenswijze, en bestaat, behalve uit de Osmanen en de nietstrijdende

Armeniërs en Grieken, vooreerst uit Turkomanen, die vóór de Osmanen het land in bezit namen en met hunne zwarte tenten tot nabij den Bosporus zwerven; ten anderen uit de Kurden in het Oosten, de Carduchiers der oudheid, die de 10000 Grieken van XENOPHON in den weg stonden, en uit wier midden in de middeleeuwen SALADIN tot verdediging van den Islam te voorschijn kwam. Dit laatstgemeld volk bestaat gedeeltelijk uit Nomaden, die hunne hutten in 't gebergte verlaten, om gedurende de zomermaanden met hunne tenten en kudden de vruchtbare dalen door te zwerven. Men vindt ze overal tusschen den Ararat en de zuidelijke gebergten van Persië; zij zijn derhalve gewoon aan een zeer verschillend klimaat en leiden van kindsbeen af een soort van krijgsleven. De noordelijke Kurden rondom den Ararat zijn nog heden ten dage het getrouwe afbeeldsel der middeleeuwsche Saracenen, zoo als SALADIN ze tegen de Christelijke ridders uit het westen aanvoerde. De avontuurlijke reiziger ontmoet in de uitgestrekte dalen dier landstreek nog heden een zwerm Kurden, die op grofbeenige, magere, maar overigens flinke paarden rondrijden, wier hoofd en hals met een ringpantzier is bedekt, die een lange puntige lans dragen, met eene kromme sabel en strijdbijl aan de zijde; terwijl hunne hoofden zich door een' rijkeren dosch, edeler paarden en een witten vederbos op den blanken helm onderscheiden. Men vindt de Karduchiers nog in het rotsgebergte van Bothan en Sulamerk, alleen zijn daar geen ruiters. Hunne wapenen, buks en dolk, zijn beiden van inlandsch fabrikaat. Hunne groote veel-

kleurige tulbanden en schitterende kleeding geven hun een schilderachtig voorkomen, en hunne woest-melancolieke gelaatstrekken kenmerken dat blinde fanatisme, waarvan nog slechts zeven of acht jaren geleden, duizende Nestoriaansche Christenen het slagtoffer waren. Meer zuidelijk vindt men hetzelfde volk, zijnde hier uitmuntend bereden, dat nog slechts dertig jaren geleden pijl en boog met het geweer verwisselde. In den strijd zijn zij gewoon hunne paarden snel te doen zwenken en al vlugtende te schieten, hetgeen hen, even als de oude Scythen, bij den terugtocht geduchter dan in den aanval maakt. — De over geheel Klein-Azië verbreide Turkomanen zijn insgelijks zeer krijgsvanstig. Hunne dikwijls vele duizend man sterke benden, erkennen den Sultan als den plaatsvervanger der Kalifen en als den eersten beschermer van den Islam, van wien alle Westersche Koningen hunne kroonen als leen bezitten; feitelijk zijn zij echter van den Sultan onafhankelijk en betalen alleen aan hunne eigen opperhoofden schatting. KUSAN OGHLU, een Turkomaansch opperhoofd, die zich omstreeks Cesarea ophoudt, heeft 20000 ruiters onder zijne bevelen, heerscht met onbepaalde magt over eene uitgestrekte landstreek, en heeft dikwijls met vrucht de magt van den Sultan het hoofd geboden. Deze Nomaden zouden zeer nuttig zijn als ongeregelde troepen. — Ten zuiden van den Taurus heeft men wel is waar nog talrijke Kurden en Turkomaansche troepen, maar het Arabische bestanddeel heeft hier reeds de overhand, en heerscht nog zuidelijker uitsluitend. Voor de burgers en dorpelingen

van Arabistan is het niet ongewoon te wapen geroepen te worden, maar de Bedouïnen zijn, gelijk genoeg bekend is, overal waar lange marschen moeten geschieden, waar overvallen, plundering van konvooijen, enz. te doen zijn, onvergelykelijk. Deze bruinkleurige wilde volken zijn — schoon arm, half naakt en slecht gewapend — veel beter bereden dan alle andere Nomaden, en zouden in alle opzigten de Kurden en Turkomanen overtreffen, het opentlijk gevecht uitgezonderd. De Arabier is uit zijn aard dapper; oorlog is zijn element; maar daar hij zijn paard meer dan zich-zelfen lieft, zoo wordt hij niet gaarne te veel handgemeen, opdat zijn viervoetige vriend geen leed wedervare. Zelden heeft hij een ander wapen dan een lange lans en een slechte sabel; de Arabieren in Syriën hebben echter dikwijls ook geweren. Meer dan een aanzienlijke Sheik zou, in geval van nood, 20000 à 50000 ruiters kunnen leveren, die het in wildernissen zouden kunnen uithouden, waar ieder ander van honger en dorst omkwam. — Rekent men hierbij nu nog de Drusen van den Libanon, de Yezidis en andere gewapende niet-Muzelmannen, die vermoedelijk zouden meêvechten waar slechts den meesten buit te halen is, dan heeft men zeker wel een onvolkomen, maar toch een getrouw beeld van de ongeregelde Turksche krijgsmagt. Nog verdienen melding de Baschi-Bozüks of Hytas, die, even als de Condottieri's van het middeleeuwsch Italië, hunne diensten aan den Pacha aanbieden die hun de meeste soldij en buit belooft. Als wapentroep sterven zij uit en tellen niet vele honderden meer.

B I J L A G E I V.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR.

TWEDE SERIE. — ZESDE DEEL. N°. 4.

(Maand October 1855.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Tot adj. van Z. M. in buiteng. dienst: de luit.-kol. J. Scheltus, van het 5de reg. inf.; tot chef van het topographisch bureau bij het Dep. van Oorl.: de maj. C. J. J. Goffin, van den gener. staf. Bij het reg. gren. en jag., tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. P. C. de Leeuw van Coolwijk, van het reg. Bij het 2de reg. inf., tot 1sten luit.-kwartierm.: de 2de luit.-kwartierm. W. J. Rooijen, van het 4de reg. inf.; tot 2den luit.: de serg.-maj. J. H. Strijbosch, van het 7de reg. inf. Bij het 3de reg. inf., tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. J. W. Tissot van Patot en R. J. de Haan, beiden van het korps. Bij het 5de reg. inf., tot kap. van de 1ste kl.: de kap. van de 2de kl. J. C. Mugge, van het korps, en tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. J. C. F. Schlosser, van het 1ste reg. inf. Bij het 6de reg. inf., tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. P. J. Amiot, van het 1ste reg. inf. Bij het 8ste reg. inf., tot 1sten luit.: de 2de luit. J. A. Biorn, van het 2de reg. inf. Bij het 1ste reg. drag., tot 1sten luit.: de 2de luit. J. P. van den Brandeler, van het 3de reg. drag. Bij het wap. der marechaussée, tot 1sten luit.: de 2de luit. A. J. Kluppel, van het wapen. Bij het 4de reg. vest.-artill., tot 1sten luit.: Zijner Majesteits ordonnans-officier de 2de luit. G. S. A. Bagelaar, van het reg. rijd. art. Bij het personeel van de geneesk. dienst der landm., tot eersten officier van gezondh. der 2de kl.: de offic. van gezondh. der 1ste kl. C. Gobée, van dat personeel. Bij het personeel van de geneesk. dienst der landm.

in Oost-Indië, tot offic. van gezondh. van de 3de kl.: de Heer C. A. M. M. van Ellenrieder. Tot directeur van het garnizoens-hosp. te Breda: de 1ste luit.-kwartierm. A. J. Biorn, van het 2de reg. infanterie.

Verplaatsingen.

Bij het 1ste reg. inf.: de 1ste luit. J. A. Halfmouw, van het 3de reg. inf.; de kap.-ing. H. J. van Druynen, van Amersfoort naar Nijmegen; de officieren van gezondh. der 2de kl.: G. F. L. Giesecken, van Roermond naar Neuzen; J. F. C. L. Pilgrim, van Maastricht naar Roermond; C. A. A. Kieckens, van Bath naar Bergen-op-Zoom; P. G. Berends, van Bergen-op-Zoom naar Bath; de officieren van gezondh. der 3de kl.: K. W. Gratama, van Nijmegen naar 's Rijks kweekschool voor militaire geneeskundigen te Utrecht; W. J. de Meyer, van 's Rijks kweekschool voor militaire geneeskundigen en 's Rijks hospitaal te Utrecht naar Amsterdam; G. J. van Wieringhen Borski, van 's Rijks hospitaal te Utrecht naar Amsterdam; M. van Lissa, van 's Rijks hosp. te Utrecht naar Vlissingen; A. H. Cornelissen, van 's Rijks hosp. te Utrecht naar Nijmegen; P. S. A. van Dura, van 's Rijks hosp. te Utrecht naar 's Bosch; H. C. A. R. Eikendal, van Medemblik naar Delft; J. Schuyt, van Vlissingen naar Medemblik. Bij het wap. der inf. van het leger in Oost-Indië: de 2de luit. J. T. F. Renaud, van het 1ste reg. inf.

Getetacheerd.

Bij het instr.-bat.: de 1ste luit. P. F. Brunings, van het 8ste reg. infanterie.

Eervol ontslagen.

De kolonel Jonkh. G. E. A. van Panhuys, van den generalen staf, uit de betrekking van

chef van het topographisch bureau bij het Dep. van Oorlog, en zulks in verband met de aan genoemden hoofdofficier op nieuw opgedragen zending tot het bijwonen der zittingen van de militaire commissie tot de Deutsche Bondsvergadering.

Tijdelijk op non-activiteit gesteld.

De 1ste luitenant A. J. Zencker, van het 1ste reg. infanterie.

Gepensionneerd.

De kap*. A. S. van Geldrop en D. C. van Graswinckel, beiden van het 3de reg. inf., J. van Uden, van het 5de reg. inf. en W. van Barneveld, van het 6de reg. inf.; de 1ste luit*.

P. F. de Bordes, van het 5de reg. inf., en C. G. Roorda, van het 8ste reg. inf.; de offic. van gezondh. der 1ste kl. W. C. van Leersum, onder toekenning van den rang van eersten offic. van gezondh. der 2de kl., en met vergunning de activiteits-uniform van de offic. van gezondh. voortdurend te blijven dragen; de eerste offic. van gezondh. der 2de kl. G. L. Ritter, van het personeel van de geneesk. dienst der landmagt; de offic. van gezondh. der 1ste kl. W. van Pelt; de kap. J. J. de Booij, directeur van het garnizoens-hosp. te Breda.

Overtleden.

De Heer Mr. J. Hora Siccama, griffier bij het Hoog-Militair Geregtschof.

CORRESPONDENTIE.

De ingezonden Bijdrage van den geachten medewerker J. N. C. is te laat ontvangen om nog in dit Nummer te kunnen opgenomen worden. Zij is voor het volgend Nr. bestemd.

Van de opgave betreffende de Veld-Artillerie in de jaren 1831—39, van eene achtenswaardige hand ontvangen, zal dankbaar gebruik gemaakt worden.

GEDENKWAARDIGE TAFEREELLEN

UIT

DEN OORLOG OP JAVA,

VAN

1823 TOT 1850.

*Bewerkt naar de beste schrijvers en de nagelatene papieren van Z. Exc. den
Luitenant-Generaal Baron MERKUS DE KOCK.*

DOOR

A. W. P. WEITZEL.

(Vervolg van N°. 4 en Slot.)

Wij hebben het verhaal van hetgeen op den 28sten Maart 1850 in het residentie-huis te Magelang voorviel, bijna woordelijk nedergeschreven, gelijk wij het in de nagelaten papieren van den Generaal DE KOCK door hem-zelfen vonden opgeteekend, zonder daarbij eene enkele opmerking of beschouwing te voegen. Thans evenwel moeten wij er de aandacht van den lezer op vestigen, dat DIEPO-NEGORO herhaaldelijk beweerde, zonder dat de Generaal DE KOCK zich de moeite gaf hem tegen te spreken, dat hij met den kolonel CLEERENS overeengekomen was veilig naar zijne bosschen en bergen te mogen terugkeeren, wanneer hij zich niet met den opperbevelhebber kon verstaan.

Tegen de waarheid dezer bewering, zijn wij verplicht de stem te verheffen. Het is ons uit de eigenhandig door CLEERENS

over deze aangelegenheid geschreven brieven ten duidelijkste gebleken, dat CLEERENS hem, onder voorwaarde van zijne magt niet te zullen vermeederen, slechts had beloofd dat hij zich ongedeerd van Kedjawang kon verwijderen, indien de Generaal DE KOCK niet goedkeurde dat hij van deze plaats, in stede van regtstreeks uit zijne wildernissen, gelijk CLEERENS van hem moest vorderen, bekend maakte wat hij van het Nederlandsche bestuur wenschte te genieten *na zich onderworpen te hebben*; want *hij wist* dat men niet meer met hem wilde onderhandelen. Dit had de Generaal goedgekeurd, en nu had DIEPO-NEGORO, naar luid van zijn eigen voorstel, te Kedjawang schriftelijk moeten opgeven wat hij begeerde, om, nadat deze eerste openingen door den Generaal gunstig waren opgenomen, een onderhoud met hem te

hebben. Hij had dus nog kunnen eischen ongehinderd van Kedjawang te vertrekken, wanneer zijn schrijven de Generaal DE KOCK ongevallig ware geweest. Had DIEPO-NEGORO derhalve die schriftelijke openingen gedaan, was hij daarna tot den Generaal toegelaten en door hem gevangen genomen, dan zou de overeenkomst te Remo-Kawal, tusschen CLEERENS en DIEPO-NEGORO gesloten, op eene schandelijke wijze door den Generaal DE KOCK verbroken zijn geweest. Maar DIEPO-NEGORO had zijne magt bestendig vermeerderd; hij had zoomin te Kedjawang als te Minoreh aan den Generaal DE KOCK willen schrijven; hij had opzettelijk, in weerwil der door CLEERENS daartegen gemaakte bedenkingen, en zoo als gebleken was met kwade oogmerken, den tot het openbaren van zijne wenschen bepaalden tijd laten voorbijgaan, en dus de bedoelde overeenkomst het eerst zoodanig geschonden, dat hij geen regt zou gehad hebben er zich immer weder op te beroepen, wanneer dit overigens nog te pas had kunnen komen.

Maar het kon in geen geval te pas komen zich, tot het behouden zijner vrijheid, op de overeenkomst van Remo-Kawal te beroepen, toen hij weder *als Sultan* begon te spreken. Door zijne komst te Kedjawang, en door het vragen en ontvangen van eenen brief, waarin hem eene goede ontvangst werd toegezegd indien hij zich onderwierp, had hij van alle aanspraken op dien titel afstand gedaan; *hij had zich onderworpen*. Dit was nimmer anders begrepen geworden, en de *Javasche Courant* meldde dan ook reeds op den 22sten Februarij: «Wij hebben het ge-

noegen onze lezers te berigten, dat, volgens ontvangen kennisgave van den civielen gezaghebber in Bagleen, de hoofdmuiteling DIEPO-NEGORO, met zijn gevolg, op den 16^{den} dezer, bij den kolonel CLEERENS in onderwerping is gekomen.» De *Javasche Courant*, een officieel dagblad, werd bij onze mobiele kolonnes vrij geregeld ontvangen en gelezen; het gewigtige nieuws wat zij behelsde, was dus zeer spoedig bekend aan onze officieren, aan de vele voorname inlanders die destijds onze zijde hielden, ja aan DIEPO-NEGORO zelf. Hoewel nu het bericht eenigzins voorbarig was, dewijl DIEPO-NEGORO te Kedjawang nog altijd het regt had naar het gebergte terug te keeren, wanneer zijn schrijven den opperbevelhebber ongevallig was, zoo zou men toch, op een tijdstip waarop DIEPO-NEGORO des noods nog zonder veel moeite zijne vrijheid kon *hernemen*, niet alleen de onbeschaamdheid, maar ook de onvoorzigtigheid wat ver gedreven hebben, door *de onderwerping*, den afstand van alle aanspraken op den Sultans-titel als eene waarheid te vermelden, wanneer het bericht niet inderdaad op waarheid steunde.

DIEPO-NEGORO had zich voorts, sedert zijne komst te Kedjawang, met al de zijnen, even als ieder ander vijandelijk hoofd wat zich vroeger onderworpen had, voor rekening der Nederlanders doen voeden en verplegen; hij had geld aangenomen *in voorschot* op hetgeen hem later zou worden toegekend, en hij had er dus in bewilligd dat de Nederlanders voor goed in zijn onderhoud zouden voorzien. Hij had kleeding gevraagd voor zijne pradjoerits, en deze vraag zou, zoolang er naar zijne

of onze zienswijze nog mogelijkheid bestond dat deze pradjoerits immer tegen de Nederlanders werden aangevoerd, eene domme ongerijmdheid zijn geweest, die men van DIEPO-NEGORO niet mogt verwachten. Hij had al verder te Minoreh nogmaals uitdrukkelijk vernomen dat hij geen Sultan kon blijven; hij had daarin berust; hij had toegestemd dat men hem in het openbaar Pangerang noemde, en hij had derhalve den Sultan van Djokjokarta en het Nederlandsche bestuur als zijne opperheeren erkend. Hij kon dus ook nimmer weder vorderen, wat hem reeds voor het sluiten der overeenkomst van Remo-Kawal geweigerd was, namelijk om met een van beiden, als met *zijns gelijken*, over het eindigen van den oorlog te onderhandelen, en evenmin eischen zich ongedeed te mogen verwijderen, met het bekende en stellige voornemen den oorlog voort te zetten, of liever *op nieuw te beginnen*.

Door *na zijne onderwerping* andermaal den titel van Sultan en een gedeelte der regten te vorderen, die sedert onheugelijke tijden door den Soesochoenan en door den Sultan, dien hij als zijn Vorst erkend had, waren bezeten, beging hij *eene nieuwe daad van vijandschap en oproer*, die de Generaal DE KOCK verplicht was terstond en gestreng te straffen. De Nederlandsche veldheer heeft in onze oogen, door het gevangen nemen van DIEPO-NEGORO, gehandeld zoo als een eerlijk man en een kordaat en bekwaam staatsman verplicht is te handelen.

Gedurende den ganschen loop van ons verhaal hebben wij ons, zelfs bij het beschrijven der meest onbeduidende gevech-

ten, beijverd der waarheid zoo getrouw mogelijk te blijven, maar bij het te boek stellen der onderwerping en gevangenneming van DIEPO-NEGORO, hebben wij meer dan ooit met angstige naauwgezetheid ieder woord overwogen, wat aan onze pen zou ontvloeijen. Het eigenhandig door den Generaal DE KOCK geschreven relaas, waarvan wij het verslag der gebeurtenissen op den 28ten Maart ontleenden, en wat voor den Gouverneur-Generaal werd zamengesteld, bevat eigenlijk een overzicht van alles wat tusschen de Nederlanders en DIEPO-NEGORO voorviel, sedert den 16^{den} Januarij, den dag waarop de vijandelijke rijksbestierder DANOE-REDJOE zich onderwierp. Gaarne hadden wij ons vergenoegd met aan den lezer een letterlijk afschrift van dit omstandig relaas voor te leggen, maar o wonder, ofschoon zich in Europa stemmen verhieven om de gevangenneming van DIEPO-NEGORO af te keuren, achtte de Generaal DE KOCK, te midden van tijdgenooten en ooggetuigen, het noodzakelijk zich eenigermate te verontschuldigen, dewijl hij hem niet reeds op den 8sten Maart, bij zijne komst te Magelang, van zijne vrijheid beroofde! — De wensch aan die noodzakelijkheid gevolg te geven, beheerscht dan ook het geschrift van den Generaal DE KOCK, en wij hebben er derhalve slechts dan onze toevlugt toe genomen, wanneer wij 's mans eigen daden moesten vermelden; doch voor alles wat elders dan in zijne tegenwoordigheid voorviel, of niet door hem-zelf verrigt werd, hebben wij de brieven en rapporten geraadpleegd, daarover aan hem geschreven. Wij rekenden ons tot die omslagtige na-

sprongen verplicht, dewijl wij de oude Nederlandsche goede trouw niet onverdiend in verdenking mogten laten, en dewijl het ons eene behoefte was de overtuiging te erlangen, dat de Generaal DE KOCK, dien wij bij onzen gerekten arbeid meer en meer leerden hoogschatten en vereeren, wel verre van gelaakt te kunnen worden, zich door ieder zijner openbare handelingen ruimer aanspraken op de erkentelijkheid van zijn vaderland verwierf.

BESLUIT.

Door de gevangenneming van DIEPONEGORO liep ook de strijd ten einde, die door hem was verwekt. De weinige hoofden, die tijdens zijne onderwerping nog rondzwierven, hadden zijn voorbeeld gevolgd en zich met hunne onbeduidende henden te Magelang bij hem nedergeslagen. Een aantal verstrooide pradjoerits waren daar eveneens zijne magt komen versterken, terwijl andere nog als ketjoe's het land afliepen, maar tot reden werden gebracht door onze mobiele kolonnes, die tot het meer en meer bestendigen der rust nog een geruimen tijd de Vorstenlanden bleven bezetten. De van elders naar Java overgebrachte hulptroepen keerden naar hunne haardsteden terug, en de barissans, met uitzondering van die welke SENTOT aan haar hoofd had, werden alengskens ontbonden.

Gedurende bijna vijf jaren, die de Nederlanders op Java in eene vaak wanhopige worsteling met het oproer doorbragten, waren nagenoeg vijf-en-twintig millioen

schats verzwolgen, en werd het gebeente van ongeveer achtduizend Europeanen verspreid in gindsche lagchende valeijen, die toen voor zoo velen een oord van verschrikking waren. Welligt zeventuizend Indianen vonden daarenboven den dood als Nederlandsche krijgslieden, terwijl het getal onzer tegenstanders, wat, door de voor hen noodlottige uitwerking onzer meer volmaakte oorlogskunst, uit het leven werd gerukt, aan het ongeloofelijke moet grenzen.

Met het einde van den kamp zullen wij ook onze taak eindigen, maar wij gevoelen dat hij op deze wijze slechts onvolkomen wordt volbragt. Een oorlog, die zóo lang geduurd heeft, moet noodwendig eenen belangrijken invloed gehad hebben op ons Oost-Indisch krijgswezen en onze oorlogsinrigtingen op Java. Hij moet in het bestaande menigvuldige leemten aangewezen en voor de toekomst eenen schat van verbeteringen aan de hand gedaan hebben, waarvan ongetwijfeld partij getrokken is. Het veeljarig verblijf der onzen in de Vorstenlanden, waar zij zich weleer — behalve in de hoofdplaatsen — slechts bij uitzondering vertoonden, en de onmiddellijke aanraking waarin zij daar met alle standen der Javaansche maatschappij kwamen, moet voorts op die maatschappij eene groote uitwerking hebben gehad, die ons, vooral bij het ten uitvoer leggen der maatregelen met de Vorstenlanden genomen, zeer zeker tegengestreefd of gediend moet hebben. Die maatregelen zelve, het hechten namelijk van eenige gewesten aan het gebied der Nederlanders, wat een gevolg was van den

oorlog; het daarstellen eener betere grens-scheiding tusschen de landen van den Keizer en den Sultan; de regtvaardigheid en de wettigheid dezer handeling; dit alles zijn voorvallen en beschouwingen, waarvan de vermelding onmiskenbaar tot onze taak zou behooren, maar die wij bij gebrek aan bouwstoffen moeten laten rusten en slechts onder de aandacht kunnen brengen van anderen, die beter dan wij over deze aangelegenheden zijn ingelicht.

Het maken van eenige gevolgtrekkingen, waartoe de gegevens als het ware voor de hand liggen, mogen wij echter niet verzuimen.

Wij hebben gezien dat de opstand zich het langst staande hield in de eigentlijke Vorstenlanden, en wel in dat gedeelte dier landen, waar de tak van het huis van Mataram, waartoe DIEPO-NEGORO behoorde, zijne meeste bezittingen had; voorts kostte het eenige moeite de rust te herstellen in de landstreken, die pas kort geleden onder het gezag der Nederlanders waren gekomen, zoo als Kadoe, Ledok, Gowong en Rembang, terwijl in de oudere Nederlandsche residentien, zoo als Samarang, een gedeelte van Soerabaja, van Japara en van Pekalongang, de goede orde, na een korten tijd verbroken te zijn geweest, weldra op nieuw gevestigd was. In andere Nederlandsche gewesten, die aan het oorlogstooneel grensden, zoo als Tegal en Cheribon, bespeurde men ter naauwernood dat een zoo hevige opstand in de nabijheid woedde.

Geen der hooge inlandsche ambtenaren, door de Nederlanders aangesteld, heeft ook de zijde van DIEPO-NEGORO gekozen.

De gewesten — regentschappen — door hen bestuurd, werden soms door opstandelingen overstroemd, zij moesten die verlaten, maar zij bleven getrouw en keerden zoodra mogelijk naar hunnen post terug. Deze opmerkingen, wij hebben het meer gezegd, zijn schoone lofspraken op de wijze waarop Java door ons bestuurd wordt, maar zij toonen ook aan waar op dit schoone eiland ongeregelheden het spoedigst in opstanden kunnen outaarden, en waar opstanden ons het gevaarlijkst kunnen worden.

Het is dus vooral te Djokjokarta en Soerakarta dat men bestendig kloeke en bezadigde residenten zal dienen te plaatsen, mannen die eene uitgebreide kennis bezitten van de zeden en gebruiken der Javanen, van hunne wetten, hunne overleveringen en hunne Godsdienst; het is vooral dáár dat onze hoofdamttenaren bekend moeten zijn met de geaardheid der Inlandsche grooten, met de betrekkingen die tusschen hen onderling bestaan, met de geschiedenis der stammen waartoe zij behooren, ja zelfs met de hun eigene vooroordeelen en gebreken. Op eene menschkundige wijze moeten zij van het eene partij trekken en aan het andere te gemoet komen, om de belangen der Nederlanders in overeenstemming te brengen en te houden met de belangen der landzaten.

Het is ook vooral nabij de Vorstenlanden, dat de Nederlandsche krijgsmagt op Java steeds gereed moet staan tot het doen van krachtige slagen, op ieder punt waar de rust ernstig gestoord wordt. Uitmuntende maatregelen zijn daartoe genomen; de for-

ten te Soerakarta en Djokjokarta, benevens het daartusschen gelegen Klatten, doen ons als van ouds vasten voet houden in het gebied van den Keizer en van den Sultan; door de voortreffelijke centrale stelling te Ambarawa — de vesting Willem I — met de niet ver van daar verwijderde legerplaats onzer ruitery te Salatiga, worden de Vorstenlanden geheel beheerscht, en de gunstig gelegen vestingen te Ngawi en te Gombong, zijn sterke punten te midden der bevolkingen die pas in 1850 onder ons onmiddellijk gezag zijn gesteld. Men ziet dus dat de Nederlanders — voor zooveel de doode weermiddelen aangaat — hunne krachten werkelijk zoodanig hebben verdeeld, als de mogelijkheid van gevaar vordert.

Men verlieze echter nimmer uit het oog, dat al die doode strijdmiddelen ons in de ure des gevaars weinig zullen baten, wanneer de levende er niet tijdig mede in overeenstemming zijn gebragt. Waartoe zullen ons die vestingen, die forten dienen, wanneer zij eenmaal onzen sterken arm mogten vorderen, alleen om te verhoeden dat ze niet in 's vijands handen vallen? Zij moeten onze voorraadschuren en de steunpunten der krijgsverrigtingen zijn, die wij onmiddellijk van uit hunne wallen behooren te kunnen ondernemen, en vermogen zij dit niet, dan ware het — met oog op eenen mogelijken opstand — beter ze nimmer gebouwd te hebben, want ze zullen ons verzwakken, in stede van ons te versterken. Wij hebben gezien hoe magteloos de Generaal DE KOCK in de eerste dagen van den opstand tegenover DIENONEGORO stond; wij weten dat er vele weken

moesten verstrijken, eer het hem mogelijk was eenige aanvallende beweging te maken; intusschen groeiden des vijands strijdkrachten op eene ontzettende wijze aan, en het kostte de grootste moeite en inspanning om slechts het weinige te behouden, wat niet onmiddellijk door den allesvernietelenden stroom was weggesleept. Indien de Nederlandsche opperbevelhebber nu hierbij, alleen voor de eer der vlag — als wij het zoo noemen mogen — nog drie of vier punten meer had moeten bezetten en behouden, hoezeer zou zijne verlegenheid niet geklommen, en het oogenblik van den aanval niet verschoven, het gevaarlijke van den toestand niet verergerd zijn?

Onze vestingwerken in en nabij de Vorstenlanden van Java, moeten derhalve niet alleen steeds ruim van krijgsbehoeften voorzien en ter hunner verdediging voldoende bezet zijn, maar ook aan mobiele strijdkrachten ten verblijf strekken, die gereed staan hunne wallen te verlaten, om ons gezag te handhaven dáár waar het mogt worden aangetast. Deze waarheid miskenne men toch nimmer, en waar ook gevaar dreige in onze uitgestrekte Oost-Indische bezittingen, ons leger dient in staat te zijn er het hoofd aan te bieden, zonder Java en vooral de Javaansche Vorstenlanden uit het oog te verliezen.

Java is de schoonste parel aan onze kroon; slechts door zijnen rijkdom wordt de staatshuishouding van het moederland gaande gehouden; maar wil men zich het duurzaam genot verzekeren der voordeelen die Java ons schenkt, dan vooral verzuime men het Indische leger niet. Door de be-

laugen onzer weerbaarheid in Indië prijs te geven aan de zucht tot het verkrijgen van een hoog batig slot in de rekening der staatsuitgaven aldaar, zou men den misslag begaan van den boom om te houden, ten einde zooveel te spoediger en gemakkelijker de vruchten te kunnen plukken, die hij op het oogenblik draagt.

Vestigen wij thans nog eenen blik op die strijders, door wie den hardnekkigen kamp tegen DIEPO-NEGORO zoo roemrijk volgehouden en zoo glansrijk ten einde gebracht werd.

De Luitenant-Generaal DE KOCK keerde nog in den loop van 1850 naar het Moederland terug, waar hij door Zijne Majesteit Koning WILLEM I op eene hoogstverleijende wijze werd ontvangen. De Vorst reikte hem met eigen handen de versierselen over van het Grootkruis der Militaire Willemsorde. Later, nadat de Generaal nog gelegenheid had gevonden op Vaderlandschen bodem aan den staat belangrijke diensten te bewijzen, werd hij bovendien door den Koning tot den adelstand verheven, met den titel van Baron.

Een aantal krijgslieden van verschillenden rang, en eenige civiel-ambtenaren, werden tot belooning hunner verdiensten benoemd tot ridders der Militaire Willemsorde, of ontvingen — wanneer zij reeds ridder waren — het onderscheidingsteeken eener hoogere klasse. Anderen werden versierd met het ridderkruis van den Nederlandschen Leeuw. Aan Inlanders die uitgeblonken hadden, werden gouden of zilveren medailles toegekend, terwijl eenigen hunner Vorsten met ridderteekens werden begiftigd.

Bovendien werd bij Koninklijk besluit van den 27sten Junij 1851, n°. 54, «een vereerend onderscheidingsteeken ingesteld, wat aan een ieder die den oorlog had helpen voeren — behalve aan inlanders beneden den rang van officier — werd geschonken, als een aandenken aan de betoonde dapperheid en de doorgestane vermoeijenissen. Dit onderscheidingsteeken, wat nog ten huidigen dage op de borst van vele onzer wapenbroeders, zoolwel hier te lande als in Oost-Indië, prijkt, wordt gedragen aan een Oranje-lint en bestaat voor allen, zonder onderscheid van rang, in eene bronzen achtkantige medaille, waarop aan de voorzijde 's Konings borstbeeld is gesteld, met het omschrift: WILLEM I, KONING DER NEDERLANDEN, en aan de keerzijde, in eenen krans van eikenloof en palm, de woorden: OORLOG OP JAVA, 1825—1850.

Al deze versierselen evenwel, hoe vereerend ook, zijn niet in staat de verplichting op te heffen die het Vaderland jegens diegenen zijner zonen heeft, wier daden wij poogden te schilderen. Trots onbeschrijfelijke vermoeijenissen en ontberingen, hebben zij den ouden wapenroem der Nederlanders in het verre Oosten vlekkeloos gehandhaafd; zij hebben ons het bezit van het schoone Java op nieuw verzekerd, en het ontzag voor onzen naam diep in de harten gegrift eener bevolking, die reeds waande dat zij ons den voet op den nek kon zetten. Zij hebben daardoor mogelijk gemaakt, hetgeen later werd tot stand gebracht. Zij zijn het die den akker hebben gewonnen en bereid, waarop vervolgens door eene verstandige hand werd

gezaaid, en waarvan wij thans den oogst genieten. Zij schonken hun Vaderland eene goudmijn, rijker en weldadiger dan die waarop de nieuwe wereld vermag te bogen, dewijl zij, verstandig bewerkt, nimmer kan uitgeput worden, maar hare schatten, tot heil van Nederland en Java, bestendig milder moet doen vloeijen.

Onvergankelijke eere zij dan ook den opperbevelhebber, dewijl hij, in weerwil van miskening en tegenkantsing, zonder

weifelen het pad bleef bewandelen, wat hij zich na rijp beraad gekozen had, en wat hij wist dat vroeg of laat naar het doel moest voeren; onvergankelijke eere zij het leger wat hij aanvoerde, dewijl het hem met een onbeperkt vertrouwen en met onbezweken ijver bleef ondersteunen. Het aandenken hunner daden zij den Nederlander heilig!

EINDE.

ARTILLERIE BIJ HET LEGER TE VELDE.

Overzicht der uitgaven gedaan voor het onderhoud van het materieel der artillerie gedurende de jaren 1830 tot en met 1839.

Het tienjarig tijdvak, boven aangeduid, dat in alle opzichten zulke hoogstbelangrijke gebeurtenissen voor Nederland heeft opgeleverd, zal gewis voor het leger, en bijzonder voor het wapen der artillerie, altijd van zeer veel gewigt blijven. Deze opmerking, reeds zoo dikwerf en zoo algemeen gemaakt, zal echter ons niet voeren tot eene beschouwing der krijgskundige gebeurtenissen, of meer opzettelijk tot een overzicht van de diensten door het bovenbedoelde wapen bewezen, evenmin als zij zooveel anderen en meer bevoegden hiertoe heeft kunnen nopen. — Later, wanneer over die gebeurtenissen, en over de personen welke er de hoofdrollen bij hebben vervuld, nog eens eenen tijdstroom

is heengegaan, zoo magtig en sterk als dien van het laatstverloopen tiental jaren, zullen mogelijk alle hinderpalen zijn weggevoerd, welke thans den onpartijdigen navorscher, op dat veld van onderzoek, zóódanig belemmeren, dat hij er nagenoeg geene schrede kan doen, zonder de teederste gevoelens te kwetsen, hetzij dan zoogenaamde nationale of wel meer persoonlijke belangen, die men liefst nog zoolang mogelijk in het gunstige daglicht wil blijven beschouwen, waarin men die eenmaal, met zooveel vervoering, heeft gesteld. Veel, wat door ooggetuigen en deelnemers bereids is opgeteekend, zal dan kunnen verschijnen, en, in verband gebracht met de enkele reeds bekend ge-

maakte feiten en met juistheid opgevatte beoordeelingen, in dit opzigt, aan het opkomend geslacht, de volledige ophelderingen geven, die wij, reeds aftredenden, voor het grootste gedeelte niet meer zullen kunnen ontvangen.

Betrekkelijk een der opzigten echter, in welke toch dat tijdvak ook zeer merkwaardig is voor het leger, bestaan, nopens de daarop doelende mededeelingen, de zwaarigheden niet die boven zijn vermeld. Men heeft namelijk alstoen, wat de zamenstelling van het leger betreft, bij ondervinding, genoegzaam kunnen oordeelen over de bezwaren en overwegende nadeelen, verbonden aan de nog altijd voortbestaande inrigting der schutterijen, die voor zulk een aanmerkelijk gedeelte moeten bijdragen tot de verdediging van het rijk; en toen reeds werd de dringende noodzakelijkheid gevoeld om — indien men ooit een werkelijk krachtig stelsel van verdediging wilde bezitten — de organisatie van schutterij, militie en staand leger met elkander in een verband te brengen, dat thans volstrekt niet bestaat. Het bijeen-trekken en zoolang onder de wapenen houden van een aanmerkelijk getal troepen van alle wapenen, heeft verder velerlei en belangrijke opmerkingen kunnen doen maken nopens onderscheidene punten, die in naauw verband zijn met de meestgeschikte wijze om de oefeningen der troepen te regelen, en het meer of minder doeltreffende van hunne uitrusting voor de dienst te velde. Het ontbreekt dus niet aan onderwerpen, welke een naauwgezet onderzoek dubbel waardig zijn; men zou meer kunnen zeggen: de meeste zijn van

een zoodanig overwegend belang, zijn zoo innig verbonden met het welzijn, en mogelijk met het voortdurend bestaan van het rijk, dat het als pligt diende beschouwd te worden bestendig alle krachten te vereenigen en in te spannen, om de moeilijkheden weg te ruimen die het verwezenlijken van goede ontwerpen, of het verbeteren van gebrekkige voordragten hebben belemmerd, of nog verhinderen. Hetzij nu die moeilijkheden haren oorsprong vinden in persoonlijke of plaatselijke belangen, in de gekrenkte eigenliefde van enkele bijzondere personen, of in eene verkeerde rigting der volksmeeningen, pligt is het werkelijk die tegenstanden te bestrijden, en, naarmate van het hooger standpunt dat men bekleedt, met meer vaste hand, of met meer beradenheid, die meeningen op het ware doel te leiden. Wat men in dit opzigt heeft gedaan is genoegzaam bekend en behoeft dus geene vermelding; de opsomming dier pogingen zou anders spoedig afgeloopen zijn, en, niet alleen wat de menigvuldigheid dier pogingen betreft, maar ook, behoudens enkele eervolle uitzonderingen, wat de helderheid der inzigten aangaat, eene treurige uitkomst opleveren. Wij, die hieromtrent niet te duchten hebben de bittere en regtmatige beoordeeling van den tijdgenoot, evenmin als de blaam van het nageslacht; wij zullen ons met deze meer algemeene beschouwingen niet bezighouden, doch meer overeenkomstig met ons lager standpunt ons bepalen tot eenige opmerkingen betrekkelijk het wapen dat in den aanhef van dit opstel reeds is aangeduid.

Het uitrusten en te velde houden van

13 volledige batterijen, met de daartoe behorende parken, is eene omstandigheid welke vroeger hier te lande nimmer had plaats gevonden. Het langdurig kantonneren dier troepen, meestal in de nabijheid van elkander en van het hoofdkwartier; de krachtige, en over het algemeen zoo doeltreffende leiding aan de oefeningen der artillerie te velde gegeven, en nog andere gunstige omstandigheden, die haren oorsprong konden vinden in de samenstelling van het personeel, enz., hebben medegewerkt om, in dat tijdstip, de artillerie te velde op eene hoogte te brengen, welke door den landgenoot, doch vooral door het leger, met genoegen werd opgemerkt, en hen met vertrouwen op dat wapen vervulde, terwijl zij den vreemdeling meermalen blijken van belangstelling en goedkeuring heeft afgedwongen. Alle mededeelingen welke geschikt zijn om licht te verspreiden over de werkzaamheden in dat tijdvak uitgevoerd, hetzij met betrekking tot de oefeningen van allerlei aard destijds voorgeschreven, zoomede aangaande het onderhoud van het materieel, of wel nopens dienstverrigtingen alleen in eene zoodanige gesteldheid voorkomende, moeten dus beschouwd worden als van belang te zijn, niet alleen voor den artillerie-officier in het bijzonder, maar ook voor elk officier die geroepen zou kunnen worden om bij het algemeen bestuur of beheer van het leger werkzaam te zijn. Met veel genoegen ontving dus de Redactie

van den Heere Luitenant-Generaal der artillerie FALTER, die, bij de laatste organisatie van dat wapen gepensionneerd, gedurende het bedoelde tijdvak, een belangrijk kommando te velde heeft gevoerd, en in het laatste gedeelte daarvan, in opvolging van den Luitenant-Generaal LIST, als kommandant der artillerie te velde is opgetreden, eene opgave der onkosten gevallen op het onderhoud van dat wapen, en vermeent zij, door het plaatsen van die opgave, eene dienst te zullen bewijzen, en eene aangename herinnering te verschaffen, aan zoovele officieren vroeger bij die batterijen en parken ingedeeld. Belangrijk mag men die bijdrage noemen, wegens het naauwkeurig overzicht dat zij oplevert van de onkosten, gevorderd tot het onderhoud van het artillerie-materieel te velde; en indien men zich nog herinnert hoe vele marschen en andere oefeningen met dat materieel moesten worden uitgevoerd, en in welk eenen uitmuntenden staat zich die vuurmonden en voertuigen steeds bevonden, ook op het oogenblik hunner oplegging en buiten dienststelling, zal men tot de overtuiging moeten komen, dat die uitgaven betrekkelijk zeer gering zijn te noemen; een gunstige uitslag voorwaar, die evenzeer is toe te schrijven aan de hechtheid van dat materieel, als aan de doeltreffende voorschriften op het behoud daarvan, en aan de goede zorgen der officieren met de uitvoering dier voorschriften belast.

Aanduiding der batterijen, parken, enz.	BEDRAG OVER HET JAAR										Totaal.
	1830.	1831.	1832.	1833.	1834.	1835.	1836.	1837.	1838.	1839.	
Rijdende batterij N ^o . 1. . .	92,64	253,96	350,14 ^s	92,80	61,62 ^s	165,00	90,45 ^s	122,55 ^s	149,19	97,28 ^s	1475,63 ^s
» » N ^o . 2. . .	»	175,90 ^s	421,20 ^s	226,13	232,18	69,84 ^s	73,28 ^s	81,55 ^s	120,09 ^s	68,49 ^s	1468,69 ^s
» » N ^o . 3. . .	14,88 ^s	286,69	176,67	121,24	213,22	81,70 ^s	118,11 ^s	107,20	66,98	46,21	1232,91 ^s
» » N ^o . 4. . .	85,74 ^s	308,85	180,92 ^s	100,63 ^s	376,24 ^s	108,83 ^s	113,92	151,33 ^s	79,54 ^s	60,23 ^s	1568,31
Veld- » N ^o . 5. . .	50,82	223,70 ^s	203,92	94,95 ^s	156,76 ^s	222,96	159,91	107,51	140,58 ^s	47,84	1408,97
» » N ^o . 6. . .	33,70	112,20	323,59	279,41 ^s	68,07 ^s	109,07	138,07	178,42 ^s	164,39 ^s	48,99	1453,93
» » N ^o . 7. . .	»	364,27	149,43 ^s	82,79	128,97	83,06 ^s	83,46	76,16 ^s	81,47 ^s	53,41 ^s	1103,06 ^s
» » N ^o . 8. . .	»	256,46	135,04	55,11 ^s	103,66	53,50 ^s	136,13	139,21	67,92	63,83	1005,87
» » N ^o . 9. . .	»	13,87 ^s	173,36	248,97 ^s	74,44	97,83	59,80	116,33 ^s	87,73 ^s	43,35 ^s	915,70 ^s
Rijdende » N ^o . 10. . .	»	»	200,73	209,90 ^s	85,56 ^s	110,99	127,70	118,53 ^s	147,67 ^s	60,99 ^s	1062,09 ^s
Veld- » N ^o . 11. . .	»	»	136,96	89,17 ^s	121,64	99,48 ^s	94,80 ^s	81,46	90,95	52,20	766,67 ^s
» » N ^o . 12. . .	»	»	49,90 ^s	119,23 ^s	194,01 ^s	72,45 ^s	160,78	125,59	125,15	56,19	903,34
Rijdende » N ^o . 13. . .	»	»	109,41 ^s	177,63 ^s	254,37 ^s	278,43	253,59 ^s	187,23	150,36 ^s	104,25	1515,31 ^s
Groot Reserve-Park. . . .	156,97	942,67	1166,10 ^s	1190,91 ^s	1520,76	1694,73 ^s	2490,33 ^s	2081,38	1811,16	1942,35 ^s	14997,38 ^s
Reserve-Park Divisie N ^o . 1. . .	»	250,40 ^s	260,26	256,47	222,70 ^s	141,73 ^s	»	»	»	13,31	1144,88 ^s
» » N ^o . 2. . .	»	171,38 ^s	337,74 ^s	130,03	228,45	74,29 ^s	»	»	»	»	941,90 ^s
» » N ^o . 3. . .	»	184,13 ^s	194,64	161,18 ^s	120,85 ^s	212,19	»	»	»	»	873,00 ^s
» » N ^o . 4. . .	»	100,83 ^s	249,23 ^s	197,63	143,64	»	»	»	»	»	691,38
Munitie-Depôt te Breda. . .	»	26,62	26,73 ^s	76,79 ^s	28,10	13,88 ^s	48,83 ^s	60,13 ^s	48,30	48,67	378,07 ^s
» » 's Bosch. . .	»	835,63 ^s	717,52	448,59	44,32 ^s	79,25 ^s	83,64 ^s	182,93 ^s	59,98 ^s	75,12 ^s	2527,01 ^s
Pontontrein te velde. . . .	»	»	246,61 ^s	246,31 ^s	203,27	23,90	»	»	»	193,78 ^s	915,88 ^s
Totaal . . .	434,76	4506,62	5810,17 ^s	4606,01 ^s	4582,88	3793,17	4234,84	3917,57 ^s	3386,50 ^s	3078,53 ^s	38352,07 ^s
Onkosten Practische oefeningen.	»	»	491,43	496,84 ^s	672,81 ^s	634,96 ^s	802,17 ^s	1113,61 ^s	847,73 ^s	»	5079,58
Voertuigen voorhanden op den	1 Januarij 1831	1 Januarij 1832	1 Januarij 1833	1 Januarij 1834	1 Januarij 1835	1 Januarij 1836	1 Januarij 1837	1 Januarij 1838	1 Januarij 1839	1 April 1839	Totaal 4774
	194	407	535	526	526	508	507	507	504	560	

Wij zullen deze beschouwingen niet uitvoeriger maken door het afleiden van andere misschien vrij belangrijke gevolgtrekkingen, of van becijferingen, tot welke de bovenstaande opgave kan leiden; alleen willen wij er nog bijvoegen, dat in 1850 te velde zijn medegenomen de exercitiebatterijen, welke gedurende verscheidene jaren hadden dienst gedaan, en dat het artillerie-materieel dus op verre na niet als geheel nieuw kon beschouwd worden.

De opgave der onkosten voor de praktische oefeningen, in het overzicht opgenomen, is mede niet onbelangrijk. Indien men de verscheidenheid dier oefeningen en het aantal der batterijen nagaat, valt in het oog, hoe veel nut kan gesticht worden met betrekkelijk geringe onkosten, wanneer alles medewerkt om die uitgaven op de doeltreffendste wijze te kunnen aanwenden.

WERKZAAMHEDEN

VAN

HET FRANSCHÉ ARTILLERIE-COMITÉ.

1844—1851.

(*Vervolg van blz. 177, N°. 4.*)

11) *Buizen met wrijvingspijpjes voor handgranaten.*

Naar aanleiding van door de Pyrotechnische School gedane proeven met wrijvingspijpjes tot ontsteking der handgranaten, werden die proeven door vier Artilleriescholen voortgezet. Het gemiddeld getal wegeringen bleek te zijn 4,7 ten honderd bij het werpen uit de hand, en 0,6 ten honderd bij het werpen uit den steenmortier.

Deze uitkomsten werden zoo bevrede-

gend geacht, dat het Comité tot de invoering dezer pijpjes besloot, en aan de Pyrotechnische School opdroeg eene instructie op te maken voor hunne vervaardiging, en voor hun gebruik bij het werpen uit de hand en uit den steenmortier. Deze instructie werd goedgekeurd bij besluit van den Minister van 8 Maart 1846 en is in den *Cours d'artifices* opgenomen (1).

DAMBRY stelde in het jaar 1845 eene

(1) Zie *Archiv für Pr. Art. und Ing.*; Bd. 30, bladz. 160.

andere wrijvingsontsteking voor de handgranaten voor; deze bestond in het schroeven van zijn wrijvingsslagpijpe in de houten buis. Proeven te Metz genomen bewezen dat deze ontstekingswijs gebrek-kig is.

De gedane onderzoekingen opzigtelijk het werpen van granaten uit den steenmortier, hebben tot eene gewijzigde vul-ling van de mand geleid, ten einde het gedurig springen van de granaten tijdens het schot voor te komen. Deze wijziging bestaat daarin, dat er tusschen de granaatlagen doorboorde houten planken ge-legd worden.

Gelijktijdig werden eenige proeven ge-daan met het werpen van handgranaten uit den 13 duims (7 $\frac{1}{2}$) mortier, volgens de voorstellen van den kapitein Moisson. De handgranaten bevinden zich daartoe in eene blikken bus, waarvan het bodem-stuk eenige duimen in de monding van den mortier gaat, terwijl de bus zelve tegen het voorvlak der monding rust. Daar de uitkomsten gunstig waren en deze manier met voordeel kan worden aangewend, is aan kapitein Moisson opgedragen zijne proeven voort te zetten, en ze ook tot grootere holle projectielen en tot de mor-tieren van het kaliber van 22 en 27 duim uit te breiden (1).

(1) Handgranaten met wrijvingspijpes, blijven het nadeel behouden dat de werper zijne twee handen gebruiken moet, en dus een oogenblik op korten afstand van den vijand weerloos moet staan; iets dat eene koelbloedigheid vereischt, waarop men niet altijd mag rekenen. Ook aan hoord van sche-pen, waar de man zich dikwijls met ééne hand aan eenig tuigdeel moet vasthouden, geeft deze inrigting nog altijd eenig bezwaar. Bovendien, zoo een wrij-

12) Lichtkogels.

Aan de Pyrotechnische School waren proeven opgedragen om de lichtkogels met kleinere holle kogels dan vroeger te voorzien, opdat ze meer lightsas zou-den kunnen opnemen.

Ten gevolge daarvan liet gezegde School lichtkogels vervaardigen die een hol pro-jectiel bevatteden, van kleiner kaliber dan de vroeger gebezigde. Zij boden tegen-stand aan eene lading van $\frac{1}{25}$ en schenen een grooter lichtvermogen en een langeren verbrandingstijd dan de vroegere te be-zitten.

Alvorens deze lichtkogels ter invoering voor te dragen, verlangde het Comité dat er in vier Artilleriescholen vergelijkende proeven mede wierden genomen. Deze proeven leidden tot geen resultaat; de worpsverheid der nieuwe lichtkogels was minder dan die van de oudere; de tijd van verbranding bijna gelijk; de nieuwe projectielen schenen wat beter licht te geven, de lading van $\frac{1}{25}$ was wat sterk.

vingspijpe weigert, is het projectiel een geruimen tijd onbruikbaar en dus in dit geval als verloren te beschouwen. Daarom zouden wij het verkieslijker achten, om een gewoon slaghoedje op de met een schoorsteentje voorziene buis te plaatsen. De man kan dan met de granaat in de regter hand een slag geven op eenig hard voorwerp, een steen, een wa-penstuk of op eene andere granaat, waardoor het hoedje de buis ontsteekt en de granaat weggeworpen kan worden, zonder de linker hand te gebruiken of zelfs de regter hand te vervatten. Bij weigering kan ook nog een nieuw hoedje opgezet worden.

Naar wij meenen te weten, zijn op deze wijze ingerigte granaten, door een onzer artillerie-officieren beproefd, en een model van de buis aan het ministerie van Marine opgezonden.

Redactie.

De rapporten van de vier scholen luidden eenparig dat zoowel de oude als de nieuwe lichtkogels een zeer gebrekkig middel waren om het terrein te verlichten. Het werd derhalve noodzakelijk geacht deze projectielen te verbeteren, en het Comité verlangde in de eerste plaats een nader onderzoek der lightsas.

De Pyrotechnische School onderzocht door middel van twee elkander controlerende photometrische proeven, zeven lightsassen, en verklaarde in haar rapport dat de compositie, die het meeste licht gaf, het zoogenoemde Bengaalsche vuur 't meest nabijkomt; dat echter, aangezien dit mengsel bij de gewone wijze van vervaardiging der lichtkogels, onbruikbaar was, zij zich moeite gegeven had, door in het omhulsel eene verandering te brengen, het gebruik er van mogelijk te maken.

Men stelde achtereenvolgens een speciaal onderzoek in het werk omtrent de ligging van het projectiel in den lichtkogel, de middelen om het behoorlijk te bevestigen, den aard en de gedaante van het omhulsel, de schietwijze, en eindelijk omtrent de middelen om het vuur aan de lightsas en het daarin geplaatste projectiel mede te deelen. De uitkomsten dier nasproingen hebben tot het uitvinden van nieuwe lichtkogels geleid, die alreeds werden ingevoerd.

De prijs van het nieuwe projectiel is iets hooger dan die van het oude; de vervaardiging is echter veel eenvoudiger en zekerder; zij levert geen gevaar op, terwijl de bereiding van het vroegere mengsel op het vuur dikwijls groote ongelukken heeft veroorzaakt. De nieuwe

lichtkogels kunnen terstond na hunne vervaardiging gebruikt worden; de oude eerst verscheidene maanden daarna; de nieuwe geven een sterk licht, dat der oudere voldeed weinig.

De nieuwe lichtkogels weêrstaan voldoende de lading van $\frac{1}{25}$; daar echter met deze lading de worpsverheid grooter was dan gewoonlijk noodig is, namelijk 850 el, zoo heeft men de lading tot $\frac{1}{40}$ van het gewigt der lichtkogels verminderd, waarmede men nog altijd eene worpsverheid van ten minste 600 ellen behoudt.

Alle bijzonderheden nopens de vervaardiging en het gebruik van de nieuwe lichtkogels, wier invoering den 21sten Augustus 1847 goedgekeurd is, zijn in den *Cours d'artifice* opgenomen.

15) *Bepalingen opzigtelijk de buskruidproeven.*

Ingevolge instructie van 5 Junij 1833, behooren de proeven nopens de vastheid der buskruidkorrels alle zes maanden plaats te hebben. Bij besluit van 31 Julij 1847 zijn de grenzen van de gravimetrische digtheid op 820 en 860 grammen, en de toegestane hoeveelheid stof op 0,25 pCt. gesteld. De proef moet met 8 Ned. ⊗ geschieden, die in een ton worden gedaan, welke 12 Ned. ⊗ kan bevatten, en die op hare beurt besloten is in een vat van 50 Ned. ⊗ inhoud, dat op een met rigchels voorzien hellend vlak van 15° gerold wordt. De lengte van den weg, die moet afgelegd worden is op 1000 ellen gesteld.

De Directeur der buskruidfabriek heeft, met oogmerk om deze proeven gemak-

kelijker te maken, voorgesteld om de ton van 12 Ned. ₤ in een bijzonder vat te sluiten, van gelijkvormige afmetingen als de gewone buskruidtonnen. Het gewigt en de afmeting van het proefvat werden verminderd. De behandeling is daardoor gemakkelijker geworden, de afmetingen van het hellend vlak zijn verkleind, zoodat men een minder ruim lokaal behoeft; de lengte van het vlak is van 10 tot 5 Ned. el verminderd, maar de helling van 13° behouden; elk vlak heeft latten of rigehels één el van elkander verwijderd en 55 strepen hoog.

Naardien de vervanging van het vat van 50 Ned. ₤ door een kleiner, de schokken en bijgevolg de hoeveelheid stof deed verminderen, heeft men ook de toegestane hoeveelheid stof van 20 tot 16 gram, op een proef van 8 Ned. ₤ en een weg van 1000 el, verminderd.

Ook voortaan zal deze proef in de buskruidfabrieken alle zes maanden plaats hebben, en slechts op uitdrukkelijk bevel van den inspecteur van dit etablissement meermalen herhaald mogen worden.

14) *Het glanzen en korrelen van het buskruid.*

Na veeljarig onderzoek en na menigvuldige proeven eener speciale commissie, is bij ministeriële beschikking van 29 Julij 1847, eene handelwijze voor het glanzen van het buskruid, reglementair vastgesteld, namelijk door middel van den glanstrommel (*tonne-lissoir*).

Het bestuur der buskruidfabriek heeft eene nieuwe manier voor het korrelen van

het buskruid voorgesteld, daarin bestaande, dat de buskruidmassa in cilinders met een dubbel bekleedsel van draadwerk gedaan wordt, waarbij het gelijktijdig reeds eene aanvankelijke glanzing ondergaat.

De in 't klein met een dergelijken toestel genomen proeven vielen voldoende uit; vóór dat evenwel die toestel ingevoerd wordt, schijnt het noodzakelijk er talrijke proeven mede te nemen, zoowel in den zomer als in den winter, in het noorden zoowel als in 't zuiden, en met buskruid voor geschut en voor klein geweer.

15) *Bronzen vuurmonden voor puntkogels.*

In het jaar 1850 deed de kapitein der artillerie TAMISIER het voorstel puntkogels met vleugels of uitstekende randen, uit bronzen getrokken veldstukken te schieten. Op voorstel van het Comité werden te Vincennes daaromtrent voorloopige proeven genomen, die te Lafère moeten voortgezet worden. De nieuwe projectielen zijn het eerst uit 6 ₤^m geschoten en moeten uit de overige gebruikelijke kalibers worden beproefd. Waarschijnlijk zullen de nasporingen opzigtelijk de kleinere kalibers reeds eenige inlichting geven nopens de bruikbaarheid dier projectielen voor de grootere kalibers.

16) *Gesmeed ijzeren geschut te Creusot vervaardigd.*

In het jaar 1846 beval de minister van oorlog, dat een 24 ₤^r en een 16 ₤^r kanon in de fabriek te Creusot gesmeed, en ver-

volgens in de kanongietterij te Straatsburg geboord en afgedraaid moesten worden. De in 1847 te Straatsburg met die stukken gedane schietproeven gaven geen gunstig resultaat; de 16 ℥^r sprong nadat men er 544 schoten met $\frac{1}{3}$ kogelzware lading uit gedaan had, welk springen aan eene slecht gewelde plaats toegeschreven werd. De 24 ℥^r weêrstonde 2800 schoten, waarvan 1800 met $\frac{1}{3}$ en 1000 met $\frac{1}{2}$ kogelzware lading. Het stuk had toen aanzienlijk geleden. De beide stukken hadden geene zundgattappen; na 600 schoten met $\frac{1}{3}$ kogelzware lading, waren de openingen van het zundgat bij den 24 ℥^r veel wijder geworden, en had het zundgatkanaal aanzienlijke groeven bekomen; men zag zich dus genoodzaakt een zundgat-tap in te schroeven.

In weerwil hiervan moet men aan den 24 ℥^r het voordeel toekennen, dat de ziel van het stuk zeer goed gebleven was. Van het kogelleger was, zoowel bij de $\frac{1}{3}$ als bij de $\frac{1}{2}$ kogelzware lading, weinig te zien, en sporen van kogelaanslagen werden in 't geheel niet ontdekt. De verwijding van de ziel was vrij wat minder dan bij de proeven met bronzen geschut, in de jaren 1858 en 1859 genomen.

17) TREADWEL'S lange houwitser van gesmeed ijzer.

Onder dagteekening van 31 Maart 1847, hechtte de Minister van oorlog zijne goedkeuring aan een door het Comité ontworpen plan, tot het nemen van proeven met een door genoemden Hoogleeraar der Hoogeschool te Cambridge overgezonden

langen houwitser van gesmeed ijzer, waarvan de wijidte der ziel bedroeg 162,5 strepen (52 ℥^r Engelsch kaliber).

De houwitser van TREADWEL was zamengesteld uit aan elkander gevoegde, tot gloei-hitte verwarmde en door middel eener hydraulische pers zamengewelde ringen of banden. Het bodemstuk was met eenen, met eene schroef voorzien cinder gesloten; de tappen maakten een geheel uit met een door schroeven met het tappenstuk verbonden ring. Volgens een in 1845 gedrukt berigt, zou TREADWEL 6 ℥^r kanons met stalen wanden in de Vereenigde Staten hebben doen vervaardigen; doch voegt hij er ten aanzien der 52 ℥^r granaatkanons bij, dat hij deze geheel van ijzer vervaardigd had, uithoofde van de moeijelijkheid om het geschikte soort van staal te bekomen. In het centraal-depôt overtuigde men zich dat de werking van verdund salpeterzuur op het voorvlak der monding, geen andere kleur deed ontstaan dan op de nabijgelegen deelen van de ziel, waaruit bleek dat het stuk geen ziel van staal had.

Bij de proeven te Vincennes werden met den houwitser 800 schoten gedaan, waarvan 500 met den 16 duims granaat der marine en 500 met den 50 ℥^r vollen kogel, en met ladingen die bij de laatste 200 schoten 2,70 Ned. ℥ bedroegen. De ziel bleef volkomen in goeden staat; met den spiegel was daarin niet het geringste nadeel te onderkennen. Het zundgat alleen had eene verandering ondergaan, die zich bij het 530ste schot had vertoond. Na de gedane schietproeven was het zundgat verwijderd, hebbende aan den

zielwand eene middellijn van 11 strepen verkregen.

Niettegenstaande deze uitkomsten, schijnt TREADWEL'S wijze van fabriceren niet praktisch genoeg om de invoering er van in Frankrijk te beproeven.

18) *Gesmeedde ijzeren kanons, te Rive-de-Gier vervaardigd.*

De ondervinding met de kanons van Creusot en de houwitsers van TREADWEL verkregen, geven recht tot de veronderstelling dat de ziel van gesmeedde ijzeren stukken geschut tegen het schieten zeer goed bestand is, en dat, zoo men een middel kon vinden tot daarstelling van in alle deelen goedgewelde kanons, men voortreffelijke stukken geschut zou bekomen.

De ongunstige uitkomsten met de kanons te Creusot verkregen, schreef men toe, wat de gebrekkige welling betrof, aan het gering gewigt van den smeehamer, welke slechts 2000 Ned. w zwaar was, en aan eenige andere onvolkomenheden. In het jaar 1848 ontving men berigt, dat het etablissement van PETIN en GAUDET te Rive-de-Gier een smeehamer van 5500 Ned. w gewigt bezat, waarmede groote gesmeedde stukken, zoo als de assen voor stoomschepen, uitstekend goed vervaardigd werden. Deze mededeelingen gaven het Comité, in zijne zitting van den 10^{den} Julij 1848, aanleiding om aan den Minister van oorlog het voorstel te doen, dat aan PETIN en GAUDET de vervaardiging van zeven stukken kanon van gesmeed ijzer zou worden opgedragen.

6. D. N°. 3.

Uit het rapport, door de commissie van onderzoek deswege uitgebragt, is echter gebleken, dat de gehoopte verwachting geenszins vervuld is; de verkregen uitkomsten toch komen op het volgende neer:

- 1) De door PETIN en GAUDET vervaardigde kanons van gesmeed ijzer zijn aan springen onderhevig, 't welk soms zonder eenig voorafgaand kenteeken plaats heeft.
- 2) Zij hebben gebreken bij de welling gekregen, die men door lange spleten, zelfs vóór dat er mede geschoten is, kan onderkennen; deze gebreken worden grooter onder het schieten en zijn de voorname oorzaken van het springen der stukken.
- 3) Door de bearbeiding van het ijzer onder den smeehamer verandert zijne hoedanigheid, zoodat het kanon niet meer dezelfde eigenschappen bezit als de staven ijzer die er voor gebruikt werden. Het ijzer verandert verder door de werking van het schot, bepaaldelijk in die gedeelten welke de lading en het projectiel omgeven. Stukken ijzer, welke deze beide soorten van verandering hadden ondergaan, namen, na de bearbeiding onder den kleinen of gewonen hamer, weder alle kenteekenen van zeer goed ijzer aan.
- 4) Rondom de zundgattappen vormt zich eene holte, welke stukken van den kardoeszak kan opnemen; op dezelfde plaats ontstaan verder scheuren in het metaal, die de sterkte van het stuk verminderen.
- 5) Kogellegers vormden zich slechts

weinig; kogelaanslagen waren niet zichtbaar; het schot bleek eene gelijkmatige waarschijnlijkheid van treffen te bezitten.

- 6) Het verschil van gewigt, tusschen de gesmeedde ijzeren en de bronzen kanons van gelijke afmeting, had geen nadeeligen invloed, noch op de affuiten, noch op de beddingen.

De gevolgen dezer uitkomsten kan men aldus zamenvatten: Om de kanons van gesmeed ijzer boven de bronzen en de gegoten ijzeren kanons de voorkeur te geven, moeten zij aan deze twee voorwaarden voldoen: 1) zij moeten hetzelfde weêrstandsvermogen als de bronzen en een grooter dan de gegoten ijzeren stukken bezitten, en 2) de naauwkeurigheid van de ziel en de waarschijnlijkheid van treffen moeten even voldoende blijven als bij de stukken van gegoten ijzer, en meer dan bij de bronzen.

De te Straatsburg genomen proeven hebben het bewijs geleverd, dat de kanons van Rive-de-Gier, even als die van Creusot, aan de tweede voorwaarde voldoen. Aan de eerste beantwoordden die welke te Creusot gesmeed werden, evenmin als die van Rive-de-Gier. Van zeven voor de proeven gebezigde kanons sprongen twee 24 $\overline{\text{w}}^{\text{r}}$ en een 27 duims mortier; de overige hadden zeer veel geleden. Wijl hieruit alzoo blijkt, dat de kanons van gesmeed ijzer nog de noodige veiligheid of zekerheid missen, valt er aan hunne invoering voor alsnog niet te denken.

Intusschen moet erkend worden dat de gevallen van het springen der stukken en de meeste der toenemende gebreken, aan

de gebrekkige welling toe te schrijven zijn, derhalve aan een fabrikaat dat den vereischten trap van volkomenheid nog niet bereikt heeft.

Het 24 $\overline{\text{w}}^{\text{r}}$ kanon, N°. 5, dat volgens eene verbeterde wijze vervaardigd was, gaf dan ook reeds minder ongunstige uitkomsten; de houwtiser van TREADWEL scheen insgelijks vrij van gebreken, uit het wellen ontstaande. Men mag dus de hoop nog niet opgeven, dat het later gelukken zal stukken geschut te smeden, welke met opzigt tot de welling zonder gebreken zijn. De moeilijkheden ten deze zijn echter de eenige bezwaren niet die overwonnen moeten worden. De werking van het schot en der spanning van het gas, bewerkt in de ziel, bepaaldelijk ter plaatse van de lading, eene verandering in het metaal, en veroorzaakt rondom de tappen van het zundgat eene uitbrokkeling; welke nadeelen, schoon zij het springen van het stuk al niet mogen veroorzaken, toch zeer ernstig zijn. Bij den houwtiser van TREADWEL scheen de ziel wel niet aangetast, maar het stuk was ook niet aan een zoolang voortgezet en krachtig vuur onderworpen geworden als de kanons van Rive-de-Gier, en evenwel had het zundgat, dat zonder tap in het ijzer van het kanon was aangebragt, na 800 schotten eene verwijding van 11 strepen verkregen.

Het is niet onmogelijk dat de verandering van metaal een gevolg van de sterke hitte is, waaraan het ijzer tot het behoorlijk wellen moet blootgesteld worden, en die niet zelden het verbranden er van ten gevolge heeft. Mogt het derhalve

gelukken dat men de vezelachtige structuur van het ijzer kon behouden, dan zou de spanning van het gas voorzeker minder nadeelig kunnen werken. De vraag blijft derhalve op te lossen, of de verandering van het metaal door het schot, in den aard van het ijzer ligt, dan of zij door het onvolkomen fabrikaat veroorzaakt wordt.

De handelwijs van TREADWEL, om ringen door de hydraulische pers aan elkander te wellen, werd bij geen der in 1848 te Rive-de-Giers door PETIN en GAUDET vervaardigde kanons gevolgd; deze werden uit bundels staafijzer onder den smeedhamer te zamen geweld. De 12 w^r kanons en de 18 duims houwitser kwamen uit een' enkelen bundel voort, de beide mortieren uit een' anderen.

19) *Het 12 w^r granaatkanon van*

LODEWIJK NAPOLEON.

De kapitein der artillerie Favé bood in December 1849 den Minister van oorlog eene gedrukte verhandeling aan, getiteld: *Nouveau système d'artillerie de campagne par LOUIS NAPOLEON BONAPARTE, Président de la République*. Het Comité werd dien ten gevolge, den 12^{den} Januarij 1850, uitgenoodigd dit nieuw stelsel te onderzoeken, en op te geven de wijze en de uitgebreidheid der proeven, die dienstig mogten geacht worden om de theoretische beschouwingen nader toe te lichten.

Het voornaamste kenmerk van dit nieuwe stelsel van veldartillerie, bestaat in zijne eenvoudigheid; de twee kanons en de twee houwitsers van de bestaande Fransche veldartillerie, worden door een enkel gra-

naatkanon, de acht soorten van projectielen door drie, de beide affuitsoorten door eene enkele vervangen.

Het ontworpen granaatkanon is van 12 w^r kaliber, schiet kogels van 12 w^r met 1,5 Ned. w^r lading, 12 duims granaten met 1,25 Ned. w^r lading, heeft dezelfde lengte der ziel als de 8 w^r (1,746 el), dezelfde uitwendige lengte als deze geschutsoort, maar daarentegen eene grootere middellijn dan deze, de afstand van de as der tappen tot de as van het stuk is van 9 tot 5 strepen verminderd. De middellijn der tappen, hun afstand van het bodemstuk, de middellijn en de onderlinge afstand der tappenborsten, hebben dezelfde grootte als bij het 8 w^r kanon, zoodat het nieuwe stuk in de bestaande 8 w^r affuit kan gelegd worden. Het gewigt van het granaatkanon is 659 Ned. r^e , zijne broekzwaarte 59 r^e .

Het werd noodig geacht de nieuw ontworpen geschutsoort in verschillende Artilleriescholen te beproeven, en wel met opzigt tot den schootsafstand, den trefkans en het weerstandsvermogen der affuiten. Op voorstel van het Comité, beval de Minister van oorlog derhalve: 1) dat acht 12 w^r granaatkanons volgens het voorgestelde stelsel zouden gegoten worden; 2) dat in ieder der Artilleriescholen, te Vincennes, Metz, Straatsburg en Toulouse, vergelijkende proeven zouden worden genomen, met twee 12 w^r granaatkanons en met de bestaande veldstukken, welke proeven inzonderheid moesten strekken om de deugdzaamheid der affuiten, de schootsafstanden en de waarschijnlijkheid van treffen te onderzoeken. Deze proeven heb-

ben in het jaar 1850 plaats gehad, volgens een den 1sten Julij van dat jaar goedgekeurd programma.

Op de rapporten der vier Artilleriescholen, oordeelde het Comité dat verdere proeven noodzakelijk waren, welke dan ook in het jaar 1851 plaats hadden. Te Vincennes werd eene batterij van zes 12 ℥^r granaatkanons volledig georganiseerd, en vergelijkende proeven met deze batterij en de bestaande veldbatterijen genomen, zoo opzigtelijk de vaardigheid en gemakkelijke in 't manoeuvreren, als ten aanzien van de berging der munitie en haar vervoer. Te gelijker tijd kreeg de School te Vincennes in last proeven te nemen met 12 ℥^r granaatkanons, die 50 en 60 Ned. ℥ ligter waren, en met een 8 ℥^r die tot een 12 ℥^r kaliber uitgeboord was, ten einde het schot uit deze stukken, alsmede hun weêrstandsvermogen en dat hunner affuiten te beproeven. Tevens werden er proeven genomen met twee

6 ℥^r tot 8 ℥^r kaliber uitgeboorde stukken, op affuiten liggende die daartoe opzettelijk in het centraal-depôt vervaardigd waren.

Ten slotte is in ieder der vier Artilleriescholen eene batterij georganiseerd, bestaande uit twee 60 Ned. ℥ ligter gemaakte 12 ℥^r granaatkanons van het nieuwste model, en uit vier 8 ℥^r stukken, tot op 124 strepen middellijn uitgeboord. Deze batterijen moeten de gewone regimentsdienst en die der Artilleriescholen medemaken, om langs dien weg de noodige ondervinding te verkrijgen; speciale proeven zullen volgens een, den 10^{den} Julij 1852, door den Minister van oorlog goedgekeurd programma in de gezamenlijke scholen worden in 't werk gesteld. De school te Lafère heeft voor zich nog de opdracht gekregen, de werking van het geschut dezer batterijen op groote afstanden, gaande tot de rolschootsverheid der projectielen, te bepalen.

(Wordt vervolgd.)

OVER DE BELEGERING VAN BRAÏLOV,

DOOR DE RUSSEN IN 1828.

Volgens MÖLTKE.

(INGEZONDEN.)

Braïlov of Ibrahimlow, ligt op den linker oever van den Donau, op een tachtig voet hoog plateau, dat aan den rivierkant met een steilen rotswand eindigt, welks voet gedeeltelijk door den Donau wordt bespoeld. De kleinste helft van den omtrek der stad ligt tegen den rand van den door den Donau bespoelden rotswand. Benedenwaarts van de stad verwijderd de rivier zich langzamerhand van de rots, zoodat aldaar een lage oever is, welke door een gesloten werk wordt verdedigd. Dit werk beheerscht tevens den Donau, en heeft aan de rivierzijde drie batterijen boven elkander. De stad, of liever de polygoon der vestingwerken, ligt nagenoeg in een halven cirkel, en de bastions zijn zoo klein, dat de flanken niet meer dan 20 à 50, de faces slechts 50 à 60 passen lang zijn. De geheele vesting heeft negen zulke bastions, waarvan in 1828 elke face met drie en elke flank met twee kanons was gewapend. Achter de courtines, in welke eenige casematten waren gemaakt, stonden veel mortieren in batterij, en in het geheel waren in de vesting en hare aanhoorigheden, 278 vuurmonden. In het noordoostelijke gedeelte der stad ligt eene citadel, welke rijkelijk met geschut was bezet.

Na het uitbreken van den oorlog, werd het zeventien- à achttienduizend man sterke VII^{de} Russische legerkorps afgezonden, om, onder het opperbevel van den Grootvorst MICHAËL, Braïlov te belegeren, waar het berenningskorps den 11^{den} en het overige gedeelte van dit legerkorps den 21sten Mei aankwam. Het laatste voerde een belegeringstrein van 100 vuurmonden aan. De eerste vijandelijkheden gebeurden ten noorden van de plaats, en bestonden in het opwerpen van eene redoute en van twee batterijen, welke werken in den nacht na den 18^{den} Mei, door 100 sappeurs en 400 arbeiders werden aangevangen, en zonder eenige stoornis werden voltooid. De bestemming dier werken was eensdeels de Turksche flotille en ettelijke batterijen te beschieten, anderdeels den vijand onzeker te maken waar de eigentlijke aanval zoude geschieden; doch zij lagen op 5000 passen afstands van de vesting, en dus te ver om iets belangrijks te kunnen uitwerken. Zij werden daarom na korten tijd verlaten en door twee naderbij gelegen batterijen vervangen, die elk met zes kanons à 12 \bar{u} werden gewapend, en later een merkwaardig aandeel namen in den strijd tusschen de Russische en Turksche flotilles. De Russen waren zeer onvolledig

bekend met de gesteldheid van die plaats en de sterkte van de bezetting. Zij hadden uit Petersburg eene onnaauwkeurige kaart van de vesting ontvangen, welke in 1810 was ontworpen; en de bezetting, die ruim 8000 man sterk was, werd door hen op drie- à vierduizend man begroot.

Bovenwaarts van de vesting lagen eene menigte puinhoopen van eene voormalige voorstad, waardoor aan die zijde gelegenheid was om veilige loopgraven te maken; uit dien hoofde werd besloten daar te ataqueren.

Op den 21sten Mei werd gevolgelijk aan die zijde een begin gemaakt met de opbouw eener demonteerbatterij, welke, op ongeveer 600 passen van de vesting, nabij den rand van het plateau gebouwd en in twee dagen voltooid werd. Om de aandacht der bezetting van dit werk af te leiden, werd aan de tegenovergestelde zijde allerhevigst geschoten; het gelukte den Russen de Turken hierdoor te misleiden, want dezen beantwoordden dit vuur met de meeste levendigheid en deden geen enkele poging om den nieuwen arbeid te storen, ofschoon elke poging daartoe zeker gelukt zoude zijn. Deze batterij kwam dus zonder verandering tot stand, en werd met vierentwintig kanons, deels van 24-, deels van 12 c gewapend. Overigens hielden de Russen zich tot den 24sten ijverig bezig met het maken van de benodigde schanskorven en fascines, welke zij wegens gebrek aan hout, van gewoon waterriet vervaardigden.

In den nacht na den 25sten, werden door 5725 man de loopgraven geopend. De linker vleugel van de gegraven parallel

was 8 à 900, de regter slechts 5 à 600 pas van de vestingwerken verwijderd, en de parallel werd in dien nacht zoo ver afgewerkt, dat de troepen er den volgenden dag veilig in konden vertoeven. Bij de opening der loopgraven werden de gewone voorzichtigheidsmaatregelen in acht genomen, en daardoor werd de arbeid dan ook niet verontrust, zoodat men zelfs nog eene mortierbatterij achter den linker vleugel der parallel, en nog drie gemeenschapsgangen naar de depôtplaats kon daarstellen. Kort voor zons-opgang werd het terrein door de opgekomen maan verlicht, en toen ontdekten de Turken spoedig wat er gebeurde; doch de werkzaamheden waren reeds zóó ver gevorderd dat hun vuur genoegzaam onschadelijk was.

Dewijl de linker vleugel van de parallel 500 passen verder van de vesting was verwijderd dan de regter, welke tegen de bovenvermelde batterij van 24 stukken leunde, zoo besloot men het verst verwijderde gedeelte regts, het andere links te verlengen, en alzoo van eene parallel twee parallellen te maken.

Tusschen 26 en 29 Mei was de hitte van den dag zoo onverdraaglijk, dat de Russen enkel des nachts aan de loopgraven konden arbeiden; maar zij voltooiden toch in dezen tijd de aangevangen werken en nog twee demonteerbatterijen in de 2de parallel, waarvan de eene op de verlengde kapitaal van het tweede bastion was gelegen, en de andere op eenigen afstand links van deze kapitaal.

De Turken beschoten hoofdzakelijk de batterij van 24 stukken, en ontredderden niet alleen vele schietgaten, maar demon-

teerden ook twee kanons. Daarentegen werd het eerste, of het naast bij den rand van het plateau gelegen bastion, en de aangrenzende courtine, zoo hevig uit deze batterij beschoten, dat men weldra uit de verte, door de gaten in de poort, in de stad kon zien. Omstreeks dezen tijd ontstond er brand in de stad, door het springen van eenen voorraad granaten; doch hij werd, genoegzaam door den zwaren regen alleen, spoedig gebluscht.

Des nachts ontstaken de Turken groote vuren, om de arbeiders te ontdekken; doch inderdaad deden zij geene belangrijke poging om den arbeid te stuiten. Zij schoten wel druk, maar op de menschen die zij konden zien; zij deden dit zelfs met geschut op enkele personen; maar die niet gezien konden worden, hadden weinig te vreezen. Met hun worpgeschut daarentegen benadeelden zij de Russen buitengewoon, want hun worpvuur alleen veroorzaakte een gemiddeld dagelijksch verlies van 10 tot 15 man, waaronder dikwijls officieren waren. Zij deden ook vele kleine uitvallen, doch meestal met weinig vrucht.

Tot hiertoe waren de Russen nog altijd onzeker geweest of de vesting rondeelen had, zooals de citadel, of wel bastions, want doordien de saillanten bijgerond en er in de schouderhoeken schietgaten waren, schenen de bastions rond te zijn. Om deze reden hadden zij dan ook geene ricochetbatterijen gebouwd, want aan het ricochetteren van de courtines schijnt men zelfs niet te hebben gedacht.

Op den 1sten Junij werd deze dwaling ontdekt; doch men scheen eens vooral

te hebben besloten niet te ricochetteren, want men bouwde wel eene nieuwe batterij, maar weder eene demonteerbatterij. Overigens werd op den linker vleugel van de 1ste parallel eene redoute opgeworpen, en op drie punten uit de 2de parallel gedeboucheerd naar de plaats waar de 3de parallel zou worden gegraven. Deze werken waren den 3^{den} Junij gereed.

Tot dusver waren de loopgraven telkens met de vliegende sape daargesteld geworden en onbekleed gelaten; doch het geveer vuur werd zoo goed gerigt en zoo wèl onderhouden, dat men moest besluiten verder met de volle sape voort te gaan; om voorts de uitvallen met meer nadruk te kunnen afslaan, werden bij elk sappenhoofd een à twee ligte *Eenhoorns* geposteerd, welke achter de menigvuldige puinhoopen van de voorstad meest alle bestendig goed gedekt stonden.

Den 6^{den} Junij werd de 3de parallel voltooid. Zij was 150 passen van de contre-escarpe verwijderd. Men had ook op eenige punten uit deze parallel gedeboucheerd, en was tot op weinige roeden afstands de glaciskruin genaderd.

Daar de uitwerking der batterij van 24 stukken onvoldoende werd geacht, bouwde men nog twee kanonbatterijen en eene mortierbatterij in de 3de parallel: de twee eerste regts, de laatste links van de kapitaal van het eerste bastion, en verhoogde de batterij van 24 stukken, zooveel als noodig was om de vesting, welke door deze werken werd gemaskeerd, te demaskeren.

De bestaande parallellen waren 18 à 20, de zigzags 12 voeten breed, en zoo diep,

dat zelfs ruiters ze veilig konden doorrijden. Met zulke afmetingen had men voorzeker sterke borstweringen verkregen, maar ook veel krachten uitgeput en veel tijds opgeofferd. — In alle parallellen en zigzags waren banketten met trappen. De schanskorven waren hier en daar met zandzakken, doch doorgaans met eene enkele rij fascines bekrond; trouwens, voor de veiligheid in deze diepe loopgraven, had men de bekrooning der schanskorven zeer wel achterwege kunnen laten. De schanskorven waren 4 voet hoog en 2 à 2½ voet wijd, en toch ligt, omdat zij uit riet waren vervaardigd. De fascines hadden 18 voet lengte en moesten door twee man worden gedragen. Het traceren geschiedde nu eens met fascines, dan weér met schanskorven, en in het laatste geval kreeg ieder arbeider eene schanskorf mede. Daar de grond uit harde klei bestond, werd bij elk drietal schoppen of spaden een pikhouweel verstrekt. De rolkorven waren niet van riet, maar van takken gevlochten, en met boomwol gevuld. Zij hadden 6 voet lengte en 4 voet middellijn. Voor elk sappenhoofd werden drie zulke korven gebezigd, twee naast elkander en eene er voor.

Tegenover het tweede bastion onderonden de sappeurs, bij het overtrekken van een kerkhof, ongewone moeilijkheden; op de Turksche begraafplaatsen zijn gewoonlijk veel graven, en op elk graf staat een meestal zware steen. Dit was ook hier het geval, en de opruiming dier steenen veroorzaakte veel oponthoud. Maar door het ontblooten der graven, werd bovendien de lucht zoozeer verpest,

dat vele arbeiders door kwaadaardige ziekten werden aangetast.

Op de kruin van het glacis werden twee logementen en eene batterij gebouwd, doch verder werd de bekrooning niet voortgezet; want toen eerst werden de Russen naauwkeurig bekend met de ware gesteltenis van het aangevallen front, en deze nadere kennismaking deed hen besluiten geene bresbatterijen te bouwen, maar de bressen door middel van mijnen daar te stellen, waarmede op den 7^{den} Junij een begin werd gemaakt.

Naar gelang de Russen meer naderden, was het worpvuur uit de vesting ook heviger geworden. De Turken wierpen met groote elevatiën en met eene verbazende juistheid. De meeste der geworpen projectielen sprongen zonder aanslag, en deden op die wijs meer nadeel dan zij anders zouden hebben te weeg gebracht.

Ook het geweervuur van de wallen werd aanhoudend sterker, en elk schot was goed gerigt. Er werden vele kleine uitvallen met 50 tot 100 man gedaan, doch meest op hetzelfde uur in den morgen en gewoonlijk zonder bepaald doel. Zij werden daarom telkens, na eenen korten doch altijd vreeslijken strijd, teruggedreven; vreeslijk, omdat ieder Turk met een pistool in elke hand en de dolk tusschen de tanden, als verwoed op de Russische soldaten aanviel, en met die dapperheid en doodsverachting streed, welke alleen uit de zamenvoeging van blinden godsdiensthaat en fatalisme kan geboren worden.

Onder den saillant van het eerste bastion werd een overladen mijn aangelegd,

die zoowel de escarpe als de contre-escarpe moest doen nederstorten.

Onder de contre-escarpe der courtine van het aangevallen front, werden vier gewone mijnen, en onder de escarpe werd een overladen mijn uitgegraven.

Eindelijk werden nog onder de escarpe der linker face van het tweede bastion, zoowel als onder de contre-escarpe aldaar, vier gewone mijnen daargesteld.

De afdalingen werden in de logementen geopend en 6 voeten breed gemaakt. Zij waren een eind wegs oprilvormig, maar vervolgens met trappen, en de voet van den onderste trap was 14 voet lager dan de bodem van elk logement. Bij den laatsten trap was de ingang eener 6 voet wijde, $5\frac{1}{2}$ voet hooge galerij, welke tot even onder den grachtsbodem voortliep.

Digt achter de contre-escarpe werden regts en links zijtakken gegraven, waarin de mijnkamers werden aangelegd. De hoofdgalerij werd onder den grachtsbodem vervolgd, met eene 5 voet wijde en 4 voet hooge galerij; maar toen de mineurs hiermede bezig waren, kwamen zij onverwacht, doch gelukkig onbemerkt uit in eene 10 voet diepe lunette, en waren genoodzaakt zijwaarts nog 5 voet af te dalen, en daarna weér even zooveel te rijzen, alvorens zij hunnen arbeid tot onder de escarpe konden voortzetten.

De bodems der mijnkamers waren op dezelfde diepten als die der galerijen, en hunne kortste weérstandslinie was 21 voet.

De afdalingen werden geblindeerd en de grond was overigens zoo vast, dat men de zijwanden der galerijen slechts hier en daar, doch de mijnkamers geen van

alle behoefde te bekleeden. Hierdoor werd deze arbeid zooveel bespoedigd, dat per 24 uur gemiddeld 55 à 58 voet galerij werd afgemaakt.

Voor eene kortste weérstandslinie van 21 voet, werd de mijnlading op 57 Pud (605 N. P.) berekend. De gewone mijnen verkregen dus deze lading, maar de overladen mijn onder het eerste bastion werd met 200, de andere met 100 Pud buskruid geladen, zoodat de mijnkamers gezamenlijk 744 Pud (12172 N. P.) buskruid bevatteden. De ladingen der gewone mijnen waren besloten in platte vierkante kisten, en nadat deze in de mijnkamers waren geplaatst, werd de overschieiende ruimte stevig aangevuld. De mijnstukken werden vervolgens ter lengte van 55 voet, of ingeval zij slechts weinig langer waren, geheel opgestopt. Voor de overladen mijnen werd het kruid in gewone vaten gelaten, die, naar gelang zij in de kamers werden geplaatst, met elkander in communicatie werden gebragt. Het ontstekingsmiddel was overal een kruidworst, welke als gewoonlijk in een vierkanten koker was opgesloten, en op het einde van eene granaathuis was voorzien, wier kop door een gat in het sluitplankje van den koker uitstak.

Den 15^{den} Junij waren de mijnen gereed, en werd bevel gegeven ze onverwijld te doen werken. Dien ten gevolge werden de troepen in de loopgraven verzameld, om de verwachte bressen te bestormen; doch deze voorbereiding gebeurde toen de dag reeds was aangebroken. De Turken zagen dus wat hen te wachten stond, en namen maatregelen om de aan-

vallers de meestmogelijke afbreuk te kunnen doen.

Ten 9 ure des morgens zou, door het oplaten van een vuurpijl, het sein worden gegeven tot het aansteken der mijnen bij het tweede bastion. Tien minuten later zou een tweede volgen, voor het aansteken der mijnen bij de courtine, en weer tien minuten later een derde pijl, voor het aansteken der mijn onder het eerste bastion. Aan de troepen was bevel gegeven om, na de uitbarsting van de laatste mijn, oogenblikkelijk te stormen. Zij waren in twee kolonnes, en deze weder elk in twee afdeelingen verdeeld, waarvan eene afdeeling uit werklieden was zamengesteld, die voorzien waren van de benoodigheden voor de bekrooning der bressen. Van de drie overige afdeelingen zouden twee in de stad doordringen, en eene moest in reserve blijven.

Op het vastgestelde uur scheen alles behoorlijk voorbereid te wezen. De officier, aan wien het aansteken van de laatste mijn was opgedragen, stond met het horologie in de hand en zag de eerste pijl opgaan; doch tien minuten later zag hij geen tweede volgen. Ongeduldig wacht hij nog tien minuten, en toevallig gaat de 2de pijl naar boven, juist toen volgens de opgegeven tijdsbepaling de 3de had moeten opstijgen; hierdoor misleid, meende hij door eenig toeval de tweede niet te hebben gezien en stak nu haastig de laatste mijn aan. Deze sprong alzoo te vroeg, maar belette tevens het aansteken van de andere overladen mijn, want de officier die dit moest uitvoeren, werd door een weggeslingerd stuk hout zoodanig getrof-

fen, dat hij zwaar gewond en bewusteloos nederviel, zonder dat zulks oogenblikkelijk werd bespeurd. Deze vergissing gaf bovendien aanleiding dat ook eenige gewone mijnen niet werden aangestoken, doch dit gebeurde toch bij het opgaan van de 5de pijl.

De mijn bij het eerste bastion deed wel de contre-escarpe vallen, maar de escarpe bleef staan; de tweede overladen mijn was niet aangestoken, de overige mijnen hadden de gewenschte uitwerking; zij maakten bruikbare afdalingen in de gracht en eene 50 à 40 passen wijde bres in de linker face van het tweede bastion. De kruiddamp en de nedervallende aarde beletteden nog volkomen het uitzigt op de vesting, toen de twee stormafdeelingen, elk met 120 vrijwilligers aan het hoofd, zich reeds in beweging stelden en de laatsten langs de afdalingen in de gracht storteden. Die bij het eerste bastion zochten natuurlijk te vergeefs naar de bres, en deden ongeloofelijke pogingen om vervolgens toch den wal te bestijgen; maar zij werden door de Turken, met lange pieken en goed gemikte geweerschoten, in de diepte nedergestort, en van de 120 dapperen, bleef slechts een enkele over, die in den Donau stortte en zich met zwemmen redde. De overigen wendden zich eindelijk links, om de eerstvolgende bres te bereiken, ofschoon zij het bastion langs den rand van het plateau, dus regts hadden kunnen omtrekken; doch hunne weinige bekendheid met de inrigting der vestingwerken, was oorzaak dat zij de mogelijkheid daarvan waarschijnlijk niet eens vermoedden.

De andere afdeeling was niet veel gelukkiger, want ofschoon daar eene beklimbare bres was, viel het toch, wegens de gaten en andere hindernissen, zeer moeilijk om die bres te genaken; en doordien de arbeiders, zoowel als de overige troepen, de vrijwilligers te spoedig volgden, ontstond er gedrang en ophooping in de gracht, en de Turken bleven niet in gebreke van deze voor hen gunstige omstandigheid op de vreeslijkste wijs partij te trekken. Hierdoor voorzeker nog meer opgewonden, boden zij ook op de bres eenen hardnekkigen tegenstand, en bewezen op nieuw, dat man tegen man de Turksche soldaten beter vechten dan de Europesche. Kortom, zij hielden zich voortreffelijk en de Russen voerden reeds een gevaarlijken strijd, toen ook de tweede afdeeling door de naauwe bres drong. Hierdoor vermeederde wel het aantal menschen, maar niet het aantal strijders, en de Turken rigtten onder deze opeengedrongen menschenmassa eene verschrikkelijke verwoesting aan, door ze van de regter flank van het eerste bastion met geschut, en van alle zijden met geweren hevig te beschieten, en tevens handgranaten, steenen en stukken hout als het ware op de Russen te doen regenen. Deze konden geen terrein winnen, en eindelijk moest zelfs de reserve oprukken; doch 't was alles te vergeefs; de storm was mislukt en de Grootvorst was genoodzaakt bevel tot den terugtogt te geven, welke onder bedekking van het infanterie-regiment Kasan, en van het geschut der naaste batterijen, ordelijk geschiedde. De Turken vervolgden de Russen tot in hunne loop-

graven, doch werden door het regiment Kasan gedurig in bedwang gehouden; eindelijk keerden zij terug, doch in stede van zich in de mijntrechters bij de contre-escarpe te nestelen, trokken zij als in zegepraal door de bres de stad in, en gaven zich zelfs de moeite niet om de bres te digten.

Tegen half twaalf, dus in 2 $\frac{1}{2}$ uur tijds, was deze vreeselijke strijd gestreden, en waren, volgens eene Russische opgaaf, gesneuveld: 1 generaal, 3 kolonels, 16 mindere hoofd- en 15 subalterne officieren, benevens 640 onderofficieren en minderen, en 1540 man waren gekwetst.

De Grootvorst liet de vesting andermaal opeischen, doch de bevelhebber SOLIMAN PACHA wees alle voorstellen trotschelijk van de hand.

De Russische Donau-flotille, uit 18 kanonneerbooten bestaande, was, onder het bevel van den Vice-Admiraal ZOWADOWSKY, reeds den 8sten aangekomen en naderde nu tegen middernacht de Turksche flotille, welke uit 52 vaartuigen bestond. De wind was den Russen ongunstig en de Turksche vloot versperde den Donau geheel. Desniettemin naderden de Russen, zonder een enkel schot te doen, tot op kartetsschootsafstand en openden toen op eens een alermoorddadigst vuur. Spoedig begonnen eenige Turksche schepen af te deinzen, en eindelijk vlugtte de geheele vloot, met achterlating van 15 booten, naar Silistria. Zij verloren ook onderweg nog eenige booten, welke door de hen vervolgende Russische vaartuigen werden in den grond geboord. 's Anderendaags, dus den 16^{den} Junij, vernam men op het onverwachts,

dat de sterke vesting Matschin zich, na een kortstondig bombardement, enkel op het vernemen van de bestorming van Braïlov, uit vrees van later geene voordeelige capitulatie te kunnen sluiten, had overgegeven.

Deze twee gebeurtenissen: de vlugt der vloot en de overgaaf van Matschin, maar ook de onmiskenbare dapperheid van de Russische soldaten, bragten eindelijk SOLIMAN PACHA aan het wankelen, en toen men ook de nog bestaande mijn liet springen, zond hij den volgenden dag, dus op den 17^{den}, een' bode, met het bericht dat hij de stad wilde overgeven, indien aan hem en het garnizoen een' vrijen aftogt naar Silistria wierd vergund. Hij en alle Turken in Braïlov met hem, begonnen inderdaad te vreezen dat de Russen hunne stad broksgewijs geheel en al in de lucht zouden doen springen. Doch het waren niet de mijnen alleen, welke hun met vrees vervulden; reeds voorlang hadden zij met ontzetting opgemerkt, hoe de Russen, op eene volstrekt onweêrstaanbare wijze, voet voor voet al nader en nader kwamen, en de congrevische pijlen vervulden hen bij herhaling met schrik en angst; maar ook dit alles moest zamenwerken om zooveel waarachtigen moed geheel ter neder te slaan.

De bezetting verkreeg de onbepaaldste vrijheid, om met have en goed heen te trekken werwaarts zij wilde, en zij week grootendeels naar Silistria.

De Russen vonden in de vesting 278 vuurmonden, 17000 Pud (278120 N. P.) buskruid, en levensmiddelen voor een beleg van eenige maanden. Het geschut bestond

deels uit overoude Turksche stukken, en voorts uit Oostenrijksche, Fransche en Engelsche, zoowel bronzen als ijzeren vuurmonden, meest van verschillende, doch alle van zware kalibers, want het lichtste was van 36 \bar{u} . Er waren ettelijke houwitsers voorhanden, ook eenige mortieren van 150 en 200 \bar{u} , en een vrij groot aantal mortieren van 15 duim. Al dit geschut stond zonder de minste orde, noch in getal noch in soori, in de batterijen verdeeld, en even zoo ordeloos lagen ook de groote en kleine, zoowel als de holle en massive-projectielen, in vele hoopjes door elkander. Het was dan ook nog al dikwijls gebeurd, dat de aangebragte kogel te klein werd bevonden, maar dan werd ze met schapenvacht omwikkeld.

De voorraad buskruid werd gevonden in particuliere huizen en in kasematten, maar gedeeltelijk ook in houten loodsen. Van patronen voor kanons was geen spoor te vinden, zoodat de Turken hunne stukken zeker met lepels hebben geladen, en toch, niettegenstaande al deze gebreken, hadden zij zeer goed geschoten en uitmuntend geworpen. Dat zij gewoon waren sterke ladingen te bezigen, bleek met een 12 \bar{u} kogel, welke op 600 pas afstands door eene 19 voet dikke borstwering drong.

De Turken schenen zelfs geen denkbeeld te hebben van den gang eener gewone belegering, en wisten zich dus den tijd niet ten nutte te maken, waarin het vestinggeschut het meeste kan uitwerken. Zij schoten veel, maar zoo als reeds is gezegd, veelal op ongedekte personen en afgewerkte batterijen. Hun geweervuur was, zoo als altijd, moorddadig, want

iedere Turk heeft zijn eigen geweer, met zijne eigene munitie, en omdat zijne woning geen veilige verblijfplaats is, ligt hij dagen achtereen vadsig achter de borstweringen, nu en dan uitziende naar eene gelegenheid om een vijand neder te schieten, welke gelegenheid hij nimmer verzuimt; en van jongs af met de behandeling van zijn geweer bekend zijnde, mist hij zelden zijn doel.

De belegering duurde 27 dagen, en eindigde twee dagen nadat er eene beklimbare bres was gemaakt.

De artillerie der belegeraars was, zoowel in hoeveelheid als in gehalte, zwakker dan de artillerie der belegerden. Buiten het gewone veldgeschut van het VII^{de} legerkorps, hadden de Russen 12 L. kanons à 24 ₤, 48 dito à 18 ₤, 50 zware en 10 ligte mortieren.

De batterijbouw vorderde gewoonlijk langzaam, en zelden werd meer dan eene batterij te gelijk gebouwd. Ook waren de meeste batterijen te ver verwijderd van de werken die zij moesten beschieten, want de uitwerking van het Russische geschut was zoo gering, dat de schietgaten in den hoofdwal, niettegenstaande geen van alle bekleed was, meest alle onbeschadigd werden bevonden.

Gedurende het beleg werden dagelijks 1700 man tot den arbeid gekommandeerd, en in het geheel werden 14986 schoten en worpen op de vesting gedaan.

Volgens Russische opgaaf, zijn voor Brailov gesneuveld 4 generaals, 18 hoofden ruim 100 subalterne officieren, bene-

vens 2251 minderen. Daar nu bij de bestorming van den 13^{den} Junij alleen reeds meer dan 2000 man buiten gevecht werden gesteld, kan men met grond aannemen, dat in de bovenstaande opgaven de gestorven zieken niet zijn begrepen, en dat alzoo de verovering van Brailov den Russen 4000 man heeft gekost.

Behalve Matschin en nog eene vesting Izaeski, welke zich daags te voren hadden overgegeven, had de val van Brailov dien van alle overige sterkten langs den Donau, tot aan Silistria en in geheel Dobruscha ten gevolge. Hirsowa, Fouldscha en Kostendsche, die wel ingesloten, maar nog weinig of niet beschoten waren geworden, gaven zich over, niettegenstaande hunne vestingwerken in goeden staat waren, en zij rijkelijk van alle benoodigdheden voor een beleg waren voorzien.

Deze lafhartige overgaven steken voorzeker sterk af bij de heldhaftige verdediging van Brailov, doch zulke contrasten zal men in elken oorlog tegen de Turken aantreffen. De krijgsmagt der Porte schijnt te zwak te wezen om een aanzienlijk deel daarvan voor de verdediging der vestingen te kunnen bestemmen. Die verdediging moet dus hoofdzakelijk aan de inwoners worden overgelaten, en waar deze talrijk zijn, zoo als te Ismaël, Roustchuk, Brailov en Varna, daar kan men vastelijk op eene goede verdediging rekenen; de andere geven zich schier zonder slag of stoot over.

November 1855.

J. N. C.

DE RAAD VAN ONDERZOEK,

te 's Gravenhage bijeengeroepen op den 14^{den} November 1855.

(INGEZONDEN.)

Bij garnizoens-order van den 3^{den} November 1855, werd op last van den Heer Generaal-majoor, Provinciaalen kommandant van Noord- en Zuidholland, en in gevolge bevelen van het Departement van Oorlog, aan de bezetting van 's Gravenhage bekend gemaakt, dat een raad van onderzoek zou worden bijeengeroepen, overeenkomstig het voorgeschrevene bij de wet van den 28sten Augustus 1851 (*Staatsblad* N°. 128); dat voorts de bij die wet bepaalde loting zou plaats hebben op den 7^{den} November in de zaal der bibliotheek in de Oranje-kazerne; dat de officieren daarbij, zooveel mogelijk, zouden tegenwoordig zijn, en eindelijk dat de eerste zitting van dien raad zou gehouden worden in gezegd lokaal op Maandag den 14^{den} November, des voormiddags ten 11 uur.

Vóór den aanvang der loting werd door den Heer Generaal-majoor voornoemd, aan de verzamelde officieren mededeeling gedaan van den naam van den beschuldigten officier, en dat, aangezien deze 1ste luitenant was, de raad zou bestaan uit een luitenant-kolonel als voorzitter, een majoor, twee kapiteins en drie, in ancienniteit oudere 1ste luitenants.

De beschuldigde was niet bij de loting tegenwoordig.

De loting had vervolgens plaats op dezelfde wijze, als is omschreven in den *Militaire-Spectator*, Jaargang 1852, blz. 580. Ieder present officier (daartoe in de termen vallende) lootte voor zich-zelfen, terwijl voor de absente officieren, door den oudsten in elken rang der tegenwoordig zijnde, werd geloot.

Wij vermeenen hier eenige opmerkingen te mogen doen volgen, die wij volgaarne aan het oordeel der bevoegden onderwerpen, ze hier slechts nederstellende als de uitdrukking van een individueel gevoelen.

1°. De adjudanten en militaire officieren van het Huis des Konings, en de officieren, werkzaam bij het Departement van Oorlog, zijn in de loting begrepen geweest.

Nu is de vraag, of deze officieren kunnen beschouwd worden als te 's Gravenhage in garnizoen te zijn? De 1^e alinea van art. 52 der wet van den 28sten Augustus 1851, spreekt alleen van de officieren, die zich in garnizoen bevinden, en wij zouden betwijfelen, of dit met gedachte officieren het geval is. — Zij genieten geene residentie-toelagen, zoo als de overige officieren van

het garnizoen, en worden ook nimmer tot president of leden van eenen krijgsraad benoemd, dat toch (ingevolgt art. 159 der Regtspleging voor de Landmagt) zou moeten geschieden, wanneer zij beschouwd werden tot het *garnizoen* te behooren.

2°. De loting heeft plaats gehad voor alle officieren, *die zich in Noord- en in Zuidholland bevonden.*

Zou dit de geest zijn van het 1° gedeelte van art. 52 der voornoemde wet? Hier wordt gezegd «dat de loting zal plaats hebben voor alle officieren in werkelijke dienst, die zich in het territoriaal kommandement in garnizoen bevinden.» — De bezuiniging heeft nu wel aan één Generaal, het kommando over twee of drie Provinciën kunnen doen opdragen, maar o. i. Noordholland en Zuidholland, zijn toch immer, zelfs uit een militair-administratief oogpunt beschouwd, twee afzonderlijke kommando's. Het militie-werk is in beide Provinciën afgescheiden, en in iedere Provincie is een bijzondere provinciale-adjudant. Had welligt de loting alléén voor de officieren in Noordholland moeten geschieden? Of zou het de bedoeling des wetgevers zijn geweest, wanneer bijv. om de eene of andere reden, *alle* Provinciën onder *een* militair kommando waren gebracht, dan ook de loting voor *alle officieren van het leger* te doen plaats hebben?

5°. Zou het, met het oog op de twee eerste alinea's van art. 50 der wet, niet wenschelijk kunnen geacht worden, dat vóór de loting werd bekend gemaakt, van wie of wien de beschuldiging was uitgegaan?

4°. Bij de loting heeft zich het geval opgedaan, dat twee leden zich onderling in den 4^{den} graad van bloedverwantschap bestonden.

Hiertegen bestond geen wettelijk bezwaar, want art. 50 (1e alinea) spreekt alléén van bloedverwantschap of zwager-schap van den voorzitter en de leden van den raad met den beschuldigten, of met degenen, van wien de beschuldiging is uitgegaan, maar niet *onderling*. — Het kan echter wenschelijk zijn, dat, lettende op hetgeen hieromtrent in alle regterlijke collegiën, regerings-raden, besturen enz. bestaat, hierop bij eene later mogelijke herziening of wijziging der wet, worde acht gegeven.

Den 14^{den} November werd in het daartoe bestemde lokaal, de eerste zitting van den raad gehouden. De beschuldigde was in persoon verschenen, en had geen der leden gewraakt.

Zijn wij goed onderrigt, dan zijn slechts op het einde dezer zitting, enkele officieren als toehoorders verschenen. Wij zijn overtuigd, dat gebrek aan belangstelling hiervan geenszins de oorzaak was, maar veeleer bescheidenheid, of misschien ook was het daaraan toe te schrijven, dat het uur der zitting juist overeenkwam met dat van den aanvang der Maandagsche dienstverrigting.

De beschuldigde was voor den raad van onderzoek geroepen, op grond van § 2 van art. 27 der wet van 28 Aug. 1831, dus ten gevolge van: «eene regterlijke veroordeeling, welke, hoezeer het verlies

van den militairen rang niet uit haren aarden gevolge hebbende, nogtans heeft plaats gehad wegens eene handeling, welke hem onwaardig maakt den rang van officier te bekleeden.» — Bij vonnis van den krijgsraad van Noordholland was hij namelijk, wegens desertie in tijd van vrede, doch gepaard met eene vrijwillige terugkomst binnen 14 dagen en verzachtende omstandigheden, veroordeeld tot 14 dagen proovoost zonder acces, welk vonnis door het Hoog-Militair-Geregtshof was goedgekeurd.

Door den voorzitter werd aan den beschuldigen gevraagd, of hij bij de voorlezing der tot de zaak betrekkelijke stukken, verlangde tegenwoordig te zijn, en dit ontkenkend beantwoord zijnde, verkreeg hij vrijheid om zich in een nabijgelegen vertrek te begeven.

De stukken werden daarna voorgelezen, en na deliberatie verklaarde zich de raad voor genoegzaam ingelicht.

De voorzitter legde nu aan den raad de vraag voor: «*Moet de beschuldigde uit de dienst worden ontslagen?*» — De stemming geschiedde overeenkomstig het bij de wet bepaalde, en de gedane vraag werd, met 6 stemmen tegen 1, *bevestigend* beantwoord.

De beschuldigde werd alsnu binnen geroepen, en op eene wijze, die den voorzitter allezins tot eere verstrekt, werd hem door dezen den uitslag der stemming medegedeeld, en de vraag gedaan: «*Welke verzachtende omstandigheden hij in zijn belang aan den raad had voor te dragen?*» — Nadat hierop door den beklagde was geantwoord, vroeg hem de voorzitter of hij ook iets anders ter zijner verschoo-

ning had in te brengen; na de beantwoording van welke vraag, hem de keuze werd gelaten, om bij de stemming over de *derde* vraag, bij art. 55 der wet voorgeschreven, al dan niet tegenwoordig te zijn; de beschuldigde verzocht echter zich te mogen verwijderen.

De voorzitter stelde alstoen de vraag: «*Zijn er verzachtende omstandigheden aanwezig?*» — Hierop was het antwoord, met algemeene stemmen: «*Ja.*»

Na elke stemming werd daarvan procesverbaal opgemaakt, en werden de stembriefjes verbrand.

De eerste zitting werd daarna gesloten, en in de tweede zitting, den volgenden dag gehouden, werd het verslag van het verhandelde gelezen en goedgekeurd.

Het is een feit dat tot eere strekt van de Nederlandsche officieren, dat sedert de invoering der wet van 28 Augustus 1851, de bijeenroeping van een' raad van onderzoek zoo zeldzaam is geweest. Dit zeldzame maakt echter, dat die wet verschillend kan worden begrepen en toegepast, en wij zullen ons daarom, met gepaste bescheidenheid, veroorloven ook hier eenige opmerkingen mede te deelen.

1°. De raad van onderzoek heeft het *niet* noodig geoordeeld, om bepaaldelijk over de *eerste* vraag, bij art. 55 der wet voorgeschreven «*Is de aangeklaagde schuldig aan hetgeen hem ten laste wordt gelegd?*», eene stemming te doen plaats hebben, op de wijze bij dat artikel bepaald. Zij oordeelde den beklagde schul-

dig, op grond van het tegen hem door den krijgsraad van Noordholland geslagen, en door het Hoog-Militair-Geregtshof goedgekeurd vonnis.

Wij zouden echter vermeenen dat, aangezien de wet geene uitzondering maakt voor eenig geval, de eerste vraag ook steeds moet worden gedaan, al ware het alleen om binnen de bij art. 53 bepaalde vormen te blijven.

2°. Nadat tot de verwijdering uit de dienst was geadviseerd, werd de beklaagde binnengeropen, en hem gevraagd: «welke verzachtende omstandigheden hij had aan te voeren?»

De beschuldigde was dus reeds veroordeeld, vóór dat hij zich had verdedigd; eene verdediging, in den eigentlichen zin des woords, heeft dus geen plaats gehad en kon ook van geen invloed meer zijn, daar de raad reeds had bestist.

Wij eerbiedigen de overtuiging, die in dit geval bij den raad van onderzoek heeft

voorgezeten, ofschoon wij die dan ook, voor ons, niet kunnen vereenigen met de bepaling, vervat in § 4 van art. 54 der meergemelde wet, waar wordt voorgescreven: «om de verdediging van den beschuldigde, voorgedragen door hem of door den officier dien hij daarmede belast heeft, aan te hooren.»

Wij eindigen ons verslag met de verklaring, dat geene zucht hoegenaamd tot het maken van aanmerkingen, ons deze regelen heeft doen schrijven; maar dat wij ons daartoe genoopt vonden door de woorden van den Schrijver (*Mil.-Spect.* 1852, blz. 579): «Het hooge belang en het ernstige der zaak maakt eene dergelijke mededeeling voor ieder officier wensche-lijk, en door het nieuwe der instelling kan ons verslag nuttig zijn voor anderen, die later onverhoopt tot dergelijke verrigtingen mogten geroepen worden.»

November 1855.

HET LEGERKAMP BIJ ZEIST.

Aan de redactie van den *Militaire-Spectator* zijn, in een aantal brieven, verschillende meer of min belangrijke bijzonderheden medegedeeld, rakende de verrigtingen in het legerkamp bij Zeist. Het zou haar, en zonder twijfel ook aan hare lezers, oneindig aangenamer zijn geweest wanneer een der vele talentvolle officieren,

die aan deze verrigtingen deel namen, haar daarvan een omstandig en aaneengescha-keld verslag had willen toezenden; maar aangezien haar dit niet mogt geworden, zal zij hier uit de ontvangen brieven die opmerkingen nederschrijven, wier juistheid haar het meest heeft getroffen.

Men scheen vrij algemeen van gevoelen

te zijn dat, wat er ook vroeger hier te lande was geschied, en wat men ook, nog ten huidigen dage, in andere landen zag plaats hebben, de tijd van kamperen te laat in den zomer was gekozen. Na 1°. September zijn de nachten te koud en de avonden te lang; het verblijf in het kamp wordt daardoor minder gezond en minder aangenaam, dan wanneer men er zich bijv. van 1°. Augustus tot 1°. September ophield.

Hiertegen zou kunnen aangevoerd worden dat de miliciens op 1°. Augustus nog niet voldoende zijn geoefend; maar dit bezwaar zegt weinig, wanneer men in het kamp toch eenige dagen aan het exerceren uit de bataillonsschool moet wijden. Men behoeft dan de miliciens in hunne garnizoenen, wat de exercitiën aangaat, slechts met de soldaten- en pelotonschool bezig te houden, en kon zelfs nog tijd winnen door het schieten naar de schijf eveneens in het kamp te doen plaats hebben. Men had daar te weinig bezigheid en geloofde dat men — gedurende de langere dagen, die een vervroegd kamperen zou verstrekken — zeer goed de namiddagen aan de schietoefeningen kon besteden. De exercitiën met de lijntjes

woulden alsdan behooren te vervallen, maar die exercitiën werden teregt een huishoudelijk werk genoemd, wat in het kamp minder te pas kwam. Waren de kaders niet voldoende geoefend, dan behoorden de bataillons- of regiments-chefs deswege ter verantwoording geroepen te worden.

De voedingswijze van de troepen scheen vrij algemeen goedgekeurd te worden, maar over de kosten die het kamperen voor de officieren te weeg bracht, en over de geringe schadeloosstelling daarvoor aan hen geschonken, moesten wij menige bittere klagt lezen. Velen waren van gevoelen, dat het o. a. zeer wenschelijk zou wezen, wanneer het Ministerie van oorlog voor ieder officier eene eenmans ijzeren krib, met stroozak, kussenzak, dekens en twee stellen lakens (alles nieuw uit het magazijn) verstrekke.

Met het kamperen in het algemeen scheen men zeer ingenomen te zijn, mits het diende om onbruikbaren, hetzij naar den geest, hetzij naar het ligchaam, te leeren onderscheiden van krachtige en bekwame mannen, en aan de laatsten het kommando te geven, wat dikwerf door de eersten tot groot nadeel van de belangen onzer krijgsmagt wordt waargenomen.

LEVENSBERICHT

VAN

MICHAEL WITSENBORG,

in leven Generaal-Majoor der genie en laatstelijk Directeur van de 2de directie van fortificatiën te Nijmegen.

Deze onvermoeide en buitengewoon werkzame man, die, om zoo te spreken, bijna geheel zijn leven aan de dienst van Vaderland en Vorst wijdde, werd den 9^{den} October 1786 te Coeverden geboren.

Zijn vader, EVERHARD JAN, Doctor in de beide regten, bekleedde onderscheidene aanzienlijke ambten. Aanvankelijk was hij Secretaris der stad Coeverden; daarna Scholtus van Hoogeveen en Zuidwolde; later Raadsheer in den Hove van Justitie van Drenthe, en in 1811 Vrederegter van het Kanton Hoogeveen.

Daar de jonge MICHAEL voor den koop-handel bestemd was, zond zijn vader hem in 1796 naar Hasselt op de school van den Heer TER BRUGGEN, alwaar hij gedurende vier jaren het gewone onderwijs genoot, 't welk eene beschaafde opvoeding vordert. — De oude Heer scheen inmiddels van plan veranderd te zijn: want in Januarij 1801 bood hij aan den toenmaligen Agent van Oorlog der Bataafsche Republiek (den burger CAMBIER) een adres aan, houdende verzoek om zijn zoon op de Ingenieurs-School te Zutphen geplaatst te hebben. Dit verzoek werd bij eene beschikking van den 5^{den} Maart daaraanvolgende ingewilligd, en de veertienjarige

jongeling vertrok dien ten gevolge naar laatstgemelde stad, waar hij, ofschoon élève op de genie-school, als kadet bij het 5de bataillon, 6de halve brigade, werd ingelijfd.

Het verblijf op dit Instituut duurde vijf achtereenvolgende jaren, na welk tijdsverloop hij, na bevorens een onderzoek aangaande zijne verkregen kundigheden te hebben ondergaan, bij een Staatsbesluit van den 25sten April 1806, N°. 56, werd aangesteld tot extra-ordinairis ingenieur. Als zoodanig wees men hem als eerste garnizoen de vesting Woerden aan, waar hij den 14^{den} Junij daaraanvolgende aankwam. In deze plaats was zijn eerste werk het kopiëren van een plan der vesting en het opzighouden over het gewoon onderhoud van 's Rijks fortificatie-, metsel- en timmerwerken. Inmiddels was zijn verblijf aldaar van korten duur; want in de maand September van het volgende jaar ontving hij den last om naar het kamp van Zeist te vertrekken, en zich aldaar onder de orders te stellen van den koloneldirecteur KRAIENHOFF, kommandant van de brigade ingenieurs te velde, die met nog andere genie-officieren, door den toenmaligen Koning LOBEWIJK NAPOLEON, be-

stemd was bij den aanstaanden veldtocht in Duitschland het leger te vergezellen.

Zoo als het doorgaans met jonge lieden van goeden aanleg en vurigen aard gaat, was dit bericht voor den jeugdigen krijgsman eene blijde tijding, vermits nu bij hem het vooruitzicht bestond om zich te kunnen onderscheiden.

De order tot zijn aanstaand vertrek was gedagteekend den 29^{den} September 1806. Zij luidde: om zich ten spoedigste te vervoegen bij het hoofdkwartier van den Franschen generaal MICHAUD, die zich met zijne divisie in de omstreken van Wesel, in het Groothertogdom Berg, bevond.

Na zich behoorlijk uitgerust te hebben, vertrok hij uit gemeld kamp met nog andere genie-officieren op den 5^{den} October, en kwam den 6^{den} daaraanvolgende op de plaats zijner bestemming aan. — Belangrijke werkzaamheden werden aldaar aan hem en zijne kamaraden opgedragen, zoo als onder anderen het opsporen van eene geschikte plaats voor het kamperen van eene legerafdeeling van 10000 man; het traceren en in gereedheid brengen van dit kamp, alsmede het aanleggen van batterijen en meer andere werken hetrekkelijk de velddienst.

Gelijk uit de geschiedenis van dien tijd bekend is, viel op den 7^{den} November van laatstgemeld jaar een hevig gevecht voor tusschen de Franschen en de Pruisen, in de nabijheid van het dorp Grosz-Berkel, waaraan WITSENBORG niet alleen een werkzaam deel nam, maar ook vooral met het doen van gevaarlijke verkenningen belast werd (1).

(1) Zie omtrent dezen veldtocht: *Les documens*

— Inmiddels was zijn verblijf bij het mobiele leger van korten duur: want na de insluiting van Hamelen door den Maarschalk MORTIER, ontving hij den 12^{den} November, met de overige bij de brigade ingenieurs dienende officieren, order om naar Holland terug te keeren. Bij zijne terugkomst aldaar, werd hem zijn vorig garnizoen (Woerden) tot verblijfplaats aangewezen, 't welk hij in het volgende jaar (1807) met Groningen verwisselde.

In Mei 1808 werd WITSENBORG naar Amsterdam verplaatst, onder de orders van den toenmaligen generaal-majoor A. CROISSET. — Deze droeg hem onderscheidene werkzaamheden op aan de posten te Cadoele, Durgerdam en Diemermeer, bestaande in het doen van grondboringen te dier plaatse, het slaan van proefpalen, het opmeten van het terrein en het maken van kaarten, enz.

In Mei van dat jaar, toen de Koning van Holland het wapen der artillerie en genie met elkander vereenigde, werd WITSENBORG daarbij aangesteld tot luitenant bij den staf. Het jaar 1809 en een gedeelte van het volgende, liep onder de gewone dienstbezigheden ten einde, doch in de maand Augustus 1810 ontving hij last om zich onder de orders te stellen van den Franschen generaal KIRGENER, welke door den Keizer bestemd was om naar het leger in Spanje te vertrekken. Ook WITSENBORG zou hier aan deelnemen; doch naauwelijks van eene zware ziekte hersteld, en dus nog zwak en niet bestand

historiques et réflexions sur le Gouvernement de la Hollande par LOUIS BONAPARTE, Tome 1^r, page 240 et suivant.

tegen de vermoedens van eenen veldtocht, werd uit dien hoofde de aan hem gegeven order ingetrokken en hij in September daaraanvolgende naar Groningen verplaatst.

Hier verbleef hij tot in den jare 1811, toen hij, na de inlijving van het Koninkrijk Holland in het Frausche Keizerrijk, naar Gulick vertrok, om bij het herstellen der vestingwerken om die stad, dienst te doen. In April van dat jaar verplaatste men hem naar Bonn, ten einde de ontwerpen ter bevestiging van die plaats mede te helpen tot stand brengen. Den 9^{den} April aldaar aangekomen, werd hij dadelijk door den kommandant der genie, de chef de bataillon J. SOLEILLE, belast met het opnemen en in kaart brengen der stad en hare naaste omstreken, welken arbeid hij, mitsgaders het meten van de beide Rijn-oevers en het waterpassen derzelve, onafgebroken voortzette tot op het laatst van September, toen hem, als een vervolg op dit werk, het berekenen der kosten van de ontworpen vestingwerken werd opgedragen.

In Augustus 1811 ontving hij, door tusschenkomst van den kolonel, directeur der fortificatiën, BIZOT DE CHARMOIS, eene aanschrijving van den toenmaligen Minister van oorlog, Duc de FELTRE, van den 31sten te voren, houdende kennisgeving dat hij, te rekenen van den 1sten dier maand, was aangesteld tot 2^{den} kapitein bij het 1ste bataillon sappeurs, onder bepaling dat deze benoeming geene verandering in zijne dienstbetrekking zou veroorzaken, en hij alzoo de dienst als kapitein bij den staf der genie moest blijven waarnemen.

Aan deze voorwaarde werd in zooverre

gevolg gegeven, dat hij den 19^{den} November 1811 den last ontving zich naar Keulen in garnizoen te begeven, ten einde aldaar het terrein om het dorp Dietz, op den regter Rijn-oever, tegenover Keulen, op te meten en in kaart te brengen; voorts deze opmeting, door het bepalen van eenige vaste punten op den linker oever des Rijns, met het bestaande oude plan der stad te verbinden. Deze arbeid werd gevolgd door eene waterpassing en het maken van een ontwerp en globaal berekenen der kosten van onderscheidene verdedigingswerken, om zoodoende Keulen tegen eenen onverhoedschen aanval te dekken, hoofdzakelijk bestaande in het bouwen van eenige verdedigbare torens en een bruggenhoofd op den regter Rijn-oever.

In Januarij 1812 werd WITSENBORG naar Wesel verplaatst, waar hij de tijding ontving van zijne bevordering tot 1sten kapitein der sappeurs, welke benoeming in zijne toenmalige dienstbetrekking geene verandering maakte. — In April daaraanvolgende vertrok hij naar Buderich, tot het houden van opzigt bij de werkzaamheden aan het fort Napoleon, gelegen op den linker Rijn-oever bij die stad. Gedurende zijn verblijf aldaar kwam Zijne Excellentie, de Graaf DE JEAN, generaal der genie, het fort bezigtigen, die zijne volkomen tevredenheid over de uitgevoerde werkzaamheden betuigde. Later bezocht ook de luitenant-generaal Graaf LE MAROIS, aide-de-camp van den Keizer, dit fort, welke generaal, volgens eene mededeeling van den majoor der genie JAVIN, de aanvraag aan het Fransche departement van oorlog zou hebben gedaan, om WITSEN-

BORG tot zijnen adjudant te doen benoemen, waaraan evenwel — misschien wegens het overhaastig vertrek van den generaal naar het leger — geen gevolg gegeven is.

Bij aanschrijving van Zijne Excellentie den Minister van oorlog (Duc de FELTRE), van den 31sten Augustus 1812, gaf men aan WITSENBORG kennis van zijne benoeming tot kapitein der 2de klasse, bij den staf van het Keizerlijk korps der genie, en zulks te rekenen van den 21sten dierzelfde maand.

In het najaar van 1812 deed hij eene militaire verkenning langs de rivier de Eems, die tot in het begin van Januarij 1813 duurde, toen hij den 7^{den} dier maand naar Buderich terugkeerde, om de dienst in het fort Napoleon te hervatten. Na een kortstondig tusschenverblijf te Keulen, bleef hij in gemeld fort tot in het laatst van gezegd jaar, toen de Fransche armee door de Russische geslagen zijnde, de kapitein WITSENBORG door den opperbevelhebber van Wesel (de luitenant-generaal Baron BOURKE) gelast werd het stadje Buderich te doen afbreken, als zijnde nadeelig voor de verdediging van het fort Napoleon. — Aan dezen last werd door hem gedeeltelijk voldaan, doch in December werd hij te Wesel geroepen, waar hij den 25sten dier maand aankwam.

Na alhier *quasi* belast te zijn geweest met het maken van ontwerpen tot uitbreiding der verdedigingswerken om die stad, kwamen inmiddels de geallieerde troepen den 12^{den} Januarij 1814 vóór de vesting aan, en sloten haar, zoo als bekend is, van alle zijden in. Deze inslui-

ting duurde voort tot in het laatst van Maart daaraanvolgende, toen de gemelde opperbevelhebber op den 30sten dier maand, met een groot gedeelte van het garnizoen, eenen uitval buiten de Cleefsche poort deed, waarbij de kapitein WITSENBORG, als officier der genie, vele en zeer gewigtige diensten bewees, zoo als uit 's mans eigene aantekeningen, welke Schrijver dezès voor zich heeft, blijkbaar is. Als men goed onderrigt is, heeft de generaal LANBERDIÈRE, die dezen uitval kommandeerde, hem bij die gelegenheid tot Ridder van het legioen van eer voorgedragen, waaraan evenwel destijds, wegens de toenmalige tijdsomstandigheden, geen gevolg gegeven is.

Nadat de Keizer NAPOLEON vrijwillig afstand had gedaan van den Franschen en Italiaanschen troon, werd het voorloopig aan de Hollandsche officieren toegestaan om naar Holland terug te keeren, welke vergunning later door eene officiële demissie gevolgd werd. — De kapitein WITSENBORG vertrok alzoo, met nog meer andere officieren, op den 5^{den} Mei uit Wesel, en kwam den 19^{den} daaraanvolgende te Amsterdam aan.

Na alhier zijne diensten, door tusschenkomst van den generaal KRAIENHOFF, aan het zoolang gewenscht bestuur van Oranje te hebben aangeboden, werd hij, bij eene beschikking van den 21sten Mei 1814, provisioneel aangesteld tot 2^{den} kapitein-ingenieur, en kreeg tevens in last om dadelijk naar Schoonhoven te vertrekken, tot het waarnemen van de gewone fortificatie-dienst aldaar, alsmede te Nieuwpoort.

In het laatst van het jaar 1814 werd hij, met nog meer andere onder zijne be-

velen gestelde officieren, belast met het doen van eene opneming en waterpassing van het terrein in den omtrek van Utrecht, van welken arbeid door hem een rapport op den 20sten Februarij 1815 werd ingediend aan den toenmaligen inspecteur-generaal, KRAIJENHOFF. Dit rapport, hetwelk de hooge goedkeuring mogt wegdragen, had ten gevolge dat WITSENBORG een maand daarna naar 's Hage ontboden werd, om nader mondelinge inlichtingen te geven aangaande de te stellen inundatie in de naaste omstreken van Utrecht. — Weenige dagen na dit onderhoud, werd aan hem de taak opgedragen tot het opmaken van onderscheidene ontwerp-bestekken van de verschillende waterkeeringen, tot het stellen van welgemelde inundatie benooidigd. Deze stukken achtereenvolgens langs den gewonen weg opgezonden en goedgekeurd zijnde, zijn de daarin beschreven werken onverwijld aanbesteed en nog in den loop van het jaar 1815 grootendeels ten uitvoer gebragt.

In het laatst van gemeld jaar werd hij, naar aanleiding eener aanschrijving van voornoemden inspecteur-generaal van den 20sten November, van Utrecht naar Mons (Bergen) in Henegouwen verplaatst. — Eerst in Februarij van het volgend jaar kwam hij aldaar aan, en werd aldra belast, niet alleen met voorloopige werkzaamheden tot het opmaken der projecten ter bevestiging dier stad, maar ook met het doen van onderscheidene verkenningen, onder anderen van Binche, welke plaatsen, tot afwering van een *coup-de-main*, in eenen meer verdedigbaren staat wenschte gebragt te hebben.

Nadat de projecten op Mons in gereedheid gebragt en de ontworpen werken aanbesteed waren, belastte men hem met het opzigt over het 1ste perceel en het bouwen van een buskruidmagazijn en bastion N°. 5.

Behalve dit werk, werd hij nog belast:

- 1° met het maken van een ontwerp van een provinciaal-provoost-huis;
- 2° met het vervaardigen der detailteekeningen van de fronten 1—2 en 2—3;
- 3° met het maken van een ontwerp eener communicatie-brug en opstuwings-sluis, welke gebouwd moesten worden ten gevolge van den veranderden loop van de rivier de Trouille door de rechter face van bastion N°. 6, met de daarin te construeren steenen beeren en een gewelf onder den wal.

In de maand September 1817 ontving WITSENBORG het berigt dat hij, bij Zijner Majesteit besluit van den 19^{den} Augustus te voren, litt. 9^s, was aangesteld tot kapitein der 1ste klasse, welke benoeming hem vooral genoeg deed, omdat zij den twijfel wegnam omtrent eene overplaatsing als hoofd-ingenieur bij 's Rijks waterstaat, waarvan werd afgezien, vermits zijn belang nu medebragt om bij het korps militaire ingenieurs te blijven dienen.

Tot den 28sten Februarij 1818 bleef hij dienst doen bij de hiervoren vermelde werkzaamheden, doch vertrok in Maart daaraanvolgende naar Charleroi, om aldaar, onder de bevelen van den toenmaligen kapitein OORTWIJX, bij het bevestigen dier stad gebezigd te worden. — Het

toezigt over het 4de en 5de perceel werd hem toevertrouwd, doch zijn verblijf was er evenwel van korten duur, daar hij, onder dagteekening van den 6^{den} Augustus 1818, N°. 57, eene order ontving om zich naar Ommen (in Overijssel) te begeven, ten einde er de projecten te maken tot het versterken van deze plaats. — Den 2^{den} September daaraanvolgende maakte hij met deze werkzaamheden een aanvang, en ging daarmede onafgebroken voort tot in Junij 1819, toen hem bij dezen arbeid nog eene andere commissie werd opgedragen, namelijk:

1^e het doen eener waterpassing tot onderzoek der betrekkelijke ligging van de riviertjes de Mossel-Aa en de Ruiten-Aa, in de buurtschap Terwisch, tusschen het klooster Ter Apel en de Bourtange;

2^e deze waterpassing te vervolgen over den aarden weg langs de Ruiten-Aa, in de buurtschap Terwalslagen, Veldhuizen, Lande, Terborgh en Sellinger, tot aan den rijdsdam, en eindelijk van daar langs de Sellinger-sloot tot aan het fort de Bourtange.

Intusschen werkte hij nog bij tusschenpoozen aan het project op Ommen, met welken omslagtigen arbeid hij in September 1819 zoo ver gevorderd was, dat hij op den 8sten dier maand het generale plan, met de verdere daartoe behoorende teekeningen en begrootingen van kosten, aan den generaal-majoor SIDERIUS, directeur van de toenmalige 2de fortificatie directie, opzond.

Na deze inzending was er weder tijd om aan de stukken betrekkelijk het ver-

beteren der vestingwerken van de Bourtange te arbeiden, zoo ook aan een project-valboot te Coeverden, van welk een en ander de ontwerpen op den 9^{den} November van laatstgemeld jaar, aan den zooeven genoemden fortificatie-directeur werden ingezonden.

Men ziet hieruit met hoevele gewigtige bezigheden WITSENBOEG achtereenvolgens werd belast, en met welken onvermoeiden ijver hij telkens de aan hem opgedragen taak verrigtte. Voor een en ander ontving hij dan ook in zooverre voldoening, dat op 's Konings last, door Zijne Excellentie den Minister van oorlog, eene kabinets-aanschrijving, onder dagteekening van den 20sten Februarij 1820, litt. B², werd uitgevaardigd, in welke Hoogstdezelve zijne bijzondere tevredenheid te kennen gaf over de ingediende projecten der nieuwe bevestiging van Ommen en de Bourtange.

Nog in dezelfde maand belastte men hem met het oppertoezigt over de dienst van de vesting Delfzijl en de Langackersehans, onder bepaling dat hij zijne verblijfplaats te Groningen zoude houden. — Behalve zijne gewone dienstverrigtingen, werd hij evenwel kort daarop tot andere buitengewone bezigheden geroepen: want bij eene beschikking van den Kommissaris-Generaal van oorlog, van den 50sten Mei 1820, benoemde men hem, met den generaal-majoor SIDERIUS en den hoofd-ingenieur van den waterstaat KARSTEN, in eene commissie tot onderzoek van de water-afleidingen op de Hannoversche grenzen.

Na den afloop dezer inspectie, welke in den loop van Junij plaats had, is WIT-

SENBOURG in September daaraanvolgende toegevoegd aan den generaal-majoor DE MAN, die bij Zijner Majesteits besluit van den 26sten Augustus te voren, N°. 80, benoemd was als eerste kommissaris tot regeling der Nederlandsche grenzen met die van Hannover. — In deze commissie heeft WITSENBORG een zeer werkzaam aandeel gehad, voornamelijk in het geven van inlichtingen aangaande het terrein, waarmede hij, wegens zijne menigvuldige aldaar ter plaatse gedane verkenningen, meer dan wel iemand anders bekend was.

Zijne belangrijke diensten werden hier ook weder op prijs gesteld, zooals kan blijken uit eene dankmissive van voornoemden generaal-majoor DE MAN, onder dagteekening van den 28sten Junij 1825, aan hem geschreven.

Het overige gedeelte van 1825 en het geheele jaar 1824 snelden onder het verrijgen van de gewone bezigheden ten einde, doch het daaropvolgende jaar (1825) bewees hij andermaal zeer belangrijke diensten, bij gelegenheid der stormvloeden op den 4^{den} en 5^{den} Februarij, toen onder anderen de houten beer in den zeedijk, ten zuiden van het hoornwerk Kostverloren te Delfzijl, doorbrak, en een gedeelte van de Provincie Groningen onder water liep. — Door zijne bemoeijingen is het digten dezer doorbraak grootendeels bewerkstelligd, en het daartoe betrekkelijke werk, tot ieders verwondering, in den korten tijd van drie dagen tot stand gebracht. De toenmalige Gouverneur van Groningen, de Baron VAN IMHOFF, was hiervoor zoo erkentelijk, dat deze hem, onder dagteekening van den 15^{den} Maart 1825, eenen zeer vereerenden

brief schreef, in welken hij zijne bewezen diensten op hoogen prijs stelde.

In het laatst van 1826 werd WITSENBORG gelast door Zijne Koninklijke Hoogheid Prins FREDERIK, destijds Kommissaris-Generaal van oorlog, ingevolge eenen brief van den 22sten December, N°. 58, om zich van Groningen naar Ostende te begeven, ten einde in die plaats als eerstaanwezend ingenieur garnizoen te houden tot nader order. Bij zijne komst aldaar, op den 12^{den} Februarij 1827, werd hem al aanstonds eene instructie van Hoogstdenzelven ter hand gesteld, betrekkelijk het opmaken der projecten op de herstelling en verbetering der vestingwerken van laatstgemelde stad; welke instructie vergezeld ging van eene order, om de bedoelde stukken met een beredeneerd rapport, en begrotingen van kosten, enz., enz., zoo spoedig doenlijk aan het Departement van oorlog in te zenden. Aan deze bevelen heeft hij dan ook met den meesten spoed achtereenvolgens voldaan, zoodat de herstellingswerken weldra aanbesteed en met de uitvoering aangevangen kon worden.

Onder dagteekening van den 29sten October 1829, ontving WITSENBORG berigt dat hij, bij 's Konings besluit van den 12^{den} te voren, N°. 114, was aangesteld tot majoor-ingenieur, onder bepaling dat deze benoeming zou gerekend worden te zijn geschied op den 16^{den} Augustus van hetzelfde jaar.

De arbeid aan de vestingwerken te Ostende werd inmiddels met den meesten spoed voortgezet, tot in het najaar van 1850, toen de Belgische onlusten een aanvang namen. Na eene krachtige poging

om het oproer in Ostende te dempen, waarbij WITSENBORG, uithoofde eener ongesteldheid van den toenmaligen kommandant der bezetting, vrijwillig het kommando op zich nam, hetwelk zich reeds liet aanzien met een goed gevolg bekroond te zullen worden, verscheen de generaal GOEDHALS met zijn regiment infanterie uit Brugge, en door de verraderlijke houding dier troepen, werden de weinige Hollandsche officieren, daar tegenwoordig, en dus ook WITSENBORG, genoodzaakt het Belgisch grondgebied te verlaten en de wijk naar Oud-Nederland te nemen. Dien ten gevolge verliet hij den 29^{den} September van genoemd jaar die stad, en wel met achterlating van al zijne instrumenten, eene veeljarige verzameling van boeken, kaarten, plannen, belangrijke aantekeningen en meer andere gewigtige papieren, als ook van al zijne meubelen en verder huisraad, en kwam den volgenden dag te Vlissingen aan. — Hier ontving hij van de toenmalige algemeene directie der genie eene order, gedagteekend 2 October 1850, N°. 2, om zich te begeven naar Breda, ten einde aldaar tot nader te geven bevelen te verblijven. In deze vesting kwam hij den 5^{den} October aan, en nam den volgenden dag van den 1sten kapitein-ingenieur VON MÜHLEN de dienst over. Hier wachtten hem, even als in vroeger bezochte plaatsen, veelvuldige werkzaamheden: want reeds op den 8sten daaraanvolgende ontving hij, op grond van Zijner Majesteits besluit van den 5^{den} te voren, N°. 87, order om de vesting Breda zonder tijdverzuim in den bestmogelijken staat van verdediging te brengen. — Aan deze

bevelen, welke eene groote menigte werkzaamheden ten gevolge hadden, heeft WITSENBORG met den meesten ijver en spoed voldaan, en zulks ten genoeg van zijne superieuren, zoo als uit onderscheidene officiële, bij hem ontvangen stukken kan blijken.

Gedurende de jaren van 1851 tot en met 1856 is WITSENBORG te Breda verbleven, in welk tijdvak hij bij zijne drukke bezigheden nog tijd heeft weten te vinden tot het vervaardigen van een uitgebreid *Memoriaal*, hetwelk, aanvankelijk tot zijn eigen gerief opgesteld, later in druk verschenen is (1). Het wordt thans als officieel stuk in het archief van de onderscheidene vestingen bewaard, waar het den eerstaanwezenden ingenieur belangrijke diensten bewijst.

Bij Zijner Majesteits besluit van den 11^{den} December 1857, N°. 1, werd WITSENBORG bevorderd tot luitenant-kolonel en tevens benoemd tot kommandant van het korps mineurs en sappeurs, welke betrekking hij tot in het laatst van 1845 heeft blijven waarnemen, toen hij daarin door den majoor-ingenieur S. F. KLINSMA vervangen is.

Ofschoon de ijverige man meermalen door hooggeplaatste personen tot het ontvangen van een onderscheidingsteeken werd voorgedragen, mogt zoodanig eerbewijs hem evenwel tot dien tijd toe niet te beurt vallen. — Eindelijk in 1840, toen

(1) *Memoriaal voor de officieren der genie, of zakelijke inhoud van alle wetten, beschikkingen of andere algemeene verordeningen, sedert 1 Januarij 1814 uitgevaardigd en die op de dienst van het Nederlandsche korps ingenieurs alsnog van toepassing zijn.* Te Breda, bij F. P. STERK, 1837.

de onvergetelijke WILLEM II den troon bekrom, werd, onder vele andere tot dus verre vergeten personen, ook aan WITSENBOURG gedacht: want toen ontving hij, als een opentlijk bewijs voor zijne goede en belangrijke diensten aan den staat bezwen, de Orde van den Nederlandschen Leeuw.

Gedurende de zes jaren dat hij het kommando over het korps mineurs en sappeurs heeft gevoerd, is er, wat zijn persoon betreft, weinig meldenswaardig voorgevallen; alleen deelen wij mede dat hij, bij eene aanschrijving van den Minister van oorlog van den 12^{den} October 1845, is gelast geworden tot het opmaken van eene memorie, houdende:

- 1° inlichtingen betrekkelijk het stelsel van opleiding en de wijze waarop de dienst bij het bataillon mineurs en sappeurs is geregeld;
- 2° een algemeen overzicht aangaande de jaarlijksche practische oefeningen bij het bataillon;
- 3° de inrigting van de school bij het bataillon, zoo met betrekking tot de opleiding van den mineur en sappeur, als tot die van de fortificatie-opzigtters.

Dit verslag, dat onder dagteekening van den 6^{den} November 1845 aan gemeld Ministerie werd ingezonden, moest dienen tot inlichting van den Spaanschen zaakgelastigde bij het Nederlandsche Hof, die van zijne regering eene uitnoodiging had ontvangen tot het verzamelen en opzenden van eenige documenten, betrekkelijk het wapen der genie in Nederland. — Tijdens de inzending van dit verslag werd hij,

bij Zijner Majesteits besluit van den 5^{den} November 1845, N°. 11, benoemd tot kolonel en directeur der 2de directie van fortificatiën, ten gevolge waarvan hij van Arnhem naar Nijmegen vertrok, alwaar genoemde directie gevestigd was.

Onder zijne in deze betrekking tamelijk drukke bezigheden als fortificatie-directeur, werd hem, bij aanschrijving van den Minister van oorlog van den 11^{den} Julij 1844, N°. 12 A¹, eene zeer belangrijke commissie opgedragen, namelijk: om *zijne beschouwingen mede te deelen aangaande de verdediging van de oostelijke grenzen van het Rijk, en voornamelijk betrekkelijk de verdediging van den IJssel.* — Wegens het langdurig onderzoek, hetwelk deze belangrijke zaak vorderde, heeft hij eerst met eene geleidende missive van den 50sten April 1846, N°. 177, aan dat verlangen voldaan door het inzenden van een verslag, getiteld: *«Memorie betrekkelijk de verdediging van de oostelijke grenzen des Rijks, en voornamelijk van den IJssel en Boven-Betuwe.»*

Dit stuk, hetwelk de goedkeuring van den Minister voornoemd heeft mogen wegedragen, is waardig gekeurd om in het archief van de afdeeling genie bij het Ministerie van oorlog te worden opgelegd.

Nog in het hiervoren vermeld jaar 1844 werd hem, van wege het zoeven genoemd Departement, bij eene dépêche van den 26sten December, N°. 1, eene commissie van eenen geheel anderen aard opgedragen, bij gelegenheid van den bedenkelijken toestand waarin de Nederlandsche rivieren zich destijds bevonden. — Volgens dien brief was het 's Konings verlangen, dat al

het mogelijke beproefd zoude worden om, bij het invallen van den dooi, het doorbreken van dijken te voorkomen. — Dit doel zou men, volgens de meening van Hoogstdenzelven, kunnen bereiken *door het aanbrengeu en doen springen van mijnovens in daargestelde ijssdammen, zoodanig, dat het gevaar van ijsverstoppen bij invallenden dooi verminderd of geheel weggenomen zij.*

Het nemen van deze proeven heeft werkelijk op eene vrij groote schaal plaats gehad, waaromtrent men een beknopt verslag kan vinden in den *Militaire-Spectator*, 15de Deel, blz. 151 en volg. — Betrekkelijk deze proeven heeft hij, bij eenen brief van den 51sten Januarij 1845, N°. 54, aan het Ministerie van oorlog opgezonden, eene opgave van de soort van gereedschappen, welke, zooals de onderzinking had geleerd, tot het doen springen van ijsverzamelingen op onze rivieren benoodigd zijn. — Deze opgave is echter later op eene meer uitvoerige wijze door hem bewerkt, en wel naar aanleiding eener aanschrijving van den Minister van oorlog, van den 16^{den} Augustus 1845, N°. 28 B, in welke hij was uitgenoodigd tot het opmaken en inzenden van:

- 1° een met redenen gestaafd voorstel tot het nemen van proeven met *ijsmijnen*.
- 2° eene opgave en, voor zooveel noodig, ook eene beschrijving der werktuigen en gereedschappen, welke daartoe zouden moeten worden aangeschaft, met eene uitgewerkte begrooting van kosten van al hetgeen tot het nemen van proeven noodig zou kunnen zijn.

Aan dit verlangen heeft hij gevolg gegeven bij eenen brief van den 26^{den} daarvolgende, N°. 595. In verband met de vermelde proeven, heeft hij ook nog onder dagteekening van den 4^{den} Augustus 1845, N°. 55, een rapport aan het Ministerie van oorlog uitgebragt, nopens vijf verslagen, betrekkelijk het verrigte in Pruisen, bij gelegenheid van ijsverstoppen, waaromtrent genoemd Departement zijn gevoelen had gevraagd, bij eene aanschrijving van den 19^{den} April te voren, N°. 29 B.

Het bestek van dit levensberigt laat niet toe om den veelvuldigen arbeid te vermelden, welke hem telkens van hoogerhand werd opgedragen. En als wij nagaan met welken spoed en welke voortvarendheid hij de bevelen van zijne overheden steeds ten uitvoer bragt, dan moet men inderdaad niet alleen 's mans verbazenden ijver bewonderen, maar ook zijn taai geduld, hetwelk hem tot in de laatste dagen van zijn actieve loopbaan is bijgebleven. — Zelfs bij zijn veelal ziekelijk en lijdend gestel, een gevolg zijner vurige behartiging van 's lands dienst, bleef hem deze zoo schoone en zeldzame eigenschap bij. Zijne ziekelijkheid was door eigen verwaarloozing veel verergerd, vooral na de doorbraak in het jaar 1825 te Delfzijl, toen hij, in zijnen grooten ijver om de Provincie te redden, zijne gezondheid, ja zelfs zijn leven in de waagschaal stelde, daar hij-zelf mede hand aan het werk sloeg en daardoor genoodzaakt werd eenige uren lang tot aan de knieën in het water te staan. Ook bij het doen der proeven met ijsmijnen, in het reeds gemeld jaar 1845, heeft zijne gezondheid andermaal veel geleden.

De betrekking van directeur der 2de directie van fortificatiën is hij blijven waarnemen tot tijd en wijle men heeft gevonden hem op pensioen te stellen, dat geschied is bij 's Konings besluit van den 15^{den} September 1849, N°. 46. Dit besluit werd gevolgd door een tweede van den 27sten daaraanvolgende, N°. 38, waarbij aan hem, als een laatste blijk van 's Konings toegenegenheid, den rang van generaal-majoor werd toegekend.

Na zijne op pensioen stelling is de generaal WITSENBORG nog eenigen tijd te Nij-

megen blijven wonen, doch is later met zijne familie naar Kampen vertrokken, alwaar hij, na een langdurig lijden aan rheumatische pijnen, op den 4^{den} November 1852 overleden is.

WITSENBORG had zich op den 50sten Junij 1817 in den echt verbonden met Mejufvrouw JOHANNA SUSANNA SIBILLA HAGENBERG, bij welke achtenswaardige vrouw hij twaalf kinderen heeft verwekt, waarvan thans (1855) nog vijf in leven zijn, namelijk één zoon en vier dochters.

W. 9 November 1855.

K.

DE RUSSISCHE KRIJGSMAGT.

(Vervolg van No. 4, blz. 189.)

A.) *Het groote operatieleger.*

De bestendige afscheiding van de troepen die voor den buitenlandschen oorlog bestemd zijn, van die van het overige leger, is voor Ruslands krijgstoestand bijzonder voordeelig; het gouvernement weet nu altijd met zekerheid welk getal troepen het binnen een' bepaalden tijd, op welk punt van het Keizerrijk ook, bijeenrekken kan.

Het groote operatieleger is, zelfs in vreedestijd, in het westelijk gedeelte van het rijk gekantonneerd; de voornaamste korpsen houden Russisch Polen, onder 't bevel van Prins PASKEWITSCH, bezet, en de andere meer achterwaarts geplaatste korpsen maken de reserve uit.

De troepen, welke dit leger uitmaken, zijn tweeledig ingedeeld; vooreerst taktisch

in legerkorpsen, naar het stelsel der groote legers van NAPOLEON, ten anderen organiek, waardoor de onmiddellijk beschikbare troepen onderscheiden worden van die welke voor de reserve bestemd zijn. De eerste voeren den naam van actieve, de laatste die van reservetroepen.

Ieder regiment bestaat uit actieve bataillons of eskadrons, deel uitmakende van een georganiseerd legerkorps, en uit reserve- of depôtbataillons, die dikwijls ver verwijderd zijn van den staf huns regiments, en de rekruten moeten onderwijzen, of, even gelijk de Pruisische landweer, kaders vormen voor een groot deel oude soldaten of gelicencieerde officieren, en een burgerlijk beroep uitoefenen. Ook de artillerie bestaat uit actieve en reservebatterijen.

Aan deze voor de groote operatiën be-

stemde legerkorpsen zijn andere troepen verbonden, tot garnizoensplaatsen of tot de ongeregelde militie behoorende.

Een groot gedeelte der voor den oorlog in den Kaukasus bestemde troepen, behooren, volgens hunne organisatie en nummer, tot de divisieën van het groote leger, en indien de omstandigheden het vergunden, zouden deze troepen in de eerste plaats geroepen worden om het groote leger te versterken.

De verdeling van het groote leger is, zoo als reeds gezegd is, op het Napoleontische stelsel gebouwd, maar wat de organisatie der kavallerie betreft, daaromtrent schijnen de denkbeelden van den generaal BISMARCK meer invloed gehad te hebben.

De korpsen, die het groote leger uitmaken, zijn volkomen georganiseerd, voorzien van hunne staven, van de genietroepen, van de artillerieparken, den wagentrein enz., en zijn gereed om dadelijk te velde te trekken. De vredesvoet is over 't geheel genomen volkomen voldoende voor de behoeften van den oorlog.

De inrigting der Russische legerkorpsen verschilt eenigzins van die bij de andere mogendheden in gebruik. Behalve het gardekorps, waartoe al de gardetroepen behooren, heeft men er een grenadierkorps, zes infanteriekorpsen en twee kavallerie-reservekorpsen.

Een infanteriekorps is nagenoeg hetzelfde wat men tijdens NAPOLEON'S bewind, onder een legerkorps verstond, dat wil zeggen dat zoodanig korps uit alle wapenen bestaat, doch waarvan de infanterie het sterkste gedeelte uitmaakt. De reservekorpsen kavallerie zijn gelijk aan de ka-

valleriekorpsen van NAPOLEON en bestaan uit kavallerie en rijdende artillerie. Het tweede dier korpsen bestaat alleen uit dragonders, en maakt eene bijzondere reserve voor het Russische leger uit. Keizer NICOLAAS heeft het oude stelsel, om de dragonders de dubbele dienst van den infanterist en den kavallerist te doen verrigten, weder ingevoerd; een stelsel dat men laten varen heeft, omdat de diensten van de dragonders niet beantwoordden aan de kosten hunner organisatie. Men wilde deze troepen 't zij in dezen 't zij in genen geest vormen, en hunne diensten betekenden niets, als infanteristen zoomin als kavalleristen. Keizer NICOLAAS is op het denkbeeld gekomen om van het korps dragonders een reservekorps voor alle wapenen te maken, dat de snelheid en vlugheid der kavallerie bezit, en tevens als kavalleriekorps dienen kan. Door middel van dit korps kan men met groote snelheid 8 bataillons, van 600 man ieder, met 48 stukken geschut op de verst verwijderde punten brengen. Het is een vermogend middel in de hand eens veldheers, die in zijne strategische operatiën met bekwaamheid partij van de reservetroepen weet te trekken. Maar eene dergelijke formatie is misschien alleen in Rusland mogelijk, want nergens duurt de kavalleriedienst zoo lang en kost zoo weinig.

Het garde- en het grenadierkorps bestaan uit keurtroepen, en hebben ieder hetzelfde getal bataillons. Laatstgemeld korps is even als de infanteriekorpsen georganiseerd. Tot het gardekorps behoort de geheele garde en een gedeelte der ongeregelde troepen; dit korps heeft ook veel meer kavallerie

en wat meer artillerie dan de grenadiers. Men kan aannemen dat, wanneer het leger te velde moet trekken, twee derde gedeelte van de kavallerie en van de artillerie zich bij de reserve-artillerie zouden voegen, waardoor het gardekorps vrij gelijk aan het grenadierkorps zou worden.

Aan de korpsen infanterie, aan die van de garde en grenadiers, zijn genietroepen toegevoegd, wier onderrigt onder het toezigt van den chef van het geniekorps staan. Zelfs het korps dragonders en de reserve-kavallerie hebben genietroepen te paard, eene soort van rijdende pontonniers, welke nuttige inrigting aan Keizer NICOLAAS te danken is.

Bij de gardekorpsen moeten ook nog genoemd worden de model- en instructie-troepen, de veteranen en de invaliden, alsmede een garnizoensbataillon en een bataillon trein van de garde; te velde behorende deze troepen echter niet tot het groote leger.

Zie hier kortelijk de bestemming van de verschillende Russische legerkorpsen bij de groote militaire operatiën.

De zes infanteriekorpsen zijn bestemd om het gros van het leger uit te maken dat Rusland te velde wil brengen.

De garde en grenadiers, alsmede de reservekorpsen kavallerie, maken de groote reserve van het leger uit; de andere korpsen geven insgelijks een deel hunner sterkte aan de groote artillerie-reserven af.

Ruslands militair stelsel vergunt het dus om dadelijk groote troepenkorpsen te vormen, terwijl in vredestijd die formatie elders alleen op het papier bestaat, en groote kosten en moeilijkheden bij het uitbreken van eenen oorlog zou veroorzaken.

Sedert 1848 is het geheele Russische leger op een' volledigen oorlogsvoet gebragt. Ziehier hoedanig zijne bestemming voor dat tijdstip was:

Vier infanteriekorpsen, het actieve leger geheeten, maakten onder Prins PASKEWITSCH in Poolsch Rusland, het Poolsche leger, zoo als het in Europa genoemd werd, uit.

Het vijfde infanteriekorps lag in het

zuiden, nabij de Zwarte zee. Het kon des noodig in Azië vereenigd worden met een gedeelte van het gedetacheerde Kaukasische leger, of gemakkelijk in de omstreken van den Donau gebruikt worden.

Het zesde korps lag in de omstreken van Moskau, en kon des noods dienen tot versterking van het Poolsche leger of dat van de Zwarte zee.

Het garde- en het grenadierkorps hielden garnizoen te St.-Petersburg en te Novogorod.

De kavallerie-reservekorpsen bevonden zich grootendeels in de militaire koloniën van Cherson en Charkoff.

De sterkte dezer actieve en mobiele troepen was aldus:

A. Het gardekorps.

Infanterie. Zij bestaat uit drie divisien of zes brigaden, ieder van twee regimenten, uit het Finsch bataillon tirailleurs van de garde, uit het bataillon sappeurs van de lijfgarde, of 9 regimenten grenadiers en 5 regimenten jagers, ieder van 5 bataillons, en 1 bataillon tirailleurs, in 't geheel 57 bataillons infanterie en 1 bataillon sappeurs.

Kavallerie. De kavallerie bevat drie divisien of zes brigaden, ieder van 2 of 2½ regimenten, met de divisie rijdende pionniers van de garde, of 4 regimenten kurassiers, 1 grenadiers, 1 dragonders, 2 lansiers, 2 huzaren en 2 regimenten kozakken, ieder van 6 eskadrons; voorts 2 afdeelingen kozakken, ieder van 2 eskadrons, 1 eskadron Tartaren en ½ eskadron gendarmen; in 't geheel 60 eskadrons geregelde troepen, waarvan 24 kurassiers, 12 grenadiers en dragonders, 24 lansiers en huzaren, en 17½ eskadrons ongeregelde troepen, met 1 divisie rijdende pionniers.

Artillerie. De artillerie is sterk eene divisie van drie brigaden te voet en vier rijdende: 6 batterijen zware en 5 ligte batterijen te voet, 1 zware batterij en 4½ ligte rijdende artillerie, met eene batterij congrevische vuurpijlen; in 't geheel

72 batterijen te voet en 44 rijdende, met 116 stukken geschut, waarvan 56 zware en 60 ligte.

B. *Het grenadierkorps.*

Infanterie. De infanterie bestaat uit drie divisien, ieder van twee brigaden: 9 regimenten grenadiers, 5 karabiniers (jagers keurtroepen), ieder van 5 bataillons; voorts 1 bataillon grenadiers-tirailleurs en 1 bataillon sappeurs; in 't geheel 57 bataillons infanterie en 1 bataillon genietroepen.

Kavallerie. Zij maakt eene divisie uit, bestaande uit eene brigade lansiers en eene brigade huzaren, ieder van 2 regimenten met 8 eskadrons; in 't geheel 52 eskadrons.

Artillerie. Zij bestaat uit eene divisie van drie brigaden te voet en eene rijdende: 6 batterijen zware artillerie en 6 ligte (in tijd van vrede telt men slechts 5 ligte batterijen te voet, en 2 ligte rijdende batterijen, ieder van 8 stukken; in 't geheel: 72 batterijen te voet en 16 rijdende, sterk 88 stukken, waarvan 48 zware en 40 ligte artillerie.

C. *Infanteriekorpsen.*

Infanterie. Deze is verdeeld in zes korpsen, ieder korps heeft drie divisien, ieder zamengesteld uit eene brigade fuseliers, en eene brigade jagers van 2 regimenten; in 't geheel 6 regimenten infanterie en 6 jagers, ieder van 4 bataillons; voorts 1 bataillon tirailleurs en 1 sappeurs. Een korps bestaat dus uit 49 bataillons en 1 bataillon sappeurs; en de zes korpsen tellen 294 bataillons infanterie en 6 bataillons sappeurs.

Kavallerie. Ieder kavalleriekorps telt 52 geregelde eskadrons lansiers en huzaren, en de zes korpsen bestaan alzoo uit 192 eskadrons geregelde troepen.

Artillerie. Ieder artilleriekorps maakt eene divisie uit van drie brigaden te voet en eene rijdende, ieder van 4 batterijen

zware en 8 batterijen ligte artillerie te voet; voorts uit twee ligte rijdende batterijen, in 't geheel voor ieder korps, 52 batterijen zware en 80 batterijen ligte artillerie, of 96 te voet en 16 rijdende; en voor de zes korpsen 192 batterijen zware, 480 ligte artillerie, of 576 te voet en 96 rijdende.

D. *Kavalleriekorpsen.*

Kavallerie. Ten gevolge der in 1852 ingevoerde wijzigingen, is de reserve-kavallerie als volgt zamengesteld:

Het eerste korps is in twee divisien kurassiers en eene divisie lansiers verdeeld, ieder van vier regimenten: de regimenten kurassiers hebben 6 en de regimenten lansiers 8 eskadrons, in 't geheel 48 eskadrons kurassiers en 52 lansiers of 80 eskadrons voor het eerste korps.

Het tweede korps bestaat uit twee divisien dragonders, ieder van 4 regimenten en 10 eskadrons, in 't geheel 80 eskadrons en eene divisie pionniers van 2 eskadrons.

De divisie ligte reserve-kavallerie bestaat uit 2 regimenten lansiers en 2 regimenten huzaren, ieder van 6 eskadrons, in 't geheel 24 eskadrons. Het totaal der reserve-kavallerie wordt hierdoor 184 eskadrons en 2 eskadrons genietroepen.

Rijdende artillerie. Eene divisie ligte rijdende artillerie behoort tot het eerste kavallerie-reservekorps; zij bestaat uit zes batterijen, of 48 stukken, waarvan 16 zware en 52 ligte artillerie.

De divisie rijdende artillerie tot het dragonderkorps behoorende, is op dezelfde wijs zamengesteld.

De divisie rijdende artillerie tot de divisie ligte reserve-kavallerie behoorende, bestaat uit 5 batterijen of 24 stukken.

Totaal voor de drie divisien: 120 stukken, waarvan 52 zware en 88 ligte.

(Wordt vervolgd.)

BIJLAGE V.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

TWEEDE SERIE. — ZESDE DEEL, N°. 5.

(Maand November 1855.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Tot adj. van Z. M. in buiteng. dienst: de luit.-kol. J. Scheltus, van het 5de reg. inf.; tot ordonn.-offic. bij Z. M.: de 1ste luit. Jhr. C. H. F. Du Monceau, van het 6de reg. inf. Bij den staf van het wapen der inf., tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. B. C. Winkel, werkzaam bij het Dep. van Oorlog. Bij het reg. gren. en jag., tot 1sten luit.: de 2de luit. P. A. J. Veerman, van het korps. Bij het 1ste reg. inf., tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. J. P. Doelen, van het korps; tot 1ste luit.: de 2de luit^s. F. G. F. L. Charlier, van het 2de reg. inf., en W. J. H. Keetell, van het koloniaal werfdepôt; tot 2den luit.: de sergeant J. F. J. Strengnart, van het 4de reg. inf. Bij het 2de reg. inf., tot 2de luit^s.: de sergeanten J. C. P. A. Lanzing, van het 4de reg. inf., K. K. den Exter van den Brink, van het reg. gren. en jag., en den fourier W. A. J. J. Kraal, van het 8ste reg. inf. Bij het 3de reg. inf., tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. H. J. van Noubuijs, van het korps; tot 1ste luit^s.: de 2de luit^s. F. J. G. W. Leers, van het 7de reg. inf., F. C. Kruijt, van het koloniaal werfdepôt, en B. J. V. Vink, van het 4de reg. inf. Bij het 4de reg. inf., tot 1sten luit.: de 2de luit. J. A. Timmerman, van het korps; tot 2de luit^s.: de sergeant J. J. Roelants, van het korps, en de fourier L. C. Eras, van het 2de reg. inf. Bij het 5de reg. inf., tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. D. J. IJserman, van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. H. C. Mecima, van het korps;

tot 2den luit.: de sergeant W. H. M. C. Baron Sweerts de Landas, van het 4de reg. inf. Bij het 6de reg. inf., tot kap. van de 1ste kl.: de kap. van de 2de kl. J. P. F. Francke, van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. A. J. Krafft, van het korps. Bij het 7de reg. inf., tot kap. van de 1ste kl.: de kap. van de 2de kl. J. F. R. Scharten, van het korps; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. H. M. Worm, van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. C. Jongelijn, van het korps; tot 2den luit.: de fourier J. H. Folkerts, van het korps. Bij het 8ste reg. inf., tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. P. Boellaard, van het korps. Bij het 3de reg. drag., tot 1sten luit.: de 2de luit. J. M. Baron van Tuyll van Serooskerken, van het korps, ordonn.-offic. bij Z. M. Bij het wapen der inf., met bepaling dat hij voor den tijd van vijf jaren zal worden gedetacheerd bij de landmagt in Oost-Indië, tot kap.: de 1ste luit. A. W. P. Weitzel, van het reg. gren. en jag., terwijl hij al verder is benoemd tot adj. van den luit.-generaal Jhr. F. V. A. Ridder de Steurs, adj. van Z. M. in buiteng. dienst en kommandant van het leger in Oost-Indië; tot officieren van gezondh. van de 3de kl. bij de militaire geneeskundige dienst in Oost-Indië: de Heeren J. F. Trenkwalder en C. P. Uhlig.

Verplaatsingen.

Bij de bataillons grenadiers van het reg. gren. en jag.: de 1ste luit. W. A. F. G. de Hartitzsch, van het 4de reg. inf., en de 2de luit. A. Tuckermann, van het 2de reg. inf. Bij het 7de reg. inf.: de 2de luit. J. Strohmendorffer, van het algemeen depôt van discipline. Bij het 8ste reg. inf.: de 1ste luit. Jhr. J. J. Melvill van Carnbée, van het 3de reg. inf. Bij

het algemeen depôt van discipline: de 2de luit. J. P. W. Dorr, van het 4ste reg. inf. Bij het reg. veld-art.: de 1ste luit. Jonkh. E. R. van der Wijck, van het 3de reg. vesting-art. Bij het reg. rijdende art.: de 2de luit. F. M. B. Alewijn, van het 2de reg. vesting-artillerie.

Gedetacheerd.

Bij het Topographisch Bureau van het Ministerie van Oorlog: de kap. van den generalen staf J. A. Besier, toegevoegd bij den staf der 1ste brigade infanterie.

Eervol ontslagen.

De 1ste luit. F. F. Steenberghe, van het

reg. veld-art., uit de betrekking van ordonn.-officier bij Zijne Majesteit.

Gepensionneerd.

De kap. A. A. Rothpletz, van het 7de reg. inf.; de 1ste luit. N. Habets, van het 4ste reg. drag.; de 1ste luit. J. W. E. Chauvin, van het 8ste regiment infanterie.

Overleden.

De 2de luit. D. J. Steyn Parvé, van het 3de reg. vesting-art.; de kolonel T. E. Dinaux, directeur der artillerie-, stapel- en constructie-magazijnen.

OVERZIGT

DER

VERGELIKENDE PROEVEN.

genomen te Metz in 1836 en 1837, met het oorlogsbuskruid van de verschillende vervaardigingswijzen, door den luitenant-kolonel PROBERT.

(Uit het *Mémorial de l'Artillerie*, Tome VI.)

In de vroegste tijden werd het oorlogsbuskruid uit de hand vervaardigd, door de grondstoffen met een stamper in vijzels fijn te maken; maar het langdurige der bewerking en het groote buskruidverbruik in de al spoedig aangewende zeer groote vuurmonden, waren oorzaak dat men tot het fijnmaken der zamenstellende deelen van het mengsel andere werktuigen moest bezigen. Eerst werden ze door menschen, daarna door paarden of door water in beweging gebracht. In 1540 en 1544 waren er in Duitschland reeds kruidmolens, en stampmolens, zoo als men ze nu nog gebruikt, bestonden al in 1455; gedurende het laatst dier eeuw verbreidden zij zich overal en zijn sedert algemeen in gebruik gebleven.

Evenwel beproefde men omstreeks dien tijd, om bij het vervaardigen van kruid molensteenen te gebruiken, op dezelfde wijze als op oliemolens geschiedt; het gevaarlijke dier bewerking, door het ligt ontploffen van het mengsel, deed ze toen

weinig aanwenden, maar later kwamen er op terug. De kansen van ontbranding werden verminderd door het bevochtigen van het mengsel. 50 pond grondstoffen werden tegelijk fijn gemaakt onder loopers van 4 voet (1,50 el) middellijn en 1 voet (0,525 el) middellijn. Op de Hollandsche buskruidmolens, wier kruid in de vorige eeuw beroemd was, waren zwart marmere loopers van 2,55 el middellijn, 5000 ponden wegende, in gebruik gebleven.

Ofschoon er sedert 1754 in de fabriek te Essonne een drukmolen bestond, die uitsluitend tot de vervaardiging van eene bijzondere buskruidsoort bestemd was, zoo werd in Frankrijk, tot aan de omwenteling, het buskruid alleen op stampmolens vervaardigd; toen echter kon men niet meer in de behoefte voorzien, en in plaats van de zamenstellende deelen, volgens het voorschrift van 1686, 21 tot 24 uren onder den stamper te laten, werden zij, om de bewerking te bespoedigen, in rond-

draaijende tonnen door de schokken van kleine kogels fijn gemaakt. Men keerde tot het gebruik van de stampmolens, wier voortbrengselen eeuwen duren, zonder in waarde te verminderen, terug, toen men door het eindigen der oorlogen minder buskruid behoefde. Die eigenschap, welke reeds in het midden der 16de eeuw bekend was, is op nieuw gebleken; kruid van 1640 en van 1689 is zoo goed als het hedendaagsche bevonden.

Daar men door eene vernuftige verbinding van de vervaardigingswijzen uit den tijd der omwentelingsoorlogen en het gebruik van bruine, gedistilleerde houtskool, omstreeks 1825 jagtkruid geleverd had, van veel betere hoedanigheid dan dat der stampmolens en ten minste even goed als het beste buitenlandsche, meende men ook het oorlogsbuskruid te kunnen verbeteren door de nieuwe wijze van bewerking er op toe te passen; maar bij de beproeving aan eene artillerie-school, bedierf dit kruid zeer spoedig eenige veldkanonnen en deed er zelfs een springen.

Om nadere zekerheid deswege te bekomen en de oorzaken daarvan op te sporen, werden er te Vincennes in 1827 en 1828 vergelijkende proeven genomen met rond buskruid, vervaardigd met zwarte en met bruine houtskool, en met hoekig buskruid van zwarte houtskool; die soorten waren zoowel met tonnen en persen als op stampmolens bereid. Het gewone buskruid der stampmolens heeft na het klein getal schotten, door welke reeds alle overige soorten de veldkanonnen belangrijk beschadigden, geene merkbare verandering in de ziel der stukken te weeg gebracht.

Ten gevolge dezer proeven bepaalde de Minister van oorlog den 50sten November 1828, dat de molens te Le Bouchet, Angoulême en Esquerdes, waar uitsluitend de nieuwe vervaardigingswijze in gebruik was, geen oorlogsbuskruid meer zouden aanmaken, en dat de overige fabrieken het oorlogsbuskruid op stampmolens zouden blijven vervaardigen. Zonder nadeel voor de dienst, kon die voorloopige maatregel, waardoor eenige buskruidmolens slechts jagtkruid mogten vervaardigen, niet van eenigen duur zijn; ook was het noodig te beslissen, of men uitsluitend tot de oude wijze van vervaardiging zou terugkeeren, en overal de nieuwe werktuigen weder door de stampmolens zou vervangen. Bij de nieuwe vervaardigingswijze wordt het hout buiten de dampkringslucht verkoold, waardoor men met minder kosten, eene opbrengst van meer gelijke hoedanigheid verkrijgt dan die van de ketels en van de groeven; daarom moest ook de aldus verkregen zwarte houtskool bij de vervaardiging van oorlogsbuskruid beproefd en onderzocht worden, of zij, met de nieuwe werktuigen, niet een evenzoo onschadelijk buskruid als dat der stampmolens kon leveren.

Op voorstel van het Comité der Artillerie, bepaalde de Minister van oorlog den 4^{den} Julij 1829 dien ten gevolge:

- 1°. Dat op elk der molens te Angoulême, te Le Bouchet en te Esquerdes, 2000 kilogrammen artilleriekruid van zwarte gedistilleerde kool zouden worden vervaardigd, door middel van de tonnen en de waterpers; de te korrelen stoffen zouden eene

digtheid moeten hebben van 1,5 (die van water 1 zijnde), en van de korrels zouden er ongeveer 500 op het wigje moeten gaan.

2°. Dat 2000 ponden op stampmolens, in elke der fabrieken te Le Ripault, te Metz en te Maromme, uit in de lucht verkoolde, zwarte houtskool zouden worden vervaardigd; gewigt der korrels als boven.

3°. Dat deze buskruidsoorten hoekig en van de gewone mengverhouding moesten zijn, en beproefd zouden worden met het dubbele doel om te onderzoeken, welke soort de grootste aanvankelijke snelheid aan het projectiel mededeelde, en welke het schadelijkst op bronzen vuurmonden werkte; de eerste dezer eigenschappen zou moeten blijken uit proeven met den ballistischen kanonslinger, de laatste uit een voldoende aantal schoten uit eenige kanonnen.

Aan elke dier buskruidmolens werd eene naauwkeurige opgave van de te verrigten bewerkingen gezonden, met het doel om zooveel mogelijk vergelijkbare uitkomsten te verkrijgen. Later werden bij de opgegevene buskruidsoorten nog twee andere gevoegd: de eene te Esquerdes naar de Engelsche manier onder zware loopers, uit bruine gedistilleerde houtskool vervaardigd, de andere uit Engeland aangebragt.

Die vier soorten werden in 1851 te Esquerdes door eene daartoe benoemde Commissie aan een vergelijkend onderzoek onderworpen, met betrekking tot hare bewaring en hare uitwerking in vuurmonden. Na deze eerste proeven zouden

er te Douai andere gedaan worden, om te zien welke buskruidsoort, na een aanmerkelijk getal schoten uit eenige bronzen kanonnen, de vuurmonden het meest beschadigt.

Die proeven hadden echter geen plaats, want toen de Commissie te Esquerdes hare taak had voleindigd, benoemde de Minister den 22sten Augustus 1852 eene Commissie met den last:

1°. Om een beredeneerd overzicht te leveren van de proeven te Esquerdes en van de verkregene uitkomsten.

2°. Om de belangrijkste opmerkingen omtrent die proeven en de daaruit af te leiden gevolgtrekkingen op te geven, zoo ook

3°. de voorstellen te doen die nuttig mogten schijnen om het doel te bereiken, dat men bij het nemen dier proeven zich had voorgesteld.

Die Commissie onderzocht met naauwkeurigheid de uitkomsten der proeven te Esquerdes, en gaf daarvan in haar verslag, van 9 Februarij 1853, het volgend kort overzicht:

«Het onderzoek was verdeeld in twee reeksen die dezelfde proeven bevatten, en had tot hoofddoel de eigenschappen te vergelijken van het buskruid, afkomstig van stampmolens, en van het buskruid vervaardigd met de tonnen en de waterpers.

Het buskruid van de stampmolens heeft minder digtheid dan het andere, is gevoeliger aan den invloed van den dampkring en heeft bij het vervoer meer stofkruid gegeven.

De worpsverheden met den buskruid-

proefmortier waren nagenoeg gelijk, maar de aanvankelijke snelheden, opgemaakt uit proeven met het veldkanon van 12 R , waren voor het kruid van de stampmolens kleiner dan voor dat van de waterpers.

In de eerste reeks van proeven waren de kogels met bindgaren bevestigd, volgens drie onderling loodrechte groote cirkels; het stampmolenbuskruid is daarbij, wat de regelmatigheid der verkregene aanvankelijke snelheden betreft, zeer in het voordeel geweest.

In de tweede reeks, waarbij men kardoezen met opgekloste kogels gebruikt heeft, hebben de verschillende buskruidsoorten nagenoeg even regelmatige uitkomsten opgeleverd.»

De Commissie vond de hoofduitkomsten der proeven niet beslissend genoeg, en oordeelde dat zij niet dienen konden om de voordeelen van de eene vervaardigingswijze boven de andere te bepalen.

Men bevond dat het kruid van de drukmolens het dichtste was, het minst door vervoer leed en met den 12 R de grootste uitwerking gaf; daarentegen nam dit kruid veel meer vocht uit den dampkring op, dan dat van de waterpers en van de stampmolens. Het te Esquerdes op drukmolens vervaardigde buskruid gaf zeer geringe worpsverheden met den buskruidproefmortier, terwijl men met het Engelsche kruid worpsverheden verkreeg, die gelijk stonden met die van de beste buskruidsoorten.

Na gedaan onderzoek der proeven te Esquerdes, heeft de Commissie niet kunnen opmaken, wat er aan de verschillende werktuigen, of aan hun gebruik moest

worden veranderd, om de oorzaken van de verbrijzelende werking weg te nemen of te verminderen.

Met betrekking tot hetgeen als vervolg op de proeven van 1851 gedaan moest worden, was zij van oordeel: «de proeven, die te Donai met eenige vuurmonden, ontrent de verbrijzelende werking van de buskruidsoorten der proeven van 1851, moesten geschieden, niet te doen plaats hebben; de uitkomsten der proeven toch, moeten onbetwistbaar worden gemaakt door slechts zulke buskruidsoorten te vergelijken, die alleen in het te onderzoeken punt verschillen, terwijl deze buskruidsoorten niet alleen verschillen in de te onderzoeken wijze van vervaardiging, maar ook in den aard der houtskolen enz.; daar nu het eerste gedeelte geen voldoende uitkomsten gegeven heeft, is het waarschijnlijk dat het tweede gedeelte, indien men het ten uitvoer bragt, het evenmin zou doen.»

Eindelijk stelde de Commissie voor om verschillende reeksen van proeven te doen, ter vergelijking van de wijzen van busbruidbereiding, waarbij men verschillen zou nemen in stamptijd, in tijd van fijnmaken, in druk der waterpers, in gewigt der loopers, in vorm, grootte en soortelijk gewigt der korrels, in wijze en in graad van verkoling. Daar die verschillende gegevens verbonden moesten worden met het doel van de andere proeven, konden de uitkomsten van het onderzoek niet gegist worden, en omdat zij misschien andere nasporingen noodzakelijk zouden maken, behield men zich voor daaromtrent een voorstel te doen.

De Commissie, belast met het doen van voorstellen omtrent het onderzoek, welke der buskruidsoorten op stampmolens of door tonnen en de waterpers vervaardigd, de grootste uitwerking deden en de bronzen vuurmonden het minst beschadigden, was dus van oordeel de proeven omtrent de beschadiging der vuurmonden niet te doen; zij wilde al het vroeger gedane ter zijde stellen en in eens alle vraagstukken omtrent de buskruidbereiding zamenvatten. Toen het Comité der Artillerie deze stukken had ingezien, was het van oordeel, dat de Commissie eenen verkeerden weg had ingeslagen, en dat de door haar voorgestelde moeilijker was, in plaats van de zwarigheden te ontwijken, ja de oplossing van het vraagstuk nog lastiger maakte. Om deze reden deed het Comité den voorslag, het onderzoek naar verbeteringen in de nieuwe wijze van buskruidbereiding uit te stellen.

Het belangrijkste vraagstuk is de kruidsoort te kennen, die bij de grootste uitwerking, het brons 't minste aantast en door bewaring het minst verliest; daarom moest men, tot maatstaf van vergelijking voor alle buskruidsoorten, het oude buskruid nemen, dat nog in sommige magazijnen aanwezig, meer dan eene eeuw in den besten toestand was bewaard, en waarvan de worpsverheden in het algemeen grooter zijn dan die van het nieuwere kruid, dat, even als het oude, ook op stampmolens is vervaardigd. Het Comité stelde in zijn verslag van 14 Junij 1855 voor, om te trachten weder zulk een buskruid te bereiden, dat alle vereischten van een goed oorlogsbuskruid in zich ver-

eenigt, door middel van dezelfde handelwijze en onder dezelfde omstandigheden als die waarmede men het beste, nog aanwezige oude buskruid verkregen had, en daarna vergelijkende proeven te doen met het oude, dat als normaal buskruid was aan te nemen, met het nagemaakte, met het hedendaagsche van 11 uren stamp-tijd, met de verschillende soorten van buskruid volgens de nieuwe wijzen vervaardigd, en met het beste Engelsche oorlogsbuskruid. De Commissie gaf vervolgens ook het programma op voor de bewerking van het, volgens de oude manier, te vervaardigen kruid en van de overige te vergelijken soorten.

Toen de Minister van oorlog deze voorstellen had goedgekeurd en de uitvoering er van gelast, werd er te Le Bouchet met het bouwen van een stampmolen een aanvang gemaakt; de kanonslinger van Esquerdes moest er ook heen gezonden worden; maar omdat de uitvoering dezer voorbereidende maatregelen tot de oplossing van een voor de dienst zoo gewichtig vraagstuk, door verschillende omstandigheden vertraagd werd, deed de Directeur der buskruidfabricatie den Minister van oorlog den 5^{den} Julij 1855 het volgende voorstel, dat den 10^{den} dierzelfde maand door den Minister werd goedgekeurd:

- 1°. Om de proeven, die te Le Bouchet moesten plaats hebben, volgens het programma van het Comité der Artillerie, door den Minister den 29sten Mei 1854 goedgekeurd, aan de Artillerieschool te Metz te laten doen.
- 2°. Om de in het programma voorge-

schrevene proeven, met de daarbij behorende voorbereidende maatregelen, te nemen met bijvoeging van zulke proeven die noodzakelijk mogten geoordeeld worden, zoo als: over de snelheid der verbranding, over de spankracht van het buskruidgas, en over meer dergelijke onderwerpen, betrekking hebbende op het sparen der vuurmonden door de wijze van laden; onderwerpen, waaromtrent voorstellen zijn gedaan in verschillende verhandelingen (1) van den kapitein PROBERT, lid der Commissie voor de grondbeginselen van het schieten, aan de school te Metz, welke door den Minister zijn goedgekeurd en waarvan de opneming onder de werkzaamheden der Commissie is gelast, ten einde, ter vervanging van de voor de school van Douai voorgestelde proeven, tegelijkertijd de uitwerking van de verschillende buskruidsoorten op de vuurmonden, na een aanzienlijk getal schoten, te onderzoeken.

5°. Om op den molen te Metz, in plaats van op dien te Le Bouchet, het normaal kruid, nagevolgd van het nog voorhanden oude buskruid, te doen vervaardigen.

4°. Om voor dien molen onmiddellijk een kanonslinger en een' ballistischen slinger te doen aanmaken.

(1) De Verhandeling over de aan te nemen wijze van laden, ter meeste sparing der vuurmonden, in November 1833 aan den Minister gezonden, is opgenomen in n°. IV van het *Mémorial de l'Artillerie*, page 217.

5°. Om te Metz, tot het nemen der vergelijkende proeven, bijeen te brengen het volgende artilleriebuskruid:

1000 ponden, te Vincennes opgelegd, zeer oud artilleriebuskruid.

1000 ponden te Metz aan te maken normaal kruid.

1000 ponden van 75 salpeter, 10 zwavel en 15 kool, op den drukmolen te Esquerdes vervaardigd.

1000 ponden van de mengverhouding 76, 11 en 15, ook van den drukmolen te Esquerdes.

1000 ponden van de gewone mengverhouding (75, 12 $\frac{1}{2}$ en 12 $\frac{1}{2}$), evenzoo te Esquerdes te vervaardigen.

1000 ponden van de gewone mengverhouding, te Angoulême in tonnen en door walsen te vervaardigen.

1000 ponden te Le Bouchet, door middel van tonnen en van persen vervaardigd.

1000 ponden op den stampmolen te Metz naar de gebruikelijke wijze aangemaakt.

Het Engelsche buskruid dat men zou kunnen verkrijgen.

Toen de negen opgegeven buskruidsoorten in het laatst van Maart 1856 te Metz waren bijeengebragt, werd de kapitein PROBERT, die zich met soortgelijk onderzoek veel had beziggehouden, met de leiding der proeven belast, wier uitkomsten het onderwerp dezer verhandeling uitmaken. Wegens de moeilijkheid om zich Engelsch oorlogsbuskruid te ver-

schaffen, werd dit vervangen door eene, naar de Engelsche manier, te Esqueredes in 1851 vervaardigde soort; 500 ponden van dit kruid waren in December 1854, op verzoek van de Commissie voor de grondbeginselen van het schieten, van Douai naar Metz gezonden, met het doel om daarmede proeven te doen opzigtelijk de beschadiging van de vuurmonden. Na deze beslissing, maar gelijktijdig met den aanvang der proeven, zond de Directeur der buskruidfabricatie nog 200 ponden te Le Bouchet vervaardigd oorlogsbuskruid, insgelijks ter beproeving.

Er werden dus 10 buskruidsoorten beproefd: drie op stampmolens, met 11 en 24 uren stamptijd vervaardigd; drie andere in tonnen fijn gemaakt en tot koeken gebragt door de waterpers, de walsen of door ligte loopers; en eindelijk de vier

laatste, op drukmolens vervaardigd, waarvan eene soort met zwarte kool, even als alle voorgaande soorten, en de mengverhouding 75, 12 $\frac{1}{2}$ en 12 $\frac{1}{2}$; eene andere, ook met de mengverhouding van het oorlogsbuskruid, maar met bruine kool, even als de beide laatste van de vier soorten, die eene verhouding hadden van 75, 10 en 15, zooals in Engeland gebruikelijk is, en van 76, 11 en 15, die weinig verschilt van de in Pruisen kortelings aangenomen mengverhouding. Deze laatste verschilt zeer weinig van de in de XVI^{de} eeuw in Frankrijk gebruikelijke mengverhouding 7, 1 en 1 $\frac{1}{4}$, of: 75,7, 10,8 en 15,5.

De volgende tabel bevat het signalement der verschillende buskruidsoorten, zoo als volgt uit inlichtingen, gegeven door de inrigtingen of door de buskruidfabrieken waar zij vervaardigd zijn.

Buskruid gebruikt te Metz bij de vergelijkende proeven in 1856 en 1857.

Aanwijzing door eene letter.	Meng- verhouding.	Tijd van sijnmaken.	Wijze van vervaar- diging; door welk werktuig en welke soort van kool daarbij gebruikt is.	Naam der fabriek.	Jaartal der vervaar- diging.	Worpsverheden met den bus- kruidproefmortier in ellen.	Nummer der tonnen.	Getal korrels in een wigkje.	Soort der korrels.	Soortelijk gewigt met tus- schenruimten.	
A	75, 12 $\frac{1}{2}$, 12 $\frac{1}{2}$	24 u.	Stampm., zwart.kool.	Onbekend.	1712	209,5	1	960	Ongelijk.	0,913	
					1720			7	530	Gelijk.	0,912
								13	1302	Gelijk.	0,932
								14	1390	Ongelijk.	0,912
					1721			15	2060	Ongelijk.	0,927
								20	1280	Ongelijk.	0,935
					1724			11	860	Ongelijk.	0,952
								3	441	Gelijk.	0,883
					1725			18	1300	Gelijk.	0,923
								5	1348	Ongelijk.	0,927
								9	837	Gelijk.	0,890
								10	541	Gelijk.	0,890
								19	610	Gelijk.	0,930
					1726			4	415	Gelijk.	0,880
12	458	Gelijk.	0,880								
16	412	Gelijk.	0,930								
17	1209	Ongelijk.	0,902								
1727	21	1220	Ongelijk.	0,925							
	2	1500	Ongelijk.	0,855							
1728	6	950	Ongelijk.	0,952							
	8	402	Gelijk.	0,890							
B	75, 12 $\frac{1}{2}$, 12 $\frac{1}{2}$	24 u.	Stampm., zwart.kool.	Metz.	Jan. 1836	232,4	550	4 $\frac{1}{2}$ u. geglansd.	0,935		
C	75, 10, 15	4 u.	Druk., bruine kool.	Esquerdes.	1835	182,33	199	Geglansd.	0,921		
D	76, 11, 13	4 u.	Druk., bruine kool.	Esquerdes.	1833	201,75	292	Geglansd.	0,915		
E	75, 12 $\frac{1}{2}$, 12 $\frac{1}{2}$	4 u.	Druk., zwarte kool.	Esquerdes.	1833	216,4	262	Geglansd.	0,857		
F	75, 12 $\frac{1}{2}$, 12 $\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{2}$ u.	Tonnen, zwarte kool.	Angoulême.	1835	198,66	300	3 u. geglansd.	0,924		
G	75, 12 $\frac{1}{2}$, 12 $\frac{1}{2}$	"	Tonnen, zwarte kool.	Le Bouchet.	1830	242	355	Ongeglansd.	0,851		
H	75, 12 $\frac{1}{2}$, 12 $\frac{1}{2}$	11 u.	Stampm., zwart.kool.	Metz.	Jan. 1836	234,4	412	Ongeglansd.	0,832		
K	75, 12 $\frac{1}{2}$, 12 $\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{2}$ u.	Druk., bruine kool.	Esquerdes.	1834	213,8	285	Half geglansd.	0,920		
L	75, 12 $\frac{1}{2}$, 12 $\frac{1}{2}$	8 $\frac{1}{2}$ u.	Tonn. en ligt.loopers.	Le Bouchet.	1836	238	"	Ongelijk 2 uur geglansd.	0,877		

1ste AFDEELING.

NATUURKUNDIGE EIGENSCHAPPEN VAN DE BUSKRUIDSOORTEN.

Vastheid der korrels.

Vervoer in stap. Al het buskruid, behalve het te Metz vervaardigde B en H,

was in stap op gewone voertuigen, meer dan honderd uren gaans vervoerd om zijne bestemming te bereiken; daar de korrels van dit kruid dus reeds eene eerste proef omtrent de vastheid hadden doorgestaan, moest het overige buskruid aan eene dergelijke proef worden onderworpen,

om alle soorten in gelijke omstandigheden te brengen. Men deed daarom aan 2000 ponden buskruid B en H van de stampmolens in 20 dagen 456 kilometers over de groote wegen afleggen. Nadat van elke

soort 100 ponden gestoft waren, bevond men dat het geglansde buskruid geen, het ongeglansde veel stof had gegeven, blijkens onderstaande tabel:

Hoeveelheid stofkruid op 100 deelen kruid, voortgebracht door het vervoer in stap.

Buskruid.	A ³	A ¹⁶	B	C	D	E	F	G	H	K	L
Toestand van de korrel.	Weinig geglansd.	Weinig geglansd.	Geglansd.	Geglansd.	Geglansd.	Geglansd.	Geglansd.	Weinig geglansd.	Niet geglansd.	Geglansd.	Gedeeltelijk geglansd.
Hoeveelheid stof.	0,353	0,3	0	0	0	0	0	0,166	1,544	0	0,73

Vervoer in draf. Men heeft 50 ponden van elke soort in draf over straatwegen of over slechte wegen vervoerd, en hen in zeven dagen 204 kilometers doen afleg-

gen. Over het algemeen heeft het geglansde kruid zeer weinig, het ongeglansde daarentegen zeer veel stof gegeven. De uitkomsten waren als volgt:

Hoeveelheid stof op 100 deelen kruid, voortgebracht door het vervoer in draf.

Buskruid.	A ⁴	B	C	D	E	F	G	H	K
Toestand van de korrel.	Weinig geglansd.	Geglansd.	Geglansd.	Geglansd.	Geglansd.	Geglansd.	Weinig geglansd.	Ongeglansd.	Geglansd.
Hoeveelheid stof.	0,450	0,037	0,034	0,154	0,048	0,018	0,112	1,300	0,020

Afdaling over een hellend vlak. Eindelijk heeft men de buskruidsoorten onderworpen aan de proef (1) voor de vast-

heid van de korrel, voorgeschreven in het *Bijvoegsel tot het Voorschrift voor de*

(1) Een staal van 8 pond artillerie- of infanteriekruid, wordt gedaan in een vaatje dat 12 pond kruid kan bevatten, waarna het in eene buskruidton van 50 pond wordt geplaatst; deze ton wordt op de gewone wijze gesloten.

Het hellend vlak heeft 15° helling met den

horizon, is 1 el breed, bestaat uit ribben die op de kanten voorzien zijn van 0,12 el hooge latten, om het zijdelings afvallen der tonnen te beletten.

De ribben zijn van klampen voorzien, met onderlinge afstanden van 1 el; de klampen zijn 0,035 el hoog.

De tonnen worden op het hellend vlak geplaatst

beproeving van het buskruid. In vaatjes, die 12 kilogr. konden bevatten, werden 8 kilogr. buskruid van elke soort gedaan, en elk vaatje geplaatst in eene buskruid-ton voor 50 ponden; de tonnen werden daarna over een, van el tot el met klam-

pen voorzien, hellend vlak van 15° met den horizon, ter lengte van 1000 ellen gerold. De door de herhaalde schokken voortgebrachte hoeveelheid stof, die $\frac{1}{50}$ voor het nietgeglansde kruid bedroeg, was veel minder voor het geglansde:

Hoeveelheid stof op 100 deelen buskruid, ontstaan door de beweging over een hellend vlak.

Buskruid.	A ⁵	A ¹⁶	B	C	D	E	F	G	H	K	L
Toestand van de korrel.	Weinig geglansd.	Weinig geglansd.	Geglansd.	Geglansd.	Geglansd.	Geglansd.	Geglansd.	Weinig geglansd.	Ongeglansd.	Geglansd.	Geglansd.
Hoeveelh. stof.	0,54	0,14	0,04	0,10	0,16	0,023	0,11	0,24	1,98	0,04	0,133

Wanneer men alleen het geglansde buskruid beschouwt, om den invloed van het meerdere of mindere glanzes buiten rekening te laten, en de korrels te kunnen vergelijken met betrekking tot de vastheid van hun kruidkoek, ziet men dat B en E van zwarte kool en van de gewone mengverhouding, het van alle andere soorten winnen, hoe ook de vervaardigingswijze geweest zij; zoo ook dat het kruid D van den drukmolen, met bruine kool en met de mengverhouding 76, 11 en 13, de

minst vaste korrel heeft, ofschoon dit kruid de grootste digtheid van allen bezit.

Het weinig geglansde kruid G uit de tonnen en persen, dat in digtheid niet veel van het gewone kruid verschilt, heeft onder alle omstandigheden niet dan weinig stof gegeven; eene ligte glanzing zou dus een voldoende hulpmiddel zijn om bij het gewone kruid de zoo aanzienlijke vorming van stof tegen te gaan. De korrels van de oude buskruidsoorten dragen aan haar oppervlak nog de sporen van zulk eene glanzing.

Grootte der korrels.

en aan de werking der zwaartekracht overgelaten; die bewerking wordt herhaald tot zij eenen weg van 1000 el over het hellend vlak hebben afgelegd. De lengte van het hellend vlak is ongeveer 10 el.

Na deze bewerking worden de tonnen geopend, het kruid gesift en de korrels gewogen; het verschil van dit gewigt en van 8 pond zal het gewigt van het voortgebrachte stof geven.

(Bijvoegsel tot het voorschrift voor de beproeving van het buskruid.)

Getal korrels van elke grootte. Ofschoon al het buskruid artilleriekruid was, bevatten alle soorten meer of min korrels infanteriekruid, en hadden sommige zelfs eene nog al aanzienlijke hoeveelheid kor-

rels jagtkruid. Om over het getal korrels van de verschillende grootten, in het buskruid wat omtrent de stofvorming beproefd was aanwezig, te kunnen oordeelen, werden de korrels van dit kruid door de zeven voor infanterie- en jagtkruid geschild. Het buskruid van de drukmolens en dat uit de tonnen bestond grootendeels uit korrels artilleriekruid; het eerste bevatte ongeveer $\frac{1}{7}$, dat uit de tonnen $\frac{1}{5}$ aan ge-

wigt korrels infanteriekruid. Het nieuwe kruid van de stampmolens en een gedeelte van het oude, hadden ongeveer $\frac{1}{3}$ korrels infanteriekruid en $\frac{1}{15}$ korrels jagtkruid; het overige oude kruid had tot $\frac{1}{6}$ jagtkruid, en het buskruid van de tonnen en ligte loopers, eindelijk, had een gewigt aan jagtkruidkorrels gelijk aan dat van de korrels artilleriekruid, en gelijk aan de helft van dat der korrels infanteriekruid.

Gewigt der korrels van de verschillende soorten in 100 deelen buskruid aanwezig.

Korrels	van meer dan 1,4 streep middellijn			van 1,4 tot 1 streep middellijn			van minder dan 1 streep middellijn		
	vervoerd		gerold op het hellend vlak.	vervoerd		gerold op het hellend vlak.	vervoerd		gerold op het hellend vlak.
	in stap.	in draf.		in stap.	in draf.		in stap.	in draf.	
A ³	70,0	„	63,0	29,0	„	32,8	1,0	„	2,2
A ⁴	„	52,3	„	„	42,4	„	„	5,3	„
A ¹⁶	51,2	„	51,1	33,0	„	32,6	15,8	„	16,3
B	58,8	60,3	57,0	35,0	33,5	35,8	6,2	6,2	7,2
C	90,4	91,3	86,7	9,4	8,6	13,0	0,2	0,1	0,3
D	84,3	83,9	81,4	13,0	13,4	17,7	0,3	0,7	0,9
E	84,8	84,5	83,3	15,1	15,3	16,3	0,1	0,2	0,4
F	78,3	81,1	75,6	21,5	18,8	24,2	0,2	0,1	0,2
G	77,7	79,8	78,2	21,8	19,7	21,2	0,5	0,5	0,6
H	62,1	63,1	36,5	31,7	30,5	36,9	6,2	6,4	6,6
K	86,0	84,9	82,6	14,0	15,0	17,3	0,0	0,1	0,1
L	28,0	„	23,8	45,5	„	46,5	26,5	„	29,7

De onder de verschillende omstandigheden verkregen uitkomsten zijn niet regelmatig genoeg om tot de hardheid van de korrels der verschillende kruidsoorten te besluiten, zoo als met het stof gedaan is.

Getal korrels in het wigtje. De ongelijke hoeveelheden korrels van elke grootte, in de verschillende soorten van buskruid

aanwezig, deden ook het getal korrels verschillen die de verschillende stalen van een gelijk gewigt uitmaakten; van het kruid der drukmolens, dat zeer digt en groot van korrel was, gingen er maar weinig korrels in het wigtje; van het kruid uit de tonnen een weinig meer, maar minder dan van dat der stampmolens; het kruid van de tonnen en de ligte loopers

eindelijk gaf een zeer groot getal, grooter zelfs dan dat van infanteriekruid.

Gelijke gewigten korrels van gelijke grootte, maar van verschillende kruidsoorten, bevatten natuurlijk een verschillend getal korrels, ten gevolge der verschillen in vorm en in digtheid van de korrels; die verschillen zijn noodzakelijk

tusschen engere grenzen besloten dan die van het niet naar de korrelgrootte gesorteerde kruid.

Het getal korrels in een wigje ongesorteerd en gesorteerd kruid, is opgemaakt uit een tienvoudig gewigt, en de uitkomsten zijn opgenomen in onderstaande tabel:

Getal korrels in een wigje van elke kruidsoort en van elke grootte van korrel.

Korrels	van alle grootten			van meer dan 1,4 streep middellijn			van 1,4 tot 1 streep middellijn			van minder dan 1 streep middellijn			Gemiddelde voorde korrels van alle grootten.	Getal korrels bij de ontvangst van het buskruid.	
	vervoerd		gerold over het hellend vlak.	vervoerd		gerold over het hellend vlak.	vervoerd		gerold over het hellend vlak.	vervoerd		gerold over het hellend vlak.			
	in stap.	in draf.		in stap.	in draf.		in stap.	in draf.		in stap.	in draf.				
A ³	416,8	»	482,0	212,0	»	215,5	728,4	»	686,6	1511,0	»	1786,5	443	441	
A ⁴	»	429,5	»	»	278,0	»	»	»	718,4	»	»	2151,0	»	429	415
A ¹⁰	702,6	»	777,3	253,3	»	270,9	793,0	»	924,0	2302,0	»	2665,0	740	412	
B	490,2	423,0	577,8	233,0	229,6	211,5	672,0	729,0	592,8	2308,5	2432,5	2113,5	497	550	
C	189,8	172,0	268,5	181,6	144,0	153,2	680,8	583,4	601,0	2616,5	2335,0	1658,5	210	199	
D	254,0	239,0	297,8	183,6	185,2	177,1	710,0	652,4	664,6	1568,5	2010,0	2003,0	263	292	
E	244,5	263,0	321,8	199,0	184,7	203,6	610,4	611,6	620,6	»	2291,0	2483,5	276	262	
F	262,3	305,5	338,0	222,0	240,0	195,4	570,4	597,0	548,8	1437,5	1697,5	1370,0	302	»	
G	339,3	399,1	377,0	269,0	300,9	292,0	673,0	692,0	641,4	3065,0	2854,0	1718,5	362	353	
H	448,5	570,0	579,5	222,5	257,5	237,8	744,0	804,8	813,8	2331,0	1540,0	1803,5	533	412	
K	285,1	280,4	320,1	244,9	233,0	227,6	535,0	614,4	555,4	»	»	1955,5	295	285	
L	1147,5	»	»	223,0	»	202,4	762,0	»	693,4	2302,0	»	2251,0	1147	877	

Vochtigheid van het kruid.

Afwisseling van droogte en vochtigheid. Daar het kruid in bijna altijd eenigzins vochtige magazijnen bewaard en soms op voertuigen geplaatst wordt die het niet geheel beschermen tegen het weder, vooral niet tegen afwisseling van vocht en droogte, zoo is het een vereischte dat onder zulke, in de dienst onvermijdelijke omstandigheden, het bus-

kruid zoo weinig mogelijk verandere. Om het kruid ten dien aanzien te vergelijken, heeft men van elke soort één pond achtereenvolgens drie of vier uren in de zon en twee of drie dagen in eene eenigzins vochtige zaal geplaatst. Door de winsten en verliezen in gewigt, werd aangetoond dat de houtskoolrijkste soorten 't meeste vocht opnemen en verliezen; de twee soorten van nieuwstampmolenkruid zijn aan deze achtereenvolgende vochtproeven, die van

11 Mei tot 1 Junij 1856 hebben geduurd, | gang bepaald, en hunne in wigtjes uit-
 het minst gevoelig geweest. De winsten | gedrukte sommen en gemiddelden, in on-
 en verliezen aan vocht zijn bij elken over- | derstaande tabel opgenomen:

Hoeveelheden opgenomen en verloren water door 1000 deelen buskruid, bij
 afwisseling van vocht en van droogte, in negen proeven.

Kruid.	Som der verliezen.	Som der winsten.	Gemiddelde der verliezen.	Gemiddelde der winsten.
A	88,5	86,5	9,8	9,6
B	66	61	7,3	6,7
C	102	100	11,3	11,1
D	81	82	8,9	9,0
E	75	74	8,3	8,2
F	70	68	7,8	7,5
G	77	79	8,5	8,7
H	65	63	7,2	7,0
K	88	83	9,8	9,2

Verblijf op vochtige plaatsen. Daar het oorlogsbuskruid soms in vochtig weder moet worden vervoerd en op vochtige plaatsen worden gebruikt, zoo is het van belang dat het bij eenigen duur dier omstandigheden, niet bederft. Om hieromtrent de kruidsoorten te vergelijken, heeft men, naar de voorgeschreven vochtproef, in het Bijvoegsel tot het Voor-schrift op de beproeving van het buskruid, een staal van elk hunner geplaatst in eene met vocht verzadigde ruimte. Deze proef

is herhaald geworden en heeft aangetoond, dat de door elke kruidsoort opgenomen hoeveelheid vocht zeer nabij evenredig is met de in het kruid aanwezige houtskool, onafhankelijk van de digtheid en van de vervaardigingswijze dier kruidsoorten.

Van elke kruidsoort werd een staal van 100 wigtjes, gedurende de maand Mei 1856, in de vochtbakken geplaatst en ongeveer elken tweeden dag gewogen; de uitkomsten zijn opgeteekend in onderstaande tabel:

Hoeveelheid water opgenomen door 100 deelen kruid in met vocht verzadigde lucht.

Getal dagen....	2	5	7	9	13	15	17	19
Temperatuur ..	13°,5	12°,0	16°,6	16°,4	16°,5	11°,1	11°,4	14°,2
Wigtjes.								
A	2,7	4,5	5,8	7,6	10,4	12,0	13,3	14,2
B	1,3	3,0	4,2	5,8	8,6	9,8	10,9	11,5
C	3,5	5,5	7,0	8,9	12,5	13,8	15,5	16,4
D	3,3	5,5	7,0	8,5	12,0	13,5	14,8	15,5
E	2,5	4,5	5,7	7,4	10,5	12,0	14,0	15,0
F	1,8	3,0	4,2	5,6	7,7	9,2	10,5	11,2
G	2,0	2,7	3,5	4,2	6,3	7,6	8,7	9,0
H	2,3	4,2	5,7	7,2	10,6	12,0	13,0	13,4
K	3,1	4,5	6,0	7,4	10,2	11,8	12,8	13,4
L	2,4	4,6	6,1	7,8	11,4	„	„	„

Omdat de hoeveelheid water, noodig in Junij 1856 herhaald. De uitkomsten tot het verzadigen van de lucht, met de waren als volgt: temperatuur verandert, heeft men de proef

Hoeveelheden water door 100 wigtjes buskruid opgenomen in met vocht verzadigde lucht.

Getal dagen....	3	4	6	8	10	13
Temperatuur...	16°,1	15°,8	14°,9	14°,0	17°,4	17°,3
Wigtjes.						
A	1,4	2,1	3,6	5,0	6,5	9,1
B	1,0	1,8	3,1	4,4	5,8	8,0
C	1,5	2,7	4,1	5,4	7,0	9,4
D	1,3	2,5	3,9	5,3	6,6	8,9
E	1,2	2,0	3,5	4,9	6,1	8,5
F	0,6	1,2	2,4	3,5	4,7	6,5
G	0,6	1,2	2,2	3,1	4,0	5,5
H	0,8	1,4	2,6	3,4	4,3	6,1
K	1,5	2,6	4,2	5,3	6,3	8,3

Zeer digte buskruidsoorten geven een vrij belangrijk verschijnsel. Na een kort verblijf in de vochtbakken, beginnen de korrels kleine stippen van schitterend wit te vertoonen, gevormd door kristallen van naar de oppervlakte gedreven sal-

peter; dit geschiedde als het kruid C 6 ten honderd, D 6,5 ten honderd, K 8 ten honderd en E 10 ten honderd vocht had opgenomen. Van dit oogenblik begint de scheiding der zamenstellende deelen, de korrel wordt ontleed en kan zelfs door zorgvuldige drooging niet meer in goeden staat worden hersteld. Als men het kruid nog langer in de vochtbakken laat, dan neemt het aanschieten van salpeterkristallen aan het oppervlak der korrels toe, waarbij deze aanmerkelijk zwellen. Bij 15 ten honderd vocht voor het kruid C en D, en bij 15 ten honderd voor E en K, begint de salpeter los te laten en bij 19 ten honderd hebben deze kruidsoorten reeds $11\frac{1}{2}$ ten honderd aan salpeter verloren, terwijl het volume van de korrel met $\frac{1}{6}$ is toegenomen.

Men neemt deze verschijnselen veel later waar bij kruidsoorten van geringe digtheid, zooals het gewone kruid; de salpeterkristallen beginnen zich eerst aan het oppervlak te vertoonen, wanneer er 18 à 20 ten honderd vocht is opgenomen, zonder dat er zwelling bij plaats heeft. Bij 25 ten honderd vocht is de hoeveelheid uitgedreven salpeter nog gering; ook scheidt hij zich nog niet van de korrel,

maar het volume is met ongeveer $\frac{1}{6}$ vermeerderd.

Digtheid van het kruid.

Soortelijk gewigt met tusschenruimten, verkregen met de buskruidproefmaat.

De digtheid is een der natuurkundige eigenschappen van het kruid, wier kennis van het meeste gewigt is; zij kan genomen worden van eene hoeveelheid kruid en van de korrels op zich-zelve, en in beide gevallen kan men op verschillende wijzen te werk gaan, naarmate men op de bijzondere eigenschappen of toestanden het oog heeft. De kennis der digtheid van eene hoeveelheid kruid is van belang, omdat van het volume eener bepaalde lading, in vuurmonden zonder kamers, de ruimte achter het projectiel, en dus ook de spanning en uitwerking op de wanden afhangt. Het soortelijk gewigt van eene hoeveelheid kruid hangt af: van de grootte, van den vorm, van het soortelijk gewigt der korrels en van de onderlinge plaatsing dier korrels; men bepaalt het door middel van de buskruidproefmaat (*gravimètre*). De verkregene uitkomsten waren:

Soortelijk gewigt met tusschenruimten voor de verschillende grootten der korrels.

Korrels	van alle grootten			van meer dan 1,4 streep middellijn			van 1,4 tot 1 streep middellijn			van minder dan 1 streep middellijn		
	vervoerd		gerold over het hellend vlak.	vervoerd		gerold over het hellend vlak.	vervoerd		gerold over het hellend vlak.	vervoerd		gerold over het hellend vlak.
	in stap.	in draf.		in stap.	in draf.		in stap.	in draf.		in stap.	in draf.	
A ³	0,886	»	0,880	0,873	»	0,882	0,855	»	0,856	»	0,852	»
A ⁴	»	0,882	»	»	0,880	»	»	0,858	»	»	»	»
A ¹⁶	0,922	»	0,923	0,908	»	0,910	0,887	»	0,890	0,887	»	0,890
B	0,934	0,947	0,944	0,931	0,925	0,922	0,923	0,924	0,922	0,942	0,938	»
C	0,926	0,935	0,911	0,924	0,928	0,917	0,864	0,867	0,860	»	»	»
D	0,924	0,922	0,906	0,927	0,917	0,905	0,869	0,860	0,854	»	»	»
E	0,867	0,871	0,874	0,869	0,873	0,873	0,816	0,814	0,823	»	»	»
F	0,928	0,923	0,922	0,920	0,919	0,916	0,905	0,903	0,908	»	»	»
G	0,856	0,869	0,863	0,861	0,870	0,868	0,827	0,830	0,833	»	»	»
H	0,837	0,841	0,838	0,840	0,837	0,838	0,803	0,809	0,813	0,824	0,817	»
K	0,932	0,934	0,933	0,935	0,920	0,932	0,903	0,904	0,904	»	»	»
L	0,942	»	»	0,902	»	0,910	0,895	»	0,902	0,892	»	0,904

Digtheid van aangeschud kruid.

Buskruid dat niet uit bolvormige korrels bestaat, zal door het aanschudden bij het vervaardigen van kardoezen eene kleinere ruimte innemen; er heeft dan eene andere schikking der korrels plaats; dit zal ook ten gevolge van schokken met het kruid in de proefmaat gebeuren.

Het is dus van belang het soortelijk gewigt met tusschenruimten van aangeschud buskruid te kennen. Het buskruid kan meer of min aangeschud zijn; men zal dus tot eene juiste beoordeeling zóó ver moeten gaan, dat het volume niet meer vermindert. In dien toestand zijn de digtheden bepaald, die in onderstaande tabel zijn opgeteekend:

Soortelijk gewigt met tusschenruimten van aangeschud buskruid.

Korrels	van alle grootten			van meer dan 1,4 streep middellijn			van 1,4 tot 1 streep middellijn			van minder dan 1 streep middellijn		
	vervoerd		gerold over het hellend vlak.	vervoerd		gerold over het hellend vlak.	vervoerd		gerold over het hellend vlak.	vervoerd		gerold over het hellend vlak.
	in stap.	in draf.		in stap.	in draf.		in stap.	in draf.		in stap.	in draf.	
A ³	0,982	»	1,020	0,996	»	0,999	0,964	»	0,970	»	»	»
A ⁴	»	1,000	»	»	0,985	»	»	0,975	»	»	0,959	»
A ¹⁰	1,050	»	1,039	1,027	»	1,033	1,019	»	1,020	1,015	»	1,034
B	1,065	1,066	1,072	1,042	1,040	1,047	1,030	1,038	1,047	1,062	1,060	»
C	1,030	1,045	1,032	1,037	1,030	1,029	0,994	0,982	»	»	»	»
D	1,020	1,045	1,037	1,039	1,039	1,030	0,997	0,986	0,987	»	»	»
E	0,985	0,992	0,997	0,980	0,990	0,990	0,930	0,951	0,945	»	»	»
F	1,040	1,047	1,045	1,042	1,040	1,044	1,030	1,028	1,034	»	»	»
G	0,974	0,985	0,989	0,971	0,990	0,990	0,940	0,952	0,950	»	»	»
H	0,950	0,955	0,957	0,948	0,945	0,945	0,910	0,922	0,916	0,961	0,920	»
K	1,056	1,058	1,062	1,053	1,045	1,057	1,052	1,042	1,044	»	»	»
L	1,053	»	»	1,021	»	1,018	1,015	»	1,003	1,013	»	0,996

(Wordt vervolgd.)

AANTEEKENING DER PROEVEN,

GENOMEN MET DEN

ELECTRO-BALLISTISCHEN SLINGER,

IN HET KAMP DER KADETTEN

VAN

DE KONINKLIJKE AKADEMIE VOOR DE ZEE- EN LANDMAGT

TE BREDA.

De proeven geschieden met het kort ligt bronzen kanon à 6 ù, gemerkt Maritz et Fil, Hagae 1844, Y¹⁰, N°. 48, N. P. 558. De ziel, vóór de proeven onderzocht zijnde, met het nieuwe beweeglijk kruis, van palm tot palm tot op 1,10 el van de monding, en verder van duim tot duim, gaf zulks voor de gemiddelde horizontale middellijn 0,0952 el, voor de gemiddelde verticale 0,0952 el.

6. D. N°. 6.

bij de plaatsing van den electro-ballistischen slinger, en bij het verder gebruik daarvan, werden alle noodige voorzorgen in acht genomen, zooals die opgegeven zijn in het bekende werk van den uitvinder: *Application de l'électricité à la mesure de la vitesse des projectiles; par le Capitaine NAVEZ; Paris, Corréard, 1855.*

De horizontale afstand der door den kogel achtervolgens doorgesnedene draden, was naauwkeurig bepaald op 50 el. De eerste draad was vlak voor het midden der monding gespannen.

De gebezigde kogels waren gemald door de mallen N°. 1 en 2, en hadden eene gemiddelde middellijn van 0,0917 el. De kogels waren uitgezocht tot een gewigt van 2,865 Pd.
de kogelklossen van 0,085 »
de blikken kruisen en spijkertjes 0,007 »

Alzoo totaal gewigt . . 2,957 Pd.

Het soortelijk gewigt van eenige kogels, werd door proefneming bevonden 7,076.

Na de proeven hadden de meeste kogels iets aan gewigt verloren, bij som-

mige bedroeg dit gewigtsverlies 0,005 á 0,01 Pd.

De lading en rigting geschieden door denzelfden man, onder toezigt van een officier. Alvorens de proeven aan te vangen, werd het stuk uitgevlamd.

De élevation was bij alle schoten 0°, en werd gegeven door middel van een zeer naauwkeurig ricochet-kwadrant met luchtbel. Het terrein waar de proeven plaats hadden, ligt 4 el boven AP.

Na eenige oefening in het herstellen der doorgeschootene draden en in eenige andere verrigtingen, konden 10 schoten per uur gedaan worden.

In onderstaande opgaven, bevat de kolom I het N^o. van het schot; II de lading; III den tijd door den kogel besteed tot het doorloopen der eerste 50 el; IV het grootste verschil in den gevonden vlugttijd; V de temperatuur in het midden der ziel, onmiddellijk vóór het afvuren waargenomen; VI den toestand van den dampkring, en VII aanmerkingen.

Proeven op den 15^{den} Junij 1855.

Gebezigd buskruid van model N°. 1, nieuw, gemerkt Molen N°. 11, A^o 1848. Worpverheid 219,7 el. Dit buskruid was in 1851 te Breda aangekomen, en werd gebezigd bij de in dat jaar op eene uitgebreide schaal genomen proeven door de netten; dit buskruid is te Breda althans niet gekeerd. De proefworpverheid bedroeg thans 150 el.

I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.
N ^o . 1	0,73 Pd.	0,072419 sec.		26° C.	Wind RV. Barometer herleid op 0° C. 0,75306 el. Thermom. } drooge 21°,5 C. } natte 16°,5 C. Waaruit: volstrekte vochtigheid in millioenste deelen van het volume 9,7, en dampdruk 0,0105 el.	
» 2	van model.	0,073464 »		27°		
» 3		0,073315 »	0,003486 sec.	27°		
» 4		0,073903 »		28°		
» 5		0,073903 »		28°		
Gemiddeld		0,074201 sec.		27°,2		
N ^o . 1	0,80 Pd.	0,073277 sec.		28° C.	Als boven, wind R.	
» 2	van model.	0,072328 »		27°		
» 3		0,072758 »	0,002017 sec.	28°		
» 4		0,071260 »		27°		
» 5		0,071874 »		30°		
Gemiddeld		0,072339 sec.		28°		

Proeven op den 14^{den} Junij.Gebezigd buskruid als op den 15^{den} Junij.

I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.
N ^o . 1	0,85 Pd.	0,074101 sec.		18° G.	Afwisselende regen, wind A.	Wegens den regen werd de vochtigheid des dampkrings niet waargenomen.
» 2	van model.	0,072007 »		18°	Temperat. der lucht 16°,5 C.	
» 3		0,070930 »	0,004312 sec.	19°	Barometer herleid op 0° C. 0,75880 el.	
» 4		0,069389 »		19°		
» 5		0,071076 »		19°		
Gemiddeld		0,071341 sec.		18°,6		

14 Junij. (Vervolg der proeven.)

N ^o . 1	0,90 Pd.	0,069177 sec.		18° C.	Als boven, wind RA.	Als boven.
» 2	van model.	0,069177 »		19°		
» 3		0,070372 »	0,003339 sec.	18°		
» 4		0,067325 »		18°		
» 5		0,070664 »		19°		
Gemiddeld		0,069343 sec.		18°		
N ^o . 1	0,80 Pd.	0,069920 sec.		18° C.	Als boven.	Als boven; wegens toenemende wind en regen de proeven moeten staken.
» 2	oud model.	0,067695 »	0,002225 sec.	18°		
» 3		0,069177 »		18°		
Gemiddeld		0,068931 sec.		18°		

Aanmerking. Het voor de drie laatste schoten gebezigde buskruid was artillerie-buskruid, oud model, gemerkt AN, gekeerd en gelucht 1852. De proefworpsverheid bedroeg thans 225 el.

Proeven op den 4^{den} Julij 1855.

Het gebezigde buskruid, oud model, was als op den 14^{den} Junij (drie laatste schoten); de proefworpsverheid bedroeg thans 224,8 el. Het gebezigde buskruid, van model, was als dat op den 15^{den} en 14^{den} Junij gebruikt. De proefworpsverheid werd thans bevonden 149,8 el. De schoten geschieden om het andere schot met buskruid nieuw en oud model, doch zijn hieronder voor ieder der buskruidsoorten bijeengevoegd.

I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.
N ^o . 1	0,95 Pd.	0,064903 sec.		24° C.	Wind gering RA. Barometer herleid op 0° C. 0,76689 el.	
» 2	van model.	0,066666 »		25°	Thermom. { drooge 20°,4 C. natte 13°,4 C. Waaruit: volstrekte vochtigheid in millioenste deelen van het volume 9,6, en dampdruk 0,0102 el.	
» 3		0,065926 »	0,003028 sec.	29°		
» 4		0,063391 »		29°		
» 5		0,069931 »		32°		
Gemiddeld		0,066563 sec.		27°,8		

4 Julij. (Vervolg der proeven.)

N ^o . 1	0,95 Pd.	0,063434 sec.		26° C.	Als boven.	
» 2	oud model.	0,064941 »		25°		
» 3		0,063546 »	0,001888 sec.	29°		
» 4		0,063434 »		29°		
» 5		0,063911 »		31°		
Gemiddeld		0,064653 sec.		28°		

I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.
N ^o . 1	1,00 Pd.	0,064292 sec.		26° C.	Als boven.	
» 2	van model.	0,064019 »		26°		
» 3		0,064331 »	0,004461 sec.	25°		
» 4		0,068480 »		28°		
» 5		0,063130 »		33°		
Gemiddeld		0,063234 sec.		27°,6		
N ^o . 1	1,00 Pd.	0,061213 sec.		27° C.	Als boven.	
» 2	oud model.	0,062634 »		26°		
» 3		0,061983 »	0,004219 sec.	26°		
» 4		0,064333 »		29°		
» 5		0,063434 »		31°		
Gemiddeld		0,063121 sec.		27°,8		

Gemiddeld der grootste verschillen bij iedere proef op 4 Julij; kunnende eenigermate strekken ter beoordeeling der regelmatige werking der beide buskruidsorten. } Oud mod. buskr. 0,005055.
Nieuw » » 0,004744.

5 Julij 1835.

Schoten met ledige granaten à 6 ₤. De granaten waren gemald door de mallen N°. 1 en 2, en hadden eene gemiddelde middellijn van 0,0917 el. De granaten waren uitgezocht tot een gewigt van 1,790 Pd. De klossen, blikken kruisen en spijkertjes, als bij de kogels. . . . 0,092 »

Totaal gewigt . . . 1,882 Pd.

De buisgaten waren door een houten stop gesloten. Gebezigd buskruid, oud model als boven; gaf thans eene proefworpsverheid van 225 el.

I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.
N ^o . 1	0,75 Pd.	0,066666 sec.		26° C.	Wind vrij bevig A. Barometer herleid op 0° C.	
» 2	oud model.	0,060239 »		26°	0,076509 el.	
» 3		0,057105 »	0,009561 sec.	26°	Thermomet. } drooge 22°, 9. natte 20°, 4.	
» 4		0,057223 »		27°	Waaruit: volstrekte vochtigheid in millioenste deelen van het volume 15,95,	
» 5		0,057403 »		27°	en dampdruk 0,0163 el.	
Gemiddeld		0,059727 sec.		26°, 4		
N ^o . 1	0,80 Pd.	0,055803 sec.		27° C.	Als boven.	Bij een der schoten drong de kogel door de draden, zonder die te verbreken.
» 2	oud model.	0,053093 »	0,011363 sec.	28°		
» 3		0,064203 »		28°		
» 4		0,052838 »		28°		
Gemiddeld		0,056484 sec.		27°, 8		

5 Julij. (Vervolg der proeven.)

Schoten met granaten met lood gevuld. Buskruid en verdere omstandigheden als boven. Het lood was bij het huisgat gelijk gevuld met het oppervlak der granaat. Het gewigt der granaten was nauwkeurig gebragt op 5,5745 Pd. Het gemiddeld soortelijk gewigt der vijf gebezigde granaten was 8,5790, en lag voor allen tusschen 8,5804 en 8,5785.

N ^o . 1	0,75 Pd.	0,077290 sec.		28° C.	Als boven.	
» 2	oud model.	0,072758 »		28°		
» 3		0,076123 »	0,005317 sec.	28°		
» 4		0,071973 »		28°		
» 5		0,074295 »		27°		
Gemiddeld		0,074487 sec.		27°, 8		

Schoten met granaten met zand gevuld. De granaten wogen 2,055 Pd.
Verdere omstandigheden als boven.

I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.
N ^o . 1	0,75 Pd.	0,062033 sec.		27° C.	Als boven.	
» 2	oud model.	0,060889 »		27°		
» 3		0,057632 »	0,004401 sec.	27°		
» 4		0,039421 »		27°		
» 5		0,061256 »		27°		
Gemiddeld		0,060246 sec.		27°		

Algemeen overzicht der gemiddelde vlugtijden, met den kogel verkregen voor
buskruid nieuw en oud model.

Lading.	Vlugtijd.		Verschil.
	Buskruid nieuw model.	Buskruid oud model.	
0,75 Pd.	0,074201 sec.		
0,80 »	0,072339 »	0,068931 sec.	0,003408 sec.
0,85 »	0,071541 »		
0,90 »	0,069343 »		
0,95 »	0,066563 »	0,064633 »	0,001910 »
1,00 »	0,063254 »	0,063121 »	0,002133 »

5 Julij 1855. (*Vervolg der proeven.*)

Proeven met de kernbus. De gebezigde volgegoten looden puntkogels waren allen naauwkeurig op een gewigt gebragt van 0,0459 Pd., met inbegrip van den vetdraad, wegende 0,0002 Pd. De afstand der door den kogel doorgeschootene draden, bleef als boven, 50 el. De buks werd geplaatst op een bok met stelschroeven voorzien. De waterpasse stand werd verkregen door middel van een' opzettelijk daartoe vervaardigden koperen cilinder, naauwkeurig in de ziel passende, waarop eene luchtbel geplaatst werd. Het gebezigde buskruid was Crepé-kruid. De lading enz. geschiedde door denzelfden persoon, onder toezigt van een officier.

I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.
N ^o . 1	4,5 gram	0,102272 sec.		24° C.	Wind gering RA. Barometer herleid op 0° C. 0,76408 el. Therm. } drooge 21°, 25 C. } natte 19,75 Waarnit: volstrekte vochtigheid in millioenste deelen van het volume 16,6, en dampdruk 0,0139 el.	
» 2	Crepé.	0,094154 »		25°		
» 3		0,102272 »	0,012071 sec.	25°		
» 4		0,096960 »		25°		
» 5		0,090201 »		25°		
Gemiddeld		0,097171 sec.		24°, 8		
N ^o . 1	5 gram	0,094954 sec.		25° C.	Als boven.	Een kogel drong door de draden, zonder die te verbrekken.
» 2	Crepé.	0,094468 »		25°		
» 3		0,088636 »	0,006318 »	25°		
» 4		0,088802 »		25°		
Gemiddeld		0,091715 sec.		25°		

BREDA, 26 October 1855.

*De Kapitein der Artillerie bij de Koninklijke Akademie
voor de Zee- en Landmagt,*

(get.) F. A. T. DELPRAT.

Na hetgeen omtrent de nuttige toepassingen waarvoor de electro-ballistische slinger vatbaar is, gevonden wordt in het bovenaangehaalde werk van den uitvinder, en na de proeven daarmede in België genomen, zal het wel onnoodig zijn uit te weiden, over de belangrĳheid van dit werktuig voor de artilleriewetenschap. Wij merken dus nog slechts aan: dat men door dezen toestel des noods den proefmortier kan vervangen; dat de invloed van vele omstandigheden: speelruimte, gedaante der kardoezen, wijze van laden, van aanzetten, gedaante en stof der proppen en klossen, ziellengte, plaats en inrigting van het zundgat, vorm van het projectiel, ligging van zijn zwaartepunt enz., onmiddellĳk door den electro-ballistischen slinger worden aangewezen, en zonder dat daarbij formules of ingewikkelde berekeningen behoeven te worden aangewend. Dit laatste toch is wel het geval, zoo men aanvankelijke snelheden, uitvaartshoeken en meer andere elementen, uit opgemeten kogelbanen wil afleiden, terwijl de slinger daarentegen onmiddellĳk den vlugtijd geeft voor doorgeloopene afstanden van 50 à 80 el. De ballistische formules hebben, zelfs op het tegenwoordig standpunt der wetenschap, nog altijd het bezwaar, dat zij niet door iedereen begrepen en toegepast kunnen worden, en dan somtijds tot een eindeloos en onvruchtbaar getwist aanleiding geven, door de altijd eenigzins bestaan blijvende onzekerheid omtrent de getallenwaarden en den invloed der gebezigde coëfficiënten.

Ook kan de electro-ballistische slinger eene beslissende uitspraak doen, omtrent

den invloed van verschillende omstandigheden, op de krachtuitwerking van het buskruid; zoo als de: wijze van bewerking, van opbewaring, vorm, grootte, digtheid, en het al of niet geglaansd zijn van den korrel. Zoo bijv. moet men uit bovenstaande proeven, een nadeelig gevolg trekken voor het gebezigde buskruid van mod. n°. 1; zoowel omtrent de voortdrijvende kracht zelve, als omtrent het behouden van dezelfde oorspronkelijke kracht, en de regelmatige werking, in vergelijking met het gebezigde oud model buskruid. Eene omstandigheid, die in verband met vroegere bewerkingen omtrent dit buskruid (1), en met de ingevoerde verminderde ladingen, wel eene zeer ernstige nadere overweging verdient. Om bij bresschieten, demonteren enz., bijv. dezelfde buskruidkracht aan te wenden, zoude men een aantal voertuigen behoeven, dat zich volgens bovenstaande proeven, zoude verhouden voor buskruid oud en nieuw model, als 100 tot 115.

Op meestal bespiegelende gronden heeft men wel eens beweerd, dat de buskruidproefmortier geheel andere uitkomsten konde opleveren, dan bij het werkelijk schieten met vuurmonden; ook dit zoude zeer gemakkelijk door den toestel van NAVEZ kunnen worden onderzocht. De bovenstaande proeven bevestigen de bedoelde meening niet, waarbij wij nog

(1) Zoo wordt het nieuw model buskruid, in het Kon. Besl. omtrent de invoering van het ligt geschut, 24 Maart 1848, beschreven als: door innige vermenging meer verbrijzelend werkende. Zie ook in de *Verzameling van stukken en memorien*, Breda 1852, bij BROESE EN COMP., pag. 204.

moeten opmerken dat de worpen met den proefmortier gelijktijdig geschieden met de schoten uit het kanon, alsook dat de proefmortier met de kleine globe werd gebezigd, en daarmede eene speelruimte bezat van 0,00075 el, zoodat de zwaarigheid eener grensspeelruimte, waarop vroeger bij de beoordeeling der proeven te Breda, met ditzelfde buskruid genomen, gewezen werd (1), hier niet meer bestond.

Bij het beoordeelen van het verschil in vlugttijd, bij het oud en nieuw model buskruid, dient men in het oog te houden, dat met het kleiner worden der

vlugttijden ook hunne verschillen even snel moeten afnemen; zoodat men uit het kleiner worden dier verschillen geenszins besluiten mag, tot eene meerdere gelijkheid in de krachtuitwerking bij groote ladingen.

Eindelijk ware het welligt niet onbelangrijk, om na te gaan door den electroballistischen slinger, of de kogel door het doorbreken van touwennetten, werkelijk eene bespeurbare vermindering van snelheid ondergaat, eene toepassing waarop vroeger het Bureau der Artillerie reeds schijnt bedacht geweest te zijn (1).

(1) *Verzameling van stukken en memoriën*, pag. 247.

(1) *Verzamel. en memoriën*, pag. 333 en 341.

OVER DE AANLEIDING TOT DEN RUSSISCH-TURKSCHEN OORLOG

IN 1828 EN 1829,

EN

DE STRIJDKRACHTEN DER OORLOGVOERENDE PARTIJEN.

Volgens von MÖLTKE.

Hoe weinig gewigt men aanvankelijk ook hechte aan den in 1821 uitgebarsten opstand der Grieken tegen hunnen Osmanischen overheerscher, bragt deze opstand toch weldra de uitgeputte en dus naar vrede hakende Europesche Kabinetten, bijzonderlijk die welke in 1822 aan het congres te Verona hadden deelgenomen, in eenen zeer moeilijken toestand. Bij dit con-

gres hadden deze mogendheden zich verbonden om elken opstand door hunne tusschenkomst zoo mogelijk te dempen, en zij hadden door de toelating der Grieksche gezanten te weigeren, geopenbaard dat zij ook in dezen opstand tusschen beiden wilden treden. De openbare meening noodzaakte hen echter weldra, om den afval der Grieken van hunnen wettigen Vorst,

niet alleen te dulden, maar om de afgevallen en zelfs te ondersteunen, vooral toen eenige heldendaden der Grieken de bewondering, en de wreedheden der Aziatische horden de verontwaardiging der Christenvolkeren hadden verwekt. In spijt der staatkunde vormden zich allerwege genootschappen tot ondersteuning der Grieken, en na eenigen tijd was het niet twijfelachtig meer, of deze zouden ook zonder de tusschenkomst der Kabinetten zegevieren. Doch nu ontwaakte het wantrouwen in die Kabinetten; daar men thans verwachtte dat onverhoeds de een of ander het verbond zoude verbreken, om met uitsluiting van anderen zich-zelve bijzondere voordeelen te verzekeren, en alles liep samen om de algemeene aandacht op Rusland te trekken. Vooreerst was, na de troonsbestijging van Keizer NICOLAAS, eenige afleiding voor Rusland niet ondienstig; in de tweede plaats waren de Grieken de geloofsverwanten der Russen, en in Konstantinopel was de Grieksche patriarch vermoord en waren de Grieksche tempels daar en elders verwoest geworden. Volgens het traktaat van Bucharest zouden de Turksche troepen de Vorstendommen Wallachije en Moldavie ontruimen en de Russische schepen vrij door den Bosporus kunnen varen; doch Wallachije en Moldavie waren nog door de Turken bezet en de vaart door den Bosporus werd nog even zoo belemmerd als vóórheden. Eindelijk was zelfs de Russische gezant te Konstantinopel in het openbaar gehoond geworden.

Engeland en Frankrijk wilden geen van beiden dat Rusland zich ten koste van Tur-

kijen zoude uitbreiden. Hunne staatkunde vorderde alzoo, om op grond van het traktaat van Bucharest, met Rusland over eene tusschenkomst te onderhandelen, en zoo mogelijk te bewerken dat de Czar niet de vijand maar de bondgenoot van den Sultan werd; de algemeene volksgeest dwong hen echter zoowel als alle overige staten, behalve Oostenrijk, om Griekenland als eenen onafhankelijken staat te erkennen. Oostenrijk bleef dit standvastig weigeren, doch het ondersteunde Turkije overigens, noch met troepen, noch met geld.

Rusland had echter geen genoegzaam belang bij de verovering van Europeesch-Turkije om zich daarvoor de kwalijkgezindheid der overige staten op den hals te halen. Immers de bloei zijner zuidelijke provinciën, de veiligheid zijner grenzen, de toekomstige uitbreiding van zijne scheepvaart waren verzekerd en nog pas in het vorige jaar door het traktaat van Akjerman op nieuw gewaarborgd geworden. Maar bij dit laatste verdrag had de Czar verplichtingen op zich genomen die hij thans niet vervulde; hij had zich tot beschermheer van Turkije opgeworpen, en bleef werkeloos toen Turkije bescherming behoefde; hij had beloofd de integriteit van het Turksche rijk te zullen handhaven, en begunstigde degenen die aan dit rijk eene van zijne belangrijkste provinciën ontweldigden.

Het was den Sultan en niet de Czar die den handschoen toewierp. De Sultan beweerde dat hij de Grieksche tempels niet kon doen opbouwen, en ook zijne troepen niet uit de Vorstendommen kon doen terugtrekken zoo lang de opstand nog voort-

duurde; en hij beschuldigde den Keizer, dat deze door zijne (des Sultans) oproerige onderdanen te begunstigen het traktaat had geschonden.

Om den hoogen toon van den Padi-schah eenigzins te matigen en daardoor zoo mogelijk den oorlog nog voor te komen, zonden Frankrijk en Engeland vloten in de Grieksche wateren, en om aan IBRAHIM de toezending van troepen en levensmiddelen naar Konstantinopel te beletten, werd de Turksche vloot door de Fransch-Engelsche vloot bij Navarino verbrand. Doch hierdoor hadden Frankrijk en Engeland, zeker zonder dit te beöogen, den hinderpaal uit den weg geruimd welke Rusland bij eenen werkelijken aanval op Turkije, juist het allermeest in den weg zoude hebben gestaan.

Herhaaldelijk boden zij later nog hunne bemiddeling aan, doch deze aanbiedingen werden door MAHMUD met halstarrigheid van de hand gewezen en de oorlog was dus eindelijk onvermijdelijk geworden.

De onbuigzaamheid van den Sultan, die inderdaad geheel Europa scheen te tarten, was echter geen blinde vermetelheid, maar hij kon niet anders; hij moest onverzettelijk blijven, zijne fanatieke onderdanen zouden hem de geringste toegevendheid met kroon en leven hebben doen boeten; want hij bezat de magt niet om hen te beteugelen.

De band, welke zoo verschillende volkstammen, als: Turken en Kurden, Arnauten en Arabieren, te zamen verbindt, is volgens het algemeen gevoelen de gehechtheid dier volken aan de reeds sedert vijf eeuwen bestaande dynastie.

MAHMUD was de 50ste regent uit dit stamhuis, en behoorde tot de 18de generatie. Hij werd in Julij 1808 in een Janitsaren-oproer tot de opperheerschappij gevoerd; doch moest weldra ondervinden dat deze Turksche pretorianen voor hem even gevaarlijk waren als zij het voor zijnen oom en voorganger SELIM waren geweest. Onophoudelijk zag hij zich door hen bedreigd; zij eischten gedurig al meer en meer, verkregen eindelijk zelfs zitting en stem in den Divan, en van toen af was zelfs de minste begunstiging der Christenen of Rajahs eene onmogelijkheid geworden.

Om de vele voorregten welke deze corporatie genoot of zich aanmatigde, lieten gewoonlijk vele Turken zich als Janitsaren inschrijven, en in 1825 waren er 400,000 ingeschreven, die in 196 afdeelingen of orta's waren verdeeld, van welke de be-ruchte 51ste orta alleen 50,000 koppen telde. De gezamentlijke orta's konden intusschen niet meer dan 40,000 strijders opleveren; de overige leden van het korps waren ambachtslieden, beambten en grijs-aards of kinderen. Te vergeefs hadden eenige Sultans zich aan de dwingelandij dezer vreeselijke milicie pogen te onttrekken; de laatstvorige wilde dit bewerkstelligen door de oprigting van een staand leger, 't welk de magt der Janitsaren zoude kunnen trotseren, doch deze, hierdoor in felle woede ontstoken, bestormden de kazerne der nieuwe troepen, vermoordden en verjaagden hen, verwurgden den Sultan en voerden MAHMUD op den ledig geworden troon. De nieuwe Sultan was intusschen de man niet, om zich te ver-

genoegen met de schaduw van gezag welke zijne begunstigers hem wilden overlaten; en hoe treurig ook het lot was geweest van diegenen onder zijne voorgangers welke zich van het dwangjuk hadden willen bevrijden, MAHMUD besloot toch onherroepelijk zich van dezen geesel te ontdoen en de geheele corporatie te vernietigen.

Om tot dit doel te geraken, volgde hij denzelfden weg welken zijn oom had ingeslagen; maar hij deed zulks met zooveel voorzigtigheid, met zoo veel sluwheid en onbeschrijfelijke volharding, dat hij zijn oogmerk eindelijk volkomen bereikte.

De nieuwe troepen werden hier en daar onder allerlei benamingen en voorwendsels opgerigt. Door kuiperijen wist hij te bewerken dat de Janitsaren zekeren HUSSEIN, die hem onbepaald was toegedaan, tot hunnen *Aga* verkozen, en om dezen nog vaster aan zich te verbinden, maar tevens om de Janitsaren te verblinden, verhief hij hunnen nieuwen *Aga* tot Pacha en bevelhebber over de Askjerie-Muhamedje.

Na vele minderbeteekenende uitbarstingen, brak eindelijk in den nacht tusschen 12 en 15 Junij 1826, een verschrikkelijk Janitsaren-oproer uit. Het verraad van hunnen *Aga* bevroedende, wilden de woedende muiters zich het allereerst op dezen wreken. Zij togen dus naar zijne woning, en hem niet vindende, staken zij eerst deze woning en vervolgens ook het paleis der Porte in brand. Onderwijl doorkruisten omroepers de straten van Konstantinopel en riepen alle Janitsaren en *Dschebedschis* of wapensmeden op, om zich op hunne gewone loopplaats Et-Meidan te verzamelden. Duizenden ge-

hoorzaamden aan deze oproeping, en de verzamelden bleven tot den 15^{den} aldaar bivakkeren. Als gewoonlijk werd met eenige plegtigheden den ketel omgestooten, ten teeken dat zij zich in opstand verklaarden en werd de Sultan voor een *Giour* uitgekreten.

Deze had zich met HUSSEIN, de Pacha der Janitsaren, in het sterke serail aan de haven opgesloten en verzamelde daar de Uhlema's of wetgeleerden. Ook de Scheick-al-Islam, het opperhoofd der geestelijkheid, vervoegde zich bij hem. Deze stelde eene Fetwa op, waarin hij den vloek uitsprak over de Janitsaren en hunne corporatie vernietigd verklaarde. De Aziatische troepen, welke bij Scutari waren gelegerd, werden in allerijl naar Konstantinopel overgevoerd en bij het, onder HUSSEIN, op den Europeschen oever van den Bosporus staande observatieleger ingedeeld. De Sultan vertrouwde echter het allermeeeste op zijne regelmatig georganiseerde *Topdschis* of artilleristen, en *Kumberradschis* of bombardiers, te zamen een korps uitmakende van 8000 man, waarvan elk individu de overtuiging had, dat de Janitsaren, ingeval zij mogten zegevieren, hen tot den laatsten man toe aan hunne wraakzucht zouden opofferen.

Vol vertrouwen op zijne strijdkrachten en op den zedelijken invloed der Fetwa van den Scheick-al-Islam, trok MAHMUD uit het serail, liet de Sand-Schalie-Scherif of heilige vaan, een kleedingstuk van den profeet, voor zich uitdragen, en verkondigde nu luide, dat hij onherroepelijk had besloten de Janitsaren tot den laatsten toe te verdolgen.

Deze zoo plegtige verklaring van den opvolger der Kalifen, — wiens bedoelingen door de Fetwa van den Scheick-al-Islam werden geheiligd, — de aanblik van de heilige vaan, en de grootheid van het dreigende gevaar, bragten weldra te weeg, dat eene tallooze menigte zich om den regtmatischen heerscher schaarde en de opstandelingen geheel verlaten op zich-zelve stonden.

Met vastberadenheid rukte de Sultan nu op naar de Et-Meidan en liet de kazerne der Janitsaren in brand steken; van verschillende kanten werd geschut aangevoerd, en nu werd op de dicht te zamengedrongen muiters een allermoorddadigst kartetsvuur geopend. Op bevel van den Sultan werd hun echter eene gelegenheid opengelaten om te kunnen ontvlugten, en weldra maakten allen die nog voortkonden, van deze gelegenheid gebruik om zich aan eenen wissen dood te onttrekken, doch er waren betrekkelijk slechts weinigen aan wie dit gelukken mogt.

In de eerste dagen na deze gebeurtenis hadden nog tallooze teregtstellingen plaats; want de aanvoerders der corporatien welke zich bij de Janitsaren hadden aangesloten, moesten dit met hun leven boeten. Geheele gilden, zoo als der *Hamala's* of lastdragers, de *Tulumbadschis* of waterdragers, te zamen 16000 menschen, werden naar Azië gebannen. Te Adrianopel, Brussa, Smirna en in andere groote steden ging men met dezelfde gestrengheid te werk. De zoozeer gevreesde *Jamacks* werden onder voorwendsel dat men hen wilde nitbetalen, buiten de Dardanellen-Sloten gelokt, plotseling overvallen

en ten deele gewurgd, ten deele op de schepen overgebracht. Duizenden van Janitsaren bleven nog wel in wezen, doch zij waren wijd en zijd verstrooid; het korps was vernietigd, het groote werk was volbragt; doch hiermede was ook het gewigt dat Turkije sinds eeuwen in de schaal der Europeesche staatkunde had gelegd als met een' enkelen slag uit deze schaal verdwenen. De vreugde des beheerschers van het Osmanische Rijk over het welslagen zijner onderneming, werd dan ook al vrij spoedig aanmerkelijk getemperd; want behalve dat de helft van zijne onderdanen in openbaren of heimelijken opstand was, stonden in datzelfde jaar ook nog de legers van zijnen meest geduchten nabuur op de grenzen, gereed om zijn rijk binnen te dringen.

In dien neteligen toestand schoot hem niets anders over dan dat hij tijd zocht te winnen om eene nieuwe legermagt te kunnen scheppen. Er volgde dus nu een eindeloos talmen, en op den 25sten September 1827 de vrede van Akjerman, waarbij de Russen voorwaarden bedongen welke nooit zouden zijn aangenomen, indien de Turken niet voornemens waren geweest het verdrag te verbreken, zoodra zij er de magt toe zouden hebben.

Sultan MAHMUD begreep zeer wel, dat gelukkige wapenfeiten alléén zijne onderdanen met de door hen verafschuwde nieuwigheden zouden kunnen verzoenen, en hij spande daarom al zijne krachten in, om een leger zamen te stellen, dat zich met een Europeesch leger zoude kunnen meten. De Fijmarly's en Spahis leentropen zijnde, bleven bestaan, daar het

in de magt der regering stond, zich door het intrekken der leenen van de trouw en genegenheid dezer ruitery te verzekeren. Ter vervanging van de Janitsaren werd in vrij korten tijd een staand leger van 48000 man georganiseerd, dat op den Europeschen voet gekleed, gewapend en geoefend werd. De Groote Heer bestuurde de oefeningen in eigen persoon, en had zich daarom door Europeesche officieren in de kavallerie-dienst laten onderrigten.

Overal en in alles ondervond hij echter onwil en tegenkanting; alles geschiedde alleen door zijnen ijzeren wil. De manschappen moesten met geweld uit de dorpen worden opgeligt en geboeid naar Konstantinopel worden gevoerd. Bekwame officieren waren er niet, en uit religiezucht wilde men geen vreemden tot bevelhebbers benoemen. Zelfs de Rajahs bleven van de krijgsdienst verschoond.

Het nieuwe Turksche leger was dus zamengesteld uit Timarioten of leentropen, uit liniertropen welke levenslang en uit landweer welke voor een onbepaalden tijd moesten dienen, met aanvoerders die nog rekruten, en rekruten die nog kinderen waren; want men had bij voorkeur zeer jeugdige menschen geprest, dewijl men hoopte dat deze nog het spoedigst aan orde en tucht zouden gewinnen. Het glansrijk uiterlijke, de wapenpraecht, de dolkoene moed der vroegere Osmannische benden waren verdwenen, doch het nieuwe leger bezat eene deugd, waardoor het die schitterende zwermen verre in waarde overtrof — *het gehoorzaamde*.

Dit leger was intusschen tijdens het uitbreken van den oorlog nog veel te jong,

en nog veel te min geoefend om reeds tegen eene Russische legermagt bestand te wezen, en bij het steeds toenemende gevaar was dus de Sultan zijns ondanks wel genoodzaakt zich ook van de Aziatische horden te bedienen, doch deze konden niet voor het voorjaar op het terrein aankomen. De bij uitnemendheid krijgshaftige, maar ook echt muzelmansche provincie Bosnië, zou 40000 strijders leveren; maar toen ABDERRACHMAN-Pacha, den Keizerlijken firman, betreffende de Europeesche kleeding liet afkondigen, vielen de omstanders op den persoon aan die deze afkondiging deed, verscheurden zowel de firman als de medegebragte kleedingstukken, en geen enkele Bosnier nam aan den oorlog eenig deel. Om verschillende reden namen ook eenige andere provincien geen aandel in den lateren strijd. Wallachije en Moldavie werden voor onverdedigbaar gehouden en dus werden enkel de Donau-vestingen bezet. Morea en de eilanden, benevens een gedeelte van Livadie moesten al hunne krachten tot zelfsverdediging aanwenden, in Epirus stonden de Turken tegenover de Grieken, en Bulgarië was schier enkel met Grieken bevolkt.

Persie was kortelings door den Russischen Generaal PASKJEWITZ, tot een vredesverdrag gedwongen, waarbij het Erivan aan Rusland had afgestaan en de betaling van 18 millioenen roebels had beloofd. Sultan MAHMUD vleide zich met de hoop, dat het niet moeilijk zou wezen den Schah over te halen, om dit zoo schadelijke verdrag te verbreken en met hem vereenigd den gemeenen vijand te bestrij-

den. Hij zond ten dien einde gezanten naar Persie en zijne verwachting werd niet teleurgesteld. De Schah verbrak het traktaat, doch reeds op den 22sten Februarij, dus lang vóór dat de Turken nog hunnen veldtogt hadden geopend, was hij reeds weder gedwongen, den vrede van Turckmanskai te sluiten, en kort daarna stonden de Russen wederom op de Aziatische grenzen van Turkije, en konden, zonder zich meer over Persie te bekommeren, elk oogenblik het land binnendringen.

MAHMUD moest dus alleen met zijne eigen krachten het dreigend gevaar trachten af te wenden, en de magt waarover hij kon beschikken, bestond, volgens eene later bekend geworden aantekening in de kanselarij van den Grootvizier, uit :

Onbezoldigde troepen.

Aziatische horden 97000 man.

Bezoldigde troepen.

Infanterie	{	55 Reg. van 5 Bat. 49500 »
		2 » Bostand-schis (Garde). 6000 »
Kavallerie	{	Spahis 10000 »
		4 Reg. van 6 Esc. 5648 »
Artillerie	{	1 Batterij per Reg. 5960 »
		8 Rijd. Batt. en 84 te voet 11040 »
Sappeurs en Mineurs		2600 »
Trein 41 Kompagnien.		4920 »

dus een leger van 188668 man, dat ruim voor een derde gedeelte uit ruitery bestond.

De kleeding en wapening der nieuwe 6. D. N°. 6.

troepen was gedeeltelijk Europeesch, gedeeltelijk Oostersch. De tulband was door de Schubarra vervangen, eene meloenvormige muts van gekleurd doek, zonder klep. Voorts was de man gekleed met een wollen vest, waarover een korte rok van wit katoen en een rood gekleurde gordel werden gedragen. De broek was van dun lijnwaad en tot aan de kniën zeer wijd, doch overigens sluitende; de halve slobkousen waren van eene waterdichte stof en de zeer wijde schoenen van rood leder. Tot overkleed had hij een wollen mantel, met een kap welke over het hoofd kon worden getrokken. De geweren waren van Fransch model, uit Belgische fabrieken afkomstig en de sabels waren zeer krom. Over het algemeen waren kleeding en wapening Europeesch, doch doelmatig gewijzigd naar het klimaat en de geaardheid der Oosterlingen.

De paarden, vooral die der Aziatische Spahis, zijn klein en hebben geen fraai voorkomen, maar zij zijn vurig en gewillig en zoowel tegen vermoeijenissen als tegen ontberingen bestand. De Kurdische paarden en ook die uit Sivas (het oude Capadocie) zijn gewoon om met een kluister aan het been en een deken op den rug, zoowel de hitte van den dag als de nachtelijke koude te verduren. Alle paarden worden slechts eenmaal daags gedrenkt en bij gebrek aan haver blijven zij ook met groen voeder gezond. De optooming is voor deze zoo gehoorzame dieren buitengemeen straf, en er op ingerigt om zelfs in de volle carrière plotseling te kunnen wenden en keeren. De scharen der

stangen zijn van 12 tot 18 N. duim lang en een ijzeren schalm doet de dienst van een kinketting. Het hoefbeslag is ringvormig zonder klauwen, het ijzer is dun, wordt koud gesmeed en duurt toch vier à zes weken. De rijpaarden zijn meest alle hengsten; de merrien worden allen voor de aanfokking bewaard en zijn ook duurder dan andere paarden.

Ofschoon de Turksche Artillerie reeds veel was verbeterd, kon zij toch nog op verre na geene vergelijking met de Russische doorstaan. Zij bestond uit betrekkelijk lomp geaffuteerde kanons à 5, 6, 8, 12 en zelfs 24 \mathcal{E} , want de Turken hechten veel waarde aan groote kalibers. De treinpaarden waren meest alle van Walachijsch ras, omdat de andere geen goede trekpaarden zijn.

De veldtroos van een Turksch leger is altijd buitensporig groot, want het zijn niet alleen de hoogste beambten die met den vizier te velde trekken, maar zijn geheele, zeer talrijke stoet van dienaren volgt hem insgelijks. Ook de Kadi-Asker of opperregter is bij het leger. Deze alle, met de Tartaren voor de veldpost, de Imans, de Derwischen, geheele zwermen van knechten, koop- en ambachtslieden, van dansers, goochelaars en meer ander gespuis, de wagens met de tenten voor het leger, die met levensmiddelen, het slagtvce, honderden van honden voor de bewaking van het leger, vormen eenen nasleep welke inderdaad onafzienbaar is. Hij staat onder de bevelen van den Bonald-Baschi, die weér door honderden ondergeschikten wordt bijgestaan.

De bovenvermelde Turksche krijgsmagt

is volgens schattingen en gissingen verdeeld geweest als volgt:

Te Konstantinopel en langs	
den Bosporus	50000 man.
In verwijderde vestingen	25000 »
Bij de Dardanellen	7000 »
In Thessalie	10000 »
Op de Aziatische grenzen	
tegen de Russen	50000 »
In de vestingen van Do-	
brudscha	25000 »
Om en in Schumla	25000 »
In reserve te Adrianopel	56668 »

Het leger was intusschen niet op eens, maar achtervolgens en dikwijls met groote tusschenpoozen, in dezer voege verspreid geworden. Toen de Russen de grensrivier overtrokken, waren de bergpassen van den Balkan nog onbezet, en zelfs was Brailov reeds 14 dagen belegerd geworden, eer de Seraskier, HUSSEIN-PACHA, met een deel der daartoe bestemde troepen, uit Konstantinopel naar Schumla opbrak; eenige dagen later volgden hem NURI-PACHA, met een ander gedeelte dier troepen. De Kapudan-Pacha, ISSET-MEHMED, vertrok eerst den 3^{den} Julij uit Konstantinopel om Varna te bezetten. De Grootvizier eindelijk, MEHEMET-SELIM, verliet de hoofdstad niet voor Augustus, toen Schumla reeds weken lang was belegerd geworden; hij rigtte zijne troepen op Adrianopel; van de Aziatische troepen kwamen 12000 ruiters eerst na den val van Varna, dus na 11 October te Konstantinopel aan.

In de Vorstendommen en zelfs in Bulgarije waren dus geen andere troepen dan die welke de vestingen bezethielden, zoodat het verdedigingsplan zich bepaalde

tot de verdediging van het gebergte, en daarbij vertrouwden de Turken op den Donau, op de sterke muren hunner steden, op den Balkan, op de schaarschte van levensmiddelen, het gemis van voer-middelen, de moerassen, het klimaat en de pest.

Op zee waren zij onvergelykelyk veel zwakker dan de Russen. Van de vloot welke zij bij Navarino hadden, was niets meer overgebleven dan een masteloos linieschip, met twee brikken, eene goelet en een brander; en tijdens dezen oorlog bestond de geheele Turksche zeemagt uit 5 linesschepen en 4 fregatten, terwijl de Russische Zwartzee-vloot was zamengesteld uit 16 linesschepen, 6 fregatten en 7 korvetten. Het Turksche eskader stak dan ook niet in zee, maar vatte post in de bogt van Bujukdere, om de hoofdstad te beveiligen.

De Turken waren zeker zwak zoowel te lande als op zee, maar zonderling genoeg, ook de Russische krijgsmagt was op verre na niet zóó als men dit van eenen zoo kolossalen krijgshaftigen staat wel zoude verwachten.

Keizer NICOLAAS had den hem toegeworpen handschoen ridderlyk opgenomen, doch scheen de onheilen van eenen oorlog binnen de naauwstmogelyke grenzen te willen beperken; welligt vreesde hij ook de overige mogendheden door eene groote magtsontwikkeling al te sterk te veront-rusten, en dat hij deze wantrouwe bleek daaruit, dat hij een magtig observatie-leger in Polen, Finland en de Ukraine bijcentrok, en zich door het geheele korps Diplomatique naar het leger van het

zuiden deed vergezellen, waardoor hij elken polsslag der staatkundige stemming in Europa onmiddellyk kon waarnemen.

Dit leger was kort te voren gereorganiseerd geworden. In 1826 bestond elk regiment nog uit 3 bataillons, bij de reorganisatie waren de regimenten tot 2 bataillons gereduceerd, van de 11de, 12de, 15de, 14de en 13de infanterie-divisiën bestonden enkel de kaders, en daar men het leger in geen vier jaren had gesuppleerd, was geen enkel korps voltallig.

Het Russische volk is verdeeld in drie standen: den adel, den burgerstand en de lijfeigenen. De zeer talryke adelstand, en het gegoedste gedeelte van den burgerstand kunnen niet tot de krijgsdienst verplicht worden en de minder aanzienlyke stedelingen kunnen zich vrijkopen; gevolglyk worden de meeste soldaten uit de lijfeigenen getrokken. Volgens het stelsel van recruterling dat tot 1828 heeft bestaan, doch toen veranderd is geworden, werden de korpsen op onbepaalde tijden aangeschreven om op te geven, hoeveel manschappen er bij ontbraken; uit deze opgaven bleek hoe groot de voorgenomen ligting moest zijn, en deze werd vervolgens bij eene Keizerlyke ukase bevolen. Aan elk adellyk goed en aan elke stad werd het getal der te leveren recruten beteekend, en de Heer of de Magistraat bepaalde willekeurig de personen welke als zoodanig moesten worden geleverd. Deze kozen natuurlyk altijd in de eerste plaats diegenen waarvan zij zich gaarne wilden ontslaan, en daarna die welke het best gemist konden worden. Veeltijds werd in de ukase bepaald, dat

de levering van eenen rekrut voor 2000 Roebels kon worden afgekocht, en dan kochten welvarende dorpen zich dikwijls geheel of gedeeltelijk vrij; maar die gesigneerd werden moesten zich onderwerpen, want op de uitspraak van den Heer of van de Magistraat, kon niet worden geappelleerd; trouwens, men gaf hen ook geen tijd om over middelen tot uitredding na te denken: zij werden gewoon onverhoeds overvallen en wel gekneveld naar de bepaalde garnizoensplaats vervoerd. De diensttijd was in Polen 20, in Rusland bij de linie 22, bij de garde 24 jaren. De soldaat geworden lijfeigene was vrij; doch na 20—24 jaar gediend te hebben, vond hij in zijn dorp, dat hij in al dien tijd niet had wedergezien, dikwijls niemand meer die zich zijner nog herinnerde, en wanneer uitgestane vermoeijenissen en ongewoonte hem ongeschikt hadden gemaakt tot zwaren arbeid, wist hij meestijds al niets beters te doen dan soldaat te blijven. In 1828 was de diensttijd verkort geworden, maar hierdoor moest het leger nu ook meer dan te voren worden gesuppleerd, en de rekrutenligtingen zijn in Rusland zoo gehaat, dat de Regering ze liefst zoo weinig mogelijk toepast, maar ze daardoor soms ook al te lang uitstelt. Dit was het geval in 1828, want niettegenstaande dat de oorlog lang genoeg was voorzien, had men toch het leger in geen vier jaren gesuppleerd, en daar men rekent dat het jaarlijks met $\frac{1}{10}$ deel vermindert, had het nog geen $\frac{2}{3}$ aan de vereischte sterkte. Eene ligting kon toen niet meer baten, want in Rusland moet men de menschen zoowel als de paar-

den een vol jaar oefenen en afrigten voor en al eer zij in dienst gesteld kunnen worden, en dan zijn de korpsen waarbij zij worden ingedeeld, dikwijls nog honderde uren van de depôtplaats verwijderd.

Volgens de nieuwe formatie bestond elke infanterie-divisie uit 5 brigaden, elke brigade uit 2 regimenten, en elk regiment uit 2 bataillons van 4 kompagnien. Elke 5de brigade wordt jager-brigade genoemd.

Eene kavallerie-divisie bestaat uit 2 brigaden en elke brigade uit 2 regimenten van 4 eskadrons, uitgezonderd de uhlanen-regimenten welke 5 eskadrons hebben.

Aan elke infanterie- of kavallerie-divisie, uitgezonderd die der Bugsche uhlanen, is eene artillerie-brigade toegevoegd, welke bij de infanterie uit drie batterijen van 8 stukken bestaan, van welke er eene eene positie-batterij is. Deze laatste bestaat uit 4 kanons à 12 \mathfrak{E} en 4 Eenhoorns à 20 \mathfrak{E} , elk met 6 paarden; de ligte batterijen bestaan uit 4 kanons à 6 \mathfrak{E} en 4 Eenhoorns à 10 \mathfrak{E} , elk met 4 paarden. Bij elke positie-batterij zijn 5 munitie-karren, waarin 120 schoten voor elken vuurmond worden medegevoerd; bij elke ligte batterij zijn 2 munitie-karren, met 150 schoten per vuurmond. De munitie-karren worden alle met drie paarden bespannen.

Bij de kavallerie bestaat de artillerie-brigade uit eene positie- en eene ligte batterij rijdende artillerie. Elke rijdende positie-batterij bestaat uit 8 Eenhoorns van 20 \mathfrak{E} , de ligte is gelijk aan de ligte batterij der artillerie te voet.

Het leger aan de Turksche grenzen, of het zoogenaamde 2de leger, onder den Veld-

maarschalk Graaf WITGENSTEIN, was zamengesteld uit het 5de, 6de en 7de legerkorps, waarvan het 5de met de 10de infanterie-divisie en de jagers te paard, het 6de met de dragonder-divisie versterkt werd, zoodat deze korpsen bestonden uit: het 5de legerkorps uit 4 inf. en 2 kav.-divis.

» 6 ^{de}	»	» 2	»	» 2	»
» 7 ^{de}	»	» 2	»	» 1	»

later werd dit leger nog vermeerderd met het 2de legerkorps en de garde.

De geheele magt welke Rusland tegen Turkije aanvoerde, bestond dus aanvankelijk uit: 8 infanterie- en 5 kavallerie-divisiën, of uit 96 bataillons, 88 eskadrons en 51 batterijen.

Met voltallige korpsen ware deze magt voldoende geweest, doch dit was, zoo als boven reeds is aangehaald, geenszins het geval, en bovendien zijn in het Russische leger, waar bijv. een overste het regt heeft om 6 bedienden uit de gelederen te nemen, alle soldaten nog geen combattanten. De wezentlijke sterkte der legerkorpsen was nagenoeg: die van het 5de, 50000-, die van het 6de, 20000- en die van het 7de, 15000 man. Het Russische leger was dus bij het openen van den veldtocht 65000- en na de aankomst van het 2de legerkorps en van de garde 97000 man sterk.

Over het algemeen waren deze troepen te zwaar gewapend en uitgerust voor eenen veldtocht, in zoo ruwe en zoo bergachtige landstrecken als Dobrudscha, Bulgarië en Rumelië, tegen eenen vijand wiens hoofdmagt uit ligte ruitery bestond.

De Russische paarden waren groot en

hadden een prachtig aanzien, maar zij hadden ook eene voeding noodig zoo als men hen daar niet kon verschaffen; zij verminderden dus spoedig en waren na weinig tijds niet meer tegen vermoeijensissen bestand. De Kozakken alleen deden goede diensten, doch er waren slechts 8 regimenten van 500 man bij het leger.

De infanterie manoeuvreerde goed in gesloten gelederen, maar tirailleerde slecht. De zoogenoemde jager-brigaden waren uit de kleinste manschappen zamengesteld en deze droegen groene kragen, maar overigens waren zij volmaakt op dezelfde wijs gewapend en gekleed als de overige infanterie, en in het geheele leger was geen enkele jagerbuks. De wapenen, kleeding en uitrusting van een soldaat, wogen te zamen 61 \bar{w} .

De artillerie, welke in elken Oosterschen oorlog het hoofdwapen is, was bij dit leger uitmuntend. Het materieel was overgelijkelijk veel beter dan dat der Turken, de Russische artillerie manoeuvreerde ook beter, maar de vaardigheid in het schieten van de Turksche artilleristen was wel zoo groot als die der Russische.

Ofschoon men wel wist dat er gedurende dezen veldtocht ligtelijk twee en meer vestingen te gelijk zouden worden geattaqueerd, zoo werd toch maar een enkele belegeringstrein medegevoerd. Doch het is zeer natuurlijk dat de Russen schroomden, om op een zóó ongunstig terrein, zelfs maar een enkelen overtolligen vuurmond mede te voeren. Deze trein bestond uit 100 vuurmonden.

De geest der troepen was goed, zoo als gewoonlijk het geval is wanneer zij pas

het eentoonige garnizoensleven tegen de tige levenswijs te velde hebben verwisseld.
meer ongedwongene- en minder kleingeest-

December 1855.

J. N. C.

A R C H I E F

VOOR

NEDERLANDSCHE KRIJGSGESCHIEDENIS.

HET COMMITTÉ VAN ALGEMEEN WELZIJN TE PARIJS.

25 MEI 1794.

De inhoud van het stuk, hetwelk wij mededeelen, is belangrijk en verspreidt eenig licht over de handelingen van het revolutionair bewind in Frankrijk, ten tijde van ROBESPIERRE. Het wantrouwen in hetzelfde was algemeen, en bij het leger, op de grenzen, verkeerde men in het denkbeeld, dat de verrigtingen daarvan, eerder door gezegd bewind werden tegen-gewerkt dan bevorderd. In het werkje: *Histoire chronologique des opérations de l'armée du Nord et de celle de Sambre et Meuse, depuis le mois de Germinal de l'an II (fin de Mars 1794) jusqu'au même mois de l'an III (1795) etc. par le Citoyen DAVID*, zonder jaartal te Parijs en andere plaatsen uitgegeven, vindt men blz. 8 dit denkbeeld, zonder omwegen, uitgedrukt.

«Le Gouvernement d'alors, qu'on appeloit Comité de salut public, vouloit-il que nous triomphassions de nos ennemis? beaucoup de gens pensoient que non; j'en ai vu qui me démontroient qu'il vouloit

«nous faire battre. Ce qui a un peu dirigé mon opinion de ce côté-la, c'est la destination de JOURDAN, au moment où il avoit chassé l'ennemi de devant Maubeuge, au moment enfin où il avoit sauvé la chose publique. Beaucoup de Militaires qui ont, comme moi, suivi les ordres impératifs que le Comité envoyoit aux armées, ont une propension à être de cet avis.»

Mevrouw DE STAËL, in hare *Considérations sur la Révolution Française*, die zich met de haar eigene zeggingskracht, met nadruk tegen het Schrikbewind verklaart, deelde nogtans niet in het bovenstaand gevoelen. Men leze het 16de hoofdstuk van het 2de Deel van gezegd werk: «On ne peut savoir si ces douze membres du Comité de salut public avoient dans leur tête l'idée d'un gouvernement quelconque. Si L'ON EN EXCEPTE LA CONDUITE DE LA GUERRE, la direction des affaires n'étoit qu'un mélange de grossièreté et

«de férocité, dans lequel on ne peut découvrir aucun plan, hors celui de faire massacrer la moitié de la nation par l'autre.»

Inderdaad, hoe men ook over de bedoelingen van het Schrikbewind denken moge, in den voorspoed van het leger was voor hetzelfde eene bestendiging van deszelfs gezag gelegen. Men ontwaart in onderstaand schrijven van 6 Prairial, An II (25 Mei 1794), welk belang het Comité in de operatiën van het leger en op het berigt der overwinningen stelde. De wenen, welke omtrent die operatiën gegeven werden, was het Comité vermoedelijk verschuldigd aan den bekwamen krijgskundigen CARNOT. PICHEGRU volgde die op. IJperen werd den 5^{den} Junij berend. De Oostenrijksche Veldmaarschalk CLAIRFAIT wilde die plaats te hulp komen, werd echter bij Hoochlede geslagen, en reeds den 17^{den} Junij ging IJperen, bij capitulatie, over.

's Hage, Nov. 1855.

v. R.

République Française,
une et indivisible.

Comité de salut Public.

Paris, le 6 Prairial de l'an II
de la République une et indivisible.

Le Comité de salut Public.

Aux Représentans du Peuple
CHODIEU et RICHARD.

Les nouveaux succès de l'armée du Nord, chers collègues, prouvent que vous n'avez

pas oublié vos promesses, et nous donnent l'espoir d'en obtenir bientôt de plus décisifs, il nous tarde de vous voir établis sur la rive droite de l'Escaut; il paraît difficile que l'ennemi puisse vous empêcher d'exécuter le passage entre Tournai et Oudenarde. Peut-être seroit-il à propos, pour appuyer votre gauche, de tenter un coup de mains sur cette dernière ville, ce qui jetteroit l'allarme jusqu'à Gand et Bruxelles, disperseroit les forces ennemies, isoleroit entièrement la Flandre maritime, assureroit vos positions, de Menin et de Courtray, et entraineroit enfin probablement la prise tant souhaitée d'Ypres et de Nieupoort. Nous vous proposons cette expédition comme digne de votre enthousiasme pour la liberté et de l'ardeur de nos braves frères d'armes.

Nous félicitons PICHEGRU: mais nous vous engageons à ne pas ajouter légèrement foi à ce prétendu secours de 50,000 Prussiens. En tout cas, il faut les prévenir, et attaquer avant leur jonction. Vous savés que la politique des ennemis est toujours d'exagérer leurs forces pour empêcher qu'on ne tente aucun coup hardi. Ce moyen réussit presque toujours; pourquoi faisons nous donc le contraire? Pourquoi ne répand t-on pas le terreur, en disant qu'il y a 400,000 hommes à l'armée du Nord? Comment trente mille Prussiens ont-ils pu arriver sans qu'on en ait eu la moindre nouvelle? En tout cas, il arrive bientôt cinquante mille hommes bien réels et bien effectifs de la Moselle sous les ordres de JOURDAN, et nous avons lieu de croire qu'avec ce secours, l'aile droite et l'armée des Ardennes pourront marcher en avant.

On vous a persuadé que les ennemis avoient cent soixante mille hommes; croyés que c'est une erreur; car les journaux étrangers qui se complaisent le plus à exagérer les forces ennemies, et à atténuer les nôtres, disent qu'ils ont cent mille hommes entre la Mer et la Meuse, et dans ce nombre, il y en a de toutes nations, notamment beaucoup de Hollandais. La conduite même des ennemis dénote leur foiblesse, puisqu'ils n'ont pas eu assés de moyens,

pour continuer leurs opérations dans la trouée.

Envoyés nous vite de quoi alimenter les journaux affamés de victoires.

Salut et Fraternité.

Les Membres composant le
Comité de Salut Public.

(Signés) C. LE PRIEUR, CARNOT,
BILLAUD VARENNES,
B. BARÈRE, ROBESPIERRE.

ONUITGEGEVEN BRIEVEN BETREKKELIJK DE GESCHIEDENIS
VAN DE JAREN 1672 EN 1675.

De brieven welke hierbij worden medegedeeld, zijn geschreven: de een door den toenmaligen kolonel der Koninklijke Fransche dragonders, den marquis JOSEPH MARIE DE BOUFFLERS, den later beroemd geworden Maarschalk van Frankrijk en Hertog DE BOUFFLERS, uit Utrecht den 18^{den} Maart 1675, en de ander door den Gouverneur van Groningen, CAREL RABENHAUPT, Baron van Sucha, uit Groningen den 21sten December 1672, beiden niet onbelangrijk voor de geschiedenis van de jaren 1672 en 1675.

V. S.

A Utrecht ce 18 Mars 1675.

Monsieur!

Je n'ay pas ouij parler de léschange des deux cavaliers dont vous m'avez écrit; mais

comme monsieur le duc de Luxembourg m'a permis de renvoyer à monsieur le Prince MAURICE cinq des prisonniers faits près Nichtvecht pour rétirer pareil nombre des nostre qui sont à Abcoude; scavoir trois soldats et deux dragons, j'ay esté bien aise de mettre dans ce nombre le soldat de vostre compagnie, que vous m'avez redemandé.

On est sy mal satisfait des procédés de Mr. le Commandant d'Abkoude qu'on ne veut plus, en nulle façon du monde, avoir commerce avec luy, et au contraire on a tant de sujet d'estre content des honnestetés de monsieur le Prince MAURICE, qu'il n'y a personne icy quy ne souhaiterait avoir lieu de luy en tesmoigner sa reconnaissance.

Je ne crois pas qu'il me refuse la grace que je luy demande, de mander à M^r. le

Commandant d'Abkoude de remettre entre les mains de mon tambour aussy-tost son ordre reçu, les prisonniers que j'envoie....

Je vous seray obligé de solliciter pour que cela s'exécute le plus-tost qu'il sera possible et vous devez estre assuré qu'en vostre particulier je seray toujours ravi de pouvoir vous tesmoigner que je suis, monsieur,

Vostre très humble et très obéissant serviteur.

(Signé.) Le marquis DE BOUFFLERS,
Colonel des Dragons du Roy.

Het adres is:

Monsieur

Monsieur le Baron DE FREISHEIJM,
Cap. dans le régiment des Marines
à
Muiden.

Doorluchtigste Princesse (1)!

Uwe Hoogh. maecke hyrmede oodtmoedighst bekendt, dat ick om voorleede-

(1) Deze Vorstin was ALBERTINE AGNES, dochter van FREDERIK HENDRIK, Prins van Oranje, sedert den 31sten October 1664 weduwe van WILLEM FREDERIK, Graaf van Nassau, Stadhouder van Friesland.

nen dinghsdagh 400 man te voet, onder den ovrist lieutenant EYBERGEN, Koningsmarekischen regiments; item vijf compagnien te paerde en drie compagnien dragoner, onder den ovrist lieutenant NELLIS VAN BEBBER, uytgesonden, om bij dem vros-te door entreprise de vermaerde vestingh Coevorden den Munsterschen wederom af te nehmen; hetwelck oock alsoo gelongen, dat gedachte mijne uytgecommenderte volckeren ghistern morgen vermiddels buyssbruggen de geyste vestingsgracben gepasseert ende met stormenderhandt so de citadelle als oock de stadt veroverft, daer-voor wij dan billigh den Allerhooghsten te dancken hebben.

Hyrmede,

Doorluchtigste Princesse bevehle Uw Hoogh. in Godes genadige protectie en verblijve,

Uw Hoogh.

Oetmoedigste dienaar

(w. g.) RABENHAUPT.

Baron van Sucha.

Groningen,

den 21sten December 1672.

HET LEGERKAMP BIJ ZEIST.

(INGEZONDEN.)

Op den 16^{den} Augustus 1855, waren op de vlakke tusschen Utrecht en Amersfoort, nabij den Soesterberg, acht bataillons infanterie, van zeven verschillende regimenten, gekampeerd.

Vijftien jaren waren er voorbijgegaan, sedert ons leger het laatst een legerkamp had betrokken. Alle dag- en nieuwsbladen waren dan ook vol van annonces en aanbevelingen, de eene al uitlokkender dan de andere; omnibussen en snelwagens werden aangelegd, om voor verminderde prijzen het nieuwsgierig publiek te vervoeren naar de dorre heide, alwaar onze krijgslieden gelegerd waren, om in de groote school te worden geoefend. In een woord, de belangstelling van het Nederlandsche publiek scheen algemeen en groot te zijn voor het militaire schouwspel, dat hen van alle kanten werd aangekondigd, en velen legden hunne normale onverschilligheid, in alles wat militaire aangelegenheden betreft, tijdelijk af, om de groote manoeuvres en wapenschouwingen te komen bijwonen, die uitgevoerd zouden worden onder het persoonlijk bevel van Z. M. den Koning.

Daar de meeste dagbladen en bijna de geheele bevolking als het ware vol was over het kamp bij Zeist, zoo moest het natuurlijk bij vele officieren bevreemding baren, dat geen van onze beide militaire

Tijdschriften (1) een enkel artikel had gewijd aan eene zaak, die voor ons vrij wat meer belangwekkend was, dan voor het niet militaire publiek.

En daar geen bekwamere en geschiktere hand dan de onze, deze taak heeft op zich willen nemen, zoo durven wij het wagen eenige beschouwingen ter neder te schrijven, omtrent de inrigting, de troepen en de bezigheden in genoemd kamp.

De inrigting was even als in de vroegere kampen bij Rijen en Oorschot (doch op eene kleinere schaal); niets had in die 15 jaren van rust de minste verandering kunnen te weeg brengen, zelfs niet in zaken die reeds voor 20 jaren waren afgekeurd; de ligging der manschappen was altijd even vuil en slecht, en de onbruikbare blikken veldflesschen waren weder uit de magazijnen te voorschijn gehaald en aan de manschappen in gebruik gegeven.

De troepen ontvingen bij hunne aankomst in het kamp *een bos stroo* en *eene deken*, welke voorwerpen bij dag werden

(1) De *Militaire-Spectator* van November maakt slechts met een paar woorden melding van het kamp; wij hadden gehoopt iets meer uitvoerigs, en eenige meerdere beschouwingen en gevolgtrekkingen daarin te vinden. De stof is ons bedunkens rijk genoeg. Men kan veel zeggen zonder iemand te kwetsen. Er zijn oogenblikken dat spreken pligt en zwijgen eene laakbare onverschilligheid aan den dag legt.

ineengewikkeld en langs de muren der tenten gelegd. Des nachts werd het stroo uitgespreid, en met hemd en onderbroek kroop de man er in. Het onreine en onaangename van zulk eene ligging behoeft geen betoog, te meer als men in aanmerking neemt, dat gedurende de eerste 14 dagen en dekens en stroo druipnat waren geworden, door de aanhoudende regens die er gevallen waren.

Na weinige dagen veranderde dit stroo in stof en vuiligheid, hetgeen voor de gezondheid van den man zeer nadeelig is. De kleedingstukken, vooral de kapotjas en pantalon, lijden veel door gemis aan berging, daar de meeste manschappen ze bij zich houden, hetzij om als hoofdkussen te dienen, of er zich mede te dekken. In September zijn de nachten reeds zeer koud, en een bos stroo en eene deken is weinig voldoende voor eene goede dekking.

Om daarin eenige verbetering te brengen, stellen wij het volgende voor:

Men geve aan ieder onderofficier en soldaat eene stroozak en eene deken. Dit zou weinig meer ruimte innemen dan het losse stroo, en daarbij het voordeel hebben dat men ze gemakkelijk bij dag kon opeenstapelen, en ze alzoo behoeden voor den regen, die gewoonlijk langs de wanden de tent indringt, en alles natmaakt wat daartegen aanligt (1).

De soldaat zoude alsdan drooger en zindelijkker liggen. — Zou men per compagnie geen langwerpige vierkante tent

kunnen geven, waarin zich de geweer-rakken bevonden, waaraan tevens het ledergoed en de chacot konden opgehangen worden? Hiermede zoude men ruimte winnen in de tenten der manschappen, en de kapstok, die aan den standaard bevestigd is, zoude kunnen dienen om er de kapotjas, pantalon enz., aan op te hangen.

De officieren ontvingen enkel eene deken; aan stroo was niet te denken, omdat zij daar geen regt op hadden.

De luitenants waren met twee in eene tent gelogeerd; indien men slechts drie officierstenten per compagnie verstrekke, zou ieder officier afzonderlijk kunnen logeren, hetgeen voor hen stellig aangenamer zoude zijn. Zij zouden daardoor meer ruimte bekomen, en niet gehinderd worden in hunne vrije bewegingen, daar de eene dikwerf permissie aan den andere dient te vragen als hij zich bewegen moet. Voorts verstrekke men aan de officieren eene ijzeren krib, met stroozak, kussen, lakens en twee dekens, even als de soldaten dit in de kazerne hebben. Dit zoude een groot voordeel voor den officier zijn, daar het transport of de huur van slaapfournituren zeer kostbaar is, en bijna de geheele toelage verslindt welke de luitenant ontvangt. Wij behouden ons voor, bij eene nadere gelegenheid eene opgave te doen van de verpligte uitgaven van eenen luitenant, zoowel gedurende den marsch naar en van het kamp, als gedurende zijn 50 daagsch verblijf aldaar; waaruit men zal kunnen opmaken, hoe weinig zijne toelage geëvenredigd is aan zijne verpligte uitgaven.

Konde het Ministerie in de toekomst in

(1) Wij achten het hier de plaats te doen opmerken, dat wij deze beschouwingen geheel voor rekening van den schrijver laten. (De Red.)

het bovenstaande voorzien, hoe zou het de dankbaarheid van den luitenant en den soldaat verwerven, en beiden zouden met een meer opgeruimd gemoed hun garnizoen verlaten om kampwaarts te trekken.

Nu eenige woorden over de oefening en de verdere dienstverrigtingen.

Wij zouden wenschen dat men in een zoo kort oefeningskamp onmiddellijk met de línieschool begon. De bataillonsschool en lijnen-exercitie kan in ieder garnizoen beoefend worden; wáárom dan daarmede in het kamp den tijd verspild?

Zou men niet een paar keeren in de week zich kunnen oefenen in het schieten naar de schijf; de plaats is daarvoor zeer geschikt en het terrein nabij. In de meeste garnizoenen moet men een uur, anderhalf uur, ja somwijlen twee uren marcheren, alvorens op de plaats van het schijfschieten aan te komen, waardoor dikwerf de oefening zelve overijlend geschiedt, en deze zoo nuttige en noodzakelijke diensttak te regt als eene vermoeijende corvée mag beschouwd worden.

De troepen hadden in het algemeen een goed voorkomen en waren vrij wel geoefend.

Het is echter te betreuren, dat de organisatie van onze infanterie zoo gebrekkig is, daar geen *enkel* bataillon in het kamp aanwezig was, waarvan niet de meesten uit 2 en 3 andere bataillons op de vereischte sterkte waren gebracht, en dat zoo wel in kader als in manschappen.

Wáárom (hoorde ik eenige dagen geleden iemand vragen) heeft men niet liever twee geheele regimenten laten kamperen, in plaats van 8 bataillons van zeven

verschillende regimenten? Het antwoord op deze vraag is gansch eenvoudig; geen der regimenten infanterie is in staat, zoo als zij thans zijn zamengesteld, te velde te trekken, zelfs niet met de oproeping der verlofgangers, omdat bij de meeste gebrek aan kaders heerscht. Er is zelfs *een* regiment dat geen depôt heeft.

Den 16^{den} September verlieten al de bataillons het kamp, goed geoefend en manoeuvreervaardig; doch 4 dagen later was er schier niets meer van die bataillons overgebleven, daar al de geleende gedeelten weder aan de andere bataillons hunner respectieve regimenten moesten teruggegeven worden, en vele van die gedeelten naar verwijderde garnizoenen moesten aftrekken. Wáár blijft nu het nut van een dusdanig kamp? het valt geheel in het niet en strekt ten bewijs, dat eene betere, meer degelijke organisatie, en vooral meer kaders, hoogstnoodzakelijk is voor onze infanterie, en dat men zonder dat weinig goeds in het uur des gevaars van haar kan te wachten hebben.

Toen onze regimenten, zelfs in de laatste jaren 1857 en 58, uit het kamp bij Rijen naar hunne garnizoenen terugkeerden, bleven zij allen in hunnen normalen toestand; elk bataillon was goed en krachtig georganiseerd, en behoefde bij andere geen onderstand te zoeken. Wij weten zeer goed dat wij thans in eenen tijd van rust verkeerden, maar dat neemt niet weg dat de kaders sterk genoeg moesten zijn om het oorlogseffectief te kunnen opnemen.

Te weinig kaders is altijd een bewijs van eene gebrekkige organisatie; zonder kaders kan men geen goed leger hebben,

en bij het uitbreken van eenen krijg — als wanneer wij de schutterij ook nog van kaders moeten voorzien — zal men er de bittere vruchten van plukken.

Het Piemontesche leger verkeerde in 1848 in dergelijken toestand, toen het tegen Oostenrijk den oorlog moest voeren, en een ieder weet welke tegenspoeden dat leger (niettegenstaande zijnen heldenmoed) geleden heeft. En dit was geheel alleen toe te schrijven aan 't gemis van goed geoefende kaders.

Laat deze, voor Piemont zoo duur gekochte les (1) voor ons niet verloren gaan, en dat men, nu het welligt nog tijd is, onze kaders vergroot.

Het past ons niet over het exerceren en manoeuvreren te spreken, daar dit geschied is onder de persoonlijke leiding van den Koning.

Wij willen slechts melding maken, dat de tegenwoordigheid van Z. M. gunstig heeft gewerkt op het moreel der troepen,

en dat de dagen, die wij met den Koning in het kamp hebben doorgebracht, onder de aangename mogen gerekend worden. Hoogstdezelfs belangstelling in alles wat den soldaat betrof, de minzame en hoogstvereerende wijze waarmede de officieren zijn behandeld geworden, dit alles moet gunstig werken op een leger, waarin zoo vele goede grondstoffen voorhanden zijn, en dat zoo dikwerf is mismoedigd geworden door miskenning en tekortdoening.

De 4de September, zijnde de dag van de presentatie van Z. K. H. den Prins van Oranje aan het leger, zal voor allen een dag van dankbare herinnering blijven; de woorden door den Koning uitgesproken, zijn met onuitwisbare trekken gegrift in het hart van ieder officier die daarbij tegenwoordig was. Mogt ook éénmaal de dag aanbreken, waarin het Nederlandsche leger aan zijnen Koning zal kunnen toonen, dat Nederland en Oranje zijne onveranderlijke leus is gebleven.

December 1855.

L.

(1) Zie *Militaire-Spectator* van Februarij 1853.

KAARTAANKONDIGING.

KAART VAN HET GOVERNEMENT SUMATRA'S WESTKUST. *Opgenomen en zamengesteld in de jaren 1845—1847, door L. W. BELJERINK, met medehulp van C. WILSON, O. VON KESSEL, L. F. DONLEBEN, J. R. F. BOLLIN, H. VON ZIEWET, L. ULLMAN, F. STECK, VON MÜHLENFELS, VON SCHÖNBERG MÜLTER. Overgebracht op*

de schaal van 1 : 500000 bij het topographisch bureau te Batavia, op last van Z. H. den Hertog BERNHARD van Saxon-Weimar, Generaal der infanterie, Kommandant van het O. I. leger, door den teekenaar F. KROONENBURG, onder toezigt van den kapitein der genie J. C. R. STEINMETZ, chef van het topogra-

phisch bureau. Prijs f 8. Uitgegeven door het Ministerie van Koloniën. — Verkrijgbaar bij MIELING te 's Gravenhage.

Bij het nederschrijven van dezen titel rezen er bij ons denkbeelden en gewaarwordingen, die wij geen oogenblik willen verbergen, dewijl wij overtuigd zijn dat ze ook bij onze lezers weérklank zullen vinden. Het verwekte bij ons een gevoel van hoogmoedige blijdschap, dat onze wapenbroeders in den Oost-Indischen Archipel niet alleen de regten der beschaving en die van hun Vaderland met de wapens zoo uitstekend weten te handhaven, maar dat zij ook, zoodra het zwaard in de scheede rust, even goed met de kunsten des vredes weten te woekeren, om de kennis der uitgestrekte landen, aan hunne hoede toevertrouwd, te vergrooten, en ons zodoende in het verwijderd Vaderland een meer helder denkbeeld van de gesteldheid dier oorden te geven, terwijl zij zich-zelven meer en beter toerusten, om, mogt het noodig zijn, daar andermaal met het zwaard in de vuist op te treden. Wij gevoelden ons gedrongen onze hulde te brengen aan de talenten, den ijver en de onbezweken volharding waarmede de majoor BEIJERINK, slechts vergezeld en bijgestaan door een handvol jeugdige, maar bekwame militairen, dit moeilijke en op vele gedeelten ontoegankelijke bergland heeft opgemeten en in teekening gebracht. Vermoeijenissen, ontberingen, ja gevaren zijn daarbij doorgestaan, maar de ijver verflaauwde niet, en eindelijk werd het schoone doel bereikt.

Hij die deze *Kaart van het Gouverne-*

ment van Sumatra's westkust in al hare bijzonderheden wilde nagaan en beoordeelen, zou óf goed bekend moeten zijn met de geographische en topographische gesteldheid van dien bodem, óf goede kaarten moeten bezitten waarmede deze kon worden vergeleken. Wij evenwel bekennen gaarne, dat onze kennis van Sumatra's westkust niet ver genoeg gaat om daarop bij het schrijven eener beoordeeling te durven steunen, en wanneer er goede kaarten van het genoemde land bestaan hadden, dan waarlijk had BEIJERINK met de zijnen niet tot zulk eenen veelomvattenden en zwaren arbeid, als hij heeft tot stand gebracht, behoeven te besluiten.

Wij gelooven bovendien dat onze beschouwingen, na het lezen van den titel, zeer weinig waarde zouden hebben. Die titel leert nog, behalve hetgeen wij reeds in het midden bragten, dat de kaart op last van Z. H. den Hertog BERNHARD van Saxon-Weimar, Generaal der infanterie en Kommandant van het O. I. leger, door bekwame handen en onder nog bekwamer toezigt voor de uitgave op de schaal van 1:500000 werd gereedgemaakt.

Wij kunnen er bijvoegen dat zij in het gunstig bekende etablissement van den Heer BOGAERTS te Breda is gegraveerd, en dat de uitgave hier te lande is bezorgd door eenen Officier, die onze bibliotheken reeds met meer dan eene schoone geographische kaart zoowel van ons Vaderland, als van gedeelten des Indischen Archipels heeft verrijkt.

De lof dien wij aan de *kaart van het Gouvernement van Sumatra's Westkust*

meenen te moeten toezwaaijen, steunt echter niet geheel op de reputatie der personen die tot hare zamenstelling en uitgave bijdroegen. Wij hebben ons zooveel doenlijk overtuigd, dat al de steden, kampings en doosons, die van eenig gewigt zijn, of nu en dan in de op Sumatra gevoerde oorlogen, eene meer of min belangrijke rol hebben gespeeld, er op gevonden worden. De bruikbare wegen, de voorname rivieren, de bekende mijnen, en zoo als van zelve spreekt, al de militaire posten zal men er op aantreffen. Wij zijn overtuigd dat men later nog menig gedeelte van Sumatra's westkust naauwkeuriger zal leeren kennen, en dat er derhalve in deze kaart ook nog veranderingen en verbeteringen zijn te wachten. Men moet zich niet voorstellen dat de Westkust van Sumatra is opgemeten gelijk dat met eene provincie van ons Vaderland, waar geen plekje ongenaakbaar is, kan geschieden. Op Sumatra zijn geheel ontoegankelijke wil-

dernissen van uren uitgestrektheid, die in haren boezem veel verborgen houden, wat later blijken zal op eene goede kaart noodwendig te moeten voorkomen; maar op deze kan men de ginds gevoerde oorlogen zonder moeite volgen, en wij weten reeds dat men met haar behulp het land kan bereizen, zonder in dwalingen te vervallen.

Wij hopen van harte dat deze kaart, die, naarmate van hare grootte en hare waarde, inderdaad goedkoop mag genoemd worden, een ruim debiet moge vinden; wij hopen dat niet alleen, dewijl zij het ons bedunkens verdient, maar ook, dewijl men, wanneer deze onderneming van het Ministerie van Kolonien eenigermate slaagt — indien wij goed onderrigt zijn — nog andere kaarten mag te gemoet zien van landen, wier ware gesteldheid tot nog toe even weinig was bekend als die van Sumatra's westkust.

BOEKAANKONDIGINGEN.

VERZAMELING VAN DAGORDERS
*uitgevaardigd in het leger van
Nederlandsch Oost-Indië, van 1818
— 1852, met eene alphabetische
lijst der daarin eervol vermeldte
personen.* Breda, BROESE & COMP.,
1855. Prijs f 1,80.

Wij hebben de verzameling en uitgave dezer Dagorders een gelukkig denkbeeld gevonden. Immers, de dappere en moedige bedrijven van het Nederlandsch Oost-Indisch

leger waren vroeger in het moederland en elders, schier niet of veel te weinig bekend, en werden daardoor minder gewaardeerd. Wel is waar, is gelukkig daarin, vooral in de laatste jaren, groote verbetering gekomen, en heeft men aan de pen van bekwame mannen, waarvan vele zelve deelhebbers dier heldhaftige daden waren geweest, uitmuntende werken te danken, die den roem en de daden van dat leger in het volle licht stellen; doch vele afzonderlijke feiten kon-

den echter niet allen vermeld worden, evenmin als de namen dergenen die ze bedreven hadden. In die leemte mag men achten dat door het onderhavige werk voorzien wordt. Te regt toch wordt in den, in het berigt van den uitgever, aangehaalden brief van den gewezen chef van den generalen staf van het O. I. leger, den generaal-majoor PENNING NIEUWLAND, gezegd: «dat de Dagorders in het geheugen verdienen bewaard te blijven, en alzoo eene plaats in de Boekerij der officieren;» waarbij wij vermeen en te kunnen voegen: ook in die van allen, welke vroeger deel van dat leger uitmaakten, of betrekkingen er in hadden, wier namen eervol worden vermeld; zoodoende wordt eene waardige hulde gebragt aan edele en roemrijke daden, en worden deze voor het nageslacht bewaard. — Het bijgevoegd alphabetisch register maakt het werk eerst regt bruikbaar, en geschikt om dadelijk te vinden wat men er uit verlangt te weten.

—

**CIJFERKUNST VOOR DE SCHOLEN
VAN HET NEDERLANDSCHE
LEGER, door B. SPOELSTRA, Kapitein-
Instructeur bij het regiment
vesting-artillerie. Tweede en ver-**

*meerderde Druk. Te Nijmegen,
bij D. J. HASPELS 1855.*

De taak van een aankondiger of beoordeelaar van boeken is doorgaans zeer gemakkelijk, wanneer hij over eene, tweede of latere uitgave van eenig werk zijn gevoelen moet zeggen. Zelden toch ziet hij zich alsdan in de verpligting gebragt een afkeurend oordeel te vellen, eene verpligting die zeer onaangenaam kan zijn, wanneer hekelzucht juist zijn heerschende neiging niet is. — Een boek wat eene tweede uitgave beleeft, is meestal een goed boek, en met genoegen leggen wij dan ook het werkje van den Kapitein SPOELSTRA, ter aankondiging naast ons. Op bladz. 184 e. v. van het IIIe Dl. dezer Serie van den *Militaire-Spectator*, gaven wij daarvan een omstandig verslag, wat met eene aanbeveling eindigde. Wij achten ons gelukkig dat het gunstige gevoelen wat wij destijds over deze *Cijferkunst* koesterden, ook door anderen werd gedeeld. In deze uitgave is het aantal voorbeelden vermeerderd en zijn de antwoorden er bij gevoegd. Wij gelooven dat het voldoende zal wezen er de aandacht op te vestigen en ons van verderen lof te kunnen onthouden.

BIJLAGE VI.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

TWEEDE SERIE. — ZESDE DEEL, N°. 6.

(Maand December 1855.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Bij het 4de reg. inf., tot kol.: de luit.-kol. A. van Hoey, van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. H. P. van Walt, van het korps; tot kap.-kwartierm. van de 3de kl.: de 1ste luit.-kwartierm. J. J. van Dieren, van het bat. min. en sapp.; tot directeur der artillerie-, stapel- en constructie-magazijnen: de luit.-kol. C. T. van Meurs, Zijner Majesteits adj. in buiteng. dienst, inspecteur der draagbare wapenen; tot inspecteur der draagbare wapenen: de maj. H. A. Gobius, van het 1ste reg. vest.-art.; tot majoor: de kap. A. P. Carré, magazijnmeester der art. van de 1ste kl. te Delft; tot magazijnm. der art. van de 2de kl.: de 1ste luit. N. van der Horst, magazijnm. der art. van de 3de kl. bij het Dep. van oorlog. Bij het reg. veld-art., tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. J. Woortman Spandaw, van het korps; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. G. J. Maris, van het reg. rijd. art.; tot 1sten luit.: de 2de luit. Jhr. C. C. A. Ridder van Rappard, van het korps. Bij het 1ste reg. vest.-art., tot maj.: de kap. der 1ste kl. C. König, van het 2de reg. vest.-art.; tot 1sten luit.: de 2de luit. F. M. Collard, van het korps. Bij het 2de reg. vesting-art., tot kap. van de 1ste kl.: de kap. van de 2de kl. L. Ruijs

van Leeuwen, van het reg. veld-art. Bij het bat. min. en sapp., tot 1sten luit.-kwartierm.: de 2de luit.-kwartierm. Jhr. A. W. F. van Spengler, van het reg. gren. en jagers. Tot offic. van gezondheid der 2de kl.: de officieren van gezondh. der 3de kl. A. F. Umbgrove en H. L. Verspijck, van het personeel van de geneesk. dienst der landmagt; tot paardenarts van de 2de kl.: de paardenarts van de 3de kl. J. E. C. Schook, van het personeel van de geneesk. dienst der landmagt; tot kapitein: de 1ste luit. W. van der Stuyt, directeur van het garnizoens-hospitaal te 's Hage.

Verplaatsingen.

Bij de bataillons jagers van het reg. gren. en jag.: de 2de luit. P. C. Evers, van het 5de reg. inf. Bij het 1ste reg. inf.: de 1ste luit. C. M. de Jong van Rodenburgh, van het 4de reg. inf. Bij het koloniaal werfdepôt: de 2de luit. J. P. Pabst, van het 4de reg. inf., en de 2de luit. D. K. H. van den Hurk, van het 2de reg. inf. Bij het reg. rijd. art.: de 1ste luit. F. F. Steenberghe, van het reg. veld-artillerie.

Gepensionneerd.

De 1ste luit. H. G. P. Orlop, van het 6de reg. inf.; de offic. van gezondh. der 1ste kl. R. C. Ploug; de 2de luit., magazijnm. der

art. van de 3de kl., A. A. Hoogeveen, thans
op het traktement van non-activiteit.

Uit de dienst ontslagen.

De 1ste luit. J. van der Boon, van het 1ste
reg. vesting-artillerie.

Overleden.

De luit.-generaal F. Knotzer, lid van het
Hoog-Militair-Geregtshof; de 2de luit. H. W. U.
Baron van Aijlva Rengers, van het reg. gren.
en jag.; de kap.-kwartierm. J. C. Wenniger,
van het 4de reg. infanterie.

CORRESPONDENTIE.

Aan de geëerde lezers van onderscheiden Artikelen
zij berigt, dat de hoeveelheid van stof verhinderd heeft
hunne Bijdragen voor alsnog te plaatsen, of er op te be-
rigten; hetzelfde geldt aangaande het te geven verslag
van eenige ingezonden Boekwerken. Wij hopen spoedig
het verzuimde in te halen.

De Redactie.

DE SPAANSCH ERFOPVOLGINGS-OORLOG

IN

SPANJE.

EENE OORDEELKUNDIGE BESCHOUWING (1)

naar 't Engelsch van

TH. BABINGTON MACAULAY,

DOOR

G. KUIJPER Hz.,

Lvitenant-Ingénieur.

Hoe dikwerf ook het tijdperk van den Spaanschen Erfopvolgings-oorlog door meesterhand ontleed en beschreven werd; te zeer bleef het oorlogs-tooneel in 't eigentlijk Spanje slechts de eer eener oppervlakkige beschouwing genieten, en toch was het der behartiging overwaardig. Het eigenaardige in den toestand van 't land en in de wijze van oorlogvoeren, — het zonderling strijdige in de karakters van bevelhebbers als PETERBOROUGH en GALWAY,

Berwick en Vendôme, gerechtigden dit onderdeel van het grootsche schouwspel tot eene meer zorgvuldige behandeling. Wél vervaardigde *Don Vincent Bacallar y Sanna*, *Markies de San Felipe*, Gedenkschriften nopens de geschiedenis van Spanje onder de regeering van Philips V, welke duurzame waarde bezitten; maar eensdeels zijn zij tamelijk eenzijdig, en ten anderen ons weinig anders bekend dan uit eene verminkte of besnoeide vertolking in de Fransche taal. Eerst een twintig jaren geleden nam een jeugdig Britsch geschiedvorschcr, toegerust met tal van familiebescheiden, de lang verzuimde taak op zich. Nopens zijn arbeid (1) leverde de

(1) In de laatste jaren vestigde zich de aandacht van Westelijk Europa meer en meer op de historische en kritische talenten van den zoo boeienden Stijlist MACAULAY. In *Letterlievend Maandschrift* en *Recensent* leverden we bereids eene vertaling van ettelijke zijner *Essays*, en het dacht ons niet ongepast ook eene enkele dier Studiën meer bepaald onder de oogen van den krijgsman te brengen, al behandelt zij niet uitsluitend marschen en veldslagen. — K.

(1) *History of the War of the Succession in Spain.* By Lord MAHON. 8vo, London, 1832.

thans ook door ons zoo hoog gevierde MACAULAY in de *Edinburgh Review* een verslag, uitmuntende door de hem zoo eigen klaarheid, scherpzinnigheid en bekoorlijkheid in voorstelling en uitdrukking. Deze oordeelkundige beschouwing nu achten wij eene te gepaste inleiding tot de beoefening van den oorlog in Spanje zelf, om haar den landgenoot nog langer te onthouden, nu overal elders de aandacht op MACAULAY'S studiën gevestigd is. Bereids deelden wij die over Sir WILLIAM TEMPLE, WILLIAM PITT (*Lord CHATHAM*) en *Lord CLIVE* mede; terwijl de Heer VEEGENS die taak in wegslependen stijl volbracht ten aanzien van WARREN HASTINGS. Mogelijk zouden wellicht eenigen uit deze beschouwing de trouwens spaarzame uitweidingen over *Lord MAHON*'s werk zelf liever hebben zien weggesnoeid; doch wij verkozen het gansche verslag onverminkt terug te geven, om daardoor tevens een geschiedschrijver te doen kennen, die tegenwoordig, vooral ook door den gekuischter arbeid van rijper leeftijd, eene waardige plaats inneemt naast ALISON, CARLYLE, HALLAM, MACAULAY en zoo menig anderen genialen Brit, en wiens hoofdwerk, eene Geschiedenis van Groot-Britanje sedert 1715 tot 1785, niet alleen in zijn vaderland zelf bereids meerdere drukken beleefde, maar ook in de Tauchnitz' uitgave ter verspreiding over het vaste land werd opgenomen (1).

«De dagen zijn lang verzwonden,» dus

(1) *History of England from the peace of Utrecht to the peace of Versailles (1713—1783)*. By Lord MAHON. In Seven Volumes. Leipzig, B. TAUCHNITZ, 1853—4. — K.

vangt MACAULAY zijn overzicht aan, «toen Mengelingen in Proza en Poëzij door een Man van Eer, en Romans van SCUDERI, in 't Engelsch vertaald door een Man van Aanzien, de lezers aanlokten en den boekhandelaars voordeel aanbrachten. De letterkundige voorrechten, eenmaal door Lords bezeten, zijn even verouderd als hun recht om 's Konings wild op hun weg naar 't Parlement te doodden, of als hun oud stokpaardje van *scandalum magnatum*. Wij moeten echter erkennen dat wij, hoezeer onze politieke gevoelens geenszins aristokratisch zijn, steeds eenige vooringenomenheid koesteren jegens schrijvers van adel of aanzien. Nijverheid en smaak voor verstandelijke genietingen zijn bijzonder achtingswaardig in hen, die de middelen bezitten om lui te kunnen zijn, en die blootgesteld zijn aan elke verzoeking om een doorbrenger te worden. Het is onmogelijk geen gunstigen uitslag toe te wenschen aan iemand, die, zichzelf zonder eenige inspanning of verdienste van zijnen kant geplaatst vindende boven het gros der maatschappij, vrijwillig van zijne verhevenheid afdaald ter opsporing van onderscheidingen, welke hij met recht zijne eigene heeten mag.

Ons bewust, treedt *Lord MAHON* met het werk over den Erfopvolgings-oorlog in Spanje voor de tweede maal als schrijver op (1). Zijn eerste arbeid, het leven van

(1) *Lord MAHON* gaf sedert in 1836 eene eerste afdeeling van zijn hoofdwerk uit, en wel die van 1713 tot 1748; voorts voltooide hij niet alleen dit werk tot 1783, maar schreef ook een uitvoerig Leven van den Grooten CONDÉ, en bezorgt tegenwoordig de uitgave der Brieven van den beroemden

BELISARIUS, strekte hem tot eer; maar deed in alle opzichten onder voor 't boek, dat vóór ons ligt. Hij bezit ontegenzeggelijk eenige van de onschatbaarste hoedanigheden van een geschiedschrijver: groote vlijt in 't onderzoek der bronnen, groote oordeelskracht in 't schatten eener getuigenis, en groote onpartijdigheid in 't waardeeren van een karakter. Wij herinneren ons niet dat hij zelfs eene enkele maal de verplichtingen, verbonden aan zijnen letterkundigen werkkring, heeft verzaakt voor medegevoel ten aanzien van eenen voorzaat. Hij doet niet meer dan recht wedervaren aan zijnen voorvader STANHOPE; hij laat volle recht wedervaren aan STANHOPE's vijanden en mededingers. Zijn verhaal is zeer bevattelijk, en tevens gerechtigd tot den lof, tot onzen spijt zoo zeldzaam door nieuwere schrijvers verdiend, van zeer beknopt te wezen. Men moet echter tevens erkennen, dat hij, bij vele van de beste hoedanigheden eens oudgedienden in de letteren, ook enkele gebreken van eenen nieuweling in de letterkunde bezit. Hij heeft zich nog geen grooten woordenschat eigen gemaakt. Zijn stijl is zelden vloeiend, en is nu en dan onaangenaam stroef. Hij is zoo slaafsch *purist*, dat hij den *Abbé d'Estrées* in eenen *Abt* vervormt. Wij houden er wel niet van Fransche woorden in een Engelsch opstel te zien ingeweven; maar met dit al is toch de eerste wet bij 't schrijven, die wet waaraan alle andere wetten onderworpen zijn, deze, dat de gebezigde woor-

den voor den lezer de meening van den Schrijver met juistheid moeten uitdrukken. Nu is een *Abt* het hoofd van een godsdienstig gesticht; een *Abbé* is een hiervan zeer verschillend persoon. Het is ongetwijfeld beter een Engelsch dan een Fransch woord te gebruiken; maar het is beter een Fransch woord te bezigen, dan een Engelsch woord te misbruiken.

Lord MAHON is ook wat al te veel belust op het uiten van zedelijke opmerkingen in een te gekruiden en te omzwachtelden stijl. Tot voorbeeld diene: «Vreemd als het schijnt, zoo toont de ondervinding toch, dat wij gewoonlijk veel grooter verbittering koesteren tegen hen, die wij beleedigd hebben, dan tegen die, welke ons leed aandoen; en deze opmerking gaat door bij elken trap van beschaving, bij elken stand der fortuin, bij een prins of een boer, bij een knaap of een grijzaard, bij een held of een vorst.» Deze opmerking moge vreemd hebben kunnen schijnen aan 't Hof van NIMROD of SHEDOR-LAOMER; maar zij werd nu sedert vele geslachten eer als een axioma dan als eene paradox beschouwd. Elke Latijnsche schoolknaap heeft een opstel gemaakt over de thesis: «*Odisse quem laeseris* (te haten wien gij beleedigd hebt).» Geen verzen in de Britsche poëzij zijn wellicht beter gekend, dan de krachtvolle kernspreuk, dat vergiffenis den beleedigde toekomt, maar dat zij die 't onrecht aandeden nimmer vergiffenis schenken (1). De geschiedschrijvers en de wijsgeeren hebben met

CHESTERFIELD, even als MAHON tot het geslacht der STANHOPE's behoorende. — K.

(1) «*Forgiveness to the injured does belong ;
« But they ne'er pardon who have done the wrong.*»

dezen stelregel gansch afgedaan, en dien, even als andere stelregels welke hun vernis verloren, overgelaten aan de brekebeenen in 't rijk der verdichting, die hem zeer spoedig tot flarden zullen versleten hebben.

Het is echter niet meer dan billijk te zeggen, dat de gebreken van *Lord MAHON'S* werk juist de gebreken zijn, welke de jaren zelden falen te verbeteren (1), en dat het boek, ondanks deze gebreken, eene hoogt verdienstelijke bijdrage tot onzen letterschat vormt. —

Wie immer goed wenscht bekend te zijn met de ziekte-ontleding van regeeringen, — wie immer wenscht te weten hoe groote staten zwak en ellendig kunnen gemaakt worden, moet de geschiedenis van Spanje beoefenen. Het rijk van *PHILIPS II* was onloochenbaar een van de machtigste en luisterrijkste, dat ooit op deze aarde bestond. In Europa regeerde hij over Spanje, Portugal, de Nederlanden aan weërszijden van den Rhijn, Franche-Comté, Roussillon, het Milaneesche en de Beide Siciliën. Toscane, Parma en de andere kleine staten van Italië waren even volslagen afhankelijk van hem, als de Nizam en de Radjah van Berar tegenwoordig van de Britsch-O. I. Compagnie zijn. In Asië was de Koning van Spanje meester van de Philippijnsche Eilanden en van al die rijke vestigingen, welke de Portugeezen op de kusten van Malabaar en Koromandel, op het Schiereiland van Malakka, en op de Specerij Eilanden van den Oostelijken Ar-

chipel hadden aangelegd. In Amerika strekte zijn gebied zich aan weërszijden van den evenaar tot in de gematigde luchtstreek uit. Er bestaat reden te gelooven dat zijne jaarlijksche inkomsten, in het tijdsgewricht zijner grootste mogendheid, nagenoeg tot het tienvoud der som klommen, welke Engeland aan *ELISABETH* opbracht. Hij had een staand leger van vijftigduizend man uitmuntende troepen, in een tijd dat Engeland geen enkel bataljon in gestáge bezolding hield. Zijne gewone scheepsmacht bestond uit honderd en veertig galeijen. Hij bezat, hetgeen geen ander Vorst in de nieuwere tijden bezeten heeft, de heerschappij zoo te land als ter zee. Gedurende het grootst gedeelte van zijne regeering had hij het overwicht in beide elementen. Zijne soldaten rukten naar der Franschen hoofdstad op; zijne schepen bedreigden Engelands kusten.

Het is geene overdrijving als men beweert, dat gedurende verscheidene jaren zijn gezag over Europa grooter was dan zelfs dat van *NAPOLEON*. De invloed van den Franschen veroveraar steeg nooit boven laag-water peil. De engste zee-sstraat was voor zijne macht hetgeen men van ouds geloofde dat een stroomend water voor de tooverkunsten eener heks was. Terwijl zijn leger elke hoofdstad van Moskou tot Lissabon binnentrok, blokkeerden de Britsche vloeten elke haven van Dantzig tot Triëst. Sicilië, Sardinië, Majorca, Guernsey genoten rust gedurende den ganschen loop van een oorlog, welke iederen troon op het Vasteland deed waggelen. De zegevierende en keizerlijke natie, welke hare muséums had opgevuld met den buit van Antwerpen, van

(1) *Lord MAHON'S* latere werken getuigden overvloedig van de juistheid dezer opmerking van den schranderer beoordeelaar. — K.

Florence en van Rome, leed gevoelig door 't gemis van artikelen van weelde, welke de gewoonte van 't gebruik tot noodwendigheden gemaakt had. Terwijl zuilen en eerebogen verrezen ter vereeuwiging van der Franschen veroveringen, poogden de overwinnaars koffij uit eichorei, en suiker uit beetwortels te trekken. De invloed van PHILIPS op het Vasteland was even groot als die van NAPOLEON. Der Duitschen Keizer was zijn bloedverwant. Frankrijk, vanéengereten door godsdienstveeten, was nooit een geducht tegenstander, en soms een afhankelijk bondgenoot. Ter zelfde tijd bezat Spanje wat NAPOLEON te vergeefs wenschte, schepen, koloniën en handel. Het had langen tijd den alleenhandel op Amerika en den Indischen Oceaan. Al het goud van 't Westen en al de specerijën van 't Oosten werden door Spanje in ontvangst genomen en uitgedeeld. Gedurende vele jaren van oorlog werd zijn handel alleen gestoord door de roofzuchtige ondernemingen van enkele zeeschuurmers. Zelfs na de vernieling der Armada bleven Englands staatslieden met groote bezorgdheid op de mogendheid ter zee van PHILIPS staren. «De Koning van Spanje,» zeide in 1595 de Lord-Bewaarder van 't Groot-Zegel tot de beide Huizen, «is, sedert hij zich het Koninkrijk Portugal toegeëigend heeft, juist daardoor veel machtiger geworden, aangezien hij er de Oost-Indiën bij won; zoodat hij, hoe groot hij ook vroeger moge geweest zijn, daardoor klaarblijkelijk tegenwoordig nog grooter is.... Hij onderhoudt eene scheepsmacht gewapend tot het beletten van allen koophandel van Engeland met Gasconje en

Guienne, hetgeen hij dan ook in dezen laatste herfst heeft beproefd; zoodat hij nu als een grensvijand van gansch het westen van Engeland, en evenzeer van al de zuidelijke kusten als Sussex, Hampshire en het eiland Wight, geworden is. Ja, door middel van zijnen invloed in St. Malo, eene haven vol krijgsvaardige zeeschepen, is hij een gevaarlijke nabuur geworden voor de eilanden der Koningin, Jersey en Guernsey, oude bezittingen dezer kroon, en zelfs in de hevigste oorlogen met Frankrijk nog nooit overweldigd.»

Het overwicht, dat Spanje toen in Europa bezat, was in één opzicht wélverdiend. Het was een overwicht, verworven door onloochenbare meerderheid in al de bijzonderheden van staatkunde en oorlog. In de zestiende eeuw was Italië niet meer uitsluitend het land der fraaije kunsten, Duitschland niet meer bepaald het land van koene godgeleerde bespiegeling, dan Spanje het land was van staatslieden en soldaten. Het karakter, door VIRGILIUS aan zijne landgenooten toegekend, was gelijk aan dat der ernstige en hooghartige edelen, die den troon van FERDINAND den Katholijken en diens onmiddellijke opvolgers omringden. De majesteits-kunst, «*regere imperio populos* (de volkeren te regeeren door gezag)» was niet beter verstaan door de Romeinen in de overmoedigste dagen van hun gemeenebest, dan door GONSALVO en XIMENES, CORTEZ en ALVA. Het beleid der Spaansche diplomaten was door gansch Europa vermaard. In Engeland herinnert men zich nog steeds de naam van GONDOMAR. De souvereine natie vond hare weërgade niet zoo in geregelde als

ongeregelde oorlogvoering. De onstuimige ridderschap van Frankrijk, de aanéengesloten phalanx van Zwitserland schoten gelijkelijk te kort, zoodra zij het tegen Spaansche infanterie moesten opnemen. In de oorlogen der Nieuwe Wereld, waar van de aanvoerders iets anders dan gewone strategie en van den soldaat iets anders dan gewone krijgstucht gevorderd werd, — waar men alle dagen noodig had door eenige nieuwe vondst de afwisselende kunstgrepen van een barbaarschen vijand te verrijden, — spreidden de Spaansche gelukzoekers, uit de mindere standen voortgesproten, eene vruchtbaarheid van hulpmiddelen en een talent tot onderhandelen en bevelen ten toon, als waarvan de geschiedenis kwalijk het evenbeeld kan aanwijzen.

De Castiliaan dier tijden stond tot den Italiaan, als de Romein, in de dagen van Rome's grootheid, tot den Griek. De overwinnaar had minder vernuft, minder smaak, minder fijnheid van doorzicht dan de overwonnene; maar veel meer trots, vastheid en moed, een deftiger manier van handelen, en een sterker gevoel van eer. De onderdaan bezat meer geslepenheid in 't bespiegelen, de heerscher meer geestkracht in 't handelen. De ondeugden van den eersten waren die van een lafaard; de ondeugden van den laatsten die van een dwingeland. Men mag er bijvoegen dat de Spanjaard, even als de Romein, geenszins verachtte de kunsten en de taal te beoefenen van hen, die hij onderdrukte. Er greep eene omwenteling plaats in de letterkunde van Spanje, niet ongelijk aan die omwenteling, welke, als HORATIUS ons

verhaalt, plaats vond in de dichtkunst van Latium: «*Capta ferum victorem cepit* (de verwonnene nam den woesten overwinnaar).” De slaaf nam den slavenmaker gevangen. De oude Castiliaansche balladen maakten plaats voor klinkdichten in den stijl van PETRARCA, en voor heldendichten in de maat van ARIOSTO, even als de nationale liederen van Rome verdreven werden door nabootsingen van THEOKRITUS en vertalingen van MENANDER.

In geen nieuwere maatschappij, zelfs niet in Engeland gedurende de regeering van ELISABETH, heeft er een zoo groot aantal mannen bestaan ter zelfde tijd uitstekende in de letteren en in de verplichtingen van een bedrijvig leven, als Spanje gedurende de zestiende eeuw opleverde. Nagenoeg elk talentvol schrijver onderscheidde zich evenzeer als staatsman of als krijgsbevelhebber. BOSCAN droeg de wapenen met hoogen lof; — GARCILASO DE VEGA, de vervaardiger van het liefstaligste en smaakvolste herdersdicht der nieuwere tijden, sneuvelde, na eene korte doch luisterrijke militaire loopbaan, met het zwaard in de hand aan 't hoofd eener stormcolonne; — ALONZO DE ERCILLA nam een overwegend aandeel in dien oorlog van Araucanië, welken hij later in een der beste epische gedichten ooit door Spanje voortgebracht zoo treffend bezong; — HURTADO DE MENDOZA, wiens gedichten met die van HORATIUS vergeleken zijn, en wiens bekoorlijke kleine vertelling klaarblijkelijk de kern van den Gil-Blas vormt, is ons door de geschiedenis aangewezen als een van de onwrikbaarste dier ijzeren proconsuls, welke door 't Oostenrijksche Huis

gebezigd werden om den nog glorenden volksgeest van Italië te vernietigen; — LOPE zeilde uit met de Armada; — CERVANTES werd bij Lepanto gewond.

Het is der moeite waardig eens na te gaan, met hoe groot eene beduchtheid de Britten in die tijden tegen een Spanjaard opzagen. Hij was in hunne schatting een telg van den duivel, afgrijsselijk kwaadwillig, maar tevens hoogst beleidvol en vermogend. «Zij zijn zeer wijs en geslepen,» zegt een eerlijke Engelschman in een verslag aan Koningin MARIA, «en kunnen, juist door hunne wijsheid, hun eigen aard voor een wijl hervormen en breidelen, en zich voegen naar de manieren van hen, met wie zij gaarne in vriendschap verkeerden; terwijl hunne kwaadaardige eigenschappen door niemand ooit kunnen worden doorgrond alvorens hij aan hen onderworpen is, — maar alsdan onderscheidt en gevoelt hij ze ook volkomen. Dat zulks Engeland nimmer moge doen, bid ik den Almachtige; want in geveinsdheid totdat zij hun doel bereikt hebben, en daarna in onderdrukking en dwingelandij, wanneer zij het verwerven kunnen, overtreffen zij alle natiën op den aardbodem.» Dit is juist eene taal, als HERMANN nopens de Romeinen zou gebezigd hebben, of als een Indisch staatsman onzer dagen nopens de Britten zou kunnen doen. Het is de taal van iemand ziedend van haat, doch beducht voor hen die hij haat, — en smartelijk gevoelig voor hunne meerderheid, niet alleen in macht, maar ook in verstand.

Maar hoe zijt ge uit den hemel gevallen, o LUCIFER, zoon van den morgen? Hoe

zijt gij, die de natiën naar uw welgevallen kneeddet, ter aarde geworpen? Indien wij toch een honderdtal jaren overspringen, en op Spanje staren tegen het einde der zeventiende eeuw, wat zullen we eene verandering bespeuren! De tegenstelling is even groot als die, welke het Rome van GALLIENUS en HONORIUS oplevert, vergeleken met het Rome van MARIUS en CAESAR. Vreemde overweldiging had begonnen in te kankeren in elk gedeelte dier reusachtige monarchij, waarin de zon nooit onderging. De Zeven Vereenigde Gewesten van Nederland waren verloren, en evenzoo Portugal, en Artois, en Roussillon, en Franche-Comté. In de Oost overtrof het door de Nederlanders gevestigd gebied in rijkdom en luister verre dat, hetwelk nog in 't bezit hunner vroegere dwingelanden was. In de West had Engeland vestigingen te midden der Mexikaansche Zee vermeersterd en voor zich behouden.

Het bloot verlies aan grondgebied was echter van weinig gewicht. De weêrbarstige gehoorzaamheid van verwijderde gewesten kost doorgaans meer dan zij waard is. Rijken, welke zich ver-uit vertakken, bloeijen dikwerf meer als zij bij tijds iets besnoeid worden. HADRIANUS handelde wijselijk toen hij de veroveringen van TROJANUS glippen liet; en Groot-Britanje was nooit zoo rijk, zoo groot, zoo geducht voor vreemde Vorsten, zoo bepaald meesteres ter zee, als sedert het verlies der Amerikaansche volkplantingen. Het Spaansche Rijk was nog, in uitwendig voorkomen, uitgestrekt en grootsch. Het Europeesch gebied, onderworpen aan den laatsten zwakken Vorst uit het Huis van Habsburg, was

verreweg uitgebreider dan dat van LODEWIK XIV. De Amerikaansche bezittingen van de Castiliaansche kroon strekten zich verre benoorden den Kreefts-keerkring en bezuiden dien van den Steenbok uit. Maar binnen dit ontzettend ligchaam was een ongeneeslijk verval, een onaanvulbaar gemis van levensgeesten, eene onherstelbare uitputting van krachten. Eene schrandere en nijvere bevolking, bij uitnemendheid bedreven in kunsten en fabriekwezen, was door een dom en gewetenloos bijgeloof in ballingschap verwezen. De roem van het Spaansch penseel was met VELASQUEZ en MURILLO verzwonden. De luistervolle eeuw der Spaansche letterkunde was gesloten met SOLIS en CALDERON. Gedurende de zeventiende eeuw hadden vele staten dege-lijke staande legers gevormd; maar de Spaansche legermacht, zoo geducht onder de aanvoering van ALVA en FARNESE, was tot weinige duizenden van manschappen ingeslonken, die bovendien slecht betaald en onder slechte tucht gehouden werden. Engeland, de Vereenigde Nederlanden en Frankrijk bezaten groote scheepsmachten; maar de Spaansche zeemacht was nauwe-lijks nog een tiende van die machtige vloten, welke in den tijd van PHILIPS II de schrik van de Atlantische en Middellandsche Zeeën geweest waren. De werven en tuighuizen stonden ledig. De magazijnen bleven onaangevuld. De grensvestingen waren zonder bezetting. De politie was ten eenen male ontoereikend voor de bescherming der natie. Moorden werden op klaarlichten dag met volkomen straffeloosheid gepleegd. Bravo's en weggejaagde bedienden zwierven, met zwaarden op zij,

dagelijks over de bezochtste straten en pleinen der hoofdstad, onder verstoring der openbare rust, en ten spijt van de machteloze justitie. De geldmiddelen waren in schroomlijke wanorde. De natie betaalde veel; het Bewind ontving weinig. De Onderkoningen in Amerika en de pachters der inkomsten werden rijk, terwijl de kooplieden hunne betalingen staakten, terwijl de boeren van honger stierven, terwijl de lakkeijen van den Souverein onbezoldigd bleven, terwijl de soldaten der Koninklijke lijfwacht dagelijks naar de poorten der kloosters togen, om er met een hoop bedelaars te kampen om een bord soep en een stuk brood. Elk hulpmiddel, dat beproefd werd, verergerde de kwaal. Het gehalte der munt werd veranderd, en deze dwaze maatregel sleepte onmiddellijk de nimmer falende gevolgen na zich: alle crediet ging verloren, en de ellende, die men verhelpen wilde, wies er door aan. Het Amerikaansche goud was, om de woorden van ORTIZ te bezigen, voor de behoeften van den staat niet veel meer dan een druppel water voor de lippen van iemand, die van dorst versmacht. Stapels ongeopende dienstbrieven hoopten zich bij de ministeriën op, terwijl de Ministers met kamerjuffers en Jesuïeten konkelden om elkander den voet te lichten. Elke vreemde mogendheid kon ongestraft den erfgenaam van KAREL V plunderen en honen. — Tot zoodanigen toestand was het machtig koninkrijk Spanje vervallen, terwijl een zijner kleinste leden, een land niet zoo groot als de gewesten van Estremadura of Andalusië, gelegen onder eene barre luchtstreek, en alleen door kunst tegen 't

geweld van den Oceaan te beveiligen, eene mogendheid van den eersten rang geworden was, en op den voet van gelijkheid met de Hoven van London en Versailles onderhandelde.

De wijze nu, waarop *Lord MAHON* zich over den finantiëlen toestand van Spanje uitlaat, voldoet ons in geenen deele. «Men zal bevinden,» zegt hij, «dat die personen, welke hunne voornaamste inkomsten putten uit mijnwerken, wier jaarlijksche opbrengst onzeker en afwisselend is, en eer op de rekening van 't goed geluk dan op die der nijverheid moet gesteld worden, gewoonlijk zorgeloos, spilziek en ongeregeld in hunne uitgaven zijn. Het voorbeeld van Spanje zou ons kunnen verlokken, dezelfde opmerking toe te passen op Staten.» *Lord MAHON* zou, onzes bedunkens, moeite hebben zijne vergelijking uit te werken. Niets is onzekerder en afwisselender te achten dan de winsten en verliezen van hen, die gewoon zijn in de staats-loterijën te spelen; maar geen gedeelte der openbare inkomsten is meer verzekerd dan die, welke men uit de loterij trekt. Wij gelooven dat hiermeê de Amerikaanse mijnen op dezelfde lijn staan. Eenige erts-aderen overtroffen de verwachting; andere bleven er beneden. Eenige der bijzondere ondernemers trokken nieten; andere daarentegen prijzen. De inkomsten van den Staat echter waren niet afhankelijk van eenigen bijzonderen ader, maar van de gansche jaarlijksche opbrengst van twee groote vastelanden. Deze jaarlijksche opbrengst schijnt gedurende de zeventiende eeuw nagenoeg altijd in aanwas te zijn geweest. De Mexikaansche mijnen waren, onder de regeeringen van

PHILIPS IV en *KAREL II*, in geregelden vooruitgang; en in Zuid-Amerika moge het district van Potosi niet zoo ruim in opbrengst geweest zijn als vroeger, andere streken voorzagen ruimschoots in de gaping. Wij twijfelen zeer sterk, of *Lord MAHON* bewijzen kan dat het inkomen, hetwelk de Spaansche Regeering uit de mijnen van Amerika trok, meer afwisselde, dan dat uit de lands-belastingen in Spanje zelf.

Al de oorzaken van Spanjes verval laten zich in eene enkele samenvatten, — slecht beheer. De dapperheid, het vernuft, de geestkracht, welke aan het eind der vijftiende en in het begin der zestiende eeuw, de Spanjaarden gemaakt hadden tot de eerste natie der wereld, waren de vruchten van de oude instellingen van Castilië en Arragon, instellingen hoogst gunstig voor de openbare vrijheid. Deze instellingen nu werden door de eerste Vorsten uit het Huis van Habsburg bestreden en nagenoeg geheel vernietigd. Hunne opvolgers boeten voor de euveldaad. De werking van eenen overgang van goed tot slecht beheer wordt gedurende den eersten tijd na de verandering niet ten vollen gevoeld. De talenten en deugden, welke eene goede staatsregeling ontspruiten doet, kunnen die staatsregeling een tijd lang overleven. Alzoo prijken de regeeringen van Vorsten, die eene volstreckte monarchij hebben gevestigd op de puinhoopen van meer volkseigenaardige vormen van bewind, in de geschiedenis dikwerf met een bijzonderen luister; maar wanneer er een of twee geslachten zijn voorbijgegaan, dan komt bepaald het feit te voorschijn, waarop door *MONTESQUIEU* gewezen werd, dat

namelijk despotische regeeringen veel hebben van die wilden, welke den boom omhousen om de vrucht te genieten. Gedurende de eerste jaren der dwingelandij zamelt men den oogst van 't geen gedurende de laatste jaren der vrijheid gezaaid werd. Dus was de eeuw van AUGUSTUS rijk in groote vernuften gevormd in den tijd van CICERO en CAESAR. De vruchten van 't staatsbeleid van AUGUSTUS bleven voor de nakomelingschap bewaard. PHILIPS II was de erfgenaam van de Cortes en de Justiza Mayor; en deze lieten hem eene natie achter, welke tot overheersching der wereld bekwaam scheen. Wat PHILIPS zijnen opvolgers naliet, is slechts al te goed bekend.

De schok, welke de groote godsdienstscheuring der zestiende eeuw aan Europa gaf, werd in Spanje naauwelijks gevoeld. In Engeland, Schotland, Duitschland, de Vereenigde Nederlanden, Frankrijk, Denemarken, Zwitserland, Zweden, had die schok bij eenig tijdelijk ongemak veel duurzaam goeds tot stand gebracht. De beginselen der Hervorming hadden in eenige dier landen gezegevierd, — de Roomsche Katholieke Kerk had haar overwicht in andere behouden; maar hoezeer de uitkomst niet overal dezelfde was, zoo waren toch alle door de botsing beroerd geworden. Zelfs in Frankrijk, in Zuidelijk Duitschland en in de Roomsche Katholieke kantons van Zwitserland was de openbare meening tot in haar binnenste diepte geprikkeld. De klem van veeljarig vooroordeel was eenigzins lossen geworden. De Kerk van Rome, gewaarschuwd door het gevaar, waaraan zij ter naauwernood

ontkomen was, had in die gedeelten van haar domein een milder en vrijzinniger karakter aangenomen. Zij was soms goedwillig genoeg hare hooge aanspraken te onderwerpen aan het oordeel der rede, en bediende zich spaarzamer dan in vroegere tijden van de hulp van den wereldlijken arm. Zelfs als het tot vervolging kwam, dan was het nog niet deze in haren slechtsten en geduchtsten vorm. De martelingen door LODEWIJK XIV voor de Hugenooten uitgedacht, hatelijk als ze waren, kunnen niet in vergelijking komen met die, welke bij den eersten dageraad der Hervorming den ketters in vele gedeelten van Europa werden aangedaan.

De eenige indruk, door de Hervorming in Spanje teweeggebracht, was deze, van de Inquisitie waakzamer en het algemeen bijgelooviger, bigotter te maken. De tijden der verversching kwamen over alle aangrenzende landen; slechts één volk bleef, als het vacht van den Hebreuwschen krijgsman, droog te midden van dien weldadigen en vruchtbaar makenden dauw. Terwijl andere natiën verwierpen wat naar de kinderschoenen rook, dacht de Spanjaard nog als een kind, en bleef hij begrijpen als een kind. Onder de mannen der zeventiende eeuw, was hij de man van de vijftiende eeuw of van nog duisterder tijdperk, opgetogen bij 't aanschouwen van een *Auto-da-fé*, en bereid als Kruisvaarder uit te trekken.

De kwalen, voortgebracht door een slecht Bewind en eene bedorven Godsdienst, schenen hare grootste hoogte bereikt te hebben gedurende de laatste jaren der zeventiende eeuw. Terwijl het rijk

zich in dien rampzaligen toestand bevond, spoedde de Koning, KAREL II, een vroeg-tijdigen dood in 't gemoet. Zijne dagen waren weinig en naar. Hij was ongelukkig geweest in al zijne oorlogen, in elk gedeelte van zijn binnenlandsch beheer, en in al zijne huisselijke betrekkingen. Zijne eerste gemalin, dien hij teeder beminde, stierf zeer jeugdig; zijne tweede oefende grooten invloed op hem uit, doch schijnt door hem meer met vrees dan met liefde te zijn beschouwd. Hij was kinderloos; en zijn gestel was zoo volkomen ondermijnd, dat hij, in weinig meer dan dertigjarigen ouderdom, alle hoop op nakomelingschap had laten varen. Zijn geest was in nog ellendiger toestand dan zijn ligchaam. Hij was vaak verzonken in gedachtelooze zwaarmoedigheid, en werd soms door de wildste en buiten-sporigste droombeelden afgemat. Hij was echter geenszins geheel verstoken van de gevoelens, passende aan zijne waardigheid: zijne kwellingen werden nog verzwaard door de gedachte, dat zijn eigene ontbinding niet onwaarschijnlijk door de ontbinding van zijn rijk zou gevolgd worden.

Verscheidene Vorsten maakten aanspraak op de nalatenschap. Des Konings oudste zuster was gehuwd met LODEWIJK XIV. De Dauphijn zou alzoo, naar 't gewoon beloop der beërving, op den troon hebben moeten opvolgen; doch de Infante had tijdens hare verloving plechtig in haar eigen naam, en in die harer nazaten, van alle aanspraken op de opvolging afstand gedaan. Deze verklaring was in den wettigen vorm door de Cortes gewaarmerkt. —

Eene jongere zuster des Konings was de eerste gemalin geweest van de Keizer der Duitschen. Ook zij had bij haar huwelijk van alle rechten op de Spaansche Kroon afstand gedaan; maar de Cortes hadden deze verklaring niet gewettigd, en daarom werd zij door de Spaansche rechtsgeleerden als niet geldend beschouwd. De vrucht van dit huwelijk was eene dochter, die den Keurvorst van Beijeren had gehuwd. De Keurprins van Beijeren erfde hare aanspraken op den Spaanschen troon. — Bovendien was Keizer LEOPOLD zelf de zoon eener dochter van PHILIPS III, en uit dien hoofde volle en naaste neef van KAREL II: van zijne moeder nu was bij 't sluiten van haar huwelijk geenerlei afstandsverklaring gevergd geworden.

Het vraagstuk was stellig zeer netelig. Die aanspraken, welke volgens de algemeene regels der beërving, de meeste klem hadden, waren door eene in den meest verbindenden vorm gesloten overeenkomst gestremd geworden. Het recht van den Keurprins van Beijeren was zwakker; maar evenzoo was het verdrag zwakker, dat hem bond tot het niet doen gelden zijner aanspraken. De eenige mededinger, tegen wien geen afstandsverklaring viel in te brengen, was die, welke in betrekking tot de vermaagschapping de zwakste rechten van allen bezat.

Daar het duidelijk was dat er in gansch Europa groote beroering komen zou, indien de Keizer of de Dauphijn Koning van Spanje werden; zoo wilden trouwens beide Vorsten van hunne aanspraken afzien ter gunste van hunnen tweeden zoon, — de Keizer ter gunste van den Aartshertog

KAREL, de Dauphijn ter gunste van PHILIPS Hertog van Anjou.

Kort na den vrede van Rijswijk nu besloten WILLEM III en LODEWIJK XIV het vraagstuk der opvolging te regelen, zonder KAREL II of den Keizer te raadplegen. Frankrijk, Engeland en de Vereenigde Nederlanden sloten eene overeenkomst, waarbij bepaald werd dat de Keurprins van Beijeren in Spanje, de Indiën en de Zuidelijke Nederlanden zou opvolgen. Het Keizerlijk Huis zou worden afgekocht met het Milaneesche, en de Dauphijn zou de Beide Siciliën bekomen.

Het groote doel van den Koning van Spanje en van al zijne raadslieden nu bestond in 't voorkomen van de verbrokkeling der monarchij. In de hoop van dit doel te bereiken, besloot KAREL II eenen opvolger te benoemen. Er werd diensvolgens een uiterste wil opgemaakt, waarbij de kroon werd overgedragen op den Beijerschen Keurprins. Ongelukkig echter was dit stuk ter naauwernood geteekend, of de Prins stierf. Het vraagstuk bleef op nieuw op te lossen, en bood nog grooter bezwaren dan vroeger aan.

Een nieuw deelings-verdrag werd gesloten tusschen Frankrijk, Engeland en de Vereenigde Nederlanden. Men kwam overéén dat Spanje, de Indiën en de Zuidelijke Nederlanden zouden komen aan den Aartshertog KAREL. In vergelding voor deze groote inwilliging, door de Bourbons ter gunste van een najverig Stamhuis gedaan, werd bepaald dat Frankrijk het Milaneesche, of eenige gelijkwaardige landstreek in gunstiger ligging, zou bekomen.

De landstreek, welke men hierbij op zicht had, was Lotharingen.

ARBUTHNOT stelde eenige jaren later het Deelings-Verdrag met uitgelezen luim en vernuft aan de kaak. Een ieder moet zich herinneren zijne beschrijving van de razende woede, waarin Lord STRUTT (1) verviel op het vernemen dat zijn weggelooopen dienstknecht NICK FROG (2), zijn kleermaker JOHN BULL (3) en zijn oude vijand LODEWIJK BABOON (4) met quadranten, baken en inktkokers gekomen waren om zijn land op te nemen, en zijn uitersten wil voor hem op te maken. Lord MAHON spreekt over de schikking met ernstige verontwaardiging. Hij noemt haar «eene onrechtmatige samenflansing, tot stand gebracht zonder dat men eenigzins acht sloeg op de welvaart der zoo gereedelijk versnipperde en toegewezen landen; honend voor den trots van Spanje, en strekkende om dat land van zijne duurverworven veroveringen te berooven.» — Het ernstigste gedeelte dezer beschuldiging ware even klemmend toe te passen op de helft der Verdragen in Europa gesloten, als op het Deelings-Verdrag. In hoeverre toch sloegen men bij het Vredesverdrag der Pyreneeën acht op het welzijn der bevolking van Duinkerken en Roussillon, — bij het Vredesverdrag van Nijmegen op dat der bevolking van Franche-Comté, — bij het

(1) KAREL II wegens zijne gemaakte deftigheid in voege als van een kalkoenschen haan.

(2) De Hollander KLAAS KIKKERT, als wonende te midden van moerassen.

(3) De Engelschman, wiesu fabrieken Spanje van de meeste manufacturen voorzagen.

(4) LODEWIJK XIV, de Baviaan, als boeman zijner naburen.

Vredesverdrag van Utrecht op dat der bevolking van Vlaanderen, — bij het Vredesverdrag van 1753 op dat van de bevolking van Toscane? Geheel Europa herinnert zich, en onze laatste nakomelingschap zal, naar wij duchten, reden hebben zich te herinneren, in hoe koelen bloede bij de laatste groote bevrediging der Christenheid de bevolkingen van Polen, Noorwegen, België en Lombardije werden toegewezen aan meesters, die zij wraakten. De staatslieden, die het Deelings-Verdrag opstelden, waren niet zoo verre boven hunnen tijd en den onzen in wijsheid en deugd, om zich veel te bekreunen nopens het geluk der bevolking, door hen aan vreemde beheerschers toegedeeld. Het zal echter bezwaarlijk vallen te bewijzen, dat de door *Lord Madox* veroordeelde bepalingen in eenig opzicht streden met het geluk van hen, die onder nieuwe Souvereinen zouden komen. De Napolitanen zouden stellig niets verliezen, al schonken men ze aan den Dauphijn of aan den Grooten Turk. *ADDISON*, die Napels omstreeks den tijd der onderteekening van het Deelings-Verdrag bezocht, heeft ons eene ijzingwekkende beschrijving nagelaten van het wanbestuur, waaronder dat gedeelte van het Spaansche Rijk zuchtte. Wat de bevolking van Lotharingen betreft, eene vereeniging met Frankrijk zou de gelukkigste gebeurtenis geweest zijn, die haar te beurt kon vallen. *LODEWIK XIV* handelde bereids als Souverein van Lotharingen overal waar wreedheid of verdrukking met zijne oogmerken strookte. Hij had het land gedurende tal van jaren in eigen handen gehad. Bij den Vrede van

Rijswijk wel is waar was het den Hertog vergund geworden terug te keeren; doch de hem opgelegde voorwaarden, schoon gunstiger dan vroeger, maakten hem nog steeds geheel tot een leenman van Frankrijks beheerscher.

Wij kunnen niet toegeven dat het Deelings-Verdrag te verwerpen was aangezien het «strekke om Spanje van duurverworven veroveringen te berooven.» De nalatenschap was zoo uitgestrekt, en de aanspraak makenden waren zoo machtig, dat er zonder eenige versnippering kwalijk aan eene vreedzame schikking te denken viel. Moest er eenige versnippering plaats hebben, dan was stellig de beste wijze om haar tot stand te brengen, van de monarchij die gewesten af te scheiden, welke op een grooten afstand van Spanje lagen, welke niet Spaansch waren in taal, gewoonten of denkwijze, welke te gelijker tijd slechter beheerd werden en minder waarde hadden dan de oude koninkrijken van Castilië en Arragon, en welke, als altijd door vreemden beheerscht, vermoedelijk geenszins levendig de vernedering zouden gevoelen van overgedaan te worden van den eenen meester aan den anderen.

Dat Engeland en de Vereenigde Nederlanden een recht bezaten om tusschen beide te treden, is duidelijk. Het vraagstuk der Spaansche erfopvolging was geen binnenlandsch, maar een Europeesch vraagstuk. En dit beëamt dan ook *Lord Madox*. Hij meent toch, dat toen het kwaad gepleegd geworden was, en een Fransche Prins in 't Escuriaal regeerde, Engeland en de Vereenigde Nederlanden gerechtigd waren om te trachten, niet

alleen Spanje van zijne afgelegen aanhoorigheden te berooven, maar Spanje zelf te veroveren; dat zij waren gerechtigd tot hun streven, niet alleen de lijdzame Vlamingen en Italianen, maar zelfs de weérbarstige Castilianen en Asturiërs, onder het beheer van eenen vreemde te brengen. Het gevaar, waartegen het Deelings-Verdrag moest waken, was juist hetzelfde gevaar, dat later de hoofdreden van den oorlog werd. Nu zal het wel bezwaarlijk vallen te bewijzen, dat een gevaar, hetwelk genoegzaam was om een oorlog te billijken, ongenoegzaam was om zulks de bepalingen van het verdrag te doen. Indien het, gelijk *Lord MAHON* beweert, beter was dat Spanje met geweld werd onderworpen, dan dat het bestuurd werd door een Bourbon; zoo was het stellig beter, dat Spanje van Sicilië en het Milaneesche beroofd werd, dan dat het onder een Bourbon kwam.

Of het verdrag met oordeel werd opgesteld, dit is eene gansch andere vraag. Wij keuren de bepalingen af; doch wij keuren ze af, niet omdat we ze voor slecht houden, maar omdat wij gelooven dat er geen kans bestond om ze uit te voeren. *LODEWIJK XIV* was de meest trouwlooze aller staatslieden. Hij haatte de Nederlanders; hij haatte het Bewind, dat de Omwenteling van 1688 in Engeland gevestigd had; hij was in de rechte stemming om met zijne nieuwe bondgenooten twist te zoeken. Het was volkomen zeker dat hij zijne verbindtenissen niet houden zou, zoodra zijn belang het medebracht ze te schenden. Zelfs wanneer het met zijn belang mogt stroken ze te vervullen,

mogt men er aan twijfelen, of het sterkst en duidelijkst eigenbelang een zoo hooghartig en eigenwillig Vorst zou stemmen tot eene oprechte samenwerking met twee regeeringen, die steeds de voorwerpen van zijn hoon en afkeer waren geweest.

Toen de tijding van het tweede Deelings-Verdrag te Madrid kwam, prikkelde zij den kwijnenden beheerscher van een kwijnend rijk tot eene kortstondige geestkracht. Den Spaanschen Gezant te London werd bevolen, er bij het Bewind van *WILLEM III* vertoogen tegen in te leveren; en zijne vertoogen waren zoo onbeschoft, dat hem aangezegd werd Engeland te verlaten. *KAREL II* beantwoordde zulks met de wegzending der Engelsche en Nederlandsche Gezanten. De Fransche Koning, hoezeer de hoofdbewerker van het Deelings-Verdrag, slaagde er in den ganschen wrok van *KAREL II* en van de Spaansche natie van zich zelve af te wenden, en tegen de beide zeemogendheden te richten. Die mogendheden bezaten alsnu geen vertegenwoordiger te Madrid. Hun verraderlijke bondgenoot had volle ruimte om zijne kuiperijën onbelemmerd door te voeren; en hij maakte van dit voordeel dan ook zoo veel mogelijk gebruik.

Er volgde een langdurige kampstrijd met afwisselend geluk tusschen de partijen, welke den ongelukkigen Koning omringden. Aan den kant van het Keizerlijk Huis schaarde zich de Koningin, zelve eene Prinses van dat geslacht. Met haar waren verbonden de biechtvader des Konings en meest alle Ministers. — Aan den anderen kant stonden twee van de be-

hendigste staatslieden van dien tijd, de Kardinaal PORTO-CARRERO, Aartsbisschop van Toledo, en HARCOURT, de Gezant van LODEWIK XIV.

HARCOURT was een edel toonbeeld der Fransche aristokratie in de dagen van haren grootsten luister, een door en door beschaafd man, een moedig krijger en een kundig diplomaat. Zijne hoffelijke en innemende manieren, zijne Parijssche levensdigheid getemperd door Castiliaansche deftigheid, maakten hem den lieveling van 't gansche Hof. Hij werd innig bevriend met de Grandes; hij vleide de geestelijkheid; hij verblindde de menigte door zijne schitterende levenswijze. De vooroordeelen, die de bevolking van Madrid had opgevat tegen het Fransch karakter, — de wraakzuchtige gevoelens ontstaan gedurende eeuwen van nationalen naijver, verzwonden gaandeweg voor zijne begoocheling; terwijl de Oostenrijksche Gezant, een grommende, omslachtige, schrielle Duitscher, zich zelve en zijn land van dag tot dag ongewilder maakte.

HARCOURT zegevierde over 't Hof en de stad; PORTO-CARRERO nam den Koning voor zijne rekening. Nooit pasten bedrieger en bedrogene beter voor elkander. KAREL II was ziek, zenuwachtig en buitensporig bijgeloovig. PORTO-CARRERO had in de uitoefening zijner betrekking de kunst geleerd om zoodanige gemoederen te prikkelen en te sussen; en hij bezigde die kunst met de kalme en deftige wreedheid, welke verdorven en eergierige priesters kenmerkt.

Allereerst lichtte hij den biechtvader den voet. De toestand van den armen Koning

gedurende den kamp tusschen zijne twee geestelijke raadslieden was afgrijsselijk. Nu eens werd hij er toe gebracht te gelooven, dat zijne ziekte dezelfde was als die der rampzaligen beschreven in het Nieuw Verbond, die woonden tusschen de graven, die met geen ketenen te binden waren, en die geen sterveling durfde naderen. Dan weder werd eene tooverkol, die zich in 't gebergte van Asturië ophield, nopens zijne ziekte geraadpleegd. Verscheiden personen werden beschuldigd van hem behekt te hebben. PORTO-CARRERO was voor het verschrikkingsvolle middel der uitbanning, en hieraan werd gevolg gegeven. De plechtigheid maakte den armen Koning nog zenuwachtiger en elendiger dan ooit; doch zij was den Kardinaal in zijne oogmerken dienstig, daar hij na vele geheime kuiperijen er in slaagde, niet den duivel, maar den biechtvader uit te werpen.

Thans werd het streven, de Ministers van de baan te schuiven. Madrid werd door een monopolie van leeftocht voorzien. Het Bewind hield op deze zoo teedere aangelegenheid een toezicht, als het op alles anders deed. De voorstanders van het Huis van Bourbon trokken partij van de onachtzaamheid van het Bewind. Plotseeling ontbrak de noodige voorraad; er werden bovenmatige prijzen gevorderd; de bevolking stond op; de Koninklijke residentie werd door eene ontelbare menigte omsingeld; de Koningin sprak tot het volk; de priesters vertoonden den gewijden ouwel: alles te vergeefs. Men achtte het noodig den Koning uit zijne onrustige sluimering te wekken, en hem naar het

baleon te dragen. Aldaar werd de plechtige belofte gegeven, dat de aan 't volk onaangename raadslieden der kroon onmiddellijk hun ontslag zouden bekomen. Het gepeupel verliet het paleis, en toog aan 't omverhalen van de woningen der Ministers. De aanhangers der Oostenrijksche linie werden aldus uit alle gezag verdreven, en het bewind werd toevertrouwd aan de werktuigen van PORTO-CARRERO. De Koning verwisselde de stad, waarin hij zoo smadelijk een hoon had ondergaan, voor de grootsche wijkplaats van het Escuriaal. Hier nam zijne zwartgallige verbeelding een nieuwen vorm aan. Even als zijn voorvader KAREL V werd hij gedreven door eene zonderlinge nieuwsgierigheid om in de geheimen door te dringen van dat graf, werwaarts hij zich meer en meer spoedde. In den grafkelder, door PHILIPS II onder de zerken van de St. Laurens-Kerk gemetseld, rustten drie geslachten van Castiliaansche Vorsten. In deze duistere gewelven daalde de ongelukkige Monarch met toortslicht af, en hij drong door tot dat grootsch en somber vertrek, waar, rondom het groote zwarte crucifix, de doodkisten der Koningen en Koninginnen van Spanje gerangschikt stonden. Aldaar beval hij zijnen volgers de zware bronzen kisten te openen, waarin de overblijfselen zijner voorgangers in stof verkeerden. Hij staarde op het schokkend schouwspel tamelijk onverschillig totdat de kist zijner eerste gemalin ontsloten werd, en zij — zoo groot was de bedrevenheid van den inbalsemer — in al hare vroegere schoonheid zich aan hem vertoonde. Hij wierp een blik op die beminde wezenstrekken,

sedert achttien jaren niet gezien, die wezenstrekken waarop het verderf geen macht scheen te hebben, en ijde uit het verwulf onder den uitroep: «Zij is bij God; en ik zal spoedig bij haar zijn!» — Het zoo indrukwekkend schouwspel voltooide de slooping van zijn ligchaam en geest. Het Escuriaal werd hem hatelijk, en hij spoedde zich naar Aranjuez; doch de lommerrijke dreven en de wateren van dien verrukkelijken eiland-tuin, zoo bekoorlijk bezongen in de vonkelende poëzij van CALDERON, brachten geen verademing aan hun ongelukkigen meester. Na geneesmiddelen, ligchaams-oefeningen en uitspanningen te vergeefs beproefd te hebben, keerde hij naar Madrid terug om te sterven.

Hij werd nu aan alle kanten als belegerd door de koene en beleidvolle dienaren van het Huis van Bourbon. De invloedrijkste staatslieden van zijn Hof verzekerden hem, dat LODEWIJK XIV, en LODEWIJK XIV alleen, machtig genoeg was om de Spaansche monarchij onverdeeld te bewaren, en dat Oostenrijk ten eenen male onvermogen zou, om te voorkomen dat het Deelings-Verdrag ten uitvoer werd gelegd. Eenige beroemde rechtsgeleerden deden als hun advies gelden, dat de afstands-verklaring van wijlen de Koningin van Frankrijk diende uitgelegd te worden overeenkomstig haren geest, en niet overeenkomstig de letter. De letter sloot ontegenzeggelijk de Fransche Prinsen buiten. De geest was louter deze, dat men ruimschoots voorzorgen nemen moest tegen de vereeniging der Fransche en Spaansche kroonen op één hoofd.

Naar alle waarschijnlijkheid zouden noch politieke noch wettelijke redeneeringen KARELS vooringenomenheid met het Huis van Oostenrijk hebben kunnen overwinnen. Er had altijd een naauw verband bestaan tusschen de beide groote koninklijke liniën gesproten uit het huwelijk van PHILIPS den Schoonen en JUANA. Beide hadden steeds de Franschen als hare natuurlijke vijanden beschouwd. Het was alzoo noodig tot godsdienstige verschrikkingen zijne toevlucht te nemen; en PORTO-CARRERO bezigde dit middel met ware heroeps-bedrevenheid. Des Konings leven spoedde ten einde. Zou de meest Roomsche Katholieke Vorst op den rand van 't graf eene groote zonde bedrijven? En wat kon grooter zonde wezen dan, uit eene ongegronde gehechtheid aan een familie-naam, uit een onchristelijken weérzin tegen een mededingend Stamhuis, den rechtmatigen erfgenaam eener onmetelijke monarchie van de baan te schuiven? Op het teeder geweten en zwak verstand van KAREL II werd door deze schrikbeelden een levendigen indruk gemaakt. Ten laatsten waagde PORTO-CARRERO eene meesterstreek. Hij ried KAREL, den Paus om raad te vragen. De Koning, die in den eenvoud zijns harten den opvolger van St. PETRUS als een onfeilbaren gids in geestelijke aangelegenheden beschouwde, nam den raad aan; en PORTO-CARRERO, die wist dat Zijne Heiligheid een bloot werktuig van Frankrijk was, verbeidde met volkomen gerustheid den uitslag der raadpleging. In het antwoord, dat van Rome kwam, werd de Koning plechtig herinnerd aan de groote rekenschap, eerlang door hem af te leggen,

6. D. N°. 7.

en gewaarschuwd tegen de in 't oog springende onrechtvaardigheid, die hij belust was te plegen. Hem werd verzekerd dat het recht berustte bij het Huis van Bourbon, en ingescherpt dat zijn eigen behoud hem dierbaarder wezen moest dan het Huis van Habsburg. Nog bleef hij echter besluiteloos. Zijne gehechtheid aan zijn stamhuis, zijn afkeer van Frankrijk, kon hij zelfs op Pauselijk gezag kwalijk overwinnen. Ten laatsten geloofde hij werkelijk stervende te zijn. Hierop verdubbelde de Kardinaal zijne pogingen. Geestelijke op geestelijke, behoorlijk voor de gelegenheid afgericht, verscheen aan 't bed van den sidderenden boeteling. Hij zou sterven in 't begaan eener hem bekende zonde; hij stond gereed zijne betrekkingen te bedriegen; hij was op weg zijn volk een burger-oorlog te berokkenen. Eindelijk gaf hij toe, en onderteekende dat gedenkwaardig Testament, de oorzaak van zoo vele rampspoeden in Europa. Toen hij zijne naanteekening onder het stuk plaatste, borst hij in tranen los. «God,» zeide hij, «geeft koninkrijken en neemt ze weg. Ik ben reeds een van de dooden.»

De uiterste wil werd gedurende het kortstondig overschot zijns levens geheim gehouden. Op den 5^{den} November 1700 blies hij den adem uit. Gansch Madrid verzamelde zich vóór 't paleis; de deuren werden opengedrongen; de voorzaal vulde zich met gezanten en grandes, begeerig te vernemen welke beschikkingen de overleden Souverein gemaakt had. Ten laatsten werden de vleugeldeuren opengeworpen. De Hertog van Abrantes trad voor, en verkondigde dat de gansche Spaansche

monarchij vermaakt was aan PHILIPS, Hertog van Anjou. KAREL II had wijders bepaald dat, gedurende den tijd te verloopen tusschen zijn dood en de komst van zijnen opvolger, het bewind zou worden uitgeoefend door een Raad, met PORTO-CARRERO als voornaamste lid.

LODEWIJK XIV handelde, gelijk de Engelsche Ministers wel konden gegist hebben dat hij handelen zou. Met naauwelijks eenig vertoon van aarzeling, verbrak hij al de verplichtingen van het Deelings-Verdrag, en aanvaardde hij voor zijnen kleinzoon de grootsche schenking van KAREL II. De nieuwe Souverein haastte zich, van zijne domeinen bezit te nemen. Het gansche Hof van Frankrijk deed hem uitgeleide tot Sceaux. Zijne broeders begeleidten hem tot die grens, welke, als zij zich ijdellijk verbeeldden, niet langer eene grens zou vormen. «De Pyreneeën,» zeide LODEWIJK XIV, «hebben opgehouden te bestaan.» Diezelfde Pyreneeën waren weinige jaren later het tooneel van een oorlog tusschen den erfgenaam van LODEWIJK XIV en den Vorst, die Frankrijk nu ter beheersching van Spanje uitzond.

Indien KAREL II gansch Europa had doorzocht om een opvolger te vinden, wiens zedelijk en verstandelijk karakter op zijn eigen geleek, hij kon niet beter gekozen hebben. PHILIPS was niet zoo ziekelijk als zijn voorganger, maar hij was even zwak, even traag, even bijgeloovig; hij werd zeer spoedig even zwaarmoedig en buitensporig; en hij was nog ruim zoo groot een slaaf der vrouwen. Hij was dan ook met der daad een gemaal uit tien-duizend. Zijn eerste streven, nadat

hij Koning van Spanje werd, was eene vrouw te verwerven. Van den dag zijns huwelijks tot dien van haren dood, was het zijn innigst streven haar bij zich te hebben, en te doen wat zij verlangde. Zoodra zijne gemalin stierf, werd het zijn hoofdstreven naar eene andere om te zien. Er werd eene andere gevonden, zoo ongelijk mogelijk aan de eerste; doch het was eene vrouw, — en PHILIPS was tevreden. Noch over dag noch bij nacht, noch in ziekte noch in gezondheid, noch gedurende de uren van bezigheid noch gedurende den tijd van ontspanning, duldde hij ooit dat zij een half uur van hem verwijderd bleef. Zijn verstand was van nature zwak; en hij had eene verstompende opvoeding genoten. Hij was opgebracht te midden van de vervelende pracht van Versailles. Zijn grootvader was even gebiedend en praalziek in zijn verkeer met het koninklijk gezin, als in zijne openbare handelingen. Al degenen, die onmiddellijk onder de oogen van LODEWIJK XIV opgroeiden, hadden de manieren van personen, die nooit geweten hadden wat het was, zich op zijn gemak te bevinden. Zij waren allen weinig spraakzaam, schuw en onhandig. In allen, behalven in den Hertog van Bourgogne, drong het kwaad dieper door dan in de manieren. De Dauphijn, de Hertog van Berri, PHILIPS van Anjou, waren mannen van een nietsbeteekenend karakter. Zij bezaten geen geestkracht, geen kracht van wil. Zij waren zoo weinig gewend, voor henzelfen te oordeelen of te handelen, dat onvoorwaardelijke afhankelijkheid noodig werd voor hunne levensrust. De nieuwe

Koning van Spanje, bevrijd van toezicht, had veel van dien ongelukkigen Duitschen gevangene, die, toen de ijzers werden stukgeslagen waaraan hij jaren lang geketend was, onmachtig op den vloer van zijnen kerker nederviel. De banden, die het verstand van den jeugdigen Prins verzwakt hadden, waren noodig om het te schragen. Totdat hij eene gemalin had, kon hij niets doen; en toen hij er eene had, deed hij wat zij verkoos.

Terwijl deze trage, dommelende knaap zich op reis bevond naar Madrid, was zijn grootvader geheel bedrijvigheid. **LODEWIJK XIV** had geen reden tot beduchtheid voor een oorlog met het Duitsche Rijk op zich zelf genomen. Hij maakte krachtdadige voorbereidselen tot den kamp met **LEOPOLD I**. Hij dacht de Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden in toom te houden door middel (1) van eene groote legermacht. Hij beproefde het Engelsch Bewind te sussen door tal van fraaije betuigingen. **WILLEM III** echter werd geenszins om den tuin geleid. Hij koesterde een even fellen haat tegen **LODEWIJK XIV**, als deze tegen hem; en ware hij vrij geweest te handelen naar zijn eigen zin, hij zou den oorlog verklaard hebben, zoodra hem de inhoud van den uitersten wil bekend werd. Maar hij was gebonden door grondwettelijke beperkingen. Zoo wel zijn persoon als zijne maatregelen waren in Engeland weinig geliefd. Zijne ingetogen

levenswijze en zijne koele manieren stonden een volk tegen, dat gewoon was aan de bekorende innemendheid van **KAREL II**. Zijne vreemde uitspraak, en zijne gehechtheid aan 't geen Nederlandsch was, beledigden de nationale vooroordeelen. Zijne regeering was een tijd van rampen geweest, volgende op een tijdperk van snel toenemenden voorspoed. De lasten van den laatsten oorlog en de uitgaven tot herstel van 't crediet waren drukkend gevoeld geworden. Negen geestelijken op tien waren Jakobieten in hun hart, en hadden alleen trouw aan de nieuwe dynastie gezworen ten einde hunne inkomsten te redden. Een groot deel der land-edellieden behoorde tot dezelfde partij. Het gansche ligchaam der plattelands-grondbezitters was vijandig aan dat belang, hetwelk de scheping der nationale schuld op den voorgrond gebracht had, en dat geacht werd voornamelijk door 't Hof begunstigd te worden, namelijk aan het geldelijk belang. De middel-standen waren van harte besloten, **JAKOBUS** en diens gezin buiten te houden; maar zij beschouwden **WILLEM III** bloot als 't minste van twee kwaden, en zoo lang als er geen dreigend gevaar van eene tegen-omwenteling bestond, waren zij ook geneigd den Souverein te dwarsboomen en te ergeren, voor wien zij desniettemin in geval van nood gereed waren met hun goed en bloed in de bres te springen. Zij waren somber en onvergenoegd. «Er was,» gelijk **SOMERS** zich in eenen opmerkelijken brief aan **WILLEM III** uitdrukte, «algemeene doodscheit en gebrek aan geestkracht in de natie.»

Alles ging in Engeland zoo als **LODE-**

(1) Eigentlijk moesten de Vereenigde Nederlanden *temporiseeren* ten einde hunne troepen in de door den Gouverneur-Generaal onverhoeds voor **LODEWIKS** leger geopende Spaansche Nederlanden niet voor niets te zien inpalmten. — K.

wijk XIV het slechts wenschen kon. De hoofden der Whig-partij hadden zich aan 't Bewind onttrokken, en waren wegens den ongelukkigen uitslag van het Deelings-Verdrag al uiterst weinig gezien. De Tories, waarvan enkelen nog een aarzelenden blik wierpen naar St. Germain, waren aan 't bestuur, en hadden eene bepaalde meerderheid in 't Lagerhuis. WILLEM III was zoo in 't naauw door den toestand der partijën in Engeland, dat hij 't niet wagen kon den oorlog aan 't Huis van Bourbon te verklaren. Hij leed onder eene samenhoping van ernstige en ongeneeslijke kwalen. Er was alle reden te gelooven dat weinige maanden den brozen band zouden doorknagen, welke dat zwakke ligchaam nog aan die vurige en onverwinnbare ziel verbond. Indien LODEWIJK XIV er in kon slagen den vrede nog gedurende een korten tijd te behouden; dan was het waarschijnlijk dat al zijn grootsche ontwerpen rustig zouden kunnen worden doorgevoerd. Juist in dit beslissend oogenblik echter, de gewichtigste crisis zijns levens, vervoerden zijn hoogmoed en zijne hartstochtelijkheid hem tot eenen misstap, die alles vernietigde wat veertig jaren van overwinning en kuiperij hadden gewrocht, die de verbroekeling van het rijk zijns kleinzoons veroorzaakte, en vijandelijke legers, bankbreuk en hongersnood over zijn eigen land bracht.

JAKOBUS II stierf te St. Germain. LODEWIJK XIV bracht hem een laatst bezoek, en was zoo getroffen door het plechtig afscheid en door de smart der verbanne Koningin, dat hij, alle overwegingen der staatkunde uit het oog verliezende, en

schijnbaar louter gedreven door meêwarigheid en eene geenszins onedelaardige ijdelheid, den Prins van Wallis als Koning van Engeland en Schotland erkende.

De verontwaardiging, die de Castilianen gevoelden toen zij hoorden, dat drie vreemde mogendheden ondernomen hadden de Spaansche erf-opvolging te regelen, was niets, vergeleken bij de woede, waarmee de Engelschen vernamen, dat hun goede nabuur zich de moeite gegeven had hen van een Koning te voorzien. Whigs en Tories vereenigden zich in 't veroordeelen van de handelingen van 't Fransche Hof. De oorlogskreet werd aangeheven door de *City* van London, en uit elken hoek des rijks herhaald en weërgalmd. WILLEM III zag in, dat zijn tijd gekomen was. Schoon hij zijn ondermijnd en lijdend ligchaam kwalijk nog zonder ondersteuning bewegen kon, zoo was zijn geest echter nog even krachtvol en besluitvaardig als toen hij, op drie-en-twintigjarigen ouderdom, der vereenigde strijdkrachten van Engeland en Frankrijk het hoofd bood. Hij verliet 's Gravenhage, waar hij zich onledig had gehouden met het sluiten van een verweerdend verdrag met de Algemeene Staten en den Keizer tegen de eerzuchtige ontwerpen van de Bourbons. Hij ijldde naar London. Hij hervormde het Ministerie. Hij ontbond het Parlement. De meerderheid van het nieuwe Lagerhuis was op de hand des Konings, en tot den oorlog werden de krachtdadigste toebereidselen getroffen.

Vóór het begin der werkelijke vijandigheden was WILLEM III wel niet meer; doch het Groote Bond der Europeesche Vorsten tegen de Bourbons was bereids

tot stand gebracht. «De meester-werkman stierf,” zegt Burke, «doch het werk was naar de ware beginselen der werktuigkunde aangelegd, en het was evenzeer naar den eisch voltooid.” Op den 15^{den} Mei 1702 werd de oorlog gemeenschappelijk afgekondigd te Weenen, te London en te 's Gravenhage.

Aldus begon die groote worstelstrijd, waardoor Europa, van de Weichsel tot den Atlantischen Oceaan, gedurende twaalf jaren werd beroerd. De twee vijandige coalities waren, ten aanzien van grondgebied, rijkdom en bevolking, tamelijk wel tegen elkander opgewassen. Aan den eenen kant stonden Frankrijk, Spanje en Beijeren; aan den anderen Engeland, de Vereenigde Nederlanden, der Duitschen Keizer en een tal van mindere Vorsten. —

Dat gedeelte nu van den oorlog, hetwelk Lord MAHON ondernam te schetsen, hoezeer niet het minst belangrijke, is stellig het minst aantrekkelijk. In Italië, in Duitschland en in de Zuidelijke Nederlanden stonden talrijke strijdkrachten aan groote bevelhebbers ter dienste. Er werden bloedige veldslagen geleverd. Vesting na vesting werd vermeesterd. De ijzeren keten der Belgische sterkten werd verbroken. Door eene reeks van geregelde en onderling verbonden operatiën, die zich over verscheidene jaren uitstrekten, werden de Franschen van den Donau en van de Po binnen hun eigen grenzen teruggedreven. — De oorlog in Spanje daarentegen bestaat uit gebeurtenissen, die onderling in geen verband schijnen te staan. De wisselingen der fortuin gelijken op die, welke men in droom aanschouwt. Overwinning en

nederlaag slepen geenszins hare gewone gevolgen na zich. Legers springen als uit niets te voorschijn, en versmelten ook weder tot niets. En toch is voor oordeelkundige lezers der geschiedenis de Spaansche kampstrijd wellicht belangwekkender, dan de veldtochten van MARLBOROUGH en EUGENIUS. Het lot van de Milaneezen en van de Zuidelijke Nederlanden werd beslist door kriegsbeleid; het lot van Spanje werd zulks door de eigenaardigheden van het nationaal karakter.

Toen de krijg begon, bevond zich de jonge Koning in een hoogst deerniswaardigen toestand. Bij zijne komst te Madrid vond hij PORTO-CARRERO aan 't hoofd der zaken, en hij achtte het niet gepast den man af te danken, aan wien hij zijne kroon verschuldigd was. De Kardinaal echter was bloot een kuiper, en in geen opzicht een staatsman. Hij had aan 't Hof en in de Biechtstoel eene zeldzame mate van bedrevenheid opgedaan in al de kunstgrepen, waarmee men zwakke gemoederen beheerschen kan; maar van de edele wetenschap des regeerens, van de bronnen van nationale welvaart, van de oorzaken van nationaal verval, wist hij niets meer dan zijn meester. Het is opmerkelijk het contrast gade te slaan tusschen de behendigheid, waarmee hij het geweten van een kindschen zieke beheerschte, en de bothed, welke hij, aan 't hoofd van een rijk gesteld, ten toon spreidde. Op welke gronden Lord MAHON ons den Kardinaal voorstelt als een man van «schitterend vernuft,” van «groote bekwaamheden,” zijn wij niet bij machte op te sporen. LODEWIJK XIV was van eene gansch

verschillende meening, en **LODEWIJK XIV** vergiste zich zelden in zijn oordeel over iemands karakter. «Een ieder,» zegt hij in een brief aan zijn gezant, «weet hoe onbekwaam de Kardinaal is. Hij is zijnen landslieden een voorwerp van minachting.»

Er werden enkele armzalige bezuinigingen gemaakt, die personen ten gronde richtten zonder noemwaardig den staat te baten. De politie werd meer en meer ongenoegzaam. De wanorden in de hoofdstad vermeerderden door de overkomst van Fransche gelukzoekers, het schuim der Parijssche bordeelen en speelhuizen. Deze ellendelingen beschouwden de Spanjaards als een onderworpen ras, door de landslieden van den nieuwen Souverein straffeloos te bedriegen en te honen. De Koning zat den ganschen nacht te eten en te drinken, lag den geheelen dag te bed, geeuwde aan de raads-tafel, en liet de belangrijkste bescheiden weken lang ongeopend liggen. Ten laatsten werd hij wakker geschud door den eenigen prikkel, waarvoor zijn trage aard vatbaar was. Zijn grootvader stemde er in toe, dat hij eene gemalin zou nemen. De keus was gelukkig. **MARIA LOUISA**, Prinses van Savoyje, een schoon en bevallig meisje van dertien jaren, bereids eene vrouw naar ligchaam en geest, op een leeftijd waarin de vrouwen uit kouder luchtstreken nog kinderen zijn, was de uitverkorene. De Koning besloot haar tot in Catalonië te gemoet te reizen. Hij verliet zijne hoofdstad, waarvan hij reeds dubbeld en dwars genoeg had. Bij zijn vertrek werd hij aangehouden door een troep bedelaars; doch hij baande er zich een weg door, en kwam te Barcelona.

LODEWIJK XIV was ten vollen bewust dat de Koningin **PHILIPS** zou beheerschen. Hij zag derhalve naar iemand om, die de Koningin beheerschen kon. Hij koos dan ook de Prinses **ORSINI** tot eerste hofdame, of *Camarera-mayor*, eene geenszins onbelangrijke betrekking in de huishouding eener zeer jonge vrouw en van een zeer vrouwlievenden echtgenoot. De Prinses was de dochter van een Franschen Pair, en de weduwe van een Spaanschen Grande. Zij was diensvolgens uitnemend door hare betrekking geschikt om het werktuig te worden van het Hof van Versailles bij het Hof van Madrid. De Hertog van Orleans noemde haar, in voorvertaling ongeschikte bewoordingen, de Luitenant van Kapitein **MAINTENON**; en deze benaming was wél-verdiend. Zij trachtte in Spanje de rol te spelen, welke Mevrouw *de MAINTENON* in Frankrijk had vervuld; maar schoon ten minsten aan haar voorbeeld gelijk in geest, kennis en talent tot kuipen, zoo bezat zij echter niet die zelfbeheersching, dat geduld, die onwrikbare gelijkmatigheid van luim, welke de weduwe van een nar tot de wederhelst van den hooghartigsten der Koningen verheven hadden. De Prinses telde meer dan vijftig jaren, maar was nog steeds grootsch op haar fraaije oogen en hare fijne leest; zij kleeedde zich nog immer als een meisje, en zij dreef hare koketterie nog altijd zoo ver dat zij aanleiding tot opspraak gaf. Zij was evenwel beschaafd, welsprekend, en geenszins ontbloot van geestkracht. De bittere **St. Simon** getuigt, dat niemand, die zij zich wenschte te verbinden, langen tijd de bekoring harer manieren en gesprekken kon weêrstaan.

Wij hebben geen tijd te verhalen hoe zij haar gezag verwierf en behield over het jeugdige paar, in welks huishouding zij geplaatst was, — hoe zij zoo machtig werd, dat noch Minister van Spanje noch Gezant van Frankrijk haar 't hoofd konden bieden, — hoe **LODEWIK XIV** zelf zich gedwongen zag, haar 't hof te maken, — hoe zij van Versailles bevel ontving zich te verwijderen, — hoe de Koningin partij

trok voor hare lievelings-dienares, — hoe de Koning ééne lijn trok met de Koningin, en hoe na veel krakeelen, liegen, kuipen, harrewarren en vleijen de twist werd bijgelegd. Wij wenden ons tot de gebeurtenissen van den oorlog.

G. K. Hz.

(*Vervolg en Slot in het volgend Nummer.*)

OVERZIGT

DER

VERGELIJKENDE PROEVEN.

genomen te Metz in 1836 en 1837, met het oorlogsbuskruid van de verschillende vervoerdigingswijzen, door den luitenant-kolonel **PIOBERT**.

(Uit het *Mémorial de l'Artillerie*, Tome VI.)

Vervolg van N°. 6, Blz. 257.

Wegens het gering verschil in soortelijk gewigt eener zelfde buskruidsoort, na een vervoer in stap of in draf, of wel

na over het hellend vlak te zijn gerold, kan men het gemiddelde nemen voor de drie grootten van korrels:

Soortelijk gewigt met tusschenruimten van het kruid voor de verschillende grootten van korrels.

Korrels	van alle grootten		van meer dan 1,4 streep middellijn		van 1,4 tot 1 streep middellijn		van minder dan 1 streep middellijn		Volgens opgave van de fabrieken.
	niet aangeschud.	aangeschud.	niet aangeschud.	aangeschud.	niet aangeschud.	aangeschud.	niet aangeschud.	aangeschud.	
A ³	0,883	1,001	0,879	0,998	0,856	0,967	»	»	0,883
A ⁴	0,882	1,000	0,880	0,985	0,858	0,975	0,852	0,959	0,880
A ¹⁶	0,922	1,054	0,909	1,030	0,889	1,020	0,889	1,025	0,930
B	0,948	1,068	0,926	1,043	0,924	1,038	0,940	1,061	0,935
C	0,924	1,036	0,923	1,032	0,864	0,988	»	»	0,921
D	0,917	1,034	0,916	1,036	0,861	0,990	»	»	0,915
E	0,871	0,991	0,872	0,987	0,818	0,942	»	»	0,857
F	0,923	1,044	0,918	1,042	0,906	1,031	»	»	0,924
G	0,863	0,983	0,876	0,984	0,830	0,947	»	»	0,851
H	0,839	0,954	0,838	0,946	0,808	0,916	0,821	0,941	0,822
K	0,934	1,053	0,929	1,052	0,904	1,046	»	»	0,920
L	0,942	1,053	0,906	1,020	0,899	1,009	0,898	1,005	0,877

Digtheid der korrels.

Soortelijk gewigt, zonder tusschenruimten, door kwikzilver bepaald.

De digtheid der korrels heeft grooten invloed op hunne hardheid en op hunne bewaring in vochtige lucht; men kan bij de bepaling van het volume de poriën der korrels al of niet in aanmerking nemen. De digtheid der korrels, de poriën mederekenende, heeft invloed op het soortelijk gewigt met tusschenruimten, en, zoo als nader blijken zal, op verscheidene eigenschappen van het buskruid. Zijn de korrels zeer groot en holvormig, dan kan het soortelijk gewigt met de poriën (dat is: zonder het volume der korrels met dat der poriën te verminderen) regtstreeks bepaald worden; in elk ander geval kan dit alleen geschieden door indompeling in

een vocht dat niet in de poriën dringt. Het kwikzilver, ofschoon het aan deze voorwaarde voldoet, heeft het groote gebrek van de oneffenheden van het oppervlak der korrels en bij kleine korrels, de geringe tusschenruimten niet aan te vullen. Evenwel is kwikzilver bij oorlogsbuskruid toch te gebruiken, als men de proef in het luchtledige kan nemen, of wel als men de dampkringslucht door sterken druk verwijdert en daardoor het kwikzilver de geheele lediggeworden ruimte doet aanvullen.

Op die wijze heeft men het soortelijk gewigt, zonder de tusschenruimten, met kwikzilver, voor de verschillende grootten der korrels bepaald. Om den invloed van de lucht en van de vochtigheid op het volume der korrels te beoordeelen, heeft men in bovengenoemden zin het soortelijk

gewicht bepaald van het in de zon gedroogde of van het geluchte kruid; dit laatste was vier maanden gelucht, van 25 April tot 25 Augustus 1856, in opene bakken en in eene niet bijzonder vochtige, noch bijzonder drooge zaal. Men verkreeg de volgende uitkomsten:

Soortelijk gewigt zonder tusschenruimten van het buskruid door kwikzilver bepaald.

Buskruid-soort.	Korrels van alle grootten.	Van meer dan 1,4 streep middellijn.	Van 1,4 tot 1 streep middellijn.	Van minder dan 1 streep middellijn.	In de zon gedroogd.	Gelucht.
A ³	1,535	1,570	1,520	1,510	1,545	1,525
A ¹⁰	1,560	1,580	1,560	1,540	1,575	"
B	1,560	1,585	1,570	1,565	1,585	1,565
C	1,665	1,680	1,665	"	1,700	1,635
D	1,685	1,720	1,650	"	1,750	1,645
E	1,630	1,635	1,585	"	1,650	1,580
F	1,590	1,600	1,610	"	1,620	1,590
G	1,580	1,575	1,579	"	1,585	1,510
H	1,490	1,495	1,480	1,445	1,510	1,485
K	1,690	1,690	1,705	"	1,730	1,695
L	1,515	1,570	1,560	1,545	1,575	1,500

Het soortelijk gewigt zonder tusschenruimten door kwikzilver bepaald, wordt dus kleiner met het kleiner worden der korrels; het verschil met het soortelijk gewigt zonder tusschenruimten, wordt zeer groot als de korrel zeer fijn is, zoo als bij het jagtkruid; het soortelijk gewigt door kwikzilver bepaald, werd ook niet grooter dan 1,515 bevonden, terwijl het duidelijk is dat het soortelijk gewigt zonder tusschenruimten veel grooter moet zijn.

De digtheid van het kruid wordt zeer gewijzigd door het liggen in de lucht en in de vochtigheid; zoo had het kruid C, kort na zijne vervaardiging, een soortelijk gewigt, door kwikzilver bepaald, van 1,750,

bij de aankomst te Metz 1,665, en na in de zon gedroogd te zijn, 1,700. Na vier maanden luchtens was dit verminderd tot 1,655; in de vochtbakken geplaatst, namen de korrels achtereenvolgend merkbaar in omvang toe, en hadden den 15^{den} dag, toen men ze uit de vochtbakken nam, 18,8 ten honderd aan vocht opgenomen; na zorgvuldige drooging was het soortelijk gewigt door kwikzilver niet meer dan 1,455, dus waren de korrels met $\frac{1}{3}$ van het oorspronkelijk volume vermeerderd. Het soortelijk gewigt door kwikzilver van het kruid D, was 1,750 bij het vertrek naar Metz, en 1,645 drie maanden daarna. In dezelfde omstandigheden is het

gewone kruid H zeer weinig veranderd. Na drooging in de zon verkreeg men 1,510, in den gewonen toestand 1,490, na vier maanden luchtens in een open bak zelfs nog 1,485. Toen het kruid 15 dagen in de vochtbakken was geweest, had het 4,7 ten honderd water opgenomen, en gaf na gedroogd te zijn, weder 1,510 als te voren. Eerst na door eene maand verblijf in de vochtbakken, 25 ten honderd vocht te hebben opgenomen, was de korrel gezwollen en de digtheid met $\frac{1}{10}$ verminderd.

Dezelfde verschijnselen worden waargenomen bij buskruid van groote digtheid, zelfs bij 't verblijf in de magazijnen; het kruid K gaf in 1855 een soortelijk gewigt van 1,792, in 1856 van 1,750, en drie maanden daarna slechts 1,695. Men ziet dus dat buskruid, waaraan men bij de

vervaardiging een zeer groot soortelijk gewigt zonder tusschenruimten gegeven heeft, zijne digtheid niet behoudt; die digtheden verminderen sterk, zelfs bij geringe afwisselingen van vochtigheid en bij zorgvuldige drooging.

Soortelijk gewigt zonder tusschenruimten door eene verzadigde salpeter-oplossing.

Om de putten van het oppervlak der korrels, die door het kwikzilver niet gevuld kunnen worden, in rekening te brengen, heeft men eene verzadigde salpeter-oplossing gebruikt, volgens het Bijvoegsel tot het Voorschrift van de beproeving van buskruid. Men heeft op deze wijze het soortelijk gewigt bepaald van kruid dat in den gewonen toestand verkeerde, van kruid nadat het in de zon gedroogd was en van kruid dat korteren of langeren tijd aan het vocht was blootgesteld geweest.

Soortelijk gewigt zonder tusschenruimten van verschillende buskruidsoorten.

Soort van buskruid.	Korrels van alle grootten.	Van meer dan 1,4 streep middellijn.	Van 1,4 tot 1 streep middellijn.	Van minder dan 1 streep middellijn.	Niet gedroogd buskruid.	Gemiddeld soortelijk gewigt.	Vochtig buskruid.
A ³	1,565	"	1,555	1,555	1,615	1,565	1,755 tot 1,880
A ¹⁰	1,610	1,620	1,625	1,645	1,700	1,610	1,765 tot 1,825
B	1,625	"	1,635	1,640	1,635	1,625	1,905
C	1,795	1,790	1,800	"	1,825	1,795	"
D	1,835	1,835	1,820	"	1,830	1,835	"
E	1,670	1,675	1,670	"	"	1,670	1,810
F	1,610	1,600	1,595	"	1,665	1,610	1,725
G	1,590	1,595	"	"	"	1,590	1,720
H	1,555	1,560	"	"	1,660	1,555	1,750 tot 1,845
K	1,810	1,830	1,820	"	1,830	1,810	"
L	1,635	1,655	1,690	1,715	1,725	1,655	1,735

Het soortelijk gewigt zonder tusschenruimten is dus voor de verschillende groot-

ten van korrels nagenoeg hetzelfde, maar het is grooter voor vochtig kruid; men

heeft dan niet meer het ware soortelijk gewigt, want het opgezogen vocht oefent een' tweeledigen invloed uit; vooreerst door zijn gewigt, en dan door het inzuigen van de salpeteroplossing door de korrels te be-

vorderen. Wanneer men het soortelijk gewigt door kwikzilver met dat door de salpeteroplossing vergelijkt, verkrijgt men de onderstaande tabel:

Soortelijk gewigt door kwikzilver en soortelijk gewigt der korrels.

	A ³	A ¹⁶	B	C	D	E	F	G	H	K	L
Soortelijk gewigt der korrels .	1,565	1,610	1,625	1,795	1,835	1,670	1,610	1,590	1,555	1,810	1,655
» » door kwikzilver	1,545	1,575	1,585	1,700	1,750	1,650	1,620	1,585	1,510	1,730	1,575
Verschillen	0,020	0,035	0,040	0,095	0,085	0,020	0,010	0,005	0,045	0,080	0,080

Zoo als te voorzien was wint het soortelijk gewigt, door de salpeteroplossing, het van dat door kwikzilver; het gemiddelde verschil is 0,045, maar alle grootere verschillen behooren bij de digte kruidsoorten. Het aanmerkelijke verschil voor het kruid L wordt teweeggebracht door het groot aantal tusschengemengde zeer kleine korrels; hierdoor ontstaan vele kleine tusschenruimten, die, zoo als men weet, niet geheel door het kwikzilver worden aangevuld. De uitkomst 1,575 voor dit kruid, is stellig te klein, want het is eene der kruidsoorten die het grootste soortelijk

gewigt met tusschenruimten heeft. Het gemiddelde voor de zeven kruidsoorten, die het kleinst verschil geven, is 0,025, zoodat de twee soortelijke gewigten slechts $\frac{1}{65}$ verschillen.

Soortelijk gewigt zonder tusschenruimten en zonder de poriën.

Wanneer men bij de bepaling van het soortelijk gewigt, het volume der korrels met dat der poriën vermindert, verkrijgt men een denkbeeld, hoever men tot de innige zamenpakking der zamenstellende deelen, met het mengen gegaan is.

Soortelijk gewigt zonder de tusschenruimten en zonder de poriën van de verschillende buskruidsoorten.

Soort van kruid.	Korrels van alle grootten.	Van meer dan 1,4 streep middellijn.	Van 1,4 tot 1 streep middellijn.	Van minder dan 1 streep middellijn.	Niet gedroogd buskruid.	Ge-middelde.
A ³	1,960	1,945	1,980	1,990	1,985	1,972
A ¹⁵	1,980	1,980	1,970	1,955	1,935	1,964
B	1,935	1,945	1,925	1,930	1,945	1,940
C	1,880	1,850	1,905	"	1,885	1,880
D	1,920	1,865	1,915	"	1,900	1,900
E	1,835	1,840	1,880	"	1,850	1,856
F	1,880	1,845	1,875	"	1,890	1,872
G	1,835	1,840	1,850	"	1,835	1,840
H	1,925	1,905	1,900	"	1,930	1,915
K	1,945	1,880	1,920	"	1,880	1,904
L	1,860	1,880	1,875	1,875	1,875	1,873

De rangschikking naar het soortelijk gewigt zonder tusschenruimten en zonder poriën, of wat hetzelfde is, naar den graad van zamenpakking der bestanddeelen, is niet dezelfde als die naar de andere soortelijke gewigten. Eerst komt het stampmolenkruid van 24 uren, daarna dat van 11 uren bewerking; daarna het drukmolenkruid, almede in de afdalende volgorde van den tijd van bewerking; vervolgens het kruid uit de tonnen, dat door walsen of ligte loopers tot een koek is gebragt, eindelijk het kruid uit tonnen en de waterpers.

Men kan het volume der ledige ruimten en der poriën tusschen de deelen van het zamengepakte mengsel vinden uit het

soortelijk gewigt, zonder de tusschenruimten en zonder de poriën, en uit dat door kwikzilver bepaald; dit volume geeft de hoeveelheid water aan, die in de korrels kan worden opgenomen, zonder hun volume te vermeerderen of salpeter uit te drijven. Wordt er meer water opgenomen, dan wordt de inwendige zamenstelling derwijze veranderd, dat deze alleen door de werktuigen die tot de vervaardiging hebben gediend, weder kan worden hersteld.

De grenzen van de hoeveelheid vocht die door het kruid kan worden opgenomen, zonder dat de korrels zwellen of dat de salpeter op het oppervlak kristalliseert, zijn hieronder opgegeven.

Hoeveelheid water die door 100 deelen kruid kan worden opgenomen, zonder dat de samenstelling der korrels verandert.

Soort van kruid.	A ³	A ¹⁶	B	C	D	E	F	G	H	K	L
Hoeveelheid water . .	17,9	13,6	14,1	6,2	4,85	7,5	9,6	10,1	17,7	5,8	12,0

Deze uitkomsten stemmen overeen met die der bovenaangehaalde vochtproeven, en rangschikken het kruid naar het weerstand aan bederf door vocht biedt, bij bewaring in vochtige magazijnen.

2de AFDEELING.

VOORAFGAANDE PROEVEN.

Snelheid van verbranding. De verbranding van het binnenste der korrels heeft eerst plaats nadat de buitenste lagen verbrand zijn; de snelheid waarmede het vuur zich van laag tot laag voortplant, heeft den grootsten invloed op de uitwerking. Men heeft die snelheid gemeten:

1°. bij de koeken waaruit het drukmolenkruid D en E, en het kruid F van de walsen is vervaardigd;

2°. bij het onder de pers tot koeken verdigte stofkruid, dat afkomstig was van de vervaardiging, of veroorzaakt door het vervoer van het

stampmolenkruid A, B en H, en van het drukmolenkruid D;

3°. bij koeken vervaardigd door dezelfde zamendrukking onder de pers; uit fijngemaakte korrels van al de buskruidsoorten.

Elke koek werd in de zon gedroogd, zijne zijvlakken werden gerigt, en daarna naauwkeurig gemeten en gewogen ter bepaling van het soortelijk gewigt; vervolgens heeft men de vereischte maatregelen genomen om het verbranden volgens de strekking der grootste afmeting te doen plaats hebben. De tijd van verbranding werd met een secondeteller van BREGUET, die tienden van seconden aangaf, gemeten, en daaruit de in eene seconde verbrandde hoeveelheid buskruid berekend. Men heeft bij de verkregene uitkomsten, die in de volgende tabel zijn opgenomen, de vierkante duim tot eenheid der vlaktemaat en het wigetje tot eenheid van het gewigt genomen.

Gewigt van het gedeelte van den buskruidkoek, dat in eene seconde is verbrand.

Soort van buskruid.	Buskruidkoeken waaruit het buskruid is vervaardigd.	Buskruidkoeken vervaardigd uit het stof afkomstig van de bereiding of van het vervoer van buskruid.	Koeken van fijngemaakte buskruidkorrels.
A	»	1,8000	1,8250
B	»	1,9503	1,9873
C	»	»	2,0023
D	1,8214	1,9630	2,0123
E	2,1390	»	2,0673
F	1,8997	»	1,8600
G	»	»	1,8360
H	»	1,9250	1,9130
K	»	»	2,0373
L	»	»	1,7773

Hieruit blijkt dat de snelheid van verbranding van buskruid van zwarte kool niet merkbaar verandert, wanneer men het ééne of meer nieuwe bewerkingen doet ondergaan; daarentegen neemt die snelheid bij het buskruid D uit bruine kool bij elke nieuwe bewerking toe. Die snelheid was echter bij dit kruid in den oorspronkelijken toestand niet groot.

De verbranding van de koeken uit fijngemaakt buskruid toont aan, dat drukmolenkruid en stampmolenkruid van 24 uur bewerking nagenoeg dezelfde uitkomsten geven, en dat het oude kruid en het kruid uit tonnen kennelijk eene geringere snelheid van verbranding geven dan de andere buskruidsoorten.

Snelheid van ontbranding van kruidloopen. Daar de benooidigde tijd om het vuur van het eene einde van een' kruidloop naar het andere over te brengen, afhangt van de grootte der doorsnede van

dien kruidloop, moest het kruid regelmatig geschikt worden, om de ontbranding met eenparige snelheid te doen plaats hebben; ook heeft men de proef op kruidloopen van verschillende dwarsdoorsneden genomen, om de rangschikking van het kruid onder verschillende omstandigheden te leeren kennen.

Men maakte voor elke soort van kruid drie kruidloopen, eene van 120, eene van 60 en eene van 30 wigjes op de strekkende el, geplaatst in ijzeren, halve uitgeholde cilinders van de middellijnen van 0,020, 0,014 en 0,010 ellen. De kruidloopen waren alle langer dan 10 el; de tijd werd waargenomen met den secondeteller van BREGUET, en de proeven werden in eene overdekte en aan de windzijde beschutte plaats genomen, om de uitkomsten onafhankelijk van den luchtstroom te maken. De verkregene uitkomsten waren:

Snelheid van ontbranding der kruidloopen van de verschillende buskruidsoorten, in ellen.

Buskruid.	A ³	B	C	D	E	F	G	H	K	L	
Hoeveelheid buskruid	0,120	2,39	2,09	1,93	1,93	2,44	2,38	2,70	2,94	1,85	2,21
per strekkende el	0,060	1,85	1,64	1,52	1,56	1,89	1,79	2,14	2,32	1,47	1,87
in ponden	0,030	1,49	1,25	1,17	1,19	1,39	1,33	1,47	1,70	1,10	1,33
Gemiddelde snelheden	1,91	1,66	1,54	1,56	1,9067	1,833	2,103	2,32	1,473	1,803	

De snelheid van ontbranding schijnt bij geglansd kruid minder snel dan bij ongeglansd te zijn; zij neemt af met het toenemen van de digtheid der korrels, en is veel kleiner in buskruid van bruine kool, dan in buskruid van zwarte kool.

3de AFDEELING.

BALLISTISCHE UITWERKING VAN DE BUSKRUIDSOORTEN.

Worpsverheden met den buskruidproefmortier.

De uitwerking van het kruid wordt sedert langen tijd in Frankrijk geschat naar de, met eene bepaalde lading, verkregen worpsverheid van den kogel uit

den buskruidproefmortier. Met dit werktuig zijn beproefd: de verschillende buskruidsoorten, de stalen van de buskruidsoorten verkregen door schifting in korrels van drie grootten, de buskruidsoorten die aan de vochtproef onderworpen waren geweest, hetzij onmiddellijk nadat zij uit de vochtbakken waren genomen, en het vocht bevatteden, dat zij door een verblijf van 11 dagen in de vochtbakken hadden opgenomen, hetzij na eene min of meer volkomen drooging.

De worpen met den buskruidproefmortier zijn verbeterd door de uitkomsten met het normaalbuskruid verkregen, en de gemiddelden uit 5 worpen zijn in onderstaande tabel opgenomen.

Gemiddelde worpsverheden in ellen van den buskruidproefmortier met de verschillende buskruidsoorten, met al of niet gesorteerde korrels en met verschillende hoeveelheden van opgenomen vocht.

Aanwijzing der buskruidsoorten.		A ³	A ¹⁶	B	C	D	E	F	G	H	K	L	
Korrels van alle grootten	vervoerd in stap.	213,0	215,5	235,15	199,9	207,0	217,5	239,5	243,8	238,5	209,3	233,4	
	gerold over het hellende vlak.	215,1	216,9	236,1	200,7	208,1	218,2	238,6	241,9	236,7	206,6	"	
Van meer dan 1,4 streep middellijn	vervoerd in draf.	218,7	"	234,4	203,2	206,9	217,6	235,4	238,1	234,7	215,5	229,0	
	vervoerd in stap.	207,65	210,65	233,3	198,3	201,3	215,0	238,5	242,0	238,65	209,8	231,6	
Van 1 tot 1,4 streep midd.	gerold over het hellende vlak.	204,9	206,1	233,4	199,6	201,6	213,2	237,1	238,2	236,9	204,2	230,4	
	vervoerd in draf.	215,6	"	234,9	197,9	201,7	215,9	240,4	242,9	241,0	213,2	"	
Van 1 tot 1,4 streep midd.	vervoerd in stap.	219,7	226,1	232,4	223,65	226,1	227,7	237,2	238,1	232,4	216,6	234,2	
	gerold over het hellende vlak.	219,8	225,3	233,4	221,9	230,1	229,9	237,4	242,8	235,6	218,8	233,2	
	vervoerd in draf.	221,9	"	233,1	228,6	229,9	228,9	238,9	242,6	234,4	217,6	"	
Gemiddelde van 9 worpen van het kruid van dezelfde soort. A ⁴													
Korrels van alle grootten.		218,7	214,0	216,0	233,2	201,3	207,3	217,8	237,8	241,3	236,6	210,5	232,2
Van meer dan 1,4 streep middellijn.		215,6	206,3	208,4	233,9	198,6	201,5	214,7	238,7	241,0	238,8	209,1	231,0
Van 1 tot 1,4 streep middellijn.		221,9	219,7	225,7	233,6	224,7	228,7	228,8	237,8	241,2	234,1	217,7	233,7
Worpsverheden verkregen bij de magazijnen en fabrieken. . .		197,6	204,0	232,4	182,33	201,75	216,4	198,66	242,0	234,4	213,8	238,0	
Buskruidsoorten die aan de vochtproeven zijn onderworpen geweest.													
Hoeveelheid vocht ten honderd.		5,05	"	4,6	5,8	5,25	4,6	4,6	3,9	4,0	5,35	4,0	
Worpsverheid		166,0	"	163,0	110,0	128,5	170,0	189,0	210,0	213,0	124,5	196,0	
Hoeveelheid vocht ten honderd		4,2	"	4,2	4,8	4,6	4,1	4,1	3,7	3,8	4,6	3,0	
Worpsverheid		188,0	"	191,5	121,0	144,0	180,0	208,5	220,0	221,5	138,0	205,5	
Hoeveelheid vocht ten honderd		0,6	"	0,5	0,8	0,6	0,6	0,5	0,5	0,5	0,6	2,5	
Worpsverheid		208,0	"	225,5	162,0	174,5	193,0	222,0	228,0	233,0	159,0	208,0	

De soorten met groote korrels worden door den buskruidproefmortier in bijna omgekeerde orde van die der digtheden gerangschikt; maar met het kleiner worden der korrels winnen de digte buskruidsoorten in worpsverheid, terwijl die der andere soorten hetzelfde blijft.

Bij 5 à 6 ten honderd opgenomen vocht verliezen de zeer digte buskruidsoorten

bijna de helft harer worpsverheid, en bij 4 ten honderd het twee-vijfde gedeelte; in dezelfde omstandigheden verliest kruid van minder digtheid, bijv. stampmolenkruid, slechts één-elfde; na drooging geeft dit kruid weder de oorspronkelijke worpsverheid, terwijl de digte soorten één-vijfde hebben verloren.

(Wordt vervolgd.)

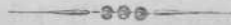
WERKZAAMHEDEN

VAN

HET FRANSCHÉ ARTILLERIE-COMITÉ.

1844—1851.

(Vervolg van blz. 212, N°. 5.)

20) *Zandvormen voor bronzen geschut.*

In de scholen van Straatsburg en Metz zijn vergelijkende proeven genomen met twee 24 \mathfrak{L}^{rs} bronzen kanons, drie 8 \mathfrak{L}^{rs} en twee 15 duims mortieren, die in de geschutgieterij te Straatsburg in zandvormen gegoten waren, en met een gelijk getal stukken van dezelfde soort op de gewone wijze gegoten, ten einde daaruit op te maken of het gieten in zand nadeelig is voor het brons en voor zijne deugdzaamheid als geschutmetaal. Tot dus ver heeft men geen verschil bespeurd in de uitwerking van het schot op den vuur-

6. D. N°. 7.

mond, op de eene of op de andere wijze gegoten. De proeven werden, naar het in het jaar 1849 vastgesteld programma, tot op het onbruikbaar worden van het stuk voortgezet.

21) *Het in goeden staat behouden der projectielen.*

Het gebruik van steenkolenteer (*colthar*) om de projectielen in goeden staat te behouden, levert bij voortdoring gunstige resultaten op. De noodzakelijkheid om de projectielen vóór het bestrijken met steenkolenteer van roest te bevrijden, heeft tot de uitvinding van verscheidene daartoe dienstige toestellen geleid.

De door den luitenant Harot opgegeven wijze om het roest weg te nemen, heeft zich bij de genomen proeven boven alle andere middelen voordeelig onderscheiden, zoo ten aanzien van het gemakkelijk gebruik en de duurzaamheid, als den billijken prijs. Op voorstel van het Comité bepaalde alzoo de Minister van Oorlog, onder dagteekening van 15 December 1844, dat in de artillerie-etablissemten, waar zich een rosmolen bevindt ter beweging der houten tonnen, die tot het wegnemen van het roest der projectielen dient, de ton bij het onbruikbaar worden, door den cilindrieken rooster van den luitenant Harot moet vervangen worden.

Met opzigt tot die etablissemten die geen rosmolen bezitten, werd bij ministeriële beschikking van 16 Maart 1845 bevolen, een rolvat met cilindrieken rooster te doen vervaardigen, die aan een voorstel wordt voortgetrokken. De te Vincennes met dezen toestel genomen proeven vielen gunstig uit, doch gaven toch aanleiding tot eenige kleine veranderingen, bepaaldelijk in het gewigt van dit werktuig.

Voor de dienst in de kleinere plaatsen is een eenvoudiger en goedkooper werktuig aangenomen, dat echter ook minder uitwerking geeft dan de rolrooster, en den naam van *Duplaquetsche schijf* heeft gekregen.

Sedert 1847 heeft men zich beziggehouden met proeven om de projectielen met zink of lood te bedekken; uit de sedert vijf jaren daaromtrent verkregen ondervinding, volgt:

1) Dat de loodbedekking onbruikbaar is bij projectielen.

2) Dat bij den tegenwoordigen toestand der zinkindustrie, dit middel om de projectielen en het ijzerbeslag te bewaren, te veel moeilijkheden en te weinig voordeelen zou opleveren.

22) Kartetsbussen.

De invoering van den 22 duims vestinghouwitser maakte eene bijzondere kartetsbus voor dit projectiel noodzakelijk; evenzoo moesten voor het 50 ℞ lang kanon en den 22 duims kusthouwitser kartetsbussen worden vastgesteld; zulks geschiedde onder dagteekening van 17 Junij 1848. De dispositie behelsde tevens de opgaaf eener vierde bus voor den belegeringshouwitser, wier gebruik en bijzondere inrigting in Algerie zeer voordeelig bevonden was. Laatstgenoemde bus mogt niet meer dan 22 Ned. ponden wegen.

De kartetsen voor vesting- en kusthouwitsers zijn nagenoeg gelijk; alleen is het voorste gedeelte des spiegels bij de eerste 140, bij de laatste 115 strepen lang.

Men heeft geen nieuwe kartetskogels bij deze bussen ingevoerd; voor allen dient de kogel N°. 2; op eenige kleine afwijkingen na, worden zij evenzoo vervaardigd als de kartetsbussen voor de veldartillerie.

Ten gevolge van de verbeteringen in de vervaardiging der gegoten ijzeren kartetskogels, heeft het Comité, tot besparing en vereenvoudiging van het materieel, voorgesteld zoowel voor het veld-, vesting-, als belegeringsgeschut gegoten ijzeren kogels te gebruiken; voorts dat de gesmeedde

ijzeren kogels N°. 4bis en N°. 5bis zouden worden afgevoerd, en dat de gesmeedde ijzeren kogels N°. 6bis slechts voor den berghouwitser zouden behouden worden. Deze voorstellen zijn onder dagteekening van 2 December 1848 goedgekeurd.

Naardien de afmetingstabellen van 1851 door de sedert ingevoerde wijzigingen onvolledig waren geworden, zijn ze, onder dagteekening van 4 Maart 1849, verbeterd op nieuw als voorschrift gegeven.

Op voorstel van het Comité heeft de minister van oorlog, den 2^{den} Februarij 1852 bepaald, dat de kartetsbussen der veldhouwitsers voortaan, in plaats van 5, slechts 4 kogellagen zullen bevatten; dien ten gevolge bevat de kartets van den 16 duims houwitser slechts 48, in plaats van 60 kogels, en de houwitser van 15 duim slechts 56, in plaats van 70.

25) Gegoten ijzeren kustaffuiten.

De volgens het voorstel van den eskadronschef POUCHET ingerigte gegoten ijzeren kustaffuit, werd in het jaar 1846 te Vincennes op nieuw aan vergelijkende proeven, met verscheidene door den kolonel THIÉRY voorgestelde affuiten, onderworpen.

Men kon nu de schietproeven gedurende de vorst voortzetten, iets 't geen men door de strenge koude van den vorigen winter niet ten einde had kunnen brengen. Zij hadden in den beginne bij eene koude van 4°, later bij eene koude van 15° plaats; men had eene elevatie van 12° gekozen. Niets bijzonders deed zich voor; alleen kwam er een scheur in een boutgat.

Met ieder affuit waren na den afloop der schietproeven 65 schoten gedaan, waarvan ongeveer $\frac{2}{3}$ bij 12° elevatie. Eene nieuwe reeks van proeven werd met twee affuiten gedaan, niet alleen om ze aan een langer schieten te onderwerpen, maar tevens om hare deugzaamheid op steenen beddingen te beproeven.

De affuit van THIÉRY is van eene nieuwe constructie; de gegoten stukken, bepaaldelijk die van het raam, hebben grootere afmetingen dan die van de vroegere affuiten. Aan een der reeds bij de schietproeven gebruikte affuiten van POUCHET zijn eenige wijzigingen gebragt; het staartkalf, dat vroeger van gegoten ijzer was, was door een gesmeed ijzeren vervangen enz.

De beide op steenen beddingen geplaatste affuiten werden ieder aan eene proef van 500 schoten uit den kusthouwitser en 200 schoten uit het 50 æ kanon onderworpen; de lading van den eersten vuurmond bedroeg 5,5, die van den laatsten 5 Ned. æ ; de elevatie was 12°.

Behalve eenige onbeduidende beschadigingen, boden de beide affuiten even goeden weêrstand; de beddingen waren bij de affuit van THIÉRY echter in beteren staat gebleven.

De vergelijkende proeven met betrekking tot het schieten werden hiermede besloten. De voorkeur werd aan het model van THIÉRY gegeven, uithoofde de beddingen minder geleden hadden. De zamenstelling dezer affuiten, geheel uit metalen deelen bestaande, alsmede de grootere massa metaal bij de constructie gebruikt, gaven, zonder aanzienlijke vermeerdering

van uitgaven, meer waarborgen voor hare deugdzaamheid dan de affuit van POUCHET, waarbij ook houten deelen aangevend waren, die ten opzichte der duurzaamheid niet in overeenstemming waren met de overige deelen.

Uit dien hoofde stelde het Comité als beginsel voor, om de affuiten van THIÉRY met eenige wijzigingen in te voeren. Er werden nu zes nieuwe affuiten volgens dit stelsel vervaardigd, 't geen aanleiding gaf tot het nemen van verdere proeven.

Een dezer affuiten werd aan eene proef van 100 schoten uit den 22 duims kusthouwitser, en van 100 schoten uit het 30 @ kanon onderworpen. Het metselwerk der beddingen leed daarbij niet in 't minste.

Volgens deze proeven, die alleen te Vincennes werden uitgevoerd, scheen het stelsel van THIÉRY alle wenschelijke waarborgen voor zijne deugdzaamheid te bezitten.

De behandeling van deze affuit geschiedde met hetzelfde gemak als die van het vesting- en kustaffuit.

De afzonderlijke deelen van deze affuit, als ook die van het groote kustraam, kan men met behulp van een schroef sleutel uiteennemen, waardoor men het gewigt, zooveel als voor het transport noodig is, verdeelen kan. Als men de affuiten op de plaats zelve ineenzet, levert de bewapening der batterijen geen bezwaar op.

De kustaffuit volgens het model van den kolonel THIÉRY, werd dien ten gevolge door den minister aangenomen; de constructie-tabellen en teekeningen werden onder dagteekening van 5 September 1847 vastgesteld en goedgekeurd.

24) *Ramen van eiken- en dennenhout.*

Toen men op het laatst van 1848 groote ramen voor vesting- en kustaffuiten moest vervaardigen, was in de arsenalen het daartoe noodige eikenhout niet voorhanden. Daar het te vreezen stond dat men ook door aankoop het noodige hout niet zou kunnen magtig worden, werd in het centraal-depôt het model van een raam vervaardigd, waarvan de rollooper en de midden-verbindstukken uit dennenhout, met daarover gelegde eiken planken bestonden. De constructie-tabellen voor dit raam werden den 15^{den} Mei 1848 gelithographieerd en aan de constructie-arsenalen toegezonden.

25) *Hangende munitiekisten.*

Sedert een reeks van jaren is aan de artillerie-officieren de vraag nopens de hangende munitiekisten ter beantwoording gesteld. Van de verschillende opzigtelijk zoodanige constructie aangeboden ontwerpen, hebben inzonderheid drie de aandacht getrokken en aanleiding gegeven tot het nemen van proeven.

Volgens een dier ontwerpen stonden de kisten op een houten vlak, dat ingehaakt was in kettingen, die zich aan het einde van draagboomen bevonden, die niet op veren rustten.

Volgens een ander ontwerp droegen de kisten op vier wagenveren, zonder dat er in de overige samenstelling van het voertuig eenige verandering aangebragt was.

Bij het derde ontwerp waren de asarmen

van de assen gescheiden, en werden bij den achterwagen door middel van twee, en bij den voorwagen door middel van eene veer ondersteund.

Het eerste ontwerp was van den kolonel LEFEBVRE, het tweede van kapitein AZÉMA, het derde van het centraaldepôt.

De drie met infanteriepatronen beladen munitiewagens werden te Vincennes onderling en tevens met twee gewone munitiewagens, waarvan een met kussens gevoerd was, beproefd. De voertuigen legden over straatwegen een weg af van 240 Ned. mijlen, waarvan 78 in den draf.

Na den afloop der proeven werd er een speciaal onderzoek naar de patronen gedaan, en waren er volgens het rapport der Commissie onbruikbaar geworden:

bij den gewonen munitiewagen	
zonder kussens	5 pCt.
bij den gewonen munitiewagen	
met kussens	1,75 »
bij den wagen van den kolonel	
LEFEBVRE	1,50 »
bij den wagen van den kapitein	
AZÉMA en van het centraal-	
depôt	0,25 »

De ophangwijze zonder veren, bleek, ten gevolge van verscheiden herstellingen die de wagens moesten ondergaan, niet aanwendbaar te zijn; op het eind der proeve was de wagen onbekwaam om den marsch voort te zetten. De veren, alsmede het verder beslag van de beide andere inrigtingen, bleken daarentegen de noodige sterkte te bezitten.

Het model van LAFÈRE (kolonel LEFEBVRE)

werd afgekeurd, aangezien het de noodige stevigheid miste, terwijl het bovendien omstreeks 200 Fr. aan herstellingen kostte, en het gewigt van den wagen 187 Ned. ponden meer bedroeg, zonder nog veel gunstiger uitkomsten op te leveren dan de gewone met kussens voorziene wagens.

Het toepassen van het stelsel van den kapitein AZÉMA bij den aanmaak van nieuwe en ook bij de bestaande wagens, zou 459 Fr. onkosten per munitiewagen veroorzaken en het gewigt van het voertuig met 250 Ned. ponden vermeerderen.

Het model van het centraaldepôt vermeerderde de kosten van aanschaffing met 540 Fr. en het gewigt van den wagen met 110 Ned. ponden.

De hoogte van de munitiekisten blijft bij dit stelsel bijna gelijk aan die van de bestaande, terwijl de kisten bij den wagen van den kapitein AZÉMA zelfs tot acht duimen boven de tangarmen moesten verhoogd worden, en desniettegenstaande de hangende gedeelten op marsch soms nog de vaste deelen raakten.

Uit de verkregen resultaten kan men opmaken:

- 1) dat de wijze om de munitiekisten te doen hangen, bij het bestaande materieel slechts met eene kostenverhooging kan verkregen worden, die buiten alle verhouding is met de te erlangen voordeelen.
- 2) dat de ter gelegener tijd voort te zetten proeven slechts met vrucht op geheel nieuwe constructiën kunnen doelen.

Het verder onderzoek is voorloopig uit-

gesteld geworden, ten gevolge van de gunstige werking, die de ondervinding geleerd heeft dat de bekleding met kussens uitoeft op het in goeden staat houden der infanteriepatronen.

26) *Bok van 1840.*

Ten gevolge van het breken van het losse boksbeen volgens de constructie van het jaar 1840, bij eene manoeuvre te Laon in het jaar 1844, rees er twijfel over zijn weerstandsvermogen. Eene proef met de in 17 arsenalen en polygonen voorhanden bokken genomen, en die dáárin bestond, dat men te gelijker tijd twee bronzen 24 \bar{w} . kanons ophiesch en den bok dezen last zes uren lang liet dragen, had geen breuk aan de vaste beenen of aan het beslag van den kop ten gevolge; slechts eenige kettingschakels rekten uit op de welplaatsen, en gaven aanleiding tot nadere proeven, die tot alle gebruikt wordende kettingssoorten werden uitgebreid.

Het gebruik van den bok als kraan liet nog veel te wenschen over; de bij het Comité in het jaar 1846 vastgestelde commissie tot herziening der voorschriften betrekkelijk de krachtmanoeuvres der artillerie, maakte opmerkzaam op een paar bijzonderheden in de constructie van het artilleriesmaterieel, die eene wijziging schenen te vereischen. Het eene punt betrof de plaats waar het tweede kettingeind aan de buitenzijde van het linker been, bij het bokshoofd bevestigd wordt; het ander punt had betrekking op de plaatsing der handspaken, ten gevolge der verdeeling van de getande schijf van het windas, in acht gelijke deelen.

De eerstgenoemde inrigting veroorzaakte eene zwaardere belasting van het linker been en diens bevestiging, dan bij het regter been; de tweede veroorzaakte dat de handspeken met hunne boveineinden bij de behandeling niet op de behoorlijke hoogte boven den grond kwamen, wanneer de bok als kraan gebruikt werd.

Het eerstgenoemd bezwaar werd door eene verandering aan het beslag van het kopstuk weggenomen; ten aanzien der getande schijven achtte men na onderscheiden proefnemingen het beste, de verdeeling in acht gelijke deelen te vervangen door eene verdeeling in 16 bij afwisseling ongelijke deelen, zoodat de pal óf in eene groote óf in eene kleine inkeeping vat, al naardat de bok op de gewone wijze of als kraan gebruikt wordt.

Deze veranderingen werden niet alleen bij de vervaardiging van nieuwe bokken daargesteld, maar ook aan al de voorhanden bokken aangebragt.

DRAAGBARE VUURWAPENEN.

1) *Kernbussen. — Getrokken infanteriegeveer met kern.*

De zoogenoemde modelbussen (*carabine de munition*) en de percussiebussen volgens het model van 1852, waarmede de jagerbataillons gewapend werden, leverden reeds vrij gunstige schietresultaten op; het denkbeeld om het projectiel door middel eener stift uit te doen zetten, leidde echter tot nieuwe en onverwachte verbeteringen, die door de kernbus met puntkogel verwezenlijkt werden. In het jaar 1846 werd, op voorstel van het

Comité, het model van deze bus door den minister goedgekeurd en de 10 jagerbataillons onmiddellijk daarop met dergelijke bussen gewapend.

De gemakkelijke verandering van gewone geweren in getrokken geweren met kern, gaf aanleiding dat een aantal infanteriegeweren en artillerie-musquetons met trekken en kern werden voorzien. Daar de proeven met deze veranderde geweren zulke gunstige uitkomsten opleverden, dat men de inrigting kon beschouwen als eene wezentlijke verbetering van het infanterievuur ten gevolge te zullen hebben, werd in het jaar 1849 in overweging genomen om al de infanteriegeweren op die wijze te veranderen. Een zoo hoogstgewichtige en doortastende wijziging vereischte echter het zorgvuldigst onderzoek; er werden dien ten gevolge bij vier infanterieregimenten vergelijkende proeven, op eene groote schaal, tusschen de gewone en de veranderde geweren met kern bevolen. Deze proeven hadden in 1849 plaats; de rapporten deswege waren reeds ingezonden, toen de kapitein MIXIÉ den puntkogel met dop voorstelde, hetgeen de eindbeslissing der zaak voorshands deed uitstellen.

2) *Getrokken infanteriegeweer met ogievormigen puntkogel.*

De kapitein der infanterie MIXIÉ had voorgesteld het langwerpig projectiel door een puntkogel met dop te vervangen, die door de werking van het buskruidgas in de trekken gedreven wordt. De lading werd voorgesteld, in plaats van $4\frac{1}{2}$, 5 wigtjes te moeten bedragen, het

nieuwe projectiel woog met het dopje 52, in plaats van 47 wigtjes. Door deze nieuwe inrigting kunnen de kern en bijbehorende stukken worden weggelaten, en de gewone infanterie-laadstok met de overige deelen behouden blijven; hieruit moest dus eene groote besparing volgen, zoo men het gewone infanteriegeweer wilde inrigten om er een ingedreven projectiel uit te schieten.

De Miniékogel is cilindriek en eindigt van voren in eene half afgestompte ellipsoïde; het cilindriek gedeelte is langs de as kegelvormig uitgehold, de buitenvlakte heeft drie groeven even als de puntkogels. Het dopje van ijzerblik bevindt zich in de uitholling van het projectiel, en is derwijze kegelvormig, dat zij slechts ten gevolge van een' sterken stoot verder indringen kan.

Tegenover de voordeelen van dit stelsel moet men ook de bezwaren in rekening brengen, te weten: de zamengesteldheid der patronen en van den vorm des projectiels, de bijzondere vervaardiging van het dopje, de moeilijkheid bij het transport der projectielen, waarbij de mogelijkheid bestaat dat de uitholling eenigzins verandert; het scheuren van sommige projectielen in den loop, daar de trekken soms met zoodanige kracht worden opgevuld, dat men de projectielen niet anders dan door het losschroeven van de staartschroef uit den loop kan krijgen.

De eerste proeven te Vincennes en in de overige schietscholen gedaan, gaven tot resultaat dat de kogel met dop van MIXIÉ, met betrekking tot de schootswijdte en de waarschijnlijkheid van treffen,

het van den langwerpigen kogel wint, en dat dit overwigt met de afstanden toeneemt. Het indringingsvermogen van beide kogels is bijna gelijk.

In het jaar 1850 werden aan vier regimenten infanterie proeven opgedragen met de Minié-kogels; de te Vincennes vervaardigde patronen werden aan de regimenten toegezonden, en aan iedere commissie, met het nagaan dier proeven belast, een artillerie-kapitein toegevoegd.

De commissiën moesten de waarschijnlijkheid van treffen en de schootswijdte bepalen, waarbij de werkelijke gesteldheid in den oorlog zooveel mogelijk ten grondslag gelegd werd; de verkregen resultaten werden met die uit gewone geweren ver-

geleken, daar bij ieder der vier regimenten een bataillon dezelfde proeven, onder volkomen gelijke omstandigheden, met het gewone reglementaire infanterie-geweerd deed.

De uitkomsten werden bovendien vergeleken met die welke de getrokken geweren met stift hadden opgeleverd.

Bij deze vergelijkingen moest men niet alleen in aanmerking nemen de werking der wapens op het slagveld, maar ook de verschillende bezwaren die zich bij de vervaardiging, de vernieuwing en het transport der munitie opdoen, bepaaldelijk wanneer deze munitie zwaarder is en meer volume heeft.

(Wordt vervolgd.)

DE RUSSISCHE KRIJGSMAGT.

(Vervolg van N°. 5, blz. 240.)

Uit het gegeven overzicht volgt dat Rusland bij eenen Europeschen oorlog op de been kan brengen 568 bataillons, 468 eskadrons geregelde troepen en 996 stukken geschut, ongerekend de reservetroepen, en zulks zonder groote moeite te doen voor hunne mobilisatie en zonder de zogenoemde plaatselijke troepen te behoeven, die bestemd zijn voor de dienst in de vestingen en binnenslands. Indien het gouvernement besloot het leger van den Kaukasus te verminderen, kon het groote leger nog versterkt worden met drie divisiën infanterie en eene brigade infanterie-keurtroepen (brigade grenadiers van den

Kaukasus), voorzien van al het noodige oorlogsmaterieel voor een gemobiliseerd legerkorps, en even zoo georganiseerd als het groote leger. Wij merken op dat in de gelederen des Russischen legers noch rekruten, noch oude soldaten zijn.

Het valt gemakkelijker de verdeeling der troepen dan hunne getalsterkte, hun wezentlijk effectief op te geven. In geen leger bedraagt het getal der te velde trekende troepen het cijfer der officiële staten, en dit is vooral waar met opzigt tot het Russische leger. Niet ten onregte heeft men dat groot verschil in dit leger aan de gebreken in zijne civiele en militaire

administratie toegeschreven. Van de vroegere Russische monarchen hebben sommigen dit kwaad bestreden, anderen hebben het geduld. Keizer ALEXANDER hield het voor eene ongeneeslijke kwaal en onderwierp zich er aan met smartgevoel. Aan Keizer NICOLAAS komt de eer toe het euvel met kracht te hebben bestreden, het met vastheid, volharding en beleid in al zijne vertakkingen te hebben uitgeroeid. De vraag is of zijne opvolgers met zijne kroon ook dezelfde veerkracht en vasten wil zullen paren; daarvan hangt veel voor Ruslands toekomst af.

Officieren van het westelijk Europa hebben dikwijls de actieve Russische legerkorpsen in hunne kantonnementen bezocht. Daargelaten eenige op zich-zelve staande misbruiken, hebben deze officieren algemeen bevonden, dat het getal en het voorkomen der troepen, alsmede het oorlogsmaterieel, in den besten staat waren. Wij oordeelen derhalve dat de volgende opgaven nopens het effectief des legers de waarheid vrij goed nabijkomen:

De getalsterkte der troepen in vredeftijd is verschillend, sedert de Keizer het stelsel van groote verloven ook tot de actieve troepen heeft uitgebreid. Om op den oorlogsvoet te komen, zou een gedeelte dier troepen zijne verlofgangers moeten oproepen, en daar al die oude soldaten in de oostelijke streken van het rijk t'huis behooren, zouden zij, bij een' plotseling uitbrekenden oorlog, alleen als reserve kunnen dienen.

Het is echter nutteloos aan deze bijzonderheid thans veel te hechten, want in 1848 zijn alle verlofgangers weder opgeroepen, en wel verre van verloven te

geven, zijn er sedert dat tijdstip sterke ligtingen gedaan, zoodat men het er voor houden kan dat de actieve troepen, in weérwil van de verwoestingen door de cholera en koortsen in Hongarije en Zevenbergen aangerigt, tegenwoordig hunne sterkte op den oorlogsvoet hebben.

Ieder bataillon van een regiment infanterie moet, na aftrek van een groot getal niet medestrijdenden (treinsoldaten, beambten, muzijkanten enz.), ongeveer 1000 strijders tellen; de bataillons tirailleurs tellen slechts 658 man. Het getal officieren bedraagt per bataillon 22, dat der muzijkanten 25.

Het groote leger telt dus op voet van oorlog 560 bataillons, à 1050 man ieder, 578000 man, en 8 bataillons tirailleurs à 700 man, 5600 man, in 't geheel 585600 man.

Daar in vredeftijd van ieder garde-bataillon 50 man met verlof kunnen gaan, en 150 man van de andere bataillons, zou men van dat getal, wanneer het leger eensklaps te velde moest trekken, 51500 man moeten aftrekken, en er dus 552000 man oogenblikkelijk beschikbaar overblijven; brengt men nu nog de overledenen, de vrijgestelden en deserteurs in rekening, dan zou men, aangenomen, volgens een bevoegd schrijver, dat een bataillon nimmer minder dan 700 man onder de wapenen telt, een minimum van 260000 strijders verkrijgen.

Een eskadron kavallerie telt gemiddeld op voet van oorlog, 190 ruiters; de 490 eskadrons geregelde ruitery derhalve 87400 man. Rekent men 10 ruiters per eskadron met verlof, dan heeft men nog 82800 man

geregelde kavallerie over; doch nog een verlies aannemende van 26 à 27 ruiters en evenveel paarden, vóór dat deze ruitermagt de grenzen bereikt heeft, dan zouden er 70000 ruiters voor het operatieleger beschikbaar overblijven.

Het getal der stukken geschut vermeerderd nog door de daarbijkomende kozakken-batterijen.

Ware Rusland in het jaar 1848 in een oorlog tegen Duitschland gewikkeld geworden, dan zou de Keizer, na de reservekorpsen naar Polen te hebben doen oprukken, in Duitschland en Hongarije hebben kunnen opereren met een leger van ten minste 260000 man infanterie, 70000 ruiters, 25000 artilleristen, met 996 stukken geschut, in 't geheel 555000 man, zonder dat nog eene enkele vesting van hare bezetting werd ontbloot en zonder dat het leger van den Kaukasus werd verzwakt, of een enkele verlofganger werd opgeroepen. Hierbij is nog niet gerekend de ongeregelde kavallerie, met hare artillerie, noch de genietroepen enz., waarmede het operatieleger al spoedig het cijfer van 400000 man zou bereiken.

In den tegenwoordigen tijd zou dus Rusland onmiddellijk te velde kunnen brengen 580000 man infanterie, 87000 ruiters en meer dan 1000 stukken geschut, ongerekend nog de 100000 man, die sedert 1848, volgens het landweerstelsel, onder de wapenen zijn geroepen. Voegt men hier de kozakken bij, dan zou men kunnen stellen dat Rusland, in geval van een' Europeschen oorlog, met 500000 man over de grenzen zou kunnen gaan, zonder zich aan de zijde van den Kaukasus,

of tegenover Zweden en Engeland te ontblooten.

Eenige der grondslagen waarop het Pruisische landweer- en reservestelsel berust, heeft Keizer NICOLAAS ook in Rusland toegepast. Reeds hierboven is gezegd, dat aan een deel der actieve troepen in vreedestijd onbepaalde verloven worden gegeven; het zijn de soldaten uit de oostersche landstrecken, die na vijftien jaren trouwe dienst regt daarop hebben. Maken zij er gebruik van, dan keeren zij, zonder soldij, tot het burgerlijke leven terug, tot zij weder opgeroepen of na vijf en twintig jaren voor goed ontslagen worden.

De soldaten uit de westelijke provinciën verkrijgen hetzelfde regt na tien jaren dienst. Maken zij er gebruik van, wat het meerendeel doet, dan worden zij van de actieve kaders afgevoerd en aan de reserve-bataillons toegevoegd, die meesttijds van hunne regimenten gescheiden zijn en wier Nommers op die der actieve bataillons volgen. De kaders dier reservebataillons zijn in vreedestijd maar zwak; de officieren met onbepaald verlof, zijnde meerendeels lantedellieden, behooren daartoe. De verlofgangers van de reservetroepen moeten, in tegenstelling van die der actieve troepen, zelfs in vreedestijd nu en dan onder de wapenen komen, om in de manoeuvres te worden geoefend. Het blijkt hieruit dat het op de soldaten der oostelijke gewesten toegepast stelsel van groot verlof, zeer overeenkomt met de organisatie der oorlogsreserve in Pruisen, en dat de reservetroepen veel gelijkvormigs hebben met de Pruisische landweer.

De totale sterkte der reservetroepen be-

staat uit twee groote ligtingen, te weten:

1° *Ligting*: 9 bataillons grenadiers, 5 bataillons karabiniers, 86 bataillons infanterie van linie en 56 bataillons jagers; te zamen 154 bataillons infanterie, 52 eskadrons en 24 voetbatterijen, totaal 98000 man en 192 stukken geschut.

2° *Ligting*: 12 bataillons garde, 12 bataillons grenadiers en karabiniers, 72 bataillons linie-infanterie en jagers; te zamen 96 bataillons infanterie, 62 eskadrons, 24 voet- en 11 rijdende batterijen, en 2½ bataillons sappeurs, totaal 115000 man, met 280 stukken geschut.

Zoodanig zijn de officiële getallen; maar om de juiste sterkte der reservetroepen te weten, zou men met den uitslag der ligtingen van 1848 naauwkeurig moeten bekend zijn.

Hetzelfde reservestelsel bestaat voor het leger van den Kaukasus, 't welk dezelfde formatie heeft als een infanteriekorps van het groote leger.

De reservetroepen zijn in vreedstijd niet in divisiën en brigaden verdeeld; naar omstandigheden worden zij in het actieve leger ingelijfd, of vereenigd met nieuw geformeerde troepen, of als gedetacheerde korpsen gebruikt.

De geregelde troepen, die het operatieleger uitmaken, zamentrekkende, heeft men volgens de officiële staten:

	Man	Stukk. geschut.
Beschikbaar leger .	486000	996
Reserve, 1 ^o Ligting	98000	192
" 2 ^o "	115000	280
Totaal .	699000	1468

Hierbij komen nog de genietroepen, de trein en de ongeregelde korpsen ligte kavallerie.

B. GEREDELDE TROEPEN DIE EENE PLAATSELIJKE BESTEMMING HEBBEN.

In de andere Europesche landen voorzien de troepen, welke bestemd zijn om het operatieleger uit te maken, in tijd van vrede, in de binnenlandsche dienst, welke in tijd van oorlog aan de nationale garde of andere burgermilitie wordt opgedragen. In Rusland heeft men voor die dienst een afzonderlijk leger van geregelde troepen, waaraan de kozakken de noodige kavallerie en artillerie verstrekken. Deze troepen zijn belast met de dienst in de vestingen en steden, bewaken de woelige landstreken aan de grenzen, de werkplaatsen, enz. Zij maken in oorlogstijd geen deel van het operatieleger uit; maar daar hun getal tot 200000 man klimt, meerendeels geschikt om te velde te trekken, kan men als zeker aannemen, dat zij bij een' Europeschen oorlog spoediger gemobiliseerd zouden kunnen worden dan de troepen van de tweede ligting.

Onder deze plaatselijke troepen komen het eerst in aanmerking de garnizoensbataillons, de binnenlandsche garde uitmakende. In iedere hoofdplaats eener provincie van Europeisch Rusland (Finland en Kaukasie uitgezonderd), ligt een of twee dier bataillons. Met het garde-garnizoensbataillon zijn er 50 zoodanige bataillons, over tien districten verdeeld. In Siberie zijn 2½ bataillons met de binnenlandsche dienst belast. Sommige bataillons liggen in de vestingen, doch de meeste zijn in vreedstijd in open steden gekantonneerd.

Behalve deze bataillons heeft men nog verschillende groepen liniebataillons, te

weten: 47 die het gros van de geregelde en plaatselijke troepen van het Kaukasische leger uitmaken; 12 Finlandsche liniebataillons, de 22ste infanteriedivisie in Finland uitmakende; 10 bataillons, zijnde de 25ste divisie, in Orenburg; 15 Siberische bataillons in Siberie, te zamen 84 bataillons. Hierbij moet men voegen

1) 352 kompagnïen infanterie-veteranen, bestemd voor de dienst der district- en etappe-plaatsen, in de keizerlijke kastelen, enz.

2) 158 invalide-kompagnïen, die dezelfde bestemming hebben.

3) 115 kompagnïen veteranen en artillerie-werklieden, belast met de artilleriedienst in de vestingen, in de werkplaatsen, geweerfabrieken, buskruidmolens, enz.

4) 105 kompagnïen veteranen, werklieden en disciplinaire soldaten van het geniekorps.

Eindelijk het korps gendarmerie of de politie-ruiterij, 5000 man sterk, en over het geheele rijk verdeeld.

Zie hier thans de organisatie van het Kaukasische leger.

Den moeilijken en bloedigen oorlog, welken Rusland genoodzaakt is tegen de woeste volksstammen van den Kaukasus te voeren, met kracht willende doorzetten, gebruikt het aldaar, behalve een aanzienlijk getal kozakken, verschillende geregelde troepenkorpsen, die te zamen het gedetacheerd legerkorps van den Kaukasus uitmaken. De kern dier geregelde troepen bestaat uit drie divisïen infanterie (de 19de, 20ste en 21ste), en de brigade reservegrenadiers van den Kaukasus. Deze troe-

pen, met de tirailleur-bataillons en de genie-troepen, zou men als een zevende infanteriekorps kunnen aanmerken, indien de er bijbehorende artillerie geene bijzondere voor het oorlogsterrein geschikte organisatie had, terwijl ook uit diezelfde oorzaak de kavallerie slechts uit één regiment dragonders bestaat.

Het bedoeld gedeelte van het Kaukasische leger bestaat uit

1) *actieve troepen in regimenten ingedeeld.*

Infanterie: 3 divisïen, ieder van 2 brigaden, elke brigade bestaat uit 2 regimenten infanterie of jagers, ieder van 4 bataillons; voorts 1 tirailleurbataillon, nog eene brigade van 2 regimenten keurtroepen (grenadiers en karabiniers), ieder van drie bataillons; totaal 55 bataillons.

Kavallerie: 1 regiment dragonders van 10 eskadrons, met 1 reserve-eskadron.

Artillerie: eene divisie van 4 brigaden, sterk 4 batterijen zware en 6 ligte artillerie, en 6 batterijen bergstukken. De batterijen bestaan uit 12, 8 en 14 stukken, totaal 180 (24 mortieren, 108 eenhoorns en 48 6^{we}).

2) *Reservetroepen in twee ligtingen.*

Elke ligting bestaat uit 2 keur-, 16 infanterie- en jagerbataillons en 1 eskadron; te zamen 56 bataillons en 2 eskadrons, waarvan de helft in de laatste jaren bestendig onder de wapenen is gebleven.

Hierbij gevoegd de 47 liniebataillons, uit Georgiërs, Tschernomoren en Kaukasiërs bestaande, is de sterkte van het Kaukasische leger 120 bataillons, met 10 eskadrons en 180 stukken geschut, die

steeds marschvaardig zijn, en voorts in reserve 18 bataillons en 1 eskadron, waarbij men nog kan voegen de linie-reservebataillons, die nabij Rostoff aan den Don gekantonneerd zijn, waaruit de manschappen, na geoefend te zijn, in de actieve bataillons overgaan.

Een overzicht van de geregelde troepen voor plaatselijke diensten bestemd, geeft het volgend resultaat:

	bat.	esk.	st. geschut.
Actieve troepen van het Kaukasische leger. . .	55	10	180
Linie-bataillons van het Kaukasische leger . .	48		
Binnenl. garde-bataillons ongeveer	50		
Linie-bataill. in Finland .	12		
" " Orenburg .	10		
" " Siberie .	15		12
Totaal .	190	10	192

Of ongeveer 192000 man, waarbij men nog kan voegen 26000 man reservetroepen, 22000 infanterie-veteranen (552 kompagnien, ieder van omstreeks 40 man), 13800 infanterie-invaliden (158 kompagnien à 100 man), 40000 man artillerie en genie, veteranen, werklieden, enz. (220 kompagnien van 150 à 200 man); totaal 299800 man.

Met de reserve der liniebataillons (ruim 15000 man), verkrijgt men een getal van 315000. Voegt men hierbij al de troepen van het groote operatieleger (699000 man), dan komt men tot het cijfer van *een millioen* manschappen, waaruit de Russische krijgsmagt, volgens hare organisatie, zou bestaan.

DE 1ste LUITENANT DER INFANTERIE.

(INGEZONDEN.)

Het besluit van den 15^{den} September 1852, N°. 65, waarbij aan de 2de luitenanten der infanterie eene traktementsverhooving van f100 'sjaars werd gegeven, heeft niet alleen aan hen genoeg gedaan, maar is ook toegejuicht geworden door officieren van hooger rang, waaronder er velen zijn die zich nog herinneren, hoe zij jaren lang met het sober traktementje van f700 hebben moeten rondspringen. Er is daardoor in eene wezentlijke behoefte voorzien geworden, en allen is het aangenaam hunnen dank

te kunnen betuigen voor een besluit, door Z. M. den Koning, met medewerking van ZExc. den Minister van oorlog, genomen.

Zou er nu geen mogelijkheid bestaan om de verhouding, die door die traktementsverhooving met het traktement van f900 van den 1sten luitenant verbroken is, weder te herstellen, door aan de 1ste luitenanten een jaarlijksch traktement van f1000 toe te kennen.

De kapiteins der 1ste, 2de en 5de klasse, die allen denzelfden rang hebben en dezelfde

epaulet dragen, hebben een onderling verschil van f200 in hun traktement.

De majoor en de luitenant-kolonel, ofschoon als hoofdofficier dezelfde dienst verrigtende en onder elkander in dienst roulerende, even als zulks plaats heeft tusschen den 2^{den} en 1sten luitenant, hebben een verschil in hun jaarlijksch traktement van f400.

De 1ste luitenant, die even zooveel in rang boven den 2^{den} luitenant is gesteld, als de luitenant-kolonel boven den majoor, heeft slechts f100 meer traktement.

Daarbij komt nog het groot verschil

van leeftijd, tusschen den 1sten luitenant op f900, die 19 jaren den officiers-rang met eere bekleed heeft, met den kadet der Akademie van 18jarigen leeftijd, die tot 2^{den} luitenant wordt aangesteld op een jaarlijksch traktement van f800.

Wij beweren dus dat de traktements-verhouding tusschen den 1sten en 2^{den} luitenant verbroken is, en achten het in 't algemeen belang wenschelijk en billijk, aan den 1sten luitenant eene traktements-verhooging te geven van f100 'sjaars.

Januarij 1854.

X.

VERSCHEIDENHEDEN.

Wij vernemen dat door de Belgische artillerie in het jaar 1853, op nieuw belangrijke proeven zijn genomen met den ballistischen slinger van NAVEZ, zoo als onder anderen:

het opsporen der aanvankelijke snelheden voor al de bij de Belgische artillerie gebruikelijke kalibers en met verschillende ladingen, zoowel voor kanons als voor houwitsers en mortieren. — Het onafhankelijk zijn der aanvankelijke snelheden van de elevatie, heeft zich ook hierbij weder bevestigd, zelfs bij den mortier van 20 d^m onder 30° en 45°;

het nagaan door regtstreeksche proeven,

van den wel eens vermeenden invloed dien de wederstand van het koperdraad op de snelheid der kogels zoude kunnen uitoefenen. — Hieromtrent is het gebleken dat die invloed, zelfs bij ladingen van 1 ons bij den 24 ℔^r, en van 3 lood bij den 6 ℔^r niet bespeurbaar was.

Als eene op dit oogenblik voor onze lezers niet onwelkome bijdrage, deelen wij uit COLBURN'S *United Service Magazine*, Dec. 1853, de navolgende opgave mede van de sterkte der Britsch-Fransche vloot in het Oosten:

ENGELSCH ESKADER.

	stukk.	paardekr.	bemann.	
Britannia . . .	120	—	970	Onder bevel van vice-adm. Dundas, kap. Carter.
Trafalgar . . .	120	—	970	Greville.
Albion	90	—	850	Lushington.
Rodney	90	—	850	Graham.
Vengeance . . .	84	—	750	Lord Russell.
Bellerophon . .	78	—	670	Lord Paulet.
Sampareil . . .	71	550	650	Dacres.
Arethusa	50	—	500	Symonds.
Leander	50	—	500	King.
Retribution . .	28	800	550	Drummond.
Furious	16	400	240	Loring.
Tiger	16	400	240	Giffard.
Firebrand . . .	6	410	196	Parker.
Samson	6	467	196	Jones.
Niger	14	400	160	Heath.
Wasp	14	100	160	Hay.
Fury	6	515	160	Tatham.
Inflexible . . .	6	580	160	Popplewell.
Ardent	4	200	60	Smith.
Caradoc	4	550	60	Derriman.
Shearwater . . .	4	160	60	Grylls.
Spitfire	4	140	60	Spratt.
Triton	4	260	60	Lloyd.
Te zamen	885	5552	8852	

De volgende zijn op weg om de vloot te versterken:

	stukk.	paardekr.	bemann.	
Terrible	21	800	550	Onder bevel van schout-bij-nacht Lyons, kap. M'Cleverty.
Queen	116	—	950	Mitchell.
London	90	—	820	Eden.
Agamemnon . . .	91	550	850	Mends.
Leopard	16	560	500	Giffard.
Highflyer	21	250	250	Moore.

Waardoor alzoo een totaal verkregen wordt van 29 schepen, 1240 stukken, 7492 paardekracht en 12552 man.

FRANSCH ESKADER,

(waarvan de bemanning in het Engelsche tijdschrift niet is opgegeven).

	stukk.	paardekr.	
Ville de Paris . .	120	—	Onder bevel van Bigout de Genouilly (de vlag voerende van den vice-adm. Hamelin, opperbevelh. der vloot).
Valmy	120	—	Serval (de vlag voerende v. d. schout-bij-nacht Jacquinet).
Transport	240	—	

Transport	240	—	
Friedland	120	—	Chaigneau.
Henri IV.	100	—	Jehenne.
Jéna.	90	—	Mallet.
Bayard	90	—	Fèvre.
Jupiter.	86	—	Lugeal.
Charlemagne.	90	600	de Chabannes.
Napoleon	90	960	Dupuoy.
Gomer.	24	450	Legras (schout-bij-nacht Barbier de Tinau).
Sane.	14	450	Le Saulnier de Vauhelle.
Mogador.	16	650	Forten Nanton.
Magellan.	14	450	Magre.
Chaptal	—	220	Poutier.
Caton	—	260	Pothuau.
Solon	—	160	Roussin.
Heron	—	120	le Begue.
La Sérieuse	50	—	Dalmas de la Peyrouse.
Mercure	18	—	Gicquel Destouches.
Narva	—	160	Lefebvre.
Te zamen		1022	4480

BRIEFWISSELING.

In ons nummer van November II. hadden wij in eene noot melding gemaakt van handgranaten, waarvan de buizen voorzien waren van een schoorsteentje om een gewoon slaghoedje op te plaatsen, en van het verkieslijke dezer inrigting boven de handgranaten met wrijvingspijpjes, met bijvoeging dat een model van zoodanige buis door een onzer artillerie-officieren, na voorafgaande beproeving, aan het ministerie van marine was opgezonden.

F., « een bestendige lezer van den *Militaire-Spectator*, » aan het Nieuwe Diep, rigt tot ons de vraag, of wij daaromtrent wel goed ingelicht waren, daar hem bekend is dat de luitenant-oppervuurwerker der marine, in Julij 1853 reeds zoodanige buis aan het ministerie van marine gezonden heeft. Tot antwoord diene:

1°. dat handgranaten, voorzien van eene buis met schoorsteentje en percutie-dopje, door een artillerie-officier aan de Kon. Akad. voor zee- en landmagt te Breda, in October 1852 zijn uitgedacht en beproefd. Dat daarna een der marine-officieren bij die inrigting insgelijks daarmede heeft geworpen; terwijl ook nog andere officieren deze granaten aldaar gezien hebben.

2°. dat toevallige omstandigheden, deze zaak later ter spraak gebragt hebbende, het model dezer buizen met alle toebehooren en de noodige inlichtingen, door gemelden artillerie-officier verzonden werden aan den inspecteur der marine-artillerie te 's Hage. Zulks had plaats *voór* of uiterlijk in Mei 1853. De juiste datum, mogt F. daar eenig belang in kunnen stellen, zoude dus zeker wel door den Heer

inspecteur der marine-artillerie kunnen opgegeven worden.

Deze toezending was van geheel vriendschappelijken aard, daar, zoo als bedoelde artillerie-officier ons te kennen gaf, de verregaande onheuschheid, die hij van wege het ministerie van marine, in zaken van geheel anderen aard, ondervonden had, hem deden vermijden om in eenige de minste officiële aanraking met dat ministerie te komen.

Daar van deze buizen hoegenaamd geen geheim is gemaakt, komt het ons bijgevolg in het geheel niet onwaarschijnlijk voor, dat, zoo als F. ons welwillend mededeelt, de luitenant-oppervuurwerker der marine, later in Julij 1853 een model van zulke buizen, die in October van het vorige jaar te Breda reeds beproefd waren, aan het ministerie van marine heeft toegezonden; en hopen wij, dat ZEd. ijverige bemoeijingen ten deze de gewenschte vruchten mogen dragen; vooral nadat wij door F. mogten vernemen, dat de proeven aan het Nieuwe Diep gunstig zijn uitgevallen.

Wij bekennen echter niet in te zien wat aanleiding heeft kunnen geven tot de vraag van F., of « wij wel goed ingelicht waren » bij het schrijven der noot op blad. 205 van den *Militaire-Spectator*, Nov. 1853, n°. 5; de toezending toch der bewuste buizen, door den luitenant-oppervuurwerker in Julij 1853 aan het ministerie van marine, en van eene latere in November, aan: den *Chef van het Bureau der Artillerie van oorlog*, is in het minste niet in strijd met het door ons beweerde. — En de brief van F. behelst niets anders.

De Redactie.

B I J L A G E VII.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

TWEEDE SERIE. — ZESDE DEEL. N°. 7.

(Maand Januarij 1854.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Bij het 7de reg. inf., tot 1sten luit.: de 2de luit. H. F. K. van Overveldt, van het korps. Bij het 8ste reg. inf., tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. G. J. H. Closen, van het 4de reg. inf. Bij den staf van het wap. der kav., tot ritm. van de 2de kl.: de ritm. van de 3de kl. W. L. Worbert, Graaf van Wassenaer, van dien staf, werkz. bij de Koninkl. Akad. voor de zee- en landm. Bij het 4de reg. drag., tot ritm. van de 3de kl.: de 1ste luit. J. P. Meeussen, van het 3de reg. drag. Bij het 2de reg. drag., tot 1sten luit.: de 2de luit. G. Lycklama à Nyeholt, van het korps. Bij het pers. van de geneesk. dienst der landm., tot paardenarts der 2de kl.: de paardenarts van de 3de kl. C. H. M. Houba, van gemeld personeel; tot paardenarts van de 3de kl.: de Heer J. L. N. Weissenbruch, vee-arts te Delft. Bij de geneesk. dienst in O. I., tot offic. van gezondh. der 3de kl.: de Heer F. H. Deissner.

Verplaatsingen.

Bij de bat. jag. van het reg. gren. en jag.: de kap. van de 3de kl. A. G. F. Beekman, van het 8ste reg. inf.; de kap.-ing. E. A. Del Campo, genaamd Camp, van Grave naar Delfzijl; de 1ste luit.-ing. H. M. Wirot, van het bat. min. en sapp., naar Grave; de 1ste luit.-ing. F. P. Kljnsma, van Delfzijl naar Groningen; de 1ste luit.-ing. Jhr. G. J. G. Klerck, van Groningen bij het bat. min. en sappeurs.

Op non-activiteit gesteld.

De kap. C. de Bijlandt, van het reg. gren. en jag.; de ritm. E. H. E. Graaf van Bijlandt, van het 4de reg. drag., op het daartoe door hem gedaan verzoek, zonder bezwaar der schatkist.

Getetacheerd bij de Koninklijke Akademie voor de zee- en landmagt.

De 1ste luit*. L. C. de Fremery, van het 4de reg. inf., en M. J. van Nieuwkuyk, van het 2de reg. vest.-art., thans werkz. bij de artillerie-, stapel- en constructie-magazijnen te Delft.

CORRESPONDENTIE.

Aan de geëerde Inzenders van de Bijdragen betrekkelijk den *Russisch-Turkschen oorlog* in 1828-1829, en den *Oorlog in Kaukasië*, zij berigt dat deze Artikelen geplaatst zullen worden, zoodra er beschikbare ruimte voor kan gevonden worden.

De Redactie.

REPUBLICAN PARTY
STATE OF NEW YORK
ELECTIONS

1914

(General Election)

THE STATE OF NEW YORK

IN SENATE

January 15, 1914

REPORT

OF THE

COMMISSIONERS OF THE LAND OFFICE

IN RESPONSE TO A RESOLUTION PASSED BY THE SENATE

ON JANUARY 15, 1914

ALBANY:

THE STATE PRINTING OFFICE

1914

Price, 10 CENTS

DE SPAANSCH ERFOPVOLGINGS-OORLOG

IN

SPANJE.

EENE OORDEELKUNDIGE BESCHOUWING

naar 't Engelsch van

TH. BABINGTON MACAULAY,

DOOR

G. KUIJPER Hz.,

Luitenant-Ingénieur.

(*Vervolg en Slot van het vorig Nummer, Blz. 311.*)

Toen de vijandelijkheden te London, Weenen en 's Gravenhage werden afgekondigd, bevond PHILIPS zich te Napels. Men had met groote moeite, door de dringendste aanmaningen uit Versailles, van hem weten te verkrijgen, dat hij zich scheidde van zijne gemalin, en zonder haar vertrok naar zijne Italiaansche bezittingen, welke toen door den Keizer bedreigd werden. De Koningin trad op als Regentes, en schijnt, hoe kinderlijk zij ook was, stellig even goed bij machte geweest te zijn het rijk te besturen, als haar gemaal of een zijner Ministers.

In Augustus 1702 verscheen eene vijandelijke uitrusting, onder de bevelen van den Hertog van Ormond, vóór Cadix. De Spaansche overheden bezaten fondsen noch

geregelde troepen. De nationale geest echter voorzag eenigermate in 't geen ontbrak. De edelen en pachters schoten geld voor. De boeren werden gevormd tot hetgeen de Spaansche schrijvers noemen benden van heldhaftige vaderlanders, en de Generaal STANHOPE daarentegen stemt als «eene nietswaardige militie.» — Hadden de aanvallers met geestkracht en oordeel gehandeld, Cadix zou vermoedelijk in hunne handen gevallen zijn; doch de hoofden der onderneming waren verdeeld door nationale en beroeps-vooroordeelen, Nederlandsch tegen Engelsch, en land tegen zee. SPARRE, de Nederlandsche bevelhebber, was koppig en een dwarsdrijver; BELLASYS, de Engelsche bevelhebber, knoeide met den voorraad. Lord MAHON

onderstelt dat de onhandelbaarheid van SPARRE een gevolg was van de republikeinsche instellingen in de Vereenigde Nederlanden; met even veel recht zou hij, naar wij gelooven, de dieverijën van BELLASYS kunnen toeschrijven aan den invloed der monarchische en aristokratische instellingen in Engeland. De Hertog van Ormond, die het opperbevel over de gansche onderneming had, toonde bij deze gelegenheid, even als in elke andere, dat hij de hoedanigheden miste, welke bij groote en plotselinge bezwaren vereischt worden. De krijgstuicht werd niet onderhouden; men liet de soldaten hen bestelen en beleedigen, die men juist aan zich had behooren te verbinden. Kerken werden heroofd; beelden omvergehaald; nonnen verkracht. De Officieren deelden in den buit, in plaats van de roovers te straffen; en ten laatsten verliet de uitrusting, beladen, zoo als STANHOPE zich uitdrukt, «met een groot deel roof en schande,» het tooneel van ESSEX's roem, den eenigen Spanjaard van naam, die zich vóór hen verklaard had, prijsgevende aan zijne landgenooten, welke niet aarzelden hem op te hangen.

De vloot bevond zich op hare terugreis naar Engeland vóór de kust van Portugal, toen de Hertog van Ormond onderricht werd dat de zilvervloot uit Amerika juist in Europa was aangekomen, en, ten einde de vijandelijke scheepsmacht te ontwijken, in de haven van Vigos was binnengeloopen. De lading bestond, naar gezegd werd, uit meer dan veertig millioen gulden in goud en zilver, behalven vele kostbare handelswaren. Het vooruitzicht op den

buit deed alle twisten bijleggen. Nederlanders en Engelschen, admiraals en generaals, allen waren even fel op den strijd (1). De Spanjaarden zouden nu wel den schat op hun grootst gemak hebben kunnen bergen, bloot door dien aan land te brengen; maar het was een hoofdvoorschrift van den Spaanschen handel, dat de galjoenen te Cadix, en wel alleen te Cadix zouden lossen. De Kamer van Koophandel te Cadix, geheel doorzult van den geest des alleenhandels, weigerde, zelfs in 't bestaand geval, een tittel van haar voorrecht te laten slippen. De zaak werd gebracht voor den Raad van Indië. Dat ligchaam beraadslaagde en aarzelde juist een dag te lang. Er werden inmiddels eenige zwakke maatregelen tot weërbieding genomen. Twee vervallen torens aan den ingang der Baai van Vigos werden bezet door eenige weinige slecht gewapende en ongeoeffende boeren; er werd dwars door den ingang van den boezem een boom gelegd, en eenige Fransche oorlogsschepen, welke de galjoenen uit Amerika begeleid hadden, vertuïden zich daarbinnen. Doch dit alles baatte niets. De Engelsche schepen zeilden den boom aan stukken; ORMOND en zijn troepen beladderden de forten; de Franschen verbrandden hunne schepen, en ontkwamen aan den wal. De overwinnaars deelden eenige millioenen dollars, en nog ettelijke andere millioenen verdwenen in het diep. Toen al de galjoenen genomen of vernield waren, kwam

(1) Eigentlijk was het de Nederlandsche vlootvoogd ALMONDE, wiens aandrang tot de onderneming deed besluiten. — K.

er een bevel in wettigen vorm om ze te lossen.

PHILIPS, in het begin van 1703 te Madrid teruggekeerd, vond de geldmiddelen verwarder, de bevolking misnoegder en het vijandelijk bondgenootschap geduchter dan ooit. Het verlies der galjoenen had eene groote gaping in de inkomsten doen ontstaan. De Admiraal van Castilië, een der grootste onderdanen in Europa, was naar Lissabon gevloeden, en had den Aarts-hertog trouw gezworen. De Koning van Portugal erkende spoedig daarop KAREL als Koning van Spanje, en stelde zich in postuur om de aanspraken van het Oostenrijksche Huis met de wapens te ondersteunen.

Aan den anderen kant zond LODEWIJK XIV zijnen kleinzoon tot onderstand een leger van 12,000 man, aangevoerd door den Hertog van Berwick. Deze was de zoon van JAKOBUS II en ARABELLA CHURCHILL. Hij was opgevoed in de verwachting der hoogste eer, welke een Engelsch onderdaan genieten kon; maar zijne gansche loopbaan kreeg eene geheel andere richting door de omwenteling, welke zijn verwaasden vader van den troon bonsde. BERWICK werd een balling, iemand zonder vaderland; en sedert dat oogenblik werd hem de legerplaats tot bakermat, en krijgsmans-eer tot vaderlandsliefde. Hij adelde zijne ongelukkige roeping. Er was eene statige, kille, Brutus-aardige deugd in de wijze, waarop hij de plichten van een gelukzoeker vervulde. Zijne krijgsmans-trouw werd door de sterkste beproevingen verzocht, en onwrikbaar bevonden. Nu eens streed hij tegen zijn oom, — dan weder tegen

de zaak zijns broeders; maar toch werd hij nimmer van verraad, of zelfs van ach-teloosheid verdacht.

Vroegtijdig in 1704 was een leger, saamgesteld uit Engelschen, Nederlanders en Portugeezen, op de westelijke grens van Spanje bijéénverzameld. De Aarts-hertog KAREL was te Lissabon gekomen, en ver-toonde zich in persoon aan 't hoofd der troe-pen. De krijgsbekwaamheid van BERWICK hield evenwel de Bondgenooten, die door Lord GALWAY werden aangevoerd, gedu-rende den ganschen veldtocht in schaak. — In 't zuiden echter werd een groote slag geslagen. Eene Engelsche (1) vloot, on-der Sir GEORGE ROOKE, met verscheidene regimenten aan boord, onder 't bevel van den Prins van Hessen-Darmstadt, verscheen vóór de rots van Gibraltar. Die vermaarde sterkte, welke de natuur als onwinbaar gemaakt heeft, en waartegen alle hulp-middelen der krijgswetenschap te vergeefs werden aangewend, werd even gemak-kelijk genomen als ware zij een open vlek in eene vallei geweest. De bezetting ging gebeden opzeggen, in stede van de wacht te betrekken. Eenig Engelsch scheepsvolk beklom de rots. De Spanjaarden capituleerden, en de Britsche vlag werd ge-heschen op die wallen, waarvan de ver-eenigde legers en vloten van Frankrijk en Spanje haar nooit hebben kunnen doen

(1) Dat én Gibraltar door Engelschen en Neder-landers gemeenschappelijk genomen, én de zeeslag bij Malaga mede door Engelschen en Nederlanders gemeenschappelijk geleverd werd, heeft geen breed betoog. Onze vlootvoogd CALLENBURGH stond onder ROOKE'S opperbevel, en dit verklaart genoegzaam de Engelsche lezing. — K.

verdwijnen (1). Rooke zeilde hierop naar Malaga, leverde in de nabijheid dier haven aan eene Fransche scheepsmacht slag, en keerde na een juist niet beslissenden kamp naar Engeland terug.

Er waren echter grooter gebeurtenissen op handen. Het Engelsch Bewind had besloten eene uitrusting naar Spanje te zenden, onder bevel van KAREL MORDAUNT, Graaf van PETERBOROUGH. Deze man was, zoo niet het grootst, stellig het meest buitengewoon karakter van dien tijd, Zwedens Koning zelf niet uitgezonderd. Inderdaad, PETERBOROUGH kan gelden als een beschaafde, geleerde en verliefde KAREL XII. Zijn moed vereenigde in zich al der Franschen onstuimigheid en al der Engelschen onwrikbaarheid. De vruchtbaarheid en bedrijvigheid van zijnen geest grensden aan 't ongelooflijke; zij straalden door in alles wat hij deed, in zijne veldtochten, in zijne onderhandelingen, in zijne gemeenzame briefwisseling, in zijne meest losse en minst voorbereide gesprekken. Hij was een innig vriend, een edel vijand, en in zijn gedrag door en door een fatsoenlijk man. Maar zijne luisterrijke bekwaamheden en deugden bleven schier geheel onnut voor zijn vaderland, door zijne luchthartigheid, zijne rusteloosheid, zijne lichtgeraaktheid en zijne ziekelijke

zucht naar nieuwhed en prikkeling. Zijne leemten hadden niet alleen hem, meer dan eens, in ernstige ongelegenheid gebracht; maar zij hadden hem tot eenige handelingen gedreven, ten eenen male zijnen beschaafden en edelen aard onwaardig. Rust was hem onverdragelijk. Hij hield er van Europa rond te vliegen sneller dan een reizend koerier. Hij was de eene week te 's Gravenhage, en de volgende te Weenen. Dan beving hem de lust Madrid te zien; en naauwelijks had hij Madrid bereikt, of hij bestelde paarden en vertrok naar Kopenhagen. Geen bedienden konden hem in zijn spoed bijblijven. Geen lichaamsgebreken konden hem te huis houden. Onderdom, ziekte, de dreigende dood oefenden ter naauwernood eenigen invloed uit op zijn onverschrokken geest. Juist voordat hij de vreesselijkste van alle chirurgicale operatiën onderging, was zijne kout even levendig als die van een jongeling in den vollen bloei der gezondheid. Daags na de operatie wilde hij, in spijt van de smekingen en bedreigingen zijner geneesheeren, op reis gaan. Zijne gestalte was die van een geraamte, doch zijn veerkrachtig gemoed schraagde hem onder vermoeijenissen en kwellingen, welke genoegzaam schenen om den sterksten mensch naar het graf te sleuren. Verandering van bezigheid was hem even noodig als verandering van plaats. Hij hield er van, zes of zeven brieven te gelijk te dicteeren. Zij, die met hem zaken hadden te behandelen, klaagden er over dat hij, hoezeer met groote bekwaamheid over elk onderwerp sprekende, nooit voet bij stuk hield. «Lord PETERBOROUGH,» zeide POPE,

(1) Hoezeer de Schrijver eenigzins tusschen Scylla en Charybdis tracht door te zeilen, kan het den Nederlandschen lezer niet genoeg worden ingescherpt, dat Gibraltar in 1704 door de bondsmacht werd in bezit genomen in naam van Koning KAREL III van Spanje, en dat Gibraltar alleen den Britten verbleef uit kracht van hunne politieke dubbelhartigheid na den val van 't Whig-ministerie en van onzen overgang tot de Jan Salie-rol. — K.

«zou in zijn brieven zeer aardige en opvroljkende zaken schrijven, doch zij zouden mogelijk te luchtig en dooréengehaspeld zijn; terwijl daarentegen, moest *Lord BOLINGBROKE* schrijven aan een Keizer of staatsman, deze zich zou bepalen tot dat punt, waar 't het meest op aankwam, om het in 't sterkst en helderst licht te plaatsen, en het zóó te behandelen als tot zijn doel het meest dienstig kon geacht worden.” Wat *PETERBOROUGH* als schrijver was in verhouding tot *BOLINGBROKE*, was hij als bevelhebber in verhouding tot *MARLBOROUGH*. Hij was met der daad de laatste der dolende ridders, dapper tot vermetelheid, mild tot spillens toe, hoffelijk in 't geen met vijanden viel af te handelen, de beschermer der verdrukten, de aanbidders der vrouwen. Zijne deugden en gebreken waren die der Tafelronde van Koning *ARTHUR*. Kortom, zijn karakter kan kwalijk beter beschreven worden dan met de regels, waarin de vervaardiger van het aardig klein gedicht *Monniken en Reuzen (Monks and Giants)* *Sir TRISTRAM* beschrijft:

«Zijne geboorte had, naar 't schijnt, volgens de berekening van *MERLIN*, plaats onder *Venus*, *Mercurius* en *Mars*; zijn geest was doortrokken van al dier hoedanigheden, en, even als die planeeten, dolend en rusteloos. — Van rijk tot rijk ijldde hij, en poosde nooit; koninkrijken en kroonen won hij, en schonk hij weg; het scheen als werd zijne moeite beloond louter door het geraas en de beweging van den strijd; geen veroveringen had hij gemaakt, geen bezittingen verworven; zijn grootst vermaak was, op eenigen feestdag

zegevierend, kwistig en fier rond te rijden, en zijn rijkdom onder de jubelende menigten te toon te spreiden. Zijne krijgs-ontwerpen waren plotseling, onvoorzien, zoo wel voor vriend als vijand onbegrijpelijk; het scheen als of eenige plotselinge en voorbijgaande ergernis het ontwerp had ingegeven, en den slag beklonken, — en meestal had hij zijn geluk en voorspoed te danken aan de minst passende en geringste middelen; terwijl hij 't meest meester van zichzelf was, en 't minst gebukt onder den last, wanneer hij was om den tuin geleid, verstrikt en door overmacht beklemd.”—

In Junij 1705 kwam deze merkwaardige man te Lissabon met vijf duizend man Nederlandsche en Engelsche troepen. Aldaar scheepte zich ook de Aartshertog met talrijk gevolg in, en *PETERBOROUGH* onderhield ze gedurende de reis op eigen kosten in grootschen stijl. Van Lissabon begaf zich de uitrusting naar Gibraltar, en na den Prins *van Hessen-Darmstadt* aan boord te hebben genomen, stelde men noord-oostwaarts langs de kust van Spanje koers.

De eerste plaats, waar de vloot aan deed na Gibraltar verlaten te hebben, was *Altea* in *Valencia*. Het ellendig wanbestuur van *PHILIPS* had groot misnoegen door dit gansche gewest verspreid. De aanvallers werden van harte verwelkomd. Het landvolk voerde vol-op voorraad naar het strand, onder de kreet van: «Lang leve *KAREL III.*” De nabijgelegen sterkte *Denia* gaf zich zonder slag of stoot over.

De verbeelding van *PETERBOROUGH* geraakte in vuur. Hij vatte de hoop op, den oorlog met éenen slag te eindigen. *Madrid* was slechts vijftig uren verwijderd.

Er lag naauwelijks eene enkele versterkte plaats op weg er naar toe. De troepen van PHILIPS waren óf op de grenzen van Portugal, óf op de kust van Catalonië. In de hoofdstad bevond zich geene krijgsmacht, uitgenomen eenige ruitery, die eene eerewacht om den persoon van PHILIPS vormde. Doch het ontwerp, om met een legertje van slechts zeven duizend man tot in het hart van een groot koninkrijk door te dringen, was te vermetel om den Aartshertog te bevallen. De Prins van Hessen-Darmstadt, die onder de regeering van den overleden Koning van Spanje Landvoogd van Catalonië geweest was, en die zijn eigen invloed in dat gewest te hoog aansloeg, was van oordeel dat men onverwijd herwaarts trekken, en Barcelona aanvallen moest. PETERBOROUGH was beperkt door zijne lastbrieven, en achtte het geraden toe te geven.

Op den 16^{den} Augustus kwam de vloot vóór Barcelona, en PETERBOROUGH bevond dat de hem door Aartshertog en Prins toegewezen taak met schier onoverkoomlijke bezwaren vergezeld ging. De eene zijde der stad was door de zee gedekt; de andere door de geduchte versterkingen van Montjuich. De wallen waren zoo uitgestrekt, dat dertig duizend man kwalijk genoegzaam zouden geweest zijn tot insluiting. De bezetting was even talrijk als de belegeringsmacht. De beste Officieren in Spaansche dienst bevonden zich binnen de stad. De hoop, door den Prins van Hessen-Darmstadt op een algemeenen opstand in Catalonië gevestigd, werd bitter te leur gesteld. De aanvallers kregen slechts een onderstand van ongeveer vijf-

tien honderd gewapende boeren, wier diensten meer kostten dan ze waard waren.

Geen bevelhebber bevond zich in betreurenswaardiger toestand, dan waarin PETERBOROUGH zich thans geplaatst zag. Hij had zich steeds gekant tegen het plan om Barcelona te belegeren. Zijne tegenwerpingen waren overstemd geworden. Hij moest nu een ontwerp uitvoeren, dat hij bestendig als onuitvoerlijk had gewraakt. Zijn kamp was verdeeld in vijandelijke factiën, en hij werd door alle gegispt. De Aartshertog en de Prins laakten hem omdat hij niet oogenblikkelijk overging tot het nemen van de stad; doch gaven geen middel aan de hand, hoe zeven duizend man het werk van dertig duizend te laten doen. Anderen laakten hun aanvoerder omdat hij zijne meening had laten varen voor de kinderlijke luimen van KAREL, en omdat hij zijne manschappen opofferde in 't beproeven van iets wat onmogelijk was. De Nederlandsche bevelhebber verklaarde stellig, dat zijne soldaten geen voet zouden verzetten; Lord PETERBOROUGH mogt geven wat orders hij verkoos, maar om zich met zulk een beleg in te laten was razernij, en de manschappen vermogten niet aan een wissen dood te worden prijsgegeven, als er geen kans bestond eenig voordeel te behalen.

Ten laatsten, na drie weken bedrijveloosheid, gaf PETERBOROUGH zijn bepaald besluit te kennen om het beleg op te breken. Het zwaar geschut werd scheep geladen. Er werden maatregelen getroffen, om de troepen weder te doen inschepen. KAREL en de Prins van Hessen-Darmstadt waren woedend, doch de meeste Officieren

gispten hun bevelhebber, omdat hij zoo lang verwijld had met den maatregel, dien hij ten laatsten toch moest nemen. Op den 12^{den} September hadden er te Barcelona vreugdefeesten en openbare gastmalen plaats wegens deze groote verlossing. Op den volgenden morgen woei de Engelsche vlag van de wallen van Montjuich. Het genie en de geestkracht van een enkel man hadden voorzien in de plaats van veertig bataljons.

Te middernacht had PETERBOROUGH den Prins van Hessen-Darmstadt, met wien hij gedurende eenigen tijd allen handel afgebroken had, te zijner opgezocht. «Mijnheer, ik heb besloten,» zeide de Graaf, «een storm te beproeven; gij kunt mij vergezellen, indien gij zulks dienstig acht; en zien of ik en mijne manschappen verdienen wat ge van ons hebt gelieven te zeggen.» De Prins was overbluft. De poging, zeide hij, was hopeloos, — doch hij was gereed er in te deelen; en zonder verderen redetwist, liet hij zijn paard opzadelen.

Vijftien honderd Engelsche soldaten schaarden zich onder des Graven aanvoering. Nog duizend werden als spaarbende bij een naburig klooster geplaatst onder de bevelen van STANHOPE. Na eenen bochtigen marsch langs den voet der heuvels bereikten PETERBOROUGH en zijne kleine schaar de wallen van Montjuich. Aldaar hielden zij stand totdat de dag aanbrak. Zoodra zij ontdekt waren, rukte de vijand tot in de buitengracht hun te gemoet. Dit was hetgeen waarop PETERBOROUGH gerekend had, en zijne manschappen voorbereid waren. De Engelschen verbeidden

het vuur, snelden hierop voorwaarts, sprongen in de gracht, dreven de Spanjaards op de vlucht, en drongen gelijktijdig met de vluchtelingen de werken binnen. Alvorens de bezetting van hare eerste verbazing was bekomen, had de Graaf zich van de buitenwerken meester gemaakt, verscheidene stukken geschut bemachtigd, en zelfs eene borstweering opgeworpen om zijne manschappen te dekken. Hierop zond hij om STANHOPE's spaarbende. Terwijl hij deze versterking afwachtte, kwam de tijding dat drie duizend man uit Barcelona naar Montjuich oprukten. Hij reed oogenblikkelijk naar buiten om ze te verkennen; maar naauwelijks had hij zijne troepen verlaten, of een panische schrik beving hen. Hun toestand was dan ook met der daad vol gevaar; zij waren binnen Montjuich gevoerd, doch wisten ter naauwernood hoe; hun aantal was gering; hun bevelhebber was uitgerukt; hun moed begaf hun, en zij gingen over tot de ontruiming van het fort. PETERBOROUGH kreeg de tijding dezer omkeering nog tijdig genoeg om den aftocht te beletten. Hij galoppeerde naar de vluchtelingen toe, sprak hen met enkele woorden aan, en stelde zich aan hun hoofd. Het geluid zijner stem en 't aanschouwen van zijn gelaat herstelde al hun moed, en zij marscheerden naar hunne vorige stelling terug.

De Prins van Hessen-Darmstadt was in de verwarring van den storm doodelijk getroffen geworden; doch voor 't overige ging alles naar wensch. STANHOPE kwam opzetten; de uit Barcelona opgerukte afdeeling nam den terugtocht aan; het zwaar

geschut werd ontscheept, en gericht op de binnenwerken van Montjuich, die spoedig bezwaken. PETERBOROUGH, met zijne gewone edelaardigheid, verlost de Spaansche soldaten van de woestheid zijner zegevierende benden, en bewees met groote praal de laatste eer aan zijnen mededinger den Prins *van Hessen*.

De vermeestering van Montjuich was het begin eener reeks van schitterende wapenfeiten. Barcelona viel; en PETERBOROUGH had den roem, van met een handvol troepen eene der grootste en sterkste steden van Europa te hebben ingenomen. Hij had ook den aan zijn ridderlijk gemoed niet min dierbaren roem, van het leven en de eer te redden der schoone Hertogin *van Popoli*, die hij tegenkwam toen zij, met loshangende hairen en in doods-angst, de woestheid zijner soldaten trachtte te ontvlieden. Hij trok behendig partij van den naijver, waarmede de Catalanen op de bewoners van Castilië schouwden. Hij waarborgde aan het gewest, in welks hoofdstad hij zich thans gevestigd had, al zijne oude rechten en vrijheden, en slaagde er zoo doende in, de bevolking aan de Oostenrijksche zaak te verbinden.

Het platteland verklaarde zich nu ter gunste van KAREL. — Tarragona, Tortosa, Gerona, Lerida, San Mateo wierpen hunne poorten open. Het Spaansch Bewind zond wel den Graaf *van Las Torres* met zeven duizend man om San Mateo te onderwerpen; maar PETERBOROUGH deed met slechts twaalf honderd man het beleg opbreken. Zijne Officieren rieden hem, zich met dezen buitengemeenen voorspoed te vergenoegen,

KAREL drong mede bij hem aan, naar Barcelona terug te keeren; maar geen verzoogen konden zoodanig een geest te midden van zoodanig eene loopbaan stuiten. Het was in 't hart van den winter. De landstreek was bergachtig. De wegen waren zoo goed als onbegaanbaar. De manschappen waren slecht gekleed. De paarden waren afgemarteld. De terugtrekkende legermacht was veel talrijker dan de vervolgende. Maar moeiten en gevaren verzwonden voor de geestkracht van PETERBOROUGH. Hij drong verder door, LAS TORRES vóór zich uitdrijvende. Nules gaf zich over op den blooten schrik van zijnen naam; en op den 4^{den} Februarij 1706 trok hij in zegepraal Valencia binnen. Aldaar vernam hij dat eene afdeeling van vier duizend man zich op marsch bevond, om zich met LAS TORRES te verenigen. In 't holst van den nacht rukte hij alsnu uit Valencia op, trok den Xucar over, viel onverhoeds in de legerplaats des vijands, en versloeg, verstrooide of nam de gansche versterking gevangen. De Valenciërs konden kwalijk hunne oogen gelooven, toen zij de krijgsgevangenen zagen binnenvoeren.

Middelerwijl besloten de Hoven van Madrid en Versailles, verbitterd en beducht door den val van Barcelona en den opstand der omliggende landstreek, eene groote poging te wagen. Eene aanzienlijke legermacht, in naam aangevoerd door PHILIPS, doch met der daad onder de bevelen van Maarschalk TESSÉ, trok Catalonië binnen. Eene vloot onder den Graaf *van Touiouse*, een der bastaarden van LODEWIJK XIV, verscheen vóór de haven van Barcelona.

De stad werd te gelijker tijd te zee en te land aangevallen. De persoon van den Aartshertog verkeerde in werkelijk gevaar. PETERBOROUGH rukte aan 't hoofd van ongeveer drie duizend man in allerijl uit Valencia op. Om met zoo geringe macht slag te leveren aan een groot geregeld leger onder het bevel van een Maarschalk van Frankrijk, zou eene dwaasheid zijn geweest. De Graaf voerde dan ook oorlog op de wijze der Mina's en Empecinado's van onzen tijd. Hij nam stelling in het aangrenzend gebergte, matte den vijand door onophoudelijk opjagen af, lichtte zijne fourrageurs op, onderschepte zijne gemeenschap met het binnenland, en wierp toevoer, zoo wel in manschappen als voorraad, binnen de stad. Hij zag echter in, dat de eenige hoop der belegeraars op ontzet van den zeekant moest berusten. Zijne aanstelling van het Britsch Bewind kende hem niet alleen het opperbevel toe over de landtroepen, maar ook, bevond hij zich aan boord, over de scheepsmacht. Hij stak daarop des nachts in eene open boot in zee, zonder aan iemand zijn voornemen kenbaar te maken. Hij werd ettelijke mijlen van strand door een der schepen van het Engelsch smaldeel opgevangen. Zoodra hij zich aan boord bevond, verklaarde hij 't opperbevel op zich te nemen, en zond eene jol met zijne bevelen aan den Admiraal. Waren deze bevelen eenige weinige uren vroeger gegeven, vermoedelijk zou de geheele Fransche vloot vermeersterd zijn. Zoo als de zaken nu stonden, vermogt de Graaf van Toulouse bij tijds zee te kiezen; doch de haven was open, en de stad ontzet. Op den

volgenden dag toch brak de vijand het beleg op, en trok naar Roussillon terug. PETERBOROUGH begaf zich weder naar Valencia, een oord waaraan hij boven elk ander in Spanje de voorkeur gaf; en PHILIPS, die reeds eenige weken van zijne vrouw verwijderd was geweest, kon de ellende der scheiding niet langer verduren, en ijldde naar Madrid in hare armen terug.

Te Madrid echter was het voor hem of voor haar onmogelijk te verwijlen. De luisterrijke voorspoed, door PETERBOROUGH op de oostkust van het Schiereiland verworven, had den tragen GALWAY met nijdijver beziel. Hij drong tot in 't hart van Spanje door. BERWICK trok terug. Alcantara, Ciudad Rodrigo en Salamanca bezweken, en de zegevierende benden marscheerden op de hoofdstad aan.

PHILIPS werd door zijne raadslieden ernstig gedrongen, den zetel van 't bewind naar Burgos te verplaatsen. De voorhoede van het bonds-leger werd reeds op de hoogten boven Madrid gezien. Het was bekend, dat het gros der troepen onmiddellijk volgde. De ongelukkige Vorst vlood met zijne Koningin en zijne hofhouding. De vorstelijke omdoolers bereikten, na acht dagen op slechte wegen gereisd te hebben onder eene brandende zon, en acht nachten geslapen te hebben in ellendige hutten, waarvan een zelfs instortte en beide dreigde te dooden, ten laatsten de hoofdstad van Oud-Castilië. Middelerwijl waren de aanvallers Madrid zegevierend binnengerukt, en hadden zij den Aartshertog als Koning uitgeroepen in de straten der hoofdstad zelve. Arragon, steeds najverig op der Castilianen over-

wicht, volgde het voorbeeld van Catalonië. Saragossa stond op zonder een vijand te zien. De Gouverneur, door PHILIPS over Carthagena aangesteld, schond het in hem gesteld vertrouwen, en leverde den Bondgenooten het beste tuighuis en de laatste schepen, welke Spanje bezat, in handen.

Toledo was gedurende eenigen tijd de wijkplaats geweest van twee eerezuchtige woelgeesten en wraakgierige kuiplustigen, de Koningin-Weduwe en Kardinaal PORTO-CARRERO. Zij waren langen tijd doodelijke vijanden geweest. Zij hadden de strijdige factiën van Oostenrijk en Frankrijk aangevoerd. Elk hunner had op zijne beurt over het zwak en ontsteld gemoed van den overleden Koning geheerscht. Ten laatsten hadden de bedriegerijën van den priester gezegevierd over de liefkozingen der vrouw; PORTO-CARRERO was overwinnaar gebleven, en de Koningin had, overstelpt van schaamte en teleurstelling, het Hof ontvloden, waar zij eenmaal den boventoon gevoerd had. In hare afzondering werd zij spoedig gevolgd door hem, wiens kunstenaarijën haren invloed vernietigd hadden. De Kardinaal was, na juist zoo lang het roer in handen te hebben gehad als noodig was om alle partijen van zijne ongeschiktheid te overtuigen, naar zijn Zetel gezonden, waar hij zijne eigene dwaasheid en de ondankbaarheid van het Huis, dat hij te wel gediend had, vervloekte. Gemeenschappelijke belangen en gemeenschappelijke veeten verzoenden de gevallen mededingers. De Oostenrijksche troepen werden in Toledo zonder tegenstand opgenomen. De Koningin-Weduwe

wierp het rouwgewaad af, dat de weduwe van een Koning van Spanje haar gansche leven draagt, en prijkte met juweelen. De Kardinaal zegende de standers der aanvallers in zijne grootsche hoofdkerk, en verlichtte feestelijk zijn paleis ter eere der groote verlossing. Het scheen als ware de kamp beslist ter gunste van den Aarts-hertog, en als bleef aan PHILIPS niets overig dan eene overhaaste vlucht naar 't gebied van zijnen grootvader.

Dus oordeelden zij, die onbekend waren met het karakter en de gewoonten der Spaansche natie. Er is geen land in Europa, dat zoo gemakkelijk te overweldigen is als Spanje; er is geen land in Europa, dat bezwaarlijker valt te overheerschen. Niets boezemt grooter minachting in, dan de geregelde weërbieding van Spanje tegen eenen aanvaller; niets daarentegen is geduchter dan de geestkracht, waarmee het zich verweert nadat de geregelde weërbieding overweldigd is. Spanjes legers hebben langen tijd te veel overeenkomst gehad met een hoop gepeupel; doch zijn gepeupel heeft in eene buitengewone mate den geest bezeten, aan legers eigen. De soldaat, vergeleken met dien van andere natiën, schiet te kort in krijgshoedanigheden; doch de boer bezit even veel van die hoedanigheden als de soldaat. In geen land zijn zoo sterke vestingen door overrompeling vermeesterd; in geen land hebben onversterkte steden zoo woedend en hardnekkig een weëerstand aan groote legers geboden. De oorlog in Spanje heeft, sedert de dagen der Romeinen, een eigenaardig karakter gehad; het is een vuur, dat niet uit te dooven valt; het brandt heftig on-

der de sintels voort, en lang nadat het, naar allen schijn, gebluscht werd, barst het in laaijer gloed dan ooit te voren uit. Dit was ook het geval in den laatsten oorlog. Spanje bezat geen leger, dat een gelijk aantal Fransche of Pruissische soldaten in de oogen zien kon; doch een enkele dag wierp de Pruissische monarchij in 't stof; een enkele dag stelde de Fransche kroon ter beschikking van de aanvallers. Geen Jena, geen Waterloo, zoude JOSEPH in staat gesteld hebben rustig in Madrid te regeeren.

Het gedrag der Castilianen gedurende den ganschen Erfopvolgings-oorlog was hoogst karaktermatig. Met al de kansen van aantal en stelling aan hunnen kant, waren zij smadelijk geslagen. Al de Europeesche aanhoorigheden der Spaansche Kroon waren verloren. Catalonië, Arragon en Valencia hadden den Oostenrijkschen Prins erkend. Gibraltar was door een handvol scheepsvolk genomen; Barcelona door eenige afgezeten dragonders bestormd. De aanvallers waren tot in 't hart van het Schiereiland doorgedrongen, en in Madrid en Toledo gelegerd. Terwijl deze gebeurtenissen haar beslag kregen, had de natie nauwelijks een teeken van leven gegeven. Op de rijken vermogt men met moeite, dat zij tot het voeren van den oorlog eenigen onderstand schonken of leenden; de troepen hadden tucht noch moed aan den dag gelegd; en nu, ten langen laatste, toen het scheen dat alles verloren was, toen het scheen dat ook zij, die het vurigst vertrouwen koesterden, alle hoop moesten laten varen, — nu ontwaakte de nationale geest, woest, hooghartig en on-

verwinlijk. De bevolking was slaperig geweest, zoo lang de omstandigheden hoop konden inboezemen; zij bewaarde al hare geestkracht voor 't geen een tijd der wanhoop scheen te wezen. Castilië, Leon, Andalusië, Estremadura, stonden in eens op; elke boer voorzag zich van een snaphaan of eene piek; de Bondgenooten waren slechts meesters van het terrein, dat zij betraden. Geen soldaat kon een honderd el van het gros der bonds-troepen afdwalen, zonder in dreigend gevaar te verkeereren van met een dolk doorboord te worden. De landstreek, waardoor de overwinnaars naar Madrid waren opgerukt, en welke, naar men dacht, onderworpen was, stond achter hunnen rug geheel onder de wapenen. Hunne gemeenschap met Portugal werd afgesneden. Midelerwijl begon, voor 't eerst, het geld met snelheid te vloeijen in de schatkist van den voortvluchtigen Koning. ««Eergisteren,»» schrijft de Prinses ORSINI in een brief van die dagen, «bracht de priester van een dorp, dat slechts honderd en twintig huizen bevat, honderd en twintig pistolen aan de Koningin. «Mijne kudde,» zeide hij, «schaamt zich zoo weinig te zenden; maar zij smeekt u te gelooven, dat in deze beurs honderd en twintig harten zijn, getrouw tot zelfs in den dood.» De goede man weende toen hij sprak; en waarlijk ook wij weenden meê. Gisteren zond een ander klein dorp, met slechts een twintigtal huizen, ons vijftig pistolen.» —

Terwijl de Castilianen zich overal voor de zaak van PHILIPS wapenden, dienden de Bondgenooten die zaak even krachtdadig door hun slecht overleg. GALWAY

verwijlde in Madrid, waar zijne soldaten zich aan zoo grenslooze ongebondenheid schuldig maakten, dat de helft er van in 't hospitaal moest worden opgenomen. KAREL bleef zeuren in Catalonië. PETERBOROUGH had Requena genomen, en wilde van Valencia naar Madrid oprukken om zich met GALWAY te vereenigen; maar de Aartshertog weigerde zijne toestemming aan dit voornemen. De verontwaardigde Generaal bleef dien ten gevolge in zijne geliefkoosde stad, aan de schoone stranden der Middellandsche Zee, en hield zich onledig met het lezen van den DON QUIXOTE, en met het geven van bals en soupers; terwijl hij wel te vergeefs beproefde om eene behoorlijke jacht tot stand te brengen op Valencische stieren, maar geenszins te vergeefs om zijn hof te maken aan de schoonheden van Valencia.

Ten laatsten drong de Aartshertog in Castilië voorwaarts, en beval hij PETERBOROUGH zich bij hem aan te sluiten; doch het was te laat. BERWICK had bereids GALWAY gedrongen Madrid te ontruimen; en toen de gansche macht der Bondgenooten te Guadalaxara bijéén was, bevond men haar bepaald zwakker in getalsterkte dan die van den vijand.

PETERBOROUGH vormde een plan om op nieuw het bezit der hoofdstad te verwerven. Het plan werd door KAREL verworpen. Het geduld van den gevoeligen en ijdel held was uitgeput. Hij bezat niets van die gelijkmatigheid in 't gemoed, welke MARLBOROUGH in staat stelde in volkomen overeenstemming te handelen met EUGENIUS, en de kwellende tusschenkomst der Nederlandsche gemachtigden te verduren. PETER-

BOROUGH vroeg verlof het leger te verlaten. Dit verlof werd gretig toegestaan, en hij vertrok naar Italië. Opdat er eenig voorwendsel tot zijn vertrek zou wezen, werd hem door den Aartshertog opgedragen, eene leening te sluiten te Genua onder waarborg van Spanjes inkomsten.

Sedert dat oogenblik tot het einde van den veldtocht liep het tij aan de Oostenrijksche zaak sterk tegen. BERWICK had zijn leger tusschen de Bondgenooten en de grenzen van Portugal geplaatst. De Bondgenooten trokken alsnu op Valencia terug, en kwamen in dat gewest aan, met achterlating van ongeveer tienduizend gevangenen in 's vijands handen.

In Januarij 1707 kwam PETERBOROUGH te Valencia uit Italië terug, doch niet langer in openbare dienstbetrekking, maar bloot als liefhebber. Men vroeg hem echter om raad, en deze schijnt zoo oordeelkundig mogelijk geweest te zijn. Hij gaf als zijne bepaalde meening te kennen, dat er tegen Castilië geenszins aanvallerwijze diende gehandeld te worden. Het zou gemakkelijk vallen, zeide hij, Arragon, Catalonië en Valencia tegen PHILIPS te verdedigen. De bewoners dier gedeelten van Spanje waren gehecht aan de zaak van den Aartshertog; en den legers van 't Huis van Bourbon zou door de gansche bevolking het hoofd geboden worden. Binnen korten tijd kon de geestdrift der Castilianen verflaauwen. Het Bewind van PHILIPS zou kunnen handelen tegen den geest der natie. Nederlagen in de Zuidelijke Nederlanden konden LODEWIK XIV nopen den onderstand terug te ontbieden, dien hij zijnen kleinzoon had toegezonden. Alsdan zou

het de tijd zijn, een beslissenden slag te slaan. Deze uitmuntende raad werd verworpen. PETERBOROUGH, die nu zijne vormelijke brieven van terugroeping uit Groot-Britanje bekomen had, vertrok vóór 't openen van den veldtocht; en met hem vertrok het goed geluk der Bondgenooten. Naauwelijks eenig bevelhebber had zoo veel verricht met zoo geringe middelen. Naauwelijks eenig bevelhebber had ooit eene dergelijke oorspronkelijkheid en koetheid ten toon gespreid. Hij bezat in den hoogsten graad de kunst van hen, die hij onderworpen had, in hun lot te doen berusten; maar hij was geenszins zoo gelukkig de toegenegenheid te mijnen van hen, waarmee hij handelde. Hij werd vergood door de Catalanen en Valenciërs; maar gehaat door den Prins, van wien hij alles behalven een groot Koning gemaakt had, en door de Generaals, wier geluk en naam met zijn eigen in denzelfden teerlingworp begrepen waren. De Britsche Regeering kon ook niet met hem over weg; hij was zoo buitensporig, dat zij geen vertrouwen stelde in 't oordeel, dat hij werkelijk bezat. Nu eens nam hij steden met paardevolk, dan weder verkeerde hij in een oogwenk eenige honderde infanteristen in ruitery. Hij verkreeg zijne staatkundige tijdingen hoofdzakelijk door middel van minnehandel, en hij vulde zijne dienstbrieven met puntgedichten. De Ministers dachten dat het hoogst onstaatkundig wezen zou, de leiding van den oorlog in Spanje aan zoo wispelturig en romanesk persoon toe te vertrouwen. Zij droegen daarom het opperbevel op aan Lord GALWAY, een ervaren oudgediende,

een man die in den krijg was, hetgeen MOLIÈRES artsen in de geneeskunde waren; iemand die het veel eervoller achtte, overeenkomstig de regels te kort te schieten, dan door eene nieuwigheid te slagen, en die zich erg over zich zelve zou geschaamd hebben, indien hij Montjuich door zoo vreemde middelen gewonnen had, als PETERBOROUGH er toe bezigde. Deze groote aanvoerder regelde den veldtocht van 1707 op de meest wetenschappelijke wijze. In de vlakte van Almanza ontmoette hij het leger der Bourbons. Hij stelde de troepen op in overeenstemming met de voorschriften der beste schrijvers, en verloor in weinige uren achttienduizend man, honderd en twintig standers, al zijne bagaasje en al zijn geschut. Valencia en Arragon werden onmiddellijk door de Franschen overmeesterd, en tegen het eind van 't jaar was het bergachtig gewest Catalonië het eenig gedeelte van Spanje, dat nog aan KARELS zijde bleef.

«Herinnert ge u wel, kind,» zei de dwaze vrouw in den Spectator tot haren man, «dat de duiventil inviel op denzelfden namiddag dat onze achtelooze deern het zout over de tafel strooide.» — «Vast, mijne waardste,» antwoordt de echtgenoot, «en de naaste post bracht ons de tijding van den slag van Almanza.» — De nadering van tegenspoed in Spanje was trouwens sedert eenigen tijd aangeduid geworden door voortekens, veel duidelijker dan het ongeluk met het zoutvat; een ondankbaar Vorst, een handeloos leger, een verdeelde raad, de nijld zegevierende over verdienste, een man van genie teruggeroepen, een schoolsche en trage veteraan belast met

het opperbevel. — De slag van Almanza besliste het lot van Spanje. Het verlies was van dien aard, dat MARLBOROUGH of EUGENIUS het kwalijk zouden hebben kunnen herstellen, en was stellig niet te herstellen door STANHOPE en STAHEMBERG.

STANHOPE, die het bevel over het Britsche leger in Catalonië op zich nam, was iemand van achtingswaardige bekwaamheden, zoo wel in militaire als burgerlijke aangelegenheden; maar geschikter, naar wij meenen, voor eene tweede dan voor eene eerste rol. *Lord MANON* vertelt ons met zijne gewone oprechtheid, wat wij gelooven dat vroeger niet bekend was, dat het uitstekendst wapenfeit zijns voorvaders, de verovering van Minorca, door MARLBOROUGH was aan de hand gegeven. — STAHEMBERG, een leerstellig taktikus der Duitse School, werd door den Keizer gezonden om in Spanje het bevel te voeren. — Er volgden twee slepende veldtochten, gedurende welke de vijandelijke legermachten geen van beide iets gedenkwaardigs verrichtten, maar gedurende welke beide nagenoeg verhongerden.

Ten laatsten, in 1710, besloten de hoofden der Bonds-troepen eene stouter greep te doen. Zij openden den veldtocht met eene koene beweging, rukten Arragon binnen, versloegen de troepen van PHILIPS bij Almanara, versloegen ze nog eens bij Saragossa, en marscheerden op Madrid aan. De Koning was op nieuw een vluchteling. De Castilianen echter grepen naar de wapens met dezelfde geestdrift, welke zij in 1706 hadden ten toon gespreid. De overwinnaars vonden de hoofdstad als verlaten. De bevolking sloot zich in hare

huizen op, en weigerde eenig bewijs van achting aan den Oostenrijkschen Prins te betoonen. Men zag zich genoopt eenige straatjongens te huren, om in de straten vóór hem uit te hoezeeën. Middelerwijl werd het Hof van PHILIPS te Valladolid opgepropt van edelen en praelaten. Dertigduizend ingezetenen volgden hunnen Koning van Madrid naar zijn nieuw verblijf. Vrouwen van rang deden de reis te voet, liever dan achter te blijven. De boeren werden bij duizenden soldaat. Geld, wapens en voorraad werden in overvloed door den ijver der bevolking saamgebracht. De landstreek rondom Madrid werd overzwermd door kleine benden ongeregelde ruitery. De Bondgenooten konden geen dépêche naar Arragon zenden, of eenigen voorraad binnen de hoofdstad voeren. Het was ook geenszins geraden voor den Aarts-hertog, om zelfs in de onmiddellijke nabijheid van het door hem bewoond paleis op de jacht te gaan.

Het verlangen van STANHOPE was in Castilië te overwinteren; doch hij stond alleen in den krijgsraad, en werkelijk, het valt bezwaarlijk te begrijpen hoe de Bondgenooten zich, in een zoo ongunstig jaargetij, te midden eener zoo vijandige bevolking, zouden hebben kunnen staande houden. KAREL, wiens persoonlijke veiligheid het eerste wit der bevelhebbers was, werd onder een geleide van ruitery in November naar Catalonië gezonden; en in December aanvaardde het leger den terugtocht naar Arragon.

De Bondgenooten hadden echter te doen met een meester in genie. De Koning van Frankrijk had eerst onlangs den Hertog

van VENDÔME gezonden om in Spanje het bevel op zich te nemen. Deze man onderscheidde zich door het ongehavende van zijn uiterlijk, door de onbeschoftheid van zijn gedrag, door de platte dubbelzinnigheid van zijne gesprekken, en door de onbeschaamdheid waarmee hij zich aan de walgelijkste aller ondeugden overgaf. Zijne luiheid grensde aan 't ongelooflijke; zelfs te midden van een veldtocht bleef hij soms gansche dagen te bed. Zijne buitengemeene vadsigheid was de oorzaak geweest van eenige der ernstigste tegenspoeden, welke legers van het Huis van Bourbon ooit hadden ondergaan. Maar wanneer hij door eenig groot gevaar als uit den slaap ontwaakte, dan waren zijne hulpbronnen, zijne zielskracht en zijne tegenwoordigheid van geest zoo groot, als er sedert den dood van LUXEMBOURG in geen Fransch bevelhebber gevonden waren.

In dit beslissend oogenblik nu was VENDÔME geheel zich zelf. Hij rukte met zijne troepen uit Talavera op, en vervolgde de terugtrekkende legermacht der Bondgenooten met een spoed, waarvan wellicht geen weërgade is in zoodanig een jaargetij en in zoodanig eene landstreek. Hij marscheerde dag en nacht. Hij zwom aan 't hoofd zijner ruitery de gezwollen Henares over, en haalde in weinige dagen STANHOPE in, die zich met den linker vleugel der Bondgenooten bij Brihuéga bevond. «Niemand onzer,» zegt de Britsche bevelhebber, «dacht dat er nog niet ettelijke dagen marsch tusschen beide legers bestonden; en onze rampspoed is te wijten aan den ongelooflijken spoed, welke de Fransche

troepen maakten.» STANHOPE had nog juist den tijd, naar 't centrum des legers, dat zich op eenige mijlen van Brihuéga bevond, een bode te zenden alvorens VENDÔME hem op het lijf kwam. De stad werd aan elke zijde ingesloten. De muren werden met geschut gebeukt. De Britten onderhielden een levendig vuur totdat hun kruut op was. Alstoen streden zij wanhopend met de bajonet tegen eene toenemende overmacht. Zij verbrandden de huizen, welke de aanvallers genomen hadden. Doch alles te vergeefs. De Britsche bevelhebber zag, dat langer wederstand alleen een nutteloos bloedbad kon te weeg brengen. Hij sloot eene capitulatie, en zijne dappere schaar werd op eervolle voorwaarden krijgsgevangen.

Naauwelijks had VENDÔME de capitulatie onderteekend, of hij vernam dat STAHREMBERG tot ontzet van STANHOPE oprukte. Hij trof onmiddellijk maatregelen tot een algemeen gevecht. Op den dag volgende op dien, waarop de Britten hunne wapenen hadden nedergelegd, werd het hardnekkig en bloedig gevecht te Villa-Viciosa geleverd. STAHREMBERG bleef meester van het terrein; VENDÔME plukte al de vruchten van den strijd. De Bondgenooten vernagelden hun geschut, en trokken naar Aragon terug; doch zelfs in Aragon vonden zij geen gelegenheid tot rusten. VENDÔME zat hun op de hielen; de guerilla-benden zwermden rûndom hen. Zij vloden naar Catalonië; maar Catalonië was uit Rousillon door eene Fransche legermacht overweldigd. Ten laatsten zocht de Oostenrijksche bevelhebber met zes duizend afgematte en ontmoedigde soldaten, het

overschot van een groot en zegevierend leger, eene wijkplaats in Barcelona, nagenoeg de eenige plaats in Spanje, welke nog het gezag van KAREL erkende.

PHILIPS was nu veel veiliger te Madrid, dan zijn grootvader te Parijs. Alle hoop der Bondgenooten om Spanje in Spanje te veroveren was wel vervlogen; doch in andere streken was het Huis van Bourbon tot het alleruiterste gebracht. De Fransche legers hadden eene reeks van nederlagen ondergaan in Duitschland, in Italië en in de Nederlanden. Eene ontzettende heermacht, opgewonden door zegeprelen, en aangevoerd door de grootste legerhoofden der eeuw, stond aan de grenzen van Frankrijk. LODEWIJK XIV was genoopt geworden zichzelve voor de overwinnaars te vernederen. Hij had zelfs aangeboden de zaak van zijnen kleinzoon prijs te geven; en zijn aanbod was verworpen geworden. Doch er naakte eene groote omkeering van zaken.

Het Engelsch Bewind, dat den oorlog tegen het Huis van Bourbon had aangevangen, was wel een Tory Bewind; doch de oorlog was er een der Whigs. Die oorlog was het lievelings-ontwerp van WILLEM III, den Whigschen Koning. LODEWIJK XIV had hem uitgelokt, door als Souverein van 't Britsche Rijk een Prins te erkennen, die den Whigs bijzonder gehaat was. Die erkenning had Engeland in eene stelling van bepaalde vijandschap geplaatst tegenover die mogendheid, van welke alleen door den Pretendent eenige onderstand te verwachten viel. Zij had Engeland gebracht tot de naauwste aansluiting bij een Protestantschen en repu-

blikeinschen Staat, bij eenen Staat, die het zijne had toegebracht om de Omwenteling van 1688 haar beslag te doen krijgen, en die bereid was de Regelings-wet der Opvolging (*Act of Settlement*) te waarborgen. MARLBOROUGH en GODOLPHIN vonden dat zij ijveriger ondersteund werden door hunne vroegere tegenstanders, dan door hunne oude bondgenooten. Die Ministers, welke voor den oorlog ijverden, werden gaandeweg tot Whigsche grondstellingen bekeerd. De overigen dropen af, en werden vervangen door Whigs. COWPER werd Kanselier; SUNDERLAND werd Secretaris van Staat, in spijt van den zeer rechtmatigen afkeer van ANNA. Bij den dood van den Prins van Denemarken had er nog uitgebreider verandering plaats: WHARTON werd Lord-Luitenant van Ierland, en SOMERS Voorzitter van den Raad. Ten laatsten was het bewind geheel in handen van de partij der Laag-Kerkschen.

In het jaar 1710 echter had er een geweldige omkeer plaats. De Koningin was steeds Tory in haar hart geweest. Hare godsdienstige gevoelens waren geheel aan den kant der Gevestigde Staatskerk. Hare gevoelens ten opzichte van naaste betrekkingen pleitten ter gunste van haren verbannen broeder. Hare gevoelens van eigenbaat dreven er haar toe, de ijveraars voor de Koninklijke voorrechten te begunstigen. De toegenegenheid, welke zij jegens de Hertogin van MARLBOROUGH koesterde, vormde de groote gerustheid der Whigs. Die toegenegenheid nu was ten laatsten in een doodelijken afkeer veranderd. Terwijl de groote partij, welke langen tijd over 't lot van Europa beschikt

had, ondermijnd werd door Kamerjuffers te St.-James, pakte er zich een hevige storm boven het land samen. Een dwaze godsdienstleeraar had eene dwaze preek gehouden tegen de beginselen der Omwenteling van 1688. De verstandigste leden van 't Bewind waren er voor, den man zijn gang te laten gaan; maar GODOLPHIN, aangevuurd door al den ijver van een pas-geworden Whig, en verbitterd door een spotnaam, welke in deze ongelukkige leerrede op hem was toegepast, drong er op aan dat de predikant ter verantwoording werd gedaagd. De waarschuwingen van den vrijzinnigen en verstandigen SOMERS werden in den wind geslagen. De aanklacht geschiedde; de godgeleerde werd overtuigd, en de aanklagers gingen te gronde. De geestelijkheid kwam haren vervolgd medebroeder te hulp. De landedelen kwamen der geestelijkheid te hulp. Eene ontboezeming van Tory gevoelens, zoo als Engeland sedert de laatste jaren van de regeering van KAREL II niet had gehoord, verbijsterde de Ministers, en schonk der Koningin de vereischte driestheid. Zij bedankte de Whigs, riep HARLEY en ST.-JOHN aan 't roer, en ontbond het Parlement. De verkiezingen vielen bepaald ongunstig voor het afgetreden Bewind uit. STANHOPE, die in zijne afwezigheid tot candidaat voor Westminster was gesteld, werd geslagen door een der Tory partij. De nieuwe Ministers, zichzelve meesters van het nieuwe Parlement bevindende, werden door de sterkste beweegredenen verlokkt tot het sluiten van een vrede met Frankrijk. Het gansche bondsstelsel, waarbij zich Groot-Britanje aangesloten

had, rustte op Whigsche beginselen. De veldheer, door wien de Britsche legers gestadig de overwinning behaald hadden, en voor wien het onmogelijk was een plaatsvervanger te vinden, was nu, wat hij ook vroeger mogt geweest zijn, een Whig-bevelhebber. Indien MARLBOROUGH werd ter zijde geschoven, was het waarschijnlijk dat er een groot onheil volgen zou. Behield hij daarentegen zijn opperbevel, dan zou elk door hem te verrichten grootseh wapenfeit de macht der partij in *oppositie* verhoogen.

Er werd diensvolgens een vrede gesloten tusschen Groot-Britanje en de Vorsten uit het Huis van Bourbon. Van dien vrede spreekt LORD MAHON in bewoordingen, welke de ernstigste gisping uitdrukken. Hij is met der daad daarin een uitmuntende Whig uit den tijd van den eersten LORD STANHOPE. «Ik kan niet nalaten een oogenblik stil te staan,» zegt hij, «om op te merken hoe grootelijks de loop eener eeuw de beteekenis van onze partij-namen heeft veranderd, — hoe veel een hedendaagsche Tory gelijk op een Whig uit de regeering van Koningin ANNA, en een Tory uit de regeering van Koningin ANNA op een hedendaagschen Whig.»

Wij geven de eene helft van LORD MAHON'S stelling toe; doch van de andere verschillen we ten eenen male. Wij geven toe, dat een hedendaagsche Tory in veel opzichten gelijk op een Whig uit de regeering van Koningin ANNA. Het is ook natuurlijk dat zulks het geval moest zijn. De slechtste zaken van de eene eeuw gelijken dikwerf op de beste zaken uit eene andere. Een klein-winkelier is tegen-

woordig even ruim voorzien als een aanzienlijk grossier in den tijd van Koningin ANNA. Zeer eenvoudige menschen dragen thans fijner laken, dan *Beau FIELDING* of *Beau EDGEWORTH* zich in den tijd van Koningin ANNA konden verschaffen. Wij zouden meer vertrouwen stellen in den apotheker van een hedendaagsch dorp, dan in den arts eener groote stad in Koningin ANNA's tijd. Eene hedendaagsche kostschoolhouderes zou den geleerdsten professor van Koningin ANNA's dagen over aardrijks-, sterre- en scheikunde dingen kunnen vertellen, welke hem verbaasd zouden doen staan.

De wetenschap van 't regeeren nu is eene proefondervindelijke wetenschap; en daarom is zij ook, even als alle andere proefondervindelijke wetenschap eene voortschrijdende wetenschap. *LORD MAHON* zou een zeer goede Whig geweest zijn in de dagen van *HARLEY*; maar *HARLEY*, dien *LORD MAHON* zoo strengelijk gispt, was zeer Whigsch als men hem vergelijkt met *CLARENDON*, en *CLARENDON* was een volkomen demokraat in vergelijking met *LORD BURLEIGH* uit *ELISABETH*'s tijd. Indien *LORD MAHON*, gelijk wij hopen, nog vijftig jaren leven blijft; zoo twijfelen wij er niet aan of, gelijk hij nu boogt op de gelijkenis der Tories van onzen tijd op de Whigs der Omwenteling van 1688, zal hij alsdan bogen op de gelijkenis der Tories van 1882 op die onsterfelijke vaderlanders, de Whigs der Hervormings-wet (1).

(1) *MACAULAY* schreef deze beoordeeling in 1833 kort na het doorvoeren der parlements-hervorming, welke evenwel natuurlijk nog geenszins de rij der hervormingen van dien aard in Groot-Britanje sluiten zal. — K.

De maatschappij gaat, naar wij gelooven, gestadig vooruit in kennis. De staart is nu, waar het hoofd ettelijke geslachten geleden was; doch hoofd en staart blijven nog op denzelfden afstand. Eene min uit de tegenwoordige eeuw is even wijs, als een rechter in *SHALLOW*'s tijd. Een knaap van de armscholen leest en spelt beter, dan de helft der edellui in de October-Club. Maar er is nog altijd een even groot onderscheid als vroeger tusschen rechters en minnen, leden van het Parlement en kinderen van de armscholen. Op gelijke wijze is de Whig, hoezeer een Tory nu tamelijk gelijk moge zijn aan een Whig van vóór honderd en twintig jaren geleden, toch nog altijd even ver als vroeger den Tory vooruit. Het hert, in de Verhandeling over den Bathos (1), hetwelk „dachte dat zijn achterpoot zijn voorpoot zou inhalen,” verkeerde niet erger in dwaling dan *LORD MAHON*, indien hij denkt dat hij werkelijk met de Whigs op ééne lijn staat. De volstreckte stand der partijen is veranderd; doch de betrekkelijke stand blijft dezelfde. Gedurende de gansche groote beweging, welke begon alvorens er partijnamen bestonden, en welke zal aanhouden nadat zij versleten zijn; gedurende de gansche groote beweging, waarvan het Charter van Koning *JAN*, de instelling van het Lagerhuis, de vernietiging van het lijf-eigenschap, de scheiding van den Zetel van Rome, de uitdrijving der *STUARTS*, de hervorming van het Ver-teenwoordigend Stelsel achtereenvolgende

(1) Over het nietige en gemeene in voorstelling en uitdrukking. *Bathos* is hier eene ironische tegenstelling van *Pathos*, *pathétisch*. — K.

hoofdpunten zijn, hebben er, onder den een of anderen naam, twee stellen van menschen bestaan, — zij die hunne eeuw vooruit waren, en zij die er bij ten achteren waren, — zij die de wijsste onder hunne tijdgenooten waren, en zij die er roem in stelden niet wijzer dan hun overgrootvaders te wezen. Het doet een waar genoegen, als men bedenkt dat, op zijn juisten tijd, de laatste dergenen die bij de achterwacht omstropelen de plaats zullen innemen, nu door de voorhoede ingenomen. Het Tory Parlement van 1710 zou voor een hoogst vrijzinnig Parlement zijn doorgestaan in de dagen van ELISABETH; en er zijn thans weinig leden van de Behoudende Club, die niet ten vollen gerechtigd zouden wezen eene plaats nevens HALIFAX en SOMERS in dier vereeniging in te nemen.

Hoezeer wij nu toegeven, dat een hedendaagsche Tory eenige gelijkenis heeft met een Whig uit Koningin ANNA's regeering; zoo kunnen wij echter in geen deele toegeven, dat een Tory uit Koningin ANNA's regeering gelek op een hedendaagschen Whig. Hebben de hedendaagsche Whigs wetten gestemd met het doel, den toegang tot het Lagerhuis te sluiten voor de nieuwe door den handel geschapen belangen? Hechten de tegenwoordige Whigs aan de leer van het goddelijk recht? Hebben de hedendaagsche Whigs zich beijverd alle Afgescheidenen van de Staatskerk uit ambt en gezag te weeren? De hedendaagsche Whigs zijn met der daad in het tegenwoordig oogenblik, even als de Tories van 1712, belust op vrede en op eene naauwe aansluiting bij Frankrijk. Maar

is er geen verschil tusschen het Frankrijk van 1712 en dat van 1852? Is Frankrijk nu (1) de vaste burcht der «priester-dwingelandij,» en de «willekeurige macht,» waartegen onze voorouders streden en baden? *Lord MAHON* zal, naar wij gelooven, inzien dat zijne gelijkstelling in alle wezentlijke omstandigheden even onjuist is als die, welke *FLUELLEN* tusschen *MACEDO* en *MONMOUTH* maakte, of als die, welke een vernuftig Tory onlangs tusschen Aartsbisschop *WILLIAMS* en Aartsbisschop *VERNON* wist te maken.

Wij stemmen met *Lord MAHON* overéén in zijn hoogen dunk van Koningin ANNA's regeering; maar dat gedeelte van der bewindslieden gedrag, hetwelk hij voor zijn bijzonderen lof uitkiest, is juist het gedeelte, dat wij het meest betwistbaar achten. Wij vereeren hen als de groote kampvechters voor staatkundige en verstandelijke vrijheid. Het is waar, dat zij waren mannen geboren in de zeventiende eeuw, en dat zij daarom onkundig waren van vele waarheden, welke aan de mannen der negentiende eeuw gemeenzaam zijn; doch zij waren, wat de hervormers der Kerk vóór hen waren, en wat de hervormers van het Lagerhuis sedert waren, de leiders van hun geslacht in eene juiste richting. Het is waar, dat zij aan den staatkundigen redetwist geenszins die ruimte toekenden, welke wij redelijk en veilig achten; maar aan hen zijn wij de opheffing van het Censorschap verschuldigd. Het is waar, dat zij het beginsel der godsdienstige vrijheid niet in

(1) Men herinnere zich steeds, dat *MACAULAY* dit in 1832 schreef. — K.

zijne volle uitgestrektheid huldigden; maar wij hebben hun de Verdraagzaamheids-Wet te danken.

Mogen we nu al meenen, dat de Whigs van Koningin ANNA's regeering, als een ligchaam beschouwd, in wijsheid en openbare deugden verre verheven waren boven hunne tijdgenooten de Tories; zoo willen we daardoor ons toch geenszins gebonden achten tot de verdediging aller maatregelen onzer lievelings-partij. Een leven vol handeling moet, zal het nuttig wezen, een leven van *transactie* zijn; doch bespiegeling laat geen schikking toe. Een staatsman is dikwerf in de noodzakelijkheid maatregelen toe te stemmen, die hij afkeurt, aangezien hij anders het welslagen van maatregelen, die hij van overwegend belang acht, zou in gevaar brengen; maar de geschiedschrijver ligt niet onder zoodanige noodzakelijkheid. Integendeel, het is een zijner heiligste plichten, duidelijk de dwalingen aan te wijzen van hen, wier gedrag hij over 't geheel bewondert.

Het dunkt ons nu dat ten aanzien van het groote vraagstuk, hetwelk Groot-Britanje gedurende de vier laatste jaren van Koningin ANNA's regeering verdeelde, de Tories het rechte voorhadden, en de Whigs in het ongelijk waren. Dat vraagstuk was, of Groot-Britanje vrede behoorde te sluiten, zonder van PHILIPS eene afstandsverklaring van de Spaansche Kroon te eischen?

Geen Parlementaire kampstrijd is, sedert den tijd van het Uitsluitings-Ontwerp tot het Hervormings-Ontwerp, zoo hevig geweest als die, welke plaats greep tusschen

de opstellers van het Vredesverdrag van Utrecht en de Oorlogs-partij. Het Lagerhuis was voor den vrede. De Lords daarentegen waren voor krachtdadige vijandelijkheden. De Koningin was gedwongen te kiezen, van welk harer beide hoogste kroonrechten zij wilde gebruik maken; — of zij Pairs wilde benoemen, dan wel het Parlement onthinden. De banden der partij-schap golden meer dan die van buurschap of bloed. De leden der vijandige factiën wilden ter naauwernood tegen elkander spreken, of zich onderling groeten. De vrouwen verschenen in de schouwburgen met de leuzen harer staatkundige gezindheid. De scheuring strekte zich uit tot de afgelegenste graafschappen van het eiland-rijk. Talenten, zoo als er vroeger zelden in staatkundigen kampstrijd optraden, werden in de dienst der vijandelijke partijen aangeworven. Aan de eene zijde stond STEELE, opgeruimd, levendig, dronken van geestrijk vocht en factie-haat, en ADDISON, met zijne beschaafde hekeling, zijne onuitputtelijke vruchtbaarheid der verbeelding, en zijne bekorende eenvoudigheid van stijl. In 't front der tegenpartij vertoonde zich een somberder en woester geest, de afvallige staatsman, de losbandige geestelijke, de meinedige minnaar, een hart brandend van haat tegen het gansche ras der menschheid, een vernuft rijkelijk gestoffeerd met beelden van den mesthoop en het pesthuis (1). — De Ministers zegevierden, en de vrede werd gesloten. Toen kwam de terugwerking. Een nieuwe Souverein besteeg den troon.

(1) SWIFT. — K.

De Whigs genoten het vertrouwen van den Koning en van het Parlement. De onbillijke gestrengheid, waarmee de Tories MARLBOROUGH en WALPOLE bejegend hadden, werd meer dan teruggegeven. HARLEY en PRIOR werden in de gevangenis geworpen; BOLINGBROKE en ORMOND zagen zich genoopt eene wijkplaats in den vreemde te zoeken. De wonden, in dezen wanhopigen kampstrijd geslagen, bleven vele jaren nabloeden. Het duurde lang, alvorens de leden van een der beide partijen over het vraagstuk van den Utrechtschen Vrede met kalmte en onpartijdigheid konden redetwisten. Dat de Whig Ministers de Engelschen aan de Nederlanders hadden verkocht; dat de Tory Ministers zulks aan de Franschen gedaan hadden; dat de oorlog alleen gevoerd was geworden om de zakken van MARLBOROUGH te vullen; dat de vrede alleen gesloten was om den terugkeer van den Pretendent te bevorderen; — deze aantijgingen en vele andere, ten eenen male ongegrond, of grovelijk overdreven, werden door de staatkundige hairklovers der laatste eeuw onderling naar 't hoofd geworpen en teruggekaast. In onzen tijd echter kan de vraag zonder te verbitteren behandeld worden. Wij zullen dan ook, zoo beknopt als mogelijk, de redenen opsommen, welke ons tot de gevolgtrekking leidden, waartoe wij gekomen zijn.

De gevaren, van den vrede te duchten, waren twee in getal; allereerst, het gevaar dat PHILIPS door gevoelens van persoonlijke toegenegenheid mogt verlokkt worden, in volkomen overeenstemming te handelen met den ouderen tak van zijn Huis, —

den Franschen handel ten koste van den Britschen te begunstigen, — en het Fransch Bewind in volgende oorlogen ter zijde te staan; — ten tweeden, het gevaar dat de nazaten van den Hertog van Bourgogne konden uitsterven, — dat PHILIPS naaste erfgenaam tot de Fransche Kroon kon worden, — en dat alzoo twee groote monarchieën onder één Souverein vereenigd konden worden.

Het eerste gevaar schijnt ons geheel en al denkbeeldig toe. Familie-toegenegenheid heeft zelden veel op de staatkunde der Vorsten vermogt. De toestand van Europa ten tijde van den Utrechtschen Vrede toonde, dat in staatkunde de banden van 't eigenbelang veel sterker zijn dan die van bloedverwantschap of vermaagschapping. De Keurvorst van Beijeren was door zijn schoonvader uit zijn gebied gedreven; VICTOR AMADEUS stond in de wapenen tegen zijn schoonzoon; ANNA was gezeten op een troon, waarvan zij een hoogst toegeevenden vader had helpen verjagen. Het is waar, dat PHILIPS van kindsbeen af er aan gewend was, zijnen grootvader met diepen eerbied te beschouwen. Het was deswege waarschijnlijk, dat de invloed van LODEWIJK XIV te Madrid zeer groot zou zijn; maar LODEWIJK XIV was meer dan zeventig jaren oud; hij kon niet lang leven; zijn erfgenaam was een kind in de wieg. Er was dan ook stellig geen grond tot de onderstelling, dat de staatkunde van den Koning van Spanje zou afhangen van zijne toegenegenheid voor een neefje, dat hij nooit gezien had. — Inderdaad, kort na den vrede begonnen de twee takken van het Huis van Bourbon onderling over hoop te liggen.

Er werd een naauw verbond gesloten tusschen PHILIPS EN KAREL, nog onlangs mededingers naar de Castiliaansche Kroon. Eene Spaansche Prinses, verloofd aan den Koning van Frankrijk, werd op de hoonendste wijze voor haar geboorteland teruggezonden; en er werd door het Hof van Madrid een besluit uitgevaardigd, waarbij aan elken Franschman bevolen werd Spanje te verlaten. Het is waar, dat, vijftig jaren na den Vrede van Utrecht, een verbond van bijzondere innigheid gevormd werd tusschen de Fransche en Spaansche regeeringen; maar beide regeeringen werden bij die gelegenheid niet door familie-toegenegenheid, maar door gemeenschappelijke belangen en gemeenschappelijke vijandschap gedreven. Hun verdrag, hoezeer Familie-Verdrag (*Pacte de Famille*) geheeten, was even zuiver een staatkundig verdrag, als de Ligue van Kamerijk of die van Pilnitz.

Het tweede gevaar was, dat PHILIPS den troon van zijn geboorteland zou kunnen bestijgen. Zulks gebeurde niet; maar het zou hebben kunnen gebeuren, en er was een oogenblik dat het weldra scheen te zullen gebeuren. Alleen een ziekelijk kind stond tusschen den Koning van Spanje en de nalatenschap van LODEWIJK XIV. PHILIPS V, het is waar, zag plechtig van zijne aanspraken op de Fransche Kroon af; maar de wijze, waarop hij bezit van de Spaansche Kroon verworven had, bewees het ongenoegzame van zoodanige afstands-verklaringen. De Fransche rechtsgeleerden verklaarden de afstands-verklaring van PHILIPS voor ongeldig, als onvereinigbaar met de grondwettelijke instellingen van het

rijk. De Fransche natie zou vermoedelijk hem ondersteund hebben, dien zij als den rechtmatigen erfgenaam beschouwden. ST.-SIMON, schoon veel minder ijverend voor de erfelijke monarchij dan de meeste zijner landgenooten, en hoezeer sterk verknocht aan den Regent, verklaarde in tegenwoordigheid van dien Vorst, dat hij nimmer de aanspraken van het Huis van Orleans tegen die van den Koning van Spanje zou ondersteunen. «Indien zoodanig,» zeide hij, «mijne gevoelens zijn; wat moeten dan wel de gevoelens van anderen wezen?» BOLINGBROKE, dit gaat stellig, was ten volen overtuigd dat de afstands-verklaring niet meer waarde had dan 't papier, waarop zij geschreven stond, en vroeg haar alleen met het doel, het Britsch Parlement en de Britsche natie te blinddoeken. — En toch, hoezeer het een oogenblik waarschijnlijk was dat het nakroost van den Hertog van Bourgogne zou uitsterven, en hoezeer het schier zeker was dat, mogt dat nakroost uitsterven, PHILIPS V met gunstigen uitslag zijne aanspraken op de Kroon van Frankrijk zou doen gelden, verdedigen wij het beginsel van den Vrede van Utrecht. In de eerste plaats had KAREL, kort na den slag van Villaviciosa, door den dood zijns ouderen broeders al de bezittingen van het Huis van Oostenrijk geërfd. Voorzeker, ware aan deze bezittingen de gansche monarchij van Spanje toegevoegd, dan zou de evenaar van 't staatkundig evenwicht groot gevaar geloopen hebben van door te slaan. De vereeniging der Oostenrijksche landen met Spanje zou, wel is waar, niet eene zoo te duchten gebeurtenis geweest zijn als

eene vereeniging van Frankrijk en Spanje; maar KAREL was tegenwoordig Keizer, — PHILIPS was niet, en zou wellicht ook nimmer Koning van Frankrijk zijn. De zekerheid van het minder kwaad mogt wel gesteld worden tegenover de kans van het grooter kwaad.

In waarheid trouwens gelooven we niet, dat Spanje lang onder het beheer van een Keizer of van een Koning van Frankrijk zou gebleven zijn. Het karakter der Spaansche natie was eene betere zekerheid voor de natiën van Europa, dan eenige uiterste wil, eenige oorkonde van afstand, of eenig verdrag. Dezelfde geestkracht, welke de bevolking van Castilië had ten toon gespreid toen Madrid door de bonds-legers was bezet, zouden de Castilianen hebben ten toon gespreid zoodra hun land op het punt stond een Fransch gewest te worden. Hoezeer zij niet langer meesters buiten-af waren, zoo waren zij toch geenszins geneigd, vreemdelingen te hunnent met het gezag bekleed te zien. Indien PHILIPS V had beproefd, Spanje door bevelschriften uit Versailles te besturen, zou een tweede Groot Verbond gemakkelijk hebben tot stand gebracht, wat het eerste niet had kunnen bewerkstelligen. De Spaansche natie zou zich tegen hem vereenigd hebben met even grooten ijver, als zij zich vroeger rondom hem geschaard had. En hiervan schijnt hij ten volien bewust geweest te zijn. Gedurende vele jaren was de lievelings-wensch van zijn hart, dat hij eenmaal den troon van zijnen grootvader mogt bestijgen; maar hij schijnt het nooit mogelijk geacht te hebben, dat hij gelijktijdig in het land zijner aan-

neming en in dat zijner geboorte regeeren kon.

Dit waren de gevaren van den vrede; en zij komen ons voor van geen zeer geduchten aard te zijn. Tegen deze gevaren moet men de rampen van den oorlog en de kans van mislukking overstellen. De rampen van den oorlog, — de verspilling van menschenlevens, de staking van den handel, het slinken van den rijkdom, de ophooping van schuld, vereischen geene toelichting. De kansen der mislukking zijn bezwaarlijk na 't bestaand verloop van tijd met naauwkeurigheid te berekenen; doch wij gelooven toch dat eene aan de waarheid nabijkomende schatting zonder veel moeite zou kunnen gevormd worden. De Bondgenooten waren zegevierend in Duitschland, Italië en de Zuidelijke Nederlanden. Het was geenszins onwaarschijnlijk, dat zij zich een weg zouden kunnen banen tot in het hart van Frankrijk; doch te geener tijde sedert het begin van den oorlog waren hunne vooruitzichten zoo duister geweest in dat land, hetwelk het eigenlijk voorwerp van den kampstrijd was. In Spanje hadden zij slechts weinige vierkante mijlen in bezit. De gezindheid der groote meerderheid van de natie was hun bepaald vijandig. Al hadden zij volhard, — al hadden zij voordeelen verworven zoo groot, als zij slechts met mogelijkheid verwachten konden, — al hadden zij eene reeks van overwinningen behaald zoo luisterrijk als die van HÖCHSTÄDT en RAMILLIES, — al ware Parijs gevallen, — al ware LODEWIJK XIV krijgsgevangen gemaakt; zoo twijfelen wij er nog aan, of zij hun doel zouden bereikt

hebben. Zij zouden nog steeds onbeëindigbare vijandelijkheden hebben te voeren gehad tegen de gansche bevolking van een land, dat bijzondere voordeelen oplevert voor den ongeregelden oorlog, en waarin aanvallende legers meer van den honger dan van het zwaard te verduren hebben.

Wij zijn diensvolgens voor den Vrede van Utrecht; doch wij zijn daarom nog geen bewonderaars der staatslieden, welke dien vrede sloten. HARLEY was onzes inziens een grootsche beuzelaar, en ST.-JOHN een schitterende fielt. De groote massa hunner volgelingen bestond uit plattelands-geestelijken en den land-adel; twee soorten van menschen, die toen in kennis achterstonden bij een beschaafden winkelier of pachter uit onzen tijd. *Ds. BARNABAS*, *Ds. TRULLIBER*, *Sir WILFUL WITWOULD*, *Sir FRANCIS WRONGHEAD*, *Squire WESTERN*, *Squire SULLEN* (1), zoodanig waren de lieden, die de voornaamste sterkte der Tory partij uitmaakten gedurende de zestig jaren volgende op de Omwenteling van 1688. Het is waar, dat zij, om hun lievelings-ontwerp van vrede-sluiting tot stand te brengen,

(1) Karakters uit werken van dien tijd; onder anderen is *Squire WESTERN* het type van een landedelman, door *FIELDING* met onovertrefbare geestigheid in zijn *Tom Jones* opgevoerd. — K.

zonder den minsten schroom tot laster en bedrog hunne toevlucht namen. Het is waar, dat zij aan de Britsche natie eene verlooehening opdrongen, welke zij wisten dat bezijden de waarheid was. Het is waar, dat zij de Catalanen aan de wraak van PHILIPS prijs gaven, en zulks op eene wijze onbestaanbaar met menscheijkheid en nationale eer. Maar ten aanzien van het groote vraagstuk van Vrede of Oorlog, kunnen wij geen ander gevoelen aankleven, dan dat hun besluit den Staat tot voordeel strekte (1).

Wij hebben echter bereids, dus besluit *MACAULAY* zijn vertoog, de ons gestelde grenzen overschreden. Ons blijft alleen nog de gelegenheid, *Lord MAHON* een hartelijk vaarwel toe te roepen, en hem te verzekeren dat wij, hoe afkeerig wij ook mogen zijn van zijne staatkundige gevoelens, hem steeds met genoegen op het onzijdig terrein der letteren zullen ontmoeten.

G., Dec. 1855.

G. K. Hz.

(1) Al beamen ook wij het wenschelijke van eenen vrede met afzage van de verwijdering van PHILIPS uit Spanje; zoo mogen we als Nederlanders toch niet nalaten, ook onzerzijds met nadruk te wijzen op de arglistige verraderlijkheid, waarmee de Tories Groot-Britanje van rol deden veranderen. — K.

OVERZIGT

DER

VERGELIJKENDE PROEVEN,

genomen te Metz in 1836 en 1837, met het oorlogsbuskruid van de verschillende vervaardigingswijzen, door den luitenant-kolonel PROBERT.

(Uit het *Mémorial de l'Artillerie*, Tome VI.)

Vervolg van N°. 7, Blz. 321.

Worpsverheden in mortieren van verschillend kaliber.

Ofschoon de werking van het buskruid in den buskruidproefmortier overeenstemt met die in de andere mortieren, was het belangrijk om te onderzoeken, of de rangschikking der buskruidsoorten in beide gevallen hetzelfde was, vooral wanneer men mortieren van verschillend kaliber, sterke en zwakke ladingen en grootere of kleinere speelruimte nam. Daarom heeft men de mortieren van de verschillende kalibers, en wel in verschillenden staat van bruikbaarheid, aangewend tot de beproeving van al de kruidsoorten; drie van de zes gebruikte mortieren hadden juiste afmetingen; twee hadden verwijdingen van 1,4 tot 1,8 streep, en de laatste had

een leger van 4,5 streep en eene verwijding van 5 tot 5,5 streep. Er zijn twee ladingen voor elk kaliber gebruikt, die namelijk welke men tot het bereiken der afstanden van 600 en van 400 ellen gebruikt, te weten:

Voor de mortieren van	52 d ^m	0,9	en	0,7 pd.
» » » »	27 d ^m	0,7	»	0,5 »
» » » »	22 d ^m	0,55	»	0,25 »

Men heeft het werpen met de grootste ladingen voor de verschillende buskruidsoorten herhaald, nadat men daaruit de korrels, kleiner dan die van artilleriekruid, had verwijderd. De gemiddelden uit twee worpen van deze verschillende reeksen, zijn in het volgende overzicht opgenomen.

Worpsverheden in ellen van de verschillende buskruidsoorten uit de mortieren van verschillend kaliber.

Kaliber.	Toestand der ziel.	A	B	C	D	E	F	G	H	K	L
Gewone ladingen.											
32 dm.	In zeer goeden staat	472,7	538	538,5	591,5	654,5	562,5	631,5	682,5	554,5	500,5
	In goeden staat	453,7	548	543,5	529,5	604	535,5	618	661,5	548	463,5
27 dm.	Diep leger	399,5	502,5	457,5	538	535	493,5	584,5	633	493,5	445,5
	Kleine verwijding	477,3	557	512	576,5	605,5	560,5	662,5	678,5	590,5	508
22 dm.	In goeden staat	440,3	562,5	480	571,5	616	564,5	638	684	590	489,5
	Vrij aanzienlijke verwijding	399	475,5	443,5	544	557	507	623,5	693	501	448
Kruid zonder kleine korrels.											
32 dm.	In zeer goeden staat	416	537,5	517	604	609	549	593,5	692,5	574	535
	In goeden staat	434,5	537	491	541,5	590,5	518	587,5	704	542,5	509,5
27 dm.	Diep leger	395	470,5	452	495,5	516,5	447	512,5	620	449	446,5
	Kleine verwijding	445	532,5	533	587,5	605	566,5	614	694	546	529,5
22 dm.	In goeden staat	379,5	549,5	473,5	562	573,5	501	579	680	514	483,5
	Vrij aanzienlijke verwijding	369,5	489	453	560	507,5	473	621,5	634,5	470	441,5
Kleine ladingen.											
32 dm.	In zeer goeden staat	305,5	408	391	440,5	433,5	400	471	462,5	442	378,5
	In goeden staat	300	381,5	381,5	437	431,5	391	459	485,5	397	333,5
27 dm.	Diep leger	225,5	273,5	296	337,5	341	308,5	351	353,5	333	291
	Kleine verwijding	269,5	374,5	371,5	396,5	406,5	368,5	418,5	452,5	390,5	300,5
22 dm.	In goeden staat	259	391,5	317,5	427	390	346,5	411,5	398	377	341
	Vrij aanzienlijke verwijding	216	315	298,5	344	366	344,5	377,5	400,5	336,5	290,5
Gemiddelde der worpsverheden met de gewone ladingen.											
32 dm.	In zeer goeden staat	444,3	557,75	537,75	597,75	631,75	555,75	612,5	687,5	564,25	517,75
	In goeden staat	444,1	541,5	502,25	535,5	597,25	537,75	602,75	682,75	545,25	486,5
27 dm.	Diep leger	397,3	486,5	454,75	516,75	525,75	470,25	548,5	626,5	471,25	546
	Kleine verwijding	461,1	554,75	522,5	582	605,25	563,5	638,25	687,25	568,25	418,75
22 dm.	In goeden staat	419,9	556	476,75	566,75	594,75	532,75	609,5	682	552	486,5
	Vrij aanzienlijke verwijding	384,75	482,25	448,25	552	532,25	490	573,5	663,75	485,5	444,75

De worpsverheden der bommen rangschikken de kruidsoorten van dezelfde vervaardigingswijze op dezelfde wijze als de buskruidproefmortier; dit is niet het geval met het kruid van verschillende vervaardigingswijze: dat met de tonnen blijft niet op dezelfde hoogte met het stampmolenkruid, maar daalt af tot gelijk met het kruid der drukmolens. De rangschikking door de worpsverheden met de bommen, stemt vrij goed overeen met die naar de snelheid van ontbranding. De rangschikking van het stampmolenkruid en van dat uit de tonnen, door de verschillende kalibers en de beide ladingen, komt vrij wel op hetzelfde neder; zelfs hebben de verwijdingen geringen invloed; daarentegen is er in deze verschillende omstandigheden groot onderscheid in de rangschikking van het drukmolenkruid.

Men ziet uit deze proeven, dat het oude kruid en dat uit de tonnen, benevens het zeer digte drukmolenkruid, zeer in het nadeel zijn bij het gebruik in mortieren; het gewone stampmolenkruid overtreft de andere kruidsoorten hierin verre.

*Aanwankelijke snelheid aan geweer-
kogels medegedeeld.*

Daar de uitwerking van het kruid verandert met de grootte der lading en met

den tijd dien het projectiel aan zijnen invloed is onderworpen, is het noodig die uitwerking te onderzoeken in alle soorten van vuurwapenen, en vooral in de geweren, door welke een zoo aanzienlijk gedeelte van het oorlogskruid verbruikt wordt. Daartoe heeft men met den geweeslinger vijf schoten gedaan met elke kruidsoort, met elke der stalen van de in drie grootten gesorteerde korrels en met het kruid dat men aan vochtproeven had onderworpen, zoowel nadat het gedroogd was, als terwijl het nog de hoeveelheden vocht bevatte, door een verblijf van vijftien en van twintig dagen in de vochtbakken opgenomen. Ook heeft men geschoten met kruid dat gedurende vijf en zeventig dagen in opene bakken was gelucht, en met stalen buskruid, die gedurende twintig dagen aan afwisselingen van droogte en vochtigheid blootgesteld waren geweest. Men heeft de aanvankelijke snelheden der kogels op twee wijzen bepaald: 1°. uit de beweging van den slinger, 2°. uit die van den geweerloop, waarbij men de aanwijzingen van het *Bijvoegsel tot het Voorschrift van de beproeving van het buskruid* heeft gevolgd. Het gemiddelde van 5 schoten met elk dier stalen, is in onderstaande tabel opgenomen:

Aanvankelijke snelheden aan de geweerkogels door de verschillende kruidsoorten medegeedeeld.

	A ³	A ¹⁰	B	C	D	E	F	G	H	K	L
Gemiddelde snelheid in ellen uit 15 schoten met elke buskruidsoort.											
Korrels van alle grootten	419	427	483	463	481	479	469	475	497	436	495
Van meer dan 1,4 streep middellijn	403	399	439	446	447	460	439	454	486	433	447
Van 1 tot 1,4 streep middellijn	437	437	482	319	541	322	482	486	500	492	482
Kruid gedurende 73 dagen gelucht	405	417	466	451	435	457	433	435	482	448	»
» » 20 » blootgesteld aan afwisingen van droogte en vochtigheid	431	»	476	448	439	473	473	466	500	455	»
Kruid gedroogd na 11 dagen in met vocht verzadigde lucht te hebben gelegen	437	»	464	404	420	444	470	472	504	433	»
Hetzelfde na 20 dagen	440	»	433	338	393	421	466	476	496	424	»
Gemiddelden uit 20 schoten van dit slecht bewaarde kruid	428	»	463	413	408	449	465	467	495	440	»
Kruid 20 dagen in met vocht verzadigde lucht bewaard	72	»	121	103	119	121	273	365	152	166	»
Kruid 11 dagen enz.	206	»	278	264	300	324	379	408	362	317	354
Verlies van het aan het vocht blootgestelde	83	»	73	78	73	75	42	23	69	63	»
Kruid voor elke 100 el aanvankelijke snelheid	51	»	42	42	38	33	19	14	27	31	29

Het oude kruid staat voor alle grootten der korrels ten achter bij de andere kruidsoorten; het zeer digte kruid, en vooral dat met bruine kool, heeft minder gunstige uitkomsten gegeven dan die der andere soorten van buskruid, welk verschil nog aangroeit wanneer men alleen korrels artilleriekruid neemt. Het geeft echter gunstige uitkomsten en behoort zelfs onder de beste kruidsoorten gerangschikt te worden, als men alleen korrels infanteriekruid neemt, want met het kleiner worden der korrels groeit zijne aanvankelijke snelheid aan.

Bij het gewone stampmolenkruid verkrijgt men geen groote verschillen in de uitwerking, al neemt men korrels van verschillende grootte of met verschillende hoeveelheden opgenomen vocht. Niet alleen hierin overtreft het alle andere kruid-

soorten, maar het deelt aan den kogel ook grootere aanvankelijke snelheid mede; slechts bij korrels infanteriekruid zijn de snelheden, met eenige der kruidsoorten van aanmerkelijke digtheid, even groot als die van het stampmolenkruid.

Druk-molenkruid van zwarte kool, gewone mengverhouding en middelbare digtheid, geeft dezelfde voordeelen als de beide bovengenoemde, en moet altijd onder de goede kruidsoorten worden gerangschikt.

Tonnenkruid en stampmolenkruid van 24 uur bewerking, staan op dezelfde lijn en volgen onmiddellijk op het gewone buskruid, wat grootte en regelmatigheid van worpsverheid betreft.

Het oude kruid en het drukmolenkruid verliezen veel in uitwerking, wanneer zij zeer vochtig zijn; de aanvankelijke snelheden van den geweerkogel worden dan met

meer dan drievierde verminderd. De overige kruidsoorten, vooral het tonnenkruid, verliezen veel minder.

Van de stalen kruid, die gedroogd waren na zeer vochtig te zijn geweest, kregen het tonnen- en het stampmolenkruid hunne oorspronkelijke kracht terug, terwijl het zeer digte drukmolenkruid, zoo als C en D, met meer zwavel en minder kool ongeveer 100 ellen in aanvankelijke snelheid verloren; het drukmolenkruid van de gewone mengverhouding E en K verloor de helft minder.

De rangschikking door den geweer-slinger van het kruid met korrels van alle grootten en van het kruid met de groote korrels, wijkt weinig af van die door den buskruidproefmortier, maar voor de kleine korrels is die geheel anders; zij stemt dan meer overeen met de rangschikking naar de soortelijke gewigten met tusschenruimten, en met de hoeveelheden verbrande sas bij gelijkheid van oppervlak, welke hoeveelheden bij de verbrandingsproeven bepaald zijn.

Aanvankelijke snelheden der kanonkogels.

Daar de uitwerking van het buskruid in de groote vuurmonden niet kan worden afgeleid uit de uitkomsten met den buskruidproefmortier en met de draagbare wapenen verkregen, zoo is het noodig die uitwerking regtstreeks te meten, om de

meerdere of mindere bruikbaarheid van het kruid, tot een der gewichtigste einden waartoe men het aanwendt, te kunnen beoordeelen.

Men heeft met een kanon van 24 \mathfrak{C} en een veldkanon van 12 \mathfrak{C} beide tot kanonslingers ingerigt, en met den ballistischen kanonslinger die ballistische uitwerkingen bepaald; deze toestellen waren vervaardigd naar ontwerpen van de kapiteins PLOBERT en MORIN, en te Metz opgesteld. Voor alle kruidsoorten is $\frac{1}{4}$ en $\frac{1}{3}$ kogelzware lading gebruikt; bij den 24 \mathfrak{C} werden, als naar gewoonte, onopgekloste kogels, twee propen en papieren kardoeszakken, bij den 12 \mathfrak{C} opgekloste kogels en saaijen kardoeszakken gebezigd.

De rangschikking der kruidsoorten door den ballistischen kanonslinger voor de beide ladingen en de twee kalibers, is nagenoeg dezelfde als die door den geweer-slinger voor kleine korrels en die naar de soortelijke gewigten zonder tusschenruimten; het zeer digte kruid geeft de grootste snelheden, het drukmolenkruid, het tonnenkruid en het stampmolenkruid van 24 uren bewerking geven nagenoeg gelijke aanvankelijke snelheden; dan volgt het oude kruid, dat een weinig minder sterk is, en ten laatste het gewone stampmolenkruid. In de volgende tabel zijn van 4 schoten de gemiddelden der aanvankelijke snelheden, met den ballistischen slinger verkregen, opgenomen.

Aanvankelijke snelheden in ellen door de verschillende buskruidsoorten aan de kogels van 24 en van 12 ℥ medegedeeld, afgeleid uit de

Kanonnen.	Ladingen in ponden.	A	B	C	D	E	F	G	H	K	L
		Belegeringskanon van 24 ℥ } 3,0 4,0	471,3	482,3	504,0	498,6	494,2	486,7	487,5	457,4	496,3
Veldkanon van 12 ℥ . . } 1,5 2,0	458,4	462,1	483,9	480,6	469,3	475,7	464,0	448,4	485,1	479,6	
		516,8	522,6	536,8	537,1	523,2	521,3	525,4	488,8	542,5	538,9

Aanvankelijke snelheden in ellen der kogels van 24 en van 12 ℥ met de verschillende buskruidsoorten, afgeleid uit den terugloop der kanonnen.

Kanonnen.	Ladingen in ponden.	A	B	C	D	E	F	G	H	K	L
		Belegeringskanon van 24 ℥ } 3,0 4,0	461,3	472,3	495,1	489,7	483,0	479,8	480,0	446,5	487,7
Veldkanon van 12 ℥ . . } 1,5 2,0	456,8	457,1	482,3	479,0	465,0	473,0	466,9	452,8	481,7	478,0	
		514,6	517,3	537,6	535,9	522,4	518,8	528,6	482,4	535,0	535,6

De aanvankelijke snelheden, afgeleid uit den terugloop der kanonslingers, rangschikken de kruidsoorten juist in dezelfde orde als die welke gevonden zijn met den ballistischen slinger, hoewel de eerstgenoemde snelheden een weinig kleiner zijn.

De minderheid van het gewone kruid is des te grooter naarmate de ladingen sterker zijn, hetgeen door de groote hoeveelheid (1,544 ten 100) stof, die het bevat, veroorzaakt wordt; die hoeveelheid, gevormd door de reis van 456 mijlen, welke het kruid na zijne vervaardiging

heeft gedaan, belet het snel ontbranden der groote ladingen; men verkrijgt dan ook met dit kruid grootere en regelmatig' snelheden vóór het vervoer, of wanneer men het grootste gedeelte van het stof verwijderd, zoo zelfs dat $\frac{1}{4}$ kogelzware lading meer snelheid aan den kogel en minder terugloop aan het kanon geeft, dan $\frac{1}{3}$ kogelzware lading met stof vermengd. Zoo heeft de lading van 5 pond aan den kogel van 24 ℥ eene snelheid van 480,7 ellen medegedeeld, en eenen terugloop veroorzaakt die $\frac{1}{20}$ kleiner is dan bij $\frac{1}{3}$ kogelzware lading van het met stof

gemengde kruid, ofschoon het projectiel met meerdere snelheid was voortgeworpen. Hieruit volgt dat men op die wijze de aanvankelijke snelheid kan vermeerderen, terwijl men het kruidverbruik en de vernielende werking op de affuit vermindert. Men vermeende dat dit eene eigenschap was, welke alleen sommige niet op stampmolens vervaardigde buskruidsoorten bezaten; het blijkt nu dat dit verschijnsel ook met stampmolenkruid kan worden verkregen. Buitendien was reeds door redenering en berekening aangetoond, dat dit verschijnsel een gevolg is der wetten van beweging van het projectiel en van het kruidgas in den vuurmond, en dat het alleen dan vreemd scheen te zijn, wanneer men de beweging van het buskruidgas buiten beschouwing liet. De vermeerdering van aanvankelijke snelheid, verkregen door weglating van het kruidstof, is bij $\frac{1}{4}$ kogelzware lading 10 en 24 ellen voor de kanonnen van 12 en van 24 w , en bij $\frac{1}{3}$ kogelzware lading 24 en 50 ellen voor diezelfde vuurmonden.

Aanvankelijke snelheden met verlengde kardoezen.

Daar de minister gelast had den invloed van het gebruik van verlengde kardoezen op de beschadiging van de vuurmonden te onderzoeken, zoo moest men zich eerst bekend maken met den invloed dier ladingwijze op de aanvankelijke snelheden, om zeker te zijn dat de verminderde beschadiging geen gevolg was van eene verminderde uitwerking van het buskruid. De proeven te Metz in 1854 gedaan,

door de Commissie voor de grondbeginselen van het schieten, hadden wel aangetoond dat de kogelindrukken, teweeggebracht door de projectielen met verlengde kardoezen, voor het minst even groot waren als die door de gewone ladingswijze; maar het was toch noodzakelijk zich omtrent die uitkomst zekerheid te verschaffen, door het gebruik van middelen die grootere naauwkeurigheid konden geven. Door het verlengen der lading wordt de ruimte achter den kogel vergroot, en de spanning van het kruidgas alsmede de werking op de wanden der ziel verminderen daardoor wel is waar, maar daarentegen heeft er eene snellere ontbranding van de lading plaats, door dat de eerstontwikkelde hoeveelheden gas — zich vrij door de ruimte kunnende bewegen die ontstaan is door de vermindering in middellijn der kardoes — de verder verwijderde gedeelten der lading spoediger doen ontbranden dan bij de gewone wijze van laden het geval is. Kort na het ontsteken der lading worden dus de voordeelen van de mindere spanning, ten gevolge der grootere ruimte, opgewogen door de grootere hoeveelheid ontwikkeld gas, ten gevolge der snellere ontbranding. Dit verschijnsel neemt toe met de grootte en de lengte der lading, en met het afnemen der snelheid waarmede het buskruidgas door de tusschenruimten der korrels dringt. Men moest bijgevolg proeven nemen met zwakke en met sterke ladingen van de verschillende buskruidsoorten. Voor de ladingen stampmolenkruid zonder stof, van 5 ponden en daar beneden, geven de gewone en de verlengde kardoezen

dezelfde aanvankelijke snelheden; bij sterkere ladingen winnen de verlengde kardoezen het van de gewone.

De volgende tabel is verkregen door de

vergelijking van de gewone wijze van laden en die met zeer verlengde kardoezen, waartoe men buskruid van geringe, middelbare en groote digtheid heeft gebruikt.

Aanvankelijke snelheid in ellen door gewone en verlengde kardoezen, bij $\frac{1}{2}$ kogelzware lading.

Buskruid.	B	C	H
Gewone lading met kardoes van 140 strepen middellijn . .	377,8	647,4	534,7
Verlengde lading met kardoes van 128 strepen middellijn .	396,8	646,3	545,6

Bij de digtste kruidsoorten en bij de gewone worden de uitwerkingen van het verlengen der lading tegen elkander opgewogen, zelfs wanneer men de lading meer verlengt dan tot het in goeden staat houden der kanonnen noodig is (1); die wijze van laden verdient de voorkeur boven de gewone.

Verschillen in aanvankelijke snelheid bij de kruidsoorten van groote digtheid.

De te Esquerdes met buskruid van groote digtheid verkregen uitkomsten omtrent de groote verschillen in aanvankelijke snelheid bij het veranderen van de speelruimte of van de uitzetting der ziel, zijn te Metz in de beide reeksen van proeven bevestigd geworden, blijkens onderstaande opgave.

(1) Zie de reeds aangehaalde *Mémoire sur le mode de chargement à adopter pour rendre les poudres inoffensives dans les bouches à feu.*

Aanvankelijke snelheid in ellen met kruidsoorten van groote, middelbare en geringe digtheid in 12 L^{rs} kanonnen in goeden staat, en in andere met uitzettingen van de ziel, bij $\frac{1}{3}$ kogelzware lading.

Plaats en tijdstip der proeven.	Overmaat instrepen van de middellijn der ziel boven het kaliber bij de ligplaats van den kogel.	Aanvankelijke snelheden met het kruid		
		K	G	H
Esquerdes, 1831.	0 à 0,5	543,0	"	"
Metz, 1837.	1,0 à 1,5	542,5	525,4	488,8
Esquerdes, 1831.	3,6	528,9	504,3	483,4
Esquerdes, 1832.	meer dan 9,0	485,2	483,0	474,8
Vershil in snelheid in kanonnen die zich in goeden staat bevinden en in die met sterke uitzettingen der ziel		57,3	42,4	14,0

Het verschil in aanvankelijke snelheid groeit dus aan met de digtheid van het buskruid. Dat men te Metz en te Esquerdes niet denzelfden ballistischen slinger heeft gebruikt, kan geenen invloed op de proeven hebben uitgeoefend, daar de aanvankelijke snelheden met het kruid K uit in goeden staat zijnde 12 L^{rs} , volgens de

proeven op die twee plaatsen, zeer goed overeenstemmen. Zoo gaf ook het kruid D, waarmede te Esquerdes met $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{3}$ en $\frac{1}{2}$ kogelzware lading 502,99, 565,45 en 646,14 ellen aanvankelijke snelheid verkregen was, te Metz met even zware ladingen 498,6, 564,97 en 647,4 ellen.

(Wordt vervolgd.)

 OVER HET GEBRUIK VAN TUSSEHENPROPPEN VAN STROO BIJ DE KANONNEN.

Het voorschrift tot de bediening van het batterij-geschut bepaalt, dat tusschen de kardoes en den kogel of de kartets eene prop moet geplaatst worden. Door het gebruik dezer prop wordt, bij de bronzen kanonnen, het ontstaan van een kogelleger aanmerkelijk tegengegaan, dewijl, door het altijd bestaande verschil in de lengte der gebruikte proppen, de kogel bij elk schot eene andere ligplaats in de ziel verkrijgt. De aanwending van tusschenproppen vermeerderd dus in hooge mate de duurzaamheid der bronzen vuurmonden, daar het bestaan van een kogelleger, dat gevormd zijnde vrij snel in diepte toeneemt, de hoofdoorzaak is van het onbruikbaar worden dier vuurmonden.

Bij ijzeren kanonnen is, door de groote hardheid van het gegoten ijzer, het ontstaan van een kogelleger minder te vreezen, en kan dus de tusschenprop bij die vuurmonden gemist worden. Ook bij bronzen vuurmonden is de tusschenprop onnoodig, als daaruit kartetsen geschoten of schoten met zeer kleine ladingen, zoo als bij het ricochetteren, gedaan worden, daar ook bij deze twee soorten van schoten geen kogelleger ontstaat.

Hoewel het bovengenoemd voorschrift niet bepaalt, welke soort van tusschenproppen moet gebruikt worden, zijn bij onze artillerie de proppen van stroo van algemeen gebruik. Bij de granaatkanonnen

is echter voorgeschreven, dat de strooijen prop met een stuk haren kleed moet omwikkeld worden.

De gemakkelijke aanmaak en de weinige kostbaarheid der proppen van stroo, zijn zeker de oorzaak harer aanwending. Zij bezitten echter groote gebreken, die haar voor het gebruik geheel ongeschikt maken en hare vervanging door eene betere prop zeer wenschelijk doen zijn.

Het groote gebrek der strooijen prop is, dat zij soms bij het schot in de ziel achterblijft, waaruit zij dan moeilijk te verwijderen is. Zij vertraagt dan het laden, noodzaakt na elk schot het onderzoeken van den vuurmond met den aftrekker, ten einde zeker te zijn dat de kardoes tegen den stootbodem kunne gebragt worden. Bovendien leert de ondervinding, dat én na de verwijdering der achtergeblevene prop, én ook als de prop door de lading uit de ziel gedreven is, er altijd eenig stroo van de prop in de ziel achterblijft, dat soms brandend is en door den wischer niet altijd uitgedoofd wordt. Dit brandende stroo is bij volgende ladingen zeer gevaarlijk, en kan aanleiding geven tot het ontijdig afgaan van het schot.

Reeds voorlang wist men, dat bij kleine ladingen de strooijen prop in de ziel achterbleef. De jaarlijksche practische oefeningen der kadetten hadden zulks bij de ricochetschoten ten volle aangetoond, bij

welke schoten de tusschenprop bijna altijd in de ziel terugbleef. De tusschenprop werd daarom dan ook bij die schoten niet meer gebruikt.

Ook vind ik nog onder mijne aantekeningen opgeteekend, het in de ziel achterblijven van eene strooijen tusschenprop, bij het schieten met gloeiende kogels in het kadettenkamp te Waalsdorp in 1826. Bij de eersten dier schoten met volle lading, werden de proppen uitgedreven, doch toen daarna met verminderde lading gevraagd werd, bleef de prop in de ziel achter. Daar men zulks niet verwacht had, ging men, na het stuk uitgewischt te hebben, over tot eene volgende lading, die echter, op welke wijze ook beproefd, niet te ontsteken was. Na het uithalen der lading en het daarop met den aftrekker onderzoeken der ziel, haalde men daaruit de achtergeblevene strooijen prop, die aan het achtereinde brandende was. Ook bij een volgend schot bleef de tusschenprop in de ziel terug.

Bij het gebruik der volle lading is mij het achterblijven der strooijen prop voor het eerst voorgekomen bij de practische oefeningen der kadetten in 1855. Er moesten toen demonteerschoten met $\frac{1}{4}$ kogelzware lading uit een lang bronzen kanon van 12 R gedaan worden, voor welke schoten ik zeer vast ineengedraaide strooijen proppen van $1\frac{1}{2}$, tot 2 kalibers lengte had doen vervaardigen, die zoo naauwkeurig in de ziel pasten, dat zij niet dan met kracht door den aanzetter konden naar achteren gebracht worden. Door het gebruik van zulke vaste en goed sluitende proppen, geloofde ik het terug-

blijven der tusschenproppen te beletten, doch had bepaald dat de ziel, na elk schot, met den aftrekker moest onderzocht worden, ten einde van de uitdrijving der prop zeker te zijn.

Bij de twee proefschoten, ter bepaling der vereischte elevatie, werd de tusschenprop uitgedreven en bij het onderzoeken slechts een weinig los stroo uit de ziel gehaald; doch bij het 5^e schot, dat als n°. 1 der demonteerschoten werd beschouwd, bevond men, dat de prop in de ziel was achtergebleven. Tot het met den aftrekker uithalen dier prop is ruim $\frac{1}{4}$ uur noodig geweest.

Bij de twee volgende schoten werden de proppen weder uitgedreven, eenig stroo in de ziel achterlatende, welks niet geheele verwijdering, bij het vierde schot, het niet ontsteken der lading door het gezwindpijpe ten gevolge had. De lading ontbrandde eerst, toen een weinig buskruid door het zundgat in de ziel werd gebracht. Door deze weigeringen werd het vuur weder vijf minuten vertraagd.

Na het 4^e schot bleek het, dat de prop wederom in de ziel was achtergebleven, en was er bijna een half uur noodig om haar uit de ziel te halen.

Daar het nu genoegzaam gebleken was, dat de strooijen proppen, ook bij volle lading, niet altijd uitgedreven worden, — en zelfs, als zulks plaats had, het achtergeblevene stroo het afgaan van het volgende schot kan verhinderen, en voor de bedieningsmanschappen, door het ontijdig vuurvatten der lading, gevaarlijk kan zijn, — werd besloten bij de nog te

doene schoten geene tusschenprop meer te bezigen.

Uit het hiervoren vermelde blijkt duidelijk, dat de tusschenpropven van strooc evenmin voor volle als voor kleine ladingen tot tusschenpropven geschikt zijn, zoodat het te wenschen is dat haar gebruik verboden werd.

Welke soort van prop zal alsdan de strooijen prop moeten vervangen? Natuurlijk eene waardoor het buskruiddgas niet dringen kan, daar zij alsdan door de spanning van dat gas, dat dan alleen op den achterkant der prop werkt, uitgedreven zal worden. Houten klossen of spiegels voldoen dus in alle deelen aan de vereischten eener goede tusschenprop, en levert hun gebruik nog het voordeel op, dat de schoten meer gelijkmatig uitvallen bij opgekloste dan bij niet opgekloste kogels. De houten klossen zijn echter vrij kostbaar, en aan zwellen, krimpen en scheuren onderhevig. Daarbij kunnen zij

op het oogenblik van het gebruik niet aangemaakt worden, en moeten dus in voorraad en in groot aantal voorhanden zijn. Zij nemen dan bij de bewaring in de magazijnen eene vrij aanzienlijke ruimte in, doch levert hun vervoer, bijv. bij een belegeringspark, nog veel meer bezwaren op. Hun gebruik zal zich dus wel moeten bepalen tot het geschut in vestingen. Voor de belegeringskanonnen zullen echter altijd die propven te verkiezen zijn, die men niet in voorraad behoeft mede te nemen, maar op de plaats zelve kan aanmaken. Vaste, steenvrije kleizoden, zakken met leem of klei gevuld, propven van kabelgaren of van gesponnen hooi zullen waarschijnlijk te gebruiken zijn. Welke van de opgenoemden de beste is, zou door proeven moeten bepaald worden. Mogelijk zijn er nog anderen, die de voorkeur verdienen.

Febr. 1854.

O. H. Keyck.

OVER HET GEVECHT BIJ ESKI-ARNAUTLAR

EN

DEN SLAG BIJ KULEWTSCHA,

IN DEN

RUSSISCH-TURKSCHEN OORLOG

VAN

1828—1829.

Nadat MEHMED-SELIM als Grootvizier de operatiën van het Turksche leger, gedurende den veldtogt van 1828, had bestuurd en voor een korten tijd door ISSETH-MEHMET was vervangen geworden, werd RESHID-MEHMET tot Grootvizier benoemd. Deze aanvaardde den 21sten Maart 1829 te Schumla het opperbevel en beijverde zich onmiddellijk om de daar aanwezige strijdmagt zoo spoedig mogelijk te versterken en te organiseren. De deelswijze aankomende Aziatische troepen werden bij de geregelde troepen ingedeeld, de voeding en verzorging van het leger werden geregeld en om deze te verzekeren werden nieuwe communicatiën geopend. Met wijze gestrengheid wist de nieuwe Vizier eene tucht in te voeren en te onderhouden, zoo als men die bij de Turksche legers tot dusver nooit had gekend en om zijne strenge regtvaardigheid waren alle Rajah's van Rumelië hem zeer genegen. Hij be-

raamde met HUSSEIN-Pacha, die bij Rustschuk troepen verzamelde, plannen tot gemeenschappelijke operatiën, en hoopte binnen weinig tijds een leger van 60000 man in het veld te kunnen brengen.

Den 10^{den} Mei, toen de generaal DIEBITSCH aan het hoofd der Russische troepen, ter hoogte van Kustendschi, de overblijfselen van den Trajaanschen wal bereikte, brak de grootvizier met eene legerafdeeling van ongeveer 20000 man uit Schumla naar Pravadij en het $\frac{1}{2}$ mijl van daar verwijderde Eski-Arnautlar op. De eerste plaats was sedert den vorigen veldtogt door de Russen bezet en versterkt geworden, bij de tweede hadden zij zich verschanst.

De Vizier had zijne legerafdeeling in twee kolonnes gesplitst en voerde persoonlijk het bevel over eene daarvan; de andere stelde hij onder de bevelen van HALIL-Pacha.

Hij marcheerde met zijne kolonne, vermoedelijk om de gemeenschap der Russen met den Donau af te snijden, over Jenibasar en Newtscha naar Eski-Arnautlar, en HALIL trok langs den straatweg over het plateau regt op Pravadij aan.

De Russen hadden in de gevechten van het vorige jaar en door aanhoudend heerschende ziekten veel menschen verloren en de korpsen waren niet voldoende gesuppleerd geworden. Ook waren, sedert den vorigen veldtogt, 6 bataillons van het VII^{de} legerkorps naar Sisebolis, 2 naar Dewna en nog 2 naar Bajardschik gedetacheerd geworden, zoodat van dit legerkorps slechts 14 bataillons beschikbaar waren, die te zamen naauwelijks 6000 man onder de wapenen konden brengen. Van het VI^{de} legerkorps lagen de 1ste dragonder- en de 17de infanterie-divisie in Walachije, de 10de divisie te Varna en 4 bataillons te Pravadij in bezetting. Van dit korps waren dus niet meer dan 8 bataillons infanterie aanwezig. De geheele krijgsmagt, waarover de generaal DIEBITSCH in die oogenblikken kon beschikken, bestond alzoo uit 22 bataillons infanterie en 50 eskadrons kavallerie, welke te zamen 12 à 14000 man sterk waren.

Den 17^{den} Mei kwam de generaal DIEBITSCH met deze magt voor de in het vorige jaar vruchteloos belegerde vesting Silistria, en de Grootvizier bij Eski-Arnautlar. Hier hadden de Russen, op eene allezins gunstig gelegen hoogte, 3 redouten opgeworpen, doch er waren op dat tijdstip niet meer dan 6 bataillons aanwezig om ze te verdedigen en het aanvallingskorps was minstens 10000 man sterk.

Nadat de Vizier op eenige punten reserve had achtergelaten, ging hij onverwijld tot den aanval over. Drie kolonnes, welke achter hoogten waren opgerukt, deploijeerden zich, onder de bescherming hunner tirailleurs, vrij geregeld en tasteden de Russische schansen aan. Zij drongen werkelijk binnen eene daarvan en wel in die waar de generaal ROTH zich bevond. Maar door de tegenwoordigheid en het voorbeeld van dezen moedigen chef aangevuurd, vochten de Russische soldaten met bewonderingswaardige dapperheid en dreven de Turken weer naar buiten. Vier uren lang hield deze geringe magt zich staande, doch zij zou ten laatste zeker voor de groote overmagt hebben moeten zwichten, indien niet de generaal WACHTEN, met 4 bataillons infanterie, 2 regimenten kozakken en 4 stukken geschut, uit Dewna was komen opdagen en de Turken, door eene hevige attaque op hunne linker flank, in wanorde gebragt en tot den terugtogt genoopt had.

Daar de generaal ROTH eenige verwarring bij de Turken opmerkte, op het oogenblik dat zij zich met de kolonne van HALIL wilden vereenigen, zoo begreep hij dat ook hun aanval op Pravadij was afgeslagen en beval dat de generaal RUNDEN, met het regiment Ochotsk, het 51ste jagerregiment en 6 stukken geschut, de Turken zoude nazetten en dat een repli van 2 bataillons met 4 stukken geschut zoude volgen. Deze troepen dreven de Turken vlug voor zich uit, door den hollen weg van Derekjoi tot in het breede rotsdal van Pravadij; doch daar stieten zij op de Turksche reserve, welke oogenblikkelijk

een hevig geweer- en uit 10 kanons een niet minder hevig kanonvuur opende. Als in een oogenblik waren de faces der carrés neêrgeschoten en de zes stukken zonder artilleristen. Eene bende van 5 à 4000 ruiters wierp zich op de Russen en omsingelde hen in diêrvoege, dat zij niet op de reserve konden repliëren en dat deze zich ook niet met hen kon vereenigen. De generaal RIJNDEN viel en het regiment Ochotsk werd genoegzaam vernietigd; van de 51 officieren van dit regiment sneuvelden er 22. De twee reserve-bataillons zouden er niets beter aan toe zijn geweest, indien niet de overste LISCHIN met eenige troepen ware aangekomen en de Turken met de bajonet in de flank hadde geattaqueerd; hierdoor werd het gevaar, hetwelk deze bataillons bedreigde, voor eenige oogenblikken afgeleid en in die oogenblikken verscheen de generaal KÛPRIANOF met troepen uit Pravadij, welke de Turken, nadat zij van 's morgens 5 tot 's avonds 8 uur hadden gevochten, tot den terugtogt noodzaakten. Zij trokken echter niet dadelijk naar Schumla terug, maar weken op het plateau van Rowno, vanwaar zij ten allen tijde Schumla veilig konden bereiken.

Het korps van HALIL-Pacha, of de regter vleugel der Turksche legerafdeeling, had inderdaad een' vruchtelozen aanval op Pravadij gedaan. De Russen hadden die plaats eene belangrijke sterkte gegeven, door dwars in het dal, van het noorden naar het zuiden, een aarden wal op te werpen en den omtrek der stad gedeeltelijk te inunderen. Een plateau ten oosten was als eene onbeklimbare citadel te be-

schouwen en ten westen hadden de Russen een soort van kroonwerk gebouwd, maar zonder gracht, omdat de rotsachtige bodem slechts met eene dunne laag aarde was bedekt. Dit werk was dus zwak, maar had toch alle bestormingen der Turken verijdeld. HALIL moest onverrichterzake aftrekken, toen RESHID-MEHMED tot den terugtogt werd gedwongen. Had de Vizier Pravadij enkel doen observeren en de reserve, die nu achter den regter vleugel had gestaan, achter den linker doen opstellen, dan ware de positie bij Eski-Arnautlar waarschijnlijk veroverd geworden en eenmaal hier doorgebroken zijnde, had hij de verspreide Russische troepen en detail kunnen verslaan, in welk geval de Russen Pravadij uit eigen beweging zouden hebben ontruimd.

Deze onderneming van den Vizier was dus mislukt, en toen de Russen des nachts met 2 bataillons en 4 stukken uit Dewna en des morgens nog met 6 bataillons en 12 stukken geschut uit Bajardschik werden versterkt, trok hij van het plateau van Rowna naar Schumla terug. Doch al was ook zijn doel gemist, hij had nog veel reden om over het voorgevallene zeer tevreden te zijn. Immers volgens Russische opgaven, hadden deze in de gevechten 1000 man verloren, dus $\frac{1}{7}$ van de magt waarmede zij hadden gestreden. De Turken hadden de Russen wel is waar met eene tweevoudige magt, maar toch ook 15 uren lang in het open veld staande gehouden, zij hadden hen zelfs in hunne verschansingen aangetast en ook eenig geschut ontnomen. Beide aanvoerders keerden gewond uit den strijd, en de

Russen getuigden dat de Turken met eene orde en eene volharding hadden gestreden, welke zij bij hen onbestaanbaar dachten.

Het duurde dan ook niet langer dan tot in het laatst van Mei, of de Vizier trok ten tweeden male uit Schumla, doch nu met een leger van 40000 man. Terzelfder tijd brak HUSSEIN-Pacha uit Rustschuk naar Rasgrad op; doch toen deze daar aankwam, werd hij door het korps van den generaal KREUSS, hetwelk uit 8 bataillons en 12 eskadrons met 12 stukken geschut bestond, overvallen en genoodzaakt naar Rustschuk terug te trekken. De generaal nam vervolgens eene stelling in bij Astolar, dus op 2 mijlen afstands van Silistria.

De Vizier rigtte zijn leger op Kosludscha; 20 regimenten geregelde infanterie en 6 regimenten geregelde kavalierie maakten de kern van zijn leger uit. Daar hij geen troepen had afgezonden om HUSSEIN te ondersteunen, zoo was de togt van dezen vermoedelijk eene bloote demonstratie, ten einde den generaal KREUSS bezig te houden en diens vereeniging met den generaal ROTH te verhinderen. Die generaal had intusschen een deel der troepen uit Kaörgu aan zich getrokken, en stond bij Kosludscha met 24 bataillons en 56 eskadrons in eene zoo sterke positie, dat de Vizier het niet waagde hem daar te attaqueren, maar na eene kanonnade, welke de Russen weinig benadeelde, naar het plateau van Kuriwna retireerde, waar hij, zoo goed en zoo kwaad als het wilde, Pravadij geregeld ging belegeren.

Zoodra de generaal DIEBITSCH, die inmiddels Silistria belegerde, de tijding had ontvangen van het uitrukken eener aanzienlijke Turksche krijgsmagt uit Schumla, vermoedde hij oogenblikkelijk dat deze krijgsmagt het gros van het Turksche leger moest wezen. Hij besloot daarom de voortzetting der belegering aan den generaal KRASSOWSKI over te laten, zich met het door den generaal PAHLEN gekommandeerde II^{de} legerkorps, en 4 bataillons, benevens 16 eskadrons van het III^{de}, naar Pravadij op marsch te begeven, zijne magt onderweg met die van den generaal KREUSS te versterken en in vereeniging met de VI^{de} en VII^{de} legerkorpsen, die van de generaals ROTH en RUDIGER, den Vizier tot eenen veldslag te dwingen, welke het lot van den oorlog moest beslissen.

Op den 3^{den} Junij ving deze marsch aan, doch de troepen kwamen eerst in den namiddag van den 7^{den} te Kaörgu, en hadden dus, zoowel wegens de onverdraaglijke zomerhitte, als door de moeilijkheden welke het terrein opleverde, drie dagen besteed om een afstand van 8½ mijl af te leggen. Te Kaörgu had de vereeniging plaats met een gedeelte der troepen van den generaal KREUSS, die met 4 bataillons en 8 eskadrons van Astolar was gekomen en daardoor de flank van de hoofdmagt had gedekt. De 8 eskadrons werden bestemd om onder het kommando van den generaal KREUSS de voorhoede uit te maken en deze rukte uit dien hoofde voorwaarts tot bij Kisildschilar. De generaal MATADOW werd met 2 regimenten infanterie en 5 divisien huzaren naar den generaal ROTH gezonden, om het korps

van dezen te versterken. In de stelling van Kaörgu eindelijk, welke bestond uit 4 op eene geïsoleerde hoogte gelegen en in de keelen gepalissadeerde flèches, werden 1 regiment infanterie en 1 regiment kozakken achtergelaten.

Om dezen tijd ontving de opperbevelhebber rapport, dat de voorhoede van den generaal Roth, bestaande uit 2 eskadrons huzaren en 2 regimenten kozakken, eene 6000 man sterke afdeeling Turksche ruitery overhoop geworpen en eene vijandelijke redoute genomen had, dat hierdoor de gemeenschap met Pravadij was hersteld en dat het garnizoen dier plaats met 2 bataillons versterkt was geworden.

Volgens de rapporten der chefs van de verschillende generale staven, was de positie der Turken op de plateaux van Rowno en Kuriwna bijzonder sterk en werd eene attaque in het front als zeer bezwaarlijk afgeschetst. Ten gevolge van deze rapporten werd besloten, om tusschen Schumla en Pravadij door te dringen en zoo de gemeenschap met Schumla voor den Vizier af te snijden; voorts de korpsen van de generaals Roth en Rudiger aan het leger te trekken en vervolgens den Vizier te noodzaken om slag te leveren.

De rivier van Pravadij scheidt de lage zachtgolvende landstreek van Bulgarije, van de kalkformatie van den Balkan af. Ten noorden van deze rivier ontwaart men niet dan zacht oplopende heuvelvlakken, en ten zuiden niet dan naakte, op ontzaglijke muren gelijkende rotswanden, welke wijd uitgestrekte en met digte bosschen begroeide plateaux begrenzen. De

anders zoo vruchtbare dalen waren destijds onbebouwd en verlaten. Huizen en zelfs geheele dorpen lagen in puin en het hoog opgeschoten onkruid alleen kenmerkte de plaatsen waar zij eens hadden gestaan.

Het Russische leger was den 8ten Junij van Kaörgu opgebroken, en bereikte den 9^{den} Jenisabar. Op den morgen van den 10^{den} kwamen de troepen van den generaal Roth in het gezigt, welke gedurende den nacht eene flanken-marsch langs de vijandelijke positie gelukkig hadden uitgevoerd. De generaal Roth had een huzaren- en een Uhlanen-regiment bij Pravadij achtergelaten, met order om hem te volgen zoodra het Turksche leger zich in beweging zoude stellen. De generaal Pahlen drong voorwaarts tot bij Matara, waar hij zijne troepen met het front naar Pravadij opstelde. De generaal Kreuss posteerde zich met twee Uhlanen- en twee kozakken-regimenten bij Bulanik, om Schumla te observeren.

Tegen den avond werd den generaal Diebitsch gerapporteerd, dat de Turken bij Kulewtscha uit het gebergte deboucheerden, en een overlooper verhaalde dat de Vizier 's namiddags, omstreeks 4 uur, het beleg van Pravadij had opgebroken en in de rigting van Markoetscha marcheerde. Het duurde dan ook slechts kort, of men ontdekte reeds vijandelijke troepen tusschen het geboomte op de hoogten. Het was daarom niet onwaarschijnlijk dat de Turken nog dienzelfden avond zouden attaqueren, en zulks baarde natuurlijk eenige bekommring, want de troepen waren nog verspreid en zelfs het hoofdkwartier was niet buiten gevaar.

De magt, met welke de generaal DIEBITSCH den Vizier den terugtogt naar Schumla wilde afsnijden, bestond uit 44 bataillons en 60 eskadrans, met 146 vuurmonden, die echter gezamenlijk niet meer uitmaakten dan een leger van 28500 man. Van dit leger stonden 2500 man onder de bevelen van den generaal KREUSS, 14000 onder die van den generaal PAHLEN en 12000 onder de generaals RUDIGER en ROTH. Bovendien waren nog 2800 man te Pravadij, onder het bevel van den generaal KUPRIANOF. Deze troepen stonden in Pravadij, bij Tauschin-Kosludscha, bij Jenisabar, bij Matara, tot in Bulanick, dus op eene linie van 5 mijlen lengte en de Turken stonden tegenover het midden dier linie, op een schier ongenaakbaar plateau, even ver van Schumla als van Pravadij verwijderd, met eene magt welke drie à vier malen zoo sterk was als die van den vijand, welken hij, hetzij ter regter of ter linker zijde, mogt verkiezen te attaqueren, want op onderlingen bijstand konden deze twee hoofdafdeelingen nog niet rekenen. Het korps van den generaal ROTH was wel in het gezigt, doch moest nog het twee mijlen lange defilé van Jenisabar doortrekken, eer het zich met het korps van den generaal PAHLEN kon vereenigen en omgekeerd moesten de troepen van den generaal PAHLEN dit defilé passeren, eer zij die van den generaal ROTH bijstand konden bieden. Daar nu de eerste schok van eenen Turkschen aanval niet te verachten is, zoo had voorzeker aan de eene zijde van de engte alles reeds lang beslist kunnen wezen, eer die van de andere zijde er bij konden zijn.

De komst van Russische troepen in den omtrek van Schumla, verontrustte echter den Vizier zoozeer, dat hij, wel verre van te attaqueren, onverwijld den terugtogt naar Schumla aannam. De bij Pravadij achtergelaten kavallerie joeg den vijand na, doch de Turksche ruitery wendde zich plotseling om, wierp zich op de twee regimenten, havende deze verschrikkelijk en ontnam hen vier hunner stukken.

Het Turksche leger marcheerde nu over Markoftscha en Tschirkowna, dus dwars over het plateau, op welken weg het Schumla tot op twee mijlen afstands konde naderen, zonder van de Russen iets te vreezen te hebben. Maar aan de andere zijde van het plateau gekomen zijnde, kon de Vizier, als op eene opengeslagene kaart, de positie van het geheele Russische leger overzien en zich overtuigen dat hij met eene vrij aanzienlijke magt zoude moeten kampen. Doch inderdaad waren de korpsen van de generaals PAHLEN en ROTH nog steeds door het defilé gescheiden, en het lijdt dus geen twijfel of de Turken hadden door eenen moedigen aanval en door hunne groote overmagt, de Russen eene gevoelige nederlaag kunnen toebrengen, of voor het minst zich naar Schumla kunnen doorslaan. Bovendien was de bezetting van Schumla op dat tijdstip sterk genoeg, om zelfs met 10000 man een uitval te doen, welke de Russen in den rug hadden kunnen attaqueren, onderwijl dat de Vizier hen in het front aanviel.

Maar deze had geen Turk en zijne soldaten hadden ook geene Turken moeten

zijn, indien hier niet weer tot den volgenden dag verschoven ware geworden, wat noodzakelijk nog dienzelfden avond had moeten gebeuren. Dit uitstel maakte de generaal DIEBITSCH zich ten nutte; gedurende den nacht trok hij de korpsen van de generaals ROTH en RUDIGER aan zich, en op den volgenden morgen was de weg naar Schumla door eene tweemaal grootere magt versperd als daags te voren.

De positie der Russische troepen was nu als volgt:

De regter vleugel stond in twee liniën achter de beek van Bulanik, en was zamengesteld uit 14 bataillons van den generaal PAHLEN.

De linker vleugel stond ook in twee liniën, en was zamengesteld uit de troepen van de generaals ROTH en RUDIGER. In de eerste linie stonden 5 regimenten huzaren met 2 rijdende batterijen en 12 bataillons infanterie, met 54 kanons in de intervalles. In de 2de stonden 8 bataillons met 24 stukken.

De overige 5 bataillons van het korps van den generaal PAHLEN, met 5 eskadrons huzaren en eene divisie kozakken, maakten de voorhoede uit, welke door den generaal OSTROSCHENKO werd gekommandeerd en achter de dorpen Kulewdscha en Tschirkowna postvatte.

Regts van Tschirkowna stonden de eerste vedetten eener voorposten-linie van kozakken, welke zich tot voorbij en om den linker vleugel uitstrekke.

Er was nog wel geen Turk te zien, doch er deden zich toch van tijd tot tijd verschijnselen op, welke den generaal

DIEBITSCH al meer en meer overtuigden, dat de Turksche troepen, welke zich daags te voren op de hoogte hadden vertoond, wezentlijk de voorloopers van de vijandelijke hoofdmagt waren geweest en het kon dus niet wel anders, of deze magt moest op den straatweg van Pravadij naar Schumla in aantogt zijn. Het duurde dan ook niet zeer lang, of men ontdekte vooreerst twee bataillons geregelde Turksche infanterie, in holle carrés geformeerd, met twee stukken in elke intervalle; vervolgens ook eene batterij van een groot aantal vuurmonden en eindelijk nog eene talrijke, naar gissing 6 à 8000 man sterke, bende van ongeregeld voetvolk, dat door een golving van het terrein slechts ten halve gezien konde worden.

Daar deze troepen tegen den middag nog altijd in dezelfde stelling waren gebleven, zoo beval de generaal DIEBITSCH dat de voorhoede de vijandelijke positie zoude recognosseren.

De generaal OSTROSCHENKO trok gevolgelijk ten zuiden van Tschirkowno voortwaarts van den regter vleugel tegen de hoogte op; doch nadat hij eenigen tijd was voortgerukt, openden de Turken een hevig kartetsvuur uit eene gedekte batterij en weldra stortten zich digte massa's van voetvolk en ruitery met zooveel onstuimigheid op de Russische kolonnes, dat deze den tijd niet hadden om carrés te formeren. De Spahis renden hier van de hoogte neer langs eene steile, met kleine losse steenen bedekte helling, langs welke men met Europese paarden ter naauwernood stapvoets zoude durven afrijden. In het front was de attaque zelfs flauw,

maar op de flanken des te heviger. Al spoedig werden twee regimenten, het 11de en 12de jagerregiment, tot bij Kulewtscha teruggedrongen. Op den rechter vleugel geraakte het bataillon Murom, dat door een bergkloof van de overige troepen was afgescheiden, sterk in het gedrang. Het regiment huzaren werd door de Turksche ruitery in de flank aangevallen en had den tijd niet om in bataille te komen. Het stortte zich dus regtsom tusschen de vijanden, doch was in een oogenblik schier geheel omsingeld en op de vlugt geslagen. Nu viel de geheele zwerm op het ongelukkige bataillon Murom, dat in weinig minuten totaal vernietigd werd. Na een oogenblik verademing vervolgden zij de huzaren weder en daar ook de jagerbrigade had moeten wijken, dreven de Turken toen alles voor zich uit, tot aan de dorpen Kulewtscha en Tschirkowna. Maar ook deze werden genomen, en de Russen verloren ook hierbij weder veel menschen, maar bovendien nog 2 stukken geschut. Doch bij dit laatste feit vermanden zich de huzaren en heroverden de genomen vuurmonden.

Het korps van den generaal PAHLEN was inmiddels in drie echelons opgerukt. Het eerste echelon bestond uit twee, het tweede uit vier en het derde uit acht bataillons. Het eerste rukte vooruit tot bij de straks vermelde bergkloof, om zoo mogelijk nog iets van het bataillon Murom te redden; doch de Turken wisten de overzijde te bereiken en noodzaakten dit echelon op het tweede te repliëren.

Had de Vizier in deze oogenblikken zijne reserve in het gevecht gebragt, die zeker

nog aanzienlijk was, dewijl er niet meer dan 15000 man in den strijd waren, dan had hij welligt ook het korps van den generaal PAHLEN verslagen en in dat geval ware de geheele oorlog mogelijk gunstig voor de Turken geëindigd. Doch hij deed niets en toen de strijdenden uit de veroverde dorpen deboucheerden en hun rechter vleugel aan een geconcentreerd kartetsvuur was blootgesteld, toen de voorhoede zich weer verzameld had en met eene batterij van 12 stukken was versterkt geworden en de generaal PAHLEN eindelijk nog 55 stukken in batterij gebragt had, waar de Turken geen geschut konden tegenover stellen, omdat zij hun gebrekkig materieel niet snel genoeg hadden kunnen medevoeren, toen werden zij eindelijk tot staan gebragt, ofschoon zij nog steeds met de grootste hevigheid bleven vechten, tot dat eene, naar den generaal KREUSS afgezondene, doch teruggekeerde brigade huzaren, onder aanvoering van den generaal BUDBERG, eenige gelukkige charges deed. Toen begonnen de Turken te wijken, maar de aanvallers en de aangevallenen waren even sterk afgemat. De Russen vervolgden de wijkende Turken niet, en deze deden geen enkelen aanval meer. Zij sleepen hunne dooden en gekwetsten mede, en sneden de Russen, die in hunne handen waren gevallen, de ooren af.

Tegen 4 uur na den middag waren zij weer in hunne legerplaats teruggekeerd; doch toen waren ook de korpsen van de generaals ROTH en RUDIGER op het slagveld aangekomen en de generaal DIEBITSCH besloot daarom den strijd niet te eindigen, maar de Turken in hunne positie op de

hoogte te attaqueren. Ten dien einde stelde hij de troepen in de volgende slagorde: De jager-regimenten, onder aanvoering van den generaal OSTROSCHENKO, ten zuiden van Tschirkowna; regts van deze, op dezelfde linie, 8 bataillons infanterie; daarnaast eene brigade huzaren, met eene rijdende batterij 12 ponders, en eindelijk twee bataillons infanterie op den regter vleugel. De leiding van den aanval werd aan den chef van den generalen staf, den generaal TOLL, opgedragen. 24 bataillons infanterie en 1 regiment huzaren bleven in reserve.

De vroeger reeds aan het korps van den generaal KREUSS toegevoegde, doch tijdens den veldslag teruggekeerde huzarenbrigade, werd weder naar Bulanik en de divisie Bugsche Uhlanen naar Marast gezonden.

Na deze beschikkingen rukten 4 van de 8 bataillons infanterie, met de rijdende batterij 12 ponders voorop, onder aanvoering van den dapperen generaal ARNOLDI, voorwaarts. Zij werden gevolgd door de huzarenbrigade, deze weer door de 2 bataillons van den regter vleugel, en achteraan volgde eene andere batterij 12 ponders. Het terrein, waarop deze kolonne voortrukte, was eene berghelling, welke tusschen steile bergwanden opliep en naar boven toe smaller en smaller werd, zoodat de kolonne al spitsier en spitsier moest worden. De rijdende batterij opende haar vuur, doch kon op de zoo dicht begroeide hoogte zeker weinig uitwerken en zou, ingeval de helling verdedigd ware geworden, voorzeker ontzettend veel door het geweervuur hebben geleden. De kavallerie had bij eenen aanval op de hoogte, tegen

de tusschen het geboomte opgestelde vijanden, volstrekt niets kunnen uitrigten. Maar de helling werd niet verdedigd en op de hoogte had geen aanval plaats. De Turken waren als verdwenen. Door Russische granaten of door Turksche onvoorzigtigheid, waren een paar munitie-wagens in de lucht gevlogen en, als of dit een verwacht sein ware geweest, was hierop eene algemeene retraite gevolgd.

De Russen bereikten de hoogte zonder tegenstand te ontmoeten en namen er eene verlatene Turksche batterij in bezit. Eene afdeeling kozakken, met eene divisie huzaren, gevolgd door eene divisie infanterie, rukten voort tot Markoftscha, om zoo mogelijk den vijand te achterhalen; doch zij ontmoetten geene Turken, maar wel troepen uit Pravadij, welke, onder aanvoering van den generaal KUPRIANOF, eenen uitval deden, om den aanval van den generaal DIEBITSCH te ondersteunen.

Diezelfde Turken, welke bij de laatste attaque met zooveel heldhaftigheid hadden gestreden, schenen, nu zij werden aangevallen, geen moeds genoeg te hebben om eenigen weêrstand te bieden en zulks niettegenstaande dat zij eene sterke positie hadden en hunne aanvallers waarschijnlijk grootendeels hadden kunnen vernietigen. Ook schijnt hun terugtogt oogenblikkelijk in eene wilde vlugt ontaard te zijn, want de Russen ontmoetten niet alleen geen enkelen troep, maar, zoo als reeds is gezegd, zelfs geen enkelen Turk meer; allen waren in het bosch verdwenen.

De geheele weg was als bedekt met verlaten vuurmonden en artillerie-voertuigen en de Russen keerden met 56 stuk-

ken Turksch geschut in hunne legerplaats terug.

De constructie dezer vuurmonden, de projectielen, de inrigting der affuiten en voertuigen, alles was hoogst gebrekkig. De vuurmonden, die klaarblijkelijk gelijke kalibers moesten hebben, waren alle ongelijk en de kogels waren nog onregelmatiger. In de kartetsen waren groote en kleine, ijzeren en looden kogels door malkander. De affuiten en voertuigen hadden ijzeren, maar overtollig zware assen en plompe raden. Van de stukken en voertuigen waren eenige met paarden, andere met muilezels bespannen en de affuiten waren er op ingerigt om de stukken met gareelen ook door menschen te kunnen doen voorttrekken.

De groen geverwde Turksche tenten maakten een hooggeschat deel uit van den

buit, omdat zij dadelijk ten gebruike werden afgegeven en de regentijd juist inviel. Voor de gekwetsten werden barakken gebouwd, welke met riddersporen en wilden mankop werden overdekt.

In dezen veldslag verloren de Russen 1500 dooden, en zij hadden 1000 gekwetsten. Onder de laatsten bevonden zich de generaals OSTROSCHENKO en GLASENAP, en 61 hoofdofficieren.

De Vizier bereikte Schumla, doch met niet meer dan 600 ruiters. Van de overige vlugtelingen werden later nog velen gevangen gemaakt; eenige Aziaten kwamen in de bosschen door gebrek om; doch de meeste verzamelden zich elders weder, en namen vervolgens weder deel aan den oorlog.

14 Januarij 1854.

J. N. C.

EENIGE BESCHOUWINGEN

BIJ GELEGENHEID VAN HET AANGEKONDIGDE EXAMEN

VOOR

OFFICIEREN BIJ DE INFANTERIE.

(INGEZONDEN.)

Binnen weinige dagen zal het examen plaats hebben van eene menigte officieren der infanterie, om tot den officiersrang bevorderd te worden. Deze tijding, die vroeger — vele jaren geleden — met algemeene vreugde door het korps officieren vernomen werd, heeft nu over het algemeen een pijnlijken indruk gemaakt, met uitzondering misschien alleen van de belanghebbenden of hunne betrekkingen, en toch zullen er onder de eersten vele zijn, wier hart op 't oogenblik zoo kalm niet meer klopt, als 't voor drie maanden deed, wanneer zij op het kasboek hunner kennis de berekening van het *te kort* opmaken.

Die pijnlijke indruk evenwel, waar wij van spreken, is natuurlijk niet die, welke de massa der dagbladen op die tijding overvallen heeft, als of nu in eens *illico* het geheele leger op voet van oorlog gebracht zou worden, ja waarvan er mogelijk wel bezorgd zullen geweest zijn, dat zulk een *éclatante* maatregel in deze omstandigheden onze neutraliteit in gevaar zou

kunnen brengen. Daarvoor hadden wij geene de minste zorg. Dat de maatregel op zich-zelf genomen goed en noodzakelijk is, zullen wel de meesten, zoo niet allen toestemmen. Op een oogenblik, dat Frankrijk zich laarst en spoort en wapent, dat Engeland de duizende luiken van zijne geschutpoorten heeft opengezet, dat Denemarken en Zweden met hun rug in een hoek van Europa gaan staan, om 't spektakel toe te zien, maar met een stok in de hand, om van zich af te slaan, als soms een van de twistende partijen hun op de teenen mogt trappen, dat België de twee brochures: *Les limites de la France* en *Les limites de la Belgique* zit te bestuderen en te vergelijken, maar tusschenbeide met gefronste wenkbrauwen over den rand van zijne boeken henenkijkt, dat Oostenrijk en Pruissen nog *ohne Balancirstock* op de hardgespannen koord der diplomatie heen en weêr dansen, en nog niet weten, of ze regts in de armen van Engeland en Frankrijk, of links voor de voeten van den Czar zullen teregtkomen, —

op zulk een oogenblik is het niet voorbarig, in een land, dat bijna in het middelpunt geplaatst is van dat groote *diorama*, waar al die vertooningen gegeven worden, te zorgen, dat het zijn woord meê kan spreken als het noodig mogt worden. En zulke woorden maken het meeste effect, als ze van lood gegoten en uit ijzer gesmeed zijn. Dat er dus nu reeds aan gedacht wordt het leger ten minste te brengen op den compleeten voet van vrede, dat is niet meer dan dringende noodzakelijkheid. Dat in eene armee als de onze het voltallig maken van het kader het eerste en hoogste vereischte daartoe is, dat kan niemand, die gezond verstand heeft, ontkennen. Maar dat er in de 25 jaren rust, die wij gehad hebben, een spook rondgelopen heeft, 't welk alle moeite deed om de woorden «bereid u in vredestijd tot den oorlog voor» waar het kon, uit te vegen, en de bittere lessen van de jaren 1650, 1672, 1747 enz. achter het blinkende scherm der bezuiniging *quand même* verborg, en dat er een oogenblik komen kon, waarop het noodig werd plotseling honderd sollicitanten op te roepen voor de gewigtige betrekking van officier, waarvan verreweg de meesten er niet aan gedacht hadden nog in de eerste jaren tot die bevordering te geraken, dat maakte een pijnlijken indruk.

Men begrijpe ons wel. Het tegenwoordig ministerie deed in dit opzigt wat het doen moest: beter in dit oogenblik alle krachten ingespannen, dan welligt over eenige maanden, als het gevaar daár is, nog deze zwarigheid te moeten tellen onder de velen, die in zulke dagen in zoo

grooten getale opkomen. Maar wanneer wij ons de felle slagen van het scherpe snoeimes herinneren, dat voor eenige jaren in het korps der infanterie-officieren heeft gewerkt, waardoor de plant nieuw leven en nieuwe kracht heeft verkregen, wie zal het ons, infanterie-officieren, dan ten kwade duiden, dat wij een bezorgd oog slaan op dat aangekondigd examen, vooral wanneer het waar is, hetgeen het gerucht wil, dat, ten gevolge van den drang der omstandigheden, dat examen zoo ligt gemaakt zal worden, dat het, afgerekend de *zuivere militaire* wetenschap, minder vereischt, dan tegenwoordig bij de concurrentie tot toelating als kadet op de Akademie voor zee- en landmagt te Breda geveerd wordt. Daarbij komen wij als van zelve tot de gedachte, of niet de billijkheid vorderde, dat die kadets, welke over eenige maanden als officier in het leger zullen optreden, na zich, door vier jaren van onafgebroken studie aan die uitmuntende inrigting, daartoe te hebben voorbereid, eveneens nu tot hun examen werden opgeroepen, of wel, wat evenwel niet verkieslijk is, tot deelneming aan het examen met die honderd officieren gelijktijdig werden toegelaten. Of zal men het billijk vinden dat zij, die, men noeme de uitdrukking niet te sterk, hunne jongelingsjaren hebben opgeofferd, om zich datgene eigen te maken, wat volgens het programma, bij reglement bepaald, teregt van een goed infanterie-officier gevorderd wordt; die zich zware geldelijke bijdragen hebben moeten getroosten, die eene school van militaire tucht en subordinatie doorlopen hebben, welke door geene andere

overtroffen wordt, dat zij worden voorbijgegaan door jonge menschen, waarvan, en de ondervinding leert het, verscheidene alleen dien voorrang te danken zullen hebben aan de omstandigheid, dat zij vroeger niet in staat waren te voldoen aan het examen tot toelating op de Akademie, die gedurende hunnen kortstondigen diensttijd de genoegens des levens in vrij wat meerdere, en de inspanning der studie in vrij wat mindere mate hebben leeren kennen, en daarenboven, in plaats van geldelijke opofferingen te doen, door het rijk zijn bezoldigd geworden?

Wij willen hier met geen enkel woord treden in de kwestie over het verkieslijke van opleiding, bij de korpsen of bij de Akademie, of de meerdere of mindere deugdelijkheid der officieren op een der beide wijzen gevormd. Van beide zijn duchtige en uitstekende officieren afkomstig; maar zelfs de meest vooringenomene zal het moeten erkennen, dat de menigte, die verkregen zal worden door het aanstaande examen (wij spreken hier niet van enkele individuën), verre achter zal staan bij hen, die over een paar maanden van kadet tot officier zullen kunnen worden bevorderd. En, wij vragen het nogmaals, is het dan billijk dat die weinigen (volgens het officiersboekje van 1854 zijn er slechts *twaalf*) gepasseerd kunnen worden door honderd anderen, die het alleen aan de tijdsomstandigheden danken, dat zij komen tot een rang, dien zij anders welligt (velen althans) nooit zouden verkregen hebben? Dat er geene honderd aspiranten zullen opkomen, is wel waarschijnlijk, en even zeker, dat er niet zooveel officieren

van zullen gemaakt worden; maar, wanneer het een regel van billijkheid geldt, is in dit opzigt het getal *een* even afdoende als *honderd*.

De tegenwerping, dat de kadets niet zouden voldoen aan het vereischte, dat zij nog geen vier jaren in dienst zijn, verliest hare kracht, wanneer men het exceptionneele geval in aanmerking neemt, dat zeer goed eene wijziging van een Koninklijk besluit wettigt, en waarvan buitendien voorbeelden genoeg in even buitengewone omstandigheden, bijv. in het jaar 1850, aanwezig zijn. De vrees voor *antécédentes* voor het vervolg verdwijnt daardoor van zelf. En niemand zal toch de bewering willen volhouden, dat zij die in de maand Mei het examen zullen afleggen, daartoe in de maand April in het geheel niet zouden in staat zijn.

Wilde men ons het *dilemma* stellen, dat zij, of met een korteren cursus nog niet bekwaam zouden zijn, of wel dat dan de cursus van vier jaren te lang voor de vorming van den infanterie-officier is, dan zouden wij met een dergelijk *dilemma* kunnen vragen, of men dan het aanstaande examen voor onderofficieren voor normalen vorm zou verlangen aan te nemen, zonder te bedenken dat buitengewone gevallen buitengewone maatregelen noodzakelijk maken.

Bovendien is er nog eene overweging van gewigt, die het naar ons inzien hoog noodzakelijk maakt, dat de officieren, dit jaar door de Akademie te leveren, niet zulk een gewigtig verlies in hunne ancienniteit ondergaan, dat is namelijk het belang van de Akademie zelve. Want wie

zal het ontkennen, dat de vergelijking van den toestand der onderofficieren en kadets, van de kosten aan de opleiding, ja zelfs aan de voorbereiding tot die inrigting verbonden enz., langzamerhand alle belanghebbenden er toe brengen zal, hunne zonen naar de korpsen te zenden, en welken invloed dit hebben zal op het wetenschappelijk en intellectueel gehalte der officieren, dat nu gerust in vergelijking gebracht mag worden met dat van ieder leger in Europa, behoeven wij niet aan te toonen.

Wij willen hier onze beschouwingen eindigen, die ons in de pen gegeven zijn door een gevoel van billijkheid en regt. Even onbillijk als wij het voor acht jaren gevonden hebben, toen de kadets den voorrang verkregen boven die onderofficieren, die vroeger als *volontair dingende naar den rang van officier* in dienst gegaan waren, en vele jaren lang in de ongunstigste omstandigheden trouw volgehouden hebben, om zich te bekwamen tot den rang die hen eindelijk beloonde, even onbillijk zou het ons nu schijnen, wanneer hetzelfde omgekeerd ten nadeele der kadets plaats greep.

Het toeval, zegt men, dient hier nu de aspiranten van de korpsen, en zou even goed de kadets kunnen dienen; maar het toeval mag alleen dan regeeren en den een boven den anderen begunstigen, wanneer er geene mogelijkheid bestaat om dien invloed te weeren.

Vraagt men eindelijk, wat naar ons oordeel het middel is, om hierin tegemoet te komen, — het bestaat eenvoudig hierin, dat, na afloop van het onderofficiers-examen, dat welligt in Maart nog niet zal zijn geëindigd, het examen voor het 4de studiejaar der kadets plaats hebbe, waardoor dit alsdan slechts eenige weken zou vervroegd worden, waarin wel geen groot bezwaar zal kunnen bestaan, en men daarna, zoo als regt en billijkheid zou vorderen, *alle* geëxamineerden op ééne ranglijst bragt, waardoor aan niemand eenig voorregt zou worden toegekend, ten prejudice van anderen.

†

De Redactie heeft met genoegen dit stuk geplaatst, met welks inhoud en strekking zij zich volkomen vereenigt.

B I J L A G E VIII.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

TWEDE SERIE. — ZESDE DEEL, N°. 8.

(Maand Februarij 1854.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Tot lid van het Hoog Militair Geregtschhof: de kol. L. T. F. W. Baron van Boecop, plaatselijke kommandant van de 1ste kl. te Maasricht; zijnde hij tevens uit zijne betrekking van plaatselijken kommandant eervol ontslagen. Bij het reg. gren. en jag., tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. C. B. Siborgh, van het reg. Bij het 5de reg. inf., tot kap. van de 1ste kl.: de kap. van de 2de kl. A. C. W. van Griesheim, van het korps; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. J. W. Götte, van het instr.-bat. Bij het 8ste reg. inf., tot 1sten luit.: de 2de luit. G. M. van de Pol, van het korps. Bij het 1ste reg. drag., tot ritm. van de 2de kl.: de ritm. van de 3de kl. F. H. L. van Swieten, van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. J. M. Verwey, van het korps. Bij het 2de reg. drag., tot 1sten luit.: de 2de luit. D. J. van Doorninck, van het korps. Bij het 4de reg. drag., tot 1sten luit.: de 2de luit.-adj. A. L. T. A. Grisart, van het korps. Bij het korps jagers te paard, tot 1sten luit.: de 2de luit.-instructeur H. L. Smeets, van het korps. Bij het 1ste reg. vest.-art., tot luit.-kol., bij gunstige uitzondering: de maj J. M. Engelberts, van het korps, met bepaling dat hij aanvankelijk zijn tegenwoordig traktement van

majoor zal blijven genieten. Bij het leger in Oost-Indië, tot aspirant-betalemeester: de serg. W. M. de Jongh, van het koloniaal-werfdepôt. Bij de geneesk. dienst der landm. in Oost-Indië, tot offic. van gezondh. der 3de kl.: de Heer C. D. T. Husemann. Bij de geneesk. dienst der landm. in West-Indië, tot apotheker van de 3de kl.: de Heer A. Andriessen.

Verplaatsingen.

Bij het 1ste reg. inf.: de 2de luit. J. R. A. Kuijtenbrouwer, van het 6de reg. inf. Bij het 2de reg. inf.: de 1ste luit. G. J. Polman, van het 4de reg. inf. Bij het 4de reg. inf.: de 1ste luit^e. B. J. V. Vink, van het 3de reg. inf. en A. H. B. Schiff, van het 2de reg. inf. Bij het instr.-bat.: de 1ste luit. J. P. Hell, van het 4de reg. inf. Bij het wap. der marechaussée, en tevens benoemd tot kommandant der compagnie marechaussée van Limburg: de ritm. bij den staf van het wap. der kav. F. H. Marcella, adj. van den inspecteur van het wap. der kav., uit welke laatste betrekking hij eervol is ontslagen. Bij het wap. der marechaussée: de 1ste luit^e. T. Prins, van het korps jag. te paard, en J. C. L. Simon, van het 2de reg. drag. De 2de luit.-ingenieur W. Schut, van Vlissingen naar de Willemstad; de officieren van gezondh. der 1ste kl. G. F. van Dommelen, van Vlissingen naar Nijmegen, H. Deurink, van Haarlem naar Groningen, T. S. Hermus, van Rotterdam naar Vlissingen, J. H. C. Basting, van 's Gravenhage naar Leijden; de officieren van gezondh.

der 2de kl. W. C. H. van der Harten, van 's Bosch naar Rotterdam, F. Harbauer, van Tilburg naar Leeuwarden; de officier van gezondh. der 3de kl. J. Wörtman, van Tilburg naar Groningen; de paarden-arts der 2de kl. C. H. M. Houba, van Tilburg naar Leeuwarden; de paarden-artsen der 3de kl. J. W. Warnsinck, van Deventer naar Groningen, F. A. Ludwig, van Groningen naar Deventer, H. H. Laseur, van Leeuwarden naar 's Gravenhage.

Gepensionneerd.

De kap. J. F. Tusch, van het 3de reg. inf.; de maj.-titulair J. J. C. Hoppenbrouwers, van

het wap. der marechaussée; de 1ste luitenants J. W. Kröller en J. Schoemaker, van het wap. der marechaussée; de apotheker der 1ste kl. P. Hoezee, van de Koninklijke Akademie voor de zee- en landmagt.

Overleden.

De kap. H. S. Lutz, van het 5de reg. inf.; de gepensionneerde officier van gezondh. der 2de kl. P. Grouw.

CORRESPONDENTIE.

Het ingezonden Artikel *Over de opleiding en afdigting der kavallerie in het algemeen*, zal zoo mogelijk in het volgend Nummer geplaatst worden.

DE SLEESWIJK-HOLSTEINSCHE OORLOG,

VAN

1848—1851.

DOOR

L. MULDER,

1° Luitenant der infanterie aan de Koninklijke Akademie voor de
Zee- en Landmagt.

De veldtogt in Sleeswijk-Holstein, waarvan wij trachten zullen den lezers van dit Tijdschrift in de volgende bladen een getrouw beeld weêr te geven, is, uit verschillende oogpunten gezien, eene van de gewigtigste, welke den onderzoekenden krijgsman van den tegenwoordigen tijd, en meer in het bijzonder den Nederlandschen krijgsman, stof tot beoefening en vergelijking kan opleveren.

Het uitgebreide nut te willen ontkennen, dat de studie van de krijgsgeschiedenis van vroegere tijden, de kritische beschouwing, vooral der veldtogten uit het Napoleontische tijdperk, heeft aangebragt, zou eene onvergeeflijke militaire ketterij zijn, die moeilijk een enkelen grond van verdediging voor de regtbank van het gezond verstand zou kunnen vinden; maar desniettemin is het eene behoefte voor hem, die de krijgsgeschiedenis niet alleen uit een *historisch* oogpunt be-

schouwt, maar die er het ware *praktische* nut voor de toekomst uit wil trekken, geen vreemdeling te blijven in dat gedeelte van die wetenschap, hetwelk ons bekend maakt met de feiten op de oorlogstooneelen van onze dagen voorgevallen, met den krijg, zoo als hij gevoerd is geworden door de tegenwoordig bestaande en naar zoovele nieuwe grondbeginselen georganiseerde legers.

Drie en dertig jaren waren er verlopen, sedert de vrede van Parijs een tijdperk der krijgsgeschiedenis afsloot, zoo rijk aan leering, als ons de geschiedenis van vroegere eeuwen nergens kan aanwijzen. Die drie en dertig jaren hadden de Europesche legers, op enkele uitzonderingen na, in rust doorgebracht, wat krachtontwikkeling en toepassing aangaat, maar niet wat inwendige wijziging, verandering of verbetering betreft. Verbetering, in zooverre, als de theorie, voorgelicht door de onder-

vinding van een vierde van eene eeuw, welke zij zich heeft kunnen te nutte maken, die heeft kunnen aanbrengeu, maar wier praktische deugdelijkheid de vuurproef op het slagveld nog moest doorstaan. De storm, die in het jaar 1848 losbrak, en de meeste Europesche staten op hunne grondslagen deed daveren, wekte op eens weder de legers, die steunpilaren der maatschappelijke orde, uit hunne rust op. Wel waren er toen nog vele, en in de hoofdzaak de meeste elementen uit vroegere dagen in aanwezig; vooral waren nog eene menigte van hen, die in hoogeru rang het bevel voerden, gekweekt in de leerrijke school van den tijd van het eerste Fransche Keizerrijk; maar nieuwe organisatiën hadden de vroegere vervangen; eene naauwkeurige studie had, geleid door de vorderingen der wetenschap, met eene krachtige hand in het zamenstel der legers, in hunne bewapening, in het geheele technische gedeelte van hunne strijdkrachten ingegrepen, en wachtte slechts op het oogenblik, hetwelk er de toepassing van zou veroorloven. Lombardije, Baden, Hongarije, Sleeswijk werden de velden, waarop een rijke oogst van vruchten zou kunnen gelezen worden, zoo al niet voor het strategische, dan toch ongetwijfeld voor het taktische gedeelte der krijgswetenschap. Deze beweegredenen hebben er ons toe geleid, een van de veldtogten in genoemde streken tot onderwerp van eene meer opzettelijke beschouwing te maken, en de bepaalde keuze van de laatste der bovengenoemde, werd ons als van zelve aan de hand gegeven door de overtuiging, dat de veldtogt tegen Dene-

marken voor ons Nederlanders een overwegende belangrijkheid heeft boven de anderen.

Zoo als uit eene voorafgaande beschouwing van het Sleeswijksche oorlogstoneel en verder uit den geheelen loop der veldtogt blijken zal, zijn er treffende punten van overeenkomst tusschen de wijze, waarop de verdediging zoowel als de aanval daar te lande zal geleid moeten worden, en die waarop de oorlog in ons land zal moeten worden gevoerd. Wij zien daar een terrein, dat voor het grootste gedeelte bijna uitsluitend voor den kleinen oorlog en de bewegingen van ligte troepen geschikt is, waar natuurlijke hindernissen genoegzaam voorhanden zijn, om gelegenheid te geven tot het kiezen van verschillende achter elkander gelegene positiën, welke hardnekkig kunnen worden verdedigd. Wij zien eene verdediging tegen eenen overmagtigen vijand, die alleen volgehouden kan worden door de krachtige samenwerking van leger en vloot, en wellicht bestaat er geen land ter wereld, dat vergeleken kan worden met Denemarken en Nederland, wat de uitmuntende gelegenheid betreft, die zij aanbieden, om door doeltreffende vereeniging van zee- en landmagt tot de grootste resultaten te komen. Wij zien er eindelijk eene strategische operatie-basis van den verdediger, namelijk de Oostzee, welke door hare voortreffelijke rigting een voortdurend bedreigen en verontrusten veroorlooft van de operatielijn des vijands, die gedwongen is zich van het zuiden naar het noorden, nagenoeg evenwijdig aan die basis, en alzoo onder de ongunstigste omstandigheden te

bewegen, en die volkomen overeenkomt met de operatie-bazis, welke wij in onze waterlinie en de Zuiderzee, vooral tegen eenen aanval uit het zuiden, bezitten. Bovendien, en dit is een voornaam punt van overeenkomst, behoort Denemarken evenmin als ons land, tot de mogendheden van den eersten rang, die door ontzettende krachtsontwikkeling vergoeden kunnen, wat in andere opzichten mogt ontbreken, en moet het zich bepalen tot het defensieve, waartoe de hulpmiddelen, die het land oplevert, dan ook, even als in Nederland, als zij met oordeel worden aangewend, volkomen toereikend zijn. Wij zullen in den loop van het volgend geschiedverhaal meer dan eens gelegenheid hebben op deze punten van overeenkomst terug te komen.

De staatkunde, die in elken krijg zulk een gewigtigen invloed op de oorlogsvoering uitoefent, heeft vooral in den Deenschen oorlog eene groote rol gespeeld, en nu en dan zoo beslissend hare stem doen hooren bij het regelen der krijgs-operatiën van het Duitsche leger, dat het zonder een helder overzigt van den politieken toestand in dien tijd, niet mogelijk is tot het juiste begrip te geraken van den loop der gebeurtenissen, die meer dan eens geheel anders zou geweest zijn, indien de oorlog volgens zuiver krijgskundige regels gevoerd had kunnen worden, en men onafhankelijk van de beslissing der Europeesche Kabinetten had kunnen ageeren. Het is daarom volstrekt noodzakelijk, eer wij tot de krijgskundige behandeling van

den veldtocht overgaan, een blik te slaan op de gebeurtenissen, die den oorlog voorafgingen en hem deden ontstaan. Wij zullen ons hierbij geheel op een onzijdig standpunt trachten te plaatsen, en eenvoudig de feiten vermelden, zonder te treden in de tallooze, wijd uiteenlopende beoordeelingen, meestal door de bitterste partijhaat uitgesproken, die nagenoeg alle bronnen, waaruit wij hebben moeten putten, troebel maken. Wij laten het aan den staatkundigen geschiedschrijver over, hieromtrent een beslissend oordeel uit te spreken.

Zonder te treden in de gebeurtenissen, die tot de oude geschiedenis en de middeleeuwen behooren, vermelden wij alleen, dat in het jaar 1460 de Sleeswijk-Holsteinsche Stenden op den eersten Zondag na de Vasten te Riepen verzameld waren, en dat zij daar CHRISTIAAN I, Koning van Denemarken, tot Hertog van Sleeswijk en Graaf van Holstein en Stormarm verkozen, bij welke keuze, waarop zich het regt der Koningen van Denemarken grondt, tot voorwaarde werd vastgesteld, dat die landen eeuwig ongedeeld, onafgescheiden te zamen zouden blijven. Het document, waarbij Koning CHRISTIAAN dit beloofde, is het hoofdpunt van den strijd geworden. De Sleeswijk-Holsteiners leiden er uit af: hunne onafhankelijkheid, omdat zij hun Hertog verkozen hadden; hunne onafscheidbaarheid, krachtens de daarin gebruikte bewoordingen. De Denen beweren echter, vooreerst dat Denemarken zijn regt op Sleeswijk en Holstein niet grondde op deze verkiezing, aangezien die verkiezing onwettig was, daar de kroon van

Denemarken alleen het regt had, als op-
perleenheer daarover te beschikken, en
dat Koning CHRISTIAAN zich die keuze had
laten welgevallen, om daardoor een einde
aan de eeuwigdurende geschillen te ma-
ken; ten tweede, dat de woorden in ge-
meld document van CHRISTIAAN slechts
betekenden, dat de landen niet onder
verschillende erfgenamen zouden worden
verbrokkeld, en dat die bepaling toenmaals
zeer natuurlijk was, daar er bij den dood
van ADOLF VIII, den laatsten uit den man-
nelijken stam, die in 1459 stierf, zeer
vele pretendentes voor de opvolging waren.

Sedert dien tijd bleven de Hertogdommen
met het Koninkrijk Denemarken onder het
bestuur van denzelfden Vorst, en was er
een gemeenschappelijk administratief be-
heer voor Sleeswijk en Holstein, en on-
der deze omstandigheden had de vraag
over de verbinding der Hertogdommen
geen bijzonder gewigt; zij behielden tot
in onze dagen dat gemeenschappelijk be-
heer, hetwelk vertegenwoordigd werd
door de Sleeswijk-Holstein-Lauenburgsche
Kanselarij te Koppenhagen, een gemeen-
schappelijk justitie-, school- en kerkwezen,
éene universiteit in Kiel en hetzelfde munt-
stelsel. Buitendien was de Sleeswijk-Hol-
steinsche ridderschap een aaneengesloten
geheel, dat voortdurend door afgevaar-
digden werd vertegenwoordigd. Daarbij
waren de bewoners der beide Hertog-
dommen oorspronkelijk van denzelfden
stam, namelijk Germanen, hetzij van de
Dithmarsen, van de Friesen, van de Angel-
Saksen of van de Holsten afkomstig; Slees-
wijkers vestigden zich in Holstein en om-
gekeerd; alleen in het noorden van Sleeswijk

hadden zich in den loop der tijden Denen
nedergezet, wier aantal men op omtrent
100,000 schatten kon.

Langzamerhand ontwikkelde zich even-
wel, reeds in het begin dezer eeuw, de
kiem van een stelsel dat, met meer en
meer kracht doorgevoerd, eindelijk in 1848
tot de bekende geweldige uitbarsting leidde.
Toen namelijk in 1808 Koning FREDERIK VI
den Deenschen troon beklommen had, be-
gon men er zich op toe te leggen om,
hoewel in het eerst bijna onmerkbaar,
langzamerhand het Duitsche element uit
de Hertogdommen te doen verdwijnen, en
er het Deensche voor in de plaats te
stellen, een streven, dat, hoe onvoorzigtig
ook, zeer natuurlijk was in de oogen van
hen, die deze landen als een integreerend
deel van den Deenschen staat beschouw-
den, en dus de verschillende nationalitei-
ten tot een geheel meenden te moeten
brengen. In alle aangelegenheden en zelfs
in het burgerlijke leven, trachtte men
vooreerst de Deensche taal in te voeren;
alle aanstellingen van beambten werden
daarin opgemaakt; tot het verkrijgen van
alle betrekkingen werd in het jaar 1811
de regel aangenomen, dat, onder overigens
gelijke omstandigheden, de kennis van de
Deensche taal den kandidaten de voorkeur
zou doen verwerven. Meer en meer wer-
den alle dienstbetrekkingen door Denen
vervuld, en daaronder vooral de officiers-
plaatsen in het geheele leger.

Vooraf werkte men hier op Sleeswijk,
daar Holstein den 1sten Junij 1815 in den
Duitschen Bond was opgenomen, en daar-
door meer tegen deze maatregelen be-
schermd werd.

Door deze en meer andere omstandigheden werd de ontevredenheid al meer en meer opgewekt, en hierbij voegde zich nu nog de bezorgdheid over hetgeen gebeuren zou bij de waarschijnlijke uitsterfing van het regeerende stamhuis. FREDERIK VI, die in 1859 stierf, liet geene kinderen na, en evenmin waren nog verdere nakomelingen te wachten van zijnen broeder, die hem als CHRISTIAAN VIII opvolgde, en van diens zoon, den Kroonprins, later FREDERIK VII, die reeds tweemaal gehuwd en even zoovele malen gescheiden was, en na zijne troonsbeklimming een morganatisch huwelijk heeft aangegaan met de gravin v. DANNER.

In Denemarken geldt voor de troonsopvolging het regt der vrouwelijke linie, terwijl voor de Hertogdommen, even als in geheel Duitschland, de oude Germaansche bepaling van erfopvolging alleen in de mannelijke linie, geldig is. De Hessische vrouwelijke linie heeft bij den dood des tegenwoordigen Konings regt op den Deenschen troon, maar volgens de Sleeswijk-Holsteiners de linie Holstein-Augustenburg (1) op dien van de Hertogdommen.

Men ziet hieruit, dat het eene staatkundige kwestie gold, die tot de meest ingewikkelde behoorde, waarmede zich

de diplomatie kon bezighouden, en waar de belangen der strijdende partijen zich moeilijk lieten overeenbrengen. Het Koninkrijk Denemarken, dat gevaar liep twee vruchtbare landstreken, die $\frac{7}{10}$ van de gezamentlijke inkomsten opbragten, en die de uitstekendste zeelieden voor de vloot leverden, te verliezen; Sleeswijk, dat sedert eeuwen, hoewel door hetzelfde Vorstenhuis als Denemarken geregeerd, onafhankelijk van dat rijk was gebleven; doch volgens de oude verdragen van 1460 ten eeuwigden dage naauw verbonden was met Holstein, dat in diezelfde omstandigheden verkeerde, maar nog bovendien sedert het jaar 1815 een deel uitmaakte van den Duitschen Bond!

Reeds in 1850 lieten zich in Denemarken vele stemmen hooren, die beeerden dat, indien al Holstein regt had op de erfopvolging in de mannelijke linie, dit geenszins het geval was met Sleeswijk, dat bij Denemarken moest ingelijfd blijven, en waar alzoo ook de vrouwelijke tak moest opvolgen. Een groote tegenstand openbaarde zich hierover onmiddellijk in de Hertogdommen, vooral in Holstein, dat tegen iedere scheiding protesteerde.

In het jaar 1859 stierf Koning FREDERIK VI, en werd door CHRISTIAAN VIII opgevolgd, die de wil van de meerderheid zijns volks volgde, en zich, wat het Deensch verklaren der Hertogdommen aangaat, verenigde met de inzigten van de liberale of zoogenaamde Scandinavische partij, wier leider, ALGREEN-USSING, in het jaar 1844, toen de Deensche Stenden in Roeskilde vereenigd waren, het voorstel deed, dat de vergadering den Koning verzoeken zou, plegtig te verklaren, dat Denemarken,

(1) De bevoelmagtigden, die van 28 April tot 8 Mei 1832 tot regeling der Deensche erfopvolging bijeen waren, hebben bepaald, dat de Deensche kroon verzekerd zou worden aan den Prins CHRISTIAAN van Sleeswijk-Holstein-Sonderburg-Glücksburg en de mannelijke nakomelingen, geboren uit zijn huwelijk met LOUISE van Hessen. De integriteit der Deensche monarchie is daarbij evenwel niet gewaarborgd. Geratificeerd te Kopenhagen den 19den Mei en te Londen den 19den Junij.

Sleeswijk-Holstein en Lauenburg een eenig en ondeelbaar rijk vormden, waar de vrouwelijke nakomelingen van FREDERIK III regt op de erfopvolging hadden; — dat ieder, die tegen deze bepaling iets zou schrijven, zeggen of ondernemen, als staatsmisdadiger zou gestraft worden.

Dit voorstel, waarbij voor de eerste maal de plannen der Scandinavische partij blootgelegd werden, verwekte in geheel Sleeswijk eene vreeselijke verbittering. Van alle kanten gingen er stemmen tegen op. Uit Kiel werd een adres aan de Stendenvergadering gezonden, dat een protest dezerzijds tegen dit voorstel eischte, aan welken eisch de Stenden voldeden.

Onder dergelijke bewegingen, die zich evenwel hoofdzakelijk tot de drukpers bepaalden, verliepen omtrent twee jaren, toen plotseling, op den 8sten Julij 1846, de bekende en veelbesprokene «Open brief van den Koning van Denemarken aan zijne onderdanen» verscheen, die het gewigtigste historische document van den nieuweren tijd voor Sleeswijk-Holstein, de grondslag van alle latere gebeurtenissen is. De inhoud daarvan was de volgende:

OPEN BRIEF

VAN ZIJNE MAJESTEIT DEN KONING VAN
DENEMARKEN,

van den 8sten Julij 1846,

aan zijne getrouwe onderdanen.

Wij CHRISTIAAN VIII, door Gods genade Koning van Denemarken, der Wenden en

Gothen, Hertog van Sleeswijk, Holstein, Stormarm, der Dithmarsen en van Lauenburg, alsook van Oldenburg enz., geven hiermede te kennen:

Door velerlei feiten is het ter onzer kennis gekomen, dat bij verscheidene onzer onderdanen onjuiste en verkeerde begrippen bestaan over de erfopvolging in de monarchie, en dat deze begrippen te nutte gemaakt worden, om onrust en beklommering over de toekomst des gemeenschappelijken vaderlands te verwekken, voor het geval dat eenmaal, volgens de raadsbesluiten der Voorzienigheid, de mansstam van ons Koningshuis mogt uitsterven, waardoor tevens eene bittere stemming onder de bewoners der verschillende gedeelten van het land wordt opgewekt en gaande gehouden. Wij hebben het daarom voor onze landsvaderlijke pligt erkend, door eene commissie, die Wij tot dat einde allerhoogst benoemd hebben, alle aktenstukken en documenten, welke op deze erfopvolging betrekking hebben, in zóoverre zij opgespoord zijn kunnen worden, na te doen gaan en tevens een naauwkeurig en grondig onderzoek van alles wat daarmede in verband staat in het werk te doen stellen.

Nadat de uitslag van dit onderzoek ons in onzen geheimen staatsraad alleronderdanigst is voorgelegd, en door ons is in overweging genomen, hebben Wij daarin de volkomene bevestiging gevonden, dat, even als er over de erfopvolging in ons Hertogdom Lauenburg, dat aan het Koninkrijk Denemarken door verdragen is verbonden, geen twijfel bestaat, evenzoo ook *dezelfde erfopvolging* in het Hertogdom

Sleeswijk in volle kracht en wettigheid bestaat, overeenkomstig het patent van den 22sten Augustus 1721 en de daarop gedane erfhuldiging, en tevens ten gevolge van de door Engeland en Frankrijk gegevene Garantie-akte van den 14^{den} Junij en den 25sten Julij 1827, en de met Rusland geslotene verdragen van den 22sten April 1767.

In de vaste overtuiging, dat dit op regt en waarheid gegrond is, en verder in de overtuiging, dat Wij het niet langer mogen uitstellen, de schadelijke gevolgen tegen te werken, welke de voortdurend, zelfs binnen de grenzen der monarchie, verbreide verkeerde en valsche gevoelens over deze zaak te voorschijn roepen, hebben Wij ons allerhoogst verplicht gevonden, door dezen onzen Open Brief onze gezamentlijke getrouwe onderdanen met het erfregt van alle onze Koninklijke erfgenamen in het Hertogdom Sleeswijk bekend te maken, een regt hetwelk Wij en onze opvolger op den Deenschen troon, voor onze pligt en roeping houden, te handhaven.

Daarentegen heeft het voornoemde onderzoek uitgewezen, dat ten opzichte van eenige deelen van het Hertogdom Holstein betrekkingen bestaan, welke Ons verhinderen, Ons met dezelfde zekerheid over het regt van onze gezamentlijke Koninklijke erfgenamen in dit Hertogdom uit te laten. Terwijl Wij evenwel aan alle onze getrouwe onderdanen, en meer in het bijzonder die van het Hertogdom Holstein, de allergenadigste verzekering geven, dat ons onophoudelijk streven ook in het vervolg daarheen gerigt zal zijn, de op het

oogenblik nog bestaande hindernissen uit den weg te ruimen, en de volledige erkenning van de ondeelbaarheid der gezamentlijke Deensche monarchie tot stand te brengen, zoodat de onder onzen scepter vereenigde landen nimmer van elkander gescheiden worden, maar daarentegen voor altijd in hunne tegenwoordige betrekking en met de ieder hunner verleende regten te zamen blijven, zoo willen Wij vooral onzen getrouwen onderdanen in het Hertogdom Sleeswijk hiermede bekend maken, dat Wij geen voornemen koesteren, door dezen Onzen Open Brief de zelfstandigheid van dit Hertogdom, zoo als die tot nu toe door ons is erkend geworden, op eenigerlei wijze aan te randen, of eenige verandering te brengen in de betrekking, waarin het tegenwoordig tot het Hertogdom Holstein staat, en willen Wij daarentegen onze belofte hiermede uitdrukkelijk herhalen, dat Wij ons Hertogdom Sleeswijk, zoo als tot heden, zoo ook in het vervolg in het bezit zullen laten van de regten, die er aan toegestaan zijn, als een, wel is waar met onze monarchie onafscheidbaar verbonden, maar tevens zelfstandig landsgedeelte.

Als oorkonde onder onze Koninklijke handteekening en voorzien van ons zegel.

Gegeven in onzen geheimen staatsraad, op ons slot Zorgenvrij, den 8sten Julij 1846.

CHRISTIAN R.

FREDERIK R. P. FREDERIK FERDINAND.
STEMANN. ST. W. MOLTKE. OERSTED.
REVENTLOW-CRIMINIL.

Deze Open brief verwekte in geheel

Sleeswijk-Holstein eene geweldige beweging. Overal kwamen volksvergaderingen bijeen, waar de zaak besproken werd met eene vrijheid van taal, tot nog toe in Deutschland ongehoord.

Het adres aan de Sleeswijk-Holsteinsche Stenden, dat op eene groote volksvergadering te Neumunster werd opgesteld, drukt het duidelijkste de begeerte van het volk uit, waarom wij er de voornaamste hoofdpunten uit laten volgen. Er wordt daarin gezegd:

«De staatsregtelijke zelfstandigheid der Hertogdommen is zooverre verheven boven den wil van den vorst, dat de erkenning daarvan eene grondvoorwaarde van zijne magt is.

«De erfopvolging in de Hertogdommen kan niet willekeurig door den vorst veranderd worden, en de onderdanen zijn, wanneer de vorst sterft, verplicht den regtmatigen troonopvolger te huldigen, en niet eenen vorst, die zijne aanspraken grondt op de regeling van de erfopvolging, door eene wet van den Deenschen Koning.»

Verder:

«Wij erkennen de volgende grondstellingen van het Sleeswijk-Holsteinsche staatsregt, die den 21sten December 1844 ook door de vergadering der Holsteinsche Stenden zijn aangenomen:

De Hertogdommen zijn zelfstandige staten.

De mannelijke linie heerscht in de Hertogdommen.

De Hertogdommen Sleeswijk en Holstein zijn met elkander verbonden staten.»

En eindelijk:

«Wij wenschen de verbinding, die

tusschen de Hertogdommen en het Koninkrijk Denemarken bestaat, niet langer in stand te houden, dan de natuurlijke loop der gebeurtenissen en de regtmatig bestaande erfopvolging het vordert. Wanneer evenwel, naar het raadsbesluit der Voorzienigheid, de mannelijke Koninklijke linie mogt uitsterven, dan wenschen wij ons, onder onze eigene Hertogen, vrij van iedere verbinding met eene buitenlandsche mogendheid, ongehinderd aan te sluiten aan de naar eenheid strevende ontwikkeling van ons groote Deutsche vaderland.»

De Stenden maakten in dezen zin een adres op, waarin zij protesteerden tegen den Open brief des Konings, en wendden zich, maar zonder gevolg, aan den Duitschen bond, waarna zij uiteengingen. Inmiddels vermeerderde de spanning; volksvergaderingen werden gehouden, waarop het immer onrustiger toeging, en zelfs over de grenzen, in geheel Deutschland, verwekte de Sleeswijk-Holsteinsche zaak groote sympathie onder het volk.

Het jaar 1847 verliep onder meer en meer toenemende onrust, welke ten top punt klom, toen Koning CHRISTIAAN VIII den 20sten Januarij 1848 stierf, en opgevolgd werd door FREDERIK VII, van wien de liberale Deensche partij, welke de vereeniging van de Hertogdommen met het Koninkrijk met alle magt zocht door te drijven, groote verwachtingen koesterde.

De vorige Koning had, door de wrijving der verschillende nationaliteiten in zijn rijk tot op zekere hoogte te bevorderen, het absolute gezag weten te bewaren, hoewel de liberalen langzamerhand zoo sterk geworden waren, dat hij hen weldra con-

cessiën zou hebben moeten doen, waarin hij nu door den dood verhinderd werd.

De vorderingen dier partij werden nu zoo dringend, dat FREDERIK VII zich reeds acht dagen na zijne troonsbeklimming genoodzaakt zag, eene constitutie te be-looven, waarbij gemeenschappelijke Stenden werden ingevoerd, die beurtelings in het Koninkrijk en in de Hertogdommen zouden vergaderen. Tevens verzekerde hij in hetzelfde rescript, dat hij in de ver-binding der Hertogdommen en de betrek-king van Holstein en Lauenburg tot den Duitschen bond niets veranderen wilde.

Deze maatregel, waardoor Denemarken, dat sedert zoovele eeuwen eene absolute monarchie geweest was, in een' constitu-tioneelen staat veranderd werd, was even-wel voor de liberale of scandinavische partij nog niet voldoende. Zij wenschte eene geheele vereeniging van alle deelen des rijks, een verantwoordelijk ministerie en meer regten voor het volk bij de verkie-zingen.

Evenmin waren de Hertogdommen te-vreden: de wijze waarop de Stenden zou-den zamengesteld worden, deden hen eene inlijving met Denemarken tegemoet zien. Na langdurige debatten over de vraag, of de Sleeswijk-Holsteinsche Stendenvergadering de 18 ervarenen mannen kiezen zou, die, vol-gens de bepaling des Konings, mede zouden beraadslagen over de nieuwe constitutie, daar men vreesde hierdoor gevaar te zullen loopen, het regt van het land min of meer uit de handen te geven, werd op dit punt toestemmend beslist; maar, onder gewel-digen jubel van het volk, besloot de ver-gadering haren afgevaardigden het mandaat

te geven, eene afzonderlijke constitutie voor de Hertogdommen te vorderen. Dit gebeurde den 17^{den} Februarij — eene week later brak de Fransche omwenteling uit. Iedereen weet nog, welken geweldigen weër-klank die gebeurtenis in Duitschland had, en het valt ligt te begrijpen, welken indruk de tijdingen, die dagelijks aangebragt wer-den, maken moesten in een land, dat reeds sedert verscheidene jaren in een opge-wonden toestand verkeerde, dat op eens het gegronde vooruitzicht geopend zag, dat zijne zaak de sympathie van geheel Duitschland in de hoogste mate zou op-wekken, en wel op een oogenblik, waarin het bijna op het punt was zich met ge-weld te verzetten; — een hopelooze strijd, waarin Denemarken welligt op de onder-steuning van Zweden, ja zelfs van Rus-land had kunnen rekenen.

Volgens ons voornemen, om alleen de feiten te vermelden, willen wij niet treden in eene beoordeeling van de maatregelen des Konings, die gedrongen stond te mid-den der verschillende partijen, waarvan de Ultra-Deensche eene geheele en on-deelbare monarchie verlangde, ja zelfs van de vereeniging van Zweden, Noor-wegen en Denemarken tot een magtig Scandinavisch rijk droomden; eene an-dere, de zoogenoemde Eider-Denen, al-leen Sleeswijk geheel tot een integreerend deel van het rijk wilde ingelijfd hebben, en dit laatste alzoo tot de Eider, de zui-delijke grensrivier van Sleeswijk, uitbrei-den. Deze allen vreesden, dat de Koning tot de Sleeswijk-Holsteinsche zaak zou toetreden en voor de Deutsche bevolking wijken zou. Openbare bijeenkomsten en

volksvergaderingen werden gehouden, waarin, als het ware, een kruistogt tegen de Vorstendommen werd gepredikt. «Het «schijnt goed en wenschelijk te zijn,» sprak de dweepzicke Professor CLAUSEN op eene dier vergaderingen, die door meer dan dertien honderd Denen bijgewoond werd, «dat het zoo ver gekomen is, dat «de beslissing der vraag niet langer ver«schoven kan worden. Lang reeds heeft «eene drukkende en zoele lucht onze adem«haling belemmerd; lang reeds hebben «wij het dreigende onweder boven onze «hoofden zien zamentrekken, zonder dat «wij hebben kunnen ontdekken, dat voor «eene toereikende afleiding gezorgd ware. «Het is hoog tijd, dat eene uitbarsting ons «een zuiverder lucht en een helderder «horizon verschaffe.»

Even krachtig deed zich de oppositie in de Vorstendommen hooren, en alleen om een bewijs te geven hoe opgewonden de stemming, hoe dreigend de taal geworden was, die men langzamerhand begon te voeren, laten wij hier, eveneens zonder verdere commentariën, het adres volgen, dat door de burgerij van Kiel aan den Koning werd gezonden:

«Den blik slaande op de grootsche omwenteling, welke in eene reeks van Europeesche staten de dienstbaarheid opgeheven heeft, op de geweldige bewegingen, die in Duitschland de vrijheid doen zegevieren, voelen wij levendiger dan ooit het smadelijke onzer onvrijheid.

«Wij zijn bijna de eenige Deutsche volksstam, die de vrijheid niet heeft verworven. Zulk eene schande kunnen wij niet verdragen.

«Ook wij verlangen volle vrijheid, inwilliging van onze regtmatige vorderingen! Zonder vervulling daarvan zullen wij ons nimmer tevreden stellen.

«Wij vorderen voor onze Hertogdommen eene ware constitutioneele inrigting, op den grondslag van algemeen kiesregt en algemeene verkiesbaarheid; toetreding van Sleeswijk tot den Duitschen bond; eene in volle waarheid en niet in schijn vrije drukpers, welke door de voorloopige verordening van den 10^{den} Maart niet gegeven is; onbeperkt regt tot vereeniging, regtbanken van gezworenen, spoedige zamenstelling van een parlement uit het Deutsche volk.

«Eene staatkunde, die Duitschland door vrijheid en eenheid sterk maakt, moet door onzen Hertog dadelijk gevolgd worden; het ontslag van den minister von MOLTKE en van den regeerings-president SCHEEL, en de aanstelling van mannen, die in ons land achting en vertrouwen genieten, zij daarvan het eerste teeken.

«Voor ons Deutsche vaderland zijn wij bereid alle offers te brengen, maar niet in een onregtvaardigen strijd tegen de vrijheid van Frankrijk, niet in eene gehate verbinding met Rusland. Dat geen Rus en geen Deen gewapend den voet zette op Duitsch grondgebied. Wij dulden geene schending van de Deutsche grenzen, en bieden onzen Hertog tot bescherming daarvan al onze krachten, onzen geheelen vurigen wil aan.

«Ingevolge het besluit der burgervereeniging, maken wij hiermede deze verklaring openlijk bekend.

Kiel, den 15^{den} Maart 1848.

HET BESTUUR DER BURGERVEREENIGING.

Onder deze dreigende voorteekenen kwamen den 18^{den} Maart de vereenigde Sleeswijk-Holsteinsche Stenden andermaal in Rendsburg bijeen, en na eene hevige beraadslaging, die tot elf uren in den nacht duurde, werd besloten eene deputatie van vijf personen aan den Koning te zenden, met de opdracht, bij den Vorst op de volgende punten aan te dringen:

Onmiddellijke bijeenroeping der Stenden, om over de constitutie te beraadslagen;

Het treffen van voorbereidende maatregelen, om Sleeswijk in den Duitschen bond te doen opnemen;

Eene algemeene volkswapening in het leven te roepen, onder zelfgekozene officieren;

Vrijheid van drukpers en onbelemmerd regt tot vereeniging;

Onmiddellijk ontslag van den regeeringspresident SCHEEL.

Wij zullen dadelijk zien, onder welke omstandigheden deze deputatie den 22sten Maart in Koppenhagen aankwam.

Zoo als wij boven hebben aangetoond, had ook in Denemarken zelf de liberale Scandinavische partij meer en meer gisting onder het volk te weeg weten te brengen, en maakte zich nu gereed partij te trekken van de opgewondenheid, die in de maand Maart in geheel Europa heerschte, om den Koning concessiën van allerlei aard af te dwingen, en, behalve eene democratische constitutie, vrije verkiezingen, vrijheid van drukpers, verandering van ministerie enz., krachtige maatregelen tegen Sleeswijk-Holstein te

vorderen. Den 21sten Maart werd eene volksvergadering gehouden, waaraan bijna 15000 personen deelnamen. ORLA LEHMAN, een der voornaamste aanvoerders van de democratisch-Deensche partij, stelde een adres aan den Koning voor, dat met jubelende geestdrift werd aangenomen en den Koning aangeboden, terwijl de geweldige volksmassa, 15000 hoofden sterk, om het Koninklijke slot vereenigd waren. FREDERIK VII was gedwongen toe te geven; een nieuw ministerie werd benoemd, dat evenwel, daar het nog niet aan 's volks verlangen voldeed, den volgenden dag weder werd vervangen door een nieuw, geheel uit de hoofden der ultra-Scandinavische partij te zamen gesteld.

Zoo stonden de zaken, toen op den 22sten Maart de Sleeswijk-Holsteinsche deputatie in Koppenhagen aankwam. Reeds bij hare landing werd zij door het volk met de grootste teekenen van verbittering, met geschreeuw en gefluit ontvangen, hetwelk eindelijk tot zulk eene hoogte steeg, dat zij zich, om niet aan een dreigend gevaar blootgesteld te zijn, onder de bescherming van den Engelschen Consul moest stellen.

Na lang weifelen ontving de Koning eindelijk de deputatie, die wel is waar geene de minste hoop meer koesterde op eenigen goeden uitslag, maar hare opdracht wilde volvoeren. Het antwoord was ontwijkend, en eerst nadat de afgevaardigden zich weder op de stoomboot *de Hekla* hadden ingescheept, ontvingen zij het navolgende schriftelijke antwoord van den Koning, hetwelk de minister ORLA LEHMAN voor het laatste woord van den Vorst in

de Sleeswijk-Holsteinsche aangelegenheid verklaarde:

«Op uw verzoek hebben Wij u mede te deelen, dat Wij voornemens zijn ons Hertogdom Holstein, als een zelfstandige Duitsche bondsstaat, eene op den grondslag van een uitgebreid kiesregt gevestigde, in waarheid vrije constitutie te verleenen, waarin volksbewapeningen, vrijheid van drukpers en regt tot vereeniging hunne plaats zullen vinden; dat, ten gevolge daarvan, ons Hertogdom, behalve eene eigene regeering en een eigen krijgswezen, ook afgescheiden financiën zal hebben, zoodra de wederzijdsche bepalingen en andere voorwaarden tot eene Unie met Denemarken zullen geregeld zijn;

dat Wij ons daarenboven aan de pogingen tot oprigting van een krachtig en populair Duitsch parlement open zullen aansluiten; dat Wij noch het regt, noch de magt, noch den wil hebben ons Hertogdom Sleeswijk bij den Duitschen bond in te lijven, maar daarentegen de onafscheidelijke vereeniging van Sleeswijk met Denemarken door eene gemeenschappelijke vrije constitutie willen versterken;

dat Wij daarbij evenwel besloten hebben, Sleeswijks zelfstandigheid door uitgestrekte provinciale instellingen, met name door een eigen landdag en bijzonder bestuur, krachtig te beschermen.

Daarenboven willen Wij u kenbaar maken, dat het onze ernstige wensch is in opregte overeenstemming met onze lieve en getrouwe onderdanen, vrede en vrijheid in onze landen te grondvesten.

Dat Wij het eveneens als de heiligste plicht van den wettigen Vorst erkennen,

de heerschappij der wet en de instandhouding van den landsvrede met alle magt te beschermen.

Gegeven op ons kasteel Christiansburg, den 24sten Maart 1848.

FREDERIK R.

A. v. MOLTKE, *Conseil-president.*

Met dit antwoord keerde de deputatie naar Holstein terug, en de langvoorziene uitbarsting volgde, zoodra het antwoord des Konings bekend werd. In Kiel organiseerde zich eene burgergarde, uit de burgerij en de studenten bestaande, en daar de Deense officieren op hunne troepen niet konden rekenen, en daardoor niet in staat waren zich te verzetten, betrok reeds des avonds van den 25sten Maart deze burgergarde met de militairen gezamenlijk de wacht. Nog denzelfden avond kwam men tot de zamenstelling van eene voorloopige regeering, die uit de volgende personen bestond: den advokaat BESELER, den hoofdleider der Deutsche partij in Sleeswijk-Holstein, den Prins FREDERIK van Sleeswijk-Holstein, den Graaf REVENTLOW, den koopman SCHMIDT uit Kiel en den advokaat BREMER.

Deze vaardigde onmiddellijk eene proclamatie uit, waarbij de Koning voorgesteld werd, als niet meer vrij in zijne handelingen, en de bijeenroeping der Stenden werd beloofd, om maatregelen tot leiding van 'slands aangelegenheden te treffen, en zond onmiddellijk de volgende verklaring aan den Koning, welke wij hier in haar geheel laten volgen, om zoodoende de meeningen der beide partijen in een genoegzaam helder licht te plaatsen:

Allerdoorluchtigste Koning,
Allergenadigste Hertog, onze Lands-
heer!

De alleronderdanigst ondergeteekenden hebben zich doór hun geweten gedrongen gevoeld, eenen stap te doen, welks regtvaardiging voor Uwe Majesteit zij voor hunnen eersten plicht houden. Zij hebben zich, in naam van Uwe Majesteit, als voorloopige regeering der Hertogdommen Sleeswijk en Holstein geconstitueerd. Uwe Majesteit vond, bij het aanvaarden der regeering, den stand van zaken in Uwe Deutsche Hertogdommen hoegenaamd niet in overeenstemming met hunne regten, wenschen en belangen, ja zelfs het wederzijdsche vertrouwen tusschen Vorst en volk diep geschokt. De maatregelen, welke als eene poging tot wederzijdsche verzoening door Uwer Majesteits regeering voorbereid, door Uwe Majesteit in de eerste dagen na Uwe troonsbeklimming afgekondigd werden, waren op verre na niet in staat de spanning weg te nemen, welke de gemoederen vervulde; veeleer vond deze nog des te meer voedsel in het ontwerp van eene constitutie voor eenen vereenigen staat, naarmate men zich in het moeilijke alternatief geplaatst zag, of der vrijheid of der nationaliteit onverantwoordelijke offers te moeten brengen.

Het is Uwe Majesteit niet onbekend gebleven, met welken ernst, maar ook met welk een volkomen bewustzijn der naderende gevaren, de Hertogdommen de keuze der ervarenen mannen deden. Het lag in den aard der zaak, dat men zich reeds met dezen maatregel tot het uiterste ge-

bragt zag; en terwijl het land zichzelve volkomen bewust was, welken stap het als de laatstmogelijke beschouwen moest, kon de vraag niet uitblijven, wat dan moest en kon gebeuren.

Waren reeds deze omstandigheden in hooge mate onrustbarend, des te meer moesten de sterker dan ooit ten uitvoer gebragte policie-maatregelen, de sterker dan ooit gehandhaafde censuur ondragelijker schijnen, naarmate zij eene scherpere tegenstelling maakte met de beloofde constitutioneele regten. De daarop uitgevaardigde wet op de vrijheid der drukpers, vervulde de gegronde verwachtingen des lands zoo weinig, dat de policie en het bestuur daarmede klaarblijkelijk nog grooter dwang konden uitoefenen, dan ooit te voren met de censuur. Te gelijker tijd werden maatregelen getroffen, welke de regten en het gevoel der Sleeswijk-Holsteiners moesten krenken. De hoogeschool te Hadersleben, welke sedert eeuwen eene Deutsche geweest was, werd eensklaps in eene Deensche veranderd. En terwijl men in de Hertogdommen eenen man aan het hoofd der regeering liet, die zichzelve zoo min als anderen bedriegen kon ten aanzien van de stemming der gemoederen ten zijnen opzichte, werd juist die man, welke in de Hertogdommen sedert 1844, door zijne voordragt van eene gezamentlijke constitutie, maar al te zeer bekend is, tot een der hoogste staatsposten in Kopenhagen benoemd.

Bij deze telkens nieuwe aanleidingen tot ontevredenheid en mistrouwen, kwam de tijding van de groote veranderingen in Frankrijk, kwam spoedig daarop de

aangroeijende beweging in alle Deutsche rijken, de nu bijna verwezenlijkte uitzigten op de innige zamensmelting van alle Deutsche stammen en staten, de schielijke en gelukkige vooruitgang van de ontwikkeling der vrijheid. Reeds de vastberadene kloekmoedigheid dezer Deutsche beweging kon niet anders dan eenen diepen indruk maken op de Deutsche onderdanen van Uwe Majesteit. Meer dan ooit voelen zij zich Duitsch. Te gelijker tijd had het voorbeeld van Frankrijk vragen opgeworpen, die, zoo als nu eenmaal de toestand der maatschappij is, overal luiden weérklank moesten vinden. Met onweérstaanbaren spoed verdween in dat land de heerschappij der bestaande magt door de groote kracht van eene algemeene volksbeweging; daardoor bleek de volkomene onhoudbaarheid van dat systema van zamennemenging, dat men in de Hertogdommen had ingevoerd; het veranderde plotseling in een gevaar, welks dreigen wij dagelijks zagen aangroeijen. Door vele aanzienlijke mannen, zoowel Duitschers als Denen, die den toestand der Hertogdommen kennen, is het Uwe Majesteit in de laatste dagen rondborstig verklaard geworden, dat, wanneer niet spoedig voldaan werd aan de meermalen uitgesproken vorderingen van Hoogstdeszelfs Deutsche landen, deze eene katastrofhe te gemoet gingen.

De tijding van de gebeurtenissen in Koppenhagen in de laatste weken, was niets minder dan geschikt, om de ondragelijke gedwongenheid van dezen toestand te verminderen. Groote vergaderingen, welke de vaak herhaalde aanmatiging, dat Denemarken tot de Eider reikte en

reiken moest, met nieuwe scherpheid uitspraken, geruchten van volksbewegingen, toerustingen, uiterste besluiten, schenen de Hertogdommen toe, het gevaar dat hen dreigde, geheel nabij te brengen.

Eene verzameling der Stenden-afgevaardigden van beide Hertogdommen, zond uit haar midden vijf mannen naar Koppenhagen, om Uwe Majesteit den toestand der Hertogdommen kenbaar te maken. Men verwachtte de eerste tijding van hunne ontvangst met de stoomboot, die, volgens hare geregelde vaart, den 25sten des morgens vroeg te Kiel moest terugkeeren. Die stoomboot bleef uit. Brieven uit Koppenhagen, die van den 22sten 's avonds gedateerd waren, spraken van spoedige veranderingen in de hoogste staatsambten, van voornemens tot troepenafzendingen. De *Berlingsche Courant* bevestigde ten minste het aftreden van de ministers, ten gevolge van groote volksbeweging; naauwkeurige berigten noemden in hunne plaats juist die mannen, welke onophoudelijk de inlijving van Sleeswijk bij Denemarken gevorderd hadden. Bij dit alles bleef de stoomboot den 25sten geheel weg, en werd de meening, dat zij teruggehouden werd, om troepen over te voeren, meer en meer waarschijnlijk. Het land kon Uwe Majesteit niet meer vrij gelooven in zijne besluiten, het kon niet gelooven dat de Hertog van Sleeswijk-Holstein met vrijen wil zijn souverain Hertogdom Sleeswijk aan de Denen prijs zou geven; het moest er op bedacht zijn tegelijk met zijne eigene regten en vrijheid, die van zijnen Koniaklijken Hertog tegen de Denen te waarborgen. Reeds

hadden zich de burgers van verscheidene steden en vlekken gewapend, de politie kon het nergens meer verhinderen. De poging, militair geweld uit te oefenen, zou niet alleen tot bloedvergieten, zij zou, daar de troepen landskinderen zijn, onfeilbaar tot miterij geleid hebben. Bij het vernemen dat het wapendepôt den 22sten uit Kiel zou weggezonden worden, was het oproer op het punt van los te breken; dit werd alleen voorgekomen door bemiddelende tusschenkomst, en door den maatregel de posten door soldaten en burgers gezamenlijk te doen bezetten. Het vermelde uitblijven van de stoomboot op den 25sten, en de tijdingen, die van Koppenhagen kwamen, konden, wanneer niet dadelijk iets beslissends volgde, de schromelijkste gevolgen hebben.

Onder zoodanige omstandigheden meenden de alleronderdanigst ondergeteekenden bevoegd en verplicht te zijn, het eenige te doen, wat nog slechts te doen overbleef. Wanneer Uwe Majesteit de Hertogdommen zou behouden, wanneer het land voor volkomene regeeringloosheid en oproer bewaard zou blijven, dan moest spoedig eene regeering in het leven treden, die het volle vertrouwen van het land bezat en zich daarop zou kunnen gronden, die echter even vast besloten is de regten van het land te waarborgen, en het die vrije nationale ontwikkeling te verzekeren, welke wij moeten aannemen, dat overeenkomt met den regtvaardigen en wijzen wil van Uwe Majesteit, onzen Duitschen Hertog. Tot in den dood Uwer Majesteits alleronderdanigste (Volgen de onderteekeningen der vijf medeleden van de voorloopige regeering).

Zoo als te verwachten was, vaardigde de Koning twee proclamatiën aan de Hertogdommen uit, waarin hij niet alleen de voorloopige regeering als oproerstichters beschouwde, maar het volk tot trouw aan zijn persoon aanspoorde, en de weigerenden met de straf volgens de wet bedreigde, waardoor eigenlijk de toestand der zaken hoegenaamd niet veranderde.

Even snel als in Kiel, brak de opstand in alle steden van Sleeswijk uit; overal werd de voorloopige regeering erkend. Reeds den volgenden dag (24 Maart) verraste Prins FREDERIK van Sleeswijk-Holstein de vesting Rendsburg, waar het garnizoen tot de nieuwe orde van zaken overging. Ditzelfde deden bijna alle manschappen, die in de Hertogdommen in garnizoen lagen, met uitzondering van de meeste officieren.

Ongeveer 2000 man en 65 officieren kwamen alzoo ter beschikking van de voorloopige regeering; de laatsten verklaarden daarbij evenwel plegtig en schriftelijk, dat zij slechts voor hunnen Koning-Hertog en tegen de Casino- (de ultra-Deensche) partij in Koppenhagen de wapens opvatten, en legden in den zomer van 1848 nogmaals deze verklaring voor de voorloopige regeering af.

Hiermede was dus de opstand voltooid en stonden de Hertogdommen en het Koninkrijk Denemarken vijandig tegen elkander over. De mogelijkheid, om de zaak op vreedzame wijze te vereffenen, was vervlogen, en het oogenblik gekomen, waarop men van weerszijde tot de wapenen zou grijpen, om de beslissing aan het krijgslot over te laten.

Na alzoo onze lezers een overzicht ge-

geven te hebben van den staatkundigen | mer tot de krijgskundige geschiedenis van
toestand, zullen wij in een volgend Num- | den veldtogt overgaan.

(Wordt vervolgd.)

OVERZIGT

DER

VERGELIJKENDE PROEVEN.

genomen te Metz in 1836 en 1837, met het oorlogsbuskruid van de verschillende vervaar-
digingswijzen, door den luitenant-kolonel PLOBERT.

(Uit het *Mémorial de l'Artillerie*, Tome VI.)

Vervolg van N°. 8, Blz. 369.

4de AFDEELING.

VERNIELENDE WERKING VAN HET BUSKRUID OP DE VUURMONDEN.

Gebruik van $\frac{1}{3}$ kogelzware lading.

Tot het langdurig schieten, bestemd om de gebreken der vuurmonden te leeren kennen, die deze door het vuren verkrijgen, heeft men de lading van $\frac{1}{3}$ kogelzwaarte moeten bezigen, daar geene soort van kruid bij ladingen kleiner dan $\frac{1}{3}$ kogelzwaarte, de bij de artillerie in gebruik zijnde groote snelheden geeft. De proeven te Esquerdes op verschillende tijdstippen genomen, hadden aangetoond dat het drukmolenkruid vernielend op de vuurmonden werkt, zoodra men boven $\frac{1}{4}$ kogelzware lading gaat; het was dus noodig

bij het langdurig schieten, behalve de gewone wijze van laden, ook eene andere te gebruiken, waardoor de vernielende werking op de ziel verminderd en het gebruik van zulk snel verbrandend kruid mogelijk werd, zonder de stukken terstond te bederven. Men kon dan zien welk gebruik van dit kruid in de dienst te maken was, wanneer men zooveel mogelijk de nadeelige eigenschappen onschadelijk maakte.

Het doeltreffende dezer beschikkingen werd door de uitkomsten aangetoond, want na 25 schoten met $\frac{1}{3}$ kogelzware lading uit 5 in goeden staat zijnde 24 K^{rs} , met de gewone wijze van laden en kardoes van 140 strepen middellijn, veroorzaakte het stampmolenkruid D, E en K verwijdingen ter plaatse van lading en kogel, die de doorsneden, gaande door de as, volgens

een vertikaal vlak deden toenemen als de getallen 146, 126 en 171, en volgens een horizontaal vlak als de getallen 258, 80 en 128. Daar deze beschadigingen belangrijk genoeg waren om deze proef niet verder voort te zetten, ging men over tot het vuren met verlengde kardoezen, om de uitwerking te kunnen vergelijken; de verwijdingen door de kruidsoorten D en E waren toen slechts 41 en 16 in een vertikaal vlak, en 9 en 14 in een horizontaal vlak. Men had het kruid K niet kunnen beproeven bij het schieten met verlengde kardoezen, wegens de geringe hoeveelheid die voor de nog te verrigten proefnemingen overig was. De aanwassen der middellijnen op verschillende punten van de ziel dier kanonnen na 25 schoten, zijn opgegeven in de bijgevoegde tabel M.

De nieuwe 24 c^{m} te Metz waren juist van afmeting en uit dezelfde gieterij als de voorgaande; daar er slechts zes voorhanden waren, heeft men alleen A, B, C, F, G en H tot het langdurig schieten gebruikt; de ladingen van 4 ponden waren opgesloten in verlengde kardoeszakken van 151 strepen middellijn, om de vernielende werking der verbrijzelende kruidsoorten te verminderen. Niettegenstaande deze voorzorg, hadden de digte kruidsoorten C en F de kanonnen na 200 schoten aanmerkelijk beschadigd, terwijl A, B, G en H geene noemenswaardige verwijdingen hadden toegebracht aan de vuurmonden, waarin zij gebruikt waren.

De aangroeiing der middellijnen van de ziel der kanonnen, werden opgenomen door de leden van de Commissie voor de beginselen van het schieten, even als bij

het vorig schieten en opgenomen in de tabel N.

Gallen.

Behalve de verwijdingen heeft het langdurig schieten andere beschadigingen teweeggebracht, die grooter waren bij de digte kruidsoorten dan bij de andere. De gallen ontstaan in de ziel boven den kogel, hadden eene grootste diepte bij C en F van 5,8 en 4,7 strepen, bij G van 5,6 en bij H van 5 strepen. Het oude kruid A had geene gal en het kruid B slechts eene zeer ondiepe gal teweeggebracht. Als het vuur snel genoeg is om de stukken te verhitten, kan, volgens de Straatsburger proeven van 1823 en 1824, de vorming dier gallen slechts tegengegaan worden door eene prop van klei tusschen lading en kogel te plaatsen; die gallen begonnen eerst bij het 150ste of 175ste schot snel aan te groeijen.

De verhitting der kanonnen had vele tinvlakken op het buitenoppervlak doen zichtbaar worden. Eene dergelijke uitkomst was reeds opgemerkt geworden door de Commissie voor de beginselen van het schieten.

Met een 24 c^{m} , uit dezelfde gieterij als de voorgaande en van dezelfde goot als drie hunner, de *Ney*, werden in 1854 en 1855 155 schoten gedaan, waarvan $\frac{2}{3}$ met half kogelzware lading en verlengde kardoes, zonder dat er gal, kogelleger of verwijding ontstond; men had het kanon toen nog als nieuw uit eene gieterij in ontvangst kunnen nemen.

Volgens order van den Inspecteur-generaal, werden er later uit denzelfden vuur-

mond 150 schoten met $\frac{1}{3}$ kogelzware lading gewoon buskruid achter elkander gedaan; de ziel werd na elke 50 schoten onderzocht; het kruid was opgesloten in kardoeszakken van 151 strepen middellijn, maar door het sterk aanzetten werden de ladingen tot de lengte gebragt van de kardoezen van 140 strepen. Er werd zoo snel mogelijk gevuid, gemiddeld 1 schot in 1',42 en geene belangrijke verwijding gevonden, want de grootste aangroeiing der vertikale middellijnen bedroeg slechts 1,1 strepen en die der horizontale middellijnen 0,5 streep; maar van het 120ste tot het 150ste schot ontstond er bij de hoogste beschrijvende lijn en boven de ligplaats van den kogel eene gal, wier grootste diepte van 4,6 tot 5 streep bedroeg. De herhaalde malen genomen afdrukken van de verschillende deelen der ziel toonden aan, dat het benedenste deel der ziel zeer glad en de ligplaats des kogels onbeschadigd was; in het bovenste der ziel, vooral vóór den kogel, werden beginselen van eene gal waargenomen.

Het schieten met $\frac{1}{2}$ kogelzware lading.

Er was van elke kruidsoort te weinig overgebleven om met $\frac{1}{3}$ kogelzware lading een getal schoten te doen, genoegzaam om de beschadigingen der vuurmonden te volgen en hieromtrent de verschillende kruidsoorten en de beide wijzen van laden te vergelijken; daarom werden er met elke kruidsoort 8 schoten met $\frac{1}{2}$ kogelzware lading gedaan, 4 schoten met de gewone en 4 schoten met de verlengde

kardoes van 151 strepen middellijn. Door de beschadigingen teweeggebragt door de gewone kardoes, werden de kruidsoorten op dezelfde wijze gerangschikt als door het schieten met $\frac{1}{3}$ kogelzware lading (1). Het drukmolenkruid en het tonnenkruid C, D, E, K en F, bragten sterker beschadigingen te weeg dan het andere kruid; die van het oude en van het nieuwe stampmolenkruid waren niet noemenswaard.

De beschadigingen veroorzaakt door de verlengde kardoezen, bedroegen in het algemeen slechts $\frac{1}{8}$ van die door de gewone lading teweeggebragt.

De aangroeiing der middellijnen van de ziel werd opgenomen door de leden van de Commissie voor de beginselen van het schieten; zij is aangeteekend in de tabel P.

Door het schieten met den kanonslinger was reeds gebleken, dat elk schot met $\frac{1}{2}$ kogelzware lading, van zeer dicht drukmolenkruid, het kanon van 24 $\bar{\text{u}}$ aanmerkelijk beschadigde, terwijl die beschadiging veel minder was wanneer men de verlengde kardoes gebruikte. Een schot met elk der kruidsoorten C, B en H, waarvan de laatste weinig vernielend werken, had eene aangroeiing der verticale en horizontale meridiaanvlakken teweeggebragt, voorgesteld door de getallen 160 en 125; diezelfde soorten, maar met de korrel van het infanteriekruid, gaven vermeerderingen, voorgesteld door de ge-

(1) Te Esquerdes werd, in 1835, door 5 schoten met $\frac{1}{2}$ kogelzware lading van het kruid D, uit het kanon van 24 $\bar{\text{u}}$, de *Franklin*, eene aangroeiing der verticale en horizontale meridiaanvlakken teweeggebragt, voorgesteld door de getallen 421 en 402.

tallen 170 en 155. Het schieten met verlengde kardoezen gaf vermeerderingen van niet meer dan 40 en 60.

3de AFDEELING.

ALGEMEEN OVERZIGT EN GEVOLGTREKKINGEN.

In het ongeglansde buskruid van middelbare digtheid, wordt eene groote hoeveelheid kruidstof gevormd, die in de kanonnen, voornamelijk in groote kalibers, de ballistische uitwerking vermindert. Eene geringe glanzing is voldoende om de vorming van het grootste gedeelte van het kruidstof te beletten en om het aangewezen gebrek te verhelpen.

De hoeveelheid opgenomen vocht is zeer na evenredig met de hoeveelheid in het kruid aanwezige houtskool, welke ook de vervaardigingswijze geweest zij. Het bederven van het kruid door vocht is onafhankelijk van de hardheid der korrels en heeft te sneller plaats naarmate de digtheid der korrels grooter is. De zeer digte kruidsoorten verliezen een groot deel harer ballistische uitwerking, na een kort verblijf in eenen zeer vochtigen dampkring; zelfs door zorgvuldige drooging kan men haar die niet teruggeven, zij vormen dan veel kruidsljm en men is genoodzaakt die kruidsoorten te vermalen, om ze weder bruikbaar te maken.

TABEL M.

Aanwas van de middellijnen der ziel van 24re, door 25 schoten met $\frac{1}{3}$ kogelzware lading in gewone en in verlengde kardoeszakken.

Letter der kruidsoort . .	D				E				K	
	Le Dubreton.				Le Bolivar.				Le Brayrr.	
Naam der kanonnen . .										
Vorm der kardoezen . .	Gewone.		Verlengde.		Gewone.		Verlengde.		Gewone.	
Middellijn.	Vert.	Hor.	Vert.	Hor.	Vertic.	Horiz.	Vertic.	Horiz.	Vertic.	Horiz.
	Aanwas in punten.									
Afstand tot de monding										
van 9 vt. tot 9 vt. 5 dm.	5,5	3,6	0,6	0,1	5,1	2,8	0,2	0,7	7,6	6,1
» 8 vt. 6 dm. tot 9 vt.	5,4	4,0	1,3	0,2	4,1	3,1	0,5	0,3	8,6	9,5
» 8 vt. tot 8 vt. 6 dm.	1,7	0,9	0,9	0,5	2,1	1,6	0,4	0,1	2,6	1,9
» 7 vt. » 8 vt.	1,0	1,3	1,2	0,1	1,5	0,9	0,1	0,3	0,9	0,1
» 6 vt. » 7 vt.	1,2	2,0	0,2	0	0,9	0,5	0	0	0,2	0,2
» 5 vt. » 6 vt.	2,7	2,4	0,2	0,1	1,0	0,6	0	0,2	0,7	0,3
» 4 vt. » 5 vt.	1,2	4,0	0,1	0	0,6	0,4	0,2	0,1	1,1	0,4
» 3 vt. » 4 vt.	0,2	5,1	0,1	0,1	0,3	0,1	0,2	0	0,9	0,4
» 0 vt. » 3 vt.	0,1	0,6	0,1	0	0,5	0,2	0,1	0	0,5	0,3
Aanwas der meridiaan- vlakken in vierkante Pa- rijsche lijnen	146	238	41	9	126,25	80,25	13,75	14,25	170,75	127,75

Nota. In het *Mémorial* zijn de aanwassen der middellijnen opgegeven voor elken halven voet van de monding af tot 5 voet, vandaar tot 7 voet voor elken kwartvoet en van 7 voet tot den stootbodem voor elken duim. Men heeft gemeend die groote tabellen te kunnen zamentrekken; het overzicht is daardoor gemakkelijker geworden.

TABEL P.

Aanwas van de middellijnen der ziel van 24 C^{rs} , door het schieten met $\frac{1}{2}$ kogelzware lading in gewone en in verlengde kardoeszakken.

Letter der kruidsoort . .	A		B				C				D				E					
	l'Enfer.				l'Ordner.				Le Roland.				Le Dubreton.				Le Bolivar.			
Naam der kanonnen . .	Gewone.		Verlengde.		Gewone.		Verlengde.		Gewone.		Verlengde.		Gewone.		Verlengde.		Gewone.		Verlengde.	
Kardoezen.	Gewone.	Verlengde.	Gewone.	Verlengde.	Gewone.	Verlengde.	Gewone.	Verlengde.	Gewone.	Verlengde.	Gewone.	Verlengde.	Gewone.	Verlengde.	Gewone.	Verlengde.	Gewone.	Verlengde.	Gewone.	Verlengde.
Middellijn.	Vert. Hor.	Vert. Hor.	Vert. Hor.	Vert. Hor.	Vert. Hor.	Vert. Hor.	Vert. Hor.	Vert. Hor.	Vert. Hor.	Vert. Hor.	Vert. Hor.	Vert. Hor.	Vert. Hor.	Vert. Hor.	Vert. Hor.	Vert. Hor.	Vert. Hor.	Vert. Hor.	Vert. Hor.	Vert. Hor.
	Aanwas in punten.																			
Afstand tot de monding van 9 vt. tot 9 vt. 3 dm.	0	0	0	0	3,2	2,5	0	0,1	11,8	11	0,8	0,9	11,5	10,7	1	0,6	3,3	3,2	0,4	0,1
» 8 vt. 6 dm. tot 9 vt.	0,1	0	0	0	3,8	3,8	0,2	0,1	13,6	13	1,4	1,1	18,6	17,2	1,7	1,1	10,1	6,3	0,1	0,2
» 8 vt. tot 8 vt. 6 dm.	0,3	0	0,1	0	2,4	2,1	0,9	0,5	10,4	9,8	1,7	2,5	19,9	18,0	4,3	3,1	9,1	5,8	1,1	1,2
» 7 vt. » 8 vt.	0,1	0	0,1	0	0,1	0,1	0,4	0,2	1,2	0,9	1,3	1,1	2,7	2,1	1,5	1	1,1	0,7	0,9	0,3
» 6 vt. » 7 vt.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,2	0,1	0,6	0,7	0,1	0,4	0,3	0,4	0,2	0
» 5 vt. » 6 vt.	0	0	0,1	0	0	0	0	0,2	0	0	0,1	0	0,3	0,5	0	0,9	0,3	0,2	0,2	0
» 4 vt. » 5 vt.	0	0	0	0	0	0,1	0	0,1	0	0,1	0,1	0,1	0,4	0,6	0	0,1	0	0,2	0,2	0
» 3 vt. » 4 vt.	0	0	0	0	0	0,1	0	0,1	0,1	0	0,2	0,1	0	0,4	0,1	0,1	0,1	0	0,2	0
» 0 vt. » 3 vt.	0	0	0	0	0	0	0	0,1	0	0	0,6	0	0,8	0,2	0	0	0	0	0	0
Aanwas der meridiaanvlakken in vierkante Parijsche lijnen	4	0	2,5	0,25	36,25	31,75	13,25	13	224,75	205	67,75	45,25	342,75	326	63,75	47	154,75	114,75	36,25	14

Letter der kruidsoort . .	F				G				H				K				L							
Naam der kanonnen . .	Le Benjamin Constant.								l'Eclat.				Le Washington.				Le Brayer.				Le Sémelé.			
Kardoezen.	Gewone.		Verlengde.		Gewone.		Verlengde.		Gewone.		Verlengde.		Gewone.		Verlengde.		Gewone.		Verlengde.					
Middellijn.	Vert.	Hor.	Vert.	Hor.	Vert.	Hor.	Vert.	Hor.	Vert.	Hor.	Vert.	Hor.	Vert.	Hor.	Vert.	Hor.	Vert.	Hor.	Vert.	Hor.				
Afstand tot de monding van 9 vt. tot 9 vt. 3 dm.	9,1	9,6	4,7	3,6	0,9	0,7	0,7	0,8	0	0	0	0	4,6	4	0,3	0,4	2	2,7	0,6	0,3				
» 8 vt. 6 dm. tot 9 vt.	10,3	10,5	4,2	4,1	0,5	0,5	0,4	0,3	0	0,1	0	0	11,7	7	0,7	0,4	2	1,9	1,3	1,8				
» 8 vt. tot 8 vt. 6 dm.	5,9	4,8	3,4	3,5	0	0,1	0	0	0	0,1	0	0	13,4	12,8	3,3	2,4	2,2	2,1	1,6	1,6				
» 7 vt. » 8 vt.	0,4	0,2	1,1	0,8	0	0	0	0	0	0,2	0	0,1	1,9	2	1,1	0,7	0,9	1,4	0,2	0,4				
» 6 vt. » 7 vt.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,2	0,3	0,2	0	1,2	1,4	0,3	0				
» 5 vt. » 6 vt.	0	0	0,1	0,2	0	0	0	0	0,1	0	0	0	0,1	0	0,2	0,1	1,4	1,2	0,5	0,3				
» 4 vt. » 5 vt.	0	0	0,1	0,1	0	0	0	0	0,3	0	0,2	0	0	0	0,1	0	1,3	0,6	0,2	0,4				
» 3 vt. » 4 vt.	0	0	0	0,2	0	0,1	0	0	0,1	0	0	0	0	0,1	0,1	0	0,8	1,7	0,3	0,1				
» 0 vt. » 3 vt.	0	0	0	0	0	0	0	0	0,4	0,1	0	0	0,2	0,5	0	0	0,6	1,2	0,1	0				
Aanwas der meridiaan- vlakken in vierkante Pa- rijsche lijnen.	154,25	145,25	88,75	83,25	8,5	9,75	7,5	6,25	22	6,25	3,75	0,75	206,5	185	47	29,5	121,25	148	41	37,5				

Aanwas in punten.

TABEL N.

Aanwas van de middellijnen der ziel van 24 C^{rs} , door 200 schoten met $\frac{1}{3}$ kogelzware lading in verlengde kardoeszakken.

Letter der kruidsoort . .	A		B		C		F		G		H	
Naam der kanonnen . .	l'Enfer.		l'Ordner.		Le Roland.		le Benjamin Constant.		l'Eclat.		Le Washing-ton.	
Middellijn	Vert.	Hor.	Vert.	Hor.	Vert.	Hor.	Vert.	Hor.	Vert.	Hor.	Vert.	Hor.
	Aanwas in punten.											
Afstand tot de monding van 9 vt. tot 9 vt. 5 dm.	5	4,2	1,3	0,8	2,8	2,6	9,9	9,4	1,5	1,3	0	-0,3
» 8 vt. 6 dm. tot 9 vt.	5	4,2	1,1	0,6	3,3	3,7	10,1	7,7	1,0	0,6	0	-0,3
» 8 vt. tot 8 vt. 6 dm.	2,8	1,9	1,1	0,2	8,1	2,4	4,6	2,8	1,7	0,4	1	-0,2
» 7 vt. » 8 vt.	1,4	0,5	0,6	0,5	1,9	1,8	1,2	0,8	0,7	0,4	0,5	-0,4
» 6 vt. » 7 vt.	0,7	0,3	0,8	-0,2	1,2	1,3	1,2	0,5	0,4	1,6	0,8	-0,5
» 5 vt. » 6 vt.	0,6	0,4	1,1	0,6	3,4	1,9	1,5	1,5	0,6	0,6	0,4	-0,5
» 4 vt. » 5 vt.	0,5	0,3	1,2	0,1	2,5	1,1	1,4	1,1	0,7	0,4	0,4	0
» 3 vt. » 4 vt.	0,2	0,1	0,8	0,4	2,7	2,7	1,1	0,5	0,3	0,3	0,6	-0,1
» 0 vt. » 3 vt.	0,3	0,1	0,4	0,2	2,1	1,8	1,0	1,0	0,3	0,4	0,1	-0,1
Aanwas der meridiaanvlakken in vierkante Parijsche lijnen	125,25	80	70	24,25	248	174,75	231,5	180	67,25	65,5	33,75	»

Kruidsoorten van geringe of van middelbare digtheid, verliezen in dezelfde omstandigheden weinig in ballistische uitwerking en herkrijgen het verlorene door drooging.

Het soortelijk gewigt zonder tusschenruimten door kwikzilver, kan alleen dan gemakkelijk bepaald worden, wanneer de korrels niet kleiner zijn dan die van het infanteriekruid; ook is het noodig toestellen te gebruiken, met welke men onder sterke drukkingen kan werken of met welke men de lucht uit het kruid kan verwijderen.

Op de drukmolens kan men beter dan door eenige andere vervaardigingswijze, eene groote digtheid aan het buskruid geven; op de stampmolens daarentegen, kan men zelfs door verlengden stamptijd

en door sterke glanzing die digtheid niet boven eene niet zeer hoog gelegen grens brengen; evenwel is de vermenging der zamenstellende stoffen op stampmolens volkomener dan door de andere bereidingswijzen. De snelheid van verbranding van buskruid met bruine houtskool, dat 4 uren op een drukmolen bewerkt was, had haar maximum niet bereikt; bij het buskruid van zwarte houtskool was dit wel het geval. Het oude buskruid en het tonnenkruid verbranden minder snel dan de andere soorten.

De snelheid van ontbranding van kruidloopen vermindert naarmate de digtheid der korrels toeneemt; zij is kleiner bij geglansd dan bij ongeglandsd buskruid.

De ballistische uitwerking in den bus-

kruidproefmortier en in de gewone mortieren, is des te sterker en te minder veranderlijk door de vochtigheid en door de grootte der korrels, door de speelruimte en door de beschadigingen der ziel, naarmate het kruid eene geringere digtheid bezit. Het gewone stampmolenkruid wint het van de andere kruidsoorten in grootte en regelmatigheid van de worpsverheden.

Hoe geringer de digtheid van het oorlogsbuskruid is, des te grooter en te minder veranderlijk, door den invloed van vocht en grootte van korrel, is zijne ballistische uitwerking in de geweren; bij de kleine korrels zijn de digte kruidsoorten in het voordeel en dan nadert de rangschikking tot die volgens de soortelijke gewigten zonder tusschenruimten.

De ballistische uitwerking in de kanonnen neemt toe met de digtheid der korrels, vooral bij sterke ladingen, maar bij de digte kruidsoorten is die uitwerking zeer veranderlijk en zij neemt snel af bij het vermeerderen der speelruimte of het toenemen der beschadigingen om de ligplaats van het projectiel.

De invloed van de mengverhouding en van de soort van houtskool op de ballistische uitwerking, is niet groot genoeg om dien te kunnen onderscheiden van den veel grooteren invloed van de andere oorzaken van meerdere of mindere uitwerking van het buskruid.

De bronzen kanonnen worden door buskruid van zeer groote digtheid, bij het gebruik van $\frac{1}{3}$ kogelzware lading en de gewone wijze van laden, spoedig beschadigd; deze beschadigingen worden bij die verbrijzelend werkende buskruidsoorten verminderd en bij gewoon buskruid onbeduidend gemaakt door het gebruik van verlengde kardoezen.

Met de gewone wijze van laden worden de bronzen kanonnen door een gering aantal schoten onbruikbaar, wanneer men $\frac{1}{2}$ kogelzware lading gebruikt tot het verkrijgen van de zeer groote, 650 ellen te bovengaande aanvankelijke snelheden; door het gebruik van verlengde kardoezen worden dezelfde groote aanvankelijke snelheden verkregen en de beschadigingen aanmerkelijk verminderd.

(Wordt vervolgd.)

OVER DE MILITAIRE POSITIE VAN KONSTANTINOPEL.

Volgens von MÖLTKE.

Van de vier groote wegen, welke in het zuiden van Europeisch-Turkije op de hoofdstad uitloopen, zijn drie ten noorden en een ten westen van Konstantinopel. Die

ten noorden zijn: de weg van Kju-Burnu, welke langs de Zwarte zee over Boghadja loopt, de weg van Seraj over Tschataldalse en Litros, en de groote weg van

Adrianopel. Ten westen is de overoude weg van Justiniaan.

Op al deze wegen zijn niet ettelijke, maar vele punten waar een vijandelijk leger, met eene betrekkelijk geringe magt, kan worden opgehouden. De weg van Justiniaan, bijv., welke door diepe valeijen loopt en door de beken, welke de rivier Erghenée voeden, op veertig plaatsen doorsneden wordt, kan tot aan Karischan toe van halve mijl tot halve mijl aan eenen daarop voortrukkenden vijand betwist worden, en deze zou ten laatste nog stuiten op den wel bouwvalligen, maar toch ligt weer in verdedigbaren staat te brengen muur van Theodosius, doch hij komt zoover niet, want de positiën Bujuk- en Kutschuk-Tschekmedsche bij de Lagunen zijn volstrekt onneembaar en kunnen niet worden omgetrokken, tenzij men zich door de böschen op het 2 à 500 el hooge Strandscha-gebergte eenen weg wilde banen.

Konstantinopel ligt, zoo als bekend is, op de punt van eene landtong, tusschen de zee van Marmora en eene langwerpige kleine baai, de zoogenaamde Gouden Hoorn, welke de haven van Konstantinopel is. De stad met de meeste van hare vijftien voorsteden heeft alzoo eene driehoekige gedaante, en ofschoon de aan de zee van Marmora gelegen zijde de langste en de landzijde de kortste is, zijn toch alle zijden 7 à 8000 el, dus genoegzaam even lang.

De geheele landtong, zoowel als het terrein langs den Bosporus aan de andere zijde van de haven, is hoog en op de afhellingen dier hoogten naar de haven en de straat liggen Konstantinopel met de

meeste voorsteden ten zuiden, Galata, Pera, Kassim-Pascha, Tophane enz. ten noorden van de haven. Op de uiterste punt van de landtong en dus ook van de stad, staat het keizerlijke paleis of *Serail*, hetwelk in omvang eene middelmatige vesting evenaart en eene met 100 vuurmonden bewapende citadel is, welke met de overliggende batterijen, van het ook op eene landtong gelegen Scutarie, den naauwen zuidelijken ingang van den Bosporus verdedigt. Op het andere uiteinde der aan de zee van Marmora gelegene stadszijde staat het paleis der Zeventorens, het oude Cyclopion, en tusschen dit paleis en het *Serail* is de muur met torens van Theodosius. Langs de haven staat ook een muur, doch zonder torens en op de landzijde zijn drie muren, twee met en een zonder torens (1). Deze landmuren staan niet zoo als die op de andere zijden digt aan de huizen, maar op duizend passen afstand van dezelve. De eerste muur is 10, de tweede 7, de derde 4 à 5 el hoog en de met transen voorziene bovenkanten zijn anderhalve el breed. De torens, welke als gewoonlijk buiten de muren uitspringen, zijn talrijk, want van hoogschotsafstand tot hoogschotsafstand staat een toren, maar zij zijn even als de muren ongeschikt voor eene bewapening met geschut. De transen echter zijn genoegzaam overal nog in zoo goeden staat, dat men de torens en andere muren, zonder meer

(1) Volgens VAN MÖLTKE en andere zijn er twee muren, maar volgens VAN KINGSBERGEN, die de aantekeningen, waaruit hij later zijne *Beschrijving van den Archipel* opstelde, in de plaatsen zelve maakte, zijn er drie.

voorzorgen te nemen, met gewapenden zoude kunnen bezetten. Ook is er ruimte en specie genoeg achter de muren, om tegen deze hier en daar geschutwallen op te werpen; des noods zouden de muren op die plaatsen een à twee el verlaagd kunnen worden. De drie muren strekken zich uit van de zee van Marmora tot aan de afhelling naar de baai of haven, en langs deze afhelling loopt een andere muur in eene schuinsche rigting naar beneden, welke den hoogsten landmuur met den havenmuur verbindt. Tusschen den eersten en tweeden landmuur is 15 à 14, tusschen den tweeden en derden 4 à 5 el ruimte, en buiten den derden muur is eene 5 el diepe, 20 el breede gracht, met gemetselde escarpe en contre-escarpe, waarin van 500 tot 500 el, 2 el dikke steenen beeren staan met wijde kokers.

Eigentlijke bressen zijn er in deze muren nergens, maar op eenige plaatsen zijn wel ontzaglijke muurbrokken, ja zelfs halve torens nedergestort; doch deze liggen daar onverbrijzeld, als zoovele bewijsstukken dat de kalkmortel en steen, gedurende de veertien eeuwen dat zij vereenigd waren, enkel steen zijn geworden. De met reusachtig klimop geheel bedekte muren kunnen van verre zeer goed worden gezien, maar op kanonschotsafstand en naderbij worden zij door een groot cypressenbosch voor het oog bedekt. Het zou dus zeer veel moeite kosten om kanons, zoo als die voor het beschieten van zulke muren moeten zijn, op daartoe geschikte plaatsen op te stellen, en met worpgeschut is op deze zijde niets uit te rigten, want zoo als reeds gezegd is, staan de eerste ge-

bouwen duizend passen van de muren en de eerste huizen van de eigentlijke stad staan nog wel 2500 passen verder.

In den hoogen muur zijn vijf poorten, een zesde is digtgemetseld. Elke poort is tusschen twee torens en de middelste, welke de Turken *Top-Kapa* of geschutpoort noemen, is de St.-Romanuspoort der Grieken en dezelfde welke MEHMET-GASI met zijn groot kanon beschoot en waarbij de beklagingswaardige KONSTANTIËN PALAEOLOGUS den heldendood stierf.

Deze muren zijn nog het best te genaken tusschen de Topschilar-beek en de haven, omdat de bergafhelling daar zoo steil is, dat de troepen veilig tot aan den voet der afhelling kunnen oprukken. Maar boven aan den twee- à drieduizend pas van de muren verwijderden bergrand verheft zich een ontzettend bouwgevaarte, dat 500 passen lang en 500 passen breed is. Dit met torens geflankeerde, geheel tot verdediging ingerigte gebouw, is eene kazerne voor vijf à zesduizend man. Drie duizend passen links van hetzelfde staat bij den weg van Adrianopel, op de wijdvermaarde vlakte Daud-Pascha, waar gedurende drie eeuwen de Janitzaren zich verzamelden eer zij ten strijde togen, een tweede gebouw dat 800 passen lang, dus nog grooter en ook tot verdediging geschikt is. Op deze vlakte, vanwaar die legers opbraken welke Hongarije veroverden, Weenen bedreigden en tot in Stiermarken doordrongen, liet Sultan MAHMUD, na de verdelging der Janitzaren, eene kazerne bouwen voor 8000 man van zijne nieuwe troepen of *Nizam-dscheditt*. Deze twee reusachtige gebouwen, met het tus-

sehen beide in gelegen niet minder sterke *Hasta-hane* of hospitaal, zijn drie geduchte krijgsposten, welke gezamenlijk minstens eene bezetting van 14000 man kunnen ontvangen en achter welke een nog sterker ondersteuningskorps zich veilig buiten de landmuren kan legeren, indien het door doelmatig aangelegde veldwerken deszelfs terugtogt behoorlijk verzekert.

Om de landmuren nog maar te kunnen genaken, moeten deze krijgsposten vooraf worden genomen en reeds dit zal niet ligt gelukken, omdat de verdedigers der posten met het ondersteuningskorps te zamen reeds eenen krachtigen tegenstand kunnen bieden en bovendien uit Konstantinopel gedurig versterkt en van het benoodigde voorzien kunnen worden.

Alleen het naderen der muren zal dus reeds bezwaarlijk zijn en gelukt het, dan zal men verder onbeschrijfelijk veel moeite hebben, om het zware geschut zóó nabij deze dikke ijzerharde muren te brengen als noodig zou wezen om er bressen in te kunnen schieten; dit schieten zal moeten gebeuren onder het geweervuur van den nabijzijnden muur en de toentrausen, en wanneer de bressen geschoten zijn zullen zij waarschijnlijk door zoovele duizende Turken worden verdedigd, dat het nog onmogelijk zal wezen om er door te dringen.

Konstantinopel is dus aan deze zijde genoegzaam beveiligd; maar zoo wèl beveiligd als de hoofdstad zelve is, zoo weinig beschut zijn de voorsteden aan de andere zijde van de haven. Pera, Kassim-Pascha, Hatskjoï en andere om Galata gebouwde voorsteden liggen geheel open. Maar het

laagstgelegen Galata, die voormalige Geneeesche Factorij, welke eens aan het reeds diep gezonken Byzantische rijk de wetten voorschreef, kan als een reëduït worden beschouwd, waarin de bevolking zich terugtrekken en verdedigen kan; want het is met eenen zoo hoogen muur omringd, dat men zelfs niet uit het allerhoogstgelegen Pera in de straten van Galata kan zien. Een reusachtige toren verheft zich hoog en dreigend boven de huizen van deze nog steeds den wereldhandel toegewijde voorstad, doch hij staat bij de haven en kan dus voor de verdediging der landzijde van weinig nut zijn.

Maar deze minbeveiligde voorsteden hebben eene bevolking van 100000 zielen, en er zal dus vooreerst al eene aanzienlijke magt worden vereischt om zulk eene bevolking tot onderwerping te dwingen. Heeft echter de Groote Heer nog eenige duizende soldaten ter zijner beschikking, dan zal hij die vijandelijke magt, al ware zij ook nog zoo aanzienlijk, op eenigen afstand van de voorsteden kunnen stuiten, door dit kleine leger op het plateau ten noorden van Pera op te stellen, de weinige allezins moeilijke wegen door het Zoetwaterdal door kleine detachementen te doen bewaken en de voorhoede bij Sind-Schirl-Kujn te verschansen. Ter dier plaatse is aan weërszijde van de hoogte een afgrond tusschen welke de bergrug slechts duizend passen breed is, en deze positie is dus zoo sterk dat er geen enkele Spartaan bij dit kleine leger behoeft te wezen om met hetzelfde toch eene groote vijandelijke magt te kunnen tegenhouden. Zelfs zouden deze vijanden, welke door diepe dalen, over

vele bruggen en door verschillende bergengten getrokken zijnde, op geenerlei ondersteuning konden rekenen, ligtelijk door duizende en duizende uit de hoofdstad afgezonden Turken, teruggedreven, vervolgd en zelfs vernietigd kunnen worden.

Van welken kant de vijand alzoo te lande ook kome opdagen, overal zal hij reeds op de wegen verontrust kunnen worden en eindelijk toch niet zeer nabij de hoofdstad kunnen komen. Dit laatste is van veel gewigt, niet zoozeer omdat er dan geene bestorming is te vreezen, want steden met een half millioen zielen worden niet stormenderhand veroverd, zoolang de bevolking niet door tweespalt verdeeld of door ellende tot vertwijfeling gebragt is. Maar door den vijand zóó ver verwijderd te houden, dat hij althans niet door brandstichting ellende over de stad kunne uitstorten, is reeds veel gedaan.

Wanneer hij echter langs alle wegen is komen opdagen, zal hij ook alle gemeenschap tusschen Konstantinopel en de overige plaatsen hebben afgebroken en inderdaad eene ernstige poging hebben gedaan, om gebrek en dus ellende te veroorzaken; want eene zoo volkrijke stad als Konstantinopel is, kan zich zonder aanhoudenden toevoer van levensbehoefden onmogelijk lang verdedigen en zou bij eene volkomene insluiting na weinige dagen moeten vallen, doch eene geheele insluiting grenst aan het onmogelijke.

In of nabij de stad zijn weinig natuurlijke waterbronnen en deze leveren slechts eene geringe hoeveelheid wansmakend water op. Hierom was het dan ook eene der gewigtigste bemoeijingen van de allereerste

Grieksche Keizers, om hunne hoofdstad door middel van waterleidingen van genoegzaam water te voorzien. Op de boschrijke bergen langs de Zwarte zee valt des winters eene ongewone hoeveelheid sneeuw en in het voorjaar veel regen. In die streken werden daarom diepe bergholten en zelfs kleine valeijen ommuurd en door daarin uitvlietende beken in kunstmatige meeren herschaper, in welke nog bestendig zooveel water wordt vergaard, dat, hoe sterk ook de uitdamping des zomers moge wezen, er altijd genoeg overblijft om de ongelooflijke hoeveelheid water, welke dagelijks in Konstantinopel wordt verbruikt, tot aan den eerstvolgenden regentijd in ruime mate te kunnen opleveren. Uit deze meeren wordt het water door vele gemetselde en overwulfdde kanalen, vijf à zes uren ver, tot in de hoofdstad geleid en om die kanalen te leggen werden bergen doorboord en aqueducs van 1000 passen lengte en 55 el hoogte gebouwd. Maar omdat eene eenvoudige afsnijding dier wateraders de bronnen van Konstantinopel niet spoedig zoude doen opdroogen, hebben de Grieksche Keizers met wijze zorgvuldigheid ook binnen de stad groote vergaarbakken of citernes doen bouwen, om deze in vreedestijd te vullen met de hoeveelheid waters, waaraan men in oorlogstijd behoefte zou kunnen krijgen. Doch de Osmanische Sultans hebben met stompe onbedachtzaamheid deze nuttige inrigtingen zoo geheel laten verwaarloozen, dat men hare oorspronkelijke bestemming naauwelijks meer zoude kunnen gissen, want zij zijn niet alleen droog en bouwvallig, maar in de opene citernes zijn

tuinen aangelegd, huizen gebouwd en in een derzelve staat zelfs eene Moskée. De overdekte, welke water genoeg kan bevatten om Konstantinopel gedurende twee maanden van het benoodigde te voorzien, welker fraaije gewelven door 672 marmere kolommen worden gedragen en die de *Bin-dir-derik* of de *duizend en een kolommen* wordt genoemd, is de verblijfplaats der zijdespinners. Het schijnt nooit in een der opvolgers van MAHOMET of SOLIMAN te zijn opgekomen dat een hunner naneven wel eens in zijne hoofdstad belegerd zou kunnen worden, of liever geen hunner was schrander genoeg om in te zien dat in zoodanig geval de waterleiding een onzeker hulpmiddel zoude wezen, dat de bronnen slechts voor weinige dagen een walgelijk paliatief zouden kunnen opleveren en dat het altijd gemakkelijker is water uit de citernes te putten dan het uit Scutarie te laten aanvoeren. De laatste Sultans hebben waarlijk meer dan eens over eene belegering van de hoofdstad moeten nadenken, en toch bestaan de zoogenaamde diepe tuinen nog en de *Bin-dir-derik* is nog het verblijf der zijdespinners. Doch het nadenken der Vorsten over eene belegering van de hoofdstad, kan toch eens er toe leiden, dat de citernes hunne oorspronkelijke bestemming terugkrijgen en dan zal Konstantinopel, al werd het ook nog zoo streng belegerd, niet ligt wegens gebrek aan water moeten vallen.

Gebrek aan andere levensmiddelen kan er ook niet licht ontstaan en zeker nooit zoolang de Turken nog meesters zijn van de zee van Marmora, welker schoone

oevers aan tallooze kudden voedsel, de menschen granen, olijven, wijn en boomvruchten in rijken overvloed opleveren, terwijl hare wateren wemelen van de kostelijkste visch en een enkele trek met een groot net door den Bosporus, reeds palmiten genoeg geeft om alle vrees voor eenen hongersnood uit Konstantinopel te verbannen. Deze hulpbronnen zouden wel is waar door de verschijning eener vijandelijke vloot in de zee van Marmora geheel verstopt kunnen worden, doch in dat geval zouden die van Scutarie en van geheel Azië toch zeker nog lang voor Konstantinopel openstaan. Tusschen het Serail en Scutarie is de Bosporus slechts 1850 passen breed, dit watervlak kan dus van beide oevers volkomen worden bestreken, en er kunnen, zoo als op aansporing van den generaal SEBASTIANI in 1807 geschiedde, ruim 500 vuurmonden op de kaden van Konstantinopel en de voorsteden in batterij worden gebracht. Eene gemeenschap, welke zoo wordt verdedigd, kan althans niet door schepen worden afgesneden en om dit anders te doen zou, behalve het leger in Europa en de vloot in de zee van Marmora, ook nog een leger in Azië moeten zijn, om de kust langs den Bosporus te vermeesteren; maar eene dergelijke krachtsontwikkeling zou eene belangstelling in deze zaak vereischen, zoo als zij waarschijnlijk nimmer zal kunnen verwekken.

De hulpbronnen van Azië zullen uit dien hoofde wel altijd voor Konstantinopel openblijven en die van de zee van Marmora waarschijnlijk ook; want al is zoo even kortaf verondersteld geworden dat eene

vijandelijke vloot deze zee beheerschte, dan is dit toch altijd iets wat nog zoo ligt niet zal gebeuren.

De straat der Dardanellen of de Hellespont is 4 à 5 mijlen lang en van den Archipel af is het eerste vierde gedeelte vrij naauw, althans veel naauwer dan het overige van de straat. Dit naauwste gedeelte wordt met 585 vuurmonden verdedigd, welke in zes kasteelen of sloten en drie geïsoleerde batterijen verdeeld zijn. Tusschen de nieuwe sloten Selid-Bahr in Europa en Bogas-Hissar in Azië is de straat 5750, tusschen de Dardanellen of oude sloten Kilid-Bahr in Europa en Sultani-Hissar in Azië slechts 1485, en tusschen de forten Boghaly in Europa en Nagara in Azië weer 2120 ellen wijd.

Eenige gelukkig geslaagde ondernemingen van Fransche en Engelsche schepen hebben veel steun gegeven, aan de voorzeker nog niet genoeg bewezen stelling dat kustbatterijen niet tegen schepen bestand zijn. Het is waar dat elke eenigzins aanzienlijke vloot vrij wat meer stukken voert dan er zelfs aan de straat der Dardanellen staan en dat zij dierhalve dikwijls meer dan honderd kanons op eene enkele batterij zal kunnen rigten. Ook is het waar dat een zeilend schip, wanneer stroom en wind hetzelfde gunstig zijn, dikwijls 4 mijl in het uur aflegt en dan zeker niet langer dan zes minuten onder het schot eener batterij blijft. Maar moet men hier niet tegenoverstellen dat een scheepskogel wel eenige menschen kan dooden of een stuk kan demonteren, maar dat een enkele batterijkogel een geheel schip in gevaar kan brengen, dat de man-

schappen de munitiën, de kanons, kortom dat alles minder veilig is achter een scheepsboord dan achter een aarden wal of eene twee el dikken muur, — dat het doel waarop van de schepen wordt geschoten slechts 2, doch de romp van een schip 9 en het tuig 48 el hoog is, — dat door de gedurige beweging van het water de elevatiën der scheepsstukken dikwijls onjuist zijn en hierdoor vele kogels te hoog of te laag en dus verloren gaan, terwijl de elevatiën aan den wal niet te groot of te klein kunnen wezen, dan door eene vergissing die ook op de schepen kan gebeuren, maar dat de batterijkogel welke te hoog gaat nog iets van het tuig en die welke te laag gaat nog na den opslag kan treffen, — dat er dus inderdaad vrij wat meer van de schepen op de batterij, dan van de batterij op de schepen moet worden geschoten, om in denzelfden tijd uitwerkselen van gelijke waarde te kunnen hebben, en dat er zelfs zeer veel meer van de schepen geschoten zal moeten worden, indien de projectielen welke van de batterij komen zeer veel gevaarlijker zijn dan gewone kogels.

De batterijen aan de Dardanellen-sstraat zijn meest horizontale batterijen en dit is zeker een belangrijk gebrek, want het is bekend dat elke kustbatterij op een 6 à 8 el hoog natuurlijk of kunstmatig terrein moet liggen, om van de ricochetterende kogels geen hinder te hebben. Maar tegen dit gebrek kan men overstellen, dat $\frac{3}{8}$ van het geschut dier batterijen van grooter en een honderdtal zelfs van veel grooter kaliber is dan het zwaarste scheepsstuk. Van de 585 vuurmonden zijn er 108 van

44, 19 van 60, 30 van 120 en op 65 na zijn de overige van 56, 50 en 24 ƒ . Deze 65 kanons zijn steenstukken of *Kemerliks* van 22 en een zelfs van 28, waarschijnlijk Engelsche duimen, dus van 66 en 84 Nederlandsche duimen. De steenen kogels, welke uit deze reusachtige bronzen kanons worden geschoten, wegen 800 en die van den grooten *Kemerlik* 1370 ƒ , dus 562 en 712 Ned. ponden. Deze stukken liggen niet op affuiten, maar op ijzeren dwarsbalken en leunen met hunne kulassen tegen sterk metselwerk, zoodat zij niet kunnen reculeren. De zundgaten zijn aanmerkelijk uitgeschoten, want zij zijn zoo wijd als geweerloopen. De gewone lading van den grootsten *Kemerlik* is 100 ƒ buskruid, maar zij ontbrandt zelden geheel. De slag bij het afgaan van het schot is wel hevig, maar dof en minder pijnigend voor het oor dan de gewone knal van een 18 ponder. De kogel breekt op ongeveer 800 pas voor de monding, meestal in twee of drie stukken die men zeer goed kan naöogen. Deze stukken doen gewoonlijk een of meer aanslagen en stooten dan telkens eene verbazende hoeveelheid water op. Zij bereiken alle den tegenovergelegen oever niet alleen, maar stuiven zelfs nog een eindwegs tegen de glooijing op.

Elke *Kemerlik* heeft eene onveranderbare stelling; hij schiet dus altijd in eene en dezelfde rigting en er wordt een half uur tijds vereischt om hem te laden; doch men vergete niet dat er 65 *Kemerliks* zijn en dat eene vloot uit meer dan een schip bestaat.

Toen de Engelsche Admiraal Duckworth in 1807, na een Turksch eskader ver-

nield te hebben, onmiddellijk daarop het kanaal binnenstevende, waren de Turken zoo verschrikt door het gebeurde, dat de Britsche vloot de straat doorzeilde, zonder dat een enkel schot van de sloten of batterijen werd gedaan. Het materieel was zeker door veeljarige verwaarloozing in slechten staat en de *Topdschis* of kanoniers waren van het geschut vervreemd geworden, of hadden het nooit gekend. Maar toen de Admiraal, voor het behoud zijner vloot beducht, zijn heil in eenen overhaasten aftogt moest zoeken, toen ondervond hij dat, zelfs met verwaarloosde verdedigingsmiddelen en onbedrevene verdedigers, een geforceerde togt door de straat nog altijd duur te staan komt. Een granietkogel van 800 ƒ verbrijzelde de beting van *the Repulse* en rolde elke hindernis vernielende langs het geheele dek. Een andere drukte den steven in van *the Activ* en bragt dit schip in zinkenden staat. Het Admiraalschip *the Windham* kreeg den grooten mast over boord. Een enkele kogel doodde op *the Royal George*, van 110 stukken, honderd man der equipage, na alvorens het schip zoodanig te hebben beschadigd, dat het niet dan met de grootstmogelijke krachtsinspanning boven water was te houden en evenzoo als *the Activ* als reddeloos op sleeptouw moest worden genomen. Maar kan dit nog verwondering baren wanneer men in aanmerking neemt, dat de gaten welke door zulke kogels worden gemaakt met geene proppen te digten zijn en in korten tijd veel water doorlaten.

Doch het zijn nog niet altijd de kogels alleen welke eene geforceerde vaart door

de straat der Dardanellen tot een gevaarlijk waagstuk maken, want ook wind en stroom zijn beiden de schepen vijandig. De laatste is ten allen tijde en de eerste bijna den geheelen zomer tegen. Na weken aan weken uit het noorden te hebben gewaaid, zuidelijk de wind soms voor een korten tijd vooraan in de straat, maar dan is hij binnen deze reeds flauwer, bij Nagara onmerkbaar en bij Galipoli weer noord. Een vloot van enkel zeilschepen kan dus op geen weken na bepalen wanneer zij in de zee van Marmora zal zijn, en moet zij op een bepaald tijdstip daar wezen, dan zullen de schepen noodzakelijk met stoombooten door de straat gesleept moeten worden; maar dan zullen ook zoo veel meer vaartuigen te treffen zijn en elke kogel, welke eene stoomboot reddeloos maakt, zal tevens de schepen, welke die boot op sleeptouw heeft, in gevaar brengen van de vloot niet te kunnen volgen. Om den togt enkel met oorlogsstoombooten te ondernemen, zou men schroefschepen moeten gebruiken, omdat de andere te weinig geschut kunnen voeren. Doch gesteld al eens dat men eene vloot van zulke kostbare schepen konde zamenstellen, dan is het nauwelijks denkbaar, dat men het ooit met dit oogmerk zoude doen, dewijl men vooruit weet dat eenige dier schepen vernield en de andere meestal zwaar beschadigd zullen worden.

Men zal zeker vragen of die zoozeer geduchte batterijen dan niet te lande geattaqueerd en genomen kunnen worden. Doch gesteld dat er geschikte landingsplaatsen werden gevonden, die men echter wel in Azië, tusschen Tenedos en Troade,

maar niet ligt op de Europesche kust zal kunnen vinden; dan zouden de geïsoleerde batterijen, welke slechts met zwakke muren in de keelen gesloten zijn, gemakkelijk vermeesterd kunnen worden, doch de forten volstrekt niet. Deze gesloten werken, met hunne 5 el dikke en 15 el hooge muren, en zoo als de Dardanellen met 25 el hooge, geheel massive donjons, op welke 24 stukken staan, kunnen niet beladderd en alzoo ook door geen landingskorps genomen worden, want om zulk zwaar geschut, als tot het bresschieten zou worden vereischt, over een moeilijk terrein, zonder paarden of andere trek-dieren, van de landingsplaats naar de kasteelen over te brengen, is zoo goed als onuitvoerbaar.

Een landingskorps zal gevolgelijk de gevaren slechts weinig kunnen verminderen. Het zal bijv. niet kunnen beletten, dat het naauwste gedeelte van de straat nog met 245 gewone vuurmonden en 45 Kemerliks zoude worden verdedigd.

De strekking dezer redenering is onmiskenbaar, om te bewijzen dat de straat der Dardanellen genoegzaam niet te forceren is en de geschiedenis leert toch dat zij geforceerd is geworden. Maar eene onderneming welke reeds zoo duur kwam te staan, toen de verdedigingsmiddelen zeer verwaarloosd en de verdedigers volstrekt onbedreven waren, kon zeer wel onmogelijk wezen, wanneer de nood de Turksche stomphed zoo veel zal hebben gescherpt, dat de moslims de handen aan het werk slaan en volgens de raadgeving van kundige vrienden, waaraan het hun toch nog in geen en nood heeft ontbroken,

herstelden en verbeterden, wat herstelling en verbetering noodig heeft.

Doch er is nog eene tweede wijs waarop eene vloot in de zee van Marmora is te brengen, namelijk door den Bosporus te forceren; maar deze is niet minder gevaarlijk dan de eerste. Het is waar, dat eene uit de Zwarte zee afkomende vloot wind en stroom in haar voordeel heeft en dat zij daarom genoegzaam zeker altijd Konstantinopel zal kunnen bereiken, maar ingeval de Turken slechts niet weder door eenen panicken schrik worden bevangen, zal die vloot mogelijk toch niet in de zee van Marmora kunnen komen, of zoo dit al gebeurt, zal zij waarschijnlijk zoo gehavend wezen, dat, indien er nog iets bestaat wat eene Turksche vloot genoemd kan worden, deze haar ligtelijk met voordeel zal kunnen bestrijden.

De Bosporus, welke half zoo breed als de straat der Dardanellen en zes mijlen lang is, wordt met 592 kanons verdedigd. De eerste batterijen liggen nabij de vuurtorens aan de Zwarte zee, de eene regts, de andere links van den ingang van den Bosporus. Zij hebben twee geschut-étages, maar het water tusschen beide is wel een halve mijl breed. De straat vernaauwt echter spoedig aanmerkelijk, want een kleine mijl verder is hare wijde niet meer dan 1800 el. Ter dier plaatse zijn twee sterke in 1775 door den Baron Torr gebouwde kasteelen, Karibsche en Poiros, beide met drie geschut-étages, van welke de middelste gekasematteerd, doch de onderste met een hooge zee niet te gebruiken zijn. Op de hoogten staat een

versterkte toren bij elk fort, om hetzelfde tegen aanvallen aan de landzijde te dekken. Een kwartmijl verder binnenwaarts zijn de in 1794 door den Franschen ingenieur MOENIER gebouwde batterijen Bujuk en Fil-Burnu, van welke de laatste zich voordeed alsof zij aan den Aziatischen rotsmuur ware vastgekleefd. Maar dan volgen de vier groote forten Rumelie- en Anadolie-Kawak, Telli-Tubia en Madschar-Kalessi, welke bij eene naauwelijks 1000 el breede eugte zoo zijn gelegen, dat zij het vuur van 166 vuurmonden op elk punt van dit smalle vaarwater kunnen concentreren en dat de schepen, welke een dier forten mogten attaqueren, uit de drie andere volgens de lengte kunnen worden beschoten. Bij Madschar-Kalessi staat op de hoogte eene nog zeer goed te verdedigen ruïne van een Genueesch slot, welke het fort tegen eenen aanval op de landzijde zoude kunnen dekken. Tusschen deze sterke stelling en de hoofdstad liggen nog eenige geïsoleerde batterijen, maar dan komt men al spoedig voor de voorsteden op welker kaden weer, zooals in 1807, honderde vuurmonden in batterij kunnen staan. Wanneer dus de schepen zoo ver zijn gekomen dan zijn zij voor Konstantinopel, doch het is ligt te begrijpen dat zij op een zoo smal vaarwater niet voor eene doorlopende batterij van meer dan 500 stukken, welke nog van de overzijde krachtig wordt ondersteund, ten anker zullen gaan, maar dat zij zich, daar het terugkeeren zonder stoombooten toch onmogelijk is, zullen haasten om zoo goed of zoo kwaad als dit wil gaan, de stad voorbij en tusschen het sterkgewapende Serail en

de batterijen van Scutarie door in de zee van Marmora te komen.

Ook hier is met gelande troepen weer weinig of niets uit te rigten. De hoogten, tusschen welke de Bosporus zich als een breede stroom kronkelt, verheffen zich bij de Zwarte zee 270 el boven de water-vlakte, doch van daar tot aan de zee van Marmora worden beide en vooral die in Azië gedurig al lager en lager. Daar nu de rand van den Aziatischen bergrug de bovenkant is van eenen steilen bazaltmuur, welke loodregt uit het water van den Bosporus opstijgt, zoo is aan die zijde geene landing mogelijk, maar op de Europese kust is eene wel steile, maar toch beklimbare glooijing, en beneden de bogt van Kilios is een zandig strand, zoodat men daar zelfs gemakkelijk zal kunnen landen. Ook worden de forten en batterijen op deze zijde alle door de hoogte beheerscht, en met dat al zal het landingskorps wel de geïsoleerde batterijen, doch geen der forten kunnen bemagtigen, omdat de muren weder onbeklimbaar zijn, zoo als die der sloten aan de straat der Dardanellen. De troepen zouden echter van de hoogte de bediening van het geschut in enkele forten veel, in de twee gewigtigste Rumilie-Kawak en Telli-Tubia, wegens den grooteren afstand veel minder, maar toch eenigzins kunnen bemoeijelijken. Maar zullen uit de naburige hoofdstad geen

duizende Turken toesnellen om die troepen van de hoogte en zelfs van het strand te verjagen? doch al gebeurde dit ook niet, dan zijn de Aziatische batterijen alleen nog zeer gevaarlijk en de zoowel versterkte engte zou om de aangehaalde reden nog bijna even zoo goed verdedigd worden als ingeval er geen troepen waren geland. De schepen zullen dus altijd het vuur der Aziatische batterijen moeten doorstaan, zij zullen de met vier forten versterkte engte moeten doorkruisen, de zoo wélbezette kaden moeten voorbijzeilen en eindelijk nog de engte tusschen het Serail en Scutarie moeten doorstevenen, zoodat waarlijk niet gezegd kan worden dat gelande troepen de gevaren veel kunnen verminderen.

Zoo is de continentale en maritime positie van Konstantinopel, van die stad, welke voor vier eeuwen, toen men met reuzenkracht de slooping van het Byzantische rijk wilde voltooijen, den val van dit rijk nog jaren lang vertraagde; van die stad welke zeker nooit anders dan door eene geheele insluiting te bedwingen zoude zijn, indien zij volgens de regelen eener goede krijgskunst werd versterkt en verdedigd, en die, zoo als zij daar is en met verdedigers zoo als die nu zijn, vermoedelijk toch nog de vernietiging van een rijk nog lang zoude kunnen verhinderen.

Februarij 1854.

J. N. C.

HET INSTRUCTIE-BATAILLON.

Door welwillende mededeeling ontving de Redactie de onderstaande tabellen, welke een numeriek overzicht bevatten van het personeel, dat sedert de oprigting van het instructie-bataillon daarbij werd aangenomen of gedetacheerd; van de wijze waarop de verspreiding er van bij de regimenten infanterie en bij het leger in Oost-Indië heeft plaats gehad, en van de tegenwoordige positie waarin de jongelingen verkeerden, die, na hunne opleiding bij het instructie-bataillon te hebben ontvangen, als korporaal bij de regimenten infanterie zijn overgegaan. Om het belang der zaak achten wij het niet overbodig, dat aan deze tabellen eene plaats in dit Tijdschrift worde ingeruimd, overtuigd als wij zijn dat de groote invloed, welke door het instructie-bataillon, voor zooveel het wapen der infanterie betreft, op het leger wordt uitgeoefend, de belangstelling van het militaire publiek in dat bataillon in ruime mate moet gaande maken.

Een aanzienlijk gedeelte toch van het kader onderofficieren en korporaals, van welks gehalte de deugdzaamheid van het leger grootendeels afhangt, geniet er zijne opleiding en wordt er gevormd, om eenmaal zelf mede te arbeiden aan de vorming van rekruten tot bruikbare soldaten. Dat niet iedere jongeling, die bij het instructie-bataillon tot korporaal is opgeleid, bij zijnen overgang als zoodanig naar een

der regimenten, terstond de bruikbaarheid bezit welke men in al zijne dienstbetrekkingen van den korporaal mag verlangen, wordt ook erkend door hen die in het instructie-bataillon niet dan eene voor het leger heilzaam werkende inrigting zien; maar dat diezelfde jonge korporaals, na gedurende eenige maanden, onder eene goede leiding, in dien graad bij het regiment te hebben gediend, verreweg voor het meerendeel de verlangde bruikbaarheid hebben verkregen, wordt erkend ook door de meesten van hen, die aanvankelijk met het instructie-bataillon niet waren ingenomen. En is dit wel te verwonderen, als men in aanmerking neemt dat, op weinige uitzonderingen na, de jongelingen, die bij het instructie-bataillon in dienst treden, de zoons zijn van militairen van verschillende rangen en graden, van ambtenaren van onderscheidene klassen, en uit den middelstand der burgerij?

Bij deze categorie van jongelingen toch, wordt in den regel meer beschaving en intelligentie aangetroffen dan bij de vrijwilligers, die op meer gevorderden leeftijd bij de regimenten worden aangenomen, of die, na als milicien te zijn ingedeeld, eene vrijwillige verbindtenis aangaan. Zijn deze laatsten tot goede korporaals te vormen, dan kan het niet falen dat zooveel te meer de eerstbedoelden, onder eene gepaste leiding, goede korporaals en daarna

geschikte onderofficieren worden. Gemis aan het praktische soldaten-leven, gemis aan het gewoon soldaten-verkeer *in de kazerne*, kenmerken voorzeker de korporaals van het instructie-bataillon wanneer zij dat bataillon eerst verlaten; doch hoe spoedig zij in dat gemis voorzien, door bij hunne verschillende dienstverrigtingen, in en buiten de kazerne, met soldaten om te gaan, heeft de ondervinding ruimschoots doen zien.

Hiertoe wijzen wij slechts op het betrekkelijk groot getal onderofficieren, reeds bij de verschillende regimenten aanwezig, die bij het instructie-bataillon als jongeling aangenomen, daarbij tot korporaal werden opgeleid. Moge een ieder daarmee bekend

zijn, voor zooverre het regiment betreft waarbij hij dient, voorzeker zal hij het niet onbelangrijk vinden de resultaten te kennen, welke het instructie-bataillon bij het wapen der infanterie in het algemeen heeft opgeleverd. In de onderstaande tabellen zijn deze uitkomsten opgeteekend. Men zal er tevens uit kunnen ontwaren, hoe betrekkelijk gering het getal is der van het instructie-bataillon herkomstige militairen, die wegens wangedrag tot soldaat teruggebracht of voor den krijgsraad teregtgesteld moesten worden, hetgeen ook volkomen overeenstemt met den lof, welke door al de regimenten aan het zedelijke gehalte dier militairen wordt toegekend.

I. *OVERZIGT* van het Personeel, hetwelk sedert de oprigting van het instructie-bataillon daarbij is aangenomen, of ter opleiding tot onderofficier of korporaal daarbij is gedetacheerd geweest.

	Bij de oprigting van de regimenten overgenomen.	Als rekrut aangenomen.	Totaal.	Ter opleiding bij het bataillon gedetacheerd geweest								
				van de regimenten			van het koloniaal werfdepôt.		van het leger in O.-I.		Totaal.	
				Korporaals		Soldaten.	Korporaals.	Soldaten.	Onderofficieren.	Onderofficieren.	Korporaals.	Soldaten.
				herkomstig van het Instructie-Bataillon.	bij het korps zelf opgeleid.							
Van 1 Febr. tot ult ^o Dec. 1851	124	185	309	»	72	68	7	11	»	»	79	79
gedurende 1852	»	373	373	20	52	68	»	»	7	7	72	68
» 1853	»	293	293	37	63	»	»	1	1	1	100	1
				57	187							
Totaal . . .	124	851	973	244		136	7	12	8	8	251	148

II. AANWIJZING van het getal onderofficieren, korporaals en manschappen, door het bataillon aan de regimenten infanterie en aan het Oost-Indische leger verstrekt.

A.) AANGENOMEN JONGELINGEN.

Van de bij het bataillon aangenomen jongelingen, zijn bij de regimenten of bij het Oost-Indische leger overgegaan, als:												
Sergeanten			Fourier			Korporaal			Soldaat			
bij de regi- menten.	bij het leger in O.-I.	Totaal.	bij de regi- menten.	bij het leger in O.-I.	Totaal.	bij de regi- menten.	bij het leger in O.-I.	Totaal.	bij de regi- menten.	bij het leger in O.-I.	Totaal.	
Van 1 ^o Febr. tot ult ^o Dec. 1851	1	»	1	»	»	47	1	48	4	»	4	
gedurende 1852	11	1	12	2	»	166	2	168	3	1	6	
» 1853	12	20	32	3	3	223	1	224	10	2	12	
Totaal . . .	24	21	45	7	3	10	436	4	440	19	3	22

B.) GEDETACHEERDE MILITAIRES.

Van de bij het bataillon gedetacheerde militairen, zijn overgegaan bij de regimenten of bij het Oost-Indische leger, als:												
Sergeanten			Fourier			Korporaal			Soldaat			
bij de regi- menten.	bij het leger in O.-I.	Totaal.	bij de regi- menten.	bij het leger in O.-I.	Totaal.	bij de regi- menten.	bij het leger in O.-I.	Totaal.	bij de regi- menten.	bij het leger in O.-I.	Totaal.	
Van 1 ^o Febr. tot ult ^o Dec. 1851	2	»	2	»	»	3	2	7	»	»	»	
gedurende 1852	52	1	53	7	»	111	1	112	»	»	»	
» 1853	69	6	75	23	1	24	»	10	7	1	8	
Totaal . . .	123	7	130	30	1	31	126	3	129	7	1	8

III. STAAT der Korporaals, als Jongelingen bij het Instructie-Bataillon gediend hebbende, met aanwijzing hunner tegenwoordige positie.

Van het Instructie-Bataillon, sedert de oprigting tot ultimo December 1853, als Korporaal bij de regimenten overgegaan.	Bevorderd of teruggebragt tot			Overgegaan bij het Leger in Oost-Indië als			Naar den krijgstraad.	Gepasporteerd.	Overleden.	Naar andere korporaals overgegaan.	Nog als korporaal bij het korps aanwezig.	Totaal gelijk aan de 1 ^e kolom.	Aanmerkingen.	
	Sergeant.	Fourier.	Soldaat.	Sergeant.	Fourier.	Korporaal.								
Grenadiers en jagers .	22	»	1	»	»	2	»	1	»	»	18	22		
1 ^e Regiment Infanterie..	44	3	4	1	1	4	»	»	»	2	29	44		
2 ^e »	31	2	3	1	»	1	»	»	»	»	24	31		
3 ^e »	52	6	8	2	»	2	»	1	»	1	34	52		
4 ^e »	52	2	6	2	»	2	»	»	»	»	40	52		
5 ^e »	56	2	2	»	1	2	1	»	1	1	46	56		
6 ^e »	38	6	2	2	»	1	»	»	»	»	26	38		
7 ^e »	41	»	»	1	»	1	»	»	»	»	37	41		
8 ^e »	58	7	2	»	»	4	1	»	1	2	41	58		
Instructie-Bataillon..	42	6	3	»	1	»	»	»	»	6 ^a	26 ^b	42	<i>a</i> als sergeant naar de regimenten. <i>b</i> waarvan 10 serg. tit. en 3 four. tit.	
Totaal . . .	436	34	31	9	2	2	17	2	2	2	14	321	436	

IV. *RECAPITULATIE* van het getal onderofficieren, korporaa's en soldaten, aan de regimenten en het Oost-Indische leger verstrekt, sedert de oprigting des bataillons.

Als	Van het bataillon naar			Gedetacheerd naar			Totaal Generaal.
	de regimenten.	het leger in O. I.	Totaal.	hunne korpsen.	het O. I. leger.	Totaal.	
Sergeanten . .	24	21	45	123	7	130	175
Fouriers . . .	7	3	10	30	1	31	41
Korporaa's . .	436	4	440	126	3	129	569
Soldaten . . .	19	3	22	7	1	8	30

ASPIRANTEN-KWARTIERMEESTER.

Van de korpsen gedetacheerd in 1851	15
„ „ „ „ „ 1852	5
„ „ „ „ „ 1855	2

Totaal . . . 22, waarvan er 7 tot 2^{den} luitenant-kwartiermeester werden bevorderd, en 6 naar hunne respectieve korpsen teruggekeerd zijn.

Van de onderofficieren des bataillons werden er 6 tot 2^{den} luitenant bevorderd, terwijl 4 onderofficieren van het West-Indische leger gedetacheerd, na het afleggen van een voldoende examen, bij het West-Indische leger tot 2^{den} luitenant benoemd zijn.

Gepasporteerd	Sergeanten	}	gedurende 1851	1
			„ 1852	„
			„ 1855	„
			Totaal . . .	1
}	Soldaten	}	gedurende 1851	4
			„ 1852	1
			„ 1855	10
			Totaal . .	15
	Overleden	}	gedurende 1851	1
			„ 1852	2
			„ 1855	„
			Totaal . . .	5.

SCHUTTERIJEN.

(INGEZONDEN.)

De min of meer duistere en althans zeer onzekere toekomst die wij tegemoet gaan, noopt ons onwillekeurig eens ernstig te overdenken, in hoeverre wij bij magte zijn de onafhankelijkheid en de regten van Nederland tegenover het buitenland te kunnen handhaven.

De herinneringen aan de tijden der Belgische onlusten hebben, bij nagenoeg de grootste meerderheid der Nederlandsche burgerij, het denkbeeld doen ontstaan dat, ter verdediging van ons land, de aanwending der schutterijen ten naastenbij voldoende zijn zal. Deze denkwijze is grootendeels oorzaak van den zwakken toestand, waarin zich *nu* ons leger bevindt.

Zij die eenige technische kennis van den oorlog bezitten, en dus minder oppervlakkig daaromtrent oordeelen, zullen zich nimmer met de hier opgegeven denkwijze der meerderheid vereenigen kunnen. Evenmin zullen zij nimmer ontkennen dat de schutterijen, bij de thans bestaande regeling en inrigting onzer krijgsmagt, eene krachtige hulp tot 's lands verdediging kunnen en moeten aanbrengen.

Wil men van de schutterijen vergen dat zij, in tijd van nood, aan deze verwachting beantwoorden, dan is het een eerste pligt te zorgen dat zij daartoe in staat worden gesteld, — dat de schutterijen dan niet geheel en al aan haar eigen lot worden overgelaten; — maar

dat men haar de behulpzame hand biedt en zooveel mogelijk door gepaste maatregelen haar deze taak uitvoerbaar maakt.

Dat dit een vereischte is, behoeft wel geen betoog voor de lezers van den *Spectator*, daar ik moet veronderstellen dat zij genoegzame taktische kennis bezitten, om de noodzakelijkheid van het gezegde in te zien.

Zonder nu hier te treden in beschouwingen omtrent het nut dat men in deze dagen zou kunnen trekken uit gepaste wetten op de schutterijen, zoo men deze in tijds had daargesteld, enz. enz., en honderd andere zaken meer, — zoo willen wij liever het verledene onaangeroerd laten, omdat gedane zaken geen keer hebben. Wij willen ons liever en wel uitsluitend bepalen bij hetgeen nu noodig, wenschelijk, ja onontbeerlijk is, om van de schutterijen krachtig partij te kunnen trekken voor de verdediging van ons land.

« To be, or not to be; — that is the question! »

Maatregel tot oprigting en spoedige bruikbaarheid van 36 schutterbataillons (à 3 komp. elk).

De schutterijen dienen voorzien te worden van eenige officieren en vooral van kaders, uit de infanterie getrokken.

Deze kaders moeten nu reeds bij de infanterie daargesteld worden, om, zoodra zulks noodig is, ter beschikking van de schutterijen te worden gesteld. De kaders van de infanterie moeten daarna niettemin compleet blijven.

Dit kan op de volgende wijze plaats hebben :

Bij de infanterie zal eene kompagnie van het hoogstnoodige kader voorzien zijn, zoo men, behalve de officieren, heeft :

1 sergeant-majoor, 4 sergeanten, 1 fourier en 8 korporaa's.

Ten einde nu aan de schutterijen een voldoende kader te kunnen afgeven, zou het kader van elke kompagnie der infanterie-bataillons moeten vermeerderd worden met :

6 sergeanten en 1 korporaal (om later fourier te zijn).

Het kader van elke kompagnie infanterie zou dus nu terstond reeds moeten bestaan uit :

1 sergeant-majoor, 10 sergeanten, 1 fourier en 9 korporaa's.

Wordt dan later de schutterij opgeroepen en tot bataillons vereenigd, dan geeft elke kompagnie der infanterie het onontbeerlijkste, maar beste gedeelte van haar kader af voor éene kompagnie schutterij, die dan daardoor krijgt :

1 sergeant-majoor, 4 sergeanten en 1 fourier.

Bij de kompagnie der infanterie blijven dan over :

6 sergeanten en 9 korporaa's, waarvan men maakt : 1 sergeant-majoor, 5 sergeanten, 1 fourier en 8 korporaa's.

Elk schutter-bataillon moet daarenboven van de infanterie ontvangen :

1 kapitein, als 2de of onderkommandant des bataillons ; 1 luitenant, als bataillons-adjudant, en 1 adjudant-onderofficier.

Op deze wijze handelende, zal men van de 56 bataillons infanterie, die bij ons leger bestaan, een gelijk getal van 56 schutterbataillons in zooverre voorzien van kader, dat ze al spoedig, welligt binnen weinige weken, vrij goed en bruikbaar zullen zijn. Geeft men ze minder of in het geheel geene kaders, dan zal geen enkel schutterbataillon in staat zijn, zelfs niet over één jaar tijd, om de geregelde troepen van den vijand, met eenige hoop op goed gevolg, te gemoet te kunnen gaan.

—

Welke voordeelen deze maatregel voor de schutterijen heeft.

1°. heeft elk schutterbataillon een kapitein der infanterie als onderkommandant. Deze zal den majoor der schutterij behulpzaam zijn in het oefenen en het voortdurend beheeren van den troep. Hij zal aan dien majoor verantwoordelijk zijn voor het geheel. — Door zijn' rang en zijne positie, heeft hij ook de bevoegdheid om de schutterofficiëren, zoowel kapiteins als luitnants, hunne pligten te leeren en de hand er aan te houden dat zij die gedurig blijven betrachten.

2°. De majoor der schutterij heeft daardoor eene krachtige hulp en een' goeden leidsman, dien hij met vertrouwen mag raadplegen, zonder dat daardoor zijn gezag bij het korps verminderd wordt. Deze majoor zal daardoor ook spoediger op de hoogte der zaak komen.

5°. Dat het schutterbataillon een luitenant der infanterie tot adjudant verkrijgt. — Deze officier zou, zoo er geen kapitein der infanterie als onderkommandant bij het bataillon aanwezig was, te veel door den majoor gebezigd worden tot regeling van het beheer van den troep in het algemeen, waardoor zijne overige pligten van adjudant te veel zouden lijden. Ook zou zijn invloed bij den majoor nadeelig werken op den geest der schutterofficieren, zelfs ten koste van de belangen der dienst. Vooral in gevallen waarin dadelijk gehandeld moet worden, kan of mag geen' majoor zijn' adjudant raadplegen, zonder zijn gezag te kort te doen. Daarentegen kan hij zeer goed het advies vragen van den onderkommandant, en des noods in moeilijke omstandigheden de uitvoering der zaak geheel aan dezen officier opdragen.

De invloed van een luitenant-adjudant op den majoor, verwekt onwil en tegenzin bij de officieren, en wantrouwen bij het geheele bataillon omtrent de militaire bekwaamheid en geschiktheid van den majoor, hetgeen altijd nadeelige gevolgen heeft.

4°. Dat het schutterbataillon een bruikbaar en degelijk adjudant-onderofficier krijgt. — De invloed hiervan op het kader, maakt het den luitenant-adjudant mogelijk de geheele instructie te voleinden. Deze onderofficier kan meer bepaald de opleiding en oefening der korporaals bewerkstelligen. Bij afwezigheid der officieren voorziet hij in een behoorlijk toezigt over het geheel. Hij heeft door zijne positie grooten invloed op den geest van het kader, waaraan hij meer en meer de ware militaire beginselen door zijn voorbeeld inboezemen zal.

5°. Elke schutterkompagnie heeft nu 1 sergeant-majoor, 4 sergeanten en 1 fourier, die reeds in deze betrekkingen bij de infanterie zijn werkzaam geweest. De korporaals uit de schutters gekozen, zullen weldra den geest van dit kader moeten aannemen. De schutterkompagnie zal spoediger bruikbaar zijn.

6°. De schutterkapitein, aanvankelijk geheel onbekend met de militaire administratie, vindt in zijn sergeant-majoor en fourier aanvankelijk de noodige hulp. Weldra zal de onderkommandant zorg dragen dat gemelde kapitein voldoende met deze administratie bekend wordt.

7°. Door den luitenant-adjudant, benevens den adjudant-onderofficier en het overige kader uit de infanterie ontvangen, zal de instructie betreffende de exercitiën in al hare bijzonderheden en gevolgen, en al de verschillende dienstverrigtingen, veel spoediger en beter aan het geheel worden geleerd.

Daardoor zal het den kapitein-onderkommandant mogelijk zijn zich meer bijzonder bezig te houden met de bekwaammaking en oefening der schutterofficieren. Dit is niet alleen hoognoodig, maar zelfs een hoofdvereischte om de schutterrijen spoedig bruikbaar te maken.

8°. Door deze wijze van handelen zal al dadelijk eene regelmatigheid, zal regel en orde aan het geheel der schutterrijen worden gegeven, dat mijns inziens op geene andere wijze zoo spoedig kan verkregen worden, vooral niet wanneer de drang der omstandigheden vordert dat de schutterrijen binnen korten tijd eenige strijdvaardigheid hebben.

Welke bezwaren deze maatregel heeft voor de infanterie.

1°. Er zullen 56 nieuwe kapiteins moeten aangesteld worden.

2°. Ook zullen er 56 tweede luitenants uit de onderofficieren benoemd moeten worden.

3°. Elk bataillon infanterie krijgt een' nieuw aangestelden adjudant-onderofficier.

4°. Elke kompagnie der infanterie zal haar sergeant-majoor, haren fourier en 4 beste sergeanten moeten afgeven.

Elke kompagnie krijgt derhalve een nieuwen sergeant-majoor, benoemd uit een der overblijvende onderofficieren, en een nieuwen fourier, benoemd uit een der korporaals.

5°. Elke kompagnie heeft, behalve een nieuw kader onderofficieren, nog daarbij de kans van een nieuwen kapitein te moeten krijgen.

6°. De onkosten, voortvloeiende uit dezen maatregel.

7°. Dat de aanvulling tot op 10 sergeants, vroeger bedoeld, moeilijk uit te voeren is.

Hoe deze bezwaren bij de infanterie worden overwonnen.

Punt 1. Dit vermeedert het aantal kapiteins met 56 personen, hetgeen later, na het eind van den oorlog, nadeelig terugwerkt op het avancement der subalterne officieren. Met betrekking tot de schutterij vergroot het ook de onkosten, omdat de daarbij te detacheren kapiteins tevens

van paarden moeten voorzien worden. Het zal evenwel altijd onmogelijk wezen om te vermijden dat men in oorlogstijd geene meerdere kosten maakt. Dit punt bevat geen eigenlijk bezwaar voor de infanterie.

Punt 2. Eveneens eene vermeerdering van onkosten door den oorlog veroorzaakt. Ook zal het blijken dat daartoe dikwerf de stof ontbreekt, en men zal verplicht wezen menschen tot officier te benoemen, die men anders in gewone tijden nooit daartoe zou gekozen hebben.

Hoe dit ook zij, een goed bataillons-kommandant vormt zijne officieren zelf, en wel dan eerst *nadat* zij tot dien rang bevorderd zijn. Hij *maakt* ze bruikbaar, en daartoe zijn hem de noodige middelen beschikbaar gesteld.

Punt 3. De luitenant-adjudant, die in dergelijke omstandigheden bij zijn bataillon moet blijven, vormt spoedig den nieuwen adjudant-onderofficier, even als de majoor met behulp der kapiteins de nieuwe luitenants vormen.

Punt 4. Is van grooter bezwaar, omdat het den kapitein, als verantwoordelijk voor zijne kompagnie, meer moeilijkheden oplevert. Evenwel zal hij, door het vorderen van eenige meerdere inspanning bij zijne officieren, al spoedig zijn kader bruikbaar maken. Zoo dit kader al niet in eens volkomen goed wordt, dan zal het toch weldra redelijk zijn en voortdurend beter worden. Men moet dan ook veronderstellen dat de kapitein met zijne kompagnies-administratie voldoende bekend is, om, desgevorderd, ze voor eene poos tijd, of wel zelf te kunnen voeren, of wel onder zijn toezigt door den nieuwen

sergeant-majoor en fourier te doen aanhouden. Met eenige aan te wenden moeite zullen de bezwaren omtrent dit punt binnen weinig tijd overwonnen worden. Mogt de compagnie terstond te velde komen, dan is de administratie althans gemakkelijk genoeg en levert geen wezentlijk bezwaar meer op.

Punt 5. Dit geval bevat de meeste moeilijkheden. Evenwel mag men aannemen dat de nieuw aangestelde kapitein reeds meermalen als luitenant eene compagnie tijdelijk heeft gekommandeerd. Nu althans, nu hij bevordering maakt, is het wel te denken dat hij ook niet zal afgeschrikt worden door moeilijkheden, die slechts aanvankelijk en tijdelijk aan zijnen nieuwen graad zijn verbonden.

Punt 6. Deze kosten zijn gering. — Zoo wij aannemen dat heden elke compagnie infanterie heeft 6 onderofficieren en 6 korporaa's, dan moet men slechts rekenen wat het zou kosten om 6 sergeants en 5 korporaa's meer te hebben. Derhalve 1080 sergeants en 540 korporaa's over de 56 bataillons der geheele infanterie.

Deze waarlijk zoo geringe onkosten, nu reeds tijdens den vrede aan te wenden, maakt het mogelijk dat wij in tijd van oorlog tot den voorgestelden maatregel kunnen overgaan.

Bij deze berekeningen heb ik de tirailleur-kompagnien gelijk gesteld met de overigen, omdat het verschil tusschen deze beide soorten tegenwoordig slechts denkbeeldig is en ook wel altijd zoo zal blijven.

Punt 7. Om elke compagnie der in-

fanterie nu reeds van zooveel onderofficieren en korporaa's te voorzien, zal aan velen ondoenlijk schijnen. Ik beken het, dat de stof daartoe niet bestaat, — maar toch is er wel middel om dit te verhelpen.

Velen deelen in de meening dat de daartoe te benoemen personen de noodige geschiktheid moeten betoonen, alvorens men ze rangen geeft. Mijns inziens is dit een vooroordeel, en evenzoo als ik in punt 2 omtrent de nieuw bevorderde officieren gezegd heb, zoo wordt ook de onderofficier gevormd, niet voor, maar eerst nadat hij is aangesteld. Dit is zeer doenlijk wanneer men maar soldaten heeft om het kader in staat te stellen hare dienst te leeren, bijv. zoo de miliciens maar slechts een jaar onder de wapens gehouden werden, wat in alle opzigten wenschelijk is.

Het is zonder twijfel gemakkelijker voor den superieur, als bij nieuwe benoemingen slechts lieden gekozen worden, die reeds blijken hebben gegeven waardoor men kan vermoeden dat zij in hunnen nieuwen rang bruikbaar zullen zijn. Dan gaat alles zoo gemakkelijk voort en men heeft geene moeite. In tijden als deze evenwel, waarin het noodzakelijk is om *quand-même* tot het doen van bevorderingen over te gaan, kan men zich ook hierin niet meer aan den ouden gemakkelijken sleur blijven vasthouden. De nieuw aangestelden, om het even in wat rang of betrekking, moeten door hunne meerderen zóólang tot hunnen plicht worden aangehouden, — en, om het juiste woord daarvoor maar ronduit te bezigen: zij moeten zóólang *gedrild* worden, tot ze *vooreerst* al dadelijk bruikbaar

en later volkomen goed worden. Die niet goed worden wil of kan, die moet men *degraderen*.

Het instructie-bataillon zou nu zooveel jongelieden moeten afgeven, als maar eenigzins geschikt schenen om later goede onderofficieren te kunnen worden. Deze moesten gelijkelijk over alle regimenten der infanterie verdeeld worden. De dan nog opengebleven plaatsen zou men door korporaals uit de infanterie moeten aanvullen.

Moeten er nieuwe officieren benoemd worden, dan heeft men daartoe de 3de sergeant per compagnie. Of zoo men het soms beter acht, dan neme men tot 2de luitenants de kadets der Militaire Akademie, naarmate zij aldaar 5, 2 of 1 jaar geweest zijn, zoo als de behoefte des tijds dit zal vorderen. De jongere zullen wel vele bekwaamheden missen, maar de militaire geest zullen ze weldra vatten, en worden ze daardoor spoedig gevormd. De schutter-officieren worden immers ook wel aangesteld, zonder eenige voorwaarden van militaire kennis. Hun aanleg om voor den officiersrang geschikt te kunnen worden, bestaat immers even als bij de kadets hoofdzakelijk in hunne betere opvoeding en meerdere beschaving.

Over het geheel zou men ten slotte bij al deze bezwaren welligt nog willen aanmerken, dat elk majoor der infanterie, nadat de detachering uit zijn bataillon bij de schutterijen heeft plaats gehad, hij dan een bataillon infanterie zou overhouden, dat een al te groot verlies aan kader geleden had. — Ik ben evenwel overtuigd, dat ieder majoor der infanterie genoeg-

zame geschiktheid voor zijne betrekking gevoelt, zoodat hij daarin geene zwaarigheid zal zien. Zijne militaire ondervinding overtuigt hem dat hij weldra de geleden verliezen zal herstellen. Hiertoe staat hem een goed kader officieren ten dienst.

De taak van den kapitein-onderkommandant bij het schutterbataillon, is voorzeker vrij wat moeilijker dan die van den majoor der infanterie.

Aanmerkingen en goede uitwerking van dezen maatregel, zoowel op de schutterijen als op de infanterie.

Zoo wij nu nog eens het geheel overzien, dan blijkt het dat bij de hedendaagsche orde van zaken, deze regeling bij geringe onkosten het voordeel heeft, van 56 schutterbataillons in staat te stellen al spoedig eene vrij goede vertooning te maken.

De schutterij geheel van infanterie-officieren te voorzien, is nu nog eene onmogelijkheid. Bij eenen langdurigen oorlog zou dit later kunnen plaats hebben. Zoo men dit nu al dadelijk wilde doen, zou het ongetwijfeld het nadeel hebben van de eigenliefde der schutterijen te kwetsen.

Naar gelang der omstandigheden en van de behoeften der tijden, zou men de onderofficieren der infanterie, die bij de schutterijen gedetacheerd waren, langzamerhand, en wel naarmate dat er uit de schutterijen zelven eenige onderofficieren werden aangesteld, naar de depôts van de infanterie kunnen terugzenden. Daarna zouden zij op nieuw in hunne vorige be-

trekking bij dé infanterie, of wel als tweede luitenants daarbij kunnen invallen, al naar hunne bekwaamheden en verdiensten.

Gepensioneerde en oude afgeleefde officieren bij de schutterijen te detacheren, zal altijd het nadeel hebben dat deze niet meer die geestkracht welke in tijden van gevaren en vermoeijenissen gevorderd moet worden, aan het geheel kunnen mededeelen.

Zeer enkelen der gepensioneerden zullen welligt hierop uitzondering maken. Dat getal is zeer gering.

De detacheringen bij de schutterijen vorderen meer dan buitengewone inspanning. Daarom is het noodig dat zoowel de officieren als ook de onderofficieren, daartoe gebezigd, in de kracht hunner jaren zijn. De infanterie moet derhalve daarvoor de beste en de bruikbaarste personen aan de schutterijen afstaan. Het is een offer dat in het belang van het Vaderland van de infanterie gevorderd wordt.

Met betrekking tot de infanterie hebben wij bezwaren gevonden die niet weggeredeneerd, maar wel overwonnen kunnen worden.

De langdurige vrede heeft ook op onze infanterie die uitwerking gehad, dat de wijze van dienen wat te gemakkelijk is geworden. Zoo als men vroeger noemde: de puntjes op de i zetten, geschiedt niet meer. Die gemakkelijke trant van dienen moet dan veranderen in een trant van dienen geheel overeenkomstig de reglementen en bestaande bepalingen. Geene inkruijsels in de dienst moeten dan oogluikend toegelaten worden. In één woord: «een ieder moet dan maar varen voor

wat hij scheep komt.» — Elk officier zal het met mij moeten instemmen, dat op deze wijze de bewuste bezwaren zoo groot niet zijn als ze op het eerst wel schijnen. Wordt er alzóó gediend, wordt ieder in zijn rang en zonder aanzien des persoons zoowel gehandhaafd als teregtgezet, naarmate dit gevorderd wordt, dan moet ongetwijfeld het geheel daarbij winnen en moeten aldus van zelve alle bezwaren te boven gekomen worden.

Ten bewijze dat dit het geval zal wezen, wil ik enkel aanhalen, hoe dikwerf het in den oorlog gebeurd is, dat, om de geleden verliezen te herstellen, benoemingen van allerlei aard moesten plaats hebben en ook gedaan werden, of daartoe de noodige stof voorhanden was of niet. — Hoe, in de oorlogen van het Keizerrijk, velen in zeer jeugdigen leeftijd buitengewone en ongehoorde bevorderingen maakten. Men kon toen toch onmogelijk vooruit weten, hoe zij zich van hunne nieuwe pligten kwijten zouden, en vooral in *zulke* tijden zijn de gevolgen daarvan wel het gewigtigste. Zekerlijk zullen die keuzen, doordien ze dikwerf voorvielen, ook veeltijds ongelukkig zijn uitgevallen. De *streng*e *krijgstucht*, die met kracht en magt onderhouden werd, voorkwam of verminderde daarvan de kwade gevolgen, die er anders uit voortgevloeid zouden zijn.

Deze en meer andere zaken, die aan elk officier te overbekend zijn om er verder over te mogen uitweiden, brengen ons tot de overtuiging, dat bij het handhaven eener strenge *krijgstucht door alle rangen heen*, de gevolgen van den aangeduiden maatregel voor onze infanterie niet alleen

onschadelijk zullen zijn, maar daarentegen, en wel in alle opzichten, voordeelig op haar zullen werken, door het meerdere leven, den grooteren ijver en de bedrijvigheid, die daardoor bij de geheele infanterie en in al hare rangen zullen ontstaan.

Deze opwekking, als ik het zoo noemen mag, zal op nieuw doen blijken, dat ook de Nederlandsche infanterie-officier gaarne zijne beste krachten wil aanwenden voor het heil van Koning en Vaderland, — dat hij geene moeite en inspanning te groot acht voor de bereiking van dit doel.

Ik onthoud mij van op te geven, hoe bij onze kavallerie en artillerie soortgelijke

regeling gewijzigd zou kunnen worden. Als infanterie-officier heb ik meer bijzonder mijn eigen wapen behandeld. Ik laat het derhalve aan het meer verlicht oordeel mijner krijgsmakkers over, dit belangrijke punt op dergelijke of wel op andere wijzen voor hunne respectieve wapens voor te stellen.

Zonder eenigen twijfel bestaat er ook de behoefte aan maatregelen, om des noods aan de schutterijen een zeker aantal kavallerie- en artillerie-officieren, benevens eenige kaders van die beide wapenen te kunnen toevoegen.

16 Maart 1854.

ZX.

Om aan het verlangen van den geëerden Inzender te voldoen, hebben wij bovenstaand stuk nog in dit Nummer geplaatst, en daarvoor het vervolg van het *Verslag der werkzaamheden van het Fransche Artillerie-Comité*, over de jaren 1844—1854, tot de volgende maand laten liggen, daar wij begrepen dat eene wisseling van denkbeelden over dit onderwerp, in de tegenwoordige tijdsomstandigheden, niet tot de zaken behoort, die men uitstelt of verschuift.

Wij zijn het met den Schrijver volkomen eens, dat het nu de tijd niet is, langdurige debatten te openen over eene wet op de schutterijen, dat onoverkomelijke blok, waarover al zoovelen gestruikelend zijn, maar dat het zaak is, het beste middel, dat er op het oogenblik is te vinden, op te sporen, om niet plotseling en geheel onvoorbereid door een dreigend gevaar overvallen te worden; want wie zal zeggen wat de naaste toekomst zal opleveren? Geene hulpmiddelen kunnen dus baten, die gegrond zijn op de noodzakelijkheid van langdurige voorbereiding, en op resultaten wijzen, die eerst na jaren zullen verkregen worden; maar wel een krachtig en dadelijk in werking te brengen plan, dat ons het uur van gevaar gerust kan doen tegemoet

zien, en dan reeds van het eerste oogenblik hunner organisatie af aan, een krachtigen steun kan bieden aan de schutterijen, die, zoo als de Schrijver te regt aanmerkt, bij het gemis van een deugdelyk kader uit het leger, niet in staat zijn, zelfs binnen een jaar tijds, zich-zelve op eene hoogte te brengen, dat men het zou durven wagen ze tegenover de geregelde troepen van den vijand te stellen.

Aan dat vereischte nu voldoet het bovenstaande plan, onzes inziens, op eene hoogst doeltreffende wijze, en wij gelooven dat de meeste onzer lezers het met den Schrijver in de algemeene strekking en ten opzichte van de juiste keuze der hulpmiddelen eens zullen zijn, ook al mogten ze in enkele bijzondere punten met hem van zienswijze verschillen. De bezwaren, aan de maatregelen verbonden, zijn met te veel goede trouw, en de voor- slagen tot overwinning daarvan, met te veel helderheid van oordeel opgenoemd, dan dat wij daarop nader behoeven terug te komen. Enkele punten evenwel, die ons bij de lezing en bij meer opzettelijk nadenken zijn voorgekomen, willen wij hier mededeelen, en korthedshalve zonder verdere bespiegelingen.

De groote zwarigheid, en die door den Schrijver

zelve erkend wordt, is het gebrek aan stof tot aanvulling, een gebrek dat zich aan alle kanten openbaart, en dat, als eenmaal de oorlog voor de deur staat, de noodlottigste gevolgen kan hebben. Wie met het geringe aantal en het gehalte onzer vrijwilligers en met den inwendigen toestand onzer bataillons bekend is, zal moeten erkennen, dat het eene volstreekte onmogelijkheid is op eenmaal het kader, dat de Schr. voorstelt, te completeeren; maar wanneer men wacht tot de nood dáár is, zal men, onder veel ongunstiger omstandigheden, toch moeten nemen van hetgeen voorhanden is, en dus is het vrij wat verkieslijker nu reeds te doen *wat men kan*, dan op grond van bijna onoverkomelijk bezwaar *niets* te doen. Daarbij valt nog te rekenen op ongeveer een vijftigtal duchtige onderofficieren, die bij het uitbreken van eenen oorlog disponibel worden, namelijk die van het instructie-bataillon, het depôt van discipline en van de Akademie te Breda. Ook zijn volstrekt niet alle onderofficieren van de schutterij, waaronder zich verscheidene oudgedienden bevinden, te verwerpen (1).

Welligt zou het ook tot het voeren der administratie voldoende zijn, alleen den fourier bij de

schutter-kompagniën over te plaatsen, daar de sergeant-majours der schutterij veelal personen zijn die, ten gevolge van hunne burgerlijke betrekking, genoeg kennis van administratie hebben, om die, welke in oorlogstijd gevorderd wordt, zeer goed te kunnen voeren.

Wat het detacheeren van eenen luitenant als adjudant bij de schutter-bataillons aangaat, schijnt het ons doelmatiger toe, daarvoor den bataillons-adjudant te kiezen, daar zijne dienst bij de infanterie in oorlogstijd door de meeste officieren kan worden vervuld, en daarentegen tot oefening van het kader en van de rekruten bij de schutterij wel iemand gevorderd wordt, die daarin door eenige jaren praktijk goed *geroutineerd* is.

Het bezwaar, dat elk bataillon een nieuw adjudant-onderofficier krijgen zal, dunkt ons niet zeer groot; daartoe is bij de meeste, zoo niet alle bataillons, de stof genoegzaam voorhanden. Evenmin begrijpen wij, waarom de Schr. de grootste moeilijkheden ziet in de zwaarigheid, dat een gedeelte der kompagniën infanterie nieuw aangestelde kapiteins bekomen. Dit heeft bij iedere promotie tot dien rang plaats, en onze oudste 1ste luitnants, die twintig en meer jaren dienst als officier tellen, zullen toch wel onmiddellijk als kompagnies-kommandant kunnen optreden.

De Redactie.

(1) Het is ons niet regt duidelijk wat de Schrijver doen wil met de onderofficieren der schutterij, die toch niet kunnen gedegradeerd worden en te veel geld kosten om als overcompleet bij de kompagniën te blijven.

BIJLAGE IX.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

TWEEDE SERIE. — ZESDE DEEL, N°. 9.

(Maand Maart 1854.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Bij den provinc. staf, tot maj. en adj. in het provinc. kommand. van Friesl. : de kap. der 1ste kl. J. H. de Lange van Betuw, reg.*-adj. bij het reg. gren. en jag. ; tot maj. en provinc. adj. in het Limburgsche : de kap. der 1ste kl. D. W. F. Pichot, van den gener. staf. Bij den plaatsel. staf, tot plaatsel. kommand. der 1ste kl. te Maastricht : de kol. W. P. Kamps, kommand. van het 8ste reg. inf. ; tot kol. en plaatsel. kommand. der 1ste kl. te Amsterdam : de luit.-kol. R. J. A. van Grotenhuis, van het 1ste reg. drag. ; tot kol. en plaatsel. kommand. der 2de kl. te Nijmegen : de luit.-kol. W. G. F. van Heemskerk, van het 2de reg. inf. ; tot kol. en plaatsel. kommand. van de 2de kl. te Utrecht : de luit.-kol. H. J. Testas, van het 1ste reg. inf. ; tot luit.-kol. en plaatsel. kommand. van de 2de kl. te Breda : de maj. J. J. Muller, plaatsel. kommand. van de 3de kl. te Bergen-op-Zoom : tot luit.-kol. en plaatsel. kommand. der 2de kl. te 's Bosch : de maj. A. Bredie, van het 4de reg. inf. ; tot maj. en plaatsel. kommand. van de 3de kl. te Venlo : de kap. der 1ste kl. C. A. Rombout, van het kolon. werfdepôt ; tot maj. en plaatsel. kommand. van de 3de kl. te Grave : de kap. der 1ste kl. P. A. Beelaerts van Blokland, van het 3de reg. inf. ; tot maj. en plaatsel. kommand. van de 3de kl. te Bergen-op-Zoom : de kap. der 1ste kl. A. van Helden, reg.*-adj. bij het 4de reg. inf. ; tot kap. en plaatsel. adj. der 1ste kl. te St. Andries : de 1ste luit. F. Cielissen, van het 2de reg. inf. ; tot kap. en plaatsel. adj. der 1ste kl. te Helder : de 1ste luit. J. F. Smit, van het 6de reg. inf. ; tot kap. en plaatsel. adj. der 1ste kl. te St. Andries : de 1ste luit.* M. H. Boulinois en C. Keun, respectievelijk plaatselijk adj. der 2de kl. te Wierickerschans en te Bath ; tot plaatsel. adj. der 2de kl. te Amsterdam : de 1ste luit. G. W. Bretz, van het 5de reg. inf. ; tot 2den luit. en plaatsel.

adj. der 2de kl. te Willemstad : de gegageerde wachtm. C. A. de Quay. Bij het wap. der inf., bij den staf van het wap., tot maj. : de kap. der 1ste kl. A. Verkat Egter van Wissekerke, van dien staf, en werkz. bij het Dep. van Oorl. Bij het reg. gren. en jag., tot kap. van de 3de kl. : de 1ste luit.* T. G. Schooneveld, B. R. de Bruijn en J. F. de Greve, allen van het korps. Bij het 1ste reg. inf., tot luit.-kol. : de maj. A. G. Reijers, van het 8ste reg. inf. ; tot kap. van de 3de kl. : de 1ste luit. C. G. Doerrleben, van het 3de reg. inf. Bij het 2de reg. inf., tot luit.-kol. : de maj. P. P. Brouerius van Nidek, van het 5de reg. inf. ; tot maj. : de kap. der 1ste kl. J. Tegelberg, van het 6de reg. van het wap. ; tot kap. van de 3de kl. : de 1ste luit.* P. H. J. Hoogveen en C. P. Weijmar Schultz, beiden van den staf van het wap. Bij het 3de reg. inf., tot maj. : de kap.* der 1ste kl. B. J. A. Wagner, van het reg. gren. en jag., en P. P. van Gorkum, van den staf van het wap. ; tot kap. van de 3de kl. : de 1ste luit.* Jhr. G. L. F. van Kinschot, van het reg. gren. en jag., M. van Vooren, van het korps, en P. F. A. Le Cocq d'Armandville, van het 7de reg. van het wap. ; tot 1sten luit. : de 2de luit. C. J. de Bonnier, van het 7de reg. inf. Bij het 4de reg. inf., tot maj. : de kap.* der 1ste kl. D. G. Reijers, van het 3de, en F. J. Gentis, van het 1ste reg. inf. ; tot kap. van de 3de kl. : de 1ste luit. J. F. Stoltenhoff, van het korps ; tot 1sten luit. : de 2de luit.* H. van Alphen de Veer, van het korps, en W. J. Stolkert, van het 6de reg. inf. Bij het 5de reg. inf., tot maj. : de kap. der 1ste kl. T. Gevers Leuven, van het reg. gren. en jag. ; tot kap. van de 3de kl. : de 1ste luit. E. G. Bube, van het korps ; tot 1sten luit. : de 2de luit.* D. W. van Winsheijm, van het korps, en C. H. B. Wiedemann, van het 2de reg. van het wap. Bij het 6de reg. inf., tot luit.-kol. : de maj. J. Salverda, van het 7de reg. van het wap. ; tot kap. van de 3de kl. : de 1ste luit. J. C. van Teijlingen, van het 4de reg. inf. ; tot 1sten luit. : de 2de luit. M. A. Raphels, van het 7de reg. van het wap. ; tot 1sten luit.-kwartierm. : de 2de luit.-kwartierm. L. F. A. Boekhorst, van het korps. Bij het 7de reg. inf., tot

2den luit.-administrat. van kleed. en wapen.: de serg.-maj. H. J. van Maurik, schrijv. der 3de kl. bij het Dep. van Oorl. Bij het 8ste reg. inf., tot kommand. van het korps: de luit.-kol. W. J. Fischer, van het 6de reg. inf., Zr. Ms. adj. in buiteng. dienst; tot maj.: de kap. der 1ste kl. L. Klapp, van het reg. gren. en jag.; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. A. E. Mansfeldt, van het reg. gren. en jag., Zr. Ms. adj., met bepaling dat hij ook in zijnen nieuwen rang bij Hoogstdenzelve gedetach. zal worden gevoerd; tot 1sten luit.: de 2de luit*. W. E. Thomeij en C. J. van der Muelen, beiden van het korps, mitsgaders de 2de luit. W. C. E. de Villeneuve, van het 6de reg. inf. Bij het instr.-bat., tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. P. G. J. van der Schrieck, van den staf van het wap. Bij den staf van het wap. der kav., tot adj. bij den inspect. van het wap. der kav.: de 1ste luit.-adj. A. L. T. A. Grisart, van het 4de reg. drag., zijnde hij eervol ontheven uit de betrekk. van adj. bij laatstgen. reg. Bij het 4de reg. drag., tot adj.: de 1ste luit. W. A. Beck, van het reg. Bij het pers. van de geneesk. dienst der landm., tot offic. van gezondh. der 1ste kl.: de officieren van gezondh. der 2de kl. J. van Breda Kolff, J. A. Fles en A. F. Bauduin.

Verplaatsingen.

Bij het reg. gren. en jag.: de kap. H. Mackay, van het 4de reg. inf. Bij het 7de reg. inf.: de 2de luit. F. Baron van Aerssen Beyeren van Veshol, van het 3de reg. inf. Bij het 8ste reg. inf.: de 2de luit. G. C. Munters, van het 6de reg. inf. Bij het 1ste reg. vest.-art.: de 1ste luit*. N. A. Boom, van het 2de reg. vest.-art., P. H. J. A. de Booy, A. E. Reuther en G. S. A. Bagelaar, allen van het 3de reg. vest.-art. De maj. C. H. Happé, van den staf der inf., toegevoegd aan den inspect. van het wap., op het daartoe door hem gedaan verzoek, eervol te ontheffen uit deze zijne speciale betrekk., en in zijnen rang te plaatsen bij het 7de reg. inf. De kap. der 1ste kl. J. van Overstraten, van het instr.-bat., toe te voegen aan den inspect. van het wap. der inf., en in verband daarmede te plaatsen bij den staf van het wapen.

Op non-activiteit gesteld.

De majoor S. J. Cochijs, provinciaal adj. in het Limburgsche, op het daartoe door hem gedaan verzoek.

Gepensionneerd.

De maj. H. Bernelot Moens, adj. in het provinc. kommand. van Friesland; de kol. J. J. G. G. D. Herr, plaatsel. kommand. der 1ste kl. te Amsterdam, met toekenn. van den rang van gen.-maj.; de kol. D. J. van Winshoijm, plaatsel. kommand. der 2de kl. te Breda; de kol. J. F. van Nieuwkuijk, plaatsel. kommand. der 2de kl. te 's Bosch; de kol. H. Landolt, plaatsel. kommand. der 2de kl. te Nijmegen; de kol. W. C. H. Meijners, plaatsel. kommand. der 2de kl. te Utrecht; de maj. W. A. von Schwartz, plaatsel. kommand. van de 3de kl. te Grave; de maj. J. von Salis Jenius, plaatsel. kommand. van de 3de kl. te Venlo; de kap. G. W. van Lelijveld van Cingelshouck, plaatsel. adj. der 1ste kl. te Maastricht; de kap. H. B. Grasinckel, plaatsel. adj. der 1ste kl. te St. Andries; de kap. J. H. R. van Stuwe, plaatsel. adj. van de 1ste kl. aan den Heider; de 1ste luit. G. van Beverwijk, plaatsel. adj. der 2de kl. te Amsterdam; de maj. W. van Bevervoorde, van het 2de reg. inf.; de maj. C. Logeman, van het 3de reg. inf., op het daartoe door hem gedaan verzoek; de maj. L. J. A. Blanc, van het 4de reg. inf.; de maj. C. M. van der Does, van het 3de reg. inf.; de kap. C. W. Seeuwen, van het 5de reg. inf.; de kap. P. J. van Crans, van het 2de reg. inf., op het daartoe door hem gedaan verzoek en met toekenn. van den rang van maj.; de kap. J. A. Koppelaar, van het 8ste reg. inf.; de kap. T. F. Gebhard, van het 8ste reg. inf., op het daartoe door hem gedaan verzoek en met toekenn. van den rang van maj.; de kap. J. A. van Alphen Zeewoldt, administrat. van kleed. en wapen. bij het 7de reg. infanterie.

Overleden.

De 1ste luit.-kwartierm. A. Hendrikse, van het 6de reg. infanterie.

CORRESPONDENTIE.

Het Artikel *Over de opleiding en afrigting der kavallerie* zal in het volgend Nummer worden geplaatst; — zoo ook de brief van den Luit. La Fors.

DE SLEESWIJK-HOLSTEINSCHE OORLOG,

VAN

1848—1851.

DOOR

L. MULDER,

*1° Luitenant der infanterie aan de Koninklijke Akademie voor de
Zee- en Landmagt.*

(Vervolg van N°. 9, Blz. 402.)

I.

Voorbereidingen tot den oorlog. Overzicht van den toestand van het Deensche leger. Espignolen. Kleeding en uitrusting. Beoordeeling der vrijscharen.

Wij hebben in het vorige nummer gezien, hoe de voorloopige regeering zich geconstitueerd had en een adres aan den Koning gezonden, waarin zij hem hoofdzakelijk te kennen gaf, in het belang van het behoud der rust in de Vorstendommen tot dien stap te zijn overgegaan. FREDERIK VII evenwel, begreep te regt, dat deze verklaring niet veel meer was, dan een bloot formulier, en stelde in het Hertogdom Sleeswijk eene voorloopige regeerings-commissie met de uitgebreidste

volmagten tot herstel der orde aan. De Graaf VAN SPONNECK en de conferentieraad KIRSTEIN werden hiertoe benoemd.

Om den tijd van het bestuur, dat zij eigenmagtig in handen genomen hadden, zooveel mogelijk te verkorten, begreep de voorloopige regeering niets beter te kunnen doen, dan, zoo spoedig als het geschieden kon, den Sleeswijk-Holsteinschen landdag bijeen te roepen, welke dan ook reeds den 5^{den} April des morgens ten 9 uur in de stad Rendsburg werd geopend. Deze bragt der voorloopige regeering den dank des volks toe, en verzocht haar het bestuur in handen te willen houden, en verder de aangelegenheden der Hertogdommen te leiden, waardoor zij van eene groote verantwoordelijkheid bevrijd was. Zij was er nu voornamelijk op uit, zich bondgenooten te verschaffen: de advokaat CLAUSSEN

werd naar Berlijn, de justitie-raad SCHLEIDEN naar Frankfort a/m gezonden, om daar onderhandelingen aan te knopen, waarop wij later zullen terugkomen.

Maar eene andere, veel gewigtiger zorg rustte op de regeering, namelijk de noodige maatregelen te treffen, om het land voor te bereiden tot den oorlog met Denemarken, welke zonder twijfel weldra zou uitbreken. Wij zullen, alvorens verder te gaan, eenen blik slaan op den toestand der krijgsmagt in de Hertogdommen op het oogenblik na het uitbreken der omwenteling, op die der Denen bij het begin van den krijg, en op het Hertogdom Sleeswijk zelve uit een topographisch en strategisch oogpunt gezien.

Niet meer dan 2000 man en 65 officieren waren van het Deensche leger tot de zaak der Sleeswijk-Holsteiners overgegaan, en hoewel het niet moeilijk was, binnen korten tijd de eersten tot eene behoorlijke sterkte te vermeerderen, was het groote gebrek van het oogenblik in het geringe aantal officieren gelegen. Dit was een gevolg van een maatregel der Deensche regeering, welke er voor gezorgd had, zooveel mogelijk Denen tot officier aan te stellen, en daarbij het officierskorps in Denemarken en in de Hertogdommen te doen rouleeren. Het natuurlijk gevolg was, dat nagenoeg allen naar hun vaderland terugkeerden. Bij de artillerie vooral viel dit gebrek het meest in 't oog, ja, het was hierbij zoo sterk, dat de Sleeswijk-Holsteiners in den beginne dikwijls onder-officieren batterijen te kommandeeren moesten geven. Daarenboven ontbraken er wapenen en munitie, en, in 't algemeen

gesproken, bijna alle behoeften, die tot het voeren van den oorlog noodig waren.

Het Deensche leger daarentegen was goed uitgerust, en kon daarenboven door zijne geheele inrigting binnen korten tijd eene aanzienlijke sterkte-vermeerdering ondergaan. Wij willen hier een kort overzicht geven van de inrigting van dat leger, zoo als het was in het jaar 1847, alzoo in vollen vreedstijd, en een jaar voor het uitbreken der onlusten; daar de latere krachtsontwikkeling natuurlijkerwijze alleen als een toestand van uitzondering, die maar voor korten tijd door een volk kan worden volgehouden, mag aangemerkt worden.

Volgens het voortreffelijke werk van den majoor (sedert kolonel) v. BAGGESEN: *Der Dänische Staat, geographisch und statistisch dargestellt*, bestond het Deensche leger in het algemeen:

1. uit de staande armee, welke uit de linie- en de krijgsreserve was zamengesteld;
2. uit eene versterking, welke verdeeld is in de zoogenoemde *Festmannsklasse* (de 1^e ligting) en de *reserve-klasse*.

De rekruten, uitsluitend uit de landbouwende bevolking genomen, werden voor $\frac{1}{3}$ uit het Koninkrijk en voor $\frac{2}{3}$ uit de Hertogdommen getrokken. Bij het staande leger was de diensttijd 8 jaar, namelijk 4 jaar in de linie (waarvan 2 bestendig in dienst) en 4 jaar in de reserve. De artillerie evenwel diende 6 jaar in de linie en 2 jaar in de reserve. Na verloop van deze 8 jaren gingen de manschappen uit het staande leger voor een even groot tijdsverloop in de *Festmannsklasse* der

reserve over, en waren dan bestemd voor de eerst op te roepen ligting in tijd van oorlog. Na dien tijd bleven de manschappen tot hun 43e jaar in de reserve-klasse der versterking.

De formatie der linie op voet van vrede is de volgende:

De generale staf (19 officieren en 12 guides)	31
Een ingenieurkorps	295
Eene brigade artillerie, bestaande uit 2 regimenten, te zamen 12 batterijen à 8 stukken, en eene compagnie pontonniers	3411
Drie brigaden kavallerie, uit 27 eskadrons bestaande .	3922
Vier brigaden infanterie, te zamen 24 bataillons . . .	17164
te zamen . . .	24825 man.

Tot het op voet van oorlog brengen van het leger, werden van de krijgsreserve omtrent 19000 man opgeroepen, om de ingenieurtroepen en de artillerie te versterken, de eskadrons op eene sterkte van 180 man, de kompagnien op 200 man te brengen, en buitendien 12 nieuwe bataillons infanterie van 800 man te vormen, waardoor het leger, behalve deze 12 bataillons, ruim 50000 man sterk werd. Het overige gedeelte van de reserve en de *Festmannsklasse* der versterking was bestemd, om in oorlogstijd 6 zesponderbatterijen, 24 reserve-eskadrons en 20 bataillons te vormen.

Daardoor werd de armee tot eene sterkte van omtrent 100000 man gebracht.

Wat het zamenstel en de toestand van het leger aangaat, hieromtrent willen wij eenige bijzonderheden doen volgen, die van te meer belang zijn, daar de meerdere of mindere doelmatigheid van de inrigtingen der Deensche armee in den jongsten oorlog meer dan eens op het slagveld, aan den waren proefsteen van alle militaire instellingen getoetst zijn geworden, en dus menige nuttige leering hier uit het boek der ondervinding kan worden afgeschreven.

Ten opzigte van de aanwending der reserve in geval van oorlog, was het voornemen de jongste klasse daarvan tot versterking van de linie tot op den voet van oorlog te gebruiken, de oudere klassen echter in afzonderlijke, dan eerst op te rigten, reserve-bataillons, eskadrons en batterijen, en de zoogenoemde versterkingsbataillons te vereenigen.

Wapens, kleeding en uitrusting voor deze troepen waren in de arsenalen van Koppenhagen en Rendsburg slechts gedeeltelijk voorhanden; ook had men zich in plaats van eigene kaders voor deze troepen op te rigten, vergenoegd met hetgeen daartoe in de kaders van de linie zou voorhanden zijn.

Daar deze middelen evenwel, voornamelijk wat de officieren aangaat, op verre na niet in de behoeften konden voorzien, zoo waren tot completeering van het officierskorps der reserve- en versterkings-troepenafdeelingen, de met pensioen of wachtgeld afgegane, zoowel als de, tot de reserve- en armee-versterking, behoorende officieren bestemd. Deze laatsten boden zich vrijwillig aan, werden bij

eenige troepenafdeeling der linie gedurende 5 of 6 maanden geoefend, en deden dan 5 maanden als onderofficier dienst, waarna zij, op voordragt van den kommandant van het officierskorps, werden aangesteld. Zij droegen dan de uniform van de afdeeling, waarbij zij gediend hadden, en bleven 16 jaren dienstplichtig.

Tot de afzonderlijke wapens, zoo als zij volgens de vredes-formatie georganiseerd waren, en wel het eerst tot de infanterie overgaande, zien wij, dat in het Deensche leger de brigades verdeeld waren in bataillons, welke, wat het kommando, de discipline, de administratie, de oefening enz. aanging, eene *zelfstandige eenheid* vormden. Bij ieder bataillon was, behalve de kommandant, die den rang van luitenant-kolonel had, een majoor ingedeeld, die bestemd was, ingeval van oorlog, bij de reserve en de versterkingstroepen een kommando als bataillonskommandant te verkrijgen. Ieder bataillon was in 4 kompagnien verdeeld, en telde, met inbegrip van 18 officieren, 725 hoofden.

De wijze, waarop de troepen geoefend werden, was eene eigenaardige. De diensttijd begon ieder jaar den 31sten Mei, als wanneer $\frac{1}{4}$ van de eigenlijke linie of sterkte op voet van vrede (per kompagnie omtrent 40 man) opkwam. De kompagnien telden buitendien 40 manschappen van het vorige jaar. Zes weken werden de nieuw aangekomene bij de kompagnien en daarna 4 weken zooveel mogelijk gezamenlijk met de dienstdoende manschappen geëxerceerd, zoodat zij in de eerste helft van Augustus aan de garnizoensdienst deel namen, en tot het mid-

den van September bataillonsgewijze (in grootere garnizoenen ook wel brigadesgewijze) exerceerden. Dan begonnen de herfst-oefeningen, die tot het begin van October duurden, en waartoe in den regel de manschappen van het derde dienstjaar moesten opkomen, zoodat elke kompagnie gedurende dien tijd 120 man sterk was.

Bij grootere troepenvereenigingen, evenwel slechts op speciaal bevel des Konings, kwamen ook de manschappen van het 4^e dienstjaar op, en waren alzoo de kompagnien op volle vredessterkte gebragt. Enkele malen werden die van het 5^e dienstjaar opgeroepen tot de exercitiën, wanneer het noodig bevonden werd, met de bataillons op voet van oorlog te exerceeren.

Den 1sten October werden alle manschappen weder met verlof gezonden, behalve de 40 man, die 31 Mei opgekomen waren, en alzoo hadden de kompagnien van 1 October tot 31 Mei slechts 40 man onder de wapens. Dan kwam weder de nieuwe ligting, die eveneens den 1sten October daaraanvolgende alleen bij de kompagnie bleef, zoodat op deze wijze ieder infanterist zestien maanden achtereen geoefend werd, en in het daaraanvolgende jaar nog een halve maand aan de herfst-exercitie kwam deelnemen.

Enkele omstandigheden, als zware garnizoensdiensten enz., wijzigden natuurlijk hier en daar dit systema, maar de grondslag bleef overal dezelfde, en het groote gebrek dat er naar ons inzien in op te merken valt, is dat bij deze jaarlijksche (of eigenlijk zestien-maandsche) geheele aflossing en vernieuwing geen kern

van oude soldaten gevormd werd. De milicie wordt bij ons te lande voorzeker minder geoefend dan toenmaals bij de Deensche armee het geval was, ten minste zoolang het paswoord: «afbreking tot bezuiniging» ook hieromtrent het beletsel zijn zal om verbetering in te voeren (1), maar er blijft dan toch in onze kompagnien, ten minste zoolang de militaire geest in ons volk niet geheel is uitgebluscht, steeds een kern van voortdurend dienende soldaten. Dit was nu wel in Denemarken in zooverre eenigzints het geval, dat het stelsel van plaatsvervangng was aangenomen, en er daardoor mogelijkheid bestond manschappen te verkrijgen, die vroeger reeds gediend hadden; maar het gebrek kon daardoor op verre na niet geheel worden verholpen.

Wat de bewapening der infanterie aangaat, vinden wij bij het uitbreken van den oorlog drie soorten van vuurwapens, allen met percussie-toestel, in gebruik.

De liniebataillons waren van gladde infanteriegeweren voorzien, de jagers hadden zoogenoemde *Riffelmuskete* (2), die ook bij de linie aan twee onderofficieren en 16 man (4 van ieder dienstjaar) verstrekt werden, en bij iedere jagerkompagnie waren 2 *Oberjagers* en 24 man (zes van

ieder dienstjaar) met getrockene [buksen gewapend.

Voor het eerste der drie genoemde vuurwapens droeg ieder man 50 patronen bij zich, namelijk 50 kogelpatronen, 10 zoogenoemde *Rennkogel*-patronen (uit 5 kogels, een groote en 2 kleine, met een looden spiegel bestaande), in de patroontasch, en bovendien 10 *Rennkogel*-patronen in den randsel.

Bij de riffelmuskete behoorden zestig kogelpatronen, de helft in de patroontasch, de helft in den randsel.

De buksenschutters hadden 55 paskogels, 50 gevulde patroonhulzen, 40 pleisters en 100 slaghoedjes in de patroontasch, 15 paskogels en 20 pleisters in de kogeltasch en $\frac{1}{2}$ pond kruid voor 10 schotten in den kruidhoorn.

De met gladde geweren voorziene infanterie droeg een korte sabel, de overige een hartsvanger.

Wat het gehalte der Deensche infanterie aangaat, zij had den naam wel sterk en krachtig, maar ook vrij log en weinig gepolijst te zijn, dat zich verklaren laat vooreerst uit den aard van het landvolk, waaruit, zoo als wij gezegd hebben, de troepen getrokken werden, terwijl de beste manschappen voor de artillerie en kavalierie werden uitgezocht, maar voornamelijk uit den korten tijd, die tot de vorming besteed werd. De jagerkorpsen maakten hierop evenwel eene voortreffelijke uitzondering; de manschappen werden zorgvuldig uitgezocht, en hadden daarbij het gevoel van hoogere waarde, aan een keurkorps eigen.

Ten opzichte van de bewapening was

(1) Deze regelen werden geschreven in het begin der maand Maart, voor dat de aanneming der verhooging van het Budget van Oorlog het ministerie in staat gesteld had, de gewigtige verbetering, die voor onze infanterie eene levenskwesitie geworden was, in te voeren.

(2) Deze *riffelmuskete* heeft de vorm van een gewoon infanteriegeweer met bajonet, maar de loop had eenige vlakke trekken; zij werd met gewone patronen, eenvoudig met den laadstok geladen.

de Deensche infanterie die van de Pruisische en van het 10de Bondskorps, waar zij tegenover stond, in het begin van den veldtogt niets vooruit, later voerden eenige afdeelingen geweren naar het systema van THOUVENIN, wier puntkogels bij Nübel en Satrup, en daarna bij Düppel geene onbeduidende uitwerking hadden. De jagers, welke niet met de bus bewapend waren, werden later ook grootendeels van deze geweren voorzien. De bovenvermelde *rennkogels* beteekenden minder, dan er wel van gesproken werd.

Als taktische bijzonderheid moeten wij hier nog vermelden, dat de aanwending van kompagnies-kolonne bijna altijd plaats had; de bijzondere aard van het terrein, waarover later gesproken zal worden, had hiertoe aanleiding gegeven, maar wij vinden reeds in een geschrift van 1846 de aanmerking gemaakt, dat zij te veel werden gebruikt, en vooral dat de Deensche infanterie reeds in vredestijd niet genoeg bij hare oefening op de vereeniging van de massa's met de tirailleur-linie lette, zoodat men somtijds geheele bataillons zonder reserve en *tirailleur* verspreidde. De noodlottige gevolgen van deze verkeerde oefeningen in vredestijd, zijn vooral in het eerste jaar van den veldtogt niet achtergebleven. De tirailleur-linie werd uit het derde gelid gevormd.

De jagers waren op twee gelederen gesteld en steeds in kompagnies-kolonne uit 4 halve sectiën geformeerd. Op den regter vleugel der sectiën stonden de bukschutters der kompagnie.

Wij zullen nu overgaan de Deensche kavallerie op dezelfde wijze te beschouwen.

Met uitzondering van de garde, die uit een eskadron kurassiers en twee eskadrons huzaren bestond, vormde bij dit wapen het regiment de taktische eenheid; het bestond uit 4 eskadrons, werd door een luitenant-kolonel of kolonel gekommandeerd, wien ook een majoor was toegevoegd, en telde, met inbegrip van 20 officieren, 379 hoofden.

Ieder eskadron kreeg jaarlijks 50 rekruten, wier eerste vorming bij het regiment plaats had, waartoe de eskadrons de noodige officieren, onderofficieren en paarden verstrekten.

De eene helft der rekruten werd van half December tot 31 Maart, de andere helft van 1 April tot 30 Junij afzonderlijk geoefend, eer zij tot verdere vorming bij de eskadrons-exercitie ingedeeld werden. — Van 1 October tot 31 Maart was ieder eskadron 50 man, van 1 April tot 30 Junij 45 en van 30 Junij tot half September 60 man sterk. Met half September begon de jaarlijksche exercitie-tijd, waartoe de manschappen van het 5^e en 4^e dienstjaar opgeroepen werden, zoodat dan het regiment zijn volle vredesterkte present had.

Op voet van oorlog telde ieder eskadron, behalve de wachtmeesters en korporaals, 180 man, waartoe de manschappen van het 5^e en 6^e dienstjaar opgeroepen werden.

Ieder kavallerie-regiment had 515 zogenoemde *stampaarden*, koninklijke paarden, die bestendig in dienst bleven, en 228 *distrikts-* of *nationaalpaarden*, dat zijn zoodanige, die tegen eene bepaalde vergoeding door enkele distrikten geleverd moesten worden, maar in den regel slechts

voor den jaarlijkschen exercitie-tijd werden opgeroepen. Deze inrigting berustte op overoude overeenkomsten met de regeering. Deze gaf in eens eene som van 66 bankothalers (*f* 92,40) voor de verpligting, ten allen tijde een bruikbaar paard disponibel te hebben, en betaalde buitendien jaarlijks 16 bankothalers (*f* 22,40) fourage-geld. Eene militaire commissie keurde de paarden, en voorzag ze met het nummer en het merk van het regiment. Van de stampaarden werden jaarlijks $\frac{1}{10}$ door remonteren vervangen. Zij werden ook door de luitenants gereden; de overige officieren moesten zich-zelf bereden maken, en ontvingen fourage.

Alle manschappen waren met eene ligt gekromde sabel met korfgevest, geschikt tot houwen en steken, voorzien; de onderofficieren hadden buitendien 2 pistolen, de dragonders 1 pistool en 1 karabijn.

Over het algemeen bestond de Deensche kavallerie uit groote, welgemaakte, krachtige manschappen en, zoo al niet bijzonder vlugge, toch over het algemeen zeer goede paarden.

Bij eene oppervlakkige beschouwing zou men denken, dat dit wapen tamelijk gebrekkig moet geweest zijn, wanneer men den korten tijd tot vorming en de inrigting, die het grootste deel van het eskadron op bijna geheel ongedresseerde boerenpaarden plaatste, in aanmerking neemt. Maar dit was in geen deele het geval: de Deensche kavallerie is altijd door buitenlandsche officieren zeer geroemd geworden. De reden hiervan ligt in den natuurlijken aanleg van het landvolk, dat bij den grooten overvloed van

paarden, die in het land voorhanden is, van kindsbeen af gewoon is er mede om te gaan, waardoor zij eene groote geschiktheid verkrijgen, zelfs op het vlugtig gedresseerde paard met zekerheid hunne wapens in het gevecht man tegen man te voeren, en als stoute ruiters de menigte hindernissen, die hun land oplevert, te overwinnen. De eigenaardigheid van het terrein veroorlooft zelden het gebruik van kavallerie-massa's, maar daarentegen is dit wapen daar onmisbaar voor den kleinen oorlog, de voorposten-, patrouille- en verbindingsdienst, enz.

Wat de toestand dezer kavallerie in het begin van den veldtogt aangaat, zoo was, naar de verzekering van eenen Deenschen schrijver, de spoed, waarmede men bij het begin van den oorlog de verlofgangers en de nationaalpaarden had moeten oproepen en dadelijk daarop de garnizoenen had moeten doen verlaten, in verband met de daaropvolgende marschen en een overdreven voorposten-dienst, haar zeer verderfelijk geweest. Zij had veel gedrukte paarden, en was bijv. in den slag van Sleswijk, toen zij in de laatste dagen, ten gevolge van de sterke voorposten-dienst en van de vele patrouilles, weinig of niet had kunnen afgezaald worden, zeer uitgeput. — Hare bewapening was beter dan die der Pruisische kavallerie, maar had boven die der bondsdivisie niets vooruit. De vierde sectie der eskadrons werd tot tirailleeren gebruikt.

Ieder regiment artillerie bestond uit vier veldbatterijen, 1 12 \mathfrak{C} en 5 6 \mathfrak{C} 's, elk van 8 stukken, en was daarenboven in

het bezit van het uitrustingsmaterieel voor 4 reserve-batterijen. Buitendien behoorde nog tot de artillerie:

- 1 pontonnier-kompagnie met
- 1 pontontrein (brug-equipage).

De sterkte eener zesponderbatterij op voet van vrede was 228 hoofden, waaronder de officieren (2 kapiteins, 1 eerste en 1 tweede luitenant) begrepen waren. Buitendien waren nog 68 man uit de reserve tot completeering der batterij op voet van oorlog bestemd.

De kompagnie pontonniers telde met de 5 officieren 152 man, en werd in oorlogstijd op 166 gebragt.

Elke batterij hield in vredestand, behalve in de exercitie-maanden, 55 stampaarden op stal. Alle stukken en voertuigen waren met zes paarden bespannen.

Bij de Denen bestond geene afzonderlijke vesting-artillerie, maar deze werd eerst, naar gelang zij noodig was, gevormd uit de niet voor de veldbatterijen bestemde manschappen van het staande leger en de reserve.

Terwijl bij de infanterie en kavallerie de dienstplichtigen van de 8 jaar, die zij moesten dienen, maar 4 jaar opkwamen, moest de artillerie 6 jaar opkomen, waarvan de kanonniers 25 maanden en de stukkenrijders (*Train-Konstabler*) 15 maanden voor hunne vorming besteedden. Bij de herfst-exercitie waren gewoonlijk alle kanonniers, pontonniers en stukkenrijders van de vier eerste dienstjaren present; bij grootere manoeuvres ook die van het 5^e en 6^e jaar.

Het remonteeren der stampaarden en het leveren der distrikt- of nationaalpaarden geschiedde op dezelfde wijze, als bij de kavallerie.

De pontontrein bestond uit 10 houten pontons met 2 roeiboote en 57 wagens, gedeeltelijk met 4, gedeeltelijk met 6 paarden bespannen. Buitendien was het materieel voor een *Birago*-schen loopbrug van 50 voet lengte en 8 voet breedte voorhanden.

De artillerie gold in de Deensche armee voor het beste wapen, en werd daarvoor ook door anderen, die een juist oordeel daarover konden vellen, als zoodanig beschouwd. Hare manschappen waren alle uitgezochte menschen, grondig gevormd, en munten in alle opzigten uit. Zij bewees in het gevecht eene groote geschiktheid, om van het terrein partij te trekken, geoefendheid in het vuur en eene bedaarde standvastigheid. Van hare snelheid van beweging, waartoe haar materieel volgens het Engelsche systema haar in staat stelde, heeft zij bij het lastige terrein weinig bewijzen kunnen geven.

Den voorrang boven de andere wapens had de Deensche artillerie vooral te danken aan hare theoretisch en praktisch goed opgeleide officieren en haar goed onderrigt onderofficierskorps, doeltreffende reglementen en natuurlijk den langeren dienstdienst der manschappen. In het voorbijgaan zij hier aangemerkt, dat al het Deensche geschut van ijzer is.

Het is hier de plaats, om van een bijzonder soort van geschut te spreken, dat, zoover wij weten bij geene andere artillerie dan de Deensche, bekend is, namelijk de

zoogenoemde *espignolen* (1), welke zij langen tijd onder den sluier des geheims verborgen had gehouden, en die in dezen oorlog voor het eerst zijn gebruikt geworden. Voor het uitbreken van den oorlog had men drie soorten van *espignolen*. Het hoofdbeginsel is bij allen hetzelfde, en de eigenaardigheid bestaat in de bijzondere wijze van laden.

De eerste soort, de lichte *espignolen*, hebben maar éénen loop, welke in eene soort van schacht rust, die in een vork op eene affuit is bevestigd. Zij worden door één paard getrokken, en vorderen 4 man voor de bediening, van welke de eene het paard bestuurt, een bij het vuren het *espignol* aan een handvat vasthoudt, een het door middel van de kolf rigt en de vierde het afvuurt.

Op de lichte affuit ligt een koperen zekerheidsloop, waar de eigentlijke loop ingestoken wordt. Deze bestaat uit twee deelen: het achterste van koper voor de lading, het voorste, één voet lang, van ijzer, dat aan het eerste geschroefd wordt, en waardoor de kogels zich als 't ware, moeten henenpersen. Naast de zekerheidsloop is aan iedere zijde een affuitkast aangebragt, welke elk drie geladene reservesloopen bevatten. De zekerheidsloop heeft een vizier en vizierkorrel, de lading bestaat in dertig looden kogels van zeer klein geweerkaliber. Elk dier kogels is doorboord, en dit gat is met sas gevuld.

(1) Wij hebben onlangs gelezen dat de Deensche regeering eene complete *espignolen*-batterij te Kopenhagen had doen vervaardigen, die voor een geschenk aan den Keizer van Rusland bestemd was.

Tusschen elke twee kogels bevindt zich eene buskruidlading. Het laden vordert natuurlijk eene groote voorzigtigheid en nauwkeurigheid, en kan ook slechts in het laboratorium bewerkstelligd worden. Zij worden van voren aangestoken en dan volgen alle dertig de kogels elkander telkens met eene tussehenruimte van 12 seconden op. Deze pauze geeft aan den man die het *espignol*, even als een geweer tegen den schouder gedrukt, rigt, gelegenheid de rigting tusschen de verschillende schoten te veranderen.

De tweede soort van *espignolen* zijn nieuwer en meer in gebruik. Zij heeten divisie-*espignolen*. Hunne affuiten zijn eveneens ingerigt als die van de eerste soort. Het groote onderscheid is daarin gelegen, dat zij in plaats van ééne zekerheidsloop er drie op de affuit hebben liggen, welke door ringen te zamen worden gehouden. Van de 30 kogels waarmede zij geladen worden, gaan er 15 à 16 op een pond.

De derde soort, de zoogenoemde defilé-*espignolen*, zijn de zwaarste. De affuiten zijn grooter, en worden aan een disselboom met twee paarden bespannen. De bediening bestaat eveneens uit vier man. In het midden van deze affuit liggen drie groote koperen loopen neven elkander in de vork, welke dus, even als bij de andere soorten, naar alle rigtingen kunnen bewogen worden. Daarnaast liggen aan iedere zijde nog drie loopen, aan welke wel elevatie en declinatie, maar geene rigting op zijde gegeven kan worden. Deze moeten dus vóór het gebruik gerigt worden. Zij worden eveneens met dertig ko-

gels geladen, waarvan er vijf op een pond gaan.

De Deensche artillerie werd bij het belemmerende terrein meestal slechts met halve batterijen en sectiën gebruikt; op de Dëppeler-hoogten evenwel werkten op den 3^{den} Junij eene 12 \mathbb{W} en eenige 6 \mathbb{W} -batterijen in linie naast elkander.

Over het algemeen droeg de bekleeding en uitrusting der troepen den stempel van deugdzaamheid, en in vele opzichten van bijzondere doelmatigheid. In vergelijking met den karig voorzienen soldaat van menige andere Europesche armee, kon de uitrusting van den Deenschen aan kleine monteringstukken, poets- en andere noodzakelijke gereedschappen, zeer rijkelijk genoemd worden. Daarentegen was aan den schoonheidszin maar zeer weinig hulde gebragt, en wanneer men ze zag, moest men eenen vreemden berigtgever gelijk geven, die, toen aan een oorlog nog volstrekt niet te denken was, ten opzichte van den vorm en het uiterlijke der afzonderlijke kleeding en uitrustings-onderdeelen, verklaarde, dat de gratiën bij de bepaling daarvan eene zeer weinig beslissende stem hadden uitgebragt.

Uit eene soort van eerbied voor de historisch geworden gewoonte, had men bij de veranderingen, welke bij de nieuwe organisatie van het leger ook in de uniformen werden ingevoerd, de roode kleur als grondkleur voor den rok der infanterie, der dragonders en der artillerie bijbehouden. Voor de andere hoofddeelen der kleeding was het lichtblauw aangenomen of behouden, twee kleuren, voor den oorlog zeer ondoelmatig bij elkander gebragt,

daar zij iedere troep, ja zelfs de enkele manschappen reeds van verre deden onderscheiden, en slecht weder, bivaks enz. deze kleuren weldra een hoogst onoogelijk voorkomen gaven.

De officieren der Deensche infanterie droegen uit zuinigheid en gemakshalve in het begin van den oorlog in dienst gewoonlijk den blaauwen jas. Maar toen in den slag van Sleeswijk meer dan veertig hunner (bijna het vierde gedeelte) gedood of gewond werden, kleedden zij zich in het vervolg, om zich minder van de manschappen te onderscheiden, in den rooden rok, en droegen alleen bij slecht weder met de soldaten den kapot. Later zag men enkele officieren zelfs het gewone of daarop gelijkende ledergoed dragen, waardoor in de verte het onderscheid geheel en al wegviel. Eindelijk verdwenen zelfs de epauletten, en werden vervangen door een eenvoudig zilveren snoer, dat later, met bijvoeging van sterren tot onderscheiding der graden, reglementair voorgescreven werd.

Ook bij de kavallerie en de artillerie zocht men de kleeding der officieren met die der manschappen op dezelfde wijze in overeenstemming te brengen.

Deze feiten, welke aan het werkelijke leven ontleend zijn, en dus sterker bewijzen opleveren dan de bespiegeling alleen, toonen onzes inziens ten duidelijkste aan, van hoeveel gewigt, in den tegenwoordigen tijd, nu de trefkans van het infanteriegeweer zoo ontzagheijk is toegenomen, ook de kleeding der officieren is; maar ook tevens van welk belang het is, hierin van te voren te voorzien. Zelfs

bij de meest volkomen verachting van het gevaar voor zijn persoon, kan en* moet toch de infanterie-officier, in eene tirailleurlinie bijvoorbeeld, de vaste overtuiging hebben, dat er oogenblikken zijn, waarop de noodlottigste gevolgen uit zijne buitengevechtstelling kunnen voortvloeijen, en toch — welken indruk zal het in het oogenblik van gevaar op zijne manschappen maken, wanneer hij dan voorzorgsmaatregelen neemt, die aan geheel andere beweegredenen kunnen worden toegeschreven, en die onnoodig zouden zijn, wanneer daarin hijtijds ware voorzien geworden?

Bij de Deensche jagers was, en hierin maakten zij op alle andere wapensoorten eene uitzondering, de wapenrok zoowel voor de officieren als voor de overige graden reeds vóór den oorlog ingevoerd. Hij was van donkergroene kleur met roode uitmonstering. Verschillend van de linieinfanterie, die in het eerste gedeelte van den veldtogt nog de chakóts droeg, waren de jagers met de groene lakensche muts te velde getrokken. Bij de kavallerie droegen de dragonders den zwarten helm met messingen beslag; de huzaren hooge chacots.

Wanneer wij nu eenen blik werpen op de strijdkrachten der Sleeswijk-Holsteiners en ze uit hetzelfde oogpunt beschouwen, waaruit wij de Deensche armee hebben beoordeeld, dan merken wij daarbij het volgende op:

De manschappen waren nagenoeg van hetzelfde militaire gehalte, als die van het Koninkrijk Denemarken; de groote voortreffelijkheid van de bewoners der Hertogdommen voor de krijgsdienst, welke in

sommige partijdige werken zoo hoog wordt opgevijseld, is ons uit geene gegronde opgaven gebleken. De Sleeswijk-Holsteiner is trouw, kalm, wordt zelden of nooit zeer enthousiast, maar wanneer hij eenmaal begrepen heeft, wat hij voor zijnen pligt houdt, vervult hij dien met de strengste naauwgezetheid; maar hij heeft niet het levendige, voortvarende, intelligente, dat vooral in een oorlog daar te lande, die zoo menige toepassing van den kleinen oorlog vordert, zoo uitnemend te pas komt. In het begin der vijandelijkheden waren er bij hen betrekkelijk meer oude gedienden onder de wapens dan bij de Denen, daar, zoo als wij gezegd hebben, onmiddellijk alle reserven werden opgeroepen, terwijl wij vermeld vinden, dat die van de drie laatste der 8 dienstjaren, aan de Deensche zijde eerst na den slag van Sleeswijk onder de wapens kwamen. Het voordeel, dat hierdoor geboren werd, moet evenwel grootendeels geneutraliseerd zijn geworden door den gebrekkigen disciplinairen toestand der troepen, waartoe de tijdsomstandigheden veel hebben bijgedragen. Het gebrek aan de noodige officieren, de geheele loop der gebeurtenissen, de overijlde inlijving van de uit alle oorden zamenstroomende dienstplichtigen, voor wier uitrusting en organisatie weinig of niets voorhanden was; het groote aantal vrijwilligers, wier bonte hoop een scherpe tegenstelling vormde met eene welgeordende militaire inrigting; de nieuwe denkbeelden, die in Maart 1848 geheel Europa doorwoelden en eindelijk de maatregel van de voorloopige regeering, die de Deensche krijgsparkelen afschafte, zonder er nieuwe voor in de plaats te

stellen: dit alles maakten de banden der discipline los, zoodat het werkelijk zeer voor de gehoorzaamheid en het pligtgevoel der manschappen pleit, dat dit alles in het jaar 1848 niet tot grootere ongeregelheden geleid heeft.

Nog moeten wij eenigzins uitvoeriger gewag maken van de zooveel besprokene en dikwerf zoo verkeerdelijk beoordeelde vrijkorpsen of vrijscharen. Tot eene juiste beoordeeling van deze ongeregelde Sleeswijk-Holsteinsche strijdkrachten is het volstrekt noodig, een onderscheid te maken tusschen die, welke zich op het oogenblik van den opstand in het land zelf vormden, en die welke later van buiten af toestroomden, om aan den oorlog deel te nemen. De eersten bestonden uit grondbezitters, ambtenaren, studenten en meest uit de beschaafde klassen van het volk, werden door achtenswaardige mannen opgericht en aangevoerd, en waren alle vervuld van warme liefde voor de zaak van hun vaderland. De anderen daarentegen waren eene bonte vermenging van de meest verschillende elementen.

In alle streken van Duitschland werden onderstands-vereeningingen (*Unterstützungs-Vereine*) voor de Hertogdommen gevormd, die vrijkorpsen uitrustten en naar Rendsburg afzonden. Bij de toenmaals overal heerschende opgewondenheid, kon het niet missen, dat de radikale partij deze voor de zaak van Sleeswijk-Holstein aan den dag gelegde belangstelling tot haar voordeel zocht ten nutte te maken, en zoo vereenigden zich in deze vrijscharen het edelste met het gemeenste, de voor het vaderland en den krijgsmans-

roem in geestdrift ontvlamde jongeling met den voor geld veilen straten-demokraat, die nog kort te voren op de barrikaden van Weenen of Berlijn tegen het Koningschap en de maatschappelijke orde gestreden had. De Hertogdommen werden hierdoor gedwongen, hoewel met tegenzin, met de hun aangeboden ondersteuning ook de sympathiën eener partij aan te nemen, wier rigting geheel verschillend was van die, welke met den conservatieven geest des lands overeenkwam.

De bewapening der ongeregelde troepen was even zoo verschillend, als hunne overige uitrusting en bekleeding. Eenige van de in het land zelf gevormde vrijkorpsen waren evenwel van goede vuurwapenen voorzien, en hadden getracht zich door eene gelijke kleeding en uiterlijk voorkomen het aanzien van een militairen troep te geven, waaronder vooral het *Braklowsche* vrijkorps uitmuntte, hetwelk uit zoogenoemde *Forstbeamten* bestaande, onder de leiding van een Pruisisch officier, den tweeden luitenant Graaf v. *WALDERSEE* van het 1^e garde-regiment, een uitstekend goeden naam verwierf. Uit het zuiden kwamen daarentegen vele zeer onvolkomen en onregelmatig bewapende en uitgeruste vrijscharen aan, die vaak al den opschik aan linten, hoeden en vaandels ten toon spreidden, waarmede de aanhangers van het republikanisme zich toen ter tijde plagten op te sieren. Hun werden door de voorloopige regeering de noodige geweren, munitie en mantels verstrekt, of bij gebrek aan de laatsten, wollen dekens. Aan eenige troepen waren reeds in hun vaderland geweren uit de arsenalen uit-

gereikt, waarmede evenwel, daar zij zich meest in ongeoefende handen bevonden, te voorzien was dat niet veel dienst zou kunnen bewezen worden.

Het is duidelijk, dat op zulke wijze te zamengestelde ongeregelde troepen niet in staat zouden zijn, groote militaire resultaten te verkrijgen, maar alleen, dat er bij de eigenaardige gesteldheid van het terrein eenige partij van hen zou te trekken wezen als vliegende korpsen, bij strooptogten enz.

Hoewel zij aan dezelfde strafwetten onderworpen waren, als de overige troepen, was het gemakkelijk te voorzien dat deze slechts zeer oppervlakkig zouden worden nageleefd bij afdeelingen, die onder aanvoerders stonden, welke zij-zelve gekozen hadden.

Dat de betrekking tusschen deze troepen en die van het Pruisische leger niet van de vriendschappelijkste was, is duidelijk wanneer men nagaat, dat bij de laatsten de herinnering nog zoo levendig was van hetgeen voor eenige maanden in Berlijn was gebeurd, waar de Koning gedwongen was geweest, zijne getrouwe soldaten weg te zenden, voornamelijk door toedoen der barrikaden-helden, waarvan velen nu met hen onder dezelfde vanen werden vereenigd, zeker een der zonderlingste combinatiën, die de verwickelingen van het jaar 1848 hebben in 't leven geroepen.

Bij deze vlugtige schets van het karakter der vrijkorpsen, die velen welligt te donker gekleurd zullen achten, en waarmede zeker de geschriften der democratische schrijvers, als STRECKFUSS en anderen, die wij mede raadplegen, niet

overeenstemmen, willen wij echter volstrekt niet te kort doen aan den moed en de strijdlustigheid, die velen onder hen vervulden, en evenmin aan de edele bedoelingen, waarmede velen van hen tot dezen kamp toetraden. Deze leden door het willekeurige gedrag en de ongeregelheden, waaraan zich hunne andere kameraden schuldig maakten, oneindig meer dan zij, die de materiele schade leden, door de uitspattingen der vrijscharen veroorzaakt, die dikwijls zeer drukkend waren voor de landbewoners, welke niet altijd veilig waren voor hunne afpersingen. Hieronder behoorde het onophoudelijk requireren van wagens; daar vele van deze heeren onomstootelijk het denkbeeld vasthielden, dat de oorlog gemakkelijker per wagen dan te voet kon gevoerd worden. Meer dan eens moest de opperbevelhebber bepaalde bevelen geven, om het willekeurige afschieten der geweren tegen te gaan, dat, onder het voorwendsel van ze te ontdoen van oude schoten, niet zelden een of ander stuk gevogelte van den boer tot doel had.

De goede individuën evenwel, die onloochenbaar bij deze troepen gevonden werden, en die door hunne prijzenswaardige houding een sterk tegenwigt vormden tegen de neiging tot losbandigheid bij de overigen, hebben het mogelijk gemaakt, eenige militaire vorming te geven aan deze zoo geheel ordelooze massa's, en reeds daardoor hebben zij zich jegens hun vaderland verdienstelijk gemaakt.

Meer dan een voorbeeld zou uit de geschiedenis van de verrigtingen der vrijscharen kunnen aangehaald worden, om

een doorslaand tegenbewijs te leveren aan hen, die wanen, dat moed en geestdrift in tijden van gevaar, langdurige oefening en bedaarde voorbereiding kunnen vervangen; dat men van zoodanige ongeregelde troepen-massa's, zoo al niet in het geregelde gevecht, dan toch bij recognosceeringen en bij voorpostendienst uitmuntend partij kan trekken. Zoo gebeurde het meer dan eens dat, de vrijescharen, die overal vijand meenden te zien, de ongelukkigste verwarringen veroorzaakten, ja zelfs eenmaal eene afdeeling hunner eigene troepen, die van eene verkenning wederkeerde, beschoot, waaruit een kort gevecht ontstond, dat twee dooden en verscheidene gewonden kostte, eer het misverstand opgehelderd werd. Herhaal-

delijk werd er valsch geallarmeerd, dat een onnut uitrukken en opstellen van troepen ten gevolge had, en zelfs alle kantonnementen in beweging bragt, alles tot nuttelooze vermoeijing der manschappen. De oorlogsvoering is eene te geregelde handeling geworden, dan dat men ze aan ongeoeffenden, die met hare regels onbekend zijn, zou kunnen toevertrouwen.

Het vrijkorps, dat nog de meeste diensten gedaan heeft, en dat wij meermalen zullen ontmoeten, was dat, hetwelk door den voortreffelijken Beijerschen majoor v. D. TANN gekommandeerd werd, en later als het 9de bataillon in de Sleswijk-Holsteinsche armee is ingelijfd.

(Wordt vervolgd.)

OVERZIGT

DER

VERGELIJKENDE PROEVEN.

genomen te Metz in 1836 en 1837, met het oorlogsbuskruid van de verschillende vervaardigingswijzen, door den luitenant-kolonel PROBERT.

(Uit het *Mémorial de l'Artillerie*, Tome VI.)

Vervolg van N°. 9, Blz. 409 en Slot.

BESLUIT.

Door de veelsoortige proeven met de verschillende te onderzoeken kruidsoorten genomen, is men bekend geworden met de bijzondere eigenschappen van die soorten en met de betrekking van hare natuurkundige eigenschappen tot hare ballistische uitwerking, hare verbrijzelende werking en hare eigenschappen bij de bewaring.

De hieruit af te leiden uitkomsten zijn :

- 1°. Het kruid van groot soortelijk gewigt zonder tusschenruimten bederft spoedig in de lucht en door het vocht, en wel te sneller naarmate het meer houtskool bevat; mengverhouding, soort van houtskool en vervaardigingswijze, of op drukmolens of door tonnen en walsen, brengen hierin geene verandering. De hoeveelheid opgenomen vocht en de grootte van de korrel, oefent bij dit kruid grooten invloed uit op

de ballistische uitwerking; deze is voor het kanonkruid zeer gering in de mortieren en in den geweeslinger, en zeer groot in kanonnen, vooral bij sterke ladingen (1). Dit kruid eindelijk beschadigt de kanonnen veel meer dan de andere soorten en maakt ze spoedig onbruikbaar bij het bezigen van $\frac{1}{3}$ kogelzware lading; eene lading die men noodzakelijk aanwenden moet tot het verkrijgen van de aanvankelijke snelheden die de artillerie gebruikt.

- 2°. Het kruid van middelbare digtheid, hetzij van de tonnen of wel van de stampmolens, blijft lang in goeden staat, zelfs wanneer het op eene vochtige plaats is opgelegd. De bal-

(1) Bij het vuren met $\frac{1}{3}$ kogelzware lading, deed de slag van de 24 R^{ts} vele vensterruiten breken in het dorp St.-Julien, dat op 1400 ellen van de batterij gelegen was; er woei een' kouden droogen wind.

listische uitwerkingen van dit kruid zijn in mortieren en in geweren zeer groot, en blijven zeer regelmatig, hetzij men de grootte der korrels wijzigt of deze aan afwisselingen van vocht en droogte onderwerpt. Een weinig geglansd, hebben de korrels van dit kruid genoegzame vastheid om geene hoeveelheid stofkruid voort te brengen, groot genoeg om de uitwerking te verminderen; ongeglandsd wordt de uitwerking, vooral bij groote ladingen, aanmerkelijk verminderd. Deze kruidsoorten vereenigen in hoogere mate dan andere, de onmisbare vereischten van een deugdelijk oorlogsbuskruid.

- 5°. Het zeer oude kruid doet groote werking in kanonnen, daarentegen eene kleine in de mortieren en geweren, en komt, wat dit betreft, overeen met het kruid van zeer groote digtheid.
- 4°. De stamppolens geven het kruid dat het beste gemengd is; daarna komt het drukmolenkruid van 4 uren bewerking, en ten laatste het kruid van de tonnen en persen.
- 3°. De soort van de houtskool en de mengverhouding schijnen geenen grooten invloed op de ballistische uitwerking van oorlogsbuskruid uit te oefenen; evenwel geeft de bruine houtskool groote snelheden buskruid van groote digtheid en kleine korrel.
- 6°. Zonder vermindering der aanvankelijke snelheden, worden de beschadigingen der kanonnen met de

gewone lading, door het gebruik der verlengde kardoezen met $\frac{1}{5}$ verminderd. Deze ladingswijze zou noodzakelijk worden indien men in de vuurmonden kruidsoorten wilde gebruiken, die grootere ballistische uitwerkingen gaven dan de in gebruik zijnde; op het hedendaagsche kruid toegepast, verlengt zij den duur der bronzen kanonnen en voorkomt het springen der gegoten ijzeren kanonnen.

AANHANGSEL.

BUITENLANDSCH OORLOGSBUSKRUID.

Met elke vervaardigingswijze op stamp- of drukmolens of in tonnen, kan men zeer verschillende kruidsoorten verkrijgen, naar gelang der aangebrachte wijzigingen; zoo geeft de wijze van zamendrukken van het mengsel het middel, om aan de korrels zeer verschillende digtheden mede te deelen en de eigenschappen en uitwerking van het kruid van elke vervaardigingswijze aanmerkelijk te doen verschillen, en dit onafhankelijk van den invloed der meerdere of mindere verkoling van het hout.

Ofschoon de opgegevene proeven te Metz op groote schaal werden genomen, konden slechts enkele kruidsoorten van elke bereidingswijze daaraan worden onderworpen; het was dus van gewigt om dezelfde proeven te nemen met het oorlogsbuskruid van die verschillende vervaardigingswijzen van de voornaamste Europeesche mogendheden. Daarenboven was het nog in andere opzigten belangrijk om

de uitwerking dier kruidsoorten te vergelijken. Dien ten gevolge werden er in 1857 te Metz, op dezelfde wijze als de voorgaande, vergelijkende proeven gedaan met het Fransche, Engelsche en Pruisische artillerie- en infanterie-buskruid; de uitkomsten zijn in onderstaande tabel opgenomen.

Vergelijkende proeven met Fransch, Engelsch en Pruisisch oorlogsbuskruid.

Buskruidsoort.	Aantal korrels op het wigje.	Soortelijk gewigt met de buskruid-proefmaat.		Soortelijk gewigt zonder tusschenruimten door de salpeteroplossing.	Soortelijk gewigt zonder tusschenruimten door kwikzilver.	Soortelijk gewigt zonder porrein en zonder tusschenruimten door de salpeteroplossing.	Hoeveelheid vucht die de korrels kunnen opnemen, zonder hare gedaante te verliezen.	Snelheid van ontbranding der kruidloopen.	Aanvankelijke snelheid uit het geweer met 10 wigjes lading.
		Niet aangeschud.	Aangeschud.						
Artillerie-buskruid.									
Frankrijk, Metz H.	533	0,839	0,934	1,553	1,510	1,925	17,7	1,7	497
Engeland. Tunbridge	498	0,920	1,000	1,553	1,610	1,880	10,4	"	421
Hounslow } cannon gross	352	0,890	0,933	1,585	1,560	1,920	14,8	"	421
} TL.	492	0,760	0,815	1,460	1,440	1,885	21,4	"	462
Dartford } D, cannon fine	615	0,875	0,933	1,660	1,610	1,885	10,6	"	458
} TL, cannon fine	615	0,875	0,933	1,660	1,610	1,885	10,6	"	458
} D, cannon gross	222	0,925	0,980	1,450	1,595	1,890	11,6	"	414
} CG, cannon gross	222	0,925	0,980	1,450	1,595	1,890	11,6	"	414
Infanterie-buskruid.									
Frankrijk, Metz H.	790	0,815	0,890	1,580	1,510	1,960	19,7	1,67	500
Engeland, Dartford } D, cannon F	6310	0,890	0,975	1,690	1,500	1,895	17,3	"	500
} CF, cannon F	6310	0,890	0,975	1,690	1,500	1,895	17,3	"	500
} TF, M fine	5726	0,860	0,940	1,780	1,560	1,855	12,1	"	494
Pruissen } F fijn kruid, oude bereidingswijze	7100	0,885	0,965	1,550	1,540	1,900	15,2	1,35	465
} PN, nieuwe bereidingsw.	6660	0,890	0,985	1,660	1,500	1,875	16,6	1,58	488

Het buitenlandsche buskruid werd te Parijs en te Le Bouchet in 1842 en 1845 op nieuw beproefd; in onderstaande tabel vindt men vergelijkende opgaven omtrent het Fransche, Engelsche, Russische, Oostenrijksche en Pruisische artillerie- en infanterie-buskruid.

Nieuwe vergelijkende proeven met Fransch en met buitenlandsch buskruid.

Buskruidsoort.	Getal korrels in het wigkje.	Soortelijk gewigt met de buskruidproefmaat.		Soortelijk gewigt door kwikzilver, bepaald		Snelheid van ontbranding van kruidloopen.	Wopverheden met den buskruidproefmortier.	Aanvanke-lijke snelheid.		
		Niet aange-schud.	Aange-schud.	in dampkrings-lucht.	in het lucht-ledig.			Geweer geladen met 10 wigjes.	Kanon v. 12 $\frac{1}{2}$ gelad. met 2 p.	
Artillerie-buskruid.										
Frankrijk	385	0,840	0,953	1,484	1,521	1,123	242,4	484	494	
Engeland. {	Hounslow	700	0,913	0,973	1,666	1,717	1,136	233,2	472	303,22
	Dartford	705	0,921	"	1,653	1,709	"	"	434	"
Waltham Abbey	403	0,929	"	1,620	1,678	"	"	480	"	
	Oostenrijk	430	0,912	0,983	1,533	1,564	0,961	239,2	478	490,32
Pruissen	1440	0,870	0,948	1,438	1,496	0,909	244,6	492	499,79	
Rusland	310	0,848	0,920	1,473	1,496	1,000	243,1	471	489,71	
Infanterie-buskruid.										
Frankrijk	1488	0,818	"	1,480	1,342	"	"	469	"	
Engeland. {	Hounslow	3940	0,861	"	1,544	1,709	"	"	490	"
	Dartford	9060	0,798	"	"	1,322	"	"	489	"
Waltham Abbey	7910	0,866	"	"	1,685	"	"	480	"	
	Jagtkruid voor bussen	9730	"	"	"	1,633	"	"	482	"
Oostenrijk	4690	0,907	"	1,483	1,322	"	"	474	"	
Pruissen	6910	0,881	"	1,477	1,346	"	"	487	"	
Rusland	2430	0,900	"	1,374	1,394	"	"	479	"	

Vochtigheid van het kruid.

Bij het onderzoek van het oorlogsbuskruid van de verschillende vervaardigingswijzen, was door de vochtproeven aangetoond, dat de in de vochtige plaatsen opgenomene hoeveelheid water het grootste

was bij de houtskoolrijkste buskruidsoorten. Om te onderzoeken of die uitkomst ook geldig was voor ander, in het buitenland vervaardigd buskruid, werden Fransch, Engelsch en Pruissisch buskruid aan de navolgende proeven onderworpen.

Hoeveelheid water opgenomen door 100 deelen buskruid in met vocht verzadigde dampkringslucht.

Mengverhouding. Buskruidsoort.	Dagen verblijf in de met vocht verzadigde ruimte.							
	3	6	9	12	16	20	24	
Artillerie-buskruid.								
75 salp. 10 zwav.	Tunbridge	4,6	7,4	9,7	11,8	14,7 (1)	18,1 (2)	20,2 (3)
	Hounslow, cannon gross	2,5	4,8	6,7	8,5	12,0	16,4 (2)	19,0 (3)
15 houtskool	Dartford ^D cannon gross.	3,0	6,0	8,7	10,3	13,4	17,6 (1)	20,1 (2)
	CG							
Infanterie-buskruid.								
75, 12 $\frac{1}{2}$, 12 $\frac{1}{2}$	Metz H.	1,8	3,4	5,0	6,4	8,5	11,6	14,0
75, 11 $\frac{1}{2}$, 13 $\frac{1}{2}$	Pruissen } F oude vervaardigingswijze	2,3	3,9	5,8	7,6	10,2	14,0 (1)	16,6 (2)
		2,3	4,7	6,7	8,1	10,8	14,6 (1)	17,2 (2)

(1) De salpeter begint te kristalliseren op het oppervlak der korrels.

(2) De salpeter scheidt zich af van de korrels.

(3) De korrels verliezen haren vorm.

Men heeft ook dergelijke uitkomsten verkregen met drukmolenkruid van verschillende mengverhouding, vervaardigd te Esquerdes en in België.

Hoeveelheid water opgenomen door 100 deelen kruid in met vocht verzadigde dampkringslucht.

Waar vervaardigd.	Mengverhouding.	Soort van het buskruid.	Dagen verblijf in de vochtige lucht.						
			1	8	16	31	59	73	
Belgie.	70, 14, 16	Artillerie-buskruid	1,2	7,4	13,0	22,8	32,5	"	
		Infanterie "	1,5	8,7	14,5	25,1	30,7	"	
		C, Artillerie "	1,3	6,1	8,5	14,3	26,2	34,2	
Esquerdes.	75, 10, 15	C, Infanterie "	1,4	6,1	9,5	13,6	32,0	39,3	
		D, Artillerie "	1,4	6,3	9,8	16,0	31,0	40,8	
		E, " "	75, 12 $\frac{1}{2}$, 12 $\frac{1}{2}$	1,0	4,9	7,2	12,8	22,9	31,2

Daar de proeven te Metz ook aangetoond hadden dat de scheiding der mengdeelen van zeer digte en houtskoolrijke buskruidsorten, in vochtige lucht veel spoediger dan die van gewoon buskruid in gelijke omstandigheden plaats had, werden de vochtproeven ook nog genomen met Fransch oorlogsbuskruid en met eene soort van buskruid vervaardigd op de wijze van het Engelsche artillerie-buskruid. Het eerstgenoemde kruid bevatte $12\frac{1}{2}$ ten honderd zwarte, het tweede 15 ten honderd bruine houtskool. De soortelijke gewigten door kwikzilver bepaald, bedroegen 1,5 voor het eerste en 1,7 voor het laatste. Na eene vochtproef van 15 dagen waren er 8,6 wigtjes salpeter uit 100 wigtjes Engelsch buskruid gedreven, terwijl het mengsel van het Fransche nog onveran-

derd was; men zette de proef met dit kruid voort en na 50 dagen bedroeg de uitgedreven salpeter niet meer dan ongeveer 0,9 wigtjes, dat is het tiende gedeelte van de uitgedreven salpeter bij het Engelsche buskruid, na eene vochtproef die de helft korter was.

Oud buskruid.

De proeven te Metz hadden ook aangetoond dat, ofschoon het in magazijnen opgelegde oude buskruid gedurende eeuwen zijne eigenschappen behield, het echter meer vocht opnam en spoediger een deel der ballistische uitwerking verloor dan het oudere stampmolenkruid. Deze uitkomsten zijn bevestigd geworden door de proeven te Esquerdes in 1857.

Hoeveelheden water opgenomen door 100 deelen buskruid in met vocht verzadigde lucht.

Meng- verhouding.	Vervaardiging.	Dagen verblijf in de vochtige lucht.										Aanvank. snelheden met den geweeslinger.		Verschil.
		1	8	15	31	46	61	76	92	98	100	Voor de vochtpr.	Na de vochtpr.	
76, 11, 13	Drukmolen 4 uur 1835	0,6	2,2	3,3	6,0	8,8	14,7	18,9	26,0	28,0	34,3	461,18	353,87	107,31
	Stampmolen 14 uur 1816	0,3	2,1	3,4	5,7	7,3	13,0	18,3	22,9	25,6	»	430,84	343,60	87,24
75, $12\frac{1}{2}$, $12\frac{1}{2}$	Stampmolen 11 uur 1832	0,2	1,9	3,2	5,5	7,9	14,5	19,9	26,3	29,0	»	405,25	323,62	81,63
	Stampmolen 24 uur 1689	0,5	3,2	4,6	7,8	11,3	17,5	23,4	30,1	»	»	481,16	221,46	259,70

De ballistische uitwerking van het oude kruidsoorten door het opnemen van vocht kruid is dus veel meer dan die der andere verminderd; ofschoon men het na de proef

zorgvuldig gedroogd en uitgestoft heeft, | geweerkogel tot minder dan de helft af-
was de aanvankelijke snelheid van den | genomen.

Uitkomsten verkregen te Esquerdes in de eerste reeks der vergelijkende proeven
van buskruid van de verschillende vervaardigingswijzen.

Wijze van vervaar- diging.	Buskruid- molens.	Getal korrels in het wigtje		Kleine korrels op 100 deelen.	Soortelijk gewigt met de buskruid- proefmaat.	Vocht op 100 deelen			Stofkruid op 100 deelen		Aanvankel. snelheden met den 12 ^{te} en ¹ / ₄ kogelzware lading		Verschillen van de grootste en kleinste aanvankel. snelheid, over 10 schoten.	Wormsverbanden met den buskruid- proefmortier.
		bij de ontvangst uit het magazijn.	na eene reis.			drooging			bij de ontvangst uit het magazijn.	na eene reis.	op de affuit.	als slinger.		
						in de droogzaal.	in de lucht.	opgenomen in de vocht- zaal.						
Stampm.	Metz	292	426	24,64	0,842	1,140	0,810	0,106	0,890	0,063	469,8	471,5	14,2	233,1
	Maromme	353	360	31,75	0,828	0,930	0,763	0,124	0,525	0,048	469,1	483,1	10,1	234,6
	le Ripault	371	434	35,61	0,839	0,940	0,712	0,073	0,850	0,068	470,7	477,4	18,4	235,7
Tonnen	Angoulême	396	404	35,18	0,835	0,900	0,679	0,094	0,250	0,029	504,4	521,0	32,4	235,3
	le Bouchet	515	547	40,53	0,845	1,035	0,777	0,104	0,625	0,023	499,1	501,6	35,8	238,6
Drukm.	Esquerdes	328	380	26,34	0,828	0,925	0,735	0,100	0,210	0,028	483,7	496,6	51,5	233,9
	Esquerdes (Engelsche vervaardigingswijze.)	224	228	6,24	0,883	1,000	0,885	0,533	0,005	0,003	510,4	519,9	21,7	213,8

Uitkomsten verkregen te Esquerdas in de tweede serie der vergelijkende proeven met buskruid van de verschillende vervaardigingswijzen.

Wijze van vervaardiging.	Buskruidmolen.	Getal korrels in het wigkje		Soortelijk gewigt		Vocht		Kruidstof op 100 deelen		Aanvankel. snelheden met een 12 ^{te} l ^o , wiens middellijn te groot was		Worpsverheden met		
		bij ontvangst uit het magazijn.	na eene reis.	zonder tusschenruimten, met eene verzad. salpeter-oploss.	met de buskruidproefmaat.	aanwezig in 100 deelen.	opgenomen in de vochtzaal.	bij de ontvangst uit het magazijn.	na eene reis.	3,6 str.	meer dan 9 str.	Vershil van de grootste en kleinste aanvankel. snelheid over 40 schoten.	den mortier van 27 dm. en 0,73 pond lading.	den buskruidproefmort.
Stampm.	Metz	328	363	1,523	0,844	0,484	0,648	1,095	0,040	483,4	474,8	26,9	724,1	237,8
	Maromme	317	355	1,519	0,831	0,516	0,716	0,775	0,043	485,3	478,8	21,8	»	238,2
Tonnen	le Ripault	421	437	1,518	0,839	0,546	0,620	0,820	0,053	482,7	480,6	30,3	»	236,5
	Angoulême	387	418	1,660	0,857	0,464	0,632	0,330	0,033	508,6	486,7	30,5	»	230,3
Drukm.	le Bouchet	425	485	1,570	0,853	0,452	0,494	0,660	0,038	504,3	483,0	24,8	678,3	235,6
	Esquerdas	326	358	1,507	0,831	0,386	0,526	0,300	0,029	498,5	491,1	25,9	734,8	234,7
Drukm.	Esquerdas	285	299	1,792	0,920	0,646	1,774	0,050	0,000	528,9	485,2	24,3	613,4	214,2
	Engeland	299	442	1,611	0,850	0,450	0,756	0,120	0,015	515,0	495,0	25,5	704,3	236,8

Nota. In het *Mémorial* wordt verwezen naar het IV^{de} Deel van dat werk; van het opgegevene is eene vertaling geplaatst in het III^{de} Deel van den *Mil.-Spectator*, 1e Serie.

WERKZAAMHEDEN

VAN

HET FRANSCHÉ ARTILLERIE-COMITÉ.

1844—1851.

(*Vervolg van blz. 528, N°. 7 en Slot.*)

5) *Dubbelgeweren, naar het model van 1850.*

In het jaar 1840 had men voor de wapening van het bataillon Corsikaansche voltigeurs een percussie-dubbelgeweer aangenomen, ingerigt om er een bajonet op te plaatsen. Bij het gebruik van dit wapen, wat ook aan de légioenen der gendarmerie in de westelijke departementen werd verstrekt, ontwaarde men eenige gebreken, die aan de onregelmatige vervaardiging werden toegeschreven. De wijze van vervaardiging van het geweer der Corsikaansche voltigeurs, welke gelijk aan die dier jagtgeweren was, maakte de herstellingen moeilijker, even als het gebruik van de door de fabriek van Saint-Etienne geleverde voorraadstukken.

Men poogde deze nadeelen weg te nemen door naauwkeuriger constructietafels te ontwerpen, gaf aan het geweer den naam van dubbelgeweer, Model 1850 (*fusil double, modèle, 1850*); terwijl het geweer der Corsikaansche voltigeurs verviel, doordien dit korps niet meer bestaat.

De lengte van den loop bedraagt 795 strepen, die van de bajonet 280 strepen; het dubbelgeweer weegt 250 wigtjes meer dan het infanteriegeweer.

4) *Geweerladen.*

De vraag opzigtelijk de kromming van het ladehout door middel van stoom, heeft een groot gedeelte van haar belang verloren, sedert men erkend heeft, dat de natuurlijke groei van het hout moet behouden blijven.

Het middel om zich regttradic hout te verschaffen en dit door de werking van den stoom te buigen, zou dan werkelijk nut gehad hebben als het voordeelig ware geweest de kromming van de lade te vermeerderen; van den anderen kant zouden de moeite en de onkosten, door de kromming van het hout veroorzaakt, naauwelijks opgewogen zijn door de nog altijd twijfelachtige besparing, die door het gebruik van regt hout zou verkregen worden.

Voor de pistoolladen is de vraag van meer gewigt, daar het blijkbaar is dat de kolf

meer vastheid zou bezitten, wanneer aan regtadrig hout, door de werking van den stoom, de noodige buiging kon gegeven worden. Bij de te Tulle bevolen proeven had men bij de kromming van het hout echter zóóveel onbruikbare stukken, dat men van de verdere voortzetting dezer proeven meende te moeten afzien.

5) *Nieuwe bajonet.*

De door den kolonel PONCHARA voorgestelde veranderingen aan de bajonet, zijn bij de genomen proeven zóó voordeelig bevonden, bepaaldelijk om het huigen van dit wapenstuk te verhinderen, dat er bevel gegeven is deze verbeteringen bij het vervaardigen van alle nieuwe bajonetten toe te passen.

6) *Constructietafelen.*

De meeste tafels van de afmetingen der draagbare wapens, bestonden alleen in geschrifte, en er waren zoo weinig exemplaren voorhanden, dat slechts de artillerie-etablissemten er meê voorzien konden worden; bovendien waren er sedert hare vervaardiging aanmerkelijke veranderingen in gebracht. Uit dien hoofde is bevel gegeven tot het herzien en tot een geheel maken van alle constructietafelen, om ze door den druk algemeen verkrijgbaar te stellen (1).

7) *Kunstmatige slijpsteen.*

De ongezondste arbeid in de wapen-

fabrieken is ongetwijfeld het slijpen, uit hoofde van het kiezelhoudend stof dat zich gedurende den arbeid loslaat en door de inademing tot in de longen doordringt.

Men heeft beproefd het droogslijpen door natslijpen te vervangen; maar de noodzakelijkheid van het menigvuldig rondend der steenen, dat slechts droog geschieden kan, veroorzaakte dat de werklieden toch onder den invloed van het stof bleven, hetgeen hunne gezondheid spoedig ondermijnt.

Herhaalde in het werk gestelde pogingen om de schadelijke gevolgen weg te nemen, bleven vruchteloos, tot men op het denkbeeld kwam om kunstmatige slijpsteen in de wapenfabrieken in te voeren, welke uit zand en gomlak bestaan, en die in den handel verkrijgbaar zijn.

De eerste proef in het centraaldepôt met kunstmatige slijpsteen genomen, leverde zulke gunstige uitkomsten op, dat men eene proefneming op grootere schaal raadzaam achtte; men koos voor deze proef het etablissement te Chatellerault, wijl aldaar uitsluitend blanke wapenen worden vervaardigd en er dus het grootste getal steenen gebruikt wordt.

De uitvinder der kunstlijpsteen werd uitgenoodigd aan de wapenfabriek van Chatellerault een zeker getal dier steenen van verschillende afmetingen te leveren. Daar deze slijpsteen beter dan de natuurlijke bevonden werden, werd met den uitvinder een kontrakt gesloten, krachtens welk hij zich verbond zijne fabriek te Chatellerault te vestigen en de officieren en beambten de bewerking te leeren. De bepalingen van dit kontrakt werden stipt

(1) Zulk eene verzameling ware ook bij onze artillerie hoogst wenschelijk.

vervuld, en de eerste zonder de hulp der uitvinders vervaardigde steenen lieten reeds niets te wenschen over.

Eenige scheuren, die zich in groote kunstmatige steenen openbaarden, verwekten ongerustheid onder de arbeiders. Bij het onderzoek bleek het dat de werktuigen, die tot de vervaardiging der steenen dienden, noodzakelijk verbetering behoeften. Naardien echter de vernieuwing van het gereedschap aanzienlijke onkosten zou veroorzaken hebben, zonder een voldoende waarborg voor het goede fabriekaat te verschaffen, en zonder de vrees weg te nemen die zich van de werklieden met betrekking tot de kunstmatige steenen had meester gemaakt, vermeende men tot het slijpen op natuurlijke steenen te moeten terugkeeren. De minister vaardigde in dien geest den 5^{den} April 1849 een besluit uit.

Op voorstel van het Comité werd in het jaar 1850 in de werkplaats C⁴. te Chatellerault een ventilator geplaatst. Deze nieuwe toestel schijnt tot dusver eene goede werking te hebben gedaan en kan als 't begin eener wezentlijke verbetering voor de gezondheid van de werklieden in de wapenfabrieken aangemerkt worden.

8) Patronen voor getrokken wapens.

De invoering der kernbussen gaf aanleiding tot het onderzoeken van verscheidene soorten van patronen voor puntkogels, alsook van de lading in de munitiekisten. In het jaar 1844 beproefde men eene patroon, die als gewoonlijk in een papier van den gewonen trapeziumvorm gerold

en aan haar benedeneinde met vet besmeerd was; het boven het buskruid uitstekende gedeelte van het papier werd ingeslagen, om het met vet bestreken gedeelte te bedekken. Om de patronen in te pakken, deed men er vier en een hulsje met vijf percussiehoedjes in een dik papieren doosje; het cilindrieke gedeelte van den kogel rustte tegen den wand der doos. Het geheel werd dan in een vierkant stuk papier als een gewoon pakje patronen gewikkeld. Deze manier bleek zeer goed te zijn, zoowel bij het transport in den munitiewagen als in de patroontassen; maar bij het schieten met deze patronen, nadat zij aan transportproeven onderworpen waren geweest, bleek dat zij eene kleine vermindering in schootsverheid hadden ondergaan, veroorzaakt door meelpulver, dat zich bij het vervoer gevormd had.

Sedert is de gedaante van den kogel aanmerkelijk gewijzigd en heeft men hem, ten gevolge van de vorige proeven, van het kruid in de patroon moeten scheiden en daarbij het gebruik van stijf sel vermeden. Men stelde nu eene patroon voor, met drie hulzen, waarvan een van karton en twee van papier; een van de laatste scheidde den kogel van het buskruid; de patroon werd aan haar benedeneinde insgelijks met vet besmeerd. Het pak patronen bestaat uit zes stuks en een zakje met acht percussiehoedjes. Deze patroonpakjes zijn bij de proeven te Vincennes bevonden in volkomen goeden staat te zijn gebleven, en de Pyrotechnische school verklaarde, na een speciaal onderzoek, dat de patronen en de pakjes zeer goed ingerigt waren.

Het Artillerie-comité stelde daarop de invoering aan den Minister voor, die zulks bepaalde, onder dagteekening van 26 Maart 1848.

9) *Patronen met daaraan verbonden percussiehoedjes.*

In den laatsten tijd is een groot getal patronen met daaraan bevestigde percussiehoedjes voorgesteld, om de tegenwoordige manier, waarbij het hoedje van de patroon gescheiden is, te vervangen. Al die voorstellen, waarvan sommigen zeer vernuftig waren, zijn van de hand gewezen, daar zij de vervaardiging der patronen moeilijker maken, en het uit de in 1859 en 1840 genomen proeven bleek, dat zij de snelheid van het infanterievuur geenszins bevorderen.

De tegenwoordige manier voldoet aan alle eischen van fabrikaat, vervoer en verdeling. De Engelschen, Russen, Pruisen, Beijeren en Zweden hebben na talrijke proeven zich voor de patronen met afgescheiden percussiehoedjes verklaard; alleen de Oostenrijkers hebben nog, naar het schijnt uit spaarzaamheid, het Console'sche stelsel behouden.

10) *Patroonpapier.*

Te Vincennes en in de Pyrotechnische school hebben verschillende papiersoorten, die voor de vervaardiging van infanteriepatronen waren voorgesteld, aanleiding gegeven tot het nemen van vergelijkende proeven, waarbij het gewone papier steeds de overhand behouden heeft. Uit deze

proeven is gebleken dat, om goede patronen te vervaardigen en ze in de munitiekisten goed te behouden, het papier niet alleen vast moet zijn, maar ook eene zekere dikte moet hebben en goed gelijmd moet wezen, om eene behoorlijke massa te vormen. Te dun en te fijn papier, wat wel meer weerstand biedt dan het gewone, heeft niettemin bij de vervaardiging en het vervoer de vergelijking niet kunnen doorstaan.

11) *Het vervoer der patronen in de munitiewagens.*

De in de jaren 1845 tot 1847 in de Artillerie-scholen genomen vergelijkende proeven omtrent het vervoer der infanteriepatronen, hebben het onbetwistbaar voordeel van de kisten met kussens gevoerd, boven de gewone doen uitkomen. Ten gevolge daarvan verklaarde het Comité zich voor deze wijze van pakken en stelde den minister er de aanneming van voor, die dan ook onder dagteekening van 15 Februarij 1848 daarop volgde.

Sedert is de patroon van 17 strepen en 8 grammen lading door eene van 16,7 strepen en 9 grammen vervangen; de pakjes dezer nieuwe patronen verschillen slechts weinig van de vorige. Proeven te Vincennes genomen, hebben bewezen dat het nieuwe patroonpakje, ten opzichte van het pakken in de kisten, dezelfde voordelen als het oude bezit; alleen moet de kussenbekleding wat geringer zijn. — De bekleding werd dan ook voor de patronen met puntkogel aangenomen.

Bij de proeven te Vincennes genomen,

opzigtelijk het vervoer der munitiewagens met puntkogelpatronen, ondervond men geene beschadiging, zoo min bij de met kussens bekleedde, als bij de gewone oude kisten. Daar echter de munitie in de kisten met bekleeding onbetwistbaar veiliger bewaard is, heeft men vermeend ook deze voor het verder dragend geweer te moeten aannemen.

Het onderwerpeijk vraagstuk werd zoo-wel bij het Alpenleger als in de Pyrotechnische school onderzocht; de verschillende voorgestelde wijzen van pakking, hebben overeenkomstig de te Metz gehouden vergelijkende proeven, geleid tot eene regeling, die vergunt in elke munitiekist een voldoende getal patronen mede te voeren, zonder den wagen te veel te bezwaren. Gezegde wijze van pakking werd den 2^{den} December 1848 goedgekeurd.

De munitiekist bevat 7700 infanteriepatronen of 5760 patronen met puntkogels, de geheele wagen bijgevolg 25100 infanterie- of 17280 puntkogelpatronen. Het gewigt van den met infanteriepatronen geladen wagen bedraagt 1980 Ned. p., en met puntkogelpatronen geladen 2090 Ned. p.

HET SCHIETEN EN WERPEN.

1) *Het rigten van het veldgeschut.*

Bij de tot in 1844 herhaaldelijk genomen proeven om het rigten van het veldgeschut gemakkelijker en zekerder te maken, bediende men zich van twee opzetmodellen, het eene volgens GRIBEAUVAL aan het bodemstuk bevestigd, het andere afgeschei-

den van het kanon. Het eerstgenoemde opzet werd behouden, daar het bij de proeven eenvoudig en zeker bleek te zijn; evenwel had men de behoorlijke opzetshoogten voor de verschillende schoots- en worpsverheden nog niet bepaald. Sedert hebben naauwkeurige aantekeningen nopens de bij het schieten in de Artilleriescholen gebezigde elevatiën, vergund de gemiddelde opzetshoogten voor alle soorten van geschut, benevens de schoots- en worpsafstanden te bepalen. Met behulp van deze aanwijzingen, stelde het Comité aan den Minister de invoering der nieuwe opzetten voor, welke dienovereenkomstig den 26sten Junij 1847 een besluit nam. De beide modellen van vaste opzetten, die, behalve in lengte, slechts door hunne verdeling verschillen, zijn bestemd, het een voor het 12 ℥^r kanon en den 16 duims houwitser, het ander voor het 8 ℥^r kanon en den 15 duims houwitser.

2) *Gewigt van de bij de schietoefeningen te gebruiken granaten.*

Na genomen proeven en daaropgevolgde voorstellen van het Comité, nam de Minister van oorlog, onder dagteekening van 11 Februarij 1849, een besluit, volgens welk voortaan:

«Bij de schietoefeningen de granaten van 22, 16, 15 en 12 duim door middel van zand en zaagsel op het oorlogsgewigt gebracht moeten worden, en het buisgat gesloten moet worden met eene gewone buis, die echter, om het verbranden van het zaagsel te verhinderen, niet van onderen afgesneden, noch zijwaarts doorboord mag worden.»

5) *Vizierschot met belegeringskanonnen.*

De proeven met een 24 L^r belegeringskanon, waarvan het vizierschot door middel van een op den kop van het stuk geplaatste korrel op 100 ellen was bepaald, werden in de onderscheiden Artilleriescholen tot op het jaar 1846 voortgezet. Naar aanleiding der gemiddelde uitkomsten met dit kanon, na lang voortgezette schoten verkregen, in vergelijking van die met den gewonen 24 L^r , stelde het Comité voor, de proeven te eindigen en het vroegere vizierschot te behouden, welke voorstellen door den Minister den 9^{den} September 1847 werden goedgekeurd.

4) *Schietproeven met vestingaffuiten in belegerings- en kasematschietgaten.*

In het jaar 1842 werden proeven genomen omtrent eenige wijzigingen, die toelieten vestingaffuiten te gebruiken bij het schieten uit belegerings- en kasematschietgaten. Nieuwe proeven hadden in 1848 en 1849 in de Artilleriescholen plaats. De volgende beschikkingen werden daartoe genomen:

- 1) De raders werden door rollen vervangen en de middelste asband gewijzigd, zoodat hij als leider voor het voorste gedeelte van de affuit kon dienen.
- 2) De affuit werd op een' rollooper geplaatst, waardoor men het groote raam verving.
- 3) Het geheel rustte op eene bedding.
- 4) Men bediende zich van twee ijzeren hefboomen, om de blokraderen te bewegen.

De 12 L^r vestingaffuit werd bovendien eenigzins veranderd, om ze tot het gebruik van veldkanons in te rigten.

Deze maatregelen gaven voldoende uitkomsten, daar zij vergunden met kanons op vestingaffuiten uit belegerings- en kasematschietgaten te vuren.

5) *Het schieten uit 12 L^r veldstukken op vestingaffuiten en groote ramen.*

Ten gevolge van de aan de 12 L^r vestingaffuit gemaakte veranderingen om ze voor veldgeschut in te rigten, werd te Vincennes eene proef genomen om de grenzen te leeren kennen der buskruidlading, waarmede men in geval van nood zou kunnen schieten, wanneer de affuit zich op haar groot raam bevindt. Daartoe werden bij de kanons de $\frac{1}{3}$ en $\frac{1}{4}$ kogelzware en bij de houwiters de kleine en groote lading gebezigd.

Het schieten der kanons met $\frac{1}{4}$ kogelzware en met de houwiters van 15 en 16 duim met de kleine lading, gaf geen aanleiding tot bijzondere opmerkingen; daarentegen scheen het schieten met groote ladingen onuitvoerbaar, tenzij onder den middenbalk van het groote raam een vast steunstuk werd geplaatst. Zonder deze ondersteuning loopt de affuit met meer of min hevige sprongen op het raam terug. De eerste sprong is hoog genoeg om de leibouten aan den affuitstaart de leirigchels te doen verlaten en deze bij het weder neervallen te beschadigen. Bij de groote ladingen van de houwiters springt zelfs het raam zoo hoog op, dat het van de draaipin geraakt en het geheele zamenstel sterk geschokt wordt.

Wordt de middenbalk van het raam door een op de bedding geplaatst steunblok geschraagd, dan vermindert deze werking aanmerkelijk, zoodat het dan uitvoerbaar schijnt met ladingen binnen zekere grenzen, te schieten.

6) *Plongerende schoten uit kanons op vestingaffuiten.*

Men heeft eene nuttige ervaring opgedaan ten opzichte van het gebruik van vestingaffuiten op hooggelegen vestingwerken, door de declinatie op te sporen waaronder men nog kan schieten, aannemende dat men den voordwarsbalk behoorlijk insnijdt en dat de stelschroef de noodige hoogte heeft.

De schietproeven hadden plaats met een vesting 12 \mathfrak{r} en een 24 \mathfrak{r} . De declinatie werd bij den eersten allengs tot op 50 en bij den laatsten tot op 25° gebragt. Men vuurde zoowel met kogels als kartetsen en met $\frac{1}{3}$ kogelzware lading, telkens vijf schoten onder elken hoek. Hierbij werd opgemerkt dat de tappen gedurig uit de tappannen sprongen, maar steeds op dezelfde plaats nedervielen; dit opspringen nam toe bij het vergrooten van de declinatie en bedroeg bij de grootste daling 5 à 6 duim voor den 12, en 5 à 4 duim voor den 24 \mathfrak{r} . De schok dien de affuit door het weder nedervallen van het kanon bekwaam, is het eenige bezwaar dat tegen dit schieten is in te brengen; de affuitstaart springt er door op, zonder dat echter de leibouten de rigchel verlaten. Het voorste gedeelte van het raam krijgt op den voorsten onderlegger een dergelijken schok.

Het Comité is van meening dat daar sterke plongeringen in den regel slechts bij een klein getal schoten noodig zijn, en alsdan de $\frac{1}{3}$ kogelzware lading voldoende zal zijn, de vestingaffuiten zonder nadeel kunnen gebruikt worden voor de bewapening van punten, die eene aanzienlijke plongering vereischen.

7) *Mortieraffuiten.*

Daar de mortierstoelen voor den mortier van 27 duim, volgens de tafels van GRIBEAUVAL geconstrueerd, niet vergunden om den mortier de noodige helling voor het ricochetteren te geven, heeft men in de Artilleriescholen hellende beddingen, wiggen, balkenstellingen enz. aangewend, om dit nadeel weg te nemen, wat intuschen slechts ten deele of onvolkomen gelukt is. Aangezien de Minister van oorlog bovendien de vervaardiging van een aantal mortierstoelen voor de wapening van Parijs bevolen had, zoo verlangde hij door het Comité te worden voorgelicht, of het niet wenschelijk zou zijn aan het model voor de gegoten zijwangen eenige verbeteringen aan te brengen.

Men hervatte alzoo weder de in het jaar 1842 desaangaande gestaakte proeven; er werden twee nieuwe stoelen voorgesteld, waarmede proeven genomen werden in de Artilleriescholen van Besançon, la Fère, Rennes en Vincennes, die volkomen gelukten. Alleen te Besançon en Vincennes sloeg de 22 duims mortier over. Men verbeterde daarop de ligplaats der tappen, waarna ook in beide laatstgenoemde scholen de resultaten gunstig wa-

ren, zoodat de beide nieuwe modellen, benevens de wijzigingen aan de oude te brengen, den 16^{den} December 1848 door den Minister werden goedgekeurd.

8) *Gegoten ijzeren proefmortier.*

Nadat gegoten ijzeren proefmortieren in de plaats van de bronzen gekomen waren, was bij ministeriële beschikking van 17 Mei 1842 de worpsverheid van het te beproeven buskruid op 235, in plaats van op den vroegeren afstand van 225 el bepaald. Bij eene in het jaar 1845 gedane vergelijkende proef in alle buskruid-

fabrieken, bleek intusschen dat de gegoten ijzeren proefmortier eene 5 ellen mindere gemiddelde worpsverheid dan de bronzen proefmortier had. De tegenstrijdigheid tusschen deze en de vroegere uitkomsten, maakte nieuwe proeven noodzakelijk, die dan ook genomen werden in den winter van 1844—1845 en in den zomer van 1845.

Ten gevolge dezer proeven werd bij ministeriële dispositie van 26 April 1846 bepaald, dat de worpsverheid van 225 el, zoowel voor het te beproeven buskruid bij den ijzeren, als bij den bronzen proefmortier voldoende was.

OVER DE OPLEIDING EN AFRIGTING DER KAVALLERIE IN HET ALGEMEEN.

(INGEZONDEN.)

Bij het lezen van den *Spectateur-militaire* 1855, over de maanden Maart, April en Mei, betreffende eenige noodzakelijke verbeteringen in de opleiding der kavallerie, werd ik meer en meer in het denkbeeld bevestigd, en door eene veeljarige onderzinking volkomen overtuigd, dat zulks bij ons ook hoogstnoodzakelijk is, zal de kavallerie in alle deelen aan hare bestemming beantwoorden.

De leiding en regeling van het rijkunstig onderwijs.

Zal de kavallerie in alle deelen, zoowel afzonderlijk als vereenigd, goed geoefend

worden, dan is eene geheele nieuwe regeling en leiding van het onderwijs volstrekt noodzakelijk.

Het is algemeen bekend dat men, jaar uit jaar in, weder met de lessen aanvangt, dan tot de pelotonsschool overgaat, dan tot de eskadronsschool, en eindelijk met de evolutiën begint; wij gelooven dat deze methode voor onze kavallerie ondoeltreffend en als nadeelig voor de instructie te beschouwen is.

1. Omdat de ruiters en paarden of het afzonderlijke rijden (en de ruiters ook nog het behandelen der wapens) weder onttwend waren, of de vereenigde beweging-

gen man en paard weder vreemd voorkwamen, terwijl de kavallerie toch steeds met beide gemeenzaam moest zijn.

2. Dat het nadeelig voor de goede instructie van jonge ruiters is; het afzonderlijk rijden, de grondslag van eenen goeden kavallerist, is nog niet volmaakt als hij bij het eskadron overgaat.

Dit overgaan geschiedt nu het geheele jaar door, en kan alzoo plaats hebben op het oogenblik, dat de eskadrons in de pelotonsschool geoefend worden; daarvan is immers het natuurlijk gevolg, dat de afzonderlijke rijkunst, de goede houding en juiste besturing weldra geheel vergeten of weder verwaarloosd worden, omdat het (om zoo uit te drukken) er nog zoo dun opzit.

Daar komt nu nog bij, dat de rekruten bij het depôt op paarden hebben leeren rijden, die hen den weg aanduiden waarheen, en de bewegingen als het ware van zelve op de kommando's uitvoeren; vervolgens in de gelederen bij het eskadron geplaatst, is het eene onmogelijkheid ooit een goed afzonderlijk ruiter te worden, zonder veel aanleg en ambitie. Er staat nu wel geschreven, dat de houding en besturing steeds in de pelotonsschool moeten onderhouden worden, maar bij onderzinking weet men immers wat daarvan is, en bovendien, welk besturen komt er in rijen en gelederen te pas? dat heeft immers weinig te beduiden, in vergelijking met tirailleurs of verspreide ruiters.

Meestal ziet men dan ook, na den afloop van de najaars-exercitiën, als men de 2de klasse formeert, dat de jonge ruiters slechter houding hebben, en de hulpen

slechter aanwenden, dan toen zij in het eskadron overgingen; niets is natuurlijker, niets is gemakkelijker te begrijpen, dan dit; het is een gevolg van de tegenwoordige methode van de kavallerie af te rigten.

3. Een derde nadeel van de tegenwoordige methode is, dat ook zelfs de oudere ruiters van de 1ste klasse te weinig in de afzonderlijke rijkunst worden geoefend.

April en *Mei* zijn daarvoor bestemd en wel 2 malen in de week (en eenmaal in marshtenue), dat is 18 malen in het jaar; rekt men nu de dagen daarvan af, dat men niet exerceert, de wachten, verloven, het hospitaal, dan is het al heel wel, als ieder ruiter 9 à 10 malen in de afzonderlijke afrigting geoefend wordt; welke uitkomsten zulk een gering getal lessen moet opleveren, is zonneklaar.

Met de oefening in de pelotons- en eskadronsschool is het niet beter gesteld.

In *Junij* tweemaal in de week in de pelotonsschool, dat is 9 malen; volgens mijne berekening, als boven, zullen de manschappen deze welligt vier- à vijfmalen bijwonen. Een grondig onderrigt in de pelotonsschool is dus eene volslagen onmogelijkheid, en toch wordt het van de chefs gevegd.

In *Julij* heeft bij de eskadronsschool hetzelfde plaats.

Hoe is het nu mogelijk dat kavallerie, die zoo weinig in de afzonderlijke en vereenigde bewegingen geoefend wordt, goed afgerigt kan worden?

Een ander en niet minder groot nadeel

is, dat de kavallerie te weinig te paard stijgt.

Volgens het reglement is dit van 1 April tot November voor beide klassen 5 malen in de week, en gedurende de wintermaanden voor de 1ste klasse ook 5 malen; doch voor de 2de klasse 3 malen; rekent men de wachten, de verloven, de dagen in het hospitaal en de dagen van slecht weder daarvan af, dan zal in den regel de 1ste en 2de klasse in de zomermaanden tweemaal in de week te paard stijgen.

Een regiment kavallerie moet alle dagen, als het goed weder is (de Zaterdag uitgezonderd), te paard stijgen, en alleen op de dagen van slecht weder te voet exerceren, theorie houden, schermen enz., waartoe alsdan in ons klimaat een genoegzaam aantal dagen zullen overblijven, daar toch steeds het rijden het hoofddoel, en het exerceren te voet eene nevenzaak is en blijft.

Gedurende de evolutiën is viermalen in de week voldoende. *Maandag, Dingsdag, Donderdag en Vrijdag.*

Wij zouden alzoo voorstellen om de oefeningen op de volgende wijze te regelen:

Van 15 November tot 1 Maart.

Alle dagen, indien het weder zulks toelaat — de paarden opgedekt en opgetrensd — oefent men alle ruiters die niet tot afrigting van remonte- of verbeteren van bedorvene paarden gebezigd worden;

- 1) In het op- en afmarcheren, pelotons formeren, formatiën in bataille en frontmarschen, enz.
- 2) De tweede herhaling in de afzon-

derlijke rijkunst; de ruiter verspreid op het terrein, met tweeën of vieren uit ieder peloton op afstanden afgemarcheerd, doet men hen alle gangen, wendingen en volten op tusschenruimte door signalen van de trompet uitvoeren.

Laat de grondgesteldheid op het exercitie-velde of wel het koude weder zulks daarop niet toe, dan voere men de voorgestelde bewegingen op goede gebaande en breede wegen uit.

- 3) Nu en dan patrouille rijden, ook op de deken.
- 4) Eenmaal in de 14 dagen wordt het regiment, of het gedeelte dat in een garnizoen vereenigd is, in marsch-tentue vereenigd, om evolutiën of velddienst-oefeningen uit te voeren.
- 5) Theorie, exercitie te voet, schermen, voltige enz. bij slecht weder.

AANMERKING.

Gedurende de wintermaanden zijn de paarden stalvrolijk, dartzel; dien ten gevolge begint men het rijden in rijen en gelederen, om de paarden eerst te bedaren. De ondervinding heeft mij geleerd, dat de paarden alsdan veel minder springen, en men met ruiters, die nog niet zeer vast op de deken zitten, of dit afgewend zijn, menig ongeluk voorkomt.

Gedurende de voorjaars- en zomer-exercitiën beginne men met de afzonderlijke oefeningen.

De lessen in den winter geregeld te willen uitvoeren, is in ons koud en afwisselend klimaat eene onmogelijkheid;

het daartoe vereischt noodig aantal rijbanen ontbreekt in alle garnizoenen; het is al zeer wel als men er één heeft voor rekruten en remontepaarden.

Van 1 Maart tot 1 Mei.

Vijf malen te paard uitrukken, drie malen in de week de paarden opgestangd en opgezadeld.

Eerste herhaling.

- 1) De pelotons in bataille staande, man voor man doen defileren voorbij de pelotonskommandanten in stap, draf of galop, om de goede houding en besturing nauwkeurig gade te slaan.

Tweede herhaling.

- 2) De afzonderlijke rijkunst.

Derde herhaling.

- 3) De bewegingen in de pelotonsschool.
- 4) Eenmaal in de week evolutiën of velddienst in marschtenue.
- 5) Eenmaal schijfschieten te voet of velddienst.
- 6) Theorie, exercitie te voet, voltige, schermen enz. bij slecht weder.

AANMERKING.

Het defileren moet steeds op 10 of 20 passen afstands plaats hebben, naarmate zulks in den stap, draf of galop geschiedt.

Bij dit defileren kan men de ruiters voor

6. D. N°. 10.

zich doen halthouden, teruggaan of eene volte uitvoeren, hetzij met of zonder bewegingen van de sabel, om zich van de goede houding en besturing te verzekeren.

Gedurende de maand Maart rijden de ruiters nog zonder sabel, en in April slechts met de sabel gewapend.

De afzonderlijke rij-les bestaat in het nauwkeurig uitvoeren van eenige weinige bewegingen der lessen.

Het schijfschieten neemt met de maand April eenen aanvang en zal alleen bij fraai weder uitgevoerd worden, moetende de ruiters steeds te paard naar het terrein rijden, om deze aan het vuren te gewennen; terwijl het eene gedeelte naar de schijf schiet, moet het andere in de velddienst geoefend worden. De oudere ruiters, die reeds te voet naar de schijf hebben geschoten, moeten voortaan steeds te paard vuren.

Van 1 Mei tot Julij.

Vijf malen te paard uitrukken.

Drie dagen

Eerste herhaling.

- 1) Defileren man voor man voor de pelotonskommandanten.

Tweede herhaling.

- 2) Het tiraileren.

Derde herhaling.

- 3) Eskadronsschool.
- 4) Eenmaal in de week evolutiën of velddienst in marschtenue.
- 5) Eenmaal schijfschieten of velddienst.

- 6) Theorie, voltige, exercitie te voet bij slecht weder.

AANMERKING.

Hoewel in den regel de troep nu met volle wapenrusting moet uitrukken, kan de kolonel ook gelasten, bij uitzondering, den troep, alleen met den sabel gewapend, te doen exerceren.

Bij het defileren voor de pelotonskommandanten plaatst de eskadronskommandant zich heden bij dit, morgen bij dat peloton.

De ruiters als tirailleurs verspreid zijnde, doet men hen wendingen en volten in de verschillende gangen op signalen van de trompet uitvoeren, hetzij met, hetzij zonder bewegingen van de sabel.

Gedurende het tirailleren kieze men de geschiktste paarden en ruiters uit, om later als tirailleurs bij de evolutiën gebruikt te worden.

Van 1 Julij tot 1 September.

Vier malen in de week te paard stijgen.

- 1) Afzonderlijke rijkunst gedurende een half uur.
- 2) Twee uren exercitiën in de evolutiën.
- 3) Eenmaal in de week in marschenuc uittrekken.
- 4) Eenmaal in de week schijfschieten of velddienst.

AANMERKING.

Om de afzonderlijke rijkunst uit te oefenen, doet men in ieder peloton met

eenen, tweeën of vieren op afstanden en tusschenruimte afbreken, om de verschillende gangen uit te voeren, halthouden, wendingen en volten te maken, alles op signalen van de trompet, zooveel mogelijk met bewegingen van den sabel.

Van 1 September tot 20 October.

Viermalen in de week.

Velddienst, veldmanoeuvres met veronderstellingen in den geest als bij Berlijn in 1855 hebben plaats gehad.

AANMERKING.

De veronderstellingen moeten steeds schriftelijk één of twee dagen te voren aan de officieren worden medegedeeld, en na afloop van de manoeuvres aan het departement van oorlog worden opgezonden.

Voor het overige schaffe men alle instructie-rapporten en schrijverijen af, waarmede men meer te doen heeft dan met de exercitie zelve; immers vóór 1850 bestond niets van dien aard; of men legge een dagboek aan, even als in Pruisen, waarin alles dagelijks wordt opgeteekend en dat de generaals bij hunne inspectiën nazien.

Van 20 October tot 15 November.

Rusten, drie malen in de week wandelrijden gedurende een uur.

AANMERKING.

Permissiën en verloven kunnen nu in

ruime mate aan onderofficieren en manschappen gegeven worden.

Door deze methode worden de afzonderlijke en de vereenigde oefeningen beter geleerd en beter onderhouden, de jonge paarden en jonge ruiters worden meer en meer in de afrigting volmaakt, en een regiment is steeds het geheele jaar door voor de beide vechtwijzen (afzonderlijk en in rijen en gelederen) geschikt, wat toch het hoofddoel der afrigting van een regiment moet zijn.

Een derde hoofdgebrek is, wat de afzonderlijke afrigting betreft, de inrigting, de uitvoering en toepassing der lessen.

Daarin vindt men:

- 1) Veel te veel bewegingen.
- 2) Worden de ruiters daarin niet genoodzaakt tot een zelfstandig en nauwkeurig besturen.

De ruiters rijden werktuigelijk achter elkander aan, en voeren op het kommando van *marsch* gelijktijdig de beweging uit, of volgen hunne voorlieden; de paarden zijn daaraan zoo gewoon, dat zij als het ware de beweging van zelve uitvoeren; de ruiter behoeft dus geene hulpen of ze slechts onbeduidend aan te wenden; het paard voorkomt dus niet zelden den ruiter en wijst hem den weg; maar komt nu zulk een ruiter buiten op een paard, dat niet zeer gedwee is, dan kan hij daarmee niet terecht, en het onvoldoende van zijne rijkunstige bekwaamheid is blijkbaar.

De lessen zijn het middel om de ruiters de goede houding te doen verkrijgen en hen met de wijze van besturen bekend te maken, maar zij zijn onvoldoende om de ruiters dien trap van volmaking te doen verkrijgen, die de kavallerist moet bezitten.

Wij zouden dien ten gevolge in overweging geven of het niet beter zoude zijn:

- 1) De lessen met een aantal bewegingen te verminderen, en zich alleen te bepalen tot diegene, die een ruiter moet kunnen uitvoeren en daarin bestaande, dat hij:
 - 1) Zijn paard in de drie gangen in beweging kan stellen.
 - 2) Daaruit halthouden.
 - 3) Teruggaan.
 - 4) Regts en links wenden.
 - 5) Eene volte regts en links, en
 - 6) Regts- en linksomkeert maken.
 - 7) Regts en links aansluiten, en
 - 8) Vlug op het midden zijn paard omwenden.
 - 9) Rennen en springen.
- 2) Deze bewegingen, zoodra de goede houding verkregen is en de ruiters met de besturing bekend zijn, zóó toe te passen en te doen uitvoeren, eerst in de manège en daarna op het open terrein, dat de ruiters wel genoodzaakt worden de hulpen goed en nauwkeurig in werking te brengen, en vervolgens
- 3) De wendingen en volten doen uitvoeren, de ruiters met tweeën of vieren rijdende, hetgeen eene zeer nauwkeurige besturing en oplet-

tendheid vereischt; bovendien heeft deze oefening iets aangenaams, iets opwekkends.

De oefening in de velddienst.

Onder de voornaamste en moeilijkste oefeningen, kan men nog rekenen de oefening voor de kavallerie in de velddienst, en hoewel niemand dit kan betwisten en iedereen doordrongen zal zijn, dat onze kavallerie goed in de velddienst moet afgerigt zijn, en iedereen zal toestemmen, dat daartoe eene goede oefening in tijd van vrede wordt vereischt, blijft nogtans de afrigting en de opleiding in de velddienst allergebrekkeligst en onvolledig.

De gevolgen daarvan zijn gemakkelijk te berekenen, als men bedenkt in welk eenen toestand zich een leger bevindt, dat geene kavallerie heeft die haar goed bewaakt, *éclaireert* en van alles berigt geeft; zulk een leger is aanhoudend blootgesteld aan alarmeringen, overvallen, en blijft steeds onzeker omtrent de sterkte, de beweging en stelling des vijands, waarop toch alle ondernemingen gegrond moeten zijn, zoodat het beramen van goede operatiën of dispositiën eene onmogelijkheid wordt en de veldheer en het leger steeds in eenen beklagenswaardigen toestand zullen verkeerem.

De redenen, dat de oefeningen in de velddienst bij ons zeer veel te wenschen overlaten, zijn de volgende:

Ten eerste wordt daaraan veel te weinig tijd besteed; van 15 September tot 1 November, dat is zes weken, stijgt men drie

malen te paard in de week, dat is 18 malen; men moet de evolutiën dan afwisselen met de velddienst; veronderstellende nu, dat men eenmaal de evolutiën tegen twee malen de velddienst uitvoert, dan wordt een regiment 12 malen in een jaar in een dienstvak geoefend, dat het hoofdbedrijf van ons wapen moet zijn en het moeilijkst te leeren is.

Ten tweede, omdat zij veel moeilijker is te onderwijzen; immers de vereenigde bewegingen worden op kommando's en signalen uitgevoerd; alles is daarbij onder bereik van de stem en trompet, terwijl bij de velddienstoefeningen iedereen aan zichzelf overgelaten is, naar eigen oordeel moet handelen; de misslagen kunnen niet zoo goed verbeterd worden, ook hebben niet alle officieren den tact en de kunde zulk een onderrigt goed te leiden, en daar de evolutiën gemakkelijker te kommanderen zijn, onttrekt men zich zooveel mogelijk aan de velddienst.

Ten derde bestaat er een volslagen gebrek aan eene goede handleiding, volgens welke men de troepen in de velddienst moet oefenen, alsmede een voorschrift voor de velddienst in het algemeen.

Ten vierde ontbreekt het in vele garnizoenen aan een goed terrein voor de oefeningen in de velddienst.

Behalve dat de oefening in de velddienst voor den oorlog noodzakelijk is, zal eene goede oefening daarin bovendien eenen zeer gunstigen invloed op de afrigting van den ruiters, onderofficier, officier en ieder in zijne betrekking uitoefenen.

De rijkunstige bekwaamheden worden er meer en meer door ontwikkeld, want

daar de ruiters verspreid zijn, worden zij wel genoodzaakt hunne paarden te besturen, dat in het gelid in de lessen het geval niet is; daar wordt alles werktuigelijk op kommando's uitgevoerd, die de paarden ten laatste zelve verstaan; bovendien leert de velddienst ieder in zijne betrekking beter denken, zelfstandig handelen, partij van het terrein en de omstandigheden te trekken; de geest- en denkvermogens worden meer ontwikkeld, de onderofficieren en officieren leeren veel beter troepen aanvoeren, en hunne theoretische kennis zullen zij leeren toepassen. Zoowel als dus door den kleinen oorlog de beste en ondernemendste kavallerie-officieren gevormd zijn, evenzoo zullen in tijd van vrede door goede velddienst-oefeningen de officieren en de troepen beter voor den oorlog afgerigt worden.

Behalve dat onze kavallerie niet in de velddienst geoefend wordt, wordt zij ook niet genoeg in snelle en groote marschen geoefend, wat toch ook een hoofdvereischte is.

Bij deze nuttige en noodzakelijke oefeningen moet men zich wel van overhaasting en overdrijving wachten; de paarden moeten aan groote marschen gewennen, zonder te bederven, en de grootte der marschen moet men regelen naar de krachten onzer paarden, en niet naar de kavallerie van ABD-EL-KADER of van de Pruisische kavallerie onder SEIDLITZ; wij zouden dus

voorstellen om jaarlijks tegen den manoeuvre-tijd (bijv. 20 Julij) daarmede aan te vangen, die, om het ceentoonige daarvan te benemen, met velddienstoefeningen of manoeuvres tegen eenen veronderstelden vijand moesten afgewisseld worden.

Men zoude daarbij een bivouac kunnen betrekken, posten uitzetten, afzadelen, voederen en, in een woord, alles doen wat dagelijks in den oorlog voorvalt, zoodat aan onze ruiters bij dergelijke voorkomende omstandigheden niets vreemd voorkwam, wat thaus het geval zoude zijn, indien men onverwachts te velde moest trekken.

Kan men maar eenigzins vermoeden dat het oorlog zoude kunnen worden, dan spreekt het van zelf dat men met de voorbereidende oefeningen terstond moet beginnen.

Hoewel nu iedereen overtuigd zal zijn dat de kavallerie in alle deelen, en vooral ook in de velddienst, grondig onderwezen moet zijn, en ieder toestemmen zal dat een grondig onderrigt in het eene of andere onderwerp eene *onmogelijkheid* is, zoodra daaraan slechts 6 à 8 lessen besteed worden, zal nogtans eene betere en doelmatiger indeeling en regeling van het onderwijs, hoe noodzakelijk ook, wel tot de vrome wenschen blijven behooren.

EEN OUD KAVALLERIST.

De Redactie kan zich met de strekking van dit Artikel wel vereenigen, zonder

alle punten op zich-zelve goed te keuren. Zoo bijv. mag men den tijd voor de af-

rigting der rekruten wel wat kort genomen achten; de gevolgen toch daarvan zijn, dat het geleerde maar oppervlakkig is, waarom het noodzakelijk is de ruiters jaarlijks meer in de lessen te oefenen. Zijn de depôts 't geen zij wezen moeten en hebben zij de rekruten en remonte-paarden voor de veldeskadrons afgeleverd, dan is het de pligt van de chefs om de opleiding dier manschappen en paarden te doen volmaken. Men moge aannemen dat het rijden in rijen en gelederen niets beteekent, wij vermeenen dat bij goede kavallerie de juiste uitvoering der bewegingen in massa van de individuële instructie afhangt, en het dus zeer noodzakelijk is dat er in de rijen en gelederen goed gereden wordt en ieder daar opmerkzaam op is. Als de schrijver aan-

neemt dat er te veel bewegingen in de lessen voorkomen, waarom stelt hij er dan nog weder nieuwe voor? De velddienst-oefeningen zijn zeker zeer nuttig en wenschelijk, mits men, de depôts goed georganiseerd zijnde, jaarlijks eene maand nam, om met de vier veldeskadrons van een regiment eene militaire promenade in 't groot te maken, en gedurende dien tijd bivouacqueerde. Men kon dan veld-dienst-oefeningen en groote marschen maken, en door leveranciers in de behoeften doen voorzien. Het materieel en personeel zouden er wel wat door lijden, maar het gouvernement zou er bij winnen; het zou dan weten op wie men ten allen tijde kon blijven rekenen.

De Redactie.

DE OOSTZEE,

HARE GOLVEN EN EILANDEN, BENEVENS DE RUSSISCHE HAVENS EN VESTINGWERKEN.

(MET PLANS) (1).

De expeditie der Britsche vloot in de Oostzee, waarbij zich weldra ook een Fransch eskader zal voegen, heeft te regt de algemeene aandacht van Europa getrokken en iedereen de oogen doen vestigen op de gebeurtenissen die daar kunnen plaats hebben. Terwijl velen in verwachting waren spoedig 't berigt te hooren, 't zij van de vernieling der Russische vloot te Reval of Helsingfors, of van 't bombar-

dement van Sweaburg, of van een aanval op de geduchte vestingwerken van Kroonstadt, door het gelukken waarvan Petersburg zou blootleggen; voorspelden anderen der zaak meer kundig, dat dergelijke ondernemingen niet zoo ligt zullen plaats hebben; doch zien ook deze niet te min, even als eerstgenoemden, met gespannen verwachting uit naar hetgeen de geduchte vloot zal uitrigten.

Het kan daarom in het tegenwoordig oogenblik niet onbelangrijk zijn een kort

(1) Deze zullen in het volgend Nummer voorkomen.

overzicht te geven van de Oostzee, hare voornaamste golven, eilanden, de havens en forten aan hare oevers, tot Rusland behoorende.

De Oostzee, tusschen 54° en 66° noorderbreedte en 15° en 20° oosterlengte gelegen, heeft eene lengte van ongeveer 550 uren op 60 uren breedte. Eb en vloed hebben er weinig of niet plaats; daarentegen is de waterstand ongelijk, terwijl in alle jaargetijden, vooral in den herfst, na veelvuldige regens eene rijzing van verscheidene voeten opgemerkt wordt. De stroomen zijn er, even als in alle middelandsche zeeën, zeer gevaarlijk; de gewone rigting is noord-noord-oost of west-zuidwest; de snelheid verschilt en wordt nu eens vertraagd, dan bespoedigd door de hier en daar gelegen eilanden en rotsen, of door den grooteren toevoer van water; evenzoo heeft er verschil in den stroom plaats; de hoofdrioting is echter van het oosten zuidwestwaarts, van de zijde van Tornea en Petersburg, naar de kusten van Pommeren en Denemarken.

De winden zijn in deze zee zeer onregeldd en ongestadig; echter heeft men opgemerkt dat de oostenwind het meest in 't voorjaar, de westenwind in 't najaar heerscht. In de maanden Junij en Julij heeft men dagen dat er eene volmaakte windstilte is. De plotselinge windveranderingen, de menigvuldige en zware stormen, de weinige waterdiepte, het groot getal klippen langs de Zweedsche en Finsche kusten, en de zandbanken langs de Pruissische kust, maken de vaart in de Oostzee in 't algemeen zeer gevaarlijk. De korte golven, die dikwijls tegen elkander

inslaan en breken, verheffen zich soms tot eene aanzienlijke hoogte.

Reeds in de maand October vertoont zich het ijs in de Bothnische en Finlandsche golven; stormen scheuren de ijsvelden aan stukken en drijven de schotsen verward dooreen naar het zuidelijk gedeelte der Oostzee, waar, bij de gewoonlijk strenge koude van de maand December, zich eene verbazende ijsmassa opeenhoopt en vastzet, waardoor de vaart geheel gestremd wordt.

Van het Kattegat vaart men door de Sund, de Groote en de Kleine Belt in de Oostzee. De eerste dezer engten wordt het meest gebruikt; zij scheidt het Deensche eiland Zeeland van Zweedens zuidoostkust. In het naauwste is deze engte nog bijna 4000 el breed; zij heeft eene diepte van 5 tot 20 vademen; terwijl men bevonden heeft dat de stroom op eene diepte van 4 à 5 vademen eene tegenovergestelde rigting heeft, welke in snelheid met de diepte toeneemt.

De Groote Belt tusschen Funen en Zeeland is 20 uren lang en 7 à 8 breed; de diepte verschilt van 5 tot 20 vademen; er zijn vele kleine eilanden en gevaarlijke banken. In den zomer geschiedt de overvaart tusschen de beide eilanden in drie uren; des winters maakt het ijs haar zeer moeilijk; zij geschiedt dan deels in booten, deels in sleden.

De Kleine Belt scheidt Funen van de oostkust van Jutland; op haar smalste gedeelte is de breedte dezer engte 1500 à 2000 el; zij heeft eene diepte van 4 tot 20 vademen. Er zijn vele ondiepten, de stroom is sterk, de oevers zijn laag en de landing is gemakkelijk.

Is men deze engten door, dan ontmoet men, de Oostzee verder invarende, achtervolgelyk de eilanden Bornholm, Oland en Gothland, die allen, even als de geheele noordwestelijke kust, aan Zweden behooren. De zuidelijke kust, ter lengte van honderd uren, behoort aan Pruissen; de oostelijke en noordoostelijke, tot aan het eind der Bothnische golf, aan Rusland, evenzoo de eilanden Oesel, Dago en de Alandsche eilanden.

De Zweedsche kust is over 't algemeen hoog, met klippen, eilandjes en rotsen bezaaid, die vele inhammen, baaijen en engten vormen.

De kusten van Pruissen, Mecklenburg, Holstein en Denemarken zijn laag, zandig en met eene menigte gerolde steenen bedekt, die hier en daar eene soort van dijken vormen. De Oder, de Weichsel en de Niemen stroomen aan de zuidelijke kust in zee uit. Stettin, Dantzig, Konigsbergen en Memel zijn hier de voornaamste havens.

De Russische kust heeft van den mond der Niemen tot aan dien van Tornea, als men al hare inhammen, kapen en landtongen volgt, eene lengte van meer dan 500 uren. De havens aan deze kust, de eilanden Oesel, Dago en de Alandsche eilanden, zijn de punten waartegen de vereenigde vloot hare krachten zal moeten beproeven, en die wij derhalve wat nader zullen beschouwen.

De Alandsche eilanden.

De Alandsche archipel ligt aan den ingang der Bothnische en ten westen der

Finsche golf. Hij bestaat uit den doolhof eener menigte grootere en kleinere eilanden en rotsen, die te zamen eene uitgebreidheid van 1½ mijlen in de lengte en 10 in de breedte hebben. Het voornaamste dier eilanden, waarnaar de overige geheeten zijn, is 9 mijlen lang en 7 breed, en heeft eene bevolking van ongeveer 14000 zielen, die zich hoofdzakelyk met landbouw, jagt en vischvangst bezighouden. Men teelt er rogge en gerst, ook vee, waarvoor goede weiden zijn; de houtrijke en doorsneden kust levert goede ankerplaatsen op, die echter weinig bezocht worden.

In den archipel is, te midden van een aantal rotsen, een klein eiland, door loodsen bewoond, die op kosten van het Russische gouvernement onderhouden worden voor de postdienst en ten gerieve van reizigers; ook is een telegraaf op dit punt gevestigd.

In dezen geheelen archipel is geen enkel handel-, maritiem- of militair etablissement, waarvan de verovering of vernieling iets zou afdoen; slechts eenige verschansingen van weinig belang hebben de Russen er eenigen tijd geleden aangelegd. Willen de Engelschen zich dus van het eiland Aland meester maken, om, gelijk het heet, de Bothnische en Finsche golven te sluiten, weinig of geen moeite zal hun zulks kosten; maar is de verovering gemakkelijk, moeilijker is de verdediging en het behoud; daartoe herinnere men zich slechts dat het eiland gedurende zeven maanden in 't jaar door het ijs aan het vaste land verbonden, en bijgevolg geïsoleerd is van de vloot der westersche mogendheden, terwijl het aan de Russische magt dan

niet moeilijk kan vallen de bezetting te overweldigen.

De eilanden Oesel en Dago.

Beide eilanden dekken den ingang der golf van Lijfland of Riga; zij hebben eene bevolking van ongeveer 45000 zielen, die van den landbouw en de vischvangst leven; zij zijn door een kanaal van vijf à zes uren van de kust gescheiden. De voornaamste plaats is Arensburg, op de zuidkust van Oesel, hebbende eene gemakkelijke maar ondiepe haven; diepgaande schepen moeten op de reede, op een grooten afstand van de haven blijven; de stad heeft eenige overblijfselen van oude vestingwerken; op geen der beide eilanden is echter een maritiem of militair etablissement van eenig belang.

Riga.

Deze stad ligt op den regter Duna-oever, drie uren van de zee; het is een zeer bezochte haven, waar veel Engelsche en Schotsche handelaars gevestigd zijn. De

stad heeft ongeveer 60000 zielen, is gebouwd op een zandachtig en laag terrein, wat dikwijls overstroomd wordt; zij heeft vrij goede, schoon geen geregelde vestingwerken; het fort Dunamunde, aan den mond der Duna, beschermt haar volkomen van de zeezijde; de voorsteden op den linker Duna-oever zijn prachtig gebouwd en maken een fraai gedeelte uit; des zomers ligt een schipbrug tusschen de stad en hare voorstad van 900 ellen lengte. De haven is veilig, maar niet diep; er zijn uitgestrekte en welvoorzien arsenalen; CATHARINA II begiftigde de stad met groote voordeelen. In 1812 hebben de Franschen de voorsteden voor een deel verbrand. De haven dient uitsluitend voor den koophandel, en heeft geen regtstreeksch militair belang; de stad kan alleen door landings-troepen aangevallen worden; de vereenigde vloot kan er van wege de ondiepte der golf en van de rivier niet komen.

(Wordt vervolgd.)

NOG EEN WOORD OVER DE 1ste LUITENANTS DER INFANTERIE.

In n°. 8 van den loopenden jaargang van de *Nieuwe Spectator*, wordt door den schrijver van het ingezonden stuk «*Aanvulling der ontbrekende artillerie-officieren*,» het voorstel van X. voorkomende in ons 7de Nummer, om de traktementen van de 1° luitenants der infanterie met f100 te vermeerderen, *kras* genoemd en daarbij gesproken van «de aanmatiging in dat voorstel opgesloten.» Daar de schrijver in datzelfde artikel het billijke voorstel doet om al de luitenants-traktementen,

die sedert bijna veertig jaren dezelfde gebleven zijn, terwijl alle uitgaven, die een officier doen moet, voorzeker de helft hooger geworden zijn, te verhoogen, is dat *krasse* en *aanmatigende* dus alleen gelegen in de omstandigheid, «dat de vaste band van eendragt die alle deelen van ons legertje verbinden moet,» verbroken dreigt te worden, omdat X. bij het voorspreken der belangen van zijn wapen niet ook die van de artillerie heeft behartigd, of liever op den voorgrond ge-

zet. Wij zien het billijke van dat verwijt niet in. Hoe, wanneer de infanterie-officier met het oog op de hoogere traktementen die de artillerie-officier nu gedurende veertig jaren in alle rangen genoten heeft, eens de aanmerking waagde, dat de tijd voorbij is, waarin men genie en artillerie uitsluitend de wetenschappelijke wapens noemde, wanneer hij daarbij de opmerking voegde, dat het nergens uit blijkt dat men van de aspirant-luitenants der artillerie tegenwoordig meer aanleg vordert dan van die der infanterie, zoo als duidelijk is uit de regeling na de jaarlijksche aspiranten-examens aan de Akademie voor de zee- en landmagt, waarbij alle aspiranten op ééne ranglijst worden gebragt en de best voldaanhebbende bij het *wapen hunner keuze* en niet bij de *artillerie of genie* geplaatst worden; wanneer hij daarbij de berekening maakte, dat voor de hoogere jaarlijksche bijdrage van de kadetten der artillerie te Breda, waarvan de schrijver ook spreekt, en die voor de vier jaren gezamentlijk f600 bedraagt, een jaarlijksch inkomen van f100 eene vrij goede intrest mag genoemd worden, wanneer hij op grond van dit alles, als er sprake is van beurten, mogt beweren, dat de artillerie reeds in 1815 hare beurt gehad heeft, dan, dunkt ons, zou hij in ver-

zoeking kunnen komen, te vragen aan wiens zijde hier de «aanmatiging» is. Naar ons inzien is het beter dit punt niet aan te roeren, dan onder voorwendsel van de eendragt te bewaren, het gevoel der infanterie-officieren, door het voorwenden van eene niet bestaande superioriteit, te krenken. Wij zouden deze regels niet geschreven hebben, wanneer de schrijver van de «*Aanvulling enz.*» zich bepaald had om te wijzen op het billijke, om in den tegenwoordigen tijd de traktementen te verhoogen; wij beamen dat ten volle, maar voor te slaan, dat *eerst*, voor men verder gaat, het traktement van een luitenant der artillerie, die pas de Akademie verlaat, gelijk gesteld zou worden met dat van den infanterie-officier, die negentien jaren in den luitenants-rang gediend heeft: hij duide het ons niet ten kwade, wanneer wij de vrijheid nemen zulk een voorstel *kras* te noemen.

Of wij overigens, afgezien nog van de voorgaande beschouwingen, in ons tijdschrift, dat voor de vrije wisseling van denkbeelden in het leger steeds zijne kolommen openstelt, een ingezonden artikel met onze aanmerkingen denken te voorzien, houden wij liefst aan ons eigen oordeel overgelaten.

De Redactie.

BOEKBESCHOUWING.

GESCHIEDENIS VAN HET 4de REGIMENT DRAGONDEERS, door den luitenant-kolonel J. C. FUNDTER, kommandant van het korps jagers te paard. Te Nijmegen, bij J. F. THIEME, 1835.

Het strekt ons altijd tot genoegen wanneer wij de verschijning eener regiments-geschiedenis kunnen aankondigen. Het hooge nut dezer soort van geschiedenissen hebben wij zoo menigmaal betoogd, en dit nut wordt — vertrouwen wij — in onze dagen zoo algemeen begrepen, dat het wel overbodig zal wezen daarover verder uit te wijden. De luitenant-kolonel FUNDTER heeft dan ook zeer prijsselijk gehandeld door de bouwstoffen, waarover hij beschikken kon, niet ongebruikt te laten liggen, maar ze te verwerken tot een geheel, wat ten blijvend aandenken kan strekken voor een korps dat uitstekende diensten heeft bewezen, en tot welks onthinding geen andere redenen bestonden dan de drang der omstandigheden, die doortastende bezuinigingen gebiedend noodzakelijk maakte. — Aan dien drang zijn ook het 9de en 10de regiment infanterie en het later het oude 6de huzaren opgeofferd, allen korpsen die schoone herinneringen hadden en die wij hopen dat weldra hunne geschiedschrijvers mogen vinden.

Het eerste ontstaan van het 4de regiment dragonders dagteekent uit de laatste

dagen van het jaar 1813. Van dien stond af tot aan de ontbinding, worden zijne lotwisselingen door den luitenant-kolonel FUNDTER geschetst. Wij vonden in die schets een aantal leerzame bijzonderheden vermeld, die zoo geheel in regiments-geschiedenissen te huis behooren, dewijl zij in het verhaal van eenen oorlog of van eenen veldtogt, ja zelfs van eenen slag niet kunnen opgenomen worden. Om daarvan slechts eenige voorbeelden te noemen, verwijzen wij naar bladz. 14, waar de moed en het beleid vermeld worden waarmede de dragonders DEBUSMAN en BRANS, na krijgsgevangen te zijn gemaakt (17 Junij 1813), hunne vrijheid hernamen. De eerstgenoemde, «op den weg, ter bewaking van twee paarden, waarvan de ruiters in eene herberg gingen, aan de deur achtergelaten zijnde, besteede een der paarden, nam het andere aan de hand en kwam behouden bij het regiment aan.» De dragonder BRANS was minder gelukkig: «De ruiter die hem geleidde liet hem te paard blijven; eensklaps trekt BRANS de sabel, houdt zijnen vijand neer en keert terug; doch naauwelijks een half uur gereden hebbende, wordt hij door drie ruiters aangevallen, en ofschoon zich dapper werende, door een' goed aangebragten sabelhouw over het aangezigt, buiten gevecht gesteld; met een zakdoek verbonden en te voet langs de Dijle geleid wordende, springt hij in het water, zwemt over en

is vrij.» — Op bladz. 16 vinden wij uitmuntende maatregelen van goede orde, door den kolonel RENNO, gedurende den slag van Waterloo aan het regiment voorgeschreven, en op bladz. 19 eene episode, die in onze oogen een voorbeeld is van de soort van gebeurtenissen, waarmede een regiments-geschiedschrijver zich behoort bezig te houden. «In linie staande — te Waterloo — kwamen onophoudelijk van deze kurassiers en jagers (vijanden) langs het front rijden, die dan de pistool of de karabijn op het regiment losstten, en de onzen tot een tweegevecht uitdaagden; en, ofschoon zulks door menigeen werd aangenomen, waren nogtans onze jonge menschen daarin niet genoeg bedreven.» Het komt ons voor, dat wij het houden dier tweegevechten verboden en getracht zouden hebben deze vijandelijke ruiters op eene andere wijze te verwijderen; maar dit raakt den aanvoerder, en niet den geschiedschrijver, die wel heeft gedaan het voorval te boeken.

Over de gebeurtenissen in 1850 vinden wij hier nog menige merkwaardige bijzonderheid; de bijna totale slooping van het regiment in dat jaar, zijne wederoprigting of liever aanvulling en de talloze moeilijkheden daarmede gepaard, worden omstandig beschreven; hierna volgt de vermelding der uitmuntende diensten door het korps in 1851 bewezen, waaronder vooral behoort het nemen van vijf stukken geschut, op den 8sten Augustus van dat jaar. Andermaal deelt de schrijver hier een aantal dier kleine en leerzame feiten mede, die slechts in regiments-geschiedenissen kunnen opgenomen worden; hij beschrijft vervolgens beknopt de laatste kantonnements- en levensjaren van het korps, en eindigt met een hartelijk woord over zijne ontbinding.

Wij houden ons verzekerd dat de beschrijving der lotgevallen van het 4de regiment dragonders bij velen weerklink zal vinden.

BRIEFWISSELING.

Aan den volgenden brief, ons door een officier uit het Oost-Indische leger van daar toegezonden, verleen en wij gaarne eene plaats. *De Redactie.*

In de *Nieuwe Rotterdamse Courant* voor O. I. van 25 Junij 1855, komt een artikel voor, over het gebrek aan offi-

cieren bij het Indische leger. De schrijver geeft met regt als voornaamste redenen aan, dat er in Indië geene doelmatige inrigting tot vorming van officieren bestaat, en dat er zooveel oudere officieren met pensioen afgaan.

Mijns inziens heeft hij echter verzuimd daarin nog van iets te spreken, dat ins-

gelijks van grooten invloed is op het verlaten van de dienst door nog jeugdige en krachtvolle menschen. Ik bedoel de reeks van jaren die een officier in Indië moet hebben doorgebracht, alvorens hij aanspraak op verlof maken kan. Vijftien jaren moet hij daartoe aldaar onafgebroken gediend hebben. Nu hebben zeer velen na dien tijd, of op een paar jaren na, aanspraak op pensioen; bindt hen niets aan Indië, dan gaan zij met verlof, en, bevalt Holland hun, zoo vragen zij daar hun pensioen, te meer daar de terugreis over zee niet veel aanlokkelijks heeft. Anderen, die voor hun pensioen nog eenige jaren moeten dienen en de voordeelen van zulk eene handelwijs berekenen, wachten dus liever zoolang, tot dat zij voor goed kunnen vertrekken.

Zou het niet beter zijn om aan de daartoe genegen officieren, na een tienjarig verblijf in deze gewesten, verlof te verleenen? Zij zouden dan ten minste genoodzaakt zijn om terug te keeren. De meesten zouden ook nog in den luitenantsrang wezen, en zoowel die rang als hunne jeugdiger jaren zouden hun bevorderlijk zijn in oefeningen en studiën, die velen zoo behoeven en wenschen.

De onderstaande brief is ons den 30sten Maart ll. geworden, waardoor de plaatsing in ons N°. van Maart niet meer mogelijk was.

WILLEMSOORD, den 28sten Maart 1854.

In den *Militairen-Spectator* van Januarij jl., op bladz. 556, wordt ik niet ondui-

Bijna al de officieren van het Indische leger hebben hunne loopbaan begonnen met zeer jong dienst te nemen, en de meeste hebben Holland dus ook jong en zonder veel van de wereld gezien te hebben verlaten. Wel hebben ze meestal eenige jaren in de mindere graden aldaar doorgebracht; maar waartoe diende dit anders dan om hen tot soldaat te vormen? Zij leerden exerceren en de militaire reglementen, en onderhielden of verworven eenige wetenschappelijke kennis.

Verscheidene officieren zouden zeker het tweejarig verblijf in Europa nuttig besteden. Behalve dat de zamenleving reeds eene goede uitwerking zou hebben op geest en karakter, konden zij reizen, in hun eigen land en in vreemde landen de militaire inrigtingen en verbeteringen zien en opmerken; hoeveel zou daaruit voor hen te leeren zijn, wat ze nu nooit te weten komen?

Het verlofstrakement (zonder de groote kortingen) is daartoe voldoende.

Bij het overvoeren van suppletie-troepen uit Nederland, zijn toch altijd officieren noodig, en ik geloof dat daaraan in de laatste jaren wel eens gebrek geweest is.

S., Sept. 1855. X.

delijk in verdenking gebracht alsof de hui-zen met percussie-inrigting voor handgranaten — door mij in Julij 1855 aan het Ministerie van Marine gezonden — zouden zijn vervaardigd, na eene vinding reeds door een ander uitgedacht. — Ik betwist geenszins de vinding vroeger of later aan wie ook; de door mij aan het

Ministerie ter beoordeeling gezonden buizen zijn, zonder van anderen iets te weten, door mij in Maart 1851 uitgedacht en aan officieren der Marine en anderen vertoond, lang reeds vóór Z. M^s. fregat *Doggersbank*, in 1852, met de Adelborsten van de Koninklijke Akademie voor de zee- en landmagt aan boord, den kruistogt gemaakt had.

Ik acht mij verplicht om, ter wederlegging van bovengenoemde verdenking, deze openlijke verklaring af te leggen, en vlei mij, steunende op de billijkheid van de Redactie, dat aan deze regelen eene plaats in het eerst volgend nummer van haar geacht Tijdschrift zal mogen worden verleend.

Ik heb de eer te zijn,

LA FORS,

Luit.-Oppervuurwerker der Marine.

Ten einde allen schijn van partijdigheid te vermijden, heeft de Redactie gemeend de verzochte plaatsing van bovenstaanden brief niet te moeten weigeren, maar verzoekt zij van verdere briefwisseling over dit punt verschoond te blijven; te meer daar de beide brieven uit het Nieuwe-Diep ontvangen, van de Heeren F. en LA FORS, de zaak niet op een technisch, maar op een voor het militair publiek alleronbelangrijkst terrein hebben overgebracht.

Onze noot in het VIe Deel, bladz. 204, werd met geen ander doel gesteld dan om de aandacht te vestigen op een voorstel, dat wij, welligt ten onregte, geheel vergeten waanden. Daarop vraagt F. ons:

«of wij wel goed ingelicht waren, daar «het hem bekend is, dat de luit.-opper- «vuurwerker der Marine, zoodanige buizen in Julij 1855, nadat zij door ver- «schillende zee-officieren aan het Nieuwe «Diep eigenhandig waren beproefd en «goedgekeurd, aan het M. v. M. waren «opgezonden.»

In ons N°. 7 bewezen wij onwederlegbaar, dat wij goed ingelicht waren, daar de buizen door ons bedoeld in Oct. 1852 reeds beproefd en in Mei 1855 opgezonden waren. — Thans geldt het eene prioriteits-kwestie, en zouden die buizen reeds in 1851 zijn uitgedacht. Ook hiermede hebben wij vrede, daar wij noch de buizen van 1851, noch die van 52 evenmin als die van 55 onderling hebbende kunnen vergelijken, hieromtrent geen oordeel willen vellen. Maar, daar wij beducht zijn voor een achteruitgang die ons tot de eerste ontdekking van het slagkruid dreigt te voeren, meenen wij de nu opgeworpene kwestie verder te moeten laten rusten.

Hoe nuttig de zaak zelve ook zijn moge, uit dat oogpunt beschouwd schijnt zij ons tamelijk nietig, vooral nadat granaten, vuurpijlen, brandkogels voor geweer enz., met percutie-dopjes, reeds lang voor 1851 bestonden en DAMBRY reeds wrijvingspijpjes op handgranaten aanbragt. De uitvinder door ons bedoeld, hechtte er dan ook te weinig gewigt aan, dan dat hij ons toestond zijnen naam in de noot van n°. 5 te vermelden.

De Redactie.

 DE OPRIGTING VAN EEN NIEUW OBSERVATORIUM TE LEIDEN.

Met een enkel woord willen wij gewagen van de pogingen, die tegenwoordig worden aangewend, om te Leijden eene nieuwe sterrewacht te stichten; daar, zoo als wij vernemen, eene subcommissie van degenen die zich vereenigd hebben, mede te werken aan het tot standbrengen dezer waarlijk nationale onderneming, waaraan ook ZExc. de Minister van oorlog zich met geestdrift heeft aangesloten, zich ook eerstdaags tot het leger wenden zal, in de hoop ook daar medewerking te vinden onder hen, die de wetenschap op prijs stellen, en wel eene wetenschap, die hoewel niet onmiddellijk met de eigentlijke krijgvoering in verband, toch door de gewigtige diensten, die zij aan de marine bewijst en door hare noodzakelijke medewerking bij alle geodesische opmetingen, die zoowel hier als in onze koloniën zoo dikwerf is verleend geworden, voor den wetenschappelijk gevormden krijgsmannet belangstelling wordt gadeslagen.

«Het is nu onze taak,» sprak de hoogleeraar KAISER — den man op wien Nederland, als op een der beroemdste sterrekundigen der wereld, roem kan dragen — in 1858, bij de inwijding der herstelde gebrekkige sterrewacht, tot zijne leerlingen: «Het is nu onze taak aan de verwachting te beantwoorden, die men billijk van ons koesteren kan. Maken wij nu een dankbaar gebruik van de belangrijke hulpmiddelen, die ons zijn aangeboden; be-

toonen wij door vlijt en oefening, dat wij het bezit van een volledig observatorium niet onwaardig zouden wezen; dit zal de beste aanbeveling zijn, om het zoo spoedig mogelijk bij ons te zien verrijzen.»

Bij het lezen van die woorden zou men niet gelooven, dat KAISER een taak aanvaardde, waarvoor bijna ieder ander zou teruggedeinsd hebben, dat hij op zich nam door te dringen in de verborgenheden van den sterrenhemel, die zich niet laten onthullen dan door de scherpste waarnemingen en de naauwkeurigste berekeningen, en dat met een observatorium hetwelk naauwelijks dien naam dragen mogt, een torentje van het onbewoonbare Akademiegebouw, dat schudde door de vlagen van den wind, en waar naauwkeurige waarnemingen, die er gedaan werden, vaak geschorst moesten worden, totdat het in rust gekomen was van de trillingen door het slaan der Akademie-klok of door een' voorbijrijdenden wagen veroorzaakt, een torentje waarvan alle kamertjes, behalve het bovenste, slechts uitzigt verleenden op het westen en zuiden, waarvan het dak met zestien luiken zoodanig was ingerigt geweest, dat het geheele gevaarte als eene «reusachtige filtreermachine» te beschouwen was, en waarop als belangrijke verbetering eene balkenstelling was opgerigt, steunende op eenen anderen stevigen muur van het Akademiegebouw, die ten minste voor enkele werk-

tuigen een vasten grond aanbod. Maar nog minder zal men het gelooven, dat met die gebrekkige hulpmiddelen reeds na een half jaar eene reeks van waarnemingen was volbragt geworden, opmerkelijk door hun aantal en hunne naauwkeurigheid, die alle dit gemeen hadden, dat zij in aanzien wonnen, naarmate zij met waarnemingen op buitenlandsche sterrewachten werden vergeleken; dat KAISER niettegenstaande zijne veelvuldige andere bezigheden, die voor het verspreiden van populaire kennis der sterrekunde en vooral voor de Marine en de Geodesie van het hoogste gewigt waren, den roem der Nederlandsche wetenschap heeft gevestigd en opgevoerd tot eene hoogte, dat geheel Europa met bewondering gewaagt van de «wonderspreukige Leijdsche balkenstelling (1).»

Eerst in het afgelopen jaar is voor den beroemden hoogleeraar het uitzigt geopend, dat aan een zijner hoogste wenschen, het verkrijgen van een volkomen goed observatorium, zou kunnen voldaan worden. Eene commissie heeft zich gevormd met het schoone doel, om te trachten door nationale samenwerking datgene tot stand te brengen, dat alleen in staat is de roem

der Nederlandsche sterrekunde te handhaven op den hoogen trap, waarop zij thans geplaatst is. Zij koestert de billijke verwachting, dat ook het Nederlandsche leger zich in deze vaderlandsche onderneming niet achterlijk zal toonen; maar zoo al niet door de grootte, dan toch door de talrijkheid zijner bijdragen blijken zal geven van de warme belangstelling, die in zijnen boezem woont voor de bevordering van den vaderlandschen roem op het gebied der wetenschap.

Dat moge dan tevens tot blijk verstreken van bijzondere hoogachting van den man, zonder wien de belangrijke plaatsbepaling in Oost-Indië, waar tegenwoordig nog met ijver gewerkt wordt, niet zou zijn tot stand gebragt; den man die in den *prisma-cirkel* een instrument uitvond, dat de plaats van de sextant kan vervullen zonder in hare gebreken te deelen, en die, hoewel door eene buitenlandsche mogendheid daartoe aangezocht, het uit gevoel van nationaliteit niet heeft willen afstaan voor dat het bij onze Nederlandsche marine zou zijn ingevoerd.

Moge die billijke verwachting niet worden teleurgesteld.

L. M.

(1) JAHN, *Geschichte der Astronomie.*

BIJLAGE X.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

TWEEDE SERIE. — ZESDE DEEL, N° 10.

(Maand April 1854.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Bij het Dep. van oorl., tot kap-kwartierm. van de 3de kl.: de 1ste luit.-kwartierm. J. Davids, werkz. bij gemeld Dep., met bepaling dat hij aanvankelijk in zijne tegenwoordige positie bij gemeld Dep. zal verblijven. Bij den grooten staf, tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. A. C. A. Schönstedt, van dien staf, adj. van Z. M. Bij den generalen staf, tot kap. van de 1ste kl.: de kap. der 2de kl. L. J. S. von Motz, van dien staf; tot kap. van de 2de kl.: de kap. der 3de kl. Jhr. J. F. A. van Panhuys, van dien staf; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. J. Schuurman, van dien staf. Bij den plaatselijken staf, tot 2den luit. en plaatsel. adj. der 2de kl. te Bath: de adj.-onderoffic. F. F. Graafland, van het 4de reg. drag. Bij het wap. der inf., bij den staf van het wap., tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit^s. N. Scheltema en A. H. van Krieken, van dien staf en werkz. bij het Dep. van oorlog. Bij het reg. gren. en jag., tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl. A. F. Just de la Paisières, van het korps; tot kap. der 2de kl.: de kap^s. van de 3de kl. H. H. J. Ponthier, K. W. A. von Leschen en F. L. Staats, allen van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit^s. C. P. T. Pippenghegen, G. M. Dolleman, A. J. W. van der Schrieck, H. M. F. Landolt, H. F. Scharp, J. J. H. G. van Wickevoort Crommelin, H. E. J. Heijmans en Jhr. A. R. J. Klerck, allen van het korps. Bij het 1ste reg. inf., tot kap. der 2de kl.: de kap. der 3de kl. C. Eberhart, van het korps; tot kap.-kwartierm. van de 3de kl.: de 1ste luit.-kwartierm. G. Yaal, van het 5de reg. inf.; tot 2den luit.: de serg. V. L. Schwartz, van het 5de reg. inf. Bij het 2de reg. inf., tot kap. van de 1ste kl.: de kap^s. der 2de kl. J. C. Hinlopen, F. W. Le Maire Knotzer en Jhr. E. J. J. A. C. Wentholt, allen van het korps; tot kap. der 2de

kl.: de kap^s. der 3de kl. P. J. Wirix en A. W. H. Toewater, beiden van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. M. F. J. Phaff, van het 1ste reg. inf.; tot 2de luit^s.: de sergeanten W. C. F. van der Plas en C. L. Maarschalk, van het reg. gren. en jag., J. D. J. Storm van 'sGravesande en A. W. Storm van 'sGravesande, van het 8ste reg. inf. Bij het 3de reg. inf., tot kap. van de 2de kl.: de kap^s. der 3de kl. J. Boogaerd, J. Kraat, A. Gersom, G. J. Pompe van Meerdervoort en R. W. R. van Dongen Francke, allen van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit^s. F. C. A. Stoecker, van het korps, en L. H. Limburg, van het 1ste reg. inf.; tot 2de luit^s.: de sergeanten J. E. Wiederkehr, van het 6de reg. inf., H. F. C. A. van der Plas, van het instruct.-bat., H. P. J. Hennus, van het 2de, J. C. Fricke, van het 7de en A. W. van Dionant, van het 5de reg. inf. Bij het 4de reg. inf., tot regiments-adj.: de kap. P. C. de Wiese, van het korps; tot kap. der 1ste kl.: de kap^s. der 2de kl. W. A. van Toll, F. G. van den Helm, L. H. L. Scherpingh en W. van Langen, allen van het korps; tot kap. van de 2de kl.: de kap^s. van de 3de kl. G. J. van Hoogenhuyze en H. T. J. Becking, beiden van het korps; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. P. A. Mecima, van het 5de reg. inf.; tot 1sten luit.: de 2de luit^s. E. K. J. Verkouteren en H. M. Verkouteren, beiden van het 3de reg. inf.; tot 2de luit^s.: de serg.-majors M. B. Erdsieck en C. J. Frölich Hubert, beiden van het 8ste, K. M. Hondekoeter, van het 2de, en de serg. C. G. Zwaanswijk, van het 5de reg. inf. Bij het 5de reg. inf., tot kap. der 1ste kl.: de kap^s. der 2de kl. L. J. A. van Lynden en M. C. Kars, beiden van het korps; tot kap. der 2de kl.: de kap. van de 3de kl. regim^s.-adj. N. Mac-Leod, en de kap^s. der 3de kl. N. G. Lotichius en F. Kneppers, allen van het korps; tot 2den luit.: de serg. H. W. J. A. Gaster, van het reg. gren. en jag. Bij het 6de reg. inf., tot kap. der 1ste kl.: de kap^s. der 2de kl. J. J. Schoppé en J. D. Ramdohr, beiden van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. J. F. M. Temminck, van het 5de reg. inf.; tot 2den luit.: de serg. H. J. Voorstad, van

het 1ste reg. inf. Bij het 7de reg. inf., tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl. J. Geestenbeek en J. Delfos, beiden van het korps; tot 1sten luit.: de 1ste luit. op non-activiteit F. H. A. Wentzkij en de 2de luit. T. M. W. Acker, van het 8ste reg. inf.; tot 2den luit.: de serg.-maj. L. G. G. van Loo, van het reg. gren. en jag. Bij het 8ste reg. inf., tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl. S. Swaens, van het korps; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. J. H. Brekkenheimer, van het 7de reg. inf., en de 1ste luit.-adj. J. D. U. Ledel, van het 6de reg. inf.; tot 1sten luit.: de 2de luit. C. A. van der Groesen, van het korps; tot 2den luit.: de sergeanten F. G. M. Sterk, van het 6de, F. J. B. J. Bergamin, van het 1ste, A. Grevers, van het 4de, D. H. Prinsen, van het 5de, en J. J. Alberts, van het 7de reg. inf., en de serg.-titul. J. H. van Haeften, van het reg. gren. en jag. Bij het wap. der kav., bij het 1ste reg. drag., tot kap.-kwartierm. der 1ste kl.: de kap.-kwartierm. der 2de kl. D. E. Visser, van het korps; tot 2den luit.: de wachtm. J. F. H. van Heumen, van het 2de reg. drag. Bij het 2de reg. drag., tot 2den luit.: de wachtm.-titul. L. A. Greve, van het 3de reg. drag. Bij het 3de reg. drag., tot 1sten luit.-kwartierm.: de 2de luit.-kwartierm. G. E. Amiot, van het korps; tot 2den luit.: de opperwachtm. A. W. de Haas, van het 1ste reg. drag. Bij het 4de reg. drag., tot 2den luit.: de wachtm. J. N. Kohn, van het 2de reg. drag. Bij het korps jag. te paard, tot 2den luit.: de wachtm. H. Stellingwerff, van het 1ste reg. drag. Bij het wap. der art., bij den staf van het wap., tot kap. van de 2de kl.: de kap. der 3de kl. A. L. von Preuschen, van dien staf. Bij het reg. veld-art., tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. A. J. A. Gerlach, van het reg. rijd. art. Bij het 1ste reg. vest.-art., tot 1sten luit.: de 2de luit. A. Suij, van het reg. veld-art. Bij het 2de reg. vest.-art., tot 2den luit.: de serg.-maj. H. W. A. Oltkamp, van het 1ste reg. vest.-art. Bij het 3de reg. vest.-art., tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl. J. C. Kock, van het korps; tot 2den luit.: de sergeanten-majors B. de Jong, van het 2de reg. vest.-art., en P. L. Berail, van het reg. veld-art. Tot maj. en magazijnm. der 1ste kl. te Naarden: de kap. der 1ste kl. J. G. Usener, van het 2de reg. vest.-art. Bij de Koninkl. Akad. voor de zee- en landm., tot kap.-kwartierm. der 2de kl.: de kap.-kwartierm. der 3de kl. J. C. N. van Hees, bij dat etablissement. Bij het personeel van de geneesk. dienst der landm., tot offic. van gezondh. der 2de kl.: de officieren van gezondh. der 3de kl. J. R. de Brouwer, A. W. J. Zubli, J. C. Muller en J. Vlaamieren, allen van gemeld personeel; tot apotheker van de 3de kl.: de Heer A. van Wijk.

Verplaatsingen.

Bij den generalen staf: de 1ste luit. W. Roloff, van het 2de reg. inf. Bij den plaatsel. staf: de kap. en plaatsel. adj. der 1ste kl. C. Keun, van Bath naar Neuzen, en de 1ste luit. plaatsel. adj. der 2de kl. W. C. E. Waitz, van de Willemstad naar Maastricht. Bij den staf van het wap. der inf. en bestemd om werzk. te zijn bij de Koninkl. Akad. voor de zee- en landm.: de 1ste luit. K. J. N. Weijland, van het 8ste reg. inf., F. A. P. E. Bruijns, van het instr.-bat., en de 2de luit. J. A. de Vassy, van het 5de reg. inf. Bij het reg. gren. en jag., bij de bat. gren.: de 1ste luit. Jhr. H. F. A. de Helbig, van de bat. jag., de 1ste luit. H. A. Hamming, van het 6de reg. inf., en de 2de luit. J. N. A. Baron Taets van Amerongen, van het 4de reg. inf. Bij de bat. jag.: de 1ste luit. W. von Wrangel, van het 4de, J. D. A. Barre, van het 8ste, en J. J. G. Hennequin, van het 6de reg. inf. Bij het 4de reg. inf.: de kap. J. C. van Teylingen, van het 6de reg. inf.; de 1ste luit.-kwartierm. J. A. Saltet, van het 2de reg. vest.-art. Bij het 5de reg. inf.: de 1ste luit. J. A. Biorn, van het 8ste reg. inf. Bij het 6de reg. inf.: de kap. der 3de kl. P. A. Mecima, van het 4de reg. inf.; de 1ste luit.-kwartierm. J. H. G. Karis, van het 8ste reg. inf.; de 1ste luit. H. W. O. F. Bos, van het 8ste reg. inf.; de 2de luit. J. C. C. den Beer Poortugael, van het 4de reg. inf., en C. L. Walther, van het instr.-bat. Bij het 8ste reg. inf.: de 2de luit.-kwartierm. J. G. E. Menningh, van het 7de reg. inf.; de 2de luit. J. F. van Regteren, van het 6de reg. inf. Bij het instr.-bat.: de 1ste luit. S. C. L. Mesch, van het 7de reg. inf.; de 2de luit. L. J. M. Glasius, van het 5de reg. inf. Bij het koloniaal werfdepôt: de kap. J. G. Dusser de Barenne, van het 2de reg. inf. Bij het 2de reg. vest.-art.: de kap. N. J. Mujsken, van het reg. veld-art. Bij het reg. rijd. art.: de 1ste luit. J. J. E. Baron Taets van Amerongen, van het 1ste reg. vest.-art. De kap.-magazijnm. der art. van de 2de kl. W. H. van Hoogenhuyzen, van Naarden naar Vlissingen; de kap.-magazijnm. der art. van de 2de kl. W. L. Swaan, van Vlissingen naar Breda; de 1ste luit. van het korps ingenieurs, mineurs en sappeurs H. H. Rochell, van 's Bosch naar Nijmegen; G. Kuijper Hz. van Gorinchem naar Muiden; de 2de luit. van het korps ingenieurs, min. en sapp. W. F. H. Baron van Balveren, van Nijmegen naar Gorinchem; A. Baud, van Muiden naar 's Bosch; de eerstaanwezende offic. van gezondh. der 1ste kl. J. van Breda Kolff, van Leijden naar Haarlem; de officieren van gezondh. der 3de kl. H. L. Verspijck, van 's Hage naar Leijden, en W. Krol, van Leijden naar 's Hage; de apotheker der 2de kl. W. J. van

de Cop, van Nijmegen naar de Koninkl. Akad. voor de zee- en landm. te Breda; de apotheker der 3de kl. G. A. Quack, van 's Rijks magazijn van geneesmiddelen naar Nijmegen; de paarden-arts der 2de kl. J. E. C. Schook, van Venlo naar Deventer.

Gepensionneerd.

De 1ste luit. N. van den Bosch, plaatselijk adj. van de 2de kl. te Neuzen; de kap.-kwartierm. F. van Thiel, van het 1ste reg. inf.; de 1ste luit. G. Rijnders, van het 1ste reg. inf.;

de kap. D. van Riemsdijk, van het 4de reg. inf.; de maj. Jhr. P. J. A. de Buvry de Mauregnault, magazijnm. der art. van de 1ste kl. te Breda; de offic. van gezondh. der 2de kl. P. F. Waldeck, onder toekenning van den rang van offic. van gezondh. der 1ste kl.; de kap. op non-activiteit C. de Bijlandt.

Overleden.

De 2de luit. Jhr. K. E. Meijer, van het korps jagers te paard.

L. M. L. D. O. U. V.

De 1ste luit. N. van den Bosch, plaatselijk adj. van de 2de kl. te Neuzen; de kap.-kwartierm. F. van Thiel, van het 1ste reg. inf.; de 1ste luit. G. Rijnders, van het 1ste reg. inf.;

Overleden.

De 1ste luit. N. van den Bosch, plaatselijk adj. van de 2de kl. te Neuzen; de kap.-kwartierm. F. van Thiel, van het 1ste reg. inf.; de 1ste luit. G. Rijnders, van het 1ste reg. inf.;

De 1ste luit. N. van den Bosch, plaatselijk adj. van de 2de kl. te Neuzen; de kap.-kwartierm. F. van Thiel, van het 1ste reg. inf.; de 1ste luit. G. Rijnders, van het 1ste reg. inf.;

De 1ste luit. N. van den Bosch, plaatselijk adj. van de 2de kl. te Neuzen; de kap.-kwartierm. F. van Thiel, van het 1ste reg. inf.; de 1ste luit. G. Rijnders, van het 1ste reg. inf.;

De 1ste luit. N. van den Bosch, plaatselijk adj. van de 2de kl. te Neuzen; de kap.-kwartierm. F. van Thiel, van het 1ste reg. inf.; de 1ste luit. G. Rijnders, van het 1ste reg. inf.;

De 1ste luit. N. van den Bosch, plaatselijk adj. van de 2de kl. te Neuzen; de kap.-kwartierm. F. van Thiel, van het 1ste reg. inf.; de 1ste luit. G. Rijnders, van het 1ste reg. inf.;

De 1ste luit. N. van den Bosch, plaatselijk adj. van de 2de kl. te Neuzen; de kap.-kwartierm. F. van Thiel, van het 1ste reg. inf.; de 1ste luit. G. Rijnders, van het 1ste reg. inf.;

DE SLEESWIJK-HOLSTEINSCHE OORLOG,

VAN

1848—1851.

DOOR

L. MULDER,

*1^e Luitenant der infanterie aan de Koninklijke Akademie voor de
Zee- en Landmagt.*

(Vervolg van N°. 10, Blz. 448.)

II.

*Beschouwing van het terrein. Inmenging
van den Deutschen Bond. Oprigting van
eene mobiele divisie van het bondsleger.*

*Onderhandelingen tusschen Pruis-
sen en Denemarken. Opstelling
der Sleeswijk-Holsteiners bij
Bau.*

Na in ons vorig nummer de wederzijd-
sche strijdkrachten met een critisch oog
te hebben beschouwd, willen wij, alvorens
met het verhaal der eerste vijandelijkheden
te beginnen, een blik werpen op den toe-
stand van het terrein, waar voornamelijk
de oorlog gevoerd zou worden.

Het Hertogdom Sleeswijk, dat op 165
vierkante Deutsche mijlen 565000 inwoners
telt, wordt in het noorden door de Konings-
6. D. N°. 41.

Au, in het westen door de Noordzee, (die
daar te lande Westzee genoemd wordt)
in het zuiden door de Eider, in het oosten
door de Oostzee begrensd, en is aan de
streken langs de kust het sterkst bevolkt en
het meest bebouwd; de landbouw en de
veeteelt zijn bijna de eenige bronnen van
bestaan der inwoners. Men kan het Her-
togdom met betrekking tot den toestand
van het terrein in drie streken verdeelen,
namelijk de ooststreek, de heide of het
binnenland, en de weststreek.

De ooststreek, die bij de beschouwing
van den oorlog, welke wij gaan beschrij-
ven, eene bijzondere opmerking verdient,
is begrepen tusschen de kust van de Oost-
zee en eene lijn, die men zich denken
kan ongeveer eene mijl westwaarts van de
steden Eckernförde, Flensburg en Haders-
leben. Wegens de voortreffelijkheid van

den bodem is deze landstreek sterk bebouwd en vindt men er tamelijk uitgestrekte beukenbosschen. Het terrein is over het geheel flauwgevoelend, zeer doorsneden en rijk aan water. Bijna alle wegen, velden, weilanden, tuinen enz. zijn met wallen van aarde of steenen ingesloten, waarop gedeeltelijk levende heggen geplant zijn, en welke algemeen bekend zijn onder den naam van «*Knicke*.»

Deze wallen, gemiddeld 1 à 1½ el hoog, verdeelen het geheele land in kleine gedeelten, *koppels* genoemd, die uitstekend voor de verdediging geschikt zijn. Iedere koppel met de omringende wallen en heggen vormt eene kleine sterkte, die behoorlijk verdedigd wordende, afzonderlijk moet veroverd worden, eene onderneming, die des te moeilijker wordt, daar kavallerie in die terreingedeelten bijna niet gebruikt kan worden, en de artillerie van den verdediger, die met het terrein bekend is, eene uitnemende stelling kiezen kan, terwijl die van den aanvaller meestal slechts langs groote omwegen de infanterie kan volgen, en er, om de stukken op de afgesloten landen te kunnen brengen, dikwijls heggen omgekapd en wallen doorgegraven moeten worden.

De aanvaller en ook, doch in mindere mate, de verdediger, kunnen dus hoofdzakelijk slechts van infanterie gebruik maken, en wel van jagers of ligte infanterie, daar ook het manoeuvreren met kolonnes op zoodanig terrein slechts zelden kan voorkomen. Het gebruik, dat in deze veldtocht van kompanieskolonnes en tirailleurs gemaakt is, heeft dan ook het hooge gewigt van deze formatie en vechtwijze

duidelijk doen uitkomen, en is rijk aan toepassing voor ieder leger dat op een dergelijk oorlogstoneel den krijg moet voeren.

Eene andere eigenaardigheid van deze ooststreek is, dat de Oostzee er op eene menigte plaatsen meerder of minder diepe inhammen vormt, welke voor den verdediger van het hoogste gewigt zijn, daar hij hierdoor in de gelegenheid is, kanonneerbooten, ja zelfs grootere schepen een groot eind landwaarts in te zenden, die het omliggend terrein met hun geschut kunnen bestrijken. Wij zullen de Denen dan ook menigvuldig van dit krachtige verdedigingsmiddel gebruik zien maken. Bij Eckernförde, Flensburg, Apenrade en Hadersleben vindt men de gewigtigste van deze bogten, *Fjords* genoemd.

Het valt van zelf in het oog, welke voordeelen van dit terrein, dat voor geregelde veldslagen volkomen ongeschikt is, voor den kleinen oorlog te trekken zijn. Door plotseling voor den vijand te verschijnen, hem in de onzekerheid te laten omtrent het doel eener onderneming en de sterkte der troepen daartoe aangewend, en door altijd in de gelegenheid te zijn bij naauwkeurige kennis van het terrein gemakkelijk terug te trekken, kan men met kleine troepenafdeelingen de stoutste ondernemingen wagen, waartoe men natuurlijkerwijze intelligente subalterne officieren behoeft, die — en dit geldt niet alleen voor Denemarken — reeds in vreedstijd er aan gewend zijn geworden, op zich zelf te handelen en niet altijd het uitvoeringskommando van hunnen chef behoeven, om als opgewonden werktuigen in be-

weging te komen. Deze zullen in zoodanige streken een vruchtbaar veld vinden, om zich te onderscheiden.

De heide of het binnenland, door het volk de *onvruchtbare Geest* genoemd, ongeveer 2 à 5 mijlen breed, biedt op vele plaatsen gelegenheid, de drie wapens in het gevecht te brengen. Eene uitgestrekte heide, die evenwel dikwijls door moeras en veengrond wordt afgebroken, strekt zich van het zuiden naar het noorden uit. Weinig beduidende dorpen liggen ver van elkander verspreid, bosschen vindt men er niet, en ook de wallen, die in de ooststreek het overzigt zoo bezwaarlijk maken, zijn hier zeldzamer en meestal geen halve el hoog, daar zij hier slechts tot grensbepaling der velden dienen en niet, als in gene streek, tot afsluiting van het weidende vee. Maar juist de dikwijls voorkomende moerassige en veenachtige gedeelten leveren hier eigenaardige bezwaren op. Zij zijn, vooral in het voor- en najaar, zoo nat, dat het, zelfs voor enkele voetgangers, gevaarlijk wordt ze over te trekken; buitendien behoort er een geoeffende blik toe, om ze op eenigen afstand van de omringende heide te onderscheiden, zoodat hij, die met dit terrein onbekend is, zich plotseling in een defilé bevindt, omringd door moerassen, dáár waar hij op eene doorlopende begaanbare vlakke had gerekend. Zelfs in de heetste zomers kunnen ten hoogste infanteriekolonnes, maar nooit kavallerie of artillerie deze gevaarlijke plaatsen overtrekken. De bewoners worden, wanneer zij zich hier oriënteeren, door een soort van instinct geleid, dat hen bijna altijd den goeden

weg doet vinden; hij die er vreemd komt, zal zich daarentegen hoogst moeilijk kunnen oriënteeren, te meer daar deze streek, zoo als wij gezegd hebben, weinig bebouwd is.

Dit gedeelte van het land laat dus een geregeld gevecht wel toe, maar vordert bij den bevelhebber eene naauwkeurige kennis van het terrein, en bij alle aanvoerders, tot zelfs bij die van kleine troepenafdeelingen, de eigenschap, dat zij bij de onverwachte hindernissen gevat zijn, om spoedig een besluit te nemen, en de gegevene dispositie weten uit te voeren of te wijzigen.

De weststreek, die wederom zeer bebouwd is, heeft eene driehoekige gedaante, die in het noordelijke gedeelte tusschen Tonderen en Riepen spits toeloopt, en westwaarts vlak afloopt naar de Noordzee. Een groot gedeelte van het land is ingedijkt, en door dikwijls zeer diepe afwateringskanalen doorsneden. De landrug, welke dicht bij de kust der Oostzee henenloopt, en die de waterscheiding vormt, is zoo laag en het water, hetwelk door de weststreek naar de Noordzee vloeit, heeft daardoor zoo weinig verval, dat deze overigens vruchtbare landen (*Marschen* genoemd) een vochtig en moerassig karakter hebben, hetwelk dikwijls nog vermeerderd wordt, wanneer bij vloed het water der kleine rivieren niet door de zee-sluizen geloosd kan worden, en deze daardoor buiten hare oevers treden. Wij zullen later bij de beschouwing der strategische verdedigingsmiddelen van dit land zien, welke partij van deze terreinsgesteldheid te trekken is tot het stellen van inundatiën.

Bosschen zijn aan deze zijde ook niet te vinden, maar het land is, als het ware, bezaaid met afzonderlijk liggende welvarende hoeven en dorpen, en is bijzonder rijk aan paarden en rundvee.

De wegen zijn over het algemeen in het Hertogdom Sleeswijk zeer slecht; men vindt er tot nu toe maar drie groote straatwegen: de eerste van Rendsburg over Flensburg naar Apenrade, de tweede van Kiel over Eckernförde naar Sleeswijk en de derde van Friedrichsstadt naar Flensburg. Bijna midden door de heide voert een breede zandweg, de oudste van het land, de Konings- of Ossenweg genoemd. Hij begint ten westen van Flensburg, en gaat tot aan de noordelijke grens van het Hertogdom. Buitendien worden de voornaamste steden door landwegen verbonden, die gedeeltelijk in het natte jaargetijde voor troepenbewegingen bezwaarlijk zijn of geheel onbruikbaar worden.

Overigens wordt het land in alle rigtingen doorkruist door slechte en kromme verbindingswegen, die altijd de grenzen der koppels of ingedeelde velden volgen. Deze wegen vormen, behalve in de heidestreek, overal defilés: in de ooststreek door de wallen en heggen waardoor zij ingesloten worden; in het westen door de diepe en breede slooten die er langs gegraven zijn, terwijl vele daarvan over dammen loopen die het moerassige terrein doorsnijden. Dit net van wegen vormt op vele plaatsen een doolhof, waarin het bijna onmogelijk is, zich teregt te vinden.

De hoofdriever van het Hertogdom is de Eider; zij ontspringt ten zuiden van Kiel en loopt in westelijke rigting naar de

Noordzee, vormt van Steinwehr af de zuidelijke grens van Sleeswijk. Door middel van een gegraven kanaal wordt zij met de Kieler-golf en daardoor de Noord- met de Oostzee verbonden. Haar nevenrivier de Treene, ontspringt in de nabijheid van Flensburg, loopt in eene zuidwestelijke rigting door de heide, de stad Sleeswijk ten westen voorbij, en vereenigt zich bij Friedrichsstadt met de Eider. De Konings-Au, die van het oosten naar het westen loopt, begrenst Sleeswijk ten noorden. De Schlei, eigenlijk een lange, smalle inham van de Oostzee, wordt somtijds door de inwoners van het land eene rivier genoemd, en uit een militair oogpunt valt zij dan ook, door hare geringe breedte, geheel in die categorie. Van al deze rivieren wordt alleen de Eider door middelmatige schepen bevaren, de Schlei, wegens de vele ondiepten, die zich daar bevinden, slechts door kleine; maar alle kunnen slechts door middel van bruggen worden overgetrokken.

De steden Eckernförde, Flensburg, Apenrade en Hadersleben hebben goede en zekere havens; evenzoo wordt er ook eene gevormd door den mond van de Eider bij Tönning. Zij geven zelfs aan de grootste oorlogsschepen toegang, maar zijn geen van alle versterkt.

Van grooten invloed op de krijgsoperatiën is het eiland Alsen in de Oostzee, dat ongeveer zes vierkante mijlen groot is en van het vasteland gescheiden wordt door een zee-arm, waarvan de breedte afwisselt tusschen de 100 en 500 el. De verbinding met dit eiland heeft plaats door middel van een trekpont bij Sonderburg.

Wanneer wij, na deze vlugtige topographische beschouwing, dit geheele land uit een strategisch oogpunt beoordeelen, dan valt het al dadelijk in het oog dat hier geene groote militaire operatiën te verwachten zijn; dat het, over 't geheele land uitgebreide net van aardwallen, diepe slooten, dammen, moerassen en heggen, eene eigenaardige vechtwijze vordert, en dat een veldslag, in de gewone beteekenis van het woord, slechts op enkele punten zal kunnen geleverd worden. Men zal daarentegen altijd eene reeks van defilé-gevechten zien voorkomen, waar voornamelijk de verstrooide vechtwijze, en wel op grooter schaal moet worden aangewend. Indien wij ons niet bedriegen, hebben reeds *FREDERIK de Groot*e en *NAPOLEON* het geheele Cymbrische schiereiland een hoogst ongunstig oorlogstoneel genoemd. De Hertogen van Sleeswijk en Holstein hebben in de 12de, 13de en 14de eeuw wel vele oorlogen tegen Denemarken gevoerd, en in den dertigjarigen oorlog komen de operatiën van enkele afdeelingen van *WALLENSTEIN*'s leger voor, die voornamelijk in de weststreek plaats hadden; maar hunne getalsterkte en wijze van oorlogvoeren zijn te zeer verschillend van de tegenwoordige, dan dat daarvan in onze dagen eenige toepassing zou kunnen gemaakt worden.

Bij den eersten blik op de kaart valt het in het oog dat Denemarken, waartoe wij in overeenstemming met het gebeurde in den veldtogt van 1848—49 ook het Hertogdom Sleeswijk rekenen, indien het niet door eene zeemogendheid wordt beoorloogd, slechts in het zuiden kan wor-

den aangevallen, en dat de operatie-basis van het aanvallend leger door de Eider wordt gevormd, te meer daar zich hier de tamelijk sterke vesting Rendsburg bevindt, welke vooreerst een allergunstigst depôt voor de legerbehoefden aanbiedt, en ten tweede, gelegenheid verschafft bij eenen terugtogt de troepen op te nemen, en hen in staat stelt zuidelijker eene goede positie te nemen.

De bijzondere staatkundige omstandigheden, waaronder de veldtogt geopend werd, en die aanleiding gaven dat deze vesting reeds den 24sten Maart door den Prins *FREDERIK van Sleeswijk-Holstein-Sonderburg-Augustenburg-Noer* door eene gelukkig uitgevoerde verrassing bezet werd, zijn aanleiding geweest dat zij voor den verdediger geene waarde had, hoewel zij vooral om den eersten aanloop des vijands te stuiten van gewigt had kunnen geweest zijn, te meer daar zij aan de zuidzijde door eene tamelijk breede inundatie kan worden gedekt, die regts en links aan de Eider kan aansluiten, en die alleen doorsneden wordt door de wegen van Kiel en Neumunster komende, en den spoorweg van Altona.

Van de genoemde vijandelijke operatie-basis gaat uit Rendsburg de eenige operatielijn, namelijk de straatweg over de steden Sleeswijk, Flensburg, Apenrade, Hadersleben, Kolding enz. noordwaarts naar Jutland. Zij wordt alleen in het zuidelijke gedeelte ondersteund, en versterkt door twee neven-operatielijnen, namelijk oostelijk de straatweg van Kiel over Eckernförde en Missunde, die zoowel als de westelijke van Friedrichsstadt over Heisum

met de hoofdlinie convergeeren en bij Flensburg zich daarmede vereenigen.

Van de basis aan de Eider af tot aan Flensburg toe doorsnijdt deze operatielijn vier stellingen, die van strategisch gewigt zijn, en die wij daarom eenigzins nader zullen beschouwen.

1. Stelling aan de Sorg.

De Sorg is een riviertje dat $1\frac{1}{2}$ mijl ten noorden van Rendsburg uit het Biesenmeer vloeit, en westwaarts loopende, in de Eider valt. Bij Sorgbrück doorsnijdt het den straatweg naar Sleeswijk, en kan zoowel westwaarts van dit punt tot aan de Treene, als oostwaarts daarvan tot aan den, bij het Biesenmeer gelegen, Stentenmolen door opstuwung tot eene onoverkoombare hindernis gemaakt worden. Tot flankendekking dezer stelling is het noodzakelijk, dat ook de Treene door de sluizen in Friederichsstadt opgestuwd worde, hetwelk, zoo als wij vroeger reeds aanmerkten, gemakkelijk in het werk te stellen is.

2. Stelling van Sleeswijk. Deze is ontegenzeggelijk de sterkste in het geheele land, daar zij het nagenoeg in de geheele breedte verdedigt. De linker flank van deze stelling, haar met het front naar het zuiden beschouwende, wordt gevormd door de Schlei, welke bij het vlek Missunde, waar zij slechts omtrent 100 pas breed is, door middel van een trekpunt kan worden overgetrokken. Het centrum bestaat uit de stad Sleeswijk met het versterkte kasteel Gottorp, in het Gottorper meer gelegen, en het zoogenoemde Dannewerk of Denenwerk, dat zich zuidelijk daarvan in de rigting van het oosten naar het westen uitstrekt,

terwijl de regter vleugel, insgelijks nog sterker gemaakt door een verder westelijk loopenden arm van het Dannewerk, zich aan de Treene sluit, die door opstuwung eveneens ontoegankelijk kan gemaakt worden. Bij de vermelding van den slag bij Sleeswijk zullen wij uitvoeriger op het kasteel Gottorp en het Dannewerk terugkomen.

Om de positie van Sleeswijk hardnekkig te kunnen verdedigen, moet men noodzakelijkerwijs in het bezit zijn van Friederichsstadt, vooreerst omdat men daardoor volkomen meester blijft van de Treene-sluizen, waarmede men de inundatie moet stellen, en ten tweede, daar men hierdoor het geheele westelijke gedeelte van het land voor den vijand afsluit. Wanneer deze daarentegen in het bezit van die stad is, verliest de positie een groot gedeelte van hare waarde, wanneer hij langs den straatweg op Husum eene diversie maakt tegen den natuurlijken terugtogtsweg der verdedigers op Flensburg. Het grootste gedeelte van het terrein ten zuiden en ten westen van de stad Sleeswijk ligt op de grenzen tusschen de ooststreek en de heide, en is daarom voor het leveren van een geregeld gevecht nog het gunstigste.

5. De stelling van Idstedt ligt anderhalve mijl ten noorden van Sleeswijk, heeft eveneens anderhalve mijl uitbreiding, en wordt gevormd door het Langmeer en het Ahrenholzmeer, tusschen welke beide de straatweg van Sleeswijk naar Flensburg henenloopt. Aan het oostelijke einde van het Langmeer loopt bij Welspang de straatweg van Flensburg naar Missunde — de oostelijke neven-operatielijn, waarvan wij

hierboven gesproken hebben — door een diep ingesneden defilé, dat zich nog verder oostwaarts verlengt in een laag, moerassig en door een riviertje doorsneden terrein. In den rug van deze stelling voert de Flensburger straatweg noordwaarts door een dennenbosch en wordt daarna regts en links ingesloten door wijd uitgestrekte moerassen, die bij de gewone weersgesteldheid niet ligt door groote troepenafdeelingen begaan kunnen worden. Ook deze stelling is met haren regter vleugel aan de Treene geleund, wier voornaamste overgangspunten zich bij Treija en Hollingstedt, en alzoo in den rug der stelling bevinden.

Overigens biedt de terreinafscheiding bij Hilligbekau eene voortreffelijke voorpostenstelling voor de positie van Idstedt, wanneer zij met het front naar het noorden bezet wordt.

4. Anderhalve mijl zuidwaarts van Flensburg loopt de straatweg bij Oversee nog door een klein defilé, dat gevormd wordt door twee regts en links gelegene en door een riviertje verbondene meeren; deze stelling kan evenwel hoogstens voor eene voor- of achterhoede te nutte gemaakt worden.

De tweede hoofdstelling van het Hertogdom is die van Bau, een aanzienlijk dorp, eene mijl ten noorden van Flensburg, op eene hoogte gelegen, die naar het noorden en westen zacht op een hard terrein afdaalt, en die zoowel uit een tactisch oogpunt door hare natuurlijke sterkte, als uit een strategisch oogpunt, daar zij den knoop vormt van de verschillende

wegen in het Hertogdom, van groot militair belang is. Ten oosten van Bau strekt zich in een zeer doorsneden terrein eene diepliggende moerassige vlakte tot aan het Flensburger Fjord uit, welke door een snelvlietend, waterrijk riviertje, de Meyn-Aue, besproeid, en door den straatweg op Apenrade bij Krusau regthoekig doorsneden wordt. De noordelijke en westelijke afhelling van de hoogte van Bau levert een voortreffelijk terrein voor kavallerie en artillerie op, terwijl de westelijke flank van deze positie, waar geen weg onmiddellijk henenvoert, gedekt wordt door de moerassen van de heidestreek.

Nog moeten wij eenigzins uitvoeriger gewagen van de westelijke neven-operatielijn, die, zoo als wij boven zeiden, bij Friedrichsstadt begint. Reeds door hare ligging op het punt waar de Treene in de Eider valt, is deze stad van strategisch gewigt, en dit vermeerderd nog wanneer men hare verdere sterke ligging nagaat. Om de stad zelve en het omliggende land tegen den vloed der Eider, waardoor ook te gelijker tijd de Treene opgestuwd wordt, te beschutten, is zij door hooge dijken omringd, tusschen welke de Treene door middel van sluizen haren mond in de Eider heeft. Alleen langs drie wegen, die van Rendsburg en Sleeswijk, die van Husum en die van Tonning, welke over die dijken loopen, is de stad te naderen. Friedrichsstadt is alzoo voortreffelijk gelegen, om het westelijk gedeelte van Sleeswijk tegen eenen aanval te beschermen, terwijl zij omgekeerd den vijand een belangrijk aanleuningspunt op den linker vleugel van zijne operatie-basis verschaft,

die hem het middel aan de hand doet, bij voorkomende omstandigheden de westelijke operatielijn als op zichzelf staande te beschouwen, en hij daar alzoo een gewichtig punt vindt om, als het noodig is, op terug te trekken.

Wanneer wij nu onderzoeken, welke de Deensche operatie-basis zijn moet, dan valt het onmiddellijk in het oog, dat zij, zoowel ten gevolge van de ligging van het rijk, als van zijne aanzienlijke zeemagt, geene andere zijn kan dan de Oostzee. Zij ligt alzoo regthoekig op die van den aanvaller, en biedt dus een hoogstgewichtig strategisch voordeel aan. Twee operatielijnen gaan van haar als hoofdslagaderen der verdediging uit. De eerste begint in Funen, het ware hart der operatie-basis, vindt in de vesting Fredericia een altijd zeker uitgangspunt, om voornamelijk zuidwaarts tegen de operatiën des vijands te werken. De tweede linie begint op het eiland Alsen, en laat toe onmiddellijk troepen op het schiereiland Sundewitt over te voeren, zoolang men de Düppeler-hoogten op dit schiereiland in zijne magt heeft.

Het beloop van den oorlog heeft dan ook, zoo als wij later zien zullen, bewezen, dat uit de betrekkelijke ligging der beide operatie-bazissen volgt, dat het Sundewitt het tooneel van voortdurende aanvallen en gevechten moet zijn. De Denen moesten zich daar altijd een debouché openhouden voor de troepen, die zij door middel hunner schepen altijd in korten tijd op het eiland Alsen konden zamentrekken, en de aanvaller, ook in de veronderstelling dat hij van het Sundewitt meester was, moest altijd eene sterke troepen-afdeeling achter-

laten, welke in het vasthouden van het punt eene niet gemakkelijke taak had.

De marsch noordwaarts van het aanvallende leger zal dus eene strategische flankenmarsch zijn, onder zeer ongunstige omstandigheden, zoodat dit leger veel sterker moet zijn, dan dat van den verdediger. Op beslissende voordeelen valt daarbij weinig te rekenen, wanneer het niet gelukt den verdediger zijn' terugtogt naar de schepen te verhinderen. Het gewichtige voordeel dat de Denen hebben in het doen van landingsdemonstratiën en in de gemakkelijheid, waarmede zij ieder oogenblik eene aanzienlijke krijgsmagt op elk punt der kust kunnen vereenigen, maakt dat het aanvallend leger, naarmate het verder vooruitrukt, zich meer en meer verbrokkelen moet, terwijl de toevoer slechts langs eenen weg, die voortdurend bedreigd wordt, kan worden aangebragt; de verdediger daarentegen concentreert zijne krachten meer en meer.

Alvorens te eindigen, willen wij nog van de stelling bij Hadersleben gewag maken. Haar oostelijke vleugel wordt door den diepen, maar niet breeden Haderslebener Fjord gevormd, welke zich ruim eene mijl binnen het land uitstrekt. Onmiddellijk daaraan sluit, bijna als of het eene voortzetting was, een smal binnenmeer, dat zich eene halve mijl verder naar het westen uitstrekt, en met de Fjord door een naauwelijks twintig voet breed kanaal verbonden is, waarover, door middel van eene steenen brug, de groote weg, die van Apenrade komt, naar de aan gene zijde van het kanaal gelegene stad Hadersleben voert. Aan het westelijke uiteinde van dat

meer ligt de Tönningmolen, in een digt begroeid, en over het algemeen sterk doorsneden defilé. De westelijke flank van deze stelling blijft daarentegen geheel zonder eenige natuurlijke verdediging, maar breidt zich op een open en voor het gevecht voordelig terrein uit.

Landbouw en veeteelt zijn bijna de eenige bronnen van bestaan van de bewoners van Sleeswijk-Holstein; zij zijn daardoor rijk aan paarden, die zoowel voor de kavallerie als voor artillerie geschikt zijn, als aan middelen van onderhoud van allerlei aard, zelfs voor een aanzienlijk leger. Men heeft van vroege tijden herwaarts deze Hertogdommen tot de vruchtbaarste en rijkste streken van Duitschland gerekend, hetgeen evenwel slechts in betrekkelijken zin waar is, daar namelijk de bevolking, in vergelijking van verscheidene andere Deutsche landen en vooral van Saksen, gering is. Het is dus niet te verwonderen, dat bij eene kleine bevolking in een zeer vruchtbaar land geene bepaalde armoede gevonden wordt. Een Duitsch schrijver over den oorlog verklaart gedurende zijn geheele oponthoud in Sleeswijk-Holstein geen enkelen bedelaar gezien te hebben. Het geringe aantal der nietbezitters kan zich door handenarbeid een genoegzaam onderhoud verschaffen. Industrielen aanleg vindt men evenwel onder het volk volstrekt niet, en de inwoners moeten zich behelpen met de gewoonlijk zeer middelmatige voortbrengselen van eenvoudige handwerkslieden; fabrieken — eenige steenbakkerijen aan de oostkust uitgezonderd — kunnen zich over het al-

gemeen niet staande houden, waardoor dan ook laken, leder, ijzer enz. slechts in geringe mate in het land worden aangetroffen. Alleen in Apenrade vindt men eene aanzienlijke scheepstimmerwerf, in het vlek Neumunster in Holstein eene lakenfabriek, en bij Reudsburg eene ijzergieterij.

Daar in geheel Sleeswijk-Holstein geen dennenbosschen en geene steengroeven gevonden worden, wordt het timmerhout en de overige bouwmaterialen uit de naburige landen aangevoerd, waardoor vooral ook het aanleggen van wegen moeilijk en kostbaar wordt. Wel heeft men beproefd, door groote aanplantingen in de heidestreek, dit gebrek ten minste gedeeltelijk te verhelpen, maar tot nu toe is dit zonder eenig gevolg gebleven, daar niet alleen de meest altijd heerschende westewind voortdurend zoutdeelen aanvoert, waardoor het opkomen van de boomen tot midden in het land belemmerd wordt, maar de heidegrond is zelfs niet geschikt tot bebouwing, omdat hij gedeeltelijk te moerassig, gedeeltelijk te veel met mineraalzuren doortrokken is. De ontelbare menigte aardwallen met of zonder heggen, zijn tot afwering van den wind van groot voordeel.

De gewone taal in de Hertogdommen is het plat Duitsch — alleen de beschaafde stand spreekt Hoogduitsch — maar men bedient zich ten noorden van de lijn tusschen Flensburg en Tondern van eenen Deenschen tongval, waaraan zich natuurlijk ook de sympathieën voor de eene of andere nationaliteit vastknoopen. Wat het karakter der bewoners aangaat, dit wordt

door bijna alle schrijvers in de meeste opzichten hoogelijk geroemd. Wij willen hier de woorden laten volgen van eenen Duitschen schrijver, die, hoewel zeer partijdig ten voordeele der Sleeswijk-Holsteinsche zaak, een getrouw beeld geeft van de eigenschappen, die de groote massa der bewoners van het land kenmerken.

«De Sleeswijk-Holsteiner,” zegt hij, «heeft alle deugden van een in patriarchalen toestand levend volk, heeft dus een eenvoudig, trouw, standvastig, eerlijk en regtschape karakter, en is beziel met liefde voor orde en wet. Matigheid en tevredenheid brengen bij hem eene opgeruimde gemoedsstemming te weeg, die nog versterkt wordt, daar hij over het algemeen met natuurlijk gezond verstand en zelfs met veel geest begaafd is. De liefde tot het vaderland is diep in het hart van den Sleeswijk-Holsteiner geprent; minder dan iemand voelt hij behoefte, het zuiden met zijne bonte bloemen, zijne heerlijke vruchten, zijne gloeiende zon te zien; hij is volkomen tevreden met de groene beukenbosschen en de vette akkers van zijnen geboortegrond; hij begrijpt niet, hoe eenig land beter zou kunnen zijn dan het zijne; hij begrijpt zelfs niet hoe men eene streek zonder *Knicken* schoon en bekoorlijk noemen kan; zelfs de bewoner van het eentonige, geheel van boomen verstoken *Marschland*, met zijne hooge sombere dijken en digte nevelen, is van hunne bekoorlijkheid zoo overtuigd, dat hij ze niet met eenige andere landstreek zou willen verruilen.

«Hoewel de Sleeswijk-Holsteiner fysiek en moreel iets traags heeft, is hij daarbij

ook bij uitnemendheid geschikt om langdurige vermoeijenissen uit te houden, en hardnekkig in het vasthouden aan datgene, wat hij eenmaal als regt en goed heeft aangenomen. Door de gemiddelde temperatuur van zijn karakter, zal de echte zoon der Hertogdommen nooit een dweepende enthousiast worden. Zijn bloed komt maar zeer zelden in beweging, hetzij hij door haat of door liefde wordt opgewekt; maar daardoor behoudt het ook, tijd en noodlot trotseerende, altijd eene vruchtbare levenswarmte. Hij knoopt moeilijk vriendschap aan met vreemde personen en betrekkingen, maar wanneer dit eenmaal het geval is, gaat hij er niet ligt van af.

«Alle deze eigenschappen kunnen den Sleeswijk-Holsteiner tot een zeer bruikbaar soldaat vormen, wanneer men het verstaat zijn karakter op prijs te stellen en hem in overeenstemming daarmede te behandelen. Hij wordt wel niet dadelijk het stomme werktuig van eenen apodictischen wil, omdat hij gaarne eerst overlegt, eer hij handelt; nog moeilijker is het, van hem een garde-soldaat te maken, daar hem hiervoor smaak en ijdelheid ontbreken. Als noordlander en bewoner eener rijke provincie, eet en drinkt hij gaarne zooveel als hij dat van jongs af gewoon is; voor dat hij gegeten heeft, is hij maar slecht te gebruiken, en zelfs onder dringende omstandigheden slaat hij het etensuur nooit over. Wij zijn er zelf meer dan eens getuigen van geweest, dat in heete gevechten, omtrent den middagtijd, verscheidene soldaten, om zoo te zeggen onwillekeurig, eene pauze maakten, op hun

gemak gingen zitten, naar den broodzak grepen en, eerst na eene behoorlijke versterking te hebben gebruikt, het gevecht met nieuwen ijver voortzetten.

«In de drie veldtogten heeft de Sleeswijk-Holsteinsche soldaat de schitterendste bewijzen gegeven, dat hij de edelste krijgsmansdeugden bezit. Hij is met trouwe gehoorzaamheid en zeldzame zelfverloochening aan zijne officieren, hoewel het grootendeels vreemdelingen waren, gehecht geweest, en, hoewel hij de schoonste daden met koelbloedigheid en volkomen verachting van den dood volbragt, heeft de eerezucht, de begeerte om zich te onderscheiden of lof te verwerven, daar nooit invloed op uitgeoefend, enz.»

Deze karakterschildering is, zoo als blijkt uit de vergelijking met verscheidene andere beoordeelingen, juist; maar belagchelijk was het, hoe toen ter tijde de hevige aanhangers van de zaak der Hertogdommen, in talloze geschriften met de meest gezwollene bewoordingen trachten, het enthousiasme, den heldenmoed van de Sleeswijk-Holsteiners op te vijzelen. Het scheen, alsof er een heldenvolk was opgestaan, dat zijns gelijken nooit gehad had!

Hoewel, zoo als de bovenaangehaalde schrijver zegt, edele krijgsmansdeugden in het volk wonen — trouw, bedaardheid, gehoorzaamheid, gezond verstand, het moge dan ook wat traag werken, standvastigheid in het gevaar — daarom kan men nog niet zeggen dat het voor den krijgsmansstand uitsluitend geschikt is, zoo als men, de toenmalige opgesmukte beschrijvingen lezende, geneigd zou zijn

te denken. Ware krijgsmanszin ontbreekt hen, en daardoor ook de neiging tot den soldatenstand, die zij nooit gehad hebben. Maar zij zijn gewillig en gehoorzaam in den hoogsten graad, en dien ten gevolge schaart zich de dienstplichtige bereidwillig onder de vanen. Vindt hij nu hier eene goede onderrigting, krachtige leiding, goede militaire voorbeelden, dan wordt hij weldra, wat men een bruikbaar soldaat noemt.

In den oorlog komt het staande gevecht het meest met zijne passieve natuur in overeenstemming. Hij begrijpt de voordeelen, die het terrein van zijn land aanbiedt, weet ze gemakkelijk op te sporen, er een goed gebruik van te maken, en geeft niet gaarne op wat hij eens bezet heeft. Heeft hij vertrouwen in de zaken, verbeeldt hij zich, dat ze goed staan, dan geeft hij bewijzen van de grootste volharding, ja van de heldhaftigste koelbloedigheid in het dreigendste gevaar (1). Bij ongunstige en onzekere omstandigheden, vooral wanneer de officieren ontbreken, naar wier leiding en voorbeeld hij altijd verlangt, verliest hij echter die rustige houding en die koelbloedigheid. Door den grooten rijkdom van het land aan paarden en voertuigen, die hun van der jeugd af vele hulpmiddelen aanbieden, waarvan hij gewoon is gebruik te maken, is hij geen bijzonder goed voetganger en heeft, zoo als de ondervinding heeft doen blijken,

(1) In eene der batterijen voor Friedericia zag men een artillerist, naast wien een bom insloeg, den ketel, waaruit hij juist bezig was te eten, daarover uitstorten, zonder in het minst zijne gemakkelijke houding te veranderen.

verreweg de meeste geschiktheid voor de artillerie, bij welke de bewoners der Hertogdommen gedurende den geheelen oorlog zich met roem hebben onderscheiden.

Na dit overzicht van het oorlogstooneel en van de strijdkrachten, keeren wij tot het geschiedverhaal terug.

Weldra begonnen de Denen zich met alle magt tot den krijg toe te rusten. De geestdrift, die in het geheele rijk heerschte, maakte de taak der regering gemakkelijker; aanzienlijke sommen werden ten dienste van het vaderland aangeboden; op de eilanden en in Jutland werden vrijkorpsen opgericht, waarvan dat onder LAURITZ SKAU, een enthousiaste, scandinavische partij-aanvoerder, het voornaamste was, en weldra verscheiden honderde manschappen telde. De oorlogsschepen werden gearmeerd, om de Sleeswijk-Holsteinsche scheepvaart door het kruisen voor de havens, zooveel mogelijk schade toe te brengen; het eiland Alsen werd bezet, en tevens rukte reeds een klein korps op den 23sten Maart het Hertogdom Sleeswijk binnen en bezette de stad Hadersleben. Inmiddels werd het leger langzamerhand mobiel gemaakt, en op eene sterkte van ongeveer 14000 man gebragt, grootendeels op Alsen vereenigd, waar zich de Koning op den 7^{den} April heen begaf, om eene groote revue te houden.

De toestand van de voorloopige regeering tegenover deze meer en meer aangroeiende oorlogstoerusting, was inderdaad netelig.

Zoo als wij gezegd hebben, bestond de

geheele beschikbare geregelde krijgsmagt van de Hertogdommen uit 2000 manschappen en 65 officieren, namelijk:

- 4 bataillons infanterie,
- 2 jagerkorpsen,
- 2 regimenten kavallerie,
- 1 regiment artillerie,
- 1 afdeeling van het ingenieurkorps,

welke zich alle, bij het uitbreken van den opstand, in Sleeswijk en Holstein bevonden.

Het eerste wat gedaan werd, om zich in weerbare staat te stellen, was de oproeping van alle verlofgangers en reserven, om de afdeelingen op compleeten voet van oorlog te brengen. Verder deed men een beroep op de vaderlandsliefde van alle weerbare mannen, die volgens de wet niet dienstpligtig waren.

Het gebrek aan officieren zocht men zooveel mogelijk te verhelpen door het weder aanstellen van gepensioneerde of op wachtgeld gestelde officieren, terwijl men een grooten steun vond in vele Pruisische officieren, die zich aanmeldden om als vrijwilliger den oorlog mede te maken, en waarvan de meesten dadelijk als kompagnieskommandanten werden aangesteld.

Door inspanning van alle krachten en door de aankomst van eene groote menigte vrijwilligers uit alle oorden van Duitschland, was men op den 5^{den} April reeds zoo ver gevorderd, dat men twee infanterie-brigaden, ieder uit 2 bataillons infanterie, een jagerkorps en eenige honderde vrijwilligers, studenten, scherpschutters,

twee regimenten kavallerie en twee batterijen had georganiseerd.

Het was evenwel klaarblijkelijk, dat de Hertogdommen zonder bijstand onmogelijk in staat zouden zijn, zich te meten met het krachtige, goed georganiseerde Deensche leger. Wij hebben reeds gezien, hoe de voorloopige regeering een afgevaardigde naar Frankfort gezonden had, om ondersteuning van den Duitschen Bond te verwerven, en een met hetzelfde doel naar Berlijn. In Frankfort was toen ter tijde het zoogenaamde Voorparlement verzameld, uit door het volk verkozene mannen bestaande, op wier vrijzinnige rigting en streven naar een eenig Duitschland, de Hertogdommen hunne grootste verwachting van krachtige hulp bouwden, en, zoo als de uitkomst bewees, niet te vergeefs. Het voorstel om ook Sleeswijk in den Duitschen Bond op te nemen, werd met algemeenen bijval aangenomen, en aan de Hertogdommen het regt toegekend, even als alle Deutsche staten, afgevaardigden naar het parlement te zenden. Nevens dit uit de revolutie ontstane parlement zetelde evenwel nog de oude Bondsdag, die naar alle waarschijnlijkheid vroeger niet zoo gaaf in deze bepalingen zou toegestemd hebben, maar nu, door de tijdsomstandigheden gedrongen, op den 4^{den} April verklaarde, dat het Deutsche bondsland Holstein in gevaar was, en derhalve Pruisen verzocht, de, in dit geval noodige militaire maatregelen te nemen, daarbij evenwel voorloopig eene vredelievende bemiddeling aan te wenden, gegrond op de ongeschonden regten van Holstein, vooral, wat de verbinding met Sleeswijk aanging.

Eene onmiddellijke schorsing der vijandelijkheden van de zijde van Denemarken werd hierbij in de eerste plaats gevorderd.

Eenige dagen later ging de Deutsche Bond nog verder, door namelijk de voorloopige regeering in de Hertogdommen te erkennen, en daardoor den opstand tegen Denemarken te regtvaardigen, en besloot, dat, indien Denemarken de vijandelijkheden niet staakte en Sleeswijk niet ontruimde, het alsdan zou gedwongen worden, om het regt van Holstein en de vereeniging met Sleeswijk te eerbiedigen. Aan de Pruisische regeering werd daarbij opgedragen, bij hare bemiddeling aan te dringen op de inlijving van Sleeswijk in den Duitschen Bond, als de zekerste waarborg voor Holstein's regten.

Ook in Berlijn werden de aanzoeken van de voorloopige regeering gunstig ontvangen. Veel is er over geschreven en getwist, in hoeverre de handelingen van het Pruisische gouvernement voortvloeiden uit eene opregte begeerte, om zich vrij en open aan de belangen van Sleeswijk-Holstein aan te sluiten. Onder de bitterste bewoordingen vinden wij bij de democratische schrijvers van dien tijd de nevenbedoelingen, welke op dat oogenblik hiertoe deden besluiten, opgesomd, waarbij sommige zelfs zoo ver gaan, dat zij de deelneming van dat rijk alleen aan de omstandigheden toeschrijven, welke het juist door die deelneming in staat stelden eene aanzienlijke legermagt op de been te houden, waartegen zich de revolutionnaire volksgeest meer en meer verzette, en daarbij omgekeerd aan den Koning van

Pruissen de gelegenheid gaven de volksgunst te herwinnen, die door zijne weifelende staatkunde in Maart zeer geschokt was geworden. Velen zelfs verdachten Pruisen van eene groote sympathie voor Denemarken, en beschouwden het zenden van een legerkorps naar het tooneel des oorlogs alleen als een middel om de pogingen der demokraten in de Hertogdommen, die van het gronden eener Noord-Albingische republiek droomden, te beteugelen. Op deze gronden voortredeneerende, schrijven zij al de ongunstige voorvallen in den oorlog en den weinig bevredigenden uitslag daarvan aan de arglistige politiek van Pruisen toe, zonder in staat te zijn te beoordeelen, welke bijna onoverkomelijke bezwaren die oorlog opleverde, en welke gewigtige strategische gronden, waarmede de staatkunde niets te maken had, vaak aanleiding gegeven hebben tot het nemen van maatregelen, welke de opgewondene oppervlakkigheid voor lijnregt strijdig met de Sleeswijk-Holsteinsche belangen uitkreet. Wel mogen wij aannemen dat de hoogst exceptionneele toestand, waarin geheel Europa toenmaals verkeerde, invloed had op den loop der zaken; hoe zou zulks anders kunnen zijn? — maar welke ook de beweegredenen mogen geweest zijn, die de staatkunde geleid hebben, de beoordeeling der militaire handelingen van den Pruisischen opperbevelhebber, den generaal von WRANGEL, zijn door de ons bedoelde schrijvers, die gewoonlijk volslagen vreemdelingen waren in de hogere krijgvoering, meestal op eene wijze beoordeeld, waarin de stem der bitterste partijhaat nergens te miskennen is. Hoewel wij dan

ook in den verderen loop van ons geschiedverhaal welligt nog enkele malen hierop zullen moeten terugkomen, laten wij hier dit punt, dat tot zooveel eenzijdige beschouwingen aanleiding gegeven heeft, rusten, om den draad van het eenvoudig geschiedverhaal weder op te vatten.

Onmiddellijk nadat Pruisen besloten had militaire ondersteuning naar de Hertogdommen te zenden, gingen de daarvoor bestemde troepen op marsch, en reeds den 3^{den} April kwam het 1ste echelon, bestaande uit het 1ste en 2de bataillon van het Keizer Alexander grenadier-regiment, met den ijzeren spoorweg te Rendsburg aan; op de twee volgende dagen werden weder twee bataillons der 2de garde-infanteriebrigade gewacht, zoodat op den 8sten April hare 6 bataillons in en bij Rendsburg konden geconcentreerd zijn, onder het bevel van den Pruisischen kolonel v. BONIN.

Te gelijker tijd was door de hoven van Hannover, Oldenburg, Brunswijk en Mecklenburg besloten gezamentlijk een korps van omtrent 10000 man te formeeren uit de contingenten dier staten tot het 10de bondskorps, en kreeg de overste BONIN aanschrijving, dat zoo spoedig mogelijk een korps Holstein zou binnenrukken, bestaande uit:

Hannoversche troepen.

- 6 eskadrons,
- 4 bataillons,
- 1 voetbatterij (9 t^{m}) van 8 stukken,
- 1 rijdende batterij (6 t^{m}), 6 stukken.

Mecklenburgsche troepen.

- 1 detachement jagers,
- 1 bataillon infanterie,
- 2 eskadrons dragonders,
- 4 stukken.

Oldenburgsche troepen.

- 2 bataillons infanterie,
- 4 stukken,

onder den Hannoverschen generaal HALKETT, terwijl de overige staten van het 10de bondskorps uitgenoodigd zouden worden, hunne contingenten tenzelfden tijde naar de Holsteinsche grenzen te zenden.

De reeds aangekomen Pruisische troepen werden in en voor Rendsburg gedislokeerd.

Inmiddels marcheerde het Deensche hoofdkorps, onder bevel van den generaal HEDEMANN (1), zuidwaarts, trok door Hadersleben en Apenrade, drong eene vooruitgeschovene afdeeling Sleeswijk-Holstein-

(1) De generaal HEDEMANN, kort te voren nog een der jongste kolonels van het leger, werd van bataillonskommandant plotseling tot opperbevelhebber verheven, met voorbijgang, niet alleen van de 20 generaals, die in de laatste ranglijst vóór den oorlog voorkomen, maar zelfs kreeg hij vele oudere kolonels onder zijne bevelen. Wij hebben niet kunnen opsporen, hoe deze verwaarloozing van het principe der ancienniteit in het Deensche leger is opgenomen geworden; maar de politieke gevoelens van HEDEMANN hebben voorzeker zwaar gewogen bij den minister van oorlog, die zelf den 22sten Maart van kapitein der artillerie buiten dienst tot zijne nieuwe waardigheid verheven was, want HEDEMANN'S buitengewone bevordering werd niet door uitstekende eigenschappen, bekwaamheden of verdiensten geregtvaardigd.

sche jagers terug en stond den 8ten April bij Bommerlund en Kliplev, met de kavallerie bij Medelby en Holt, terwijl de voorposten bij Quars in verbinding waren met het zijkorps, onder den kolonel v. SCHLEPPGREGEL, dat van het eiland Alsen naar de Sundewitt was overgetrokken, en tot bij Rinkenis was vooruitgerukt, waar zij den 6^{den} April eene kleine schermtuseling van geen aanbelang met eene Sleeswijk-Holsteinsche recognosceeringspatrouille gehad hadden. Een detachement Deensche vrijwilligers deed op denzelfden dag een strooptogt naar Tondern, waar zij alle wapens in beslag namen en naar Ripen bragten.

Den 6^{den} April was tevens in het Sleeswijk-Holsteinsche hoofdkwartier het berigt ingekomen, dat eene afdeeling Denen bij Holdnaes geland was en daar veldverschansingen had opgeworpen. De generaal v. KROHN, bevelhebber der bij Flensburg geconcentreerde troepen, had onmiddellijk 1 bataillon, 1 afdeeling jagers, 2 stukken en een half eskadron naar Glücksburg en Holdnaes gedetacheerd, om te beletten, dat zijne stelling van die zijde in den rug genomen wierd.

Terwijl alzoo alles duidelijk deed zien, dat Denemarken het voornemen had, door een krachtig en snel voortdringen, de krijgsmagt der Hertogdommen zoo mogelijk met eenen slag te vernietigen, had Pruisen, zoo het schijnt, nog niet alle hoop op eene vredelievende uitkomst opgegeven. De majoor v. WILDENBRUCH kwam den 6^{den} April in Sonderburg en leverde de bekende nota in, welke hoofdzakelijk inhield, dat Pruisen tot de gedane stappen voorna-

melijk was overgegaan, om Sleeswijk-Holstein voor den Koning Hertog te bewaren, en te beletten dat de radikale en democratische partij de leiding dezer gewigtige aangelegenheid in handen nam, dat het Pruisische gouvernement nog zijne medewerking aanbood tot eene vreedzame oplossing van het geschil en zelfs geneigd was zijne troepen terug te trekken, maar dat een vijandelijke aanval van den Koning van Denemarken op zijne Duitsche onderdanen dit tot eene onmogelijkheid zou maken. Den 8sten April werd van de Deensche zijde hierop geantwoord, en gevorderd dat Pruisen in allen gevalle beginnen zou zijne troepen over de Eider terug te trekken, en niet zou gedoogen dat zijne eigene strijdkrachten of die van het Bondskorps zouden vermeerderd worden, met de bijvoeging, dat het vooruitrukken der «opstandelingen» naar alle waarschijnlijkheid tot een gevecht met de troepen van Zijne Majesteit den Koning zou leiden. Hierop werden de onderhandelingen afgebroken.

Terwijl van den 5^{den} tot den 7^{den} April de twee Pruisische grenadier-regimenten Keizer Frans en Keizer Alexander zich bij Rendsburg geconcentreerd hadden, en volgens de ingekomen berigten het 20ste regiment infanterie, het fuselier-bataillon van het 51ste regiment infanterie en de 18 stukken van de garde en van de 5de brigade artillerie op den 15^{den} daar vereenigd konden zijn, trok ook de divisie van het 10de Bondskorps te zamen, en gaf de Koning van Hannover aan den generaal HALKETT eene uitvoerige instructie, waarin hoofdzakelijk bepaald werd: dat de bestemming

dier troepen was, de zelfstandigheid van het Hertogdom Holstein met de wapenen te handhaven; — dat de generaal HALKETT in geen geval troepen in Holstein mogt doen binnenrukken, voor dat de geheele divisie vereenigd was, en dan nog maar alleen, als hij daartoe door de voorloopige regeering of door den Pruisischen generaal werd uitgenoodigd, of wel de zekere tijding bekomen had, dat de Deensche troepen de Holsteinsche of Lauenburgsche grenzen overschreden hadden; — dat de Hannoverse troepen niet in het Hertogdom Sleeswijk mogten binnenrukken.

Brunswijk verklaarde een gedeelte zijner troepen den 10^{den} in Harburg te zullen doen aankomen, Mecklenburg-Schwerin zijn geheel contingent (een bataillon sterker dan het hierboven bepaalde) den 14^{den} April geheel marschvaardig te zullen hebben, zoodat de infanterie en artillerie in éénen dag per spoortrein naar Altona kon getransporteerd worden; van Oldenburg werd elk oogenblik tijding verwacht.

Zoo stond dus op den 8sten April het zwakke korps der Sleeswijk-Holsteiners in en voor Flensburg tegenover een sterk opringende Deensche overmagt, terwijl de Duitsche en Pruisische hulpstroepen voornamelijk door staatkundige beweegredenen verhinderd werden ter ondersteuning voorwaarts te rukken, hetwelk op den volgenden dag tot het voor dat korps zoo noodlottige gevecht van Bau leidde.

Veel is er, na den afloop van dit eerste gevecht, ter verdediging of veroordeeling der genomen dispositie in het midden gebracht geworden, maar, hoewel het eene zekere waarheid is, dat eene oordeelvelling

na het gebeurde niet altijd geheel onpartijdig genoemd kan worden, zijn er hier, onzes inziens, gronden genoeg, om reeds *à priori* de genomen maatregelen te veroordeelen.

De gronden, die voor het positie nemen voor Flensburg, in de stelling van Bau, pleitten, waren voorzeker hoogst gewichtig. Het was noodig, om den moed van de Hertogdommen staande te houden, en zooveel noodig op te wekken, dat men bij den eersten aanval der Denen niet dadelijk het veld ruimde, dat men de inwoners, die zich met geestdrift aan de zaak van het vaderland hadden aangesloten, niet zonder verdediging aan de wraak der Denen overleverde, dat men de gewichtige stad Flensburg, met haren grooten rijkdom, met haren aanzienlijken handel, het centraalpunt waar alle hoofdwegen uit het zuiden zamenloopen, waardoor zij van groot militair belang was, niet zonder slag of stoot prijs gaf; maar wij houden het bereiken van dat doel met weinige, meest ongeoeffende troepen, tegenover een veel sterker en goed gedisciplineerd leger, voor onmogelijk. De stelling bij Bau is voorzeker sterk en tegen groote overmagt te verdedigen, maar vordert tot hare volkomene bezetting, volgens het oordeel van een der meest bevoegde beoordeelaars, als minimum eene magt van 25—50000 man, meer dan vijfmaal zooveel als de generaal v. KRONN onder zijne bevelen had. De gevolgen van eene, zeker te voorziene, nederlaag zouden ook, wat den moreelen indruk aangaat, veel noodlottiger zijn, dan een voorloopige terugtogt, die al zeer spoedig gestaakt had kunnen worden bij

het voortrukken der Pruisische en Duitsehe divisieën. De stremmende invloed der staatkunde, die den generaal v. BONIN ten stelligste verbood de bonds-grenzen te overschrijden, was hier van overwegenden invloed, want dat deze zijne troepen terughouden moest, omdat, zoo als een geacht Pruisisch schrijver aanmerkt, de Hannoversehe divisie niet voor den 15^{den} in Harburg geconcentreerd kon zijn, en omdat hij de aankomst zijner kavallerie en artillerie moest afwachten, schijnt ons geen afdoende reden te zijn, indien namelijk ook de Pruisische bevelhebber het bezet houden van de stelling bij Bau om bovenvermelde redenen goedkeurde. Was het raadzaam die stelling te verdedigen, dan is er naar ons oordeel misschien wel een staatkundigen, maar zeker geen militairen grond te vinden, om niet alle ter beschikking staande magt op dat punt te concentreren, ten einde een troepenkorps, dat voor de eerste maal in het vuur kwam, niet aan eene zoo groote overmagt bloot te stellen. De groote fout ligt evenwel aan de Sleeswijk-Holsteinsche zijde, waar men had moeten terugtrekken, toen de omstandigheden het zoo dringend geboden.

De positie van Bau, waarvan wij hierboven reeds gewaagd hebben, levert verscheidene taktische voordeelen op, die hare bezetting, indien men stelling nemen moest, genoegzaam billijken. Het riviertje de Meyn-Aue, dat van omstrecks Nienhuus over Krusau naar het Flensburger Fjord vloeit, vormt eene goede terreinafscheiding, terwijl het dorp Bau, hoewel voorwaarts van de Meyn-Aue gelegen, door zijne massieve kerk met kerkhofsmuur en de vele

voor het front en zijwaarts liggende knieken (wallen met heggen) zeer tot de verdediging geschikt is; Krusau en de Kopermolen (digt bij de uitwatering der Meyn-Aue) kunnen met eene kleine versterking ook tot goed verdedigbare punten gemaakt worden.

De nadeelen evenwel van deze stelling zijn, behalve de groote uitbreiding, het groote gevaar voor omtrekking, waaraan zij is blootgesteld. Wanneer namelijk Bau genomen is, en de vijand den verdediger in het front bezighoudt, kan hij langs den Oehsenweg van Bau tot bezuiden Flensburg rukken, en daardoor de stelling in den rug nemen; daarbij is het Flensburger Fjord tot digt bij de kust bevaarbaar, waardoor de regter flank zeer bedreigd kon worden, daar de schepen, zoo als hier het geval was, niet door kustbatterijen op eenen afstand konden worden gehouden.

De generaal v. KROHN zag het gevaarlijke van zijnen toestand zeer wel in, en herhaaldelijk, tot zelfs op den 7^{den} April, betoogde hij met ernst en nadruk, dat het eene onmogelijkheid was de stelling te behouden. De opperbevelhebber, Prins FREDERIK v. ROER, die, van het oorlogstooneel verwijderd, zoo het schijnt, het oogenblik van gevaar niet zoo digtbij waande en op de naderende hulp der bondstroepen rekende, gaf telkens ten antwoord, «dat de generaal v. KROHN de «hem aangewezen stelling tot den laatsten «man moest verdedigen en in geen geval «mogt terugtrekken; want de verdediging «was mogelijk.»

Eerst den 8sten des avonds ontving

v. KROHN, op zijne herhaalde betuigingen, de order, dat hij slechts in geval van nood mogt terugtrekken, waarvan de beoordeeling aan hem werd overgelaten.

Den 7^{den} April werd door de bij Glücksburg gedetacheerde troepen gemeld, dat de Denen bij Holdnaes nieuwe versterking uit Alsen bekomen hadden, waarom hij er nog eenige infanterie heenzond; zoodat het plan van den vijand, om hem, door deze bedreiging van den rug zijner stelling, te verzwakken, volkomen bereikt werd, daar de generaal v. KROHN meer dan een derde zijner infanterie gedetacheerd had. (1)!

De Sleeswijk-Holsteinsche troepen waren nu op de volgende wijze opgesteld:

Op den regter vleugel bij Krusau en den Kopermolen:

Het 2de jagerkorps, eene compagnie infanterie, met 150 studenten en Turners, gezamenlijk 890 man en 2 zesponders.

In het centrum bij Bau en Nienhuus:

Een bataillon infanterie, 580 man sterk, met 2 zesponders.

Op den linker vleugel, voorwaarts van Harrislev:

Een bataillon van 560 man, een eskadron en 2 zesponders.

(1) De sterkte van de Deensche troepen bij Holdnaes geland, werd geweldig overdreven; volgens Deensche opgave, die met de waarheid overeenkomstig schijnt, waren er in het geheel maar 4 kompagnieën, terwijl wij in het dagboek van den chef van den generalen staf van 't Bondskorps, den kapitein SICHART, vermeld vinden, dat daar bij het hoofdkwartier van de Sleeswijk-Holsteinsche zijde het berigt ontvangen werd, dat er 6000 man geland waren. — Waarschijnlijk werd de voorpostendienst daar ook door *Freischärler* verrigt.

Achter den linker vleugel bij Hundewitt en Ellund waren gedetacheerd:

2 Regimenten dragonders en het Rauzausehe en Kroghsche vrijkorps.

Als reserve in Flensburg:

Een bataillon infanterie en eene batterij zesponders.

In het geheel alzoo 5 bataillons infanterie, 2 jagerkorpsen, 2 regimenten dragonders, twee batterijen en de vrijkorpsen, die zamen 550 man telden, waar de Deensche generaal eene magt van 9 bataillons, 5 jagerkorpsen, 15 eskadrons, 50 stukken tegen deed aanrukken, waarvan een bataillon naar Holdnaes gedetacheerd was, om den regter vleugel en den terugtogtsweg te bedreigen. Daarenboven lag eene flotille onder den kommandeur PALUDAN, bestaande uit twee korvetten, een brik, twee stoomschepen en verscheidene kanonneerbooten en jollen, in het Flensburger Fjord bij de Ochsencilanden voor anker.

Bau werd nog op den 8sten April des namiddags ten 3 uur door een Deensch verkennings-detachement genomen, maar kort daarna weder verlaten en door 2 kompagniën Sleeswijk-Holsteiners bezet. Het gevaar werd al dringender, en dat de generaal v. KROHN het wel degeelijk als zoodanig inzag, blijkt uit eene melding, die hij nog te middernacht aan den Prins FREDERIK afzond, en waarin hij vooral uit het opdringen des vijands naar zijne vleugels de juiste gevolgtrekking maakte, dat het diens voornemen scheen te zijn hem te omsingelen. Indien het waar is, dat hij toen reeds de order van den Prins had, waarbij hem vrijheid gegeven werd, als hij het hoognoodig oordeelde, terug te trekken, is het onbegrijpelijk, dat hij zelfs toen nog niet zijne versnipperde strijdkrachten in eene achterwaartsche stelling verzameld heeft.

(Wordt vervolgd.)

ARCHIEF VOOR NEDERLANDSCHE KRIJSGESCHIEDENIS.

Memoriën van MICHEL MISSEL,

AANGEBODEN AAN Z. H. PRINS WILLEM V, BETREKKELIJK VLOTTENDE
BATTERIJEN, MIDDELEN OM HET IJS TE BREKEN, ENZ.

(INGEZONDEN.)

Het groot belang dat er in gelegen is, om de aandacht te vestigen op alle mid- delen van welke gebruik zou moeten wor- den gemaakt bij het verdedigen van den Nederlandschen grond, heeft ons doen be- sluiten tot het mededeelen van eenige stukken, waaruit blijkt dat in het jaar 1794 zekere MICHEL MISSEL vermeende eenige uitvindingen te hebben gedaan, waarvan de toepassing bij eene verdedi- ging van ons land van groot nut zoude wezen.

De twee memoriën door MISSEL aan den Stadhouder PRINS WILLEM V overhandigd, en het daaromtrent gegeven berigt van den inspecteur der artillerie B. E. PARAVICINI DI CAPELLI, welke stukken hierbij worden medegedeeld, zijn, ingevolge de resolutie van de gecommiteerde raden van de Staten van Holland en Westvriesland van den 17^{den} October 1794, in handen gesteld van eene Commissie, bestaande uit de vol- gende heeren, als:

de generaal-majoor DE VEIJE, directeur- generaal der fortificatiën;

de generaal-majoor DE PARAVICINI DI CA- PELLI, inspecteur der artillerie;

de luitenant-kolonel ingenieur DE BOCK, controleur-generaal der Hollandsehe fortificatiën;

de luitenant-kolonel ingenieur VAN DAL- HOFF, controleur der kleine Holland- sche fortificatiën;

met last die «nader te examineren, daar- «van, zooveel de aart der zaak permit- «teert, zoo spoedig doenlijk de noodige «proef te nemen, en daarvan aan hun «Ed. Mog. rapport te doen, ten einde «alsdan daarop verder te delibereren en «resolveren, zoo als geoordeeld zal worden «te behooren.»

Voor zooveel dit is kunnen worden na- gegaan, is het rapport van die Commissie aan de regering niet uitgebragt, en wan- neer men bedenkt, dat weinig tijd nadat het onderzoek was bevolen, de omwen- teling uitbrak, ten gevolge waarvan het collegie van gecommiteerde raden is ont- bonden en opgeheven, en de leden der Commissie, met uitzondering van den controleur-generaal DE BOCK, de dienst hebben verlaten, dan is het vermoedelijk dat aan den last van de gecommiteerde raden niet is voldaan kunnen worden.

De Commissie evenwel zamengesteld en elk van de leden met de bedoelingen van de gecommiteerde raden bekend gemaakt zijnde, is het welligt mogelijk dat omtrent de gedane uitvindingen door MICHEL MISSEL eenige bijzonderheden zijn bewaard gebleven.

In het belang der zaak, waartoe die uitvindingen betrekking hebben, wordt de aandacht der belangstellende lezers van den *Militaire-Spectator* op dit onderwerp gevestigd, in de hoop dat zij, die in de gelegenheid mogten zijn hieromtrent inlichtingen te verschaffen, die wel zullen willen mededeelen.

De twee memoriën of brieven van MICHEL MISSEL aan den Stadhouder, zijn van den volgenden inhoud:

A

Son Altesse Sérénissime Monseigneur
le Prince d'Orange, Stadhouder
capitaine-général des Provinces-
Unies,
etc. etc. etc.

Monseigneur!

Des revers imprévus ont menacé ces provinces. La valeur des troupes que commande Votre Altesse sérénissime, la sagesse et les lumières des chefs augustes de cette république, ses remparts que la nature elle-même a placés pour protéger son indépendance, tout nous fait espérer que ces riches contrées seront garanties de l'invasion d'un ennemi dévastateur. Déjà tous les citoyens fidèles à leur patrie s'ébranlent

pour sa défense; déjà on s'occupe des moyens d'inondation qui la protègent.

Mais il est à craindre qu'un hiver rigoureux n'enlèvera à la république le fruit de ses sacrifices. Des glaces épaisses peuvent se former et faciliter sur les fleuves, sur les canaux, sur les inondations elles-mêmes, l'entrée des armées ennemies. De tout temps on a cherché les moyens de rompre les glaces, et jusqu'à présent ces recherches avaient été infructueuses. Aujourd'hui après des réflexions sérieuses on s'est convaincu qu'un procédé très-prompt, très-économique pourrait les rompre dans quelques minutes à une distance de plusieurs lieues, et à un signal donné, en sorte que non seulement l'approche sera défendue par une ouverture de plusieurs toises; mais même que l'on pourrait, en ne l'employant qu'au moment favorable, engloutir sous les glaces l'ennemi audacieux qui aurait osé approcher.

Le Rhin, la Meuse, les canaux, les lacs, les rivières qui entourent ces provinces, les fossés des fortifications; tout ici est dans le cas de profiter de cette invention et comme on est absolument maître de rompre ces glaces dans certains points; et de les conserver dans d'autres, on a l'avantage d'interdire le passage aux ennemis et de le conserver à soi-même.

Et si au milieu d'intérêts aussi pressants on pouvait faire valoir des avantages habituels, on dirait que ce moyen pourrait donner, dans les villes des Provinces-Unies, la facilité de se procurer de l'eau et de communiquer par la navigation des canaux au cœur des hivers les plus rigoureux.

On se flatte que votre Altesse Sérénissime

prendra ces observations en considération. Et elle peut se rappeler que la ville d'Amsterdam en 1789 a été dans l'inquiétude la plus vive sur les moyens de se procurer de l'eau et que presque tous les ans la navigation entre les lieux les plus proches est interrompue. Si votre Altesse Sérénissime daigne agréer ce projet il lui sera présenté dans tous ses détails.

(Signé) MICHEL MISSEL.

A

Son Altesse Sérénissime Monseigneur
le Prince d'Orange, Stadhoudier
et capitaine-général des Provin-
ces-Unies,
etc. etc. etc.

Monseigneur !

Le sieur MICHEL MISSEL qui a consacré sa vie au service de différentes puissances, qui a quitté la France, sa patrie, ou des places lucratives auraient pu l'attacher pour ne pas seconder de ses talens les factieux qui l'asservissent, qui a eu le bonheur d'être utile aux armées coalisées et qui récemment encore a eu l'honneur de fixer les yeux de votre Altesse Sérénissime, à mesure que les circonstances deviennent plus critiques, redouble de zèle et d'efforts.

Il porte successivement son attention sur toutes les parties qui lui semblent susceptibles de perfection.

Les mouvements de l'artillerie flottante sont compliqués et par conséquent lents; il les a simplifiés. Les moyens pour la transporter étaient dispendieux et pénibles; il les a rendus faciles et économiques. Les glaces peuvent se former sur les rivières,

les inondations, les canaux et faciliter l'approche de l'ennemi; il a trouvé le moyen de les rompre. Aujourd'hui de nouvelles inquiétudes agitent ce pays — on craint que les chaussées ne donnent au milieu des eaux passage aux ennemis. Il offre à votre Altesse Sérénissime un moyen aussi sûr que prompt, de renverser, sans danger pour les défenseurs de la république, sur les dignes où l'ennemi hazarderait de l'exposer, ses convois, son artillerie et lui-même. — Le moyen s'exécuterait sans que les espions eussent pu avoir connaissance de ses préparatifs.

Enfin les digues offriront par là, en tout temps un chemin sûr aux armées de la république, et un tombeau à ses ennemis.

Le même moyen qui environne le territoire Hollandais de précipices qu'un mot peut ent'rouvrir, qui place les forts et les batteries sur un terrain perfide, solide ou mouvant à volonté, moyennant quelques modifications particulières, garnit ses côtes d'écueils plus terribles encore; car si l'ennemi tentait une descente, le moyen proposé à votre Altesse Sérénissime s'appliquerait sur les eaux comme sur la terre; ses chaloupes, ses vaisseaux trouveront au milieu du calme tous les dangers de la tempête.

Ces moyens, monseigneur, demandent un profond secret et le peu de préparatifs que nécessite leur exécution l'assure; ce n'est donc qu'à votre Altesse Sérénissime, qu'aux personnes en qui elle aura placé sa confiance que le Sieur MISSEL peut révéler ce secret important, il lui en développera tous les détails et rendra les démonstrations

plus sensibles par l'exposition des modèles, des machines nécessaires à cet effet.

C'est avec l'espérance de voir votre Altesse Sérénissime adopter les moyens sur le succès desquels il ne peut avoir aucun doute, qu'il a l'honneur d'être,

Monseigneur,

de votre Altesse Sérénissime le
très humble et très-obeissant
serviteur

(Signé) MICHEL MISSEL.

Op deze memoriën of brieven is door den inspecteur der artillerie, den generaal-majoor B. E. PARAVICINI DI CAPELLI, het volgende berigt gegeven aan de gecommiteerde raden van de Staten van Holland en Westvriesland.

Edelmogende Heeren!

Tot voldoening aan het marginale appointment door U. E. M. verleend op de hierbij teruggaande twee memoriën van den Sr. MICHEL MISSEL, heeft de ondergeteekende inspecteur de eer het hiervolgende te laten dienen voor berigt; dat, dewijl de bij die memoriën voorgedragen wor-

dende uitvindingen van zoodanigen aard en natuur zijn, dat mogelijk in de tegenwoordige zorgelijke omstandigheden, van dezelve, tot afkeering van den vijand en defensie van deze republiek, een zeer nuttig gebruik gemaakt zoude kunnen worden — de ondergeteekende derhalve eerbiedigst vermeend, dat aan gemelden Sr. MISSEL, overeenkomstig deszelfs verlangen, de gelegenheid vergund zou behooren te worden, om de validiteit van die zijne uitgevonden defensie-middelen zoodanig overtuigend te demonstreren, en voor zooveel zulks geschieden kan door proeven te constateren, als vereischt word om tot het gebruik maken van dezelve gerustelijk te durven overgaan.

En dat over zulks tot het doen van zulk een onderzoek en examen, hoe eerder hoe beter, eenige daartoe genoegzaam kundige en ervaren personen van vertrouwen zouden dienen benoemd te worden.

's HAGE, den 12^{den} October 1794.

(w. g.) B. E. PARAVICINI DI CAPELLI,
Inspecteur.

V. S.

DE OORLOG IN DEN KAUKASUS.

Vorst WORONZOFF en de Profet SCHAMIJL.

In de tegenwoordige tijden, nu de algemeene aandacht zoozeer op de verwikkelingen in oostelijk Europa gevestigd is, hoop ik aan verscheidene lezers van den *Militaire-Spectator* geene ondiens te doen, met aan de Redactie te verzoeken in haar eerstvolgend nummer de navolgende bijdrage wel te willen opnemen, over den *Oorlog in den Kaukasus*, vrij overgenomen uit het Fransch van ST.-RÉNÉ TAILLANDIER en getrokken uit de Duitsche werken van

M. WAGNER, *Der Caucasus und das Land der Kosaken*, 2 Th. Leipzig 1848.

en

F. BODENSTEDT, *Die Völker der Caucasus und ihre Freiheitskämpfe gegen die Russen*, 1 Th. Frankfort 1849.

G. v. S.

's HAGE, Mei 1854.

De Kaukasus of Kaukasië is gelegen ten Z. O. van Rusland, en beslaat de landstreek welks grenzen zijn: ten N. Rusland, ten O. de Kaspische zee, ten Z.

Perzië en Aziatisch Turkije, ten W. de Zwarte zee, en welke door het Kaukasische gebergte van het westen naar het oosten in tweeën gescheiden wordt.

Hoewel deze streek behoort onder den scepter van den Keizer van Rusland, zoo is er echter een gedeelte, en wel dat van het eigentlijke gebergte, hetwelk bewoond wordt door heldhaftige en fanatieke volkstammen, welke tot heden ten dage zich verzetten tegen het opperbestuur der Russen, en schoon Rusland meester van Georgië en van Imeretië is, en de steden Tiflis en Koutaïs bezet houdt, het zal zich toch niet kunnen beroemen die rijke vallijen geheel en rustig te bezitten, zoolang de défilés van het Kaukasische gebergte nog vijanden opleveren, steeds gereed om Ruslands troepen te vernielen en zijne sterkten te verbranden.

Het bedwingen nu van deze volkstammen, is het doel, dat de Russen trachten te bereiken, en dat vorst WORONZOFF (de tegenwoordige aanvoerder der Russen in den Kaukasus) jaarlijks meer nabijkomt.

Meer dan twee eeuwen hebben deze volken gestreden tegen de Tartaren, Turken en Perzen, en nu sinds 50 jaren bieden zij weerstand aan Rusland, en

alleen in de laatste jaren zijn er slechts eenige duur gekochte voordeelen op hen behaald.

De taktiek van vorst WORONZOFF is naar het schijnt, hen steeds meer en meer in te sluiten, en dan eindelijk eene beslissende nederlaag toe te brengen. Tot nu toe gelukt hem dit bij uitnemendheid, zoo als men later zien zal.

Moeijelijk is het echter zeer juiste berigten van dit oorlogstoooneel in te winnen, daar van de zijde van gezegde nog niet zeer beschaafde volksstammen geene officiële mededeelingen gedaan worden, en zoo men alléén die, van de zijde van Rusland gedaan, wilde gelooven, zou zulks niet geheel van partijdigheid vrij te pleiten zijn. Men moet dus afgaan op berigten van ooggetuigen en beschrijvingen, en deze dan onderling vergelijken. De werken van WAGNER en BODENSTEDT bieden hiertoe eene uitmuntende gelegenheid aan; beide zijn kundige menschen, die persoonlijk daar ter plaatse geweest zijn; de eerste schrijft vóór, de tweede tegen Rusland, en men zal dus de waarheid zeer nabijkomen met deze werken onderling te vergelijken.

Om zich een duidelijk denkbeeld te vormen van het oorlogstoooneel en de strijdende partijen, diene het volgende.

Het Kaukasische gebergte strekt zich uit van de Zwarte zee in eene zuidoostelijke rigting tot het schiereiland Apschéron aan de Kaspische zee, vereenigt zich ten zuiden met de groote keten van het Ararat-gebergte, en verliest zich ten noorden in de steppen van Zuid-Rusland.

Van deze steppen af zuidwaarts gaande

ontmoet men het eerste de linie van Beschtau, uit 5 hooge bergen bestaande, waarachter de Elbrus of Elborus, de hoogste top van het Kaukasische gebergte (4800 el) zich verheft. Verder in zuidoostelijke rigting vindt men het land der Osseten, waar de Kasbek-linie hare grootsche toppen verheft. Deze linie is het middelpunt van het Kaukasische gebergte, dáár ligt de groote verbindingsweg van Rusland en Georgië, alsmede aan de helling der bergen, langs sneeuw en afgronden, de militaire weg die van het noorden naar het zuiden den geheelen Kaukasus doorsnijdt, en nu geheel in het bezit der Russen is.

Verscheidene stroomen hebben hunnen oorsprong op dit gebergte, waarvan de voornaamste zijn:

1°. De Terek; deze ontspringt aan den voet van den Kasbek, stroomt eerst in noordelijke en dan in oostelijke rigting, scheidt groot en klein Khabarda vanéén, doorloopt het land der Tchetchers of Tchetchenzers, en ontlast zich na verscheidene kronkelingen gemaakt te hebben, in de Kaspische zee. Een hoofdtak, die zich in de Terek uitstort, is de Malka.

2°. De Kouban; deze ontspringt aan de noordzijde van den Elbrus, loopt door het distrikt Wladikawkas naar Zekaderinodar, waar hij zich in twee armen verdeelt, de eene in de Zwarte zee, de andere in de zee van Azof uitlopende.

Langs den Terek, de Kouban en de Malka loopen de drie militaire wegen van den Kaukasus, en strekt zich de linie van

forten, stations en posten uit, allen door Kozakken bezet.

De voornaamste en gewichtigste dezer wegen is die, welke den Kaukasus geheel doorsnijdt, en eene zekere verbinding daarstelt tusschen Rusland en de rijke Aziatische provinciën aan den Kaukasus. Hij loopt van Jekaderinograd den Terek stroomopwaarts tot bij Wladikowkas, vormt de grensscheiding van het land der Inguseten met dat der Osseten, loopt langs het rotsachtige gedeelte van den Kaukasus tot aan het défilé van DARIËL (Der-i-Allah, de poort Gods), en van hier in regte lijn tot het kleine dorp Kasbek, aan den voet van den berg van dien naam, komt vervolgens langs de Aragua en verscheidene kleine plaatsen op de zuidelijke helling van het Kaukasische gebergte in Georgië, en bereikt eindelijk de stad Tiflis.

De tweede weg aan de oostzijde loopt van Astrakan naar Kilsjar, doorsnijdt het grondgebied der Kumiks en eindigt na eenigen tijd de Kaspische zee gevolgd te hebben bij de stad Bakou. Deze twee nagenoeg evenwijdig loopende wegen, de eene in het westelijk, de andere in het oostelijk gedeelte van den Kaukasus, zijn verbonden door een met forten verdedigde weg van Jekaderinograd naar Kilsjar.

Deze twee steden zijn dus de middenpunten van gemeenschap van het Russische leger.

Uit het bovenstaande ziet men duidelijk, dat de keten van het Kaukasische gebergte door het défilé van Dariël in twee deelen is gescheiden.

Het gedeelte tusschen het défilé en de

Zwarte zee is bewoond door verschillende volksstammen, als: de Ubichen, de Osseten, de Adighés, de Kabardiërs en de Abschachen, welke bekend zijn onder den algemeenen naam van de Tcherkessen of Circassiërs.

Het andere gedeelte tusschen het défilé en de Kaspische zee is bewoond door talrijker en minder beschaafde volksstammen, als: de Inguschen, Lesgen, Kisten, Kumiks en vooral Tchetchers, onder welke laatsten naam zij algemeen genoemd worden.

Deze twee volken (om ons aan deze twee algemeene benamingen te houden) zijn geheel van elkander afgescheiden; zij zijn van eene verschillende afkomst, spreken verschillende talen en er bestaat hoegenaamd geene onderlinge verbindtenis tusschen hen. Ten onregte spreekt men meest altijd van de Tcherkessen als krijgvoerende met de Russen; tusschen hen is de oorlog reeds lang geëindigd, en Rusland bezit in die streken van den Kaukasus 17 forten, allen door Kozakken van de Zwarte zee bezet, en voornamentlijk dienende om te beletten, dat er eene verbinding wordt daargesteld tusschen de bewoners van den Kaukasus en de Turken, doch ook om een wakend oog op de Tcherkessen te blijven uitoefenen.

De geheele Tchetchersche bevolking daarentegen, aangevoerd door den dapperen chef, hun Sultan en Profeet SCHAMIËL, verzet zich, door fanatisme gedreven, nog heden ten dage, na reeds 50 jaren strijdens, tegen Rusland.

Deze vijandelijkheden tegen de Russen dagteekenen reeds van de middeneeuwen.

Aanvankelijk schenen zij in het voordeel van Rusland, daar in de 10de eeuw de grootvorst SWATOSLAFF zich van een gedeelte van het oude Koningrijk van den Bosphorus meester maakte.

In de 16de eeuw veroverde de grootvorst WASSILJEWITCH het oostelijk gedeelte van den Kaukasus, en stelde militaire posten langs de Kaspische zee; terzelfder tijd traden de Russen in verbinding met de Koninkrijken aan de zuidzijde van het Kaukasische gebergte gelegen.

Het Koningrijk Georgië, menigmaal veroverd geworden door de Mongolen en Tartaren, doch altijd hernomen, en van alle zijden door Oostersche volken bedreigd zijnde, zoo besloot Koning ALEXANDER in 1594 de Russische Vorsten voortaan als leenheer van zijn land te erkennen. Hij wilde hierdoor zijn land onder bescherming stellen van Rusland, maar moest het te vergeefs meer dan 1½ eeuw daarop wachten, wijl Rusland in andere oorlogen gewikkeld was; en toen eindelijk gehoor werd gegeven aan het herhaaldelijk gedane beroep op bescherming door de Christenen uit Tiflis, was het geen beschermheer, maar een heer en meester die kwam opdagen.

HERACLIUS, Koning van Georgië, op het einde der 18de eeuw door de Perzen en Turken bedreigd, was genoodzaakt zich geheel in de handen van den Czar te werpen, en teekende een verdrag, waarbij de Koningen van Georgië zich verbonden hun gezag door Rusland te doen bekrachtigen.

Men ziet dus hieruit dat Rusland in dit gedeelte van den Kaukasus vorderingen

maakte; geheel anders was het echter in Daghestan.

De voorvaders van de volksstammen, die thans onder de vanen van SCHAMIJL strijden, werden aangevoerd door den Schamijl van dien tijd, zekere SCHAMCHAL, die ook den heiligen oorlog predikte, en met een leger van 80,000 man (misschien wel eenigzins overdreven) in 1750 het leger van PETER den Groote versloeg.

In 1789 stond Scheick MANSOUR aan hun hoofd; hij wekte door zijne predikingen de Mahomedaansche dweeperij op, verguisde overal in den Kaukasus het door de armeniaansche priesters verkondigde Christendom, en was oorzaak van die vaderlandslievende en godsdienstige opgewondenheid, welke nog heden ten dage, na 50 jaren strijdens, eenen zoo krachtigen tegenstand aan Ruslands plannen biedt.

De Russen vestigden zich echter meer en meer in de rijken ten zuiden van het Kaukasische gebergte gelegen, en na een inval der Perzen, die op het einde der laatste eeuw Tiflis innamen en uitplunderden, vaardigde Czar PAUL in 1800 eene ukase uit, waarbij Georgië bij het Russische Keizerrijk werd ingelijfd, om, zoo het heette, een einde te maken aan de regeringloosheid, waaraan dat land ten prooi was.

Van dit tijdstip dagteekent eigenlijk de aanhoudende en geregelde oorlog tusschen de Russen en de Tchetchers.

De eerste gouverneur van Georgië en van den Kaukasus was de generaal ZIZIANOFF, een zeer kundig en dapper opperhoofd,

die met zeer veel tact de Georgiërs aan het nieuwe opperbestuur gewende, zonder hun nationaal gevoel te kwetsen. Door omkoopning van de zijde van Perzië, werd hij in 1806 vermoord.

De kundigste onder zijne opvolgers, was ontegenzeggelijk de beroemde generaal YERMOLOFF, onder wiens bestuur er slechts één opstand beproefd is in Daghestan door AMULAD-BEG, doch deze werd onmiddellijk onderdrukt. — Hij bragt veel toe tot de beschaving van de streken die hij bestuurde, en was door zijn regtvaardig, standvastig en edel karakter ook bij de opperhoofden in Daghestan geëerd. Zijn bestuur is het schoonste tijdperk van Rusland met betrekking tot den Kaukasus. Hij viel in 1826 in ongenade en werd opgevolgd, eerst door graaf PASKEWITCH en daarna door den baron ROSEN.

De eerste bleef slechts kort aan het bestuur, en sommigen beweren dat dit zeer gelukkig is geweest, daar zijne oorlogsplannen ondoeltreffend waren in dat land en tegenover de volken, die men te bestrijden had, zoodat de uitkomsten niet dan nadeelig hadden kunnen zijn.

Toen de baron DE ROSEN aan het bestuur kwam, was Daghestan geheel in opstand. Een opvolger van Scheick MANSOUR, met name KHASI-MOLLAH (of KHASI-MOHAMMED), ijverig prediker van den heiligen oorlog, had een leger van Tchetchers vereenigd, aan wiens hoofd hij de Russische landstreken verwoestte (1), en waar-

(1) Om zich een denkbeeld te maken van den invloed, dien deze predikers van den heiligen oorlog uitoefenen, moet men het volgende nagaan.

De volksstammen van Daghestan worden niet

mede hij in het begin van 1850 de sterkte Tarki innam; de generaal KAHANOFF heroverde haar wel, echter met groot verlies voor de Russen.

In 1851 namen de Tchetchers Kilsjar in en behaalden hierbij groote voordeelen en een rijken buit op de Russen.

De zaken in Poleu waren intusschen geëindigd, en nu zond Rusland versterking naar den Kaukasus, waarop ROSEN besloot aanvallenderwijze te werk te gaan. Te Durwek, Tschumkessen, Hermantschuk en Himry werd van beide zijden met woede gestreden. Te Himry stierf (in October 1852) KHASI-MOLLAH den heldendood op de bres die door de Russen geschoten was. Met wonden bedekt, badende in zijn bloed en zijn einde nabij,

alleen geleid door overdreven dweepzucht, want men vindt er zelfs theologische scholen, waar men over het onderrigt verwonderd moet zijn; maar hun vaderlandslievend en godvruchtig gevoel, wordt nog meer opgewekt door het *suffisme*, eene theorie waardoor eenige Arabische wijzen zich in dadelijke verbinding met het Opperwezen wanen. — De grondlegger van de secte, die deze leer volgt, is HADIS-ISMAËL, die omstreeks 1823 zijne geheimen aan MOLLAH-MOHAMED openbaarde, welke ze op zijne beurt weder aan KHASI-MOLLAH overleverde. — Zijne leer bestond voornamelijk daarin, dat de oude uitleggingen van den Koran geene waarde meer bezaten; dat hij zelfs de wet en het woord van boven ontvangen had, en dat, daar hij zelf met het Opperwezen sprak, de ware geloovigen steeds bereid moesten zijn hun leven aan zijne zaak op te offeren. Deze *ware geloovigen* waren voornamelijk de Muriden, soldaten-priesters, die hunne leer weder aan deze volksstammen verkondigden. Duizenden en duizenden namen de leer van HADIS-ISMAËL aan, en toen nu het juiste tijdstip dáár was, werd de heilige oorlog verkondigd.

Men kan dus begrijpen welk eene kracht een dusdanig leger moet hebben, te meer bij volken die reeds met haat tegen Rusland bezield zijn.

wierp hij zich op de knieën, en de Godheid aanroepende, sprak hij zijne onderhoorigen nog moed en wraak in. Al de Muriden hadden zich in dit hardnekkige gevecht voor KHASI-MOLLAH opgeofferd, en waren aan zijne zijde gevallen.

Onder hen was ook een jong Muride, SCHAMJIL genaamd, welke door 2 kogels getroffen en doorstoken met de bajonet, even als de anderen voor dood beschouwd werd. Hoe hij hiervan opkwam, is onbekend, maar zeker is het, dat hij eenige maanden later de eerste Muride was van den nieuwen Iman HAMSAD-BEG. Deze bleef slechts kort aan het hoofd der Tchetchers, want hij trachtte andere volksstammen van Daghestan tot zijne zaak over te halen; hierdoor ontstond verdeeldheid onder deze onderling, en werd hij in 1854 in eene moské vermoord.

Met den dood van HAMSAD-BEG begint het laatste en gewigtigste tijdperk van den oorlog in Daghestan, een tijdperk dat nog heden ten dage voortduurt en bij de tegenwoordige verwikkelingen in het oosten de aandacht van Europa dubbel waardig is.

SCHAMJIL, ijverig voorstander van de nieuwe leer, als zoodanig reeds door KHASI-MOLLAH erkend en geacht, werd nu tot opvolger van HAMSAD-BEG uitgeroepen.

Ongelooflijk is de invloed dien SCHAMJIL, de wonderlijk geredde van Himry, op deze volksstammen uitoefent, voortspruitende uit de vaste overtuiging, dat al zijne woorden en daden het gevolg zijn van eene hoogere ingeving. Nooit heeft Daghestan een opperhoofd gehad, die een dusdanig

gezag uitoefende als hij. Hij is te gelijker tijd de Sultan en de Profeet der Tchetchers.

«MAHOMET is de eerste Profeet van ALLAH (de Godheid).

SCHAMJIL is de tweede.»

Ziedaar de oorlogskreet in Daghestan sedert 1854.

De generaal GOLOWIN volgde den baron DE ROSEN op in het bestuur over den Kaukasus; deze was geheel tegen het systema van aanvallen, terwijl de generaal GRABBE, bevelhebber van het leger in Daghestan, niets vuriger wenschte.

Nadat deze laatste hierover herhaaldelijk naar Petersburg geschreven had, werd hem eindelijk in het voorjaar van 1859 vergund aanvallenderwijze te werk te gaan. Hij besloot hierop de kleine vesting Akulcho, het verblijf van SCHAMJIL, aan te tasten; zij lag op ongeveer 15 uren afstand van de uiterste postenketen.

Na eenige moeilijke marschdagen, kwam men aan den voet van de rots waarop Akulcho gelegen is. Door het geschut werd spoedig de sterkte ontbloot, maar de Tchetchers, in onderaardsche en bedekte gangen verborgen, en tot nu toe niets geleden hebbende, kwamen slechts te voorschijn om op den vijand, die zich ongedekt vertoonde, te vuren en hem te treffen. Van de 1500 Russen, die dezen eersten aanval deden, kwamen er slechts 150 terug. De generaal GRABBE werd echter niet ontmoedigd, maar liet een tweeden en derden aanval beproeven, met dat gevolg, dat de Russen zich van twee voordeelige punten meester maakten, vanwaar zij nu

aanvingen om de rots te mineeren. De Tchetchers niet wetende waaraan de schijnbare werkeloosheid van het vijandelijke leger was toe te schrijven, besloten een uitval te wagen, om te zien wat men tegen hen uitrigtte. De Russen maakten van dit oogenblik gebruik, deden een' vierden aanval en bemagtigden Akulcho den 22sten Augustus 1859; het geheele beleg had bijna vier maanden geduurd. Geen genade werd geschonken, alles werd vermoord en geplunderd; maar niettegenstaande dit, zochten de Russen daarna te vergeefs het lijk van SCHAMIJL op. — Deze was met eenige der zijnen geweken in eene nabijgelegen grot, waaruit nog menige Rus gedood werd. Hun toestand was evenwel zeer netelig; al de uitgangen waren door Russen bezet; zij konden dus niet vlugten, en hij gebrek aan alles, viel er aan geen langen tegenstand te denken. De Muriden van SCHAMIJL aarzelden echter niet. Van eenig gevonden hout stelden zij een vlot te zamen, en na dit in de Kogsou (stroom aan den voet van deze rots) neêrgelaten te hebben, begaven zij er zich allen op en lieten zich langs den stroom afdrijven.

GRABBE, niet twijfelende of SCHAMIJL bevond zich onder hen, gelastte het vlot te vervolgen; de infanterie bleef op de beide oevers en de Kozakken sprongen met hunne paarden in den stroom, om het al zwemmende te bereiken. SCHAMIJL echter was alleen achtergebleven, en gebruik makende van het oogenblik dat de aandacht der Russen op een ander punt werd beziggehouden, zwom hij de Kogsou over en bereikte den anderen oever. — De Russen hadden inmiddels het vlot ingehaald en al

de zich daarop bevindende Tchetchers na moedigen tegenstand vermoord; maar dit baatte niets; SCHAMIJL was gered, en dit bragt niet weinig bij om zijnen invloed op de volksstammen nog te vergrooten, daar deze hem bedolven waanden onder de puinhoopen van Akulcho, en nu niet twijfelden of hij was een uitverkorene Gods en weder opgestaan uit den doode.

SCHAMIJL trachtte nu bij de Teherkessen eveneens den heiligen oorlog te prediken, en van hen bijstand te ontvangen tegen Rusland, doch vruchteloos, zoodat hij spoedig terugkeerde en nu tot verblijf koos Dargo, eene niet zoo versterkte, maar even onneembare plaats als Akulcho. De generaal GRABBE besloot hem nogmaals aan te vallen. Zijne troepen verlieten hiertoe in Mei 1842 hunne legerplaats bij Girlesaul en naderden tot op korten afstand in de bosschen en défilés rondom Dargo, wijl SCHAMIJL last gegeven had geen uitval, zelfs geen schot te doen, zoolang de Russen op marsch waren. Hier nu gekomen zijnde, werden zij plotseling van alle kanten aangevallen en bijna geheel vernield. — Dit is de grootste nederlaag die de Russen in den Kaukasus geleden hebben, en die ten gevolge had, dat de generaal GRABBE door den generaal Gurko en de generaal GALEWIN door den generaal NEIDHARDT vervangen werd. Deze kregen in last zich op alle bezette posten zooveel mogelijk te versterken, en vooreerst geene onzekere aanvallen meer te wagen, om het moreel der troepen, 't welk door de nederlaag van Dargo zeer geschokt was, weer te herstellen.

SCHAMIJL echter van zijn kant ging aan-

vallenderwijze te werk. Hij bemagtigde in 1845 het land der Awarren, wiens opperhoofden verbonden zijn met Rusland, sloeg de Russen onder den generaal KLUKE DE KLAGENAU terug in de sterkte Chunsak, en zou deze plaats genomen hebben, indien niet de generaal DOLGOROUCKI met overmagt van troepen de bezetting bevrijd had, en na verscheidene gevechten eene duur gekochte overwinning behaalde. SCHAMJIL trekt hierop terug, Awarie verwoestende en voert de inwoners met zich mede, met plan hen door zijne predikingen tot zijne zaak over te halen, hetwelk hem zoo goed gelukt, dat hij eenige weken later aan het hoofd dezer vereenigde volksstammen de sterkte Wnézapnaia of Wnézapné belegerde. Zij werd moedig verdedigd door de generaals KLUKE en DOLGOROUCKI, zoodat SCHAMJIL eindelijk moest aftrekken, hoewel de Russen ook zware verliezen geleden hadden.

In het begin van 1844 was het den Russen gelukt SCHAMJIL in een défilé in te sluiten. De generaal NEIDHARDT zond, uit overdreven voorzigtigheid, een dag te laat het bevel tot den aanval, waardoor SCHAMJIL den tijd had zonder groot verlies te ontkomen.

NEIDHARDT, kundiger administrateur dan bevelhebber over een leger, werd hierop vervangen door den graaf (tegenwoordig vorst) WORONZOFF, gouverneur-generaal van Nieuw-Rusland, en ten onrechte doorgaande als slecht aangeteekend te staan aan het hof te St.-Petersburg. Deze benoeming weersprak dit ten duidelijkste, meer nog de uitgebreide magt waarmede hij bekleed werd, eene magt, zooals geen

Rus na POTEMKIN, de gunsteling van CATHARINA II, ooit bezeten heeft.

Graaf WORONZOFF gebiedt over de landen gelegen tusschen de Pruth en de Aras, en heeft bovendien zijn bevel over Nieuw-Rusland en Bessarabië behouden. Hij beschikt over leven en dood der inwoners van den Kaukasus, kan naar goedvinden ambtenaren tot een' zekeren graad aanstellen of afzetten, ridderorden aan het leger uitdeelen, zonder dat de bekrachtiging van den Keizer vereischt wordt, en eindelijk alle ambtenaren voor de regtbank dagen.

Hoewel de diensten, door graaf WORONZOFF in vroegere betrekkingen bewezen, dit vertrouwen allezins wettigen, zoo is hem deze uitgebreide magt voornamentlijk gegeven om, zoo mogelijk, een einde te maken aan de grove misbruiken, die door de verschillende officieren en ambtenaren gepleegd werden. Verduistering van 's lands gelden, geldafpersing van de inwoners van het land, en dergelijke meer, waren aan de orde van den dag.

Niettegenstaande reeds verscheidene malen gestrenge straffen daartegen waren uitgedeeld, was het niet gelukt er een einde aan te maken. Zoo was onder het bestuur van den baron DE ROSEN, de generaal DADIAN, op eene revue voor den Keizer, om dergelijke redenen tot den stand van eenvoudig soldaat teruggebracht.

De generaal NEIDHARDT, een zeer eerlijk man, deed wel al het mogelijke om deze misbruiken te keer te gaan, doch hierin kwalijk bijgestaan wordende, had het de gewenschte gevolgen niet.

Alleen de graaf WORONZOFF, met de op-

perste magt des Keizers bekleed, is het gelukt die misbruiken te stuiten. Honderde officieren van verschillende rangen zijn gedegradeerd. Alle ambtenaren, die 'slands gelden verduisterden of de inwoners afzettekeden, werden als dieven voor de regtbank gedaagd en als zoodanig veroordeeld. — WORONZOFF handelt met eene onwrikbare regtvaardigheid voor de Russen, maar met de meeste welwillendheid voor de inwoners van het land, hoewel hij, wat de Tchetchers aangaat, zeer goed overtuigd is, dat het dwaasheid zoude zijn te gelooven dat men vriendschapsbetrekkingen met hen zou kunnen aanknoopen, zoolang SCHAMIL nog leeft.

SCHAMIL heeft zich intusschen ook eene uitgestrekte magt verworven. De Awarren, Kisten, Kumiks en andere volksstammen, hebben zich allen onder zijne vanen geschaard, eensdeels hiertoe gebragt door zijne predikingen, anderdeels door zijne overwinningen; hij bestuurt hen allen onder eene en dezelfde wet, en heeft nu zijn land verdeeld in 20 provinciën, elk met een gouverneur of naïb aan het hoofd; vier van deze (de getrouwste vrienden van den profet) hebben een vrij bestuur over hunne onderhoorigen, terwijl de overigen hunne besluiten aan SCHAMIL's bekrachtiging moeten onderwerpen.

Iedere naïb levert 500 strijders (bereden) aan den staat, waartoe de rekrutering op de volgende wijze geschiedt; elke 10 familiën moeten één soldaat leveren; de familie waartoe deze behoort, is, zoolang hij leeft, vrij van alle opbrengsten aan den staat; zijne uitrusting en zijn onderhoud komen ten laste van de 9 overige familiën.

Deze soldaten moeten ten allen tijde gewapend en uitgerust zijn, om op het eerste sein onmiddellijk te paard te stijgen.

Dit leger bedraagt ± 5000 man, doch behalve dat men er de militie, bestaande uit de geheele overige mannelijke bevolking van 15 tot 50 jarigen ouderdom, welke voortdurend in het paardrijden en het gebruik der wapens geoefend wordt, en georganiseerd is om hunne dorpen bij eenen aanval te kunnen verdedigen, en in geval van behoefte, hun profet te volgen bij verafgelegen uit te voeren aanvallen. Ieder der soldaten van de staande armee is dan de chef van de 10 familiën die hij vertegenwoordigt.

SCHAMIL heeft eene lijfwacht, sterk 1000 man; ieder hunner ontvangt $\frac{1}{5}$. — 'smaands en een bepaald gedeelte van den op den vijand behaalden buit. Het wordt bij de Aouls (onderdeelen waarin de Provincie verdeeld is) als eene eer gerekend eenige manschappen aan deze lijfwacht te mogen leveren.

SCHAMIL vertoont zich nooit dan met een escorte van 500 man; vroeger was zijn traktement $\frac{1}{5}$ van den buit dien men maakte, de overige $\frac{4}{5}$ werden onder zijne onderhoorigen verdeeld. Sinds de inkomsten en uitgaven onder zijn bestuur in zijn land meer geregeld zijn, krijgt hij eene vaste som (1).

Daden van moed en trouw beloont hij meestal met medailles met toepasselijke opschriften, terwijl ontrouw, lafheid, moord, diefstal enz. volgens een door hem zamengesteld wetboek gestraft worden.

(1) Wordt niet opgegeven hoeveel dit bedraagt.

Om de ondergeschiktheid aan zijn persoon te blijven inboezemen, laat hij zijn volk in den waan dat hij gesprekken met ALLAH (het Opperwezen) heeft, en wel éénmaal 's jaars, waartoe hij zich met vasten en bidden voorbereidt. Niemand mag hem gedurende dien tijd naderen; maar dit afgeloopen zijnde, doet hij zijne priesters en naibs bij zich vergaderen, en deelt hun dan den wil der godheid mede.

Ziedaar de twee mannen WORONZOFF en SCHAMIJL, die nu sinds 10 jaren tegenover elkander strijden in den Kaukasus, over welk tijdsverloop wij hunne handelingen nog zullen nagaan.

Het eerste werk van graaf WORONZOFF was om de schande der nederlaag uit te wisschen, welke de Russen onder GRABBE bij Dargo geleden hadden; hij besloot hiertoe die sterkte te verwoesten, wat hem door den meesterlijken veldtog van 1845 gelukt is.

Hij werd hierop tot Prins verheven, en bij een onderhoud dat hij met den Keizer te Sebastopol had, stelde hij aan dezen voor, voortaan eene andere taktiek tegenover SCHAMIJL te volgen.

Tot nu toe had men slechts 2 wijzen van strijden gevolgd: men voerde een verdedigenden oorlog, of men beproefde onzekere en gewaagde aanvallen. — De eerste wijze had, volgens zijn inzien, het nadeel dat SCHAMIJL daarbij zijne magt te veel kon ontwikkelen, en naar willekeur op het een of andere punt al zijne krachten kon vereenigen. De tweede wijze leverde geene voordeelen op, en stemde

bovendien niet overeen met de wijze van oorlogvoeren der Russische legermagt, die minder bedreven was in de bewegingen en het strijden in dit rotsig gebergte.

Het hoofddoel wat men volgens WORONZOFF moest trachten te bereiken, was het verdeelen der nationale eenheid dier volkstammen; daartoe moest men hen meer en meer insluiten, en op verschillende punten aanvallen, om zodoende de Tchetchers te noodzaken zich te verdeelen en hen afzonderlijk te kunnen bestrijden. Hij noemde het eene dwaasheid te denken, dat één veldtog voldoende zou kunnen zijn om Daghestan te onderwerpen; men moest den vijand uitputten, en eerst dan kon men meester worden van zijn land; doch hiertoe werden geduld en tijd vereischt.

De Keizer keurde het plan van vorst WORONZOFF goed, en sedert dat tijdstip is het ook trouw gevolgd.

SCHAMIJL van zijn kant veranderde in 1846 zijn plan van verdediging, tot nu toe tegen WORONZOFF gevolgd. Hij vereenigde niet alleen zijne staande armee, maar ook de militie, trok met deze magt, 20000 man sterk, over twee rivieren en door een dubbele linie van door Russen bezette forten, viel in Kabarda, dat hij geheel veroverde en uitplunderde, maakte honderden gevangenen en trok met eene versterkte magt door de Russische liniën terug. (De Kabardiërs behooren tot de bewoners van het westelijk gedeelte van het Kaukasische gebergte, en zijn bijgevolg sinds lang onderworpen aan Rusland. SCHAMIJL wilde hierdoor deze stammen aan

het wankelen brengen, om hen aan zijne zijde te doen overgaan).

Hoewel SCHAMIL na de verovering van Kabarda gezegd had spoedig in die streken terug te zullen komen, zoo is hem dit tot nu toe nog niet gelukt. WORONZOFF, zijn eenmaal gevormd en goedgekeurd plan naauwgezet volgende, sluit hem steeds meer en meer in een goed bezetten kring in, en SCHAMIL moge steeds de profeet en Sultan wezen, wiens woorden helden scheppen; hij moge, niettegenstaande zijne meer gevorderde jaren, steeds dezelfde wils- en geestkracht hebben als vroeger, zeker is het dat hij voortaan den *grooten oorlog* (de eenigste hoop van zijn geheele leven) zal moeten opgeven, om zich tot kleinere handelingen te bepalen. Hiermede zal hij zich echter nog lang kunnen staande houden, daar het zeer moeilijk zal wezen om zich meester te maken van de uit rotsen, bergen en stroomen bestaande natuurlijke verdedigingsliniën, welke zijn betrekkelijk klein grondgebied nu omgeven. Hij is hier tegen verrassende

aanvallen beveiligd, en kan van eene gunstige omstandigheid, zoowel wat tijd en plaats aangaat, nog menigmaal gebruik maken om uitvallen te doen en den vijand afbreuk te doen, gelijk hij dat nog in 1850 met voordeel heeft gedaan, niettegenstaande den tegenstand van den generaal DOUGLOUCCI. Moeijelijk is het tijdstip te bepalen wanneer deze krijg een einde zal nemen, en zoo bij den tegenwoordigen stand van zaken tusschen Rusland en Turkije, de Turken hunnen oorlog tegen de Russen ook in Georgië overbrengen, dan is het te voorzien dat SCHAMIL, die, zoo als iedereen bekend is, met de Porte een of- en defensief verdrag heeft gesloten, nog een' gewigtigen invloed op de krijgsverrigtingen daár zal kunnen uitoefenen.

Zoo staan de zaken thans in den Kaukasus, een oorlogstooneel, waarvan wel de algemeene toestand, doch de oorsprong en de bijzonderheden te weinig bekend waren, om in deze tijden, mijns inziens, niet eene mededeeling waardig te zijn.

DE OOSTZEE,

HARE GOLVEN EN EILANDEN, BENEVENS DE RUSSISCHE HAVENS EN
VESTINGWERKEN.

Vervolg van N°. 10, Blz. 475 en Slot.

(MET KAART EN PLANS).

Nog liggen in de golf van Riga:

Pernau.

Eene districthoofdplaats, aan den mond van het riviertje Pernau, waar deze in een inham van de golf van Riga valt. De stad is met een vervallen wal omgeven, heeft een keizerlijk kasteel, waar wel eens staatsgevangenen bewaard werden, voorts verscheiden openbare inrigtingen en fabrieken, en ongeveer 5500 inwoners. Er is een aanzienlijke jaarmarkt. De mond der Pernau is tevens de haven der stad.

Habsal.

Aan een inham tegenover het eiland Worms, nabij het eiland Dago, aan den ingang der Finsche golf gelegen. Eene onbeduidende plaats met weinig handel en ongeveer 600 inwoners.

DE BOTHNISCHE GOLF.

Deze golf, tusschen 60° en 66° noorderbreedte gelegen, heeft eene lengte van

120 uren en ongeveer 55 uren op hare grootste breedte. Aan haar' ingang ligt de Alandsche archipel; zij heeft aldaar drie doortogten; de voornaamste aan de Zweedsche kust heeft eene breedte van acht à negen uur; de beide andere aan de Finsche zijde zijn minder breed en met eilandjes en klippen bezaaid, welke de vaart zeer bemoeijelijken. De menigvuldig ingesneden kust heeft overal een ruw en woest voorkomen; er zijn aldaar dan ook nergens eenige steden, havens, handel- of militaire etablissementen van eenig belang, zoodat men aan die zijde weinig van de aanvallen der Westersche mogendheden te vreezen heeft.

De voornaamste plaatsen aan de kust zijn:

Nystad.

Eene open zeeplaats aan een kleinen inham, met een goede haven. De stad heeft ongeveer 1700 inwoners, die handel drijven in linnen- en wollen goederen, welke er vervaardigd worden; voorts in scheepsbehoefsten en houten gereedschappen, die uit de omstreken worden aan-

gevoerd. In 1721 werd hier een vrede tusschen Rusland en Zweden gesloten.

Raumo.

Deze stad ligt onmiddellijk aan de zee (op $61^{\circ}7'$ n. breedte), is open en heeft een goede haven. De inwoners, insgelijks omstreeks 1700 in getal, hebben nagenoeg dezelfde middelen van bestaan als die van Nystad. Er is hier een scheepstimmerwerf, doch het hout is schaars in de nabijheid.

Björneborg.

Eene zeeplaats aan den mond der Kumorivier. Dit is eene eenigzins meer aanzienlijke, regelmatig gebouwde stad, met ruim 2500 inwoners, met een aantal fabrieken en een levendigen binnenlandschen handel. De buitenlandsche handel is van weinig belang, daar slechts schepen van 6 voet diepgang aan de stad kunnen komen. De eigentlijke haven ligt zes uren verder bij Rällö.

Christinastadt.

Deze zeeplaats ligt op een landtong en heeft verscheiden andere aanlegplaatsen. Het getal inwoners bedraagt ongeveer 1200, die handel drijven in de voortbrengselen des lands, zoo als: teer, pik, houtwaren, ook vee, 't welk tot de beste behoort dat Finland oplevert.

Wasa.

Is eene districthoofdplaats, aan een kleinen inham der Bothnische golf (op $65^{\circ}4'$

n. breedte en $59^{\circ}14'$ lengte). Zij is welgebouwd, heeft verscheiden openbare inrigtingen en ongeveer 5000 inwoners, die dezelfde middelen van bestaan hebben als die van Christinastadt. De haven is echter geheel verzand en de schepen moeten omstreeks vijf kwartieruurs van de stad voor anker komen.

Jacobstadt.

Eene kleine zeeplaats aan een' inham (op $65^{\circ}41'6''$ n. br.), met eene goede haven en ongeveer 1000 inwoners, met dezelfde middelen van bestaan als de vorige plaatsen.

Brahestad.

Eene zeeplaats aan het einde eener bogt, die door twee schiereilanden gevormd wordt (op $64^{\circ}45'$ n. br. en $42^{\circ}10'$ l.). Zij heeft 1200 inwoners, die op dezelfde wijs bestaan; de haven is zeer ondiep, zoodat de schepen een half à drie kwartieruurs van de stad ankeren moeten.

Uleaborg.

Districthoofdplaats aan den mond van de Ulea, die beneden de stad over een waterval in zee uitstroomt. De stad ligt op $64^{\circ}55'50''$ n. br. en $45^{\circ}10'45''$ l., en is vrij wel gebouwd, met vele winkels en magazijnen en ongeveer 5500 inwoners, die een vrij aanzienlijken handel drijven, daar de landsproducten alhier in den zomer over de Ulea, des winters op sleden worden aangevoerd, terwijl de stad het geheele district van buitenlandsche waren

voorziet. De stad mist echter eene haven, die geheel verzand is; de schepen moeten drie kwartieuren van de stad het anker werpen.

Tornea.

De noordelijkste plaats (op 63°50'50" n. br. en 41°46' l.) der Bothnische golf, aan den mond der Tornea-rivier, is daarom van belang, omdat zij de eenige en belangrijkste handelplaats van Lapland en van deze streek der Bothnische golf is. De voornaamste uitvoer bestaat in hout, gezouten en gedroogde visch, rendierhuiden, teer, enz. Ook hier is de haven verzand en moeten de schepen op aanzienlijken afstand blijven.

DE FINSCH GOLF.

Deze golf ligt tusschen de 59° en 61° noorderbreedte, zij heeft eene lengte van 60 en eene breedte van 8 à 14 uren. Aan de noordzijde ligt Finland, het gouvernement van St.-Petersburg ten oosten, Esthland ten zuiden. Aan den ingang der golf ontmoet men aan de zuidzijde de kaap Simpernäs, zijnde de noordelijke punt van het eiland Dago, ten noorden de kaap Hangoe, de zuidelijkste punt van de Finsche kust; het oostelijk gedeelte der golf wordt gewoonlijk de baai van Kroonstad geheeten. Deze golf is bezaaid met grootere of kleinere eilanden en klippen, vooral nabij de kust, waardoor de vaart ook hier zeer moeilijk is. Het voornaamste dier eilanden is dat van Kroonstad, aan het eind der golf, op ongeveer vijf uren afstands van St.-Petersburg, en het eiland

Hogland, dat ter hoogte van de baai van Narva ligt, in welke zich de kleine handels-haven van dien naam bevindt.

Aangezien het groot getal klippen langs de kusten, vermijdt de scheepvaart deze zorgvuldig, tenzij zij het een of ander punt moet aandoen, en houdt gewoonlijk den koers zooveel mogelijk midden in het vaarwater. In de streken ten oosten van kaap Hangoe wijkt de kompasnaald min of meer af, welk verschijnsel men toeschrijft aan de magnetische zamenstelling der omgelegen rotsen. Gedurende de drie zomermaanden is het in deze golf bijna bestendig dag, door dat de lichtstraalbreking er eene schemering veroorzaakt, welke den zeeman van zonsondergang tot aan den morgen het noodige licht verschaft. Nog andere verschijnselen uit de aardse straalbreking ontstaande, doen zich in deze wateren voor en veroorzaken zoowel bij nacht als bij dag verontrustende misvattingen. Zij ontstaan door den mistigen dampkring, die de schepen op verren afstand het voorkomen van bakens enz. geeft, en de voorwerpen der kust, boven of beneden de mistige bank, omgekeerd, in grootere of kleinere afmeting vertoont.

Aan den ingang der Finsche golf is de vaart alleen aan de kustgedeelten gevaarlijk; maar verder op, terwijl de golf zelve al naauwer wordt en de kust zelve rotsig blijft, treft men ook in het midden van het vaarwater klippen aan. Men moet dus gedurende de geheele vaart in deze golf naauwkeurig acht geven op de seinvlaggen en andere baken, die de banken en klippen aanduiden, en die ieder jaar op nieuw

geplaatst worden, zoodra de golf van het ijs bevrijd is.

In den tegenwoordigen staat van zaken zijn alle dergelijke seinen en kenteekenen, tot aanwijzing van den zeeman strekkende, weggelaten of weggenomen, en om dus tot Kroonstad te kunnen stevenen, zal men genoodzaakt zijn nieuwe peilingen en onderzoekingen te doen.

De terugvaart uit de Finsche golf heeft insgelijks hare eigenaardige bezwaren. Schoon de schepen door den stroom, die van het oosten en uit den mond der Nawa komt, voortgestuwd worden, wordt de vaart dikwijls tegengewerkt door de westwinden, zoodat de zeilschepen met kleine gangen moeten laveren, en dan ligt gevaar loopen op klippen te stooten, of niet tijdig genoeg de tonnen en bakken te ontwaren en vast te geraken, zoodat de vaart met zorg en inspanning geschiedt. Vele schepen zoeken dan liever, met behulp van loodsden, eene veilige schuilplaats op, tot er een gunstige wind waait. De vaart in deze golf is dus in 't algemeen gevaarlijk; er heerschen vele stormen, en de korte, hevige golven verheffen er zich tot eene buitengewone hoogte.

De voornaamste havens dezer golf zijn: Reval, Kroonstad, St.-Petersburg, Rothschensalm, Helsingfors en Sweaburg. De andere havens zijn uit een krijgskundig oogpunt minder belangrijk, en ook voor den handel van geen bijzonder gewigt.

Reval.

Reval ligt op de zuidkust aan een inham der Finsche golf, op 50 uren afstands van St.-Petersburg; het is de hoofd-

plaats van het gouvernement Esthland; het is eene versterkte stad met eene bevolking van 20000 zielen; haar haven, van nature niet zeer veilig, is sedert eenigen tijd door belangrijke werken veel verbeterd.

De in 1820 hernieuwde haven bevat gewoonlijk eene afdeling van het Russisch eskader; en hoewel zij dieper is dan die van Kroonstad, is daarentegen de in- en uitvaart zeer moeilijk. Men komt gemakkelijk op de reede, die een veilige ankerplaats heeft, vanwaar men met alle winden kan afvaren. Zij wordt beschermd door fortificatiewerken, die het havenhoofd bekroonen, en door drie forten, die haar aan de noordzijde dekken; voorts: door een fort op een eiland gebouwd, ten oosten door eene groote batterij op eene zandbank aangelegd, en ten westen door de oude citadel, de Domberg, die met een hoogen wal met torens omgeven is, een hoofdwal en negen bolwerken heeft, eene breede en diepe gracht, met verscheidene buitenwerken; haar vuur reikt tot voorbij het havenhoofd. Zij kan op zee van verre gezien worden.

Doch niettegenstaande al deze fortificatiewerken, acht men de haven van Reval niet veilig genoeg om er eene vloot tegen eene groote vijandelijke overmagt voldoende te beschermen, waarom men het steeds voor waarschijnlijk heeft gehouden, dat de Russische scheepsdivisie, zoodra de Finsche golf van ijs bevrijd was, de wijk naar Sweaburg of Kroonstad zou zien te nemen.

Baltischhaven.

Een kleine stad aan de uitmonding van het riviertje Paddis, in de Rogerwijk, een

inham der Finsche golf, westelijk van Reval, met eene zeer groote haven, die aan de eene zijde door het eiland Roog beveiligd wordt, maar aan de andere zijde voor de woede der zee blootstaat, derhalve onbruikbaar is; de inwoners onderhouden zich met handwerken en vischvangst.

Narva.

In Esthland, aan den linker oever der Narowa, nabij hare uitmonding, tusschen Reval en St.-Petersburg; de stad bestaat uit de oude en nieuwe stad, welke door een muur van elkander zijn gescheiden en beiden weder met een muur en oude vervallen werken omgeven zijn. Tegenover de stad, op den regter oever der Narowa, en met de stad door eene lange houten brug verbonden, ligt in Ingermannland de open voorstad Iwangorod, met houten huizen, en daarneven het kasteel Iwangorok, met zware muren. De mond van de Narowa is tevens de stadshaven. 5000 à 4000 inwoners.

Abo.

De voormalige hoofdstad van Finland, nabij de zee, ter hoogte der Alandseilanden; zij wordt omgeven door rotsige bergen, ligt aan den mond der Aurojocki, welke ter breedte van 120 à 200 voeten midden door de stad stroomt en iets verder in eene bogt van de Oostzee valt. Voor den mond der rivier ligt op een landtong, een uur van de stad verwijderd, het versterkte kasteel Abohus, aan drie zijden door het water omgeven, met een

kerk en een tuighuis. Schepen van eenigen diepgang kunnen alleen tot hier komen; kleine vaartuigen komen slechts met moeite in den mond van de Aurajocki tot aan de stad. Deze heeft eene hoogeschool, eenigen handel, scheepsbouw en omtrent 12000 inwoners.

Hangoe of Hangoud.

Zuidoostelijk van Abo, eene ver in de Finsche golf uitstekende smalle rotsige landtong, wier spits eene diepe en veilige haven uitmaakt, welke door de vesting Gustavsvärn op een eiland verdedigd wordt en in 't algemeen van wege hare ligging een belangrijk punt voor militaire operatiën is (1).

Eknaes.

Eene kleine zeeplaats op een landtong der Finsche golf, met ongeveer 1200 à 1500 inwoners, die wollenstoffen en zeildoek vervaardigen, en handel in victualie en brandstoffen drijven. De haven is van middelbare grootte, doch de ingang slechts 7 à 8 voet diep.

Sweaburg en Helsingfors.

Sweaburg, naar gezegd wordt te regt het Gibraltar der Oostzee genoemd, is eene militaire zeeplaats, waar nu ongeveer eene eeuw geleden, door zekeren graaf EHRENSVÄRD, op verscheiden bijeenliggende eilanden eene reeks van vestingwerken in de rotsen uitgehouwen is, die een geheel

(1) Naar 't geen de dagbladen onlangs melden, hadden de Engelschen zich van dit punt meester gemaakt, doch tot nog toe heeft zich dit niet bevestigd.

uitmaken en den ingang van de baai van Helsingfors dekken, waarin de haven van Sweaburg gelegen is.

Op de zeven eilanden die den ingang der haven dekken, zijn, gelijk boven gezegd is, vestingwerken en kasernen gebouwd, alwaar 20000 man kunnen gehuisvest worden. Wargo is het voornaamste, met de hoofdmagazijnen en het tuighuis; op een ander eiland zijn de werven voor den scheepsbouw; al de werken zijn in de rotsen gehouwen en de meeste gekasematteerd. Deze eilanden zijn in gewone tijden onderling door schipbruggen verbonden, zijn omgeven door steile rotsen, die de haven tegen alle winden beveiligen, gelijk tegen den aanval van vijandelijke eskaders.

Men beweert dat de haven van Sweaburg de veiligste der geheele wereld is; dat het zelfs dwaasheid zou zijn haar van de zeezijde aan te vallen; en de aanval te land zou niet veel meer kans van te slagen opleveren, daar de Keizer van Rusland eene geduchte magt, volgens sommige berigten het geheele grenadierkorps, ongeveer 40000 man sterk, daaraan gezonden heeft.

Helsingfors, een uur noordelijk van Sweaburg, is de hoofdplaats van het groot-hertogdom Finland; het is eene stad met eene bevolking van 10000 zielen, aan het eind der baai die haar van Sweaburg afscheidt. Deze baai heeft van het noorden naar het zuiden eene lengte van een uur, en drie kwartieruurs breedte. Zij kan meer dan 1200 vaartuigen bevatten; levert eene veilige en gemakkelijke ankerplaats op; maar de invaart tusschen de berg-

spitsen is naauw en wordt van alle zijden door de kustbatterijen en forten bestreken. De stad had reeds vroeger de forten Broberg en Ulriksborg; sedert 1813 zijn de vestingwerken aanzienlijk uitgebreid. Helsingfors en Sweaburg liggen bijna vlak tegenover Reval, op vijftig uren afstands van Kroonstad.

Borga.

Tusschen Helsingfors en Lowisa gelegen, is eene opene stad, de hoofdplaats van het district van dien naam en de zetel van een bisschop; met linnenweverijen en andere fabrieken, handel in hout, victualie en linnen. Daar echter de haven voor groote schepen onbruikbaar is, zoo geschiedt de handel en scheepvaart meereendeels over Helsingfors.

Lowisa.

Deze plaats ligt ten oosten van Helsingfors, aan eene bogt van de Finsche golf, niet ver van den mond der Kymmene-rivier. Deze bogt maakt de haven uit, waarvan de invaart door rotsen en klippen gevaarlijk en die voorts zoo ondiep is, dat schepen van eenige grootte drie kwartieruurs van het havenhoofd moeten ankeren. Op het eiland Swarholm, voor den mond der haven, is een fort aangelegd, hetwelk den ingang verdedigd. Het stadje heeft eene bevolking van 2700 zielen.

Rotschensalm.

Eene kleine stad op het eiland Kotka, in den mond der Kymmene-rivier, met eene groote veilige krijgshaven, welke de geheele Russische scheeren-vloot en nog

veertig linieschepen kan bevatten, met werven en magazijnen. Op een ander eiland ligt de citadel Rotschensalm, welke de stad en de haven beheerscht, die in 1795 tot bescherming der Scheerenvloot gebouwd werd; voorts zijwaarts nog twee fortificatiewerken, de forten Gloire (wat door 100 stukken geschut verdedigd wordt) en Elizabeth. In deze vestingwerken zijn groote magazijnen voor scheepsbehoefden en levensmiddelen, benevens kasernen voor 14000 man. De stad heeft slechts 800 inwoners.

Frederiksham.

Ten oosten van Rotschensalm, is eene regelmatig gebouwde en bevestigde stad, met eene haven op eenigen afstand van de stad. Deze had een tuighuis, kasernen, magazijnen, lands- en stadsgebouwen, al hetwelk den 12^{den} Augustus 1821 door een vreeslijken brand vernield werd, doch sedert herbouwd werd.

Wiborg.

De hoofdstad van Karelíe, noordoostelijk van Frederiksham en noordwestelijk van St.-Petersburg, aan den Trango-sund, eene bogt van de Finsche golf, met een sterken ringmuur omgeven, aan welks zuidoostzijde naar St.-Petersburg, twee nieuwe voorsteden liggen. Aan de noordwestzijde voor de Abosche poort, ligt het versterkt kasteel, hetwelk door eene brug gemeenschap met de stad heeft, en aan de westzijde van dit kasteel het aanzienlijk kroonwerk St.-Anna, met arsenaal en magazijnen. De haven is groot, maar ondiep, zoodat groote schepen wel twee en een half uur

van de stad moeten blijven. Bevolking ongeveer 5500 zielen.

Sestrabeck.

Een marktplek ten noordwesten van St.-Petersburg, aan den mond der Sestra. Alhier is eene Keizerlijke fabriek voor draagbare vuur- en blanke wapenen.

Kroonstad.

Kroonstad is eene vesting midden in zee, op de oostpunt van het kleine Ketel-eiland (Kotlun-Ostrow), uit kalksteen bestaande, ruim anderhalf uur lang en ruim 20 minuten breed; het ligt op 5 à 6 uren afstand van St.-Petersburg, dáár waar aan de noordzijde der golf kaap Lisinos is gelegen, terwijl op de tegenovergelegen zuidkust zich de stad Oranienbaum en het paleis Peterhof bevinden. Het noordelijk gedeelte der golf, tusschen Kroonstad en kaap Lisinos, is twee uren breed, maar vol zandbanken, zoodat de vaart aldaar ten eenemale onmogelijk is. Het gedeelte tusschen Kroonstad en Oranienbaum is slechts één uur breed, en de zandbank, waarop de vesting Kroonslott is gebouwd, strekt zich van de kust van Oranienbaum tot op 400 el van de havenhoofden van Kroonstad uit, zoodat het vaarwater zich alleen bevindt tusschen die hoofden en Kroonslott. Alhoewel men hier eene breedte van 400 el heeft, moeten linieschepen of groote fregatten de lijn der grootste diepte in ééne enkele kolonne te volgen, en dan nog moeten die schepen, om ter hoogte van de militaire haven te komen, geen grooteren diepgang dan van 22 voeten hebben. Voorbij die haven en hoemeer

men St.-Petersburg nadert, vermindert de diepte van het vaarwater achterevolgens van 22 tot 17, 16, 14 en 15 voet, en bedraagt aan den mond der Newa niet meer dan 11 voet.

Kroonstad heeft geduchte vestingwerken, zij bestaan: 1) in eene doorgaande linie met gebastionneerd front, de stad, de handels- en de constructiehaven omgevende; 2) in een geduchten wal aan de havenhoofden rondom de krijgshaven, welke wal met meer dan 400 stukken kanon gewapend is, die het vaarwater bestrijken; 3) in een groot vestingwerk, Kroonslot geheeten, op de noordelijke punt van de zandbank, 400 el ten zuiden van de stad; dit fort is met meer dan 300 stukken kanon gewapend; het beschermt de invaart der handelshaven, en kan een kruisvuur maken met het geschut der stad over het grootste gedeelte der naauwe doorvaart; 4) in een met 200 kanonnen gewapend fort, in zee gebouwd, zuidwestelijk van de stad, om met de tegenovergelegen batterijen de invaart der engte te verdedigen; 5) in een fort, het Alexanderfort geheeten, op de noordwestpunt van het eiland Kotlun gebouwd, om de nadering aldaar te keeren; eindelijk 6) in zes batterijen, op hoofden ten noorden van de stad aangelegd, om kleine vaartuigen te verhinderen het eiland aan die zijde te naderen.

Al deze fortificatiewerken zijn derwijze aangelegd dat, ingeval een vijandelijk eskader tusschen de zandbanken mogt willen doordringen om Kroonstad aan te vallen, het van alle zijden zou beschoten en be- worpen worden, en onmogelijk lang op

het gekozen punt zou kunnen verblijven om den aanval voort te zetten. Meestal heeft, zoo te land als ter zee, het tegen- gestelde plaats van hetgeen te Kroon- stad bestaat; immers, vooral bij den ves- tingaanval, wordt de verdediger door den aanvaller omgeven, waardoor deze laatste in 't voordeel is, en vandaar het denkbeeld dat de aanval overal het overwigt op de verdediging heeft, en geen versterkte stel- ling het op den duur tegen een goed aan- gevoerd leger en wel bestierd eskader kan uithouden. Hier intusschen, zoowel te Kroonstad als te Sweaburg, heeft het tegendeel plaats; hier heeft de verdediger het voordeel op den aanvaller: want op beide plaatsen omgeven de fortificatiën de ruimte waar de schepen zich bewegen kunnen om den aanval op de versterkte punten te beproeven; zoodat deze een concentrisch vuur op de schepen kunnen openen, terwijl dat der schepen divergerend zou zijn; bovendien kunnen hier de land- batterijen meer vuurmonden in werking brengen dan de schepen.

Zonder vooruit te willen beslissen wat de vereenigde Britsche en Fransche scheeps- magt ondernemen zal, kan men, op grond van het bovengezegde, Kroonstad en Swea- burg als onwinbare punten aan de zeezijde aanmerken, die zelfs weinig uitzigt geven van met vrucht te kunnen aangevallen worden; en om ze aan de landzijde aan te vallen, moet men landingstroepen heb- ben; doch daartoe zijn 10000 of zelfs 20000 man, wat eene geduchte magt zou zijn om over zee te voeren, ongenoeg- zaam; immers liggen beide punten nabij het centrum der magt van het Russische

Keizerrijk, welke, in geval van oorlog, altijd door aanzienlijke garnizoenen zullen bezet zijn en versterkt kunnen worden, waarom men betwijfelen moet dat een aanval te land beter kans van slagen zou hebben dan een aanval aan de zeezijde.

Kroonstad is eene fraaije, regelmatig gebouwde stad; de beurs, het grootte tolkantoor, het hospitaal, de kasernen, de paradeplaats, het kanaal van *PETER den groote*, dat voor den scheepsbouw dient en tusschen de midden- en handelshaven tot in de stad loopt, en vooral het dok zijn merkwaardig. Al wat tot den scheepsbouw, de kogel- en geschutgieterij behoort, de arsenalen en fortificatiewerken, zijn er op de grootste schaal aangelegd en ingerigt. De schepen, wier diepgang hen niet veroorlooft tot St.-Petersburg op te varen, laden en lossen te Kroonstad. Sombere en schier verlaten in den winter, telt deze stad in den zomer eene bevolking van niet minder dan 40 à 50000 zielen, waarvan slechts 12000 een burgerlijk bedrijf uitoefenen; de overige behooren tot het garnizoen, de vloot, of zijn gouvernementswerklieden, in de dokken, arsenalen, enz.

De haven van Kroonstad is in drie gedeelten gescheiden: de handelshaven, de constructiehaven en de krijgshaven. Allen zijn omgeven door zware dammen, met verschansingen bekroond, die de schepen in de havens zoowel tegen de vijandelijke kogels als tegen de winden beveiligen; maar hare weinige diepte maakt de invaart voor groote schepen uiterst moeilijk.

Oranienbaum.

Aan den oever van de zuidkust der Finsche golf, tegenover Kroonstad, op korten afstand van St.-Petersburg. Alhier is een prachtig keizerlijk zomerverblijf, uit drie afzonderlijke gebouwen en de hermitage van *CATHARINA II* bestaande, alsmede de vervallen kleine vesting van *PAUL III*. De stad heeft slechts eene bevolking van 1400 zielen, die meest van den landbouw bestaan. Alhier is de gewone overvaart naar Kroonstad.

St.-Petersburg.

St.-Petersburg, de hoofdstad van Rusland, ligt aan het einde der Finsche golf, is gebouwd op de beide oevers van de Newa, in eene gure en ongezone landstreek. Gedurende zeven maanden van het jaar is de niet zeer diepe haven met eene ijskorst bedekt, en al is de vaart open, zoo moeten toch de schepen die meer dan zeven voet diepgang hebben, te Kroonstad, dat de eigentlijke haven van St.-Petersburg is, geligt worden.

Deze hoofdstad is bijna rond van gedaante, meerendeels op eilanden gebouwd, waarvan de voornaamste door een aantal kanalen, door de Finsche golf, de Newa en hare armen gevormd worden; zij heeft een omtrek van ongeveer acht uren, maar binnen deze groote uitgestrektheid is veel ledig terrein; ook beslaat de Newa met hare zijtakken eene groote plaats. De grond is effen, laag en moerassig; de stad heeft een groot getal schoone gebouwen, paleizen, maritime-, militaire-en

andere landsgebouwen, breede straten en eene bevolking van meer dan een half miljoen zielen.

In gewone tijden heeft St.-Petersburg een garnizoen van omtrent 100000 man keurtroepen, garde en grenadiers, waarbij nog niet begrepen zijn de troepenkinderen, de kadettenkorpsen en de modelbataillons.

In het midden van de stad is op een eiland in de Newa, de citadel, zijnde een regelmatige zeshoek, door PETER I gebouwd, en welke het eenige vestingwerk van St.-Petersburg uitmaakt. Maar aangezien de groote uitgestrektheid van het rijk en den verren afstand van de grenzen, heeft deze hoofdstad weinig van eenen aanval te land te vreezen, en aan de zeezijde is zij gedekt door de geduchte werken van Kroonstad.

Uit bovenstaande beschouwing volgt dat de vaart in de Oostzee slechts gedurende vijf maanden van het jaar open is; dat zij moeilijk is in alle jaargetijden; dat zij in de golf van Finland alleen mogelijk is met behulp van vuurtorens, baken en loodsen, welke het Russische gouvernement ieder jaar, na de opruiming van het ijs, er op nieuw plaatst of in gebruik heeft; dat de Russische handelplaatsen, behalve Riga, welke haven zich meer binnenwaarts bevindt, van weinig belang zijn; dat twee van de drie groote militaire havens der Finsche golf (Sweaburg en Kroonstad) tegen alle aanvallen van de zeezijde beveiligd, en deze onwinbare havens uitgestrekt genoeg zijn om al de Russische scheepeskaders op te nemen; dat de

hoofdstad, tenzij eene vijandelijke legermagt van misschien 150000 man opdaagde, ongenaakbaar is; dat eindelijk de Alandsche archipel aan den ingang der Finsche golf, of de eilanden Oesel en Dago, aan den mond der golf van Riga, gedurende zeven maanden van het jaar door het ijs aan het vasteland verbonden zijn, en dat alzoo de vijandelijke bezetting, die er na de verovering mogt gelegd worden, gedurende gezegd tijdsverloop evenzeer aan de aanvallen der Russen zouden blootstaan, als dat zij aan de Finsche kust aan zich zelve overgelaten ware.

Bij dit eenvoudig plaatselijk onderzoek vervallen derhalve schier alle gissingen, die men nopens de bezetting van St.-Petersburg door de zeemogendheden, nopens de vernieling van Kroonstad en het bombardement van Sweaburg gemaakt heeft. Wat de Russische scheepsmagt betreft, deze zal wel vermoedelijk het gevecht ontwijken, tenzij de Britsche en Fransche vloot hare magt verdeelde, in welk geval het mogelijk kan zijn, dat de Russen het lot der wapenen beproeven en er zodoende een algemeen zeegevecht ontstaat.

Maar nu doet de vraag zich op, wat zal de vereenigde vloot in de Oostzee eigenlijk uitrigten als zij de groote militaire havens niet kan aanvallen, noch de Russische vloot slaan en vernielen? Zal zij zich dan vergenoegen met eenige handelhavens te vernielen? De verdelgingsoorlog toch ligt niet meer in de zeden dezer eeuw. Het zou ook tot geen enkel resultaat leiden en de beide groote natien weinig tot eer strekken. Om toch iets uit te voeren kunnen de vereenigde eska-

ders, gelijk de Engelsche militaire tijdschriften dan ook reeds vroeger gezegd hebben, eene landing op het eiland Aland beproeven, 't zij om het duurzaam bezet te houden, of om het aan Zweden terug te geven en er Finland bij te voegen.

Het is zeer mogelijk dat het eiland Aland zonder groote opoffering in handen der Britsch-Fransche magt valt; zulks zal grootendeels afhangen van het getal en de hoedanigheid der troepen die het verdedigen zullen. Vroeger hebben de openbare bladen vermeld dat de Russische troepen het verlaten hadden, na de verdedigingswerken geslecht te hebben; later is zulks niet alleen tegengesproken, maar zelfs berigt dat er nieuwe batterijen aangelegd en de verdedigingsmiddelen vermeerderd waren. Maar aangenomen dat het eiland op het eerste schot in handen der Engelschen en Franschen valt, zullen zij het dan ook bezet blijven houden in de maand October, wanneer het ijs de vloot noodzaakt het noordelijk gedeelte der Oostzee te verlaten? En al laten zij er, gelijk men gezegd heeft, 10000 à 15000 man, om het voor de Zweden te bewaren, en roepen zij dan de Finlanders op om zich aan de Russische heerschappij te onttrekken; zouden die beide volken, gesteld dat zij aan zoodanige oproeping gehoor gaven, met de 10000 à 15000 man bezetting, in staat zijn zich gedurende zeven maan-

den tegen den Russischen kolossus staande te houden? Van den 1sten October af tot den 1sten Mei toch belet het ijs de scheepvaart in die streken, en in al dien tijd kan er uit het westen geen hulp opdagen; zoodat de Russen ontwijfelbaar, even als zij het vroeger gedaan hebben, zich in den winter weder van die eilanden zouden meester maken.

De bezetting der Alandseilanden zou dus elk jaar op nieuw moeten geschieden, en dergelijke expeditiën komen op veel te veel geld en menschen te staan, om ze meermalen te ondernemen.

De bondgenooten kunnen naar alle waarschijnlijkheid de verlangde resultaten in de Oostzee niet verkrijgen, dan met behulp van groote korpsen landingstroepen; reeds is met groote geldopoffering een deel hunner magt naar Turkije gezonden; zenden zij nu nog een ander gedeelte naar de Oostzee, wat niet minder verbazende sommen kost zoo de magt eenigzins aanzienlijk is, dan is het te vreezen dat zij op geen van beide punten sterk genoeg zijn om beslissende slagen toe te brengen, zulke slagen die den Russischen Czaar noodzaken voor den wil der twee westersche mogendheden te bukken; en dit zoo zijnde, zouden hunne expeditiën wel eens kunnen mislukken, of ten minste geen wezentlijk resultaat bewerken.

DE ENGELSCH EN FRANSCH VLOOT IN DE OOSTZEE.

In ons nummer van Januarij II. plaatsten wij eene opgave van de sterkte der Engelsche en Fransche zeemagt in de Zwarte Zee, overgenomen uit het *United Service Magazine*; wij laten hieronder eene dergelijke opgave, uit hetzelfde *Magazine* overgenomen, volgen, van de sterkte der vereenigde zeemagt, op het oogenblik in de Oostzee aanwezig of op het punt daarheen te vertrekken:

	Stukken.	Tonnen.	Bemannng.	Paardekracht.
Duke of Wellington (s)	151	3700	1100	780
Royal George (s)	121	2616	970	400
St. Jean d'Acrc (s)	101	3400	900	650
Neptune (z)	120	2705	970	—
St. George (z)	120	2719	970	—
Princess Royal (s)	91	3129	850	400
James Watt (s)	91	3085	820	600
Nile (s)	91	2598	820	500
Caesar (s)	91	2761	850	400
Prince Regent (z)	90	2615	820	—
Monarch	84	2286	750	—
Majestie (s)	81	2580	750	400
Cressy (s)	81	2557	750	400
Cumberland (z)	70	2195	625	—
Boscawen (z)	70	2215	659	—
Hogue (s)	60	1750	600	450
Ajax (s)	60	1761	500	450
Blenheim	60	1747	600	450
Edinburgh (s)	58	1772	660	440
Imperieuse (s)	51	2547	550	361
Euryalus (s)	51	2271	550	400
Arrogant (s)	47	1812	450	500
Amphion (s)	54	1174	520	500
Dauntless (s)	55	1490	500	580
Tribune (s)	50	1570	500	500
Eurydice (z)	26	908	250	—

	Stukken.	Tonnen.	Bemannng.	Paardekracht.
Leopard (r)	18	1412	280	560
Odin (r)	16	1510	270	500
Valorous (r)	16	1255	220	400
Penelope (r)	16	1616	500	650
Magicienne (r)	16	1258	260	400
Miranda (s)	14	1059	170	200
Cruiser (s)	14	750	160	60
Archer (s)	14	795	170	200
Desperate (s)	8	1100	175	400
Conflict (s)	8	1015	175	400
Dragon (r)	6	1270	200	560
Bulldog (r)	6	1125	160	500
Vulture (r)	6	1190	200	470
Basilisk (r)	6	980	160	400
Driver (r)	6	1056	165	280
Gorgon (r)	6	1111	160	520
Rosamond (r)	6	1059	150	286
Gladiator (r)	6	1190	200	450
Prometheus (r)	5	800	100	220
Janus (r)	4	760	75	220
Alban (r)	4	400	50	100
Lightning (r)	5	296	50	100

(s. schroefstoombooten; r. raderbooten; z. zeilschepen.)

De Fransche «*Moniteur*» behelst het volgende berigt:

«Het eskader van de Baltische Zee, onder het opperbevel van den Vice-Admiraal PARSEVAL-DESCHÈNES, heeft de reede van Brest verlaten en is naar de golf van Finland gezeild.

«Dit eskader, hetwelk een expeditiekorps van marine-soldaten, infanterie en artillerie aan boord heeft, is uit de volgende schepen zamengesteld:

	Charter.	Stukken.	
Le Tage	Linieschip (2 ^e klasse)	100	—
L'Austerlitz	» ()	100	500
L'Hercule	» (2 ^e klasse)	100	
Le Jemappes	» (»)	100	
Le Breslau	» (5 ^e »)	90	
Le Duguesclin	» (»)	90	
L'Inflexible	» (»)	90	
Le Duperré	» (4 ^e »)	80	
Le Trident	» (»)	80	
La Semilante	Fregat (1 ^e »)	60	
L'Andromaque	» (2 ^e »)	60	
La Vengeance	» (1 ^e »)	60	
La Poursuivante	» (2 ^e »)	50	
La Virginie	» (»)	50	
La Zenobie	» (»)	50	
La Psyche	» (5 ^e »)	40	
Le Darien	Stoomfregat	14	450
Le Phlégéon	Stoomkorvet	10	400
Le Souffler	»	6	220
Le Milan	Avise à vapeur	4	200
Le Lucifer	»	6	200
L'Aigle	»	6	200
Le Daim	»	4	120
		<hr/>	
		1250	2290

BIJLAGE XI.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR.

TWEEDE SERIE. — ZESDE DEEL, N° 41.

(Maand Mei 1854.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Bij het wap. der inf., bij den staf van het wap., tot kol. : de luit.-kol. J. W. Walther, chef van het Bureau personeel en militaire zaken, bij het Dep. van oorl. Bij het reg. gren. en jag., tot kap. van de 2de kl. : de kap. van de 3de kl. A. P. Miltenburg, van het korps; tot 1sten luit. : de 2de luit*. D. H. A. Leers en H. J. Herbig, beiden van het korps. Bij het 1ste reg. inf., tot 1sten luit. : de 2de luit. C. N. Pereboom, van het korps; tot 2den luit.-kwartierm. : de wachtm. schrijver M. A. Visser, van het 1ste reg. drag., en den serg.-titul. F. V. A. van Wattenwijn, ook genaamd de Watteville, van het 5de reg. inf. Bij het 2de reg. inf., tot 2den luit.-kwartierm. : de wachtm. schrijver G. H. de Rooy van Haastrecht, van het 3de reg. drag. Bij het 3de reg. inf., tot 1sten luit. : de 2de luit. J. J. F. Janssens, van het korps. Bij het 4de reg. inf., tot 2den luit.-kwartierm. : de serg. A. Hesta, van het reg. gren. en jag., de opperwachtm. G. N. Bouman, van het reg. jag. te paard, en de serg. C. Pabst, van het korps. Bij het 5de reg. inf., tot kol. : de luit.-kol. C. G. de Bock, van het korps; tot 1sten luit. : de 2de luit. R. J. L. van der Poel, van het korps; tot 1sten luit.-kwartierm. : de 2de luit*-kwartierm*. J. J. D. H. Verschoor en L. M. A. Rant, beiden van het korps; tot 2den luit.-kwartierm. : de wachtm. N. A. Stellingwerf, van het 3de reg. drag., en de serg.-maj. P. van der Weijde, van het 8ste reg. inf. Bij het 6de reg. inf., tot maj. : de kap. der 1ste kl. J. C. Bross, van het korps; tot kap. der 1ste kl. : de kap. der 2de kl. S. H. Hofmeister, van het korps; tot kap. van de 3de kl. : de 1ste luit. M. van Gerve, van het 2de reg. inf.; tot bataillons-adj. : de 1ste luit. G. B. C. Stoop, van het korps; tot 2den luit.-kwartierm. : de opperwachtm. M. Kloekhorst, van het 3de reg. drag. Bij het 7de reg. inf., tot kap. van de 2de

kl. : de kap. van de 3de kl. J. T. Evers, van het korps; tot 1sten luit. : de 2de luit. W. Jarman, van het korps; tot administrateur van kleding en wapening : de 1ste luit.-kwartierm. J. J. de Graaf, van het reg. veld-art.; tot 2den luit.-kwartierm. : de sergeanten-titul. N. J. H. van den Bos, van het reg. veld-art., en R. Douglas, van het 6de reg. inf. Bij het 8ste reg. inf., tot kol. : de luit.-kol. W. J. Fischer, van het korps; tot 1ste luit*. : de 2de luit*. J. F. van Regteren, H. A. van der Groesen en W. F. van Regteren, allen van het korps; tot 1sten luit.-kwartierm. : de 2de luit.-kwartierm. J. G. E. Menningh, van het korps; tot 2den luit.-kwartierm. : de serg. C. J. G. Hamming, van het 7de reg. inf., en de opperwachtm. H. Balk, van het 2de reg. drag. Bij het instr.-bat., tot 1sten luit. : de 2de luit. F. J. Hogendoorn, van het bataillon; tot 2den luit. administrateur van kleding en wapening : de serg.-maj. J. P. Schluter, schrijver van de 2de kl. bij het Dep. van oorl. Bij het algemeen dépôt van discipline, tot kap. van de 1ste kl. : de kap. van de 2de kl. C. F. de Bock, van het korps. Bij het wap. der kav., bij den staf van het wap., tot ritm. der 2de kl. : de ritm. der 3de kl. H. Sodenkamp, van dien staf, werkz. bij het Dep. van oorl. Bij het 1ste reg. drag., tot maj. : de ritm*. der 1ste kl. H. F. Hogeveen en de ritm. der 1ste kl. adjudant M. van Attenhoven, beiden van het korps; tot ritm. der 1ste kl. en tevens tot adj. bij het reg. : de ritm. der 2de kl. J. W. Copes van Hasselt, van het korps; tot ritm. der 2de kl. : de ritm. der 3de kl. instructeur R. A. Jackson, van het korps; tot ritm. van de 3de kl. : de 1ste luit*. A. P. H. Boellaard, G. H. J. Michelhoff en J. Paulus, allen van het korps, zijnde de ritm. Michelhoff tevens benoemd tot instructeur bij het korps; tot 1ste luit*. : de 2de luit. P. D. G. Baron Triest, van het 4de reg. drag., de 2de luit.-adj. W. A. A. B. van Toll, van het 1ste reg. drag., en de luit*. W. de Fremerij, W. F. Baron van der Capellen en C. L. S. List, van het korps. Bij het 2de reg. drag., tot luit.-kol. : de maj. J. J. Hinlopen, van het korps; tot ritm. der 1ste kl. : de ritm. der 2de kl. G. A. Willich en de ritm.

der 2de kl. instructeur J. A. G. Baron van Ittersum, beiden van het korps; tot ritm. der 2de kl.: de ritm^s. der 3de kl. G. J. te Boekhorst, L. F. Fundter en H. H. C. Castendijk, allen van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit^s. J. M. Blanken, N. M. Tolsma en Jhr. J. G. A. van Spengler, allen van het korps; tot 1sten luit.-kwartierm.: de 2de luit.-kwartierm. J. A. C. Fleischacker, van het korps. Bij het 3de reg. drag., tot kol.: de luit.-kol. A. A. König, kommandant van het reg.; tot maj.: de ritm^s. der 1ste kl.: S. van Noubuijs en A. E. C. de Sturler de Frienisberg, beiden van het korps; tot ritm. der 1ste kl.: de ritm^s. der 2de kl. Jhr. J. C. F. G. de Meij en G. H. J. Fundter, beiden van het korps; tot ritm. der 2de kl.: de ritm. der 3de kl. instructeur G. A. Hamming, van het korps; tot ritm. der 3de kl.: de 1ste luit^s. W. A. H. Gelderman en C. E. Fraser, beiden van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit^s. K. van der Lelij en K. W. H. Goetz, beiden van het korps. Bij het 4de reg. drag., tot luit.-kol.: de maj. J. G. Willbrennick, van het korps; tot maj.: de ritm. der 1ste kl. W. K. J. Baron van Dedem, van het 1ste reg. drag.; tot ritm. der 1ste kl.: de ritm. der 2de kl. J. W. C. van Gorkum, en de ritm. der 2de kl. adjudant H. N. C. Baron van Tuijll van Serooskerken, beiden van het korps; tot ritm. der 2de kl.: de ritm^s. der 3de kl. J. W. Vertholen, P. A. J. H. Boreel de Mauregnault en A. IJssel de Schepper, allen van het korps; tot kap.-kwartierm. van de 2de kl.: de kap.-kwartierm. van de 3de kl. W. P. J. Knibbeler, van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. Jhr. W. J. A. Storm de Grave, van het 2de reg. drag. Bij het reg. jag. te paard, tot maj.: de ritm. J. J. H. Mascheck, van het korps; tot ritm. der 3de kl.: de 1ste luit^s. Jhr. J. P. V. D. W. von Schmidt auf Altenstadt, van het korps, H. A. Tobias, L. A. Baron van Ittersum en A. Berends, van het 2de reg. drag., en F. L. Rudolph, van het 1ste reg. drag.; tot kap.-kwartierm.: de 1ste luit.-kwartierm. W. C. D. van Rijen, van het 7de reg. inf.; tot 1ste luit^s.: de 2de luit.-adj. L. F. H. Graves, van het korps, de 2de luit^s. Jhr. J. W. A. van Tets, van het 4de reg. drag., Jhr. J. B. A. Dibbets en W. C. Baron Snouckaert van Schauburg, beiden van het 3de reg. drag., en laatstgenoemde ordonnance-officier bij Z. M., terwijl de maj. A. J. Ziegeler, van het 1ste reg. drag., benoemd is tot luit.-kol., en tevens op zijn verzoek op non-activiteit gesteld. Bij het wapen der artillerie, bij het reg. veld-art., tot 2den luit.-kwartierm.: de fourier J. C. Evers, van het korps pontonniers. Bij het 2de reg. vest.-art., tot 2den luit.-kwartierm.: de serg.-titul. J. van Dort, van het korps. Bij het 3de reg. vest.-art., tot 2den luit.-kwartierm.: de fourier

F. L. Muller, van het 8ste reg. inf. Tot directeur van het garnizoens-hospit. te Vlissingen: de 1ste luit.-kwartierm. S. J. Oostingh, van het 3de reg. inf.; tot apotheker der 1ste kl.: de apothek. der 2de kl. J. van Rijn van Alkemade, van het personeel van de geneesk. dienst der landmagt. Bij het Hoog Militair Gerechtshof, tot substituut-griffier: Mr. T. van Dam van Isselt, griffier van het Kantongerecht te Delft.

Verplaatsingen.

Bij het reg. gren. en jag.: de 2de luit.-kwartierm. P. L. G. Doorman, van het 1ste reg. inf. Bij het 1ste reg. inf.: de maj. C. P. Winckel, van het 6de reg. inf.; de 1ste luit.-kwartierm. A. D. Baron Mulert, van het kolon. werfdepôt, en de 2de luit. C. M. W. Kamps, van het 8ste reg. inf. Bij het 2de reg. inf.: de 1ste luit.-kwartierm. A. Dunnes, van het 3de reg. vest.-art. Bij het 3de reg. inf.: de 1ste luit.-kwartierm. J. A. Saltet, van het 4de reg. inf.; de 2de luit.-kwartierm. A. J. Ninaber, van het 2de reg. inf.; de 2de luit. administrateur van kleeding en wapening H. J. G. Gosenson, van het bataillon min. en sapp. Bij het 6de reg. inf.: de kap. Y. A. van Dinter, van het 8ste reg. inf. Bij het 7de reg. inf.: de 1ste luit.-kwartierm. J. Engeringh, van het reg. jag. te paard. Bij het 8ste reg. inf.: de kap. van de 3de kl. M. van Gerve, van het 6de reg. inf. Bij het instr.-bat.: de 1ste luit^s. F. H. G. A. Enderlein, van het 5de reg. inf., F. A. H. Tergau, van het 2de reg. inf., A. S. F. Kluppell en G. C. Schilham, beiden van het 7de reg. inf., P. F. Brunings, van het 8ste reg. inf.; de 2de luit^s. M. L. Burgdorffer en E. F. C. A. Henckens, beiden van het 5de reg. inf., en Y. Riethagen, van het 6de reg. inf. Bij het kolon. werfdepôt: de 2de luit.-kwartierm. B. A. Egter van Wisselkerke, van het 4de reg. inf. Bij het 1ste reg. drag.: de luit.-kol. J. J. Hinlopen, van het 2de reg. drag. Bij het 2de reg. drag.: de maj. R. C. E. de Quaij, van het 3de reg. drag. Bij het 3de reg. drag.: de ritm. L. A. Baron van Ittersum, van het korps jag. te paard. Bij het 4de reg. drag.: de 1ste luit^s. P. D. G. Baron Triest, van het 1ste reg. drag., en Jhr. J. W. A. van Tets, van het reg. jag. te paard. Bij het reg. jag. te paard: de maj. P. A. Erzeij, van het 4de reg. drag.; de ritm. W. A. H. Gelderman, van het 3de reg. drag.; de 2de luit.-kwartierm. S. C. Rijnbende, van het 8ste reg. inf.; de kap. administrateur van kleeding en wapening R. J. G. Baron van der Capellen, van het 3de reg. inf. Bij het bataillon min. en sapp.: de 2de luit. administrateur van kleeding en wapening H. J. van Maurik, van het 7de reg. inf. De officieren van gezondh. der 1ste kl.: H. Z. Woltersom, van Maastricht naar Zut-

phen; R. van Raalten, van Alkmaar naar Delft; de officieren van gezondh. der 2de kl.: R. J. Janssen, van Delft naar Dordrecht; C. H. D. Visscher, van de Willemstad naar Breda; J. F. C. L. Pelgrim, van Roermond naar Maastricht; P. F. Meuleman, van Breda naar de Willemstad; J. H. A. Lourens, van Amsterdam naar Alkmaar; de officieren van gezondh. der 3de kl.: P. Groeneboom, van Groningen naar Zutphen; J. R. de Brouwer, van Maastricht naar Haarlem; A. W. J. Zubli, van 'sRijks Kweekschool voor Militaire geneeskundigen en 'sRijks hospitaal te Utrecht, bij het garnizoen te Utrecht; de paarden-artsen der 2de kl.: J. J. van Laar, van Maastricht naar Zutphen; L. P. Wuppermann, van Amersfoort naar Haarlem; de paarden-artsen der 3de kl.: A. F. van Gherst, van Roermond naar Maastricht; J. B. Huijsmans, van Amsterdam naar Amersfoort.

Gepensionneerd.

De majoors F. Doffegnies, van het 3de reg. drag., en W. C. Werner, van het 1ste reg. drag.,

beiden onder toekenning van den rang van luit.-kol.; de offic. van gezondh. der 1ste kl. J. F. Lippe; de kap. A. Slotemaker, directeur van het garnizoens-hospitaal te Vlissingen.

Eervol ontslagen op het daartoe door hen gedaan verzoek.

De offic. van gezondh. der 2de kl. F. J. J. van Hoven, van het person. van de geneesk. dienst der landm., en de ritm. instruct. R. A. Jackson, van het 1ste reg. drag., uit de betrekking van instructeur bij het regiment.

Overleden.

De maj. C. A. Rombout, plaatsel. kommand. van de 3de kl. te Venlo; de maj. C. A. Pfeiffer, van het 1ste reg. inf.; de offic. van gezondh. der 1ste kl. J. W. Quint; de kap. der inf. op non-activiteit W. L. Ivangh; de 1ste luit. der kav. op non-activiteit C. Besier.

CORRESPONDENTIE.

De aanmerkingen van den geachten schrijver van het Artikel: *Over de opleiding der kavallerie*, zullen in het volgend Nummer worden medegedeeld.

... van de ...
... van de ...
... van de ...

... van de ...
... van de ...

... van de ...
... van de ...
... van de ...

... van de ...

... van de ...
... van de ...
... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...
... van de ...
... van de ...

... van de ...
... van de ...

... van de ...
... van de ...
... van de ...

... van de ...

... van de ...
... van de ...
... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

CORRESPONDENT

DE NIEUWE ORGANISATIE

DER

FRANSCH E ARTILLERIE,

VOLGENS HET KEIZERLIJK DEKREET VAN

14 FEBRUARIJ 1854.

Den 14^{den} Februarij jl. hooft de Fransche minister van oorlog, de maarschalk DE ST.-ARNAUD, aan Keizer NAPOLEON het volgend verslag aan, ten gevolge waarvan de Fransche artillerie eene nieuwe organisatie heeft bekomen. Wij oordeelden het, niet alleen in de tegenwoordige omstandigheden, nu een gedeelte dier artillerie op den oorlogsvoet te velde is getrokken, maar ook in 't algemeen van belang, de veranderingen, die men na rijp beraad in Frankrijk in het wapen der artillerie heeft vermeend te moeten brengen, in de voornaamste bijzonderheden hieronder mede te deelen. Vooraf gaat hier het verslag der maarschalks:

«De tegenwoordige organisatie van het personeel der artillerie, welke op de ordonnantiën van 5 Augustus 1829 en 18 September 1855 berust, en sedert ettelijke

veranderingen in verschillende gedeelten heeft ondergaan, is, schoon aanzienlijke verbeteringen bevattende boven die welke vóór de invoering van het nieuwe artilleriematerieel bestond, toch verre van behoorlijk aan alle eischen van de dienst te kunnen voldoen. Men zal zich daarover niet verwonderen, als men let op het getal, de menigvuldigheid en het ingewikkelde der deelen tot deze organisatie behoorende; ja als men denkt aan de verschillende inzichten, aan de achtervolgelyk beproefde verbeteringen, die maar al te dikwijls slechts tot nieuwe moeilijkheden leidden, eindelijk aan de verschillende stelsels die achtervolgelyk door de vreemde mogendheden beproefd of aangenomen zijn geworden, dan komt men tot het besluit, dat eene algeheele volmaaktheid te dezen aanzien, wel tot de onmogelijkheden moet gerekend worden.

«Na overweging der bezwaren die zich schier dagelijks in de inwendige dienst der regimenten voordoen, en die de mobielmaking van sommige gedeelten daarvan buitengewoon bemoeijelijken; verder gelet hebbende op de talrijke opmerkingen, mij niet alleen door hen gemaakt die de vorming van het personeel moeten voorbereiden, maar ook door hen die geroepen zijn hetzelfde te gebruiken, heb ik de noodzakelijkheid ingezien, de groote onvolkomenheden, die volgens ieders getuigenis in de tegenwoordige organisatie der artillerie bestaan, zooveel mogelijk weg te nemen.

«Tot op het tijdstip dat de artillerie-organisatie door de ordonnantie van het jaar 1829 werd veranderd, bestond het personeel der artillerie uit: artillerie te voet, rijdende artillerie en artillerietrein, en had gedurende de oorlogen van het Keizerrijk de dienst bij het materieel volgens het stelsel van GRIBEAUVAL vervuld. Dit materieel was echter voor de oorlogsvoering volgens de denkbeelden van NAPOLEON, te zwaar en te ingewikkeld bevonden; reeds in het jaar XI had men beproefd het te wijzigen, maar eerst na den vrede gelukte het aan het Comité der Artillerie, uit generaals bestaande die uit NAPOLEON'S school waren voortgekomen, in de verschillende afdeelingen van het artillerie-wezen de noodige veranderingen te brengen, waardoor dit wapen op de hoogte van de vorderingen in de krijgskunst gebragt werd.

«Na een grondig onderzoek van de verschillende stelsels der Europeesche artilleriën, vergeleken bij dat van GRIBEAUVAL,

welks langdurig gebruik zijne voordeelen en gebreken genoeg had doen kennen, stelde het Artillerie-Comité een nieuw stelsel voor, 't welk vergunde de kanonniers suel met de stukken mede te voeren en 't welk in het buitenland veel navolging gevonden heeft.

«De uitstekende mannen die deze belangrijke verandering voorstelden, verwielen niet in den misslag der tijdgenooten van GRIBEAUVAL; zij begrepen dat het artilleriepersoneel met het nieuwe materieel in overeenstemming moest gebragt worden, maakten met bekwaamheid van het beslissend gezag gebruik dat hunne buitengemeene krijgsservaring hun gaf, en reorganiseerden stout en volledig de formatie van het personeel der artillerie.

«Deze organisatie is niet volmaakt en kan het ook niet worden, maar hare gebreken kunnen meerendeels verbeterd en verzacht worden, want de grondslagen zijn voortreffelijk.

«De artillerietrein heeft sedert hare oprigting groote diensten bewezen, maar deze troep, een korps uitmakende onafhankelijk van de batterijen wier geschut en voertuigen het bespande, die eene andere uniform, soldij en opleiding had, moest zich tot zijne speciale dienst bepalen en leverde geen hulpmiddel op tot aanvulling der gesneuvelde en gekwetste kanonniers.

«Te regt vermeende men dat bij de nieuwe veldartillerie, zoowel die te voet als de rijdende, de batterijkommandant over alle deelen, welke zich tot een hoofddoel vereenigen, en dus bepaaldelijk ook over de bespanningen moet kunnen gebieden en beschikken. Men schiep derhalve eene nieuwe

klasse van kanonniërs, namelijk de voerlieden, die eene algemeene opleiding in de artilleriedienst verkregen, om in geval van nood de bedieningsmanschap te kunnen vervangen, doch speciaal met de zorg en bestiering der bespanning belast werden. Iedere voet- en rijdende batterij kreeg het noodige getal voerlieden, en de artillerietrein werd onder den naam van trein der artillerieparken verminderd tot de noodige sterkte voor het transport van den reserve-voorraad en den belegerings- en brugtrein.

«De hieruit voortvloeiende voordeelen waren duidelijk merkbaar bij de rijdende artillerie, maar bragten bij de voetbatterijen eene geheele omkeering te weeg.

«Deze batterijen, alsnu bespannen batterijen genoemd, kregen door haar tot het vervoer der bedieningsmanschap ingerigt materieel eene buitengewone beweegbaarheid. Dit was eene aanzienlijke verbetering; de artillerie was nu geen hinderpaal meer; zij was een even beweegbaar wapen als de infanterie en kavallerie geworden.

«De vorming eener, onafhankelijk op zich-zelve staande veldbatterij, is de voorname grondslag der organisatie van het jaar 1829. Hare zwakke zijde ligt in de samenstelling der regimenten.

«Bij de ordonnantie van 5 Augustus 1829 werden de artillerietroepen in regimenten verdeeld, die in den beginne gelijkmatig uit 3 rijdende, 6 bespannen en 7 vestingbatterijen bestonden; daarneven werden de eskadrons van den parktrein opgerigt.

«Uit zucht naar vereenvoudiging en gelijkvormigheid, had men in ieder nieuw

regiment alle specialiteiten opgenomen. Deze formatie leverde, bepaaldelijk met opzigt tot de ongelijke betrekking der officieren van een regiment, naardat zij al of niet bereden waren, zóóveel moeilijkheden op, dat men in het jaar 1855 een ander stelsel aannam, volgens 't welk alle batterijen op voet van vrede rijdende of bespannen waren, en waardoor dien ten gevolge de vestingkompagnieën vervielen. In geval van oorlog werden, naar de behoeften van het oogenblik, ettelijke bespannen batterijen in vestingbatterijen veranderd. De parktrein bleef op denzelfden voet.

«Deze nieuwe organisatie nam wel de voornaamste bezwaren van het vroegere stelsel weg, maar deed weder andere ontstaan, die niet minder nadeelig waren.

«Aangezien nu bij alle batterijen paarden aanwezig waren, had zulks ten gevolge, dat het speciaal onderwijs van het wapen, door de zorg die men aan de paarden besteedde, min of meer leed. De luitenants en onderofficieren moesten het grootste gedeelte van hunnen tijd aan de pligten van officier en onderofficier du jour van bereden troepen besteden, waaruit wederom eene bijzondere neiging voor de exercitiën en evolutiën te paard ontstond.

«Aangezien nu verder alle batterijen op voet van vrede als veldbatterijen waren georganiseerd, deden zich, aan den anderen kant, telkens moeilijkheden op, zoodra men in 't geval kwam van vestingbatterijen te moeten organiseren; men zag zich dien ten gevolge sedert het jaar 1858 genoodzaakt 6 bespannen batterijen in even zoovele permanente vestingbatterijen voor

de dienst in Algerie te veranderen. In het jaar 1848 werden 18 nieuwe batterijen dezer soort voor de dienst in het land georganiseerd; en in het jaar 1850, eindelijk, deed men het voorstel het getal dier batterijen tot 70 te brengen, 't welk, met andere woorden gezegd, even goed was als keerde men terug tot de organisatie van 1829, welke men erkend had gebrekkig te zijn.

« Uit deze weifelingen blijkt onmiskenbaar, dat het volstrekt noodig is, zoo in vredes- als in oorlogstijd, veld- en vestingbatterijen te hebben; dat, als deze batterijsoorten in één regiment vereenigd zijn, ze elkaer wederkeerig in hare vorming en dienst hinderen, en dat het middel, om de gebreken der organisatiën van 1829 en 1855 weg te nemen, opentlijk en bepaald erkend moet worden dáárin te bestaan, dat men zoovele soorten van regimenten daarstelt als er speciale diensttakken in de artillerie bestaan, te weten *drie*, en wel

- 1) *Rijdende of lichte artillerie*, om in gemeenschap met de kavallerie te handelen, en bestemd om in de reserve van het leger eene groote rol te vervullen, en welke, als zij met de andere specialiteiten van het wapen in een regiment vereenigd is, ten gevolge der onweêrstaanbare neiging van de meeste regimentskommandanten, om aan de rijdende artillerie de beste manschappen en paarden te geven, de andere afdelingen benadeelt en onderdrukt.
- 2) *Bespannen of linie-artillerie*, wier bestemming is aan de infanterie-

divisiën en aan de reserve-artillerie te worden toegevoegd.

- 3) *De voet- of reserve-artillerie*, bestemd voor den aanval en de verdediging van vestingen, voor de parkdienst, voor de dienst van het leger en van een gedeelte der reserve-batterijen, bepaaldelijk der 12 ^{de} en der 16 duims houwtser-batterijen, die met de parken worden medegevoerd; terwijl deze artillerie ook uitstekende stof oplevert tot aanvulling der linieveldbatterijen.

« Om deze beginselen te verwezentlijken, zou men deze drie bijzondere dienstvakken, welke thans in een- en hetzelfde regiment vereenigd zijn, van elkander moeten scheiden en tot nieuwe zelfstandige korpsen vereenigen, wier bestanddeelen hun' tijd en hunne krachten aan hunne speciale vorming kunnen besteden. Slaat men dezen weg in, dan is men tevens in staat een in de algemeene organisatie der artillerie gelegen bezwaar weg te nemen; men zou dan namelijk den trein geheel kunnen afschaffen, welk korps zich met reden beklagt dat het in een staat van grievende ondergeschiktheid gehouden wordt; een korps welks bestaan in vredestijd steeds onzeker is, en dat, in weerwil der goede en nuttige diensten waartoe het in staat is, na een' geëindigden oorlog, zonder verschooning, aanzienlijk verminderd wordt.

« Met den trein af te schaffen, waardoor de organisatie der artillerie werkelijk vereenvoudigd en de dienst onder alle opzichten verligt wordt, zou men weder tot het denkbeeld terugkomen, hetwelk de ordonnantiën van 1829 en 1855 in 't

leven hebben geroepen, en, terwijl men nog eenigzins beneden het getal der tegenwoordig bestaande kaders bleef, zou men de onderneming voltooien, waarnaar men sedert lang, wel is waar langzaam, maar met volharding streeft.

«Mijn voorstel strekt, om de bestaande 14 artillerie-regimenten en de 4 trein-eskadrons door 16 artillerie-regimenten te vervangen, waarvan zouden zijn 5 regimenten voetartillerie, zamengesteld uit kompagnien bedieningskanonniers of voetbatterijen, en kompagnien voerlieden of parkbatterijen; voorts 7 regimenten bespannen en 4 regimenten rijdende artillerie, naar de volgende formatie.

Een regiment voetartillerie.

- 1 staf.
- 1 peloton *hors rang*.
- 12 voetbatterijen.
- 6 parkbatterijen.
- 1 bespannen depôt-kader.

Een regiment bespannen artillerie.

- 1 staf.
- 1 peloton *hors rang*.
- 15 bespannen batterijen.
- 1 depôt-kader met bespanning.

Een regiment rijdende artillerie.

- 1 staf.
- 1 peloton *hors rang*.
- 8 rijdende batterijen.
- 1 depôt-kader met bespanning.

«Het 13de artillerie-regiment (pontonniers) krijgt het N°. 6 der regimenten te voet, en dezelfde formatie, namelijk:

- 1 staf.
- 1 peloton *hors rang*.
- 12 kompagnien pontonniers.
- 4 kompagnien artillerie-voerlieden.
- 1 depôt-kader met bespanning.

«Zoo ingerigt zullen de zeventien regimenten artillerie op voet van vrede tellen

- 60 voetbatterijen.
- 12 pontonnier-kompagnien.
- 54 parkbatterijen of kompagnien voerlieden.
- 105 bespannen batterijen.
- 52 rijdende batterijen.
- 17 depôt-kaders met bespanning.

«In 't geheel 260 kaders, zijnde genoeg hetzelfde getal (8 minder) dan tegenwoordig.

«Het verdient opgemerkt te worden, dat de vereeniging van dezelfde soort van batterijen in de regimenten, de bespannen en voornamelijk de rijdende batterijen aanmerkelijk in kracht zal doen winnen, want de versnippering tot 2 en 3 rijdende batterijen in de tegenwoordige regimenten, maakt hare mobilisatie veel moeilijker.

«De vorming der bespannen en rijdende batterijen in den geest harer bijzondere bestemming, zal vrij en ongestoord kunnen geschieden, en zullen zij tevens aan de schooloefeningen kunnen blijven deelnemen.

«De regimenten voetartillerie, voornamelijk die in de vestingen in garnizoen liggen, zullen, onafhankelijk van de algemeene opleiding die van elken artillerist geëischt wordt, voornamelijk gebruikt worden voor den talrijken en veelvuldigen

arbeid waaruit de artillerie-wetenschap bestaat. Het bestaan in een en hetzelfde regiment van batterijen alleen uit bedieningsmanschap zamengesteld, nevens andere die alleen voerlieden in hare gelederen tellen, zal niets nadeeligs en hinderlijks hebben, daar deze organisatie reeds bij de regimenten van het wapen der genie beproefd is, en de manschappen van beide categoriën slechts toevallig bij de inwendige dienst, gelijk bij de speciale opleiding, met elkander in aanraking zullen komen. Daarentegen zal de vereeniging van bedieningskanonniërs met voerlieden, in dezelfde uniform en in hetzelfde regiment, de manoeuvres met het veldgeschut en de schietoefeningen gemakkelijker maken, en tevens vergunnen dat de officieren, die afwisselend in alle regimenten dienen moeten, de paardenkennis en derzelve behandeling leeren, terwijl bovendien de onderofficieren in de gelegenheid zullen zijn zich tot den onderluitenant-rang voor te bereiden.

«Hebben de ontwerpers der organisatie van 1829 begrepen, dat de beide klassen van manschappen in eene batterij onverbrekkelijk vereenigd moesten zijn, mij scheen de voltooiing van dezen maatregel daarin gelegen te zijn, dat de beide klassen in de regimenten te voet bijeengevoegd werden, zonder geheel zamen te smelten, daar zij soms afzonderlijk, soms verbonden, gelijk in de reservebatterijen, moeten werkzaam zijn, en zich met de bediening der vuurpijlen der bergbatterijen belasten; met het oog daarop heeft U. M. mij aanbevolen het getal dier regimenten, welke ik op 4 had bepaald, op 5 te brengen, opdat, over-

eenkomstig uwe verhevene woorden, deze regimenten van de eer en de gevaren der slagvelden niet zouden uitgesloten worden.

«Ik voed de hoop dat de organisatie, waarvan de grondslagen door mij aangeduid zijn, eene wezentlijke verbetering in de dienst der artillerietroepen zal daargestellen. Opdat dit echter doeltreffend zou kunnen geschieden, moet ik twee aanvullingsmaatregelen voorstellen, wier nut sedert een reeks van jaren algemeen is erkend. Ik bedoel de permanente sterkte der kaders van de batterijen, en hunne vermeerdering op voet van vrede.

«Bij den overgang van den vredesvoet op dien van oorlog, wanneer het getal manschappen van iedere batterij verdubbeld en dat der paarden verviervoudigd wordt, levert de benoeming van een' batterij-adjutant, van eenen tweeden fourrier, van twee wachtmeesters en van zes brigadiërs veelvuldige moeilijkheden op. In de eerste plaats heeft men dikwijls het geschikt getal personen voor deze rangen niet; ten anderen lijdt het beheer der batterij daardoor, dat de opperwachtmeester, gelijk steeds geschiedt, tot batterij-adjutant wordt benoemd; eindelijk doet zich het nadeel voor, als de troepen op den vredesvoet teruggebracht worden, dat men overtollig bevorderde individuen heeft, die de promotie langen tijd tegenhouden en de jonge manschappen den moed benemen. Met vaste en sterke kaders worden deze zwarigheden uit den weg genomen, of ten minste aanzienlijk verminderd.

«Met betrekking tot het effectief der manschappen en paarden, is het noodig

de artillerie op gelijken voet met de andere wapens te brengen; bij deze kan iedere onderafdeeling, iedere kompagnie of eskadron, gemobiliseerd worden, en maakt dan eene zelfstandige eenheid uit; de artillerie moet met opzigt tot de batterijen op denzelfden voet gebragt worden, en niet met betrekking tot detachementen, die het toeval bijeenbrengt. Dien ten gevolge is het noodig: 1) dat iedere bespannen en rijdende batterij in vredes-tijd ten minste negen voertuigen bespannen en bedienen kan, om bij voorkomende gebeurtenissen, in het land zelf voorvallende, gereed te zijn; 2) op den voet van verzameling (*piec de rassemblement*), gelijk bij de legers van Parijs en van Lyon, bij de legerkampen en in een zeker getal garnizoenen, moet eene batterij 6 stukken geschut en 12 voertuigen, in 't geheel 18 voertuigen kunnen bespannen; 3) op oorlogsvoet zal iedere batterij het tegenwoordige getal voertuigen hebben, maar het effectief der bedieningsmanschap wordt dan vermeerderd, opdat de dienst niet, gelijk nu, gevaar loope van er onder te lijden.

«Hierboven heb ik opgemerkt dat het regiment pontonniers kompagnien voerlieden behoort te hebben. Deze maatregel is noodzakelijk om de pontonniers in de bewegingen (*manoeuvres*) met hun materieel te oefenen, hetwelk, ten gevolge der nieuwe verbeteringen en der indeeling in sectien, eene beweeglijkheid verkrijgen zal, die sterk afsteekt bij den tegenwoordigen staat van zaken, en aan de legers voordeelen zal verschaffen die gemakkelijk zijn vooruit te zien. Van den anderen kant

zal de tegenwoordigheid van een aantal bereden manschappen in dit regiment, de officieren in staat stellen geoeffend te paard te zijn, hetwelk voor het geval van oorlog zeer noodzakelijk is.

«De formatie der 17 regimenten, waaruit dan voortaan de artillerie zou bestaan, kan zonder moeite daargesteld worden, als men zich zooveel mogelijk aan de tegenwoordige regeling houdt. De 32 kompagnien van den parktrein, waarvan de 8 die op halven voet van oorlog zijn, zouden verdubbeld worden, maken dan de 54 parkbatterijen uit, en de 6 de aan de regimenten te voet en aan het pontonnier-regiment te voegen depôt-kaders. Deze 40 batterijen kunnen bij eene groote krachtsontwikkeling verdubbeld worden, en zullen dan voldoen aan de behoeften van het leger voor de verschillende dienst-takken der artillerie, die op hun aandeel (aan den oorlog) aanspraak maken.

«De onderofficieren en manschappen van het treinkorps, hetwelk, volgens het algemeen getuigenis, in weerwil veler wisselingen, steeds een modelkorps gebleven is, gelijk zulks reeds in 1829 door zijne zamensmelting met de veldbatterijen erkend werd, zullen thans met hunne officieren volkomen bij de artillerie worden ingelijfd, die met vreugd hare gelederen voor de oude en getrouwe deelgenooten van hunnen arbeid en hunne gevaren zal openen. Deze officieren zullen met ijver en trouw in de eerste plaats nuttige diensten bij de parkbatterijen doen, en voorts hunne inspanningen verdubbelen, om zich de noodige artilleristische bekwaamheid, die zij tot heden niet be-

hoefden, te verschaffen; dezulke onder hen, die, ten gevolge van gevorderden ouderdom, zich niet aan de studie kunnen toewijden, zullen in de administratieve betrekkingen het middel vinden om met hunne ondervinding nut te doen.

«De voorgestelde maatregelen vereischen natuurlijk eene aanzienlijke vermeerdering van uitgaven, waaraan ik door eene kleine vermindering van het getal der tegenwoordige veldbatterijen heb pogen te gemoet te komen, zonder daardoor van het getal af te wijken, hetwelk sedert lang tot grondslag gestrekt heeft van de formatie des legers tot 'slands verdediging vereischt; maar het was hoog noodzakelijk de artillerie uit haren staat van verzwakking, waarin zij door de achtervolgelyke reductiën gekomen was, op te beuren.

«Dit wapen, even voortreffelijk door de veerkracht en de kunde zijner officieren, als door de bekwaamheid der onderofficieren en den goeden geest der kanonniers, heeft zich, in weérwil der grootste inspanningen, niet op de hoogte van zijnen voormaligen roem kunnen staande houden; zoodanigé toestand mag niet langer duren, waarom ik als een afdoend middel voorstel, het kader overeenkomstig de behoeften en verpligtingen te regelen. Het kader der officieren wordt insgelijks eenigzins vermeerderd, 'twelk noodig is hoofdzakelijk door de toevoeging van drie dier officieren aan de parkbatterijen en door eene verandering bij den staf, te weten door 6 eskadronschefs, die bij de buskruid-fabrikatie worden gedetacheerd. Ten gevolge der oprigting van twee nieuwe regimenten, moet al verder het getal der

officieren van laatstgemelden rang vermeerderd worden, waardoor de ongunstige verhouding van het getal der kapiteins tot dat der eskadronschefs, welke bij de artillerie in grootere mate dan bij de infanterie en kavallerie bestaat, verbeterd wordt, schoon daardoor nog geenszins eene gelijkstelling met betrekking tot het avancement der artillerie met de andere wapens, verkregen wordt.

«Behalve de afdeelingen voor het gevecht dienende, heeft de artillerie nog twee andere korpsen, te weten: 12 kompagniën handwerkslieden en ééne kompagnie wapensmeden. De kompagniën handwerkslieden voldoen, met betrekking tot haar getal en hare zamenstelling, aan al de eischen van de dienst, zoowel in vredesals in oorlogstijd. Ten aanzien der kompagnie wapensmeden, wier goede diensten men gelegenheid heeft gehad in Algerie te waarden, kan de formatie op den tegenwoordigen voet blijven; alleen schijnt het noodig voorzorgen voor de formatie van nieuwe kompagniën in geval van oorlog te nemen, wier getal dan op vijf zou dienen bepaald te worden.

«Niettegenstaande de kompagniën kanonnier-veteranen in het jaar 1848 van 15 tot op 5 verminderd zijn geworden, valt hare rekrutering moeilijk; het schijnt uit dien hoofde wenschelijk op eene wijziging in hare organisatie bedacht te zijn, en wel door ze te vereenigen met de, naar het voorbeeld der tijdens het Keizerrijk bestaande sedentaire kompagniën, op te rigten kompagniën, om haar het opzigt te doen houden over het materieel voor de verdediging der kusten. Ik heb thans

dit punt aan een nader onderzoek onderwerpen.

«De staf der artillerie wordt, gelijk boven gezegd is, met 6 eskadronschefs vermeerderd, die bij de buskruidfabrikatie moeten gebruikt worden; bovendien is het wenschelijk bij ieder der beide belangrijkste etablissementen van dien aard een luit.-kolonel aan te stellen. Ten aanzien der overige officieren bepaalt het ontwerp zich tot eenige verandering in de verhouding van de kapiteins der eerste klasse en der artillerie-officieren in de vestingen (*en résidence fixe*), en tot de benoeming van 15 kapiteins tweede klasse, die in het jaar 1842 van den staf werden afgenomen en die in geval van oorlog niet te vinden zouden zijn, daar alle kapiteins tweede klasse met hunne batterijen marcheren.

«Van de beambten van den staf, die in militaire en civiele verdeeld zijn, ondergaan de laatstgenoemden eenige verandering in hunne benaming tot vereenvoudiging der classificatie, terwijl de eersten gelijkmatig in klassen worden verdeeld, zonder dat zulks eene merkbare vermeerdering van kosten ten gevolge heeft, terwijl het gelegenheid geeft tot het aanstellen van bewaarders (*gardiens*) der batterijen, welke de bewaarders (*gardes*) van de tweede klasse in een aantal ondergeschikte betrekkingen moeten vervangen. Uit deze nieuwe verdeling der artilleriebewaarders vloeit voor velen hunner eene promotie voort, welke de uitstekende verdienste van al deze beambten wel toekomt, wier eerlijkheid ten allen tijde schitterend uitgeblonken heeft, in weerwil der verzoeking waaraan de bewaring van kost-

baren voorraad blootstelt, en die met groote erkentelijkheid de hun verleende gunst hebben ontvangen, toen het U. M. behaagde hunne positie, door de bepalingen der wet van 1834 ook op hen toepasselijk te maken, beter te verzekeren.

«Ik heb U. M. in 't bijzonder de belangrijkste wijzigingen uiteengezet die zich voor de organisatie der artillerie aanbevelen; zij zijn reeds ieder op zich-zelve door U. M. rijpelijk overwogen, weshalve ik met volkomen vertrouwen het volgende ontwerp-dekreet aan Uwe goedkeuring onderwerp. Alleen zij 't mij nog vergund de opmerking te maken, dat zoo in de verschillende tijden de veranderingen in het personeel der artillerie gelijktijdig met die in het materieel gepaard gingen, ditmaal door gelukkig zamentreffende oorzaken, beiden de vruchten van eene en dezelfde gedachte zijn.»

De Maarschalk van Frankrijk, Minister van oorlog,

A. DE ST.-ARNAUD.

Het hierop den 13^{den} Februarij 1854 door Keizer NAPOLEON onderteekend dekreet, aan welks hoofd de motieven van het verslag kortelijk zijn zamengevat, luidt als volgt:

Artikel 1.

Het personeel der artillerie bestaat, behalve uit 8 divisie- en 16 brigadegeneraals, die tot den generalen staf van het leger behooren,

uit een' staf, en
uit de troepenafdeelingen.

Artikel 2.

De staf der artillerie bestaat uit

A) *Officiëren.*

Kolonels	51.	
Luit.-kolonels	55.	
EskadronscheFs	41.	
Kapiteins	{ 1 ^e klasse	115.
	{ 2 ^e klasse	15.
	{ Artillerie-officiëren in vaste plaatsen	80.
Totaal der officieren		515.

B) *Militaire Beambten.*

Bewaarders (<i>gardes</i>)	{ hoofd- (<i>principaux</i>)	50.
	{ 1 ^e klasse	80.
	{ 2 ^e klasse	210.
Vuurwerkers	{ meester	17.
	{ chefs	8.
Handwerkers	{ chefs	19.
	{ onderchefs	19.
	{ handwerkers	150.
Batterij-bewaarders (<i>gardiens</i>)	{ 1 ^e klasse	100.
	{ 2 ^e klasse	200.
Totaal der milit. beambten		855.

C) *Burgerlijke Beambten.*

Controleurs der geschutgieterijen	{ 1 ^e klasse	3.	
	{ 2 ^e klasse	5.	
Wapen- controleurs	{ der fabrieken	{ hoofd-	8.
		{ 1 ^e klasse	53.
	{ der directiën	{ 2 ^e klasse	60.
		{ 1 ^e klasse	12.
	{ 2 ^e klasse	26.	
Totaal der burgerl. beambten		147.	

Artikel 5.

De troepenkorpsen der artillerie zijn verdeeld in

Regimenten.

Handwerkerskompagniën.

Kompagniën wapensmeden.

Kompagniën kanonnier-veteranen.

Artikel 4.

Er bestaan 17 regimenten artillerie, volgens de gewone getalreeks genommerd, en wel:

5 regimenten voetartillerie.

1 regiment artillerie-pontonniërs.

7 regimenten bespannen artillerie.

4 regimenten rijdende artillerie.

Artikel 5.

Ieder regiment voetartillerie heeft

1 staf.

1 peloton *hors rang*.

12 voetbatterijen.

6 parkbatterijen.

1 depôt-kader met bespanning.

Artikel 6.

Het regiment artillerie-pontonniërs heeft

1 staf.

1 peloton *hors rang*.

12 kompagniën kanonnier-pontonniërs.

4 kompagniën voerlieden.

1 depôt-kader met bespanning.

Artikel 7.

Ieder regiment bespannen artillerie heeft

1 staf.

1 peloton *hors rang*.

15 bespannen batterijen.

1 depôt-kader met bespanning.

Artikel 8.

Ieder regiment rijdende artillerie heeft

- 1 staf.
- 1 peloton *hors rang*.
- 8 rijdende batterijen.
- 1 depôt-kader met bespanningen.

Artikel 9.

De onderscheiden batterijen en kompagniën van ieder regiment hebben vaste kaders.

De voet-, bespannen en rijdende batterijen kunnen, naar omstandigheden, zijn

- op voet van vrede,
- op den voet van verzameling (*piec de rassemblement*),
- op voet van oorlog.

De parkbatterijen en de kompagniën voerlieden kunnen op voet van oorlog verdubbeld worden, en vormen dan *twee* batterijen of kompagniën, wier kaders en effectief op oorlogsvoet gebragt worden. De kapitein 2de klasse kommandeert dan de hoofdbatterij of kompagnie, en heeft neven zich den 2^{den} luitenant; de andere batterij of kompagnie wordt door den 1sten luitenant gekommandeerd, die zoo noodig door een te benoemen adjudant wordt bijgestaan.

Artikel 10.

Het getal der kompagniën artillerie-handwerkslieden blijft twaalf.

Artikel 11.

Het getal der kompagniën artilleriewapensmeden wordt tot vijf gebragt, die

naar de behoefte der mobiele legers worden geformeerd. Vooreerst blijft de reeds aanwezende kompagnie de eenige werkelijk bestaande.

Artikel 12.

De vijf kompagniën artillerie-veteranen blijven voorloopig bestaan. Onze minister van oorlog zal ons een voorstel doen, strekkende tot eene betere vorming dezer kompagniën en om haar in verband te brengen met de te organiseren artillerieafdeelingen, die belast zullen worden met de dienst van het materieel der vaste punten aan de kust.

Artikel 13.

Het bestaande tarief voor soldijen blijft voor den staf en de artillerietroepen onveranderd.

De officieren van den staf en van de pontonnier-kompagniën des 6^{den} regiments worden gelijkgesteld met de officieren van de regimenten te voet.

De parkbatterijen en de kompagniën voerlieden van de zes eerste regimenten verkrijgen de soldij welke aan de bereden manschappen van de bespannen batterijen toekomt.

Artikel 14.

De officieren, onderofficieren en manschappen van den parktrein, worden bij de artillerie ingelijfd en naar hunnen rang en ouderdom van dienst geplaatst. Zij worden gebruikt tot vorming van de parkbatterijen en kompagniën voerlieden, waarin insgelijks de paarden van dit korps worden opgenomen. De tegenwoordig be-

staande 4 eskadrons artillerie-parktrein worden en blijven opgeheven.

Gegeven in het paleis der Tuileriën, den 14^{den} Februarij 1854.

NAPOLEON.

De nieuwe 17 artillerie-regimenten krijgen de volgende nummers en garnizoensplaatsen:

1 ^e	regiment	voertartillerie	te Vincennes.
2 ^e	»	»	» Besançon.
3 ^e	»	»	» Metz.
4 ^e	»	»	» Straatsburg.
5 ^e	»	»	» Grenoble.
6 ^e	»	art.-pontonniers	» Straatsburg.
7 ^e	»	bespannen art.	» Metz.
8 ^e	»	»	» Toulouse.
9 ^e	»	»	» la Fère.
10 ^e	»	»	» Rennes.
11 ^e	»	»	» Straatsburg.
12 ^e	»	»	» Bourges.
13 ^e	»	»	» Besançon.
14 ^e	»	rijdende art.	» Douai.
15 ^e	»	»	» Valence.
16 ^e	»	»	» Toulouse.
17 ^e	»	»	» Vincennes.

Tegelijk met bovenstaand dekreet is een ander uitgevaardigd, met betrekking tot de batterijbewaarders, als volgt luidende:

«Ten gevolge van het voor de verdediging van Frankrijk's zeekusten aangenomen stelsel, is het noodig aan de bewaarders der kustforten en batterijen eene krachtiger organisatie te geven, die tevens in betere overeenstemming is met

het gewigt hunner betrekking en de dienstverrigtingen waartoe zij geroepen worden; daar verder de bewaking der bestaande of nog te bouwen verdedigingswerken evenzeer de artillerie als de genie aangaat; daar verder de beambte, die met het opzigt over het materieel belast is, de functiën van bewaarder der verdedigingswerken en militaire gebouwen voor de genie op zich nemen kan, en het uit dien hoofde noodig wordt de dienstbetrekkingen, alsmede de verantwoordelijkheid, die uit deze dubbele betrekking voortvloeijen, te bepalen; daar het verder gepast schijnt voor het kommando de tot de dienst bij de kustbatterijen gebruikte detachementen de speciale kennis en de ondervinding der artillerie-onderofficieren, te doen verkrijgen, zoo bepalen wij, op de voordragt van onzen minister van oorlog:

Artikel 1.

De tegenwoordige organisatie van de batterijbewaarders wordt in dier voege gewijzigd, dat de dienst dezer beambten aan de nieuwe vereischen voor de kustverdediging beantwoordt.

Artikel 2.

Deze dienst bevat:

- 1) Het opzigt over het materieel en de gewone artilleriedienst in de fort en kustbatterijen.
- 2) Het opzigt over de verdedigingswerken en de militaire gebouwen, voor zoover zij onder het beheer van het wapen der genie behooren.
- 3) Het kommando over de voor de dienst der kustbatterijen bestemde

detachementen, wanneer zich noch een officier, noch een onderofficier er bevindt, die in rang of in ancienniteit ouder dan de batterijbewaarder is.

Artikel 5.

De batterijbewaarders staan onder het onmiddellijk bevel van den artillerie-kommandant, en ontvangen de bevelen van den kommandant der genie betrekkelijk alle aangelegenheden de dienst van dit wapen betreffende.

Artikel 4.

De batterijbewaarders worden door den minister van oorlog benoemd. Zij worden in twee klassen verdeeld, met een verschillend traktement.

Artikel 5.

Het gezamenlijk getal batterijbewaarders kan tot 500 gebragt worden, waarvan 100 tot de eerste, en 200 tot de tweede klasse behooren.

Artikel 6.

De batterijbewaarders hebben den rang van sergeant-majoor of van opperwachmeester des legers. Zij zijn onderworpen aan de wetten, ordonnantiën en reglementen van het leger.

Artikel 7.

De batterijbewaarders der 2de klasse worden uit de onderofficieren der artillerie gekozen, die ten minste zeven jaren dienst tellen, en voornamelijk uit diegenen die niet ten volle aan de vereischten tot aan-

stelling van artilleriebewaarders voldoen, maar zich desniettemin door hunnen ijver en goede diensten aanbevelen.

Zij moeten in eene artillerie-directie bewijzen van hunne bekwaamheid in de dienst gegeven hebben en een getuigenis van den directeur overleggen, dat zij de administratie van eenen batterijbewaarder kunnen voeren.

De tegenwoordige bewaarders die als onderofficieren in de artillerie gediend hebben, kunnen bij uitzondering tot bewaarders van de 2de klasse benoemd worden.

Artikel 8.

De batterijbewaarders der 1ste klasse worden uit de bewaarders der 2de klasse, die ten minste drie jaren deze functiën bekleed hebben, en uit de opperwachmeesters en sergeant-majours gekozen, welke tot deze betrekking bekwaam worden geacht en die aan de in het vorig artikel genoemde voorwaarde betrekkelijk den dienstouderdom beantwoorden. De adjudanten kunnen op hun verzoek tot de vervulling van dezen post gekozen worden.

Artikel 9.

De voordragten tot benoeming der betrekking van batterijbewaarders, worden door de regimentskommandanten opgemaakt en aan den inspecteur-generaal der artillerie aangeboden. De voordragten tot bevordering der batterijbewaarders 2de klasse tot 1ste klasse, alsmede de verwisseling van standplaats, worden gemeenschappelijk door de directeurs der artillerie en der fortificatie opgemaakt, en aan

den inspecteur-generaal der artillerie door den directeur van dit wapen opgezonden.

Artikel 10.

De batterijbewaarders der 1ste klasse kunnen bij uitzondering tot vervulling der betrekking van artilleriesbewaarders 2de klasse benoemd worden. Het des betrekkelijk voorstel wordt door den directeur der artillerie opgemaakt en aan den inspecteur-generaal van het wapen ingezonden.

Artikel 11.

De bevorderingen worden overeenkomstig Art. 82 der ordonnantie van den 16^{den} Maart 1858 door het Comité der artillerie geregeld.

Artikel 12.

Ingeval een batterijbewaarder van de 1ste of 2de klasse, ten gevolge van gebrekkig beheer, geringen ijver of ongeschiktheid, uit zijne betrekking behoort ontslagen te worden, geschiedt zulks door den minister van oorlog.

Artikel 13.

De rangverlaging van bewaarders 1ste klasse tot de 2de klasse, kan insgelijks door den minister van oorlog bevolen worden.

Artikel 14.

De bewaarders van de 1ste en 2de klasse kunnen op hun verzoek weder in het artillerieswapen terugkeeren, als zij aan de vereischen daartoe voldoen. De directeur der artillerie moet ten aanzien van verdienstelijke personen zorgen, dat hun de eerste openvallende plaats van wachtmeester

of sergeant worde gegeven. Die welke niet meer voor de velddienst geschikt zijn, worden voorgedragen om in de kompagnien kanonnier-veteranen te worden opgenomen.

Artikel 15.

De kleeding der batterijbewaarders is gelijk aan die der artilleriesbewaarders; de eerstgenoemden dragen de galons van den opperwachtmeester naar de klasse waartoe zij behooren, en hebben bovendien aan den kraag:

- de bewaarders 2de klasse, aan iedere zijde een gouden lus;
- de bewaarders 1ste klasse, aan iedere zijde twee gouden lussen.

Artikel 16.

De soldij en de overige regten en voordeelen der bewaarders, zijn op eene afzonderlijke tabel aangeduid.

Artikel 17.

De pensioenen van de bewaarders 1ste en 2de klasse worden geregeld naar den hun toegekenden rang, en volgens de wet van 14 April 1851 betrekkelijk de pensioenen van het leger.

Artikel 18.

In geval van oorlog zal een bijzonder dekreet de directiën der kuststreken bepalen; een in de batterijen alsdan doorgebragt jaar wordt voor een oorlogsjaar gerekend.

Artikel 19.

De benoemingen tot bewaarders hebben plaats naarmate van den voortgang van

den arbeid tot verdediging van het kustgebied en naar de behoeften van de dienst.

Artikel 20.

De beambten thans met het opzigt over de kustbatterijen belast, welke naar aanleiding van vorenstaand dekreet geen aanspraak op de betrekking van bewaarder bezitten, blijven voorloopig hun ambt behouden en worden hoofdzakelijk op posten van ondergeschikt belang geplaatst. De

beambten die in de nieuwe organisatie worden opgenomen, ontvangen van den dag hunner vernieuwde aanstelling af, de soldij en de voorregten bij dit dekreet bepaald, met uitzondering van de kosten voor eerste uitrusting en de gelden tot mobilisering wanneer zij zich in Algerie bevinden.

Gegeven op het Paleis der Tuilerien, den 14^{den} Februarij 1854.

NAPOLEON.

UITTREKSEL UIT AANTEEKENINGEN,

GEHOUDEN

TIJDENS DE FRANSCHEN BEZETTING TE DEVENTER,

GEDURENDE DE INSLUITING DER VESTING IN HET LAATST

VAN 1843 TOT DEN 24sten APRIL 1844.

(INGEZONDEN.)

De bedoelde aantekeningen, die mij door eene vriendelijke hand zijn geworden, bevatten een vrij omstandig verhaal der gebeurtenissen gedurende de langdurige insluiting van Deventer, welke van den 9^{den} November 1815 tot den 24sten April 1814 heeft plaats gehad.

Dit journaal komt vrij goed overeen met een gedrukt journaal van eenen anderen schrijver, uitgekomen in 1814 bij den boekverkooper ROBINS te Deventer (1),

hetwelk ik niet wist dat bestond, maar dat mij toevallig eenige dagen na die aantekeningen insgelijks ter leen gewierd, en dus mijn uittreksel min of meer overbodig maakte, indien ik de overtuiging niet had, dat de bijzonderheden van deze gebeurtenis bij het militair publiek maar weinig bekend zijn, en dus voor velen het verhaal daarvan eene geheel nieuwe geschiedenis, niet van belang outbloomt, zijn zal.

(1) *Het belegerd Deventer, of dagverhaal van hetgene er in en om die stad is voorgevallen, gedurende dat dezelve door de troupes der tegen BUONAPARTE*

verbondene mogendheden was ingesloten. Vervat in eenige brieven van daar geschreven door een burger en inwoner aan zijnen vriend in Holland.

Beide journalen zijn echter door burgers gehouden, en bevatten geene beschrijving der werken zooals die in verdedigingsstaat waren gebracht, waarom ik onderstaande aantekeningen met eenige bijzonderheden nopens die werken heb vermeerderd, waarvan trouwens ook nog vele sporen voor een paar jaren zichtbaar waren.

Den 4^{den} April 1815 ontving men te Deventer het dekreet, waarbij de vesting in staat van defensie moest worden gebracht, en kwam aldaar in garnizoen de kapitein-kommandant der genie MORLET, met uitgebreide volmagt om van de Domeinbosschen gebruik te maken voor het benoedigde hout. Later werd tot vesting-kommandant benoemd de kolonel MAIJMAT.

Deventer kon in 1815 nog eenigzins op den naam van vesting bogen; zij had nog hare poorten en bruggen (men kende toen het systema van dammen nog niet), en de buitenwerken waren in zeer goeden staat.

Een der eerste werken van de genie was om uit het Soerensche bosch palissaden te kappen en naar de vesting te voeren, waartoe wel 70 wagens daags gerequireerd werden, echter tegen goede loonen. Met het aangevoerde hout werden al de buitenwerken, zijnde 11 lunetten, gefraiseerd, stormpalen gezet op den bodem hunner grachten en eene palissadering daaromhenen. Op alle ingangen der poorten werden palankeringen gesteld en de bedekte weg vrij algemeen gepalissadeerd.

Het journaal zegt, dat de glacis steeds

vol wandelaars waren, die zich verbaasden over den arbeid; anderen dreven den spot daarmede, houdende het werk voor nutteloos.

De hoofdwal en de ravelijnen bleven in den aanvang ongepalissadeerd.

Een werk, dat aan de stedelingen gansch niet beviel, was, dat de Bergpoort gesloten werd en daarvan, door het digtmetselen van de ingangen, een kruidmagazijn werd gemaakt; de brug voor die poort werd afgebroken, de palen werden uitgetrokken en dienden tot het blinderen van 't magazijn. Naauwelijks was het voltooid, of er kwam een schip met kruid, hetwelk in dat nieuwe magazijn geborgen werd.

Behalve dit werk werd de dijk bezijden het hoornwerk aan de Bergpoort doorgegraven, en zoo de Schipbeek met de Rosgaardsgracht vereenigd, hetwelk deze positie vrij sterk maakte.

Even zoo werden de lunetten 10 en 11 door caponnieren met den achtergelegen bedekten weg vereenigd, verscheidene ponten in de gracht gebracht en nog andere werken aangevangen, waarbij veel arbeiders werden gebruikt, die den geheelen tijd door goed geld verdienden.

Bijzonder geapproviandeerd was de stad niet, doch de ingezetenen hadden de winterprovisie binnen en het vee op stal.

Ook was het voorhanden artilleriematerieel in den beginne niet veel, doch werd van tijd tot tijd, van Groningen voornamentlijk, aangevoerd, en door de zogenoemde kustkanonniërs (waaruit in den beginne met eenige gendarmes alleen het garnizoen bestond) in batterij gebracht.

Van lieverlede werd het getal stukken, zoo als sommigen beweren, tot op 250 gebragt, anderen zeggen dat dit getal nog niet de helft kan geweest zijn; dit is zeker, dat het getal kanonnières niet in evenredigheid tot het geschut stond en de infanterie veelal de dienst van kanonnier deed.

Den 6^{den} November kwamen 184 douaniers uit Friesland aan.

Den 7^{den} November arriveerde een korps, sterk 850 man, meest pupillen, daaronder 100 man van de garde van den prefect van de Maas, meestal Hollanders en Duitschers, eenige kanonnières, gendarmes, douaniers, 2 veldstukken en 5 kruidwagens, gekommandeerd door den generaal Baron SCHNER, die het opperbevel over de vesting op zich nam.

Daar nu de geruchten van het naderen der geallieerde troepen al meer en meer veldwonnen, liet de opperbevelhebber der stad den 9^{den} November, des avonds ten 10 uur, nog den gemeenteraad bijeenroepen, en stelde de vesting met eene proclamatie (zie Bijlage 1) in staat van beleg, voegende echter de geruststellende verzekering daarbij, dat zijn voornemen was de vesting aan het eerste geregelde korps, 't welk haar zoude opeischen, over te geven, en hij dus op den algeheelen bijstand van den Raad rekende, om de rust der stad te bewaren.

In den namiddag vertrokken 60 man naar Zutphen en den volgenden dag 100 man naar Kampen.

Den 12^{den} November liepen er geruchten dat er troepen Kozakken te Almelo, Delden en Rijssen waren gekomen, en ontving 's morgens de burgerij den last alle

huune woningen en tuinen buiten de Brinkpoort te ontruimen; in den namiddag ving men aan de boomen om te houwen en de huizen in brand te steken, welk werk een zeer kwaden indruk bij de burgerij maakte, die zich de vroegere belofte van den bevelhebber herinnerde.

Terwijl men daarmede nog bezig was, werd de troep 's avonds ten 5 ure door de Kozakken overvallen, welke vlugtend den bedekten weg bereikte. De kapitein van de genie MORLET, die nog de barrière van de lunet 7 wilde sluiten, ontving daarbij een sabelhouw over 't hoofd, en een burger, die met hem binnen de barrière wilde komen, eene lanssteek. De Kozakken trokken, na eenig tiraileren, weder af.

15 November. De Kozakken bleven nu om de vesting zwermen; 's middags kwamen de 60 manschappen naar Kampen weder binnen de vesting en liet de bevelhebber eene verkenning van een 150 man naar Zwolle doen.

In de stad bleef het rustig, niettegenstaande het zoo zwakke garnizoen, dat zich echter eenigzins versterkte door vlugtende soldaten, gendarmes en douaniers, uit Holland komende.

De genie brak de huizen af onder de Lindekens en begon met het maken van loopgraven langs de Welle, in de keel der vesting.

14 November. Werd het eerste met kanon op troepen Kozakken geschoten, die om de vesting zwermen. In den morgen werd het garnizoen nog met een 500 man versterkt, die uit Holland kwamen; van de verkenning naar Zwolle kwam alleen de luitenant en een paar gendarmes terug.

16 November. Er kwamen 30 kanon- niers uit Muiden aan.

18 November. Had er over en weder, de buitenwachten met de voorposten een aanhoudend tiraileren plaats.

19 November. Men haalde veel koren binnen de stad. Eene afdeeling Kozakken met geschut trok aan 't Katerveer bij Zwolle den IJssel over, nam een gedeelte van de wacht aldaar gevangen; een ander gedeelte vlood naar Deventer.

20 November. Aanhoudende schermutselingen hadden er met de Kozakken plaats, zoodanig dat de posten op den linker IJssel-oever voor de IJsselbrug naar binnen rukten.

Zondag 21 November. 's Morgens kwam met stille trom 600 man uit Wezel (het overschot van 10 regimenten, zegt het journaal) de vesting binnen; daaronder waren nog vele Duitschers; daarentegen kwam het berigt dat eene Russische voorthoede over eene pontonbrug te Wijhe de rivier was overgetrokken. De bevelhebber liet eene verkenning naar die zijde doen, doch deze troep kwam weldra met verlies van eenige manschappen weder binnen.

Daar de tijding der omwenteling in Holland algemeen werd, zoo werd het in de stad onrustig en liet de kommandant eenige burgers gevangen nemen, en strafte andere, die couranten en proclamatiën hadden ontvangen, met sterkere inkwartiering, ook vooral met geldboeten; een dwangmiddel waarvan de bevelhebber veel scheen te houden.

22 November. Men ving aan een soort van redan voor de IJsselbrug op te werpen en met ligt geschut te bewapenen; ook

werden de loopgraven langs de Welle verlengd en eenig geschut op de oude stadstorens geheschen.

Des morgens schijnt er een toeleg tot overrompeling der stad geweest te zijn, zoo wel aan de IJsselbrug-zijde, als aan die der Noordenbergpoort. Doch zulks werd ontdekt door de veldontdekking voor de IJsselbrug, welke met den in hinderlaag liggende troep handgemeen geraakte en met eenig verlies op de stad moest terugtrekken, waarop een andere verborgen troep Kozakken, wel 200 man sterk, aan de andere zijde des IJssels, zich van daar spoedig verwijderde.

Den 23ten November zag men 's avonds wachtvuren op 2 uur van de stad en wel aan de zijde van het dorp Bathmen, en ten 10 uur opende eene Russische afdeeling kanon- en houwitservuur tegen de vesting, waardoor groote ontsteltenis onder de burgerij ontstond en men in de kelders vlugte.

Dit schieten werd van den wal krachtig beantwoord en hield toen van des vijands zijde spoedig op, doch begon weder om 12 uur 's nachts aan de zijde van den Snippelingsdijk, maar werd ook weder spoedig gestaakt, toen een Russische parlementair verscheen om de stad op te eischen. De parlementair met een weigerend antwoord teruggaande, werd die opeischung nog eenige malen herhaald, tot er eene bedreiging volgde, dat men op den parlementair zoude vuren indien hij zich andermaal vertoonde. De schade door het vuren veroorzaakt beteekende niet veel, doch de ingezetenen waren vol angst en met alle inspanning bezig hunne kelders

met mist te bedekken; ook werden maatregelen genomen om, in geval van brand, blusmiddelen bij de hand te hebben.

Den 24sten November ging de bezetting voort met het verder in brand steken der woningen buiten de Brinkpoort en het omhousen van boomen, dat op de bevolking steeds eenen smartelijken indruk maakte; ook bij die gelegenheid had er weder eene schermutseling tusschen den uitgevallen troep en die der blokkade plaats, welke laatste echter werden teruggedrongen, waarop de vernieling met kracht voortgezet werd.

Den 25sten November trokken reeds vroegtijdig 500 man der bezetting naar den linker IJsseloever, en begonnen terstond, bijna zonder voorafgaande kennisgeving aan de eigenaren, met het in brand steken der woningen aldaar, en het omhousen der wandeling de Worp genaamd.

Dit werk ging woest toe; de soldaten begonnen zich aan plundering schuldig te maken, en keerden 's avonds met de gevonden goederen, waaronder ook vrij wat vee, tot groote ergernis der burgerij, naar de stad terug, welke ergernis nog hooger krom toen de goederen publiek aan de meestbiedenden verkocht werden.

Den 26sten November en volgende dagen werd dit werk voortgezet, doch op den 28sten November werd de uitgevallen troep ernstig met den vijand handgemeen, en in groote verwarring en met vrij wat verlies tot aan de redan voor de IJsselbrug teruggedreven, als wanneer de aanvallers voor het vuur van dat werk, alsmede van dat aan de Duimpoot en Vischpoort, terugdeinsden. Dit verlies schijnt zoo belangrijk voor

de bezetting te zijn geweest, dat vooreerst van het vernielen der gebouwen en het omhakken van de wandeling werd afgezien.

In de stad begon de gisting onder de burgerij al hooger en hooger te klimmen, en noodzaakte den bevelhebber zijne troepen voor de inwendige rust meer bijeen te houden. Het gebouw de Waag werd nu met palissaden omringd en geschut op de uitgangen der straten gerigt; sterke patrouilles doorkruisten de stad en enkele ingezetenen werden gevangen genomen.

De stedelijke regering, die reeds f5000 tot betaling van het werkvolk (hetwelk hoog loon ontving) had moeten betalen, kreeg nu eene uitnoodiging van den raad van defensie, om tot het verder in staat van verdediging brengen der vesting in drie termijnen f50000 op te brengen, de eerste termijn in 10 dagen tijds te betalen, van welke belasting de mingevoeden echter werden uitgesloten.

De stedelijke regering begon met een en ander te weigeren, doch ontving toen een bepaald bevel daartoe, met bedreiging dat men de geheele raad als onwillig zoude gevangen nemen en naar Parijs opzenden, daarenboven werd aan den raad, onder zeer scherpe bewoordingen, het verwijt gedaan, dat men niet eens er aan gedacht had den bevelhebber en kommandant de gebruikelijke tafelgelden aan te bieden.

Al die dreigementen hadden op den raad dan ook de gewenschte uitwerking, en werden aan bevelhebber f50 en aan den plaatskommandant f20 daags toegelegd, en de eerste termijn, groot f16000, opgebracht.

De kolonel MAYMAT, die steeds goede vormen met de burgerij onderhield, gaf van al wat hij eischte schriftelijk bewijs, en voegde de stellige belofte daarbij, dat Z. M. de Keizer der Franschen wel zoude zorgen dat de voorgeschoten gelden zouden worden teruggegeven (wat bij het verrekennen met den Franschen achterstand ook werkelijk is gebeurd).

De communicatie naar buiten werd nu voor de burgerij al moeilijker en moeilijker, en men bleef onbekend met hetgeen in andere plaatsen voorviel; doch op den 28^{den} zag men, door middel van den telescoop, de Nederlandsche vlag van Zutphen's toren waaijen, en begreep men dat die stad door de Franschen verlaten was.

De vijand bleef na de laatste schermtusseling op eerbiedigen afstand der vesting; alleen vertoonden zich nu en dan kleine patrouilles, waarop dan met kanonvuur geschoten werd.

Van die rust maakte het garnizoen gebruik om de zaadbergen, in den omtrek der stad opgeslagen, naar binnen te halen en preste naar behoefte het vee dat zich op de stallen bij de burgers bevond.

1 December. Nog ging men met ijver voort de stad al meer en meer te versterken; vooral werd de redan aan de IJsselbrug verbeterd, de Worp verder omgehouden, nieuwe batterijen in de keel der vesting opgeworpen, en de Melksteren en Vischpoorten toegemetseld. Daar de vorst was ingevallen, werden vele lieden geprest om de hoofdgracht open te houden, die allen ruim dagloos ontvingen.

Ook omstreeks dezen tijd kreeg het garnizoen gebrek aan kogels; om zich

van lood te voorzien, werd hetzelfde van de goten der kazerne en de Binnen-Brinkpoort genomen.

Tot heden toe had de bevelhebber nog al veel vrijheid van handelen aan de burgerij gelaten, doch van nu af moesten voortaan de koffijhuizen om 7 uur des avonds gesloten zijn, zonder licht mogt men zich niet op de straat begeven en na 10 uur zich niemand daarop bevinden; deze maatregelen werden genomen daar het garnizoen, door geleden verliezen en het deserteren der Duitschers en Hollanders, van lieverlede al zwakker en zwakker werd.

De schaarschheid van versch vleesch en boter nam dagelijks toe; ook het gebrek aan groenten. Daar er nog veel wintergroenten in de tuinen buiten de stad waren blijven staan, gaf de bevelhebber, tegen betaling van 5 stuivers den persoon, permissie om die groenten in te halen, waarvan veel gebruik werd gemaakt. Hierdoor kwamen de ingezetenen in de nabijheid van de voorposten der blokkade-troepen, die op eenmaal 18 personen gevangen namen, waarna de permissie van uitgaan werd ingetrokken en na 12 uur des middags de poorten gesloten bleven.

De kommandant nam nu ook den maatregel om het garnizoen, dat bij de burgerij nog was ingekwartierd, meer vereenigd op den Brink te houden.

Den 5^{den} December bleven de poorten gesloten en werd de burgerij gezet aan het dorschen van koren; het garnizoen deed een uitval om nog vijf zaadbergen in te halen, 't welk zonder verhindering der blokkadewacht geschiedde.

Den 4^{den} December werden twee zaadbergen, die nog overgebleven waren, door de Kozakken in brand gestoken.

Den 6^{den} December werd aan de bedrukte burgerij bevolen het feest van den Keizer te vieren, en werd de stad 's avonds geillumineerd.

8 December. Invordering van den 2^{den} termijn der f50000, volgens omslag bij de voornaamste ingezetenen. Het garnizoen trok geregeld elken dag uit om nog staande huizen te vernielen, hetwelk heden de Eekmolen in den Enk trof; makende de buitenposten van het overgebleven hout gebruik voor hunne wachtvuren.

Den 10^{den} December deed het garnizoen een' grooten uitval buiten de Noordenbergpoort, voorzien van wagens en gepreste ingezetenen, en werden de houtzaagmolens aan den IJssel bezocht en verbrand, en het voorhanden hout naar de stad gevoerd; ook werd een houtvlot in de haven in beslag genomen, en was men begonnen aan het bomvrij maken of blinderen der Stadswaag, gedurende welken arbeid de hoofdwacht zich in eene op den Brink opgeslagen loods ophield.

Van de zeven vroeger bestaande stadspoorten waren er tot heden nog drie overgebleven, maar nu werd ook de Zandpoort digtgemetseld.

Op dezen dag had er weder eene requisitie van lood plaats, dat van de gebouwen werd afgenomen.

Den 12^{den} December werd nog 't geen aan de Lindekens was staande gebleven omgehaald, en de loopgraaf aldaar verbreed en verdiept; dagelijks werd met de voorposten getirilleerd.

14 December. Onophoudelijk tiraileren met de voorposten, welke echter op zulk eenen afstand bleven, dat men kon blijven voortgaan met het omhalen der staande gebleven muren en het binnenhalen van 't geen nog waarde had, vooral wat tot brand dienstig was.

17—20 December. Immer tiraileren, nu en dan een kanonschot; afbranden van al de behuizingen der molens aan den IJssel; streng verbod aan de ingezetenen om op de wallen te komen. De woningen en boomen achter de lunet Pothoofd werden omvergehaald.

In den nacht sterk tiraileren met de voorposten op den linker IJsseloever.

21 December. Bijna geene verandering in den toestand. De Kozakken beschieten in vrij grooten getale des morgens de redan voor de IJsselbrug, waarop een uitval geschiedde met 200 man, welke echter werden teruggedreven, toen nog 200 man volgde, als wanneer de Kozakken de wijk namen; bij een en ander schijnt de bezetting eenig meerder verlies geleden te hebben en werden er verscheidene geblesseerden binnengebragt.

Den geheelen dag door werd er uit de vesting onophoudelijk met kanon geschoten.

In de stad schijnt men op de schildwachten uit de huizen geschoten te hebben, waarop eene proclamatie (zie Bijlage 2) met hevige dreigementen van fusilleren en het in brand steken der huizen waaruit zou zijn geschoten, van den bevelhebber verscheen.

De levensmiddelen begonnen schaars te worden, en van nu af werden de ra-

tions veel verminderd; men liet aan de burgerij weder toe de nog overgebleven groenten uit de tuinen op te garen.

De volgende dagen had er geen verandering in den toestand buiten de vesting plaats; immer vechten aan de voorposten.

30 December. Er scheen weder uit de huizen op de schildwachten te zijn geschoten, althans er verscheen eene ordonantie van de politie (sub n°. 5), waarbij het inleveren van alle wapenen der burgerij gelast en het voorhanden kruid opgevoerd werd. Na de inlevering werden de vuurwapenen terstond van hunne sloten ontdaan.

2 Januarij 1814. Derde invordering der opgelegde contributie f20000.

4 Januarij. Des morgens verspreidde zich het berigt dat de vesting door de insluitingstroepen was verlaten en geheel vrij was. Onmiddellijk maakte de bevelhebber daarvan gebruik en zond een troep met wagens aan de eene zijde naar Bathmen, en een anderen troep op den linker oever. De troep naar Bathmen keerde des avonds met 18 koeijen en een paar geladen wagens terug. De andere troep begon met de herberg de Vollehand en nog eene boerenwoning te plunderen en te verbranden, en bragt een paar gevangenen binnen.

5 Januarij. Een groote strooptogt met karren en wagens, zooveel als in de stad beschikbaar waren, werd naar de dorpen Twello en Terwolde ondernomen.

Deze kwamen 's avonds volgeladen terug, ook 40 koeijen, varkens, schapen enz., en de geheele troep ieder voor zich be-

laden met geroofde goederen, en daar tusschen de beide predikanten dier dorpen, als gevangenen, welke de bevelhebber echter weér terstond ontsloeg.

6 Januarij. De togt van den vorigen dag was zoo goed bevallen, dat hij ook heden naar dezelfde dorpen herhaald en groote buit werd gemaakt, doch op den terugtogt werd de troep door een detachement vijandelijke kavallerie overvallen, die eenige stroopers afsneed, doch niet beletten kon dat het geroofde de stad bereikte.

Daar de kommandant der vesting aan geldgebrek scheen te lijden, hadden er nog al eenige afpersingen plaats en werden alle vergunningen, om in en uit de stad te komen of te gaan, soms vrij duur gekocht.

Behalve dat nu de troep op buit uitging, voorzagen zich ook de slagers weder van vee en proviandeerden de ingezetenen zich op nieuw, waartoe hun alle gelegenheid werd verschaft.

7 Januarij. Nieuwe strooptogt, doch die al vroeg gehinderd werd door dat de troep op een detachement Pruisische jagers stootte, welke echter werden teruggedreven; later herhaalden deze hunnen aanval onder de vesting, maar konden niet beletten dat eenige wagens met koren en hooi de stad binnentrokken.

8 Januarij. De vijand vertoonde zich weder voor de stad en ditmaal in grooter getal; terstond ontstond er een hevig tirailleurvuur aan de zijde van den Wilpschen dijk, hetwelk uit de vesting met kanonvuur werd beantwoord; ook de vijand wierp eenige granaten in de stad, die

weinig schade deden; 's avonds was alles weder stil.

Het vroom sterk; men trachtte door de burgerij, tegen hooge dagloonen, de gracht te doen openhouden, wat niet gelukte.

De Duitschers van de bezetting, die men in de stad opgesloten hield en gedeeltelijk ontwapend waren, deserteerden de een na den andere.

9 Januarij. De IJsselbrug werd weggenomen voor het drijfijz, even zoo ook de drijfketting, welke over de rivier was gespannen.

De wacht in de redan voor de IJsselbrug, sterk 100 man, werd voor 4 dagen geproviandeerd.

10 Januarij. De troepen hebben weer hun lood verschoten; eene nieuwe requisitie van 6000 t heeft plaats, hetwelk van de stadsgebouwen wordt afgenomen.

11 Januarij. Het openhouden der gracht werd ondoenlijk bevonden, de poging van de genie om de wallen met de brandspuiten te begieten, werd even ondoenlijk bevonden; men eindigde met de wallen met boomstammen tegen beklimming te beleggen. Het garnizoen houdt zich in de sterk gepalissadeerde lunetten op. De vijand vertoont zich over de IJsselbrug en de Noordenbergpoort; er werd met kanon uit de werken veel geschoten.

13 Januarij. Het vuren hield op; er liepen geruchten van onderhandsche kapitulatie met het Fransche gedeelte van het garnizoen, met uitsluiting van de Duitschers, die daarom met geheele hoopen deserteerden.

Daarop volgde eene proclamatie van den bevelhebber (sub n°. 4), waarin dit ge-

rucht logenachtig werd verklaard. Eene groote requisitie van laken werd gedaan tot dekking van 't garnizoen.

14 Januarij. De stad werd, doch op verren afstand, door den vijand omsingeld, waaruit weder een hevige kanon- en geweervuur ontstond, dat den ganschen dag werd voortgezet, doch 's avonds was weder alles in rust.

Het garnizoen, dat zeer slonk, werd nu niet meer bij de burgers ingekwartierd, maar bijeengehouden in het lokaal van de regtbank, op de Waag en in enkele huizen op den Brink; de burgerij voorziet het echter van levensmiddelen.

16 Januarij. De vijand vertoont zich in grooten getale om de vesting, waarop hevige geschoten werd. In de stad is het onrustig en gedurig kruisen patrouilles door de stad.

18 Januarij. Tusschen den 16^{den} en 18^{den} Januarij bleef de toestand dezelfde en werd de stad verscheidene malen opgeëischt, doch alle parlementairen afgewezen; eindelijk werd toegelaten de Heer ARDESCH, aide-de-camp van den generaal BERKENRODE, kommandant van den landstorm. Een uur daarna werd nog een ander kapitein binnengelaten, de Heer HOPBERGEN, waarop eene conferentie volgde, na afloop waarvan er goed gedineerd werd en de parlementairen meer dan vrolijk, behoorlijk geblinddoekt, de stad weder verlieten.

19 Januarij. In den achtermiddag heeft er eene andere conferentie plaats, ditmaal in de open lucht, buiten de Brinkpoort, tusschen den bevelhebber en vier vijandelijke officieren, welke alweder tot geene uitkomst leidde.

Zulke conferentiën werden nu verscheiden dagen voortgezet, nu aan deze dan aan gene zijde van den IJssel, en immer in de open lucht. Eindelijk werd den luitenant BOBAN, adjudant van den bevelhebber, naar het hoofdkwartier der Kozakken afgezonden, hetwelk zich gevestigd had op het huis 't Holt, bij Twello. Die officier vond aldaar groote feestviering, en kwam in zeer bestoven toestand door het goed Kozakken-onthaal, zonder iets te hebben uitgerigt, van zijne commissie terug.

Den 20sten Januarij trachtte de bevelhebber al de voorhanden regie-tabak, welke van Almelo en omliggende plaatsen naar de stad was vervoerd, te verkoopen, doch vond geen koopers.

21 Januarij. De vijand bleef om de stad liggen, zonder er iets tegen te ondernemen (men zegt op verzoek van het Hollandsche gouvernement), wordende het over en weder parlementeren afgebroken door de groote aanwas van 't water, waardoor de communicatiën werden gestremd.

Het Bruggenhoofd voor de IJsselbrug raakte daardoor onder, en de ravelijnen, waarmede men door ponten in de grachten communicatie onderhield, werden ont-ruimd.

Gedurende dien tijd viel er niets bijzonders voor; er heerschte weder gebrek aan vele levensbehoefden.

Den 31sten Januarij werd aan de gegoede ingezetenen toegestaan, tegen behoorlijke betaling van *f* 200, *f* 500 à *f* 400, de stad te verlaten (zie bijgevoegd berigt sub n°. 6). Twee soldaten werden wegens gepoogde desertie ter dood veroordeeld,

doch hun later op de strafplaats zelve genade geschonken.

Den 2^{den} Februarij werd eene nieuwe belasting uitgeschreven van *f* 25500, te betalen in twee termijnen; het ging wel met eenig bezwaar gepaard, doch na den voor-naamsten pruttelaar te hebben gevangen genomen, werd daarin bewilligd.

9—16 Februarij. Het water blijft wassende; er is groot gebrek aan brandstof en de soldaat breekt af wat hem voorkomt, daarin door de schamele gemeente der stad ijverig bijgestaan.

16 Februarij. Van lieverlede komt er in de stad al meer en meer gebrek; de bevelhebber ontslaat de burgerij van aan het garnizoen eten te verstrekken, doch daarentegen worden de geforceerde contributiën met alle ter dienste staande middelen geïnd en meer andere requisitiën gedaan.

21 Februarij. Niettegenstaande het zeer zwak geworden garnizoen, ging men voort met nieuwe verdedigingsmiddelen, als 't maken van fladdermijnen; doch de vijand ondernam niets en bleef buiten het bereik van het geschut.

Gedurende de verdere dagen viel er niets bijzonders voor, tot op den 5^{den} Maart, toen een nieuwe strooptogt tegen het dorp Diepenveen werd ondernomen. De uitgevallen troep joeg den landstorm, welke dat dorp bezet had, met grooten schrik op de vlugt, en keerde bijna zonder eenig verlies met volgeladen wagens, 46 beesten, 6 paarden, 40 schapen, ganzen en hoenders, benevens een gevangen genomen officier en 3 soldaten terug.

Deze stout ondernomen uitval had ten gevolge, dat de stad nauwer zoo doo-

geregelde troepen als door landstorm werd ingesloten, waardoor het* invoeren van levensmiddelen belet werd, en het gebrek bij de burgerij begon toe te nemen, die dan ook vrij de stad mogten verlaten.

10 Maart. De zaken blijven van buiten in denzelfden staat; van binnen echter krimpt het garnizoen al meer en meer in, en toch worden er steeds meerdere requisitiën gedaan, vooral kleedingstukken en wijn voor 't garnizoen, dat de bevelhebber daardoor zocht op te wekken. Aan overgave der stad werd niet gedacht, en begon men ook nog den hoofdwal te palissaderen.

27 Maart. Gedurende dien tijd werden er weder onderhandelingen tot ontruiming der stad aangeknoopt, en werd de Heer VAN SUCHTELEN naar den Haag gezonden, om aldaar over eene kapitulatie te onderhandelen.

2 April. De Heer VAN SUCHTELEN uit den Haag zonder vrucht teruggekeerd, begon het beleg als 't ware op nieuw en werd meer dan te voren met geschut van de wallen geschoten.

Des nachts werd met 500 man een uitval naar de zijde van Diepenveen beproefd, om nieuwen proviand op te doen; doch ditmaal werd de uitvallende troep aan de herberg de Platvoet zóó wel ontvangen, dat zij met groot verlies terugtrok, op de hielenvolgd werd en nauwelijks in den bedekten weg eene schuilplaats vond.

In 't eerst was echter de post aan den Platvoet zoodanig overvallen, dat de uitvallers niet alleen nog eenige gevangenen maakten, die zij medebragten, maar nog

een wagen met dekens en eenigen anderen buit binnen de stad bragten.

In de stad, welke blijkbaar door de geallieerde troepen gespaard werd; begon echter groot gebrek te heerschen; doch de bevelhebber bleef voortgaan alle maatregelen van versterking, vooral tegen de burgerij zelve te nemen. Er werd een retranchement van zware boomstammen om de Waag gemaakt en men was er bijna toe overgegaan eene geheele rij huizen te doen vallen, toen de tijding kwam dat de Keizer vervallen van den troon was verklaard, Parijs was ingenomen en LOUWIJCK XVIII Koning van Frankrijk was.

15 April. Gedurende dien tijd werd de stad van wege het Hollandsche gouvernement gedurig gesommeerd zich over te geven, doch de bevelhebber sloeg alle aanzoeken van overgave af; eindelijk vertrok dien dag de Heer VAN SUCHTELEN weder buiten de stad en keerde terug met den generaal JAERSFELD, kommanderende de landstorm, en den 16^{den} April, omstreeks den middag, werd ook binnen de stad toegelaten de Heer RAPPARD, majoor kommandant van een bataillon Hollandsche troepen, welke alle vroegere tijdingen bevestigden; maar nog bleef de bevelhebber de overgave weigeren, en zond den gewezen kommandant van Zwolle met dien majoor naar den Haag, om over de te sluiten kapitulatie te onderhandelen.

17 April. In den namiddag werd aan het garnizoen een gesloten wapenstilstand bekend gemaakt, tot de terugkomst van den parlementair naar den Haag (zie publicatie n°. 6), in afwachting waarvan de

stad nog eene contributie van f 50000 werd opgelegd; doch aan deze vordering werd niet voldaan, door de terugkomst op den 19^{den} April van den parlementair uit den Haag, met den Heer BENTINCK, Gouverneur der Provincie Overijssel, waarop de overeenkomst van overgave werd geteekend, waarbij de generaal zich als onderdaan van LODEWIK XVIII verklaarde, en bedong en verkreeg van 't Hollandsch gouvernement f 17000, waarvan f 7000 voor achterstallige soldij aan de troepen.

Eindelijk, eerst den 24sten April, werden de poorten van Deventer aan Hollandse troepen overgegeven, en vertrok het Fransche garnizoen, 900 man sterk, na de witte kokarde te hebben aangenomen, met wapenen en bagage, en al den ge- maakten buit, den 25sten April de stad uit, den weg naar Frankrijk inslaande, en werd de stad, na eene blokkade van 6 maanden en 15 dagen, weder vrij.

Wij eindigen dit lang en uit den aard eenigzins droog verhaal, waaruit toch nog al eenige nuttige opmerkingen tot leering zijn te trekken.

1°. Wij zien hier, door de wijsheid van den bevelhebber, door de gevreesd-

heid voor den troepen-kommandant en door* het overleg en de bedrijvigheid van een' genie-officier, eene op zich-zelve zwakke vesting, met een zeer zwak garnizoen, zich ruim 6 maanden staande houden, van binnen tegenover eene bijna vijandige burgerij, van buiten tegen aanhoudende, hoewel dan geene dringende aanvallen.

2°. Wij zien, hoe dit kleine, maar dapper en met overleg handelend garnizoen, duizende ongeregelde troepen, meest landstorm en Kozakken, nacht en dag in bedwang houdt.

3°. Wij zien dat de vesting Deventer in 1815 een Bruggenhoofd was, waar men van alle kanten uit en in kon, en — hoewel het ongelooflijk is dat men het met zulk eene bezetting kon ondernemen — dagelijks uit- en inging.

In verdere beschouwingen willen wij niet treden, er alleen tot verstand van een bezigtiger van Deventers tegenwoordige vesten bijvoegen, dat hij nu niet meer vindt wat in 1814 bestond en het werk van eenen MAYMAT mogelijk maakte.

v. D. K.

B I J L A G E N.

BIJLAGE 1.

Au nom de Sa Majesté NAPOLEON etc.

Art. 1.

La place de Deventer est déclaré en état de siège.

Art. 2.

Le commandant d'armes est revêtu de toute l'autorité etc.

(De overige artikels zijn policie-maatregelen.)

Deventer le 9 Novembre 1815.

Le commandant d'armes

(signé) MAYMAT.

BIJLAGE 2.

Avis!

Des coups de fusils ayant été tiré à deux fois différentes sur des officiers faisant les rondes sur le rempart etc. etc.

..... Si jamais on parvient à arrêter de pareil scélérats ils seront fusillés sans remission.

Deventer en état de siège, le 20 Décembre 1815.

Le major commandant d'armes

(signé) MAYMAT.

BIJLAGE 3.

Ordonnance de police.

Le conseil de défense considérant etc.
arrête ce qui suit.

Art. 1.

Dans trois jours les armes de tous les habitants de la ville seront déposées à l'arsenal etc.

Art. 2.

Tous les habitants qui faisaient partie de l'ancienne garde bourgeoise devront aussi déposer leurs armes comme les autres habitants.

Art. 3.

Il n'y aura que etc.

Art. 4.

Tout habitant chez qui il se trouverait des armes après le délai expiré, sera sur le champ livré à une commission militaire jugé conformément aux loix et puni comme ennemi pris les armes à la main.

Art. 5.

Etc.

Deventer en état de siège, le 30 Décembre 1815.

Le major commandant d'armes

Président du conseil de défense

(signé) MAYMAT.

Approuvé par le général de brigade

(signé) BARON SCHINER.

BIJLAGE 4.

Ordre de jour du 12 Janvier 1814.

La garnison est prévenue qu'elle doit se

défier des habitants qui lui insinuent toutes sortes de mauvais conseils.

Il m'est parvenu que des militaires se plaisent à répandre dans les cabarets et autres lieux, que l'état major de la place et de la garnison ont effectué une capitulation particulière, qui séparait l'état major de celui de la garnison, dont il fait partie. Le commandant d'armes déclare à tous les militaires qui composent la dite garnison, qu'il ne séparera jamais son sort du leur, il est trop esclave des lois et réglemens militaires pour qu'il s'en écarte jamais. On ne parle jamais de capitulation dans une place qui n'est point assiégée, il est nécessaire pour en venir là que les feux meurtriers aient moissonné la mortie de nos guerriers, et qu'il n'y ait plus rien à manger.

Pour répondre aux propos de la malveillance, la garnison recevra à dater de demain 15 courant double ration de vin, à cause de la rigueur de la saison et ce jusqu'à nouvel ordre.

Le major commandant d'armes
(signé) MAYMAT.

—
BILLAGÉ 5.

Avis!

Les habitants des deux sexes qui désireront sortir de la ville de Deventer, viendront en faire leur déclaration au bureau de l'état major de la place; on leur expliquera les conditions auxquelles ils pourront quitter la ville etc.

Deventer en état de siège, le 31 Janvier 1814.

Le major commandant d'armes
(signé) MAYMAT.

—
BILLAGÉ 6.

Au quartier général de Deventer, le
16 Avril 1816.

Brave garnison de Deventer!

Votre bonne conduite, la fermeté que vous avez déployé jusqu'à ce jour envers les ennemis du dehors, et la police que vous avez maintenue intérieurement etc. etc. . . . et nous ne quitterons Deventer qu'avec tous les honneurs de la guerre, armes et bagage, pour rentrer librement en France.

Le général
(signé) Le Baron SCHNER.

—
Au quartier général de Deventer, le
16 Avril 1814.

Habitants de Deventer!

Vous verrez et reconnaitrez dans les trois actes de bienveillance de ma part.

- 1°. Suspension d'armes.
- 2°. Cesser les travaux de fortifications.
- 3°. Obtenir des permissions de sortir de la place.

Une nouvelle preuve que j'aie toujours eu à coeur de faire éloigner de vous le fléau de la guerre etc. etc.

J'ai pu par votre aide, en nous fournissant des fonds pour les travaux de fortifications, parvenir efficacement à ce but.

Cela a pesé à la vérité sur les personnes riches de la ville, etc. etc.

Voyez les villes qui vous avoisinent, telles que Zwolle, Kampen, Zutphen et Arnhem etc. etc. Ces villes ont souffert trois fois plus que vous, et envient chaque jour votre sort.

J'ai lieu d'être satisfait jusqu'à présent de votre conduite etc. etc.

Le général commandant supérieur
à Deventer

(signé) Le Baron SCHNER.

DE KRIJGSOPERATIEN AAN DEN DONAU.

Bij het groote gewigt van den oorlog, die in onze dagen tusschen Rusland en Turkije met zijne bondgenooten gevoerd wordt, en vooral bij de vele, voor een groot gedeelte zeer tegenstrijdige oordeelvellingen, die een natuurlijk gevolg zijn van de onnaauwkeurige berigten en van de partijdigheid, waarmede de gebeurtenissen beschouwd worden, kan het niet onbelangrijk zijn, het oordeel te vernemen van mannen, wier welgevestigde roem als militaire schrijvers ons de meest gegronde verwachting kan doen koesteren omtrent de juistheid hunner beschouwingen. Dat men den bekenden krijgskundigen schrijver, die zich onder de initialen P. Z. (POENITZ) door geheel Europa een' welverdienden naam verworven heeft, daaronder rekenen mag, zal wel niemand ontkennen; — het overnemen van de volgende bladzijden uit de *Allgemeine Militär-Zeitung* der maand April zal dus, vertrouwen wij, den lezers van dit Tijdschrift niet onwelkom wezen.

Eindelijk zijn de Russen den Donau overgetrokken, en rukken met hunnen linker vleugel in de Dobrutscha voorwaarts. Dat zij zulk een beslissenden stap niet vroeger gedaan hebben, zal iedereen begrijpen, die bekend is met de zwarigheden, waartegen men, zoowel wat het klimaat als wat de plaatselijke beletselen aangaat, bij eene offensieve operatie in de landen aan den Beneden-Donau te worstelen heeft. Dat zij het evenwel nu doen, geeft stof tot velerlei beschouwingen, die voor de beoordeeling van de volgende operatiën niet zonder nut zullen wezen.

Vóór alles meenen wij evenwel aan menigen overijlden criticus te moeten doen opmerken, dat eene zoo oppervlakkige vergelijking van de tegenwoordige Russische oorlogsvoering met die van het jaar 1828, als reeds meer dan eens is gemaakt geworden, moeilijk tot juiste gevolgtrekkingen kan leiden, omdat de omstandigheden der krijgvoerende partijen intusschen wezentlijk veranderd zijn. Toen ter tijd waren er bij het Russische leger zoo-

vele inwendige gebreken aanwezig, dat men bij het uitbreken van den Poolschen revolutie-oorlog in het geheel niet in staat was, met den gevorderden nadruk te werk te gaan. De regimenten infanterie konden slechts met twee zwakke bataillons van naauwelijks 500 man te velde komen. De kavallerie was wel is waar zeer schoon, maar de ligte was bijna geheel met remonte-paarden bereden gemaakt, wier spoedige onbruikbaarheid men reeds aan den Donau had leeren kennen. Wel is waar ontbrak het der artillerie niet aan stoutheid, maar de enkele batterijen hadden geene manoeuvreervaardigheid. Voor het voltallig houden van het leger was in het algemeen zoo weinig zorg gedragen, dat de veldmaarschalk DIEBITSCH, na eenige mislukte pogingen, tot den terugtocht moest besluiten.

Sedert 1840 staat evenwel het Russische leger op een geheel anderen voet. De regimenten infanterie rukken met 4 bataillons, ieder van 1000 geweren, te velde, en hebben ieder nog buitendien een reserve- en een depôt-bataillon (1). De regimenten kavallerie hebben gemiddeld 8 eskadrons van 160 à 170 paarden, behalve 1 reserve- en 1 depôt-eskadron; de regimenten ligte kavallerie zijn weder met steppen-paarden bereden. De artillerie heeft door verminderen van het aantal stukken per batterij (8 in plaats van 12) grootere manoeuvreervaardigheid verkregen. Kavallerie noch artillerie worden in het rijden (het laatste wapen wat snelheid, stoutheid en

volharding betreft) welligt door geene Europeesche overtroffen. De gewigtigste verandering in het zamenstel van het Russische leger moet evenwel, behalve in de grootere zorgvuldigheid voor het materieel en het onderhoud der troepen, gezocht worden in het *reserve systema*, waardoor bij ieder afzonderlijk korps geheel geoefende bataillons en eskadrons, grootendeels gevormd uit manschappen, die den oorlog hebben medegemaakt, kunnen worden ingedeeld.

De Turken hadden in den veldtocht van het jaar 1828 hunne krijgsdeugden nog vrij wel behouden. Hunne infanterie verdedigde de vestingen met moed. De kavallerie was talrijk en geneigd tot stoute ondernemingen, hoewel zij reeds toenmaals voor de gesloten aanvallen der Kozakken, die zij vroeger zeer gering schatteden en in elk gevecht van man tegen man gemakkelijk overwonnen, zulk eene vrees koesterden, dat Keizer NIKOLAAS dien ten gevolge het besluit nam, zelfs alle regimenten huzaren met lanssen te wapenen. De artillerie gaf der Russische niets toe, schoot missehien nog beter dan deze. De sinds dien tijd ingevoerde veranderingen hebben wel aan het Turksche leger een zweem van een Europeesch voorkomen gegeven, maar het, over 't geheel genomen, niet verbeterd, ja de kavallerie slechter gemaakt. Slechts de artillerie kan gewonnen hebben. De gunstige uitslag van eenige kleine gevechten geeft nog geenen maatstaf voor de militaire deugdelijkheid van het geheel. Tot het leveren van veldslagen is de oefening in de beweging der massa's en in het mechanische van het gevecht een volstrekt vereischte,

(1) Het aantal van deze reserve-bataillons is in den laatsten tijd verdubbeld geworden.

en alle persoonlijke dapperheid — die men ook bij de Russen moet erkennen — kan de nederlaag van een slecht aangevoerd leger niet verhinderen. Bij het Russische leger zijn oefeningen in het zamenstellen en het ontwikkelen van groote strijdmassa's sedert 20 jaren *jaarlijks*, bij het Turksche leger *nooit* gehouden geworden. Wat laat zich dus daar verwachten van de wederkerige ondersteuning der verschillende wapens en van de juiste aanwending der reserven, waarin het wezen der tegenwoordige hoogere taktiek bestaat? Voor de aanvulling en het onderhoud wordt, zoo als bekend is, bij het Turksche leger slecht gezorgd. In HERTENFELD'S »*Allgemeinen Militärischen Handbuche*» over de organisatie der Europesche legers, vindt men wel is waar (blz. 574) dat de reserven (*Redifs*) eveneens uit gediende manschappen bestaan, en bijna gelijk zijn aan de sterkte van het actieve leger. Maar hunne organisatie schijnt evenwel nog zeer gebrekkig te zijn, want hunne optreding is tot nog toe slechts door allerlei soort van wanorde gekenmerkt geworden. Hoe slecht voor de verpleging der troepen gezorgd wordt, hebben zelfs de berigtgevers, die den Turken gunstig waren, niet kunnen ontveinzen; gedurende den winter ontbraken zelfs noodzakelijke kleedingstukken aan de troepen, die aan den Donau stonden.

Wat nu de opperbevelhebbers van beide zijden aangaat, hier is de vergelijking tusschen 18²⁸ en 18⁵² veel moeilijker, omdat wij geene gegevens genoeg hebben, om de toenmalige en tegenwoordige Turksche veldheeren te kunnen beoordeelen,

en eene beoordeeling na den uitslag evenwel zeer onzeker is. Toenmaals voerde DIEBITSCH, tegenwoordig PASKEWITSCH het Russische leger aan. De laatste heeft toen ter tijde in Azië grooter, ten minste moeilijker kamp doorstaan, dan zijn medeveldheer in Europa. Gedurende den Poolschen revolutie-oorlog volgden zij elkander in het opperbevel op. PASKEWITSCH heeft daarin evenwel verre weg veel meer verrigt, dan zijn voorganger, die welligt teruggeroepen zou zijn geworden, indien de Cholera hem die schande niet had bespaard.

Dat PASKEWITSCH in 1849 in Hongarije niet aan de verwachting der Oostenrijkers beantwoord heeft, lag gedeeltelijk aan hoogere beschikkingen, gedeeltelijk aan zijn stelsel van krijgvoeren, dat kleine uitkomsten veracht, en altijd maar naar het hoofddoel streeft. In de toenmalige omstandigheden was deze wijze van handelen minder geschikt, en het zal altijd een fout blijven, dat GÖRGEY niet verhinderd is geworden, met zijn korps en een sterk artilleriepark van Comorn midden door het Russische leger naar Groszwardein te marcheeren, hetgeen evenwel meer te wijten is aan de enkele korpscommandanten, dan aan den veldmaarschalk zelve. Tegenwoordig is PASKEWITSCH wel is waar oud en gebrekkig, maar toch nog goed in staat, de grondtrekken tot de operatiën aan te geven; meer zal men van hem wel niet verlangen. Hij, die evenwel dezen veldheer besluiteloosheid verwijt, heeft hem nooit begrepen; hij is gewoon, langzaam maar zeker het doel, dat hij zich voorgesteld heeft, te bereiken;

maar heeft hij eenmaal iets besloten, dan schrikt geen gevaar hem af. Buitendien zullen waarschijnlijk op het oorlogstoneel aan den Beneden-Donau geene snelle en schitterende beslissingen voorkomen, tenzij het Turksche leger plotseling alle zelfvertrouwen mogt verliezen. Het oorlogsvuur brandt daar als vochtig buskruid in moordslagen, en de uitkomst zal veeleer door lang volhouden, dan door eenige schitterende gevechten verkregen worden. Wanneer de Franschen dat oorlogstoneel betreden, dan mogen zij zich vóór alles met geduld en volharding wapenen. Hun onstuimig voortdringen kan hen zeer ligt in de grootste verlegenheid brengen.

Wanneer wij terugzien op de voorafgegane ondernemingen der Russen aan den Donau, dan blijkt het, dat de operste leiding — die zonder twijfel van PASKEWITSCH is uitgegaan — het doel der ondernemingen zeer goed heeft weten in harmonie te brengen met de toenmalige omstandigheden en het zeer geschikt heeft weten te verbergen. Wel is waar begrijpen dat zulke critici niet, die vergeten schijnen te zijn, dat de oorlog slechts eene voortzetting van de politiek is met middelen van geweld, dat het bereiken van het staatkundige doel daarom de hoofzaak blijven moet, en de militaire handeling daarnaar moet worden gewijzigd; dat evenwel groote resultaten op het oorlogstoneel slechts dan tot het hooger opvoeren van de staatkundige eischen mogen leiden, wanneer daardoor niet te gelijker tijd andere (tot dusverre onzijdige) magten in hunne belangen gekwetst worden. Dit vergeten kan slechts tot het verkeerde

gevoelen leiden, dat een oorlogvoerend vorst, nadat zijn leger eenmaal te velde getrokken is, dadelijk naar eene spoedige beslissing moet streven, en het terughouden daarvan slechts besluiteloosheid en ongeschiktheid verraadt. De meeste beoordeelaars hebben zich tot nog toe in dien zin uitgelaten. Wij zijn er verre van af, den Russischen aanvoerders iets aangenaams te willen zeggen. Onze staatkundige beschouwing ten opzichte van de gebeurtenissen in die streken, bij welke Duitschland veel meer belang heeft, dan men wel wil bekennen, kan het ons niet wenschenswaardig doen schijnen, Russische of Fransche zegevanen aan den Donau te zien wapperen; want deze groote slagader van onze gemeenschap met het Oosten is van Duitschen oorsprong, en mag op geenerlei wijze door eenige vreemde magt afgebonden worden. Maar juist daarom moesten wij, Duitschers, aan de krijgsverrigtingen in gindsche streken de grootste opmerkzaamheid wijden, en ze niet door sympathetische of eenzijdig theoretische brillen bekijken. Over de vroegere ondernemingen der Russen zullen eenige korte opmerkingen voldoende zijn.

Men zal zich herinneren, dat Keizer NIKOLAAS, na het terugroepen van zijnen gezant bij de Porte, de Donau-Vorstendommen slechts door zijne krijgsmagt bezetten liet, om meer nadruk te geven aan de later weder op te vatten onderhandelingen. Een bekend humoristisch blad zeide in die dagen zeer juist: »De Keizer rukt slechts digter bij, opdat men hem beter zou kunnen verstaan.» De gebezigde krijgsmagt was daarom zeer onbeduidend

en weinig meer dan 60000 man sterk. Zij rukte langzamerhand tot aan den Donau vooruit. Grootere troepenmassa's werden evenwel op strijdbaren voet gebragt, om naar gelang van omstandigheden met nadruk te kunnen handelen. Toen de spanning tusschen Rusland en de Porte grooter werd, de Westersche mogendheden zich bepaald aan de laatste aansloten, en voortdurend meer Turksche troepen naar den Donau rukten, kregen ook de strategische omstandigheden een ander karakter. Er was nu geen sprake meer van het eenvoudig observeeren der Donau-linie, de Russen moesten aan hare bezetting en verdediging denken. Hiertoe waren echter de voorhanden zijnde troepen niet toereikend, want de te verdedigen rivier had eene lengte van iets meer dan tachtig geographische mijlen. Op den linker Donau-oever is de toestand van het terrein en van de wegen veel ongunstiger voor eene werkzame verdediging, dan op den regter. Evenwijdige wegen zijn er in het uitgebreide, meest moerassige lage terrein langs de rivier in het geheel niet. Een met geweld uitgevoerde overgang door de toenmaals in getalsterkte aanzienlijker Turksche krijgsmagt, die door hunne vestingen en hunne talrijke vaartuigen op de rivier begunstigd werd, kon dus alleen belet worden, wanneer de Russen aan den oever zelve korpsen van ten minste 20000 man, op afstanden van ongeveer 12 mijlen opstelden, tot welker ondersteuning reserven van behoorlijke sterkte op de groote wegen over Bucharest en Krajowa waren opgesteld. Hiertoe zouden omtrent 160000 man noodig geweest zijn. De sterkte der

Russen in Wallachije zal evenwel, na aftrek van de vele zieken, op dat oogenblik niet meer dan hoogstens de helft daarvan bedragen hebben. Buitendien zoude men die korpsen aan den Donau niet onder dak hebben kunnen brengen, en zou men zijne toevlugt hebben moeten nemen tot bivaks, hetgeen de zeer afwisselende weersgesteldheid in die dagen niet raadzaam maakte, indien men niet de helft der troepen aan eenen wissen dood wilde blootstellen. Daardoor ontwikkelde zich aan de oevers van den Donau een postenoorlog op eene groote schaal, door welke beide partijen, niet zonder aanzienlijke verliezen, sterke overgangspunten in hun bezit zochten te krijgen, om vijandelijke ondernemingen op den anderen oever door aanwending van hetzelfde middel te kunnen paralyseeren. Dit leidde tot de bloedige pogingen bij Kalarasch, Oltenitza, Giurgewo, Kalafat en andere punten, die evenwel geene genoegzame gevolgen hadden, om aan de hoofdzaak iets te veranderen.

Het moet in het midden gelaten worden, of de Russische of de Turksche opperbevelhebber, wanneer het hem gelukt ware, op den vijandelijken oever vasten voet te krijgen, tot eene verdere offensieve beweging zou zijn overgegaan. De Turken zouden misschien tot Bucharest zijn vooruitgerukt, zonder zich evenwel daar te hebben kunnen staande houden. De Russen daarentegen zouden hoogstens hebben kunnen trachten, Rustschuk, Turtukai en Widdin in hunne magt te krijgen, om voor den volgenden veldtocht een gedeelte van eene operatie-basis te verwerven. In het zoo ver gevorderde jaargetijde en bij

de groote zwaarigheden aan eene goede verpleging der troepen verbonden, moest van den aanvang af, van beslissende ondernemingen worden afgezien. Het ver-raadt daarom een volslagen gebrek aan kennis van de voornaamste grondstellingen der oorlogsvoering, wanneer men aan de pogingen, van beide zijden in 't werk gesteld, om eenige voordeelige stellingen op den vijandelijken oever te bemagtigen — wier bezit gedurende den winter zeer twijfelachtig bleef — de waarde geeft van werkelijke offensieve operatiën, of het niet overgaan tot zoodanige operatiën voor het bewijs van de ongeschiktheid en besluite-loosheid der beide legeraanvoerders houdt.

Het aangroeijen der Turksche strijdkrachten en hunne offensieve houding aan den Donau, even als het meer en meer vijandig optreden der Westersche mogendheden tegen Rusland, moest het evenwel voor dit rijk zeer wenschenswaardig maken, spoedig de gelegenheid te vinden tot een' beslissenden slag. Deze zou mogelijk geweest zijn, indien de Russische veldheer den Donau slechts als een beletsel had aangezien, de Turken had laten overtrekken, en hen dan met overmagt had aangegrepen en met groot verlies teruggeslagen. Op hoe grooter afstand van den Donau deze slag geleverd geworden ware, des te grooter zou het verlies der Turken geweest zijn, daar bij de grootere getalsterkte der Russische kavallerie de vervolging met den grootsten nadruk had kunnen plaats hebben. Maar wie waarborgde het den Russischen veldheer, dat zijne tegenpartij een hoofdtreffen zou aannemen. Kon deze niet even goed de Vorstendommen

in alle rigtingen door kleine korpsen doen doorkruisen, ieder beslissend gevecht opzettelijk ontwijken, door vele kleine, maar stoute ondernemingen den Russen in groote verlegenheid brengen en hun geheele plan verijdelen? Zou zulk eene handelwijze niet veel meer in overeenstemming zijn met de eigenaardigheden en de gebreken van het Turksche leger, dan het streven naar een hoofdslag, die zeer ligt ten hunnen nadeele kon uitvallen? — Deze en dergelijke vragen zijn zoowel in het Russische, als in het Turksche hoofdkwartier voorzeker in overweging genomen geworden. Bovendien moest men op de eer der wapenen bedacht zijn, die bij het begin van eenen oorlog niet onvoorzigtig in de waagschaal mag gesteld worden. Men vond het dus aan de Russische zijde veel raadzamer, zich meer en meer te versterken, om onder gunstiger omstandigheden het oorlogstooneel op den regter oever van den Donau over te brengen. Daartoe was evenwel eene sterkere krijgsmagt noodig, en de reserven, in het zuidelijk gedeelte van Rusland opgesteld, werden nu ijlings bij het hoofdleger getrokken.

Wanneer men nagaat, welken afstand deze reserven te doorloopen hadden, eer zij den Donau bereikten, dat deze marschen onder de ongunstigste omstandigheden, zoowel wat de weërsgesteldheid als de wegen aangaat, moesten uitgevoerd worden, dat het verlies op marsch zeker niet te hoog berekend wordt, wanneer men daarvoor 20 pCt. neemt, dat de zieke achterblijvers zich eerst na weken en misschien na maanden weder bij hunne regimenten hadden kunnen ver-

voegen, wanneer zij in dien tusschentijd niet te gronde gegaan waren, dan is het ligt te verklaren, waarom de Russische veldheer, zelfs na de overwinningen bij Sinope en bij Achalzik behaald, zich aan den Donau tot ondergeschikte ondernemingen beperkte. De Pruisische *Wehrzeitung* en de Oostenrijksche *Soldatenfreund* hebben wel is waar de verhouding der wederzijdsche strijdkrachten van tijd tot tijd uit goede bronnen medegedeeld. Deze opgaven konden evenwel slechts betrekking hebben op het aantal waarvoor soldij werd uitgetrokken; de werkelijke strijdkrachten onder de wapenen, dat is, het werkelijk beschikbare aantal manschappen, is evenwel in den regel aanzienlijk kleiner, en daar het niet bekend wordt, en buitendien door het aantal der zieken en herstelden zeer afwisselt, laat zich ook niet met eenige zekerheid beoordeelen, of de Russen vroeger in staat geweest zijn, tot het offensieve over te gaan. Hierbij mag men niet uit het oog verliezen, dat Keizer NIKOLAAS tot op den huidigen dag door woorden en daden zorgvuldig vermeden heeft, tegenover de Porte en de westersche mogendheden als aanvaller op te treden.

De staatkundige spanning tusschen alle partijen was evenwel in den vorigen herfst zoo sterk, dat het te voorzien was, dat het binnen korteren of langeren tijd tot eene geweldige uitbarsting zou moeten komen. Dit geeft aanleiding tot het aannemen van een oorlogsplan, bij welks bepaling het overtrekken van den Donau en van den Balkan het allereerst in overweging werd genomen. Wij hebben daarom de

inleidende maatregelen der Russen van het begin af aan met opmerkzaamheid nagegaan, om op te sporen, op welk punt zij den Donau waarschijnlijk met hunne hoofdmassa zouden overtrekken. Dat dit het eerst met een der beide vleugels, hetzij dan den regter of den linker zou geschieden, was buiten twijfel. Misleiding van de tegenpartij in dit punt is de eerste oorlogsregel, de voorbereiding en snelle uitvoering van den overgang de tweede, de verzekering van de terugtogtslijn de derde. Er zijn evenwel zoo vele middelen ter misleiding, dat zelfs de opmerkzaamste beschouwer op het dwaalspoor gebragt kan worden, en een der beste bestaat juist daarin, dat men op het werkelijke overgangspunt dadelijk van het begin af aan de noodige voorbereidselen maakt, omdat de tegenpartij dan des te meer geneigd is, die voorbereidselen voor eene demonstratie te houden. Slechts zeer weinig militairen twijfelden er daarom aan, dat Widdin dit punt zou zijn, en al mogen ook de zoo vaak vermelde veldslagen op verschillende dagen bij Kalafat geleverd, alleen in de verbeelding van ligtvaardige of onkundige berigtgevers hebben plaats gehad, de recognosceeringsgevechten en de aanvalspogingen van de Russen waren van zulk een ernstigen aard, dat men ook een meer ernstig voornemen daarbij mogt veronderstellen.

Voor de keuze van Widdin als overgangspunt waren verscheidene gewichtige gronden. De toenmaals nog geheel vriendschappelijke betrekking tot het naburige Oostenrijk waarborgde eene volkomene dekking van de regter flank; de sympathien

van Servië openden het uitzigt op een gewapenden bijstand, of ten minste op eene gemakkelijke verpleging bij het verder vooruitrukken. Zoodra de voorhoede van het Russische leger Nissa zou bereikt hebben, zou, met omtrekking van alle verdedigingspositiën in den Balkan, de beste weg naar Adrianopel gewonnen zijn. Bij de keuze van deze operatielinie was van de zijde der Engelsch-Fransche vloot, wier werkeloosheid men niet aannemen mogt, weinig te vreezen. Het is waar, dat de in Wallachije achtergelatene Russische troepen in dien tusschentijd door de Turken overvallen en tot achter den Sereth zouden kunnen teruggedrongen worden zijn. Dat zou evenwel de toestand der Porte, wat de hoofdzaak aangaat, weinig verbeterd hebben. Het was integendeel te vreezen, dat de opstand van hare Christelijke onderdanen dan nog eerder zou uitbreken, en door de nabijheid van het Russische leger een vasteren steun zou vinden, daar hij geheel op zich-zelf in de natuur der wederzijdsche betrekkingen zijnen oorsprong vindt, en naauwelijks eene aansporing van buiten noodig heeft.

De eindelijk (op den 25ten Maart) werkelijk uitgevoerde overtocht over den Donau door den linker vleugel der Russen en het offensieve voornitrukken in de Dobrutscha, heeft eindelijk den twijfel opgeheven. Wanneer deze beweging van den beginne af aan in het Russische operatieplan lag, dan moet men bekennen, dat dit voornemen op eene meesterlijke wijze verborgen gehouden is; want het is niet te denken dat OMER-PACHA het beste gedeelte zijner strijdkrachten naar Widdin en Kalafat zou

getrokken hebben, wanneer hij den hoofdaanval op den tegenovergestelden vleugel verwacht had, in welks nabijheid zelfs geene reserven waren opgesteld. Men zou, het is waar, den Russischen veldheer kunnen verwijten, dat zijne demonstratiën op andere punten te veel menschen gekost hebben; maar zoodra eene demonstratie als zoodanig erkend wordt, mist zij ook haar doel. Demonstratiën moeten daarom altijd zoodanig uitgevoerd worden, dat de tegenpartij ze voor ernstig gemeende aanvallen houdt, en dit heeft men van de zijde der Russen bij Kalafat niet uit het oog verloren.

Even zoo moeten de voorbereiding en de uitvoerende overgangsoperatiën bij Tultscha, Isaktschi en Galacz geroemd worden, die zeer geringe verliezen hebben teweeg gebracht. Daardoor werden de offers, die voor Kalafat waren gebracht geworden, volkomen vergoed. Wat de bloedige gevechten op de middelste punten der stelling betreft, deze werden gedeeltelijk veroorzaakt door de pogingen, die de Turken in het werk stelden, om de rivier over te trekken, gedeeltelijk daardoor, dat men de tegenoverstaande Turksche strijdkrachten moest vasthouden. Het is eene andere vraag, of deze verschillende demonstratieve doeleinden niet met eene kleinere opoffering van menschenlevens zouden hebben kunnen bereikt worden. Ooggetuigen verwijten aan de Russische infanterie eene zekere taktische ongeschiktheid in de uitvoering, welk verwijt echter even goed een vooroordeel zijn kan.

Het krachtige bedwingen van den tegen-

stand in de Dobrudscha, die in het tijdsverloop van eene week tot aan den Trajanuswal veroverd werd, en niet minder de kapitulatie der 6000 man sterke bezetting van Matschin, leveren een nieuw bewijs, dat de Russische troepen en hunne aanvoerders zeer veel beter zijn dan in 1828. Hoezeer het waar zijn moge, dat de Russen de Turken in getalsterkte overtroffen, zoo had men evenwel mogen verwachten, dat de laatste in de versterkte plaatsen Isakt-schi, Matschin en Hirsowa een krachtiger wederstand zouden hebben geboden, al ware het alleen om den grooten voorraad van munitie en levensmiddelen achter den Trajanuswal in zekerheid te kunnen brengen. Waar is de vroegere taaije volharding der Turken gebleven? — Het is bekend, dat de Dobrudscha een alleron-gunstigst terrein is voor eene krachtige offensieve operatie. Van Isakt-schi tot aan den Trajanuswal bedraagt hare lengte 18, de breedte 8 tot 10 geographische mijlen. De grond is dor en onvruchtbaar; drinkbaar water is er voor menschen en paarden nauwelijks te vinden. Men zegt, dat het vooruitgedrongene Russische troepenkorps van 70,000 man door niet minder dan 15000 wagens gevolgd wordt, om de noodzakelijkste behoeften — waartoe zelfs brandhout behoort — aan te voeren; zullen die vele duizende trekdieren voor zichzelf drinkwater vinden? Intusschen zijn de Russen meester van den Donau tot aan den Trajanuswal en kunnen hunne behoeftigheden nu gemakkelijker verkrijgen; wanneer zij Kustendsche en Tschernawoda genomen hebben, dan is de stelling der Turken achter den Trajanuswal niet meer

houdbaar. De Kozakken kunnen weldra tusschen laatstgenoemde plaats en Rassowa met groote zwermen naar de hooge vlakke bij Karaghatsch vooruitgaan, om den Russischen veldheer licht te geven over de versterkingen, welke de regter vleugel der Turken in den eerstvolgenden tijd te verwachten mogt hebben. De uitslag dezer recognosceering zal bepalen, of de Russische linker vleugel met de hoofdmagt zonder verwijl in dezelfde rigting volgt, of zich eerst naar Silistria wendt en den val dier vesting bespoedigt. Bij de streng methodische wijze van opereeren van den Veldmaarschalk PASKEWITSCH, mag men het laatste veronderstellen (1). Een gewonnen veldslag bij Basardschik zou evenwel den Russen de vestingen Silistria, Turtukai en Rustschuk zeer goedkoop in handen leveren. In elk geval zullen de bondgenooten der Porte met hunne landmagt te laat op de strijdplaats komen, om het offensieve vooruitrukken der Russen ergens te kunnen verhinderen, waartoe buitendien een veel aanzienlijker troepenmagt gevorderd zou worden, dan Engeland en Frankrijk naar Turkije zullen willen afzenden.

De aanvalsoperatie van den Russischen linker vleugel is van zulk een groot militair belang, dat wij ten slotte niet kunnen nalaten, daarmede eene algemeene beschouwing te verbinden. Volgens eene vrij algemeen verbreide oorlogstheorie, die met een paar hoofdregelen voor elk voorkomend geval denkt te kunnen vol-

(1) De gebeurtenissen, welke, sedert Pz. deze regelen schreef, gevolgd zijn, zijn een bewijs te meer voor zijnen helderen militairen blik.

staan, en wegens hare groote eenvoudigheid vele adepten gevonden heeft, moet men den vijand nooit daar aangrijpen, waar hij het sterkste is, maar zijne kracht altijd tegenover de zwakke zijde der tegenpartij aanwenden. Het is waar, dat de maarschalk PASKEWITSCH niet in dien zin gehandeld heeft, en hij moet daarvoor zeer geldige redenen gehad hebben. Wij willen het in het midden laten, of het vooruitrukken met den linker vleugel geschied is uit bezorgdheid voor Oostenrijk, welks stelling tegenover Rusland tegenwoordig minder vriendschappelijk is. Wij behoeven alleen het oog te houden op de laatste stelling van Rusland ten opzichte van zijne openbare vijanden, en moeten daarom het oorlogstooñeel aan de kusten der Zwarte Zee voornamelijk beschouwen. De operatiebasis der Russen strekt zich tegenwoordig van Kalafat langs den Donau over Odessa, Sebastopol tot naar Klein-Azië uit: eene geweldige uitbreiding van bijna 500 geographische mijlen. De verbinding tusschen de Krim en de Russische provinciën in Klein-Azië kan slechts door eene vloot worden verzekerd, wier medewerking door de Engelsch-Fransche vloot zeer zal worden belemmerd. Eene vernietiging der Russische vloot ligt niet binnen het bereik der onmogelijkheid, hoewel zij veel beter schijnt te zijn, dan men in het algemeen zegt. Wanneer zoodanige gebeurtenis voorvalt, dan is de Krim, het gouvernement Cherson en Bessarabië aan de gevaren van eene landing blootgesteld, die onder verscheidene omstandigheden den Russischen handel zeer gevoelige wonden kan slaan, al mogt ook

het dieper indringen der gelande troepen niet te vreezen zijn. In Petersburg zelve is men zoo verstandig geweest de oogen niet te sluiten voor de mogelijkheid van ongelukken op de Zwarte Zee. Dat bewijzen de versterkingen op de landzijde van Odessa en Sebastopol, niet minder dan de geheele ontruiming der kleinere forten op de kust van Abchasië, en eindelijk de marschrichting van de opgeroepen reserven naar Bessarabië. Laatstgenoemde provincie schijnt daarom uitgekozen te zijn tot centraalpunt voor alle nog disponibile en niet in de voorste linie staande strijdkrachten. Eene oogenblikkelijke verkorting van de operatiebasis was niet raadzaam; daarom zocht men de nadeelen van hare groote uitbreiding door het meer concentreren der strijdkrachten tusschen de Krim, Bessarabië en Groot-Wallachije te verminderen. Het middel daartoe was de keuze van de kortste, zij het ook de moeilijkste operatielinie tot het vooruitrukken tegen de vijandelijke stelling in den Balkan. Noch de zwarigheden bij het overtrekken van den Donau en de verovering van de vestingen in de Dobrudscha, noch de onvruchtbaarheid en onbegaanbaarheid van dit terreingedeelte, noch de mogelijke nadering en medewerking der vijandelijke vloot, noch de natuurlijke sterkte van de linie van den Balkan tusschen Varna, Parawadi en Schumla, hebben den Russischen veldheer belet juist deze operatielinie te kiezen. De eerste zwarigheden werden door de zorgvuldigste voorzorgsmaatregelen overwonnen of verminderd, en, wat het verdere vooruitrukken betreft, hieromtrent vertrouwde

men op de beproefde dapperheid en standvastigheid der Russische troepen, en hunne taktische meerderheid in iederen veldslag.

Na den val van Rassowa en den terugtogt der Turken naar Basardschik, is de Russische veldheer in zulk eene voordeelige stelling, dat hij de verdere ondernemingen van zijne tegenpartij gerust afwachten en ook zijne offensieve beweging voortzetten kan. Wanneer de Turken op andere punten den Donau mogten overtrekken en Wallachije binnendringen, dan behoeft hij zich daardoor niet te laten misleiden. De linie van den Donau van Rustschuk stroomopwaarts heeft nu haar strategisch gewigt verloren. De centraalstelling van Bucharest zal immer nog sterk genoeg bezet kunnen blijven, om gehandhaafd te worden; want hoe meer troepen de Turken naar Wallachije zenden, des te zwakker zal hun tegenstandsvermogen aan den Balkan zijn. De verschijning van de Russische voorhoede bij Adrianopel, zou evenwel eene oneindig grootere uitwerking doen, dan die van de Turken aan den Sereth. De linie van Fokschan, die door de Russen zeer versterkt en tot voornaamste wapenplaats moet ingerigt zijn, over Galacz tot aan Ismael, schijnt als laatste terugtogtsstelling beschouwd te worden, en daar de Russen nu in het bezit zijn van al de Donau-vestingen van den mond tot aan Rassowa, zou iedere aanval op de stelling aan den Sereth gemakkelijk afgeslagen kunnen worden. Wanneer men al aanneemt, dat de Turken zich vergenoegden met kleine strooptogten in Wallachije, hunne hoofdmagt tusschen Silistria en Basardschik concentreerden, en de Russen in

een hoofdslag overwonnen, zoo zouden de laatste een' volkomen verzekerden terugtogt door de Dobrudscha hebben, waarheen de vijand hen volstrekt niet volgen kan, zonder zijne troepen aan een bijna zeker verderf bloot te stellen.

Welke daarom ook de plannen van den Russischen veldheer aan den Beneden-Donau mogen zijn, zoo is zijn tegenwoordige toestand van dien aard, dat het den Turken, zelfs vereenigd met hunne bondgenooten — ook wanneer die troepen reeds allen geland waren — moeilijk zou vallen, den Russen ergens eenig beduidend nadeel toe te brengen. Niet tot een resultaat te komen evenwel, na zulke groot-sprakige beloften, is aan eene politieke nederlaag gelijk te stellen.

Wij hebben de strategische toestand voornamelijk van het Russische standpunt uit beschouwd, en wenschten nog eenige woorden te zeggen over de stelling van Duitschland en in het bijzonder van Oostenrijk. Dit zou ons evenwel op het terrein der politiek en alzoo ver over de grenzen onzer beschouwing voeren. Maar het valt ons moeilijk eene korte aanmerking terug te houden. De oorlog, die thans tusschen Engeland en Rusland op Turksch grondgebied zal uitgestreden worden, wordt alleen in het belang van hunne wederzijdsche handelspolitiek gevoerd. Het groote vereenigde Duitschland heeft evenwel aan den Donau, in de Zwarte en in de Middellandsche Zee eveneens zeer gewigtige handelsbelangen te verzekeren, van welker waarborging zijne toekomstige materiele welvaart voor een groot gedeelte afhangt. Deze belangen te beschermen, moet daarom

onze eerste zorg zijn. Mogten evenwel Rusland en de verbondene westelijke mogendheden de stelling, die zij in het Oosten zullen verkrijgen, tot nieuwe beperkingen van ons handelsverkeer zoeken ten nutte te maken, dan zouden wij alleen ons zelf te beschuldigen hebben, wanneer handel en nijverheid eene spoedige kwijning te gemoet gingen. Het wordt daarom volstrekt onvermijdelijk, dat het vereenigde Duitschland zijne tegenwoordige krachtige houding ook doe gelden, en in het gewigtige oos-

tersche vraagstuk mede een beslissend woord spreke, en wanneer het ter bestemde plaatse geen willig oor mogt vinden, zijnen woorden door de scherpte des zwaards ingang wete te verschaffen. Nooit waren de omstandigheden daartoe gunstiger dan thans. Laat ons hopen, dat Duitschlands staatkundige geschiedenis niet met eene nieuwe «verzuimde gelegenheid» verrijkt worden moge. Eene voortgezette neutraliteit kon ligt tot vernedering voeren.

DE VRIJWILLIGERS BIJ DE INFANTERIE.

(INGEZONDEN.)

Eene treurige opmerking die in den tegenwoordigen tijd door iedereen gemaakt wordt, is, dat het reeds zoo gering aantal vrijwilligers, 't welk men bij de infanterie vindt, al meer en meer afneemt.

Deze omstandigheid is nadeelig voor de infanterie: vooreerst omdat men daardoor meer bepaald is in de keuze voor korporaals en onderofficieren; — en ten tweede, omdat de militaire geest en het zedelijk gehalte van den troep daardoor gedurig in waarde vermindert.

Deze stand van zaken heeft natuurlijkerwijze zijne redenen, terwijl doeltreffende maatregelen wederom daarin kunnen verhelpen.

Deze redenen zijn:

1°. het ontoereikende traktement van den soldaat,

2°. de slechte toestand der meeste kazernen,

3°. de willekeurige overplaatsingen,

4°. de slechte vooruitzichten.

1. Het traktement van onzen soldaat is, in vergelijking met de duurte der tijden, zekerlijk te gering. Wel is het eene erkende waarheid, dat de man niet te veel geld beschikbaar moet hebben, maar er bestaat een groot verschil tusschen *te veel* en *niet genoeg*. Het heugt mij nog, hoe men voor jaren geleden, om den soldaat eene behoorlijke deeling te doen genieten, het op zijn eten uitzuinigde. Dit had ten gevolge dat de soldaat bij ontoereikend voedsel, en betrekkelijk veel geld in den zak, van zelve geneigd

was om misbruik van sterken drank te maken. De stoffelijke zoowel als de zedelijke belangen van den soldaat kan en moet men te gelijker tijd bevorderen, en dit zal enkel kunnen geschieden wanneer men door eene verstandige regeling daarin voorziet. Eene vermeerdering van soldij is nu even zoo wenschelijk als noodzakelijk, om daardoor vooreerst zijne voeding te verbeteren, en om hem daarna eene aan zijne behoeften geëvenredigde deeling te kunnen geven.

2. De toestand der kazernen is, althans in vele steden van ons Rijk, zoodanig slecht, dat dit alléén reeds voldoende is om alle vrijwilligers af te schrikken. Tot kazernen worden oude gebouwen, hetzij afgekeurde pak- of weeshuizen (bijv. de Lauriergracht-kazerne te Amsterdam) door de stedelijke besturen goed genoeg geacht, en als zoodanig voor de troepen beschikbaar gesteld: Door de naden bij de deuren en vensters dringt de togt van alle zijden binnen; wantluizen kwellen den soldaat op de ongelooflijkste wijze. Vooral des zomers, wanneer door het opkomen der miliciens dergelijke gebouwen tot onder de dakpannen bewoond zijn, worden zij door dit ongedierte schrikkelijk mishandeld.

Des zomers stikt de soldaat van warmte, terwijl hij des winters van koude bevroest. Wel verstrekken de stedelijke besturen éene kagchel per kompagnie, maar zulke kagchels zijn voor den soldaat onbruikbaar, omdat zij te veel brandstoffen verslinden. Het gevolg is dat vele officieren uit hun eigen zak eenig geld geven om eene kagchel voor de kompagnie te huren.

Willen zij hunne manschappen een dragelijk lot gedurende den winter bezorgen, dan mogen zij, wanneer de kompagnie zwak is, ook nog wel wekelijks eene kleine bijdrage leveren, om de kagchel aan het branden te houden, want bij zijn gering traktement kan de soldaat daartoe zelden genoegzame centen afzonderen.

In zooverre heeft de misdadiger in de cellulaire gevangenissen het veel beter, daar hij ten minste behoorlijk gehuisvest is en des winters verwarmd wordt.

3. Iets wat den soldaat bijzonder hindert, is, dat men hem menigmaal tegen wil en dank overplaatst. Vooral is hij ongaarne bij de grenadiers, omdat men daar veel meer dienst van hem vergt dan bij de andere korpsen, en dat hij daar tevens veel kleiner deeling heeft. Ieder officier weet hoe sommige, overigens zeer geschikte manschappen, zich opzettelijk aan straffen schuldig maken, alléén om daardoor te verhoeden dat men hen naar 't korps grenadiers zendt.

Even als ook de officier menigmaal reden heeft, waarom hij liever bij het eene dan wel bij het andere regiment is, hetzij uit gehechtheid aan den chef, of aan de kameraden, als anderzins, — zóó ook is het den soldaat evenmin onverschillig bij welk regiment hij dient. Vooral in die mindere betrekking is het niet om het even bij welken kapitein dat men is, want de kapitein is de hoofdpersoon voor den soldaat. Ook bij den eenen kapitein dient hij gaarne, en bij den ander gaat hij met paspoort, zoodra zijn dienstdag verstrekken is.

4. Wat de vooruitzichten van den sol-

daat betreffen, die zijn zeer gering en bijna onbeduidend gedurende zijn diensttijd.

Voor zijn' ouden dag zijn zij bepaald slecht.

Elk vrijwilliger kan niet altijd korporaal en onderofficier worden; want dit getal is en moet beperkt blijven. Ook vele manschappen zouden daarvoor ongeschikt zijn. Daarentegen ligt er wederom iets stootends in, dat een man, die vele jaren dienst heeft, of wel met de medaille is versierd, altijd gelijk gesteld wordt met een ander die pas begint. Onze oudste 1ste luitenants gevoelen dit zeer goed met betrekking tot de jonge officieren, en waarom zou de soldaat dat dan ook niet gevoelen?

Zoo als de zaken nu staan, neemt de mindere man nimmer dienst, zoolang hij in het burgerlijke nog maar eventjes teregt kan — want iedereen doet ongaarne afstand van zijne vrijheid — en alleen dan wanneer armoede aan de ééne, en eenige voordeelen aan de andere zijde hem daartoe noodzaken en uitlokken. Dien ten gevolge bestaat het grootste gedeelte onzer vrijwilligers uit lieden van minder gehalte dan men wel zou wenschen. Dit gehalte zou beter worden wanneer er meer voordeelen aan den soldatenstand verbonden waren.

Wat veel vrijwilligers terughoudt is de vrees voor hunne toekomst, namelijk de zorg voor den ouden dag. Dit is een punt wat iedereen in aanmerking neemt omtrent zich-zelfen, en waarom zou men dan verlangen dat de soldaat dit over het hoofd zag?

Komt de man als vrijwilliger in dienst,

en heeft hij onder allerlei afwisselende bezwaren eindelijk het tijdstip bereikt dat hij met gagement heengaat, dan is zijn lot nog zoo bijzonder benijdenswaardig niet. Zijne sociale positie is maar zoo wat eventjes boven die van den bedelaar. Wanneer hij zijn regiment verlaat, dan blijft hij als vreemdeling in het burgerlijke leven achter, zonder ander hulpmiddel om in zijne door de jaren klimmende behoeften te voorzien, dan de weldadigheid te moeten afsmeaken eener maatschappij, wier hechtste steun hij vroeger hielp uitmaken.

Elders bestaan invaliden-huizen en veteranenkorpsen, waar de oude krijgsman, uit aanmerking van zijne vroeger bewezen diensten, zijn' ouden dag onbekommerd en rustig slijt, onder het genot eener behoorlijke verzorging, hem door het dankbare vaderland beschikt.

Het invaliden-huis te Leiden, dat voornamelijk door aalmoezen in stand gehouden wordt, is de eenige toevlucht onzer oude soldaten, wien het zekerlijk hard moet vallen, om hun bestaan en verder onderhoud aan het medelijden hunner medeburgers te moeten danken.

Nu bestaat er nog voor den vrijwilliger de mogelijkheid dat men, nadat hij, van zijne jeugd af vele zijner beste jaren den Lande gediend heeft, bij reëngagement bevindt dat hij toevalligerwijze voor de dienst onbruikbaar is geworden. De hoop op pensioen is dan voor hem verloren. In het burgerlijke heeft hij niet de geringste kans meer, want hij kan geen ambacht. Zijn eenige toevlucht is om de welwillendheid der ingezetenen af te bedelen.

Aan zoodanige wederwaardigheden zijn alle vrijwilligers blootgesteld.

Om de bestaande bezwaren te doen ophouden, wordt gevorderd dat hunne oorzaken weggenomen worden.

Daarom zou wenschelijk zijn:

1. Verhooging van soldij.
2. Betere kazernen.
3. Willekeurige overplaatsingen, tegen den zin van den soldaat, te beletten.
4. Betere vooruitzichten voor den soldaat.

1. De verhooging van soldij à $2\frac{1}{2}$ cents daags, zooals die in het 1ste kwartaal van dit jaar plaats vond, zou wenschelijk wezen dat blijvend werd vastgesteld.

2. Dit punt is te duidelijk om er iets over te behoeven zeggen. Iedereen weet bij ondervinding dat eene aangename woning evenzeer tot welzijn als tot genoegen strekt.

3. Bij het vrijwillig in dienst treden ware het ook niet meer dan billijk, dat men den soldaat liet kiezen bij welke compagnie hij voortaan wenschte te zijn, en dat het Rijk zich verbond hem niet tegen zijnen zin over te plaatsen. Voor het Rijk is dit immers vrij onverschillig, maar voor den man zal het eene zeer belangrijke verzekering kunnen zijn en vele vrijwilligers lokken.

Wel zou nu de eene compagnie talrijker worden dan de andere, maar daaruit zou het voordeel volgen, dat men spoedig

het overtuigendste bewijs zou hebben welke kapiteins het meeste slag hadden om met hunne manschappen om te gaan. Dit zou en den kapitein en den soldaat beiden aanmoedigen, terwijl het gestadig toezigt der hoofdofficieren alle zwakheid en toegevendheid, die tegen de belangen der dienst zijn, immers voorkomt.

4. Wanneer men nu ook bij de infanterie even als bij de artillerie, soldaten 1ste klasse had, en als deze wederom 5 cents daags meer kregen dan de overigen, dan zou men daarin een genoegzamen prikkel vinden om den ijver gaande te houden. Dit getal der 1ste klasse moet niet beperkt zijn, maar die onderscheiding moet gegeven worden aan allen die het verdienen, want dan alleen zal het allen aanmoedigen. Behalve eenige voorregten van minderen aard, die men nog aan den soldaat 1ste klasse zal kunnen verleenen.

Dit zijn de vooruitzichten die men den man gedurende zijn' diensttijd kan geven.

Na het verlaten der dienst kon men den man in zijne keuze laten, om, óf zijn gagement te ontvangen, óf bij een veteranen-korps geplaatst te worden.

Alle in dienst onbruikbaar geworden militairen kon men dezelfde keuze overlaten.

In eene der gezondste plaatsen van ons land, en wel zooveel mogelijk binnen de liniën van defensie, kon men de veteranen eene vaste garnizoensplaats aanwijzen.

Vele dezer manschappen zullen, alhoewel onbruikbaar als veldsoldaat, daarom niettemin den lande nog eenige goede diensten kunnen bewijzen.

Diegene, wier oog en het toelaten, zal men bijzonder kunnen oefenen in het schieten met de bus. In tijd van oorlog heeft men daardoor goede scherpshutters, om in de vestingen en forten te plaatsen, al naarmate zulks gevorderd wordt.

Zoo zullen deze veteranen en invaliden, het Rijk tot nut zijnde, weinig meer kosten dan wanneer zij met gagement waren afgegaan. De eer van onzen stand zal daarbij gehandhaafd worden, want de oude soldaat behoeft dan geene aalmoes meer

aan te nemen, en hij zal zijnen ouden dag slijten op eene wijze zijner waardig.

Het valt niet te ontkennen dat al de voorgestelde maatregelen te zamen genomen tot meerdere uitgaven leiden, evenmin als het niet te betwijfelen valt, dat die maatregelen noodzakelijk zijn en eene goede uitwerking beloven.

14 Junij 1834.

ZX.

NOG EEN WOORD

OVER

DE OPLEIDING EN AFRIGTING DER KAVALLERIE IN HET ALGEMEEN.

(INGEZONDEN.)

De geachte Redactie van de *Militaire-Spectator* betuig ik mijnen dank, niet alleen voor de opname van het door mij ingezonden stuk (April N°. 10), maar ook voor de gunstige recensie; zij veroorlove mij echter eenige tegenbemerkingen daarop te maken, niet twijfelende of wij zullen het dan genoegzaam geheel eens zijn.

De bemerkingen van de geachte Redactie zijn:

1. Dat wij den tijd voor de rekruten af te rigten wat te kort genomen hebben.

Ik heb hoegenaamd niet van den tijd, dien men tot het afrigten der rekruten

moet besteden, gesproken; dit op 6 maanden te brengen, komt mij doelmatig voor.

Ik heb het gezegd, op pag. 465, dat zij bij het overgaan in het eskadron nog geene volmaakte ruiters waren, en het overgaan het geheele jaar door geschiedt en met ons systema niet anders geschieden kan.

De rekrut moet, volgens onze wijze van zien, bij het depôt zóó ver geoefend worden, dat hij een bruikbaar ruiter in rijen en gelederen is, en dan moet hij in het eskadron meer tot goed ruiter geformeerd worden.

2. Het rijden in rijen en gelederen be-

teekent niets; dit heb ik niet gezegd, maar wel: *het heeft weinig te beduiden, in vergelijking van het afzonderlijk rijden, de ruiter als tirailleur verspreid zijnde.*

3. Dat ik nieuwe bewegingen voorstel; daarin vergist zich de geachte Redactie, want eene wending is eene wending, eene volte eene volte, of men die afzonderlijk, in de manège, of verspreid als tirailleur, of de ruiter met tweeën of vieren op afstanden en tusschenruimte rijdende, uitvoert, zal wel hetzelfde zijn. Ik verlang geene nieuwe beweging, maar de toepassing van de wendingen en volten in het open veld of de besloten rijbaan, en anders niet.

Met deze ophelderingen, in een der volgende nummers op te nemen, zal de geachte Redactie mij zeer verplichten.

EEN OUD KAVALLERIST.

De Redactie van den *Militaire-Spectator*, aan den wensch van den geachten inzender volkdoende, acht zich verplicht eenige ophelderingen te geven, omtrent de punten die aanleiding tot verschil van gevoelen gaven.

De afrigting van den ruiter wilde de Oud-kavallerist verbeteren, en daarom zouden de voorschriften, die afrigting betreffende, gewijzigd moeten worden. De Redactie zegt, dat «zonder het artikel in alle punten op zich-zelve goed te keuren, zij zich met de strekking er van wel kon vereenigen,» en wanneer dan door de Redactie gezegd wordt, dat «de tijd voor

de afrigting der rekruten bepaald, wat kort genomen is,» dan meent de Redactie daarmede de 80 oefeningsdagen voor het onderwijs der rekruten bepaald. Gaarne zou de Redactie met den geachten inzender zien, dat die tijd op zes maanden gesteld werd, en, ware zulks mogelijk, dat men dan bij de depôts twee malen 's jaars de rekruten afleverde, en niet, zoo als de Oud-kavallerist zegt, het geheele jaar door. Het zal den man niet schaden wat langer bij de rekruten te blijven.

De Redactie neemt gaarne de verzekering aan van den Oud-kavallerist, dat het goed rijden in rijen en gelederen door hem op prijs gesteld wordt; zij was in den tegenovergestelden waan gebracht, door de uitdrukking (blz. 463): «*En bovendien, welk besturen komt er in rijen en gelederen te pas?*» De goede afrigting van den rekrut staat bij de Redactie juist daarom op den voorgrond, omdat, eerst na dat de afzonderlijke ruiter goed gevormd is, men van hem verwachten kan dat hij, bij de moeilijker oefeningen der eskadronsschool en evolutiën, zijn paard zóó zal weten te besturen, dat de bedaardheid in de gelederen gehandhaafd wordt, en de rigting en voeling onder alle omstandigheden bewaard kan blijven.

De Oud-kavallerist zegt verder blz. 469: «*Een derde hoofdgebrek is de inrigting, de uitvoering en toepassing der lessen, daarin vindt men:*

1. te veel bewegingen;
2. worden de ruiters daarin niet genoodzaakt tot een zelfstandig en naauwkeurig besturen.

Juist omdat de Redactie, bij het door-

lezen der lessen van de Ruiterschool te paard, daarin geene andere oefeningen vindt dan hetgeen de Oud-kavallerist op blz. 469, in art. 1 en 2, verlangt, en die oefeningen der Redactie voorkomen zeer geschikt te zijn om tot een goed resultaat te leiden, bevreemdde het haar dat men in de Ruiterschool te veel bewegingen vond; en het door den Oud-kavallerist voorgestelde in art. 5, blz. 469, kwam de Redactie wel degelijk voor te zijn nieuwe bewegingen, die minder geschikt voor de Ruiterschool zijn, daar die oefeningen toch gedeeltelijk in de Pelotonschool te paard voorkomen.

De Oud-kavallerist zegt terecht in zijne tegenbemerkingen, art. 5: «Eene wending is eene wending, eene volte is eene volte,»

dat denkbeeld bestond ook bij de Redactie toen zij blz. 472 zeide: «als de schrijver aanneemt dat er te veel bewegingen in de lessen voorkomen, enz.»

De Oud-kavallerist houde het der Redactie ten goede, dat zij het punt der uitvoering en toepassing der lessen niet heeft aangeeroerd, daar zulks geheel van huishoudelijken aard is en niet aan de voorschriften der Ruiterschool geweten mag worden. De Redactie heeft niet het doel gehad het artikel van den Oud-kavallerist te recenseeren, maar heeft zich alleen veroorloofd de strekking er van goed te keuren, vooral omdat ook zij van oordeel is, dat de kavallerie zooveel te paard moet komen als maar mogelijk is, zonder andere belangen te benadeelen.

IETS OVER DE ORGANISATIE VAN DEN PLAATSELIJKEN STAF.

(INGEZONDEN.)

Wanneer men de Naam- en Ranglijst der officieren van het Nederlandsche leger gadeslaat, kan men gemakkelijk ontwaren dat zich bij den plaatselijken staf verscheidene 1ste luitenants bevinden, welke, indien zij nog bij het wapen waarvan zij afkomstig zijn, dienende waren, welligt tot rangsverhooving in aanmerking zouden zijn gekomen, en nu, waarschijnlijk ten gevolge van de bestaande organisatie bij dien staf, nog als luitenant hunne betrekking moeten blijven waarnemen.

Overtuigd van de welwillendheid van

den Minister van oorlog, welke reeds zoo veel blijken gegeven heeft dat hij gaarne, daar waar zulks mogelijk is, het lot zijner ondergeschikten wil verbeteren, zoo veroorloof ik mij eene, zoo 't mij voorkomt gunstiger organisatie voor de plaatselijke adjudanten voor te stellen, ten gevolge waarvan men diegene hunner, welke men eene bevordering waardig mogt achten, zonder groot bezwaar voor de schatkist, den kapiteins-rang zou kunnen doen erlangen.

Men zou bijv. de plaatselijke adjudan-

ten weder, als vroeger, in drie klassen kunnen verdeelen, en de 6 oudste kapiteins van de 1ste klasse, met een jaarlijks traktement van f1200 kunnen maken; terwijl van de 20 overigen de 10 oudste in rang tot de 2de klasse zouden behooren, en den rang van kapitein of 1sten luitenant hebben, op een traktement voor de kapiteins van 1000 en voor de 1ste luitnants van 900 gulden 's jaars; terwijl de 10 laatste van de 5de klasse, 1ste of 2de lui-

tenant zouden zijn, en een traktement van f800 genieten.

Zoodanige organisatie zoude meer met die der plaatselijke kommandanten overeenstemmen, en weinig meer dan de tegenwoordige kosten; terwijl men in de gelegenheid zou wezen om zes kapiteins meer dan er thans bestaan aan te kunnen stellen, ten gevolge waarvan het vooruitzicht dier officieren veel verbeterd zoude worden.

DE NIEUWE FRANSCHE KEIZERLIJKE GARDE.

De *Moniteur Universel* van den 5^{den} en de *Moniteur de l'armée* van den 6^{den} Mei behelzen het dekreet van den 1sten dier maand, waarbij de wederoprigting der Keizerlijke Garde bepaald wordt.

Een rapport van den minister van oorlog legt er de redenen voor bloot, met betrekking tot den onlangs uitgebarsten oorlog. «In één punt,» heet het daarin, «staat de organisatie van ons leger bij die der meeste Europeesche ten achteren, — namelijk daarin, dat zij geen reservekorps heeft, een korps, welks materiele kracht door de moreele verdubbeld wordt, welke laatste steunt op eene tezamenvoeging van uitgezochte soldaten, op schitterende diens-ten en op eene hooge militaire reputatie.»

«Het gewigt van zulke reserven op het slagveld,» luidt het verder, «is een sedert langen tijd erkende zaak; de roemrijkste daden der Fransche krijgsgeschiedenis ge-

tuigen dit. Deze laatste bewijst ook, dat, waar dit korps ontbrak, de bevelhebbers dit gebrek door het vormen van tijdelijke reserven zochten te verhelpen, die de kern hunner troepen bevatten, waarbij intusschen eene gedeeltelijke desorganisatieplaats vond, terwijl het daarenboven die reserven altijd aan eenheid en goeden zamenhang, zoowel als aan aansporing tot wedijveren en den bij den Franschen soldaat anders zoo levendigen *esprit de corps* heeft ontbroken, die aan de regimenten eene zoo hooge waarde, eene bijzondere geschiktheid en vastheid weten te geven.» Het rapport geeft ook een waarborg, dat deze instelling niet tot misbruiken voeren zal, door geene bijzondere gunstbewijzen en prerogatieven te verleenen, die niet aan het geheele leger zouden kunnen gegeven worden. De eenige voordeelen, die men de garde wil toestaan, zullen daarin ge-

legen zijn, dat zij op den regter vleugel van alle regimenten des legers staan zal, eene betrekkelijk hoogere soldij zal genieten en eene afzonderlijke uniform dragen. Ook moet het daartoe dienen, aan soldaten of onderofficieren, die zich onderscheiden hebben, maar die niet tot officier kunnen worden bevorderd, eenen hooger rang te geven.

Volgens het besluit, dat op dit rapport volgt, vormt de garde eene zamengestelde divisie. Zij bestaat uit:

1 Divisie-generaal, als kommandant, 5 brigade-generaals, 1 militaire intendant, 1 kolonel (als chef van den staf), 2 eskadronschefs en 6 kapiteins van den generalen staf (als adjudanten des generaals of bij den staf ingedeeld), 1 militaire onderintendant der eerste en 2 militaire onderintendanten der 2de klasse; — verder uit:

2 Brigades infanterie, — de eerste van twee regimenten grenadiers, elk van 5 bataillons; de tweede van twee regimenten voltigeurs, elk van 5 bataillons, een bataillon jagers; — 1 brigade kavallerie, uit een regiment kurassiers en een regiment guides bestaande, elk van 6 eskadrons; — verder een regiment gendarmen van 2 bataillons, een regiment rijdende artillerie van vijf batterijen en een kader voor het depôt; eindelijk eene kompagnie genie-troepen.

De zamenstelling der kaders van deze verschillende afdeelingen, volgt op eene bij het dekreet gevoegde tabel.

Bij alle opstellingen bevindt de garde zich op den regter vleugel van alle andere troepen, het eskadron der honderd garden uitgezonderd. De individueele rang van de militairen der garde is die van hunnen werkelijken graad. De garde staat, wat de dienst bij den persoon des Keizers be-

treft, onder het onmiddellijk bevel van den grootmaarschalk van het paleis; wat daarentegen het personeel, de discipline, de instructie, administratie enz. aangaat, onder den minister van oorlog.

Om onder de verschillende korpsen der garde opgenomen te kunnen worden, moeten de officieren in ieder opzigt, op alle rapporten goed genoteerd staan, en, wanneer eenmaal de formatie geschied is, ten minste twee jaren hunnen graad bekleed en zich door een schitterend wapenfeit onderscheiden hebben.

Het rekruteeren van de manschappen der garde heeft plaats: 1°. bij de aktieve militairen, die in hun laatste dienstjaar zijn, blijken hebben gegeven van een goed gedrag en zich voor de tweede maal willen engageeren. Van de voorwaarde van het zevende dienstjaar blijven daarbij bevrijd alle die soldaten welke het legioen van eer of de militaire medaille dragen, of zich in veldtogten onderscheiden hebben, en eindelijk onderofficieren, korporaals of brigadiers, die van hunne strepen afstand doen; — 2°. bij gepasporteerde soldaten, die ten minste 55 jaar oud zijn en welke de plaatselijke militaire autoriteiten in elk opzigt waardig zullen keuren bij de garde te dienen. Deze laatste gaan maar een vrijwillig engagement aan, dat bij wijze van uitzondering maar drie jaren behoef te duren.

Tot opperbevelhebber der Keizerlijke garde is benoemd: de divisie-generaal REGNAULT DE ST. JEAN D'ANGELY; tot kommandant der 1° brigade infanterie de garde-brigade-generaal MELLINET, van de 2° de brigade-generaal URRICH, van de kavallerie-brigade LANNES DE MONTEBELLO, tot chef van den staf de kolonel VAUDRIMEY-DAVOUT.

B I J L A G E XII.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

TWEEDE SERIE. — ZESDE DEEL, No. 12.

(Maand Junij 1854.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Tot gewoon lid van het Comité van defensie : Z. D. H. den Hertog C. R. van Saksen-Weimar-Eisenach, gepensionn. gen. der inf.; tot luit.-gen. en inspect. van het wap. der inf. : de gen.-maj. A. J. Verhorst, belast met de functiën van inspect. van het wap. der inf.; tot luit.-gen. inspect. van het wap. der kav., tevens belast met het toezigt over het wap. der maréchaussée: de gen.-maj. Jhr. C. W. J. Storm de Grave, adj. van Z. M. in buiteng. dienst, kommanderende de 1ste brigade kav., uit welke laatste betrekk. hij eervol is ontslagen; tot gen.-maj. : de kol. C. A. Oudemans, kommanderende de 4de brig. inf., belast met het provinciaal kommandem. van Gelderland, Utrecht en Overijssel; tot gen.-maj. en kommand. van de 1ste brig. kav. : de kol. K. E. Baron van Heerdt, adj. van Z. M. in buiteng. dienst, kommand. van het 4de reg. drag. Bij den plaatsel. staf, tot maj. en plaatsel. kommand. van de 3de kl. te Venlo : de kap. A. W. van Dionant, plaatsel. adj. der 1ste kl. te Geertruidenberg; tot kap. en plaatsel. adj. van de 1ste kl. : de 1ste luit. P. van Roon, plaatsel. adj. van de 2de kl. te Utrecht; tot 2den luit. en plaatsel. adj. van de 2de kl. te Geertruidenberg : de wachtm. J. G. Baumann, van het 4de reg. drag.; te Breskens : de wachtm. J. Post, van het 4de reg. drag. Bij het wap. der inf., bij het 5de reg., tot 1sten luit. : de 2de luit. A. J. de Koff, van het 6de reg. inf. Bij het 6de reg., tot 1sten luit. : de 2de luit. P. J. J. Stoop, van het korps. Bij het wap. der kav., bij het 1ste reg. drag., tot ritm. van de 3de kl. : de 1ste luit. J. A. van Löben-Sels, van het 3de reg. drag. Bij het 3de reg. drag., tot instructeur : de ritm. L. A. Baron van Ittersum, van het korps; tot ritm. der 1ste kl. : de ritm. der 2de kl. E. P. Matthes, van het korps. Bij het 4de reg. drag., tot ritm. der 2de kl. : de ritm. der 3de kl. G. K. C. Wildeman,

instructeur bij het korps. Bij het reg. jag. te paard, tot 1sten luit. : de 2de luit. H. M. Rookmaker, van het 2de reg. drag. Bij het wap. der maréchaussée, tot 1sten luit. : de 2de luit. J. A. Chappuis, van het wap. Bij het wap. der art., tot maj. en magazijnm. der art. van de 1ste kl. te Gorinchem : de kap. der 1ste kl. A. M. van Dort, van het 2de reg. vest.-art. Bij het 2de reg. vest.-art., tot 1sten luit. : de 2de luit. G. G. A. Schwartz, van het reg. veld-art. Bij het 3de reg. vest.-art., tot kap. der 1ste kl. : de kap. der 2de kl. P. G. F. Petter, van het korps; tot kap. van de 2de kl. : de kap. van de 3de kl. W. F. P. H. Baron van Wessenaer St. Pancras, van het korps; tot kap. van de 3de kl. : de 1ste luit. N. H. Baron van Slingelandt, van het 2de reg. vest.-art. Bij het wap. der genie, bij het korps ing., min. en sapp., tot luit.-kol. : de maj. P. Baart de la Faille, van het korps; tot maj. : de kap. der 1ste kl. G. A. van Kerkwijk en J. H. L. Rijsterborgh, beiden van het korps; tot kap. der 1ste kl. : de kap. der 2de kl. A. E. André de la Porte en M. D. Graaf van Limburg Stirum, beiden van het korps, en laatstgemelde adj. van Z. M. in buiteng. dienst; tot kap. der 2de kl. : de kap. der 3de kl. G. J. Keiser en Jhr. J. F. van Theije Hannes, beiden van het korps; tot kap. van de 3de kl. : de 1ste luit. J. H. A. Verduchène en S. Prince, beiden van het korps; tot 1sten luit. : de 2de luit. Jhr. G. J. G. Klerck en H. Piccardt, beiden van het korps. Bij het person. van de geneesk. dienst der landm., tot offic. van gezondh. der 2de kl. : de officieren van gezondh. der 3de kl. H. Cales en T. G. W. Schoonenberg.

Verplaatsingen.

Bij het 1ste reg. inf. : de 2de luit. A. L. H. Gertner, van het algem. depôt van discipline. Bij het 2de reg. inf. : de 1ste luit. J. C. Busman, van het kolon. werfdepôt. Bij het kolon. werfdepôt : de 1ste luitenant J. J. Reiche, van het 1ste reg. inf. Bij het algem. depôt van discipline : de 2de luit. J. T. Weber, van het 6de reg. inf. Bij het wap. der art. : de luit.-kol. der art. C. H. G.

Steuerwald, van het wap. der art. in O. I., en wordt hij, aangezien hij voor het tegenwoordige overkomeet zou wezen, op non-activiteit gesteld. Bij het 2de reg. vest.-art.: de kap. F. J. J. Schepers, van het 3de reg. vest.-art. Bij het bat. min. en sapp.: de 1ste luit. ingenieur aan den Helder H. Piccardt; de kap. ingenieur H. J. van Druijnen, van Amersfoort naar Nijmegen; de 1ste luit. ingen. J. H. A. Cromhout, van het bat. min. en sapp. naar den Helder; de offic. van gezondh. der 3de kl. J. C. Muller, van Maastricht naar Nijmegen; J. Vlaanderen, van Leijden naar het fort Bath; P. G. Berends, van het fort Bath naar 's Bosch; W. H. L. Michgorius, van 's Bosch naar Maastricht; W. J. de Meijer, van Amsterdam naar Leijden; M. R. Gantz, van Breda naar den Helder.

Eervol ontslagen.

De luit.-gen. J. F. Graaf Du Monceau, adj. van Z. M. in buiteng. dienst, inspect. van het wap. der kav., belast met het toezigt over het wap. der marechaussée, uit de twee laatstgem. betrekkingen, onder dankbetuiging voor de vele gewichtige diensten, door hem daarin bewezen, en voorloopig geplaatst à la suite van den staf van het wap. der kav.; de ritm. instructeur G. A. Hamming, van het 3de reg. drag., uit de betrekk. van instruct.; de 1ste luit. H. A. van Rossem, van het korps ing., min. en sapp., thans op non-activiteit en verblijf houdende in O. I.; de Hr. G. Falck, Z^r. M^r. thesaurier, uit de betrekk. van buitengew. lid van het Comité van defensie, waartoe hij in

zijne voormalige betrekk. van onder-intendant van de 1ste kl. bij de militaire administratie is benoemd geworden.

Op non-activiteit gesteld.

De kol. J. P. Delprat, van het korps ing., min. en sappeurs.

Tijdelijk op non-activiteit gesteld.

De ritm. N. Thirion, van het 1ste reg. dragonders.

Gepensionneerd.

De 1ste luit. W. Laurier, plaatsel. adj. van de 2de kl., te Breskens; de 1ste luit^r. J. J. H. Embroek en H. Steenbergen, beiden van het 7de reg. inf.; de offic. van gezondh. der 1ste kl. K. C. van Deventer.

Tijdelijk op pensioen gesteld.

De 1ste luit. der inf. J. W. K. Roger, thans het traktement van non-activiteit genietende.

Overleden.

De maj. Jhr. J. A. van Brien van Ramerus, van het korps ing., min. en sapp.; de maj. S. van Riemsdijk, magazijnm. der art. van de 1ste kl. te Gorinchem; de 1ste luit. der kav. op non-activiteit C. Besier.

CORRESPONDENTIE.

De voortzetting van het verhaal van den *Steenswijk-Holsteinschen oorlog* is tot het volgend Nummer uitgesteld, omdat tot regl verstand der gebeurtenissen eene kaart van het oorlogstoooneel onmisbaar is, welke in het volgend Nummer eerst kan geleverd worden.

